Incipiunt capitula primi libri phisicorum.

Primum capitulū declarat ꝙ licet in scientia naturali sicut ⁊ in ceteris sciētijs de se scire sit per causas tamen ex nobis notioribus ad notiora simpliciter in ipsa est pertractandum.

ij. enumerat dubitationes que sūt de principijs nature.

iij. declarat ꝙ naturalis nō est disputare contra negantes sua principia nec soluere per rationes sophisticas loquentium nō naturaliter de natura.

iiij. probat per ratioēs sumptas tā ex parte entis q̄ vnius ꝙ ens nō potest eē vnum tantum siue infinitum ut dicit mellisus siue finitū ut dicit permenides.

v. declarat ꝙ licet posteriores consentientes permenidi ⁊ melliso. conati fuerint auferre multitudinem ab ente ⁊c.

vj. continet solutionem mellisi ⁊ permenidis ostendens diuisim earum.

vij. improbat coniunctim opiniones mellisi ⁊ permenidis de vnitate entis excludens modum quorundam concedentium incōuenientia que ad dicta eorum sequuntur.

viij. recitat opiniones loquentium naturaliter de pncipijs nature maxime empedo. ⁊ anaxa. ⁊c.

ix. improbat opiniones anax. primo quo ad infinitatem. secundo quo ad hoc ꝙ ponit q̄dlibet esse i quolibet tertio ⁊c.

x. colligit ex dictis opinionibus ꝙ principia esse contraria.

xj. probat ꝙ principia entis non sunt vnum nec infinita sed rationabiliter videtur esse tria.

xij. premittit differentiā inter simplicem ⁊ compositam factionem.

xiij. declarat ꝙ licet tria sint principia entium scilicet subiectum ⁊ duo contraria ⁊c.

xiiij. ex his que supradicta sunt de principijs soluit defectuosas opiniōes removentium generationem ⁊ multitudinem ab entibus ostendēs ꝙ aliquid potest fieri ex aliquo per se vel per accidens ⁊ ex ente actu vel potentia.

xv. declarat ꝙ materia differt a priuatione ⁊ aliter ē principium entium vtrūqꝫ ipsorum.

Incipiunt capitula secundi libri.

Primum inuestigat diffinitionē nature oñs que sunt hñtia naturam ⁊c.

ij. declarat ꝙ natura dicitur de materia ⁊ de forma non est essendi ⁊ est de forma totius.

iij. ostendit differentiam phisici ⁊ methaphisici.

iiij. premisso ꝙ natura dicitur tam de materia q̄ de forma probat ꝙ ad phisicum pertinet consideratio de vtraqꝫ.

v. ostendit primo que ⁊ quot sūt cause secundo ꝙ contingit per se conuenire ad vnum effectum.

vj. declarat quot sunt modi causarū ⁊ effectuum.

vij. propositis his q̄ dicēda sunt d̄ fortuna ⁊ casu primo improbat opinionem dicentium nichil esse a fortuna.

viij. inuestigat quid est fortuna ⁊ casus ⁊ manifestat ꝙ sunt in his que fiunt propter finem.

ix. cōcludit ex dictis ꝙ fortuna est causa indeterminata ⁊ īmanifesta.

x. designat differentiā inter fortunā ⁊ casum.

xj ostendit ꝙ fortuna ⁊ casus reducūt ad genus cause efficientis.

xij. premisso ꝙ naturalis considerat quattuor causas ⁊ ex ipsis demonstrat adiungit ꝙ forma finis ⁊ efficiens coincidunt in idem.

xiij. primo presupponit ꝙ natura sit propter finē ⁊ ꝙ neccessarium aliq̄ modo est in ea.

xiiij. ostendit tam artem quam naturam agere propter finem.

xv. declarat quod in phisicis necessitas est ex suppositione.

Incipiunt capitula tertij libri.

Primum ostendit necessitatem determinandi de motu et de sequentibus ipsum.

ij. concludit quod motus diffinitive est actus entis in potentia.

iij. ostendit motum esse bene diffinitum.

iiij. primo manifestat quod omne movens phisice movetur. secundo concludit quod motus est rei mobilis.

v. premissa dubitatione vtrum actio et passio sint duo actus. secundo arguit quod non potest esse vnus. tertio soluit et ostendit quod sunt idem motus siue actus secundum rem differentes tamen secundum rationem.

vj. probat primo ex his circa que est scientia naturalis quod ad ipsam pertinet consideratio de infinito

vij. arguit quinque rationibus infinitum esse.

viij. primo distinguit quot modis dicitur infinitum. secundo probat et cetera.

ix. probat naturali ratione quod nec corpus compositum nec simplex potest esse infinitum.

x. probat quod corpus sensibile non potest esse infinitum.

xj. probat primo tripliciter quod non potest esse infinitum se ipsum fulciens et loco carens.

xij. ostendit quod est dare infinitum in potentia.

xiij. concludit ex diciens quod infinitum non est extra quod nichil est accipere.

xiiij. reddit rationem propter quam in magnitudine est infinitum ad diuisionem et non ad appositionem.

xv. reducit infinitum ad causam naturalem

Capitula quarti libri.

Primum ostendit quod ad naturalem pertinet considerare de loco et motu locali et probat ipsum esse aliquid ex transmutatione corporum.

ij. inuestigat disputatiue quid est locus.

iij. arguit quod locus est idem cum forma rei.

iiij. distinguit modos essendi in alio.

v. narrat quasdam proprietates loci ad inuestigandum diffinitionem ipsius.

vj. probat quod locus non est forma nec spacium nec medium nec materia sed terminus corporis continentis.

vij. quod in loco est extra quod est corpus continens ipsum probans ex hoc quod celum totum non est in loco licet eius vna pars contineatur ab alia.

viij. manifestat quod diffinitione loci soluuntur omnes dubitationes superius posita capitulo secundo contra naturam loci.

ix. ponit modum negantium esse vacuum et motiua affirmantium esse.

x. declarat primo quod vacuum non est locus priuatus corpore nec materia nec spatium medium inter latera corporis. secundo soluit predictas rationes ex quibus videbatur vacuum esse aliquid.

xj. probat sex rationibus quod non est vacuum separatum tanquam locus priuatus corpore ad quem vel in quo naturaliter corpora moueantur

xij. supponit quod vnus motus excedit alium in velocitate vel propter differentiam medij vel propter virtutem mobilis.

xiij. probat ex natura triplici ipsius vacui non esse spacium vacuum.

xiiij. recitat ea que faciunt dubium si vacuum negetur esse et supponit quod ex ente in potentia non fit ens in actu.

xv. arguit logice quod tempus nichil est et querit vtrum nunc sit in toto tempore vel aliud et aliud nunc

xvj declarat quod tempus non est idem quod motus celi nec idem quod eius sphera nec idem quod motus.

xvij. concludit quod diffinitio est numerus motus secundum prius et posterius ex hoc quod tempus non est idem quod motus nec est sine motu.

xviij declarat ꝙ tam motus ꝙ nunc habent idemptitatem et diuersitatem et ꝙ vnum istorum nõ est sine alio et ꝙ tempus continuatur et diuiditur per nunc.

xix. declarat ꝙ in tẽpore est minimum secundum esse distinctum et nõ secundum esse cõtinuum

xx. declarat modum quo tempus mẽsurat motum et quãdo motum esse in tẽpore est ipsum mensurari ab eo et ipse est causa corruptionis et ideo sempiterna nõ sunt in tempore.

xxi. probat ꝙ tẽpus mensurat quietẽ secundum ꝙ eius duratio quãta est et declarat quomodo quedã nõ entia nõ sunt in tẽpore ut impossibilia quedã autẽ sunt in tempore ut possibilia

xxij. declarat ꝙ nunc aliud est ꝙ diuidit vel continuat tempus ad idtempus qd est proprie presens et ꝙ tunc et ꝙ nũc est semper principium finis et quid est iã olim repente.

xxiij. manifestat ꝙ omnis mutatio est in tempore propter prius et posterius et ꝙ hec duo aliter accipiantur in preterito et aliter in futuro.

xxiiij. declarat ꝙ tẽpus est in oĩbus mobilibus et ꝙ aliquo modo tps est sicut aĩa et quomodo oĩm motũ sequitur et pncipaliter motum primi mobilis.

Capitula quinti libri.

Primum capitulum declarat ꝙ transmutatur aliud per partem aliud per se et ꝙ eadem est diuisio de mouente et c.

ij. premittit quot modis potest terminus mutationis variari et ex hoc ostendit ꝙ generatio et corruptio sunt mutationes et nõ sunt motus et probat quot sũt species mutationis.

iij. supponit ꝙ motus est in tribus generibus tantum scilicet quantitate et qualitate et ubi et probat ꝙ in substantia et in ad aliquod non est motus nec mutationis mutatio.

iiij. declarat nõia cõuenientia spẽbus motus et ꝙ motus infra eandẽ spẽm per magis et minus est alteratio secundo ꝙ nõ oĩe imobile quiescit sed solum illud quod est aptum natum moueri.

v. declarat qd est simul tãgere et separatũ mediũ cõseqnter habens et cõtinuum

vj. manifestat quis motus est vnus genere et quis vnus specie et quis vnus numero et simpliciter et si idem potest esse qd corruptum est et post factum.

vij. declarat ꝙ necesse est motum qui est vnus cõtinuũ esse et qd ad hoc requiritur vnũ tps et vnus terminus et ꝙ alio modo dicitur motus vnus qñdo est perfectus.

viij. ostendit ꝙ motus dicitur vnus qñdo est regularis et ꝙ regularitas in motu potest causari ex subiecto et modo et concludit ꝙ ex diuersis motibus nõ potest consurgere vnus regularis.

ix. premittit diuisionem qui mẽbrem et ostendit ꝙ non est motus contrarius motui.

x. declarat ꝙ quies in termino a quo est contraria priuationi motui que est ex ipso termino.

xj. declarat ꝙ sicut in motu locali est motus secundum naturam et extra naturam ita et in aliis motibus et mutationibus et ꝙ dicitur contrariatur motus motui et quies motui et quieti.

xij. declarat ꝙ quietis violente nõ est gñio per se et ꝙ cõtraria est quies motui.

Capitula sexti libri.

Primũ probat ꝙ nullũ cõtinuũ cõponitur ex indiuisibilibus quia indiuisibilia nõ possunt esse ad inuicẽ continua.

ij. probat ꝙ si magnitudo componitur ex indiuisibilibus motus componitur ex momentis.

iij. supponit tria que conueniunt velociori mobili in comparatione tardioris.

iiij. ꝙ in tempore est vnum nunc indiuisibiliter ⁊ in ipso nichil mouetur ⁊ quiescit ⁊ ꝙ nullum indiuisibile mouetur.

v. declarat ꝙ motus est diuisibilis secundum partes suas quibus proportionatur partibus mobilibus.

vj. determinat ꝙ illud quod est mutatum quando est mutatū est in quo mutatum est.

vij. probat ꝙ illud quod mutatur in aliquo tempore primo mutatur in quolibet ipsius ⁊ dicit ꝙ mutatum esse semper precedit mutari ⁊ ecōuerso.

viij. determinat ꝙ motus non potest esse in magnitudine finita tempore infinito ⁊ econuerso.

ix. determinat ꝙ nō est dare tempus in quo primo aliquid statuitur.

x. soluit rationes quatuor zenonis negantis oēm motum.

xj. probat quattuor rationibus ꝙ indiuisibile nō potest diuidi.

xij. demonstrat ꝙ nulla mutatio potest esse infinita primo ex his que sunt inter opposita ⁊ contraria secundo de loci mutatione.

Capitula septimi libri.

Primum probat ꝙ omne quod mouetur ab aliquo mouetur.

ij. manifestat ꝙ in omni motu est deuenire ad principium ⁊ nō est processus in infinitum in mouentibus.

iij. proposito ꝙ primum mouens ⁊ inmediatum est simul cum motu probat hoc de eo ꝙ mouet se ipm ⁊ de eo qd mouetur ab alio localiter.

iiij. manifestat ꝙ ultimum alterantis ⁊ primum alteratum simul sunt.

v. probat nō esse alterationem in qualitatibus quarte speciei formis ⁊ figuris

vj. probat vtrum omnis motus sit omni comparabilis ⁊ quot requiruntur ad cōparabilia.

vij. declarat quis motus cui sit comparabilis.

viij. declarat proportiones que sunt inter virtutes mouentes ⁊ res motas.

Capitulo octaui libri.

Primum ponit intentionem suam inquirendo de sempiternitate motus sicut omnes antiqui. ⁊c.

ij. probat mobile primo existere motui ⁊ ex hoc arguit sempiternum esse motum.

iij. probat ex sempiternitate temporis sempiternitatem motus.

iiij. declarat ꝙ videtur esse contra ordinem nature dicere motum aliquando incepisse simpliciter.

v. adducit rationes tres ex quibus apparet motum aliquando incepisse.

vj. probat ꝙ nō omnia semper quiescunt nec mouentur.

vij. probat ꝙ nō omnia semper quiescunt nec mouentur nec omnia que quiescunt semper ⁊c.

viij. probat ꝙ omne quod mouetur siue motu naturali siue violento mouetur ab alio.

ix. manifestat a quo mouentur grauia ⁊ leuia concludens ex hoc quicquid mouetur mouetur ab aliquo.

x. probat ꝙ necesse est deuenire ad aliquod primum mouens vel quod est inmobile vel mouet se ipm.

xj. probat ꝙ omne quod mouetur ex se diuiditur in duo quorum vnum est motum ⁊ aliud imobile.

xij. probat ꝙ ad rationem mouentis se ipsum requiruntur duo. s. mouens imobile ⁊ motū tantū.

xiij. probat p ea que aliquando sunt ⁊ non sunt ꝙ primum est incorruptibile ⁊ perpetuum nec mouetur per se nec per accidens.

xiiij. confirmat ꝙ primū mouens est

immobile ꝛ perpetuum ex his que aliq̃n do mouentur aliquando nõ.

xv. inuestigat quis motus sit primus inter species motus probans ꝙ motus localis est huiusmodi.

xvi. inuestigat ꝙ nullus mot9 potest esse continuus nisi localis volens mani festare ꝙ loci mutatio sit prima.

xvij. probat demõstratiue ꝙ nulla lo ci mutatio sit continua ꝛ perpetua nisi sit circularis.

xviij. soluit quasdaz dubitationes que possent habere ortum ex precedentib9.

xix. probat rationibus logicis ꝙ nul lus motus reflexus potest esse continu9.

xx. manifestat motum circularem taz per ratioẽs proprias ꝙ̃ per comunes so lum posse esse continuum.

xxi. manifestat ꝙ nulla potentia fini ta mouet tempus infinitum ꝛ ꝙ finitum nõ potentiam infinitam.

xxij. declarat quomodo projecta mo uent projciente existente ĩmobili.

xxiij. probat ex dictis mouentis primi ꝛ quod primũ mouens est Imobile cuius motus regularis ꝛ cuius sitis est in circũ ferentia. nec motus alterius potest esse perpetuus concludit ergo ꝙ primũ mo uens est indiuisibile nullã habens mag nitudinem.

Cōmentator istius operis

Jacobus de Alexādria

[illegible]

[S]erenissimo principi dño Ruberto iherusalem sicilie regi frater Jacobus de alexandria ordinis minorum professor: reuerentiam in eo qui est fons sapie. Eminentaliter illustrari ingenij vestri nobilitas ac scienciali habitus impressiones regiminis solicitudinis cõsiliorum: cunctas scientias e librorum multitudine ratione abiliter appetat ut quantum permittit cura regiminis incumbentis possitis quoquomodo sapientiali speculationi vacare. Uestris itaqz votis q̃ micħi cesso deputanda precepta me coaptare desiderans: libros naturales: methaphisicales: necnõ et morales: distinctis capitulis conatus sum ad euidentiã clariorẽ reducere secundum mee sciẽtie paruitatẽ. Quã copilationem siue declarationem majestati vestre intitulãs pro laboris premio: merito exercicij: utilitate legentium: et vestre gr̃e uiuere sum contentus. Incolumẽ semp ac felicẽ vestram excellentiam: rex celorum conseruare dignetur Amen.

Liber phisicorũ capitulũ primũ qđ sic incipit. Quoniã quidẽ intelligere ꝛ scire cõtingit circa oẽs sciẽtias ꝛ c̃. Declarat qͥ in sciẽtia naturali sicut i ceteris sciẽtijs scire sit per causas. et tamẽ ex notioribus nobis ad notiora simpliciter in ipa est procedendũ. quia in ipsa posteriora sunt nobis notiora.

Quoniã itelligere ꝛ scire ꝓuenit i oĩb9 sciẽtijs ex cognitiõe causarũ ꝑincipiorũ ꝛ elemẽtorũ tũc eĩ arbitramur cognoscere unũquodqz. cũ eius causas et ꝑincipia primo cognoscim9 usqz ad elemẽta. manifestũ est qͥ ad naturalẽ scientiã acquirendã primo tẽptandum est determinare de causis et ꝑincipijs. Quãuis autẽ ex parte scientie in sciẽtia primis ꝑincipijs incohoandũ. tamẽ i nata est nobis via procedẽdi ex notiorib9 nobis ad cognoscẽdum ea que simpliciter et secundũ naturã de se sunt notiora. Non enim semp ea que sũt magis nota d se. i. naturaliter noscibilia. sũt nobis magis nota. Necesse est i naturalibus procedere hoc modo. videlicet ex nobis notioribus que tamẽ nature. i. in se sũt simpliciter minus nota: cuiusmodi sũt effectus. in certiora et notiora nature. cuiusmodi sũt ꝑincipia et cause. nã nobis pri9 sũt manifesta ꝛ certa magis confusa ꝛ indistincta ut oĩa ex quibus resolutis uel distinctis fiũt nota elemẽta atqz ꝑincipia. et ideo ex vniũsalioribus ad singularia opportet ꝓcedere. Quõ aũt talis processus i sciẽtia naturalium sit seruãdus: primo patet quia i eis noticia icipit a sensu. totũ autẽ notũ est sensui priusq̃ aliqua eius pars. Uniuersale aũt est quodã totum cũ cõprehẽdat multa q̃si partes. Secũdo hoc patet qͥ eundẽ ordinẽ tenẽt nomina respectu diffinitiõis. nõia eñi q̃ in distincte significãt rem: sũt prius nobis nota diffinitione. que diuidit significatũ et distincte ipm significat. Tertio idẽ patet ex ꝑma noticia puerorũ. qui prius oẽs viros appellãt pr̃es. et oẽs feminas matres: processu vero t̃poris determinãt pr̃em a nõ pr̃e. quasi procedẽtes a coĩ et confusa noticia ad propriam et distinctam.

quod ait albertus ... quoniam ipsi pueri ... cerebrum ... ~~[illegible]~~ sensibilium ... [illegible]

Capl'm secũdũ qđ sic incipit. Necesse igitur vnũ esse ꝑincipiũ aut plura et c̃. Enumerat dubitatiões q̃ sũt de ꝑincipijs nature quantũ ad vnitatẽ et pluralitatem mobilitatem et immobilitatem.

Necesse est aũt vnũ esse ꝑincipiũ nature aut plura. et si vnũ: aut imobile ut dicit permenides et melissus. aut mobile sicut extimãt naturales. quorũ aliqui esse aerem. alij aquã dicũt esse ꝑincipiũ primũ. Si aũt sũt plura ꝑincipia: dubitatur utrũ sint finita vel infinita. Et si finita: utrũ duo vel tria vel secũdũ aliũ numerũ Si vero sint infinita: utrũ oĩa sint unius generis diferẽtia tamẽ figura ꝛ spe. i. forma

ut dicit democritus. aut etiam inter se contraria. Similiter querunt prime dubitationes decente. utrum totũ ens sit vnum aut plura. et si multa: utrum finita uel infinita. querendo enim ens: querunt principiũ et elementum utrum unum aut multa.

Capitulũ tertiũ quod sic incipit. Id quidem igitur si unum et c̄. Declarat ꝙ naturalis non est disputare contra negantes sua principia. nec soluere rationes sophisticas loquentiũ non naturaliter de natura.

Id quidem quod intenditur si unum. i. si vniuersaliter ipm ens est vnum et immobile ad naturalem non pertinet. Sicut enim geometra nõ habet rationem contra negantem principia geometrie qꝛ hoc pertinet ad superiorem scientiam uel ad eam que est omibus comunis. Sic nec phisicus potest intendere opiniones negantium sua principia. qualis est opinio que dicit ꝙ totum ens est vnum et immobile. Si enim est vnum solum ens: non est principium. quia principium arguit principiatum. tanꝙ aliud ens ab ipso. cum principium sit cuiusdam principiati uel quorundam. Naturalem sibi solicitum esse de hac opinione ꝙ ens sit unum et immobile. Simile est ad disputare contra quãlibet opinionem extraneam verbi gr̃a eracliti dicentis nichil moueri. vel alicuius dicentis omnia esse vnum hominem. Non pertinet etiam ad naturalem soluere rationes permenidis et melisi que sunt sophistice. qꝛ peccant in materia cum recipiant falsa. et in forma: cum non sillogizẽt. Magis autem vana est ratio melisi et non inducit dubitationẽ. tamen nõ propter hoc ratio permenidis est vera cum aliquod falsũ contineat ad quod multa sequũtur. vno enim inconuenienti dato alia contingunt. Et hoc non est mirum. Nobis igitur naturaliter loquentibus supponantur omĩa aut quedam naturalia moueri. sicut manifestum est ex inductione. Similiter non cõuenit omĩa soluere in qualibet scientia: sed sola ea que quis falso concludit ex principiis scientie nõ autem ea que mentiuntur principijs destructis verbi gracia. Quadraturam circuli que per discisiones lunarum fiebat qꝛ procedebat ex principijs geometrie: geometrie est dissoluere. nõ autem illam q̃ erat antifontis: qꝛ eadem principia destruebat. Quãuis tamen hec ita sint: tamen qꝛ predicti de natura locuntur licet deffectus. i. eorum dubitationes non naturales sint: bene se habet disputare de ipsis assũpta forma philosophi primi.

Capitulum quartum quod sic incipit. Principium autẽ maxime oĩum proprium et c̄. Probat per ratioẽs sumptas tam ex parte entis ꝙ vnius ꝙ ens non potest esse vnum tantum. siue infinitum ut dicit melissus siue finitum ut dicit permenides.

Principium maxime proprium ad probandum ꝙ ens non est tantum vnum ex hoc sequitur ꝙ ens dicitur multipliciter. s. de substantia et alijs cathegorijs. dicunt ergo ens esse. aut vnam substantiam. aut vnam quantitatẽ. aut vnam qualitatem aut vnam aliam cathegoriam. Et iterum si vnam substantiam aut aliam cathegoriam hoc dicunt esse: aut vnum hominẽ aut vnum album aut aliud vnũ numero alterius predicamenti. hec enim differunt multum et impossibilia sunt dicere esse vnum. Si enim ens est simul substantia quantũ et quale: iam est multa et non vnum tantũ. cum hec sint multa: siue sint simul sũpta siue abinuicem separata. Si uero oĩa entia sũt quantũ vel quale: sequitur impossibile. qꝛ sũt plura. siue ponatur substantiã esse siue nõ. Si eni substãtia nõ ponatur: sequetur ꝙ accidẽs potest esse sine sbã.

quod falsum est: cum nullū accidens aliorum entium sit separabile a substantia. omnia tanq̄ȝ de subiecta substantia dicuntur vel sunt in ea. Preterea melisus dicit ens esse infinitū: est ergo quantū. q2 infinitū est passio quanti. nam infinitas non cōuenit substantie vel qualitati: nisi per quātitatē. q2 ratio infiniti per se cōuenit quātitati et nō substantie nec qualitati. Si ergo ens est simul substantia et quātitas: nō est vnum tantum sed duo. Si vero est solū substātia: nō est infinitū nec habet ullam magnitudinē q2 iam esset quantū. Amplius ex natura vnius patet ꝙ ipossibile est ens esse vnū. vnū enī sicut et ens multipliciter dicitur. Est enī vnū continuitate. indiuisibilitate. et diffinitiua ratione dicente qd̄ quid est rei. Si ergo ens est vnum cōtinuitate: possunt esse multa entia: cum cōtinuū sit diuisibile in infinitū. De toto autē cōtinuo et eius partibus oritur dubitatio. que licet nō sit ad propositū. tamē in se ipsa est utilis. utrum videlicet totum et partes sil' sumpte sint idē aut diuersa. hoc enī tam de partibus cōtinuis quā de nō cōtinuis scȝ cōtiguis dubiū est. Si enī quelibet earū indiuisibiliter est idem toti: inter se erunt indiuisibiliter idem. Si vero sunt aliud a toto: totū erit aliud a se ipso. cū nō sit nisi partes simul sūpte. At vero si ens est vnū indiuisibile: nichil erit quantū et sic nichil erit infinitū ut dicit melisus. nec finitū ut dicit permenides. Quod enī indiuisibile nō sit quantū: patet in pūcto qui exīs terminus linee finite. tamē q2 est indiuisibilis: nō est finitus. sic nec quantus. Si autē ens est vnū ratione diffinitiua: sequitur opinionē eracliti esse verā. videlicet ꝙ oīa sunt vnū q2 quorūcūq3 est vna diffinitio: illa sunt vnū. et sic idē erunt cōtraria ut bonū et malū. et cōtradictoria bonū et nō bonū. et disparata ut homo et equus. eius etiā qd̄ nichil est erit diffinitio: sicut eius quod est aliquid. q2 talia erūt idē. qualitas etiā et quātitas erūt idē ens. que tamen sunt predicamenta entis diuersa.

Capl'm quintū quod sic incipit. Conturbati sūt autē posteriores et c̄. Declarat ꝙ licet aliqui posteriores cōsentiētes permenidi ꝛ meliso conati fuerint auferre multitudinē ab ente: tamē necessario coacti sunt concedere ꝙ multitudo stat cum vnitate.

Conturbati sūt autē sequaces dicentiū ens esse vnū. sicut et priores. q2 ex eui dentia rationis cōtingit idē esse simul vnū et multa. vnde ne cogerentur hoc ponere: aliqui ipsorum ut licofron auferebāt verbū copulatiuū ab enūtiatiōe eo ꝙ est nota differentie inter subiectū et predicatū. nec dicebat homo est albus: sed tantū homo albus. Alij vero mutabāt dictionē dicētes homo dealbatur. ne si adiungerēt verbū est: facerēt vnū subiectū esse multa ratione. tanq̄ ens et vnū dicantur singulariter et nō reperiātur i multis. Sed cum entia sint diuersa aut ratione formali sicut aliud est esse albo aliud musico licet sint eadē q̄m sunt in eodē subiecto. Ita ꝙ tunc vnū subiecto est multa ratione: aut sunt entia multa diuisione. quō totū respectu partiū: oportet cōcedere vni enti nō repugnare multitudinē. Hic autē ubi agitur de vno ꝙ per diuisionē potest fieri multa: iam deficiebāt dicti phi et cōfitebātur vnum esse multa licet eis videretur incōueniēs idē esse vnū et multa. qd̄ tamē nō est impossibile. q2 nō est oppositū simpliciter vnū multis. cum utrūq3 posit esse in potentia non opponuntur.

Capl'm sextū quod sic incipit. Sed ex quib9 demōstrant et c̄. Continet solōnes obiectionū melisi et permenidis. ostēdens diuisim defectū eoȝ.

Rationes ex quib9 demōstrant melisus et pmenides nō est difficile soluere. cum uterq3 sillogizēt sophistice. nā recipiūt falsa peccādo in materia. nec seruant

formã debitã.et ideo nõ sillogizãt. Melisi autẽ ratio magis est defectuosa. nõ tamẽ
ꝓpter hoc ratio permenidis verũ cõcludit.q2 implicat aliq̃ inconueniẽs.vno aũt incõ
ueniẽti dato sequitur alia et hoc nõ est mirabile. Quod quidẽ melisus male arguat
patet.opinatur eni cõsequẽtiã hanc esse verã si quid factũ est:habet ꝑncipiũ.q̃ cõseq̃n
tia procedit a destructione antecedentis et sic est falsa. Postea addit aliud in cõue
niẽs cũ subiũgit.qḋ nõ est factũ nõ habet ꝑncipiũ et per hoc est infinitũ: cũ caret ꝑnci
pio ⁊ fine.ꝙ eni hoc nõ sequatur:patet.oĩs eni res naturalis habet ꝑncipiũ realitatis
et magnitudinis sue etiã posito ꝙ non sit facta.ac per hoc est finita terminis sue natu
re.ꝓprius si non est facta:nõ habeat ꝑncipiũ t̃poris ⁊ g̃nonis:nõ dico g̃nonez:simplicẽ
influxũ quo in instãti aliquid producitur:sed potius dico g̃nonem q̃m precedit mot9
alterationis tanq̃ mutationis nõ momẽtanee facte in instanti. Preterea nõ seq
tur tertia illatio melisi.videlicet si ens est vnũ:ergo ĩmobile nõ eni sequitur est vnum.
ergo ĩmobile nã si aqua sit una:potest pars eius moueri infra totã. Et si pars:ergo to
ta.cũ sit eiusdẽ nature. Preterea infra vnum potest esse motus alteratiois. ut aq̃
vno alterari potest exñs vna. Preterea nõ potest vnũ esse totũ ens secidũ esse spe
cificum et formale licet scḋm esse materiale ex quo fiũt entia aliqui naturaliũ dicãt ip̃z
esse vnũ ꝙ eni scḋm esse specificũ nõ sit vnũ:patet.q2 homo ab equo alterũ est specie.
et cõtraria disparata ad inuicẽ specie diũa sunt. Et cõtra permenidẽ est idẽ modus
rationũ qui est cõtra melisũ:quãuis sint aliqui sp̃ales et proprij contra ip̃m.idẽ quidẽ
in cõmuni soluendi ratione spme.et meli.est modus.nã et falsa recipit. et eius ratio
nõ cõcludit.sicut soluebatur ratio melisi.falsa eni recipit:supponendo ꝙ ens vno mo
do dicatur:qḋ tamẽ multipliciter dicitur. Non concludit autẽ dicendo solũ ens est:ꝙ
tantũ vnũ est.nã si sola alba supponãtur ita ꝙ nichil sit eius nisi albũ:albo significante
vnã naturã:nichillominus ip̃a alba sũt multa et nõ vnũ.q2 albedini ⁊ susceptibili eius
q̃ ambo importãtur per albũ:nõ est idẽ esse formale.cũ nec cõtinuitate q2 nõ est quãti
tas.nec ratione diffinitiua sint vnũ.et sic albũ erit multa.etiã posito ꝙ extra albũ non
sit aliquod ens nec diuersũ esse sit albedini et substãtie separabilia sũt ab inuicẽ: sed q2
esse formale accidẽtis et subiecti cui inest alterũ est et diuersũ. et hoc permenides non
dum vidit. Necesse est ergo ens significare nõ solũ qḋ predicatur de substãtia siue
est accidẽs:sed etiã ip̃am substantiã que vere est vnũ ens qḋ sic patet.accidẽs ei predi
catur de quodã subiecto.si ergo ip̃m accidẽs est solũ ens:subiectũ erit alterũ ab ente
et per hoc erit nõ ens.igitur aliquid erit cũ nõ sit.et si subiectũ nõ sit:accidẽs nõ inerit
ei.nõ ergo erit accidẽs subiecto:nisi subiectũ habeat esse ens.hoc autẽ esse nõ potest
poito ꝙ accidẽs sit ens nisi ens sic multa significet:ꝙ vtrũq3 sit ens:nõ bene igitur cõ
cessum est a permenide qḋ est significare vnum. Preterea si substãtia noĩe entis
importatur que vere et simpliciter ẽ ens et nulli accidit sed illi accidit aliquid:ens ma
gis significat substantiã q̃ vere est ens q̃ significet accidẽs qḋ nõ est vere ⁊ simpliciter
ens. Si ergo subiectũ qḋ vere est ens et albũ sint idẽ eo modo quo homo albus dicitũ
idem ens:cum entitas albi nõ sit vere simpliciter ens q2 nõ accideret alteri nec idẽ sit
simpliciter ens et simpliciter nõ ens:sequitur qḋ id qḋ est nõ sit.nec dico nõ sit excludẽ
do.ab eo aliquã entitatẽ:sed ꝙ oĩo nõ sit per nõ hñdo ullã entitatẽ. igitur veruz est di
cere q2 est qḋ nõ est.veruz ei est dicere q̃m albũ est qḋ tamẽ nõ significatur per ens sed
hoc est tantũ vnuz. Quare si albũ vere significatur per ens:oportet ip̃m multuz signi
ficare. Preterea magnitudo nichil erit:si ens est tm̃ vnũ simpler.vtriq3 nãq3 ꝑtiũ
magnitudinis est aliud et aliud esse qḋ nõ cõtingeret si ens esset simplr̃ vnũ tantum.

Capitulum septimū quod sic incipit. Quod autem diuiditur ꝙ vere est aliqd aliud et c̄. Improbat coniunctim opiones melisi et permenidis de vnitate entis excludens modum quorūdam concedentium inconuenientia que ad dicta eorum secuntur.

Quod aūt substātia ꝙ est ens simplr et qd vere est ens diuiditur ī plura entia similiter substānalia ratione magnifestū est verbi grā. Si homo est aliqd vere ens simplr: neccesse est aīal et bipedē esse entia vere simplr. Si eī nō sūt vere entia substātialia: erunt accidētia homini uel alicui subiecto. qd est īpossibile sicut patz Accidens enim dupliciter dicitur. primo quod contingit eidem in esse ꝛ nō in esse ut sedere homini inest sicut separabile. Secundo proprium in cuius diffinitione inest subiectum cui accidit sicut in simi diffinitione inest nasus cui accidit simitas. Amplius supponatur ꝙ quecūqz sunt in diffinitiua ratione alicuius aut ex quibus est ipsa diffinitio diffinitum nō inest in ratione diffinitiua alicuius eorum. sicut in diffinitione bipedis nō est homo sed bipes est in diffinitione hominis. Si igitur ista habēt hunc modum et homini accidit bipes tanqȝ separabile accidens: contingit hominem non esse bipedem. si accidat ei tanqȝ proprium: necesse est hominem esse in diffinitione bipedis quod est impossibile cum hoc. s. bipes sit in hominis diffinitione qz tunc esset circulatio in diffinitionibus. Si autem dicatur ꝙ animal et bipes sunt accidentia alij ꝙ homini et non entia substantialia: sequetur ꝙ homo sit accidens alteri cum ex eis existat: hoc est impossibile. qz sicut suppositū fuit quod vere est ens simplicit nulli est accidens. cum ergo vnum diffinitum hoc est ac multa diffinientia: si tale diffinitū potest vere esse: oportet multa vere esse. Preterea de quo ambo diffinientia coniunctim ꝛ quodlib et ipsorum diuisim dicuntur: de eodem et diffinitū quod ex eis est p̄tur. Si ergo vnum et idē ens indiuisibile et nō plura sūt omīa diffinientia et quodcūqz diffinitū omne ens erit ex indiuisibilibus: sicut diffinietur per vnum indiuisibile et simplex. Quidā autē utrisqz predictis rationib9 permenidis cōcesserūt, videlicet illi qui dicūt omīa esse vnum sicut pl9 posito ꝙ ens significet substātiā et accidēs. Et etiā qui dicūt omīa esse ex indiuisibilibus. qz faciūt magnitudines īdiuisibiles illas ad quas per decisionem stat diō magnitudīs alicuius. Magnifestū est autē qm̄ nō est verū ens simul significare qd est et quod nō est si ipm significat vnū. s. quod est nō eīm possibile ē cōtradictionē simul esse verā de eodē. propter qd idē ens nō significabit qd est ꝛ qd nō est que sūt cōtradictoria. si igitur ens simpliciter qd est substātia et accidēs quod nō est simpliciter ens: ens nō erit nichil. qz nichil probibet id qd nō est simplr: esse ens secundum quid. Preterea dicerē ꝙ nichil extra substātiam que est vere ens sit aliquid separatū omīa erūt vnū: est incōueniēs. qz sicut sciētia nō est nō entis ita nullus adiscit qd in veritate est nisi ipm aliquid sit. Adiscit aliquis autē entitatē accidētis etiā nō separati a substātia ergo est aliquid ens. Et qz ita est: nichil probibet entia esse multa sicut dictū est. Qd quidē igitur nō sit possibile ens esse tantū vnū: manifestum est.

Capl'm octauum qd sic incipit. Sicut phici dicūt duo modi sūt et c̄. Recitat opiones falsas loquētiū naturaliter: de p̄ncipijs nature ꝛ maxie empedoclis et anaxagore. Isti eī cū supponerēt motū naturaliter locuti sūt.

Sicut autē phici dicūt: duo sūt modi circa assignationē p̄ncipiorꝫ. Quidā eīm p̄ncipiū materiale faciūt corpus subiectū qd est aut aliquod triū elementorꝫ exclusa terra: aut mediuz dempsitus igne et subtilius aere. ex quo per raritatem

et densitatē alis generātur faciūt ipsi ergo multa principia et inter se cōtraria.s.ra
rum et densum que vniuersaliter reducūtur ad excellentiā et deffectū eo modo quo
plō dixit ꝙ magnū tanꝙ excellēs et paruū tanꝙ deficiēs sunt rerum principia. In
hoc tamē differt a phicis ꝙ hanc cōtrarietatē ponȳt ex parte materialis principij.et
vnitatē ex parte formalis.phici autē ecōtrario vnā faciunt materiā: plura aūt et cōtra
ria dr̄as et formas. Quidam autē segregāt contrarietates.i.cōtrarias formas ex
vno chaos confuso in quo eas dicūt in esse ut dicit Anaximādros et quicūqz dicūt en
tia simul esse vnum et confusū in quo sūt multa. sicut empedocles et anaxagoras qui
segregāt oīa entia ex quodā mixto. Differūt tamē hij duo.qz empe.ex tali confu
so per segregationē dicit fieri elemēta.et ex tali confuso per congregationē ex elemē
tis:fieri confusū.et sic facit circulationē hoꝝ ad inuicē.Anax.vero tātum semel facit
ex confuso distincta.nam scdm eum intentio ogeuus primi segregauit res distinctas
semel. Et hic anaxa.īfinitas partes similes dicit esse principio reꝝ.Empedocles
autē solū quatuor elementa ꝑncipia dicit Videtur autē anaxa.propter hoc opinari
infinitas partes similes cuiuslibet et infinita ꝑncipia dicēs quodlibet esse in quolibet:
qz supponit comunē opinionē naturaliū esse verā que est ꝙ ex nō ente nichil fit.prop
ter hanc eīm naturales dicūt ꝙ oīa simul preseruerūt: et fieri:dixerūt esse alterationez
et nō generationē.aliqui tamē ipsorum dixerūt esse cōgregationē et segregationē:per
hoc ꝙ oīa prefuerūt et ideo oīa sunt in oībus. Amplius contraria videamus ex in
uicem fieri ut album ex nigro et econtrario.ergo inerat vnū in alio qd patet.Si eīm
omē qd fit ex his que sūt fit.cum nō possit fieri ex hijs que nō sunt: qz in hoc cōueniūt
oēs naturales ex nichilo nichil fieri:reliquum iam putauerūt ex necessitate cōtingere
s.quod fit fieri ex his q̄ ꝑfuerūt in eo ex quo fit. Quāuis autē oīa sint in oībus:tamē
ꝓpter paruitatē magnitudinis aliquoꝝ ex insensibilibus nobis fiunt q̄ ex pre exn̄tibꝫ
fiunt.dicūt ergo quodlibet existere in quolibet qz vidēt quodlibet fieri ex quolibet.
Apparere autē dr̄a et appellari altera ab inuicē:prout erit ex maximē habundātia et
predn̄ante i multitudine partiū infinitarū.ita ꝙ sincere nichil est totū albū aut nigrū
aut dulce aut caro aut os qd plus habet de aliquo predcōꝝ quā habeat de quocumqz
alio videtur esse id de quo plus habet in mixtura oium rerum.

Capitulum.x.quod sic incipit. Si igitur infinitum secundū ꝙ infinitum ig
notum est. Improbat opionem anaxa.primo quantum ad infinitatem ꝑnci
piorum.secundo quantum ad hoc ꝙ potest quodlibet esse in quolibet.tertio.
quantuz ad segregationem quam ponit fieri ab intellectu .quarto quātū ad
hoc ꝙ dicit sp simile fieri ex simili.

Si igitur infinitum secundum ꝙ infinitum secundum multitudinē discretam
idest secundum numeruz et secundum magnitudinem continuam quoddaz
quantum ignotum:ita infinitum secundum formam et speciem.i.qualitatē
sit quoddam quale ignotum formaliter et per consequens principiata principijs igi
tur infinitis existentibus secundum multitudinem z secundum formales differētias
impossibile erit cognoscere principiata ex ipsis.qz ita arbitramur cognoscere cōpositū:
quādo cognoscimus ex quibus et quātis est. Amplius necesse est illud totū esse in
determinatū cuius aliquā partiū in quā cum infit totū diuiditur cōtingit i determina
tam esse scdm quātitatē vel scdm naturā specificā.Si ergo impossibile est aliqd totuz
verbi grā.aial aut plantā esse in determinate q̄ntitatis scdm magnitudinē et multitu
dinē aut paruitatē:magnifestū est ꝙ nec aliquā partiū contingit in determinatā eē cū

totum et partes similes sint quantū ad esse determinatū: caro autē et os et huiusmodi partes sunt animalis. et fructus plantarū. Sicut ergo nō est animal quantitatis indeterminate: ita nō est possibile carnē aut os esse in determinate quātitatis aut in magis aut in minus. Amplius si verū est q̄ oia insunt in omibus ad inuicē nec fiūt de non ente: sed potius segregantur cum insint licet quodlibet denotetur a predñante: si etiam verum est q̄ quodlibet fit ex quolibet per segregationē ut ex carne aqua et aq̄ ex carne segregatur: supponatur tertio. q̄ omne corpus finitū ablato multociēs ab eo aliquo corpore finito consumitur. Remota itaq̄ per segregationē carne ex aliqua aqua: et ex reliqua aqua alia caro segregari poterit per secundā suppositionē predicta rum. Quis in tali segregatione semp minor remanebit quātitas aque per tertiā cuius aque magnitudo nō excedit in paruitate oēm quantitatē. i. per segregationē ad tantā deueniet paruitatē q̄ vna nō erit maior altera cum nō sit indeterminate quātitatis in magis nec in minus. Si ergo stabit segregatio carnis ex aqua deueniēdo ad tā par uam aquā in aqua nō sit caro: nō oīe erit in oīi ut dicit prima suppositio q̄ est anax. Si vero nō stabit segregatio sed semp ex qualibet aqua quātumcūq̄ parua poterit segregari caro: sequitur q̄ in magnitudine finita inerāt infinita quoq̄ q̄libet erit equa lem magnitudine et in quo inerit. quod est impossibile. Amplius autē si oīe cor pus per rēotionē partis ab eo minus necesse est fieri. et cum hoc determinata est quā titas cuiuslibet corporis ut pote carnis tam in magnitudine q̄ in paruitate: magni festum est q̄ ex minima carne nullū segregabitur corpus. esset eīm minus minimo. Amplius si in corporibus finitis ex quibus per segregationē semper potest fieri aliud corpus inest caro infinita et similiter sanguis et cerebrū nō cōparata in vnū sed ab inuicē separata: cum ergo vnūquodq̄ horum realiter sit aliud ab illo separatū et sit infinitū: irrationabile est q̄ oīa sint in aliquo finito. q̄ infinita infinities erūt ī re finita. Nequaquā igitur est segregandū quodlibet ex quolibet. nec est scientis dicere q̄ quodlibet potest separari a quolibet: cum passioēs et accidētia sint inseparabilia a subiecto. Cum ergo colores et habitus semp sunt permixti subiecto. si separētur ab eo: erit aliqua albedo et sanitas non existe eis aliquo subiecto de quo dicātur. q̄d est īpossibile. et intellectus hec impossibilia querēs: est irrationabilis. querit autē impossibilia si velit segregare quodlibet ex quolibet: cum sit impossibile. tam scd̄m quātitatē: eo q̄ ex minima magnitudine nichil potest segregari q̄m etiā scd̄m qualitatē ex eo q̄ passiones inseparabiles sūt a subiecto. Non recte etiā accipit anax. fieri gñonē ex segregatione similiū in spe. cōtingit eīm aliquādo simile fieri ex simili. sicut quando lutū diuiditur in luta. Cōtingit etiā aliquid fieri ex nō simili. sicut quādo lateres fiūt ex luto et domus ex lateribus et aer ex aqua et ecōtrario. Melius est autē accipere p̄ncipia pauciora et finita sicut empe: quā infinita ut ponit anaxagoras.

Capitulū decimū quod sic incipit. Oēs igitur principia cōtraria faciunt et c̄.
Colligit ex dictis opinionibus principia esse contraria et primū auctoritate.
Adiungens secundo q̄ est consonum rationi.

Omnes igitur predicti p̄hi faciunt principia cōtraria dicētes enim totum ens esse vnū et imobile: adiungūt huic duo cōtraria permenides eīm calidum q̄d appellat ignem. frīm quod nominat terrā: dicit esse p̄ncipia. Quidam autem rarū et dēpsum. democritus etiam firmū quod est quasi ens et inane quasi nō ens: dicit esse principia. Adhuc signāt aliqui aliam differentiā inter athomos quos principia ponit. ait eniz eos differre positione figura et ordine que sunt genera contrario

rum. nam infra positionẽ: cõtraria sunt sursũ et deorsum ante et retro. infra figurã: angulare ⁊ rectũ et circulare. infra ordinẽ: prius et posterius. Quod quidẽ igitur oẽs faciunt pñcipia cõtraria: patet. Et hoc rationabiliter patet scilicet per rationem q꞉ pⁱma cõtraria habent oĩa que sũt de ratione principioꝝ. Oportet eĩm omĩa principia nõ esse ex alterutris. s. ꝙ vnũ sit ex alio materialiter eo ꝙ cõtraria sunt. nec esse ex alijs et ꝙ fiant oĩa ex ipsis. hec autẽ oĩa insunt pⁱmis contrarijs ergo sunt pñcipia. Propter hoc ꝙ principia sunt: non pñt esse ex alijs. tunc eĩm aliqua essent priora primis. Obid vero ꝙ sunt cõtraria: vnum ex alio nõ est. et sic nõ sunt ex alterutris. Qualiter autẽ cõtraria oĩa sunt ex ipsis vel qualiter alia fiãt ex cõtrarijs: oportet ex ratione cõsiderare. Supponẽdũ est igĩ pⁱmũ ꝙ infra numerũ entis nõ est aptũ natũ p se agere vel pati quodcũq ⁊ a quocũq ⁊ nec fit quodlibet ex quolibet: nisi scdm accidẽs. sicut fit album ex musico q꞉ accidẽtaliter cõiungitur musicũ albo vel nigro. fit igitur per se determinatũ ex determinato ut album ex nõ albo nõ ex omĩ non nõ albo sed ex nigro vel medijs coloribus Et musicũ ex non musico sibi opposito quod potest dici immusicũ. aut ex determinato medio ipsorum si ipsis est mediũ. Neq ⁊ etiã corrũpitur per se ⁊ pⁱmo quodlibet in quolibet. sicut album nõ corrũpitur in musicũ nisi per accidẽs sed in non album. nõ quidẽ in quodcũq ⁊ non album sed in id quod est nigrũ vel mediũ ipsorum. Et similiter musicũ corrũpitur in nõ musicũ quod est sibi oppositũ aut in mediũ si ipsis est mediũ. Non solum autẽ hoc verũ in generatione et corruptione simplicium verũ etiã cõpositorũ: q̃uis hoc in eis lateat ob hoc ꝙ opposite differẽtie in ipsis noĩate non sint. Necesse est eĩm oĩe consonãs fieri ex inconsonãtia et ecõtrario. ⁊ corrumpi cõsonans in inconsonãtiam. non contingentem: sed sibi oppositam. Differt autem nichil nominare compositionẽ nomine consonantie aut ordinis aut compositionis oppositum vero nomine inconsonãtie. eadem eĩm ratio. s. ꝙ fit quodlibet ex determinato sibi opposito saluatur in omnibus. domus eĩm et statua et quodlibet aliquod cõpositum predicto modo fit. domus enim fit ex partibus non compositis sed diuisis. similiter statua et quodlibet figuratum fit ex non figurato. Vnũquodq ⁊ autem figuratum ⁊ aut consistit in quodã ordine aut in compositione. Nam aliqua exeunt in esse per ordinationem et compositionem. Si ergo hoc verum est ꝙ fiat oĩe quod fit ex contrarijs et corrumpatur quod corrumpitur in contraria aut in horum media: hec autem ex contrarijs ut medij colores ex albo et nigro: sequitur ꝙ ea que fiunt per naturam aut sint contraria aut ex contrarijs: Vsq ⁊ igitur ad hanc noticiã deuenerunt plurimi antiquorum ut prius diximus ꝙ principia sunt contraria. vnde oĩs dicunt vocata ab eis elementa esse contraria: non assignando rationẽ huius sed ab ipsa veritate coacti. Differunt tamen ab inuicem in hoc. ꝙ alij priora alij posteriora principia dicunt. et alij notiora secundum rationẽ. alij secundum sensum. secundum sensũ quidẽ notiora ponunt principia: hi qui dicunt calidum et frigidum vel humidum et siccum secundum intellectum autem: hi qui parem et imparem. vel sicut quidam dicunt concordiam et discordiam esse causas generationis hi enim ab illis drũt penes modum secundum sensum et secundum rationem. Quare contingit eos dicere principia quodãmodo esse eadem quodãmodo esse diuersa. diuersa quidem per diuersitatẽ eorum que ponunt principia diuersa. eadem autem: secundũ analogiã et conformitatẽ. cum oẽs attribuant eis eundẽ ordinem dicendo ꝙ alia continent alia continentur. dicũt ergo et similiter et dissimiliter et peius et melius cum hi dicant notiora secundum rationem: illi secundum sensum esse principia. vniuersale enim secundum intellectum ⁊.

Singulare autem secundum sensum est notum. qꝛ ratio est vniuersalis. sensus autē particularis magnum etiā et paruum secundum rationē. rarum autē et dēpsum scḋm sensum est notum. manifestum est igitur ꝙ pncipia oportet esse contraria.

Capitulum. xj. Quod sic incipit. Consequēs autē dicere erit vtrum duo aut tria et cē. Probat ꝙ principia entis non sunt vnum nec infinita sed rationabiliter videntur esse tria.

Onsequēs est dicere vtrum principia sint duo aut tria aut plura. vnum enim esse tantum nō est possibile. cum sint contraria que se non cōpatiuntur ī vno. Infinita autē non sunt propter quinqꝫ rationes. Primo qꝛ cum infinitum sit ignotum si principio entis essent infinita ipm non est scibile nec noscibile. Secundo qꝛ in quolibet vno genere est vna prima contrarietas sicut ī substantia que est quoddam vnum genus et cum genera sint finita contraria erūt ꝗ̄ finita ergo et principia cum ipsa sint contraria. Tertio qꝛ melius est facere principia finita si ex ipsis eque bene possent fieri principiato sicut ex infinitis. Empedocles ita opinatur assignare causam entium ex finitis principijs. sicut anaxa. ex infinitis. Quarto qꝛ sicut aliqua contraria sunt priora alijs. ita et aliqua principia sed in infinitis non est prius sic nec principium. Quinto qꝛ non oīa contraria sunt principia cum quedam ipsorum fiant ex alterutris vt dulce et amarum que sunt contraria et posteriora que sunt ex prioribus albam et nigrum. prima principia autem semper oportet manere et ita in eis est status qui nō potest esse in infinitis. Quod ergo nec vnum nec infinita sint principia. manifestum est. Quū autem finita sunt principia secundū quamdā rationem s. qꝛ contraria sunt videntur esse duo. secūdum autem aliam rationem non videntur esse duo sed plura. Dubitabit eīm vtiqꝫ aliquis qualiter dēpsitas apta nata sit facere raritatē vel ecōtrario et eodem modo de qualibet alia cōtrarietate nō eīm cōcordia disponit discordiā et facit aliquid ex ea nec ecōtrario. sed vtraqꝫ supponit quoddā tertiū ex quo alia facit. vnde et aliqui supponūt plura ꝛ nō vnū tantū ex quibus disponūt et ordināt naturā entiū. Adhuc magis dubitatur de eo qḋ sequitur nisi aliqua natura supponatur cōtrarijs. Substātiā enī nulli videmus esse cōtrariā. si ergo sola cōtraria sūt pncipia. substātia non erit principiū. sed oportet aliquā substātiā esse pncipium propriū cīm est substāne nō dici de aliquo. pncipiū autē oportet nō dici de aliquo subiecto. qꝛ si de sbō diceretur esset pncipiū pncipij sicut est aliqd prius eo. subiectū eī pncipiū est et prius predicato. Amplius dicimus substātiā nō esse cōtrariā substātie. Si igitur sola cōtraria sūt pncipia. ipsa non erūt sbē et sic substātio erit ex pncipijs sꝗ̄ nō erūt sbē et ex nō substātijs fiet substātia et nō ens prius substātio erit postea substātia qḋ ē impossibile. Unde siqs ponit primā rōnem esse verā et hāc q̄ est dicere. s. sbām nō eē contrariam sbē et tamen est principium. necesse est si debes saluare vtramqꝫ rationem supponere subesse cōtrarijs aliqḋ tertiū. hoc enim modo faciunt dicentes vnam quādā materiā numero esse pncipium. vt aquā aut aerē aut medium ipsorum de quo medio magis videtur ꝙ sit principiū. qꝛ extremorum ignis terra aer et aqua habent annexa contraria propter quod rationabiliter subiectum aliquod commune diuersum ab eis vt prius ipsis ponitur principium. Aliqui tamen dicunt aerem esse subiectum contrariorum qꝛ de se minus habet sensibiles qualitates aliorum elementorū. post aerem autem aliqui dicunt aquam esse tale principium. Sed omnes predicti quicunqꝫ vnum subiectum principium ponentes distingunt ipsum contrarijs vt dempsitate et raritate vel magnitudine et paruitate que omnia reducuntur ad excellentiam et

deffectum ut prius est dictũ. Uniuersa autẽ hec esse antiqua opio ꝙ hec tria videlicet vnum et super habundãtia et deffectus principia rerum sunt nõ tamẽ eodez modo ea esse principia. qꝛ antiquiores duo posuerunt ex parte actiui principij et vnuz ex parte passiui. posterioꝝ autem quidã vt plõnici econtrario. duo ex parte passiui magnum scilicet et paruum. vnum vero ex parte actiui. tria quidez igitur dicere principia esse ex his et similibus considerãtibus videbitur aliquam habere rationem. Plura autem tribus ponẽda non sunt cum vnum sit sufficiẽs ad patiẽdum et duo ad agẽdum. Si enim ponãtur quattuoꝛ principia prima cum ipsa sint contraria faciẽt duas contrarietates primas quarum utriqz oportebit supponere alterã quandã naturam mediã et sic sex erunt principia. Si itaqz vna illarum cõtrarietatum poterit ex alia generari altera erit occiosa in ratione principij cum ipsa sit principiata. Preterea impossibile est plures contrarietates primas et principales poni. Substantia enim est quoddam genus entis et principium in quo genere diuersa principia drũt ab inuicez non genere sed scḋm prius et posterius. Cum igitur in vnoquoqz genere sit vna contrarietas prima ad quam cetere reducuntur oportet oẽs cõtrarietates reduci in vnã

Quod igitur nec vnum sit principiuz nec plura duobus vel tribus palam est licet multum sit dubium utrum sint duo vel tria.

Capitulum xij. quod sic incipit. Sic igitur nos dicamus de omĩ genere aggredientes et cẽ. Premittit differentiam inter simplicem et compositã factionem a diũgẽs ꝙ aliter fit aliquid ex subjecto aliter ex priuatione. Deinde cõcludit ꝙ in omni factione preter formam et priuationem requiritur subjectũ et sic tria sunt principia.

Sic igitur nos aggredientes ostendere tria esse principia dicamus primo coĩter de omni genere factionis. hic enim est naturalis ordo scientie videlicet ꝑus considerare comunia deinde circa vnũquodqz proprie speculari. Dicimus enim tam in generatione substantiali in qua fit aliud ex alio. q̃z in factione accidentali in qua fit alterum ex altero: fieri simplex ex simplici vel compositum ex composito: verbi gr̃a. homo fit musicus. non musicus fit musicus. Simplex quidẽ factio est in duobus primis. s. cum dicitur homo fit musicus. et non musicus fit musicus. Composita autem tam ex parte subjecti ꝙ predicati. quando dicitur homo non musicus fit homo musicus sicut compositum ex composito. vel fit musicus sicut simplex ex cõposito. Differenter tamen dicitur fieri aliquid ex priuatione vt est non musicus et ex subjecto ut est homo. qꝛ quãdo ꝑuatio ponitur ut terminus a quo. potest dici hoc fit hoc. ut nõ musicus fit musicus. potest etiã dici hoc fit ex hoc. ut ex nõ musico fit musicus. quãdo vero subjectũ ponitur ut terminus a quo: non semper dicitur fieri hoc ex hoc. ut ex hoĩe fit musicus. sed hoc fit hoc. qꝛ homo fit vel factus est musicus. Eoꝝ etiã que fiũt sicut simplex ex simplici subjecto: ita dicitur fieri aliquid: qḋ ipm permanz re facta ut homo ꝑmanet quãdo fit musicus. ꝑuatio aũt ꝛ forma cui opponitur quãdo ex vno ipoꝛuz dicitur fieri aliquid: nec in gñone simplici nec ĩ cõposita manẽt. ut si ex musico fiat musicũ. vel ex imusico homine: musicus. immusicũ nõ manet. Determinatis igitur his ex omnibus que fiunt ex predictis modis diligenter considerãtis: contingit hoc colligere. ꝙ omni quod fit oportet semper aliquid subici. quod quidem est vnum numero per modum subjecti. tamen est multiplex formali ratione. sicut in homine imusico quod est vnum subjectum quãdo ex ipo fit musicus. nõ est idẽ formale esse hoĩs et musici Cuius signum est qꝛ illud qḋ in hoc subjecto. s. homo im

musicus nõ opponitur musico:ut homo:permanet in tota permutatione: illud vero quod eidez opponitur videlicet in musicus.s. priuatio substãtie nõ permanet. nec etiam permanet cõpositum ex ambobus ut homo immusicus. Quãuis autem in priuationibus ex quibus dicitur fieri aliquid tãquam nõ permanentibus possit dici fieri hoc ex hoc ut ex immusico fit musicus. in permanẽtibus autem in tota mutatione nõ dicatur fieri hoc ex hoc ut ex homine fit musicus sed tãtum hoc fit hoc ut homo fit musicus. Aliqñdo tamẽ in ipsis dicitur fieri hoc ex hoc sicut dicimus ex ere fit statua nec dicimus es fit statua. cum tamẽ es permaneat in tota factione. hoc autem accidit ĩ talibus ubi subjectum habet annexam priuationẽ forme que fieri dicitur, ex ea. sicut es habet de se infigurationẽ oppositã figure que ex ipso fit. et propter hãc dicitur fieri ex ere statua. sicut ex infigurato figuratum ita ꝙ tam hic ꝙ ubi dicitur fieri aliquid ex priuatione: potest dici fieri hoc ex hoc ut ex ere statua. et hoc fieri hoc ut es infiguratum fit figuratum. sicut autẽ in simplici factione dicimus ex in musico fit musicus et in musicus fit musicus: et in composita ut ex homine in musico fit musicus uel homo inmusicus fit musicus. Multipliř autem dico fieri. qr aliqua fiũt simpliciter ut substãtia. aliqua secundum quid ut accidẽtalia. magnifestũ est ꝙ in utraqz factione oportet aliquid subici. ei quod fit. Quãtum eñim et quale quãdo et ubi atqz similia que sunt accidẽtia: semper in aliquo subjecto sunt. cum sola substãtia de nullo subjecto dicatur sz omnia alia de ipsa. Quod etiam substãtia et quecũqz dicuntur simpliciter entia fiãt ex aliquo: patet qr semper in eorum gñone subicitur aliquid ex quo fiunt. ut plante et animalia ex semine. Fiunt autẽ quecũqz fiunt ex aliquo subjecto. z hoc patet inductione. cum eñim alia fiãt ex transfiguratione ut ex ere statua. alia vero appositione ut que augentur. alia abstratione ut ex lapide mercurius. i. ymago mercurii. alia compõne ut domus. alia alteratione ut que cõuertuntur secundum naturã ut aer ex aqua econtrario. et in omibus his est aliqđ subjectum: patet in omibus que sic fiunt. Quare ostensum est ex dictis qm̃ quod fit tanꝙ terminus factionis est compositũ. et quod id quod fit est aliquid. et etiam ꝙ est aliquid quod fit illud. et hoc dupliciter. vno modo sicut subjectum dr̃ fieri terminus factiois ut homo fit musicus. Alio modo oppositum dicitur illud cui opponitur. ut inusicus fit musicus appello eñim oppositum: inusico inmusicũ. subjectum autẽ: hominẽ. similiter autẽ infiguratiõnẽ: respectu figure. in ordinationem: respectu ordinis. Informationem: respectu formationis voco oppositum. es autem ut aurum et lapides: dico subjectum.

Capitulum. xiij. quod sic incipit. Magnifestũ igitur ꝙ si quidẽ sunt cause z principia et c̃. Declarat ꝙ licet tria sint principia entium. s. subjectum et duo contraria: alterum tamẽ contrarioruz quod est priuatio alterius per accidens est principium et alterum quod dicit formã est principium per se cũ materia. que scibilis est per attributionem ad formam.

Agnifestum est igitur ex dictis ꝙ si cause et principia entiũ sunt illa ex quib9 primis fiunt res non secundũ accidens sed per se et scđm substantiã: ꝙ entia fiunt ex subjecto et forma. sicut v̄ grã homo musicus componitur ex homine tanꝙ sbõ et ex musico tanꝙ forma ꝙ patet ex hoc ꝙ rõnes hoĩs musici resoluũtur in rõnes hoĩs et musici. fiũt igitur entia ex materia et forma p se. Est aũt sbm̃ seu materia numero quidẽ vnũ prout aũt icludit pˀuationẽ: est rõne. i. diffiõe duo. sbm̃ itaqz ut hõ et aurũ et vlř materia rõne numeratur et diuidĩ cõtra pˀuationẽ in sbã compositi. Ex ipotũ ꝙ hẽ rõz materie magis p se z nõ p accñs fit hoc aliqd etiã qđ fit p naturam

quā ex priuatione. hec enim .s. priuatio cum sit cōtraria forme: pncipiū est per accidēs aliud tamē pncipiū per se est eorū q̄ fiūt cum forma a qua est species rei. ut ordinatio et musica aut aliud formaliter dictū. Unde ex dictis patet ꝙ quodā modo dicēda sūt pncipia esse duo. alio modo tria. et aliquo modo cōtraria. ut siquis dicat puationē et formā ei oppositā esse pncipia. velut musicā et in musicā. aut qualidū et frigidum. aut cōsonās z icōsonās. alio aūt moda nō sūt cōtraria. sic subm ad alia duo cōpatū. qz talia nō sunt nata ab inuicē pati nisi ubi fuerit eis aliud subiectū. Igitur si dicatur ꝙ contraria nō sunt principia qz talia nō patiuntur ab inuicem: soluitur hec objectio per hoc ꝙ subjectum nō est contrarium forme vel priuationi cum possit esse sub utraqz. Quare considerādo sola cōtraria principia: sunt tantum duo. nec penitus sūt duo cum oporteat aliquid subici quod diuersū est ab utroqz contrariorum: et sic sunt tria. subjectū eim ut homo et priuatio ut in musica habēt alterum et alterum esse. similiter es et in figuratū. Quot quidē sūt pncipia eoꝝ que naturaliter generātur et q̄modo tot sint et q̄m oportet duobus cōtrarijs subici aliquod tercium dictū est. Sed tamē puatio quodā modo nō est principiū per se et necessariū: cū alterū cōtrarioꝝ .s. forma sit sufficiens ad faciēdam mutationē per sui pn̄tiam et abundātiam. Subjecta vero natura .s. materia quā oportet subici duobus cōtrarijs: scibilis est per analogiā ad formā. sicut eim in artificialibus se habet es ad statuā et lignū ad lectū et i naturalib9 vnūquodqz habentiū formā a natura de se dicitur in forme priusq̄ accipiat formā: sic materia se habet ad formā a qua est substātia quidditas et entitas rei. Unum igitur pncipiuz est forma nō sic vnū existens tanq̄ separatū et per se ens hoc aliquid ut dicit plato: sed potius sicut ratio essendi. huic autē cōtraria est priuatio. et hec q̄modo dicātur duo et q̄modo plura: dictu est. Primuz quidē in precedētibus dictuz est ꝙ pncipia sunt cōtraria. deīde ꝙ oportet eis aliquid subici et esse tria. nunc autē ex his manifestū est que differētia est iter cōtraria et q̄modo se habēt pncipia ad inuicē. qz alteꝝ cōtrarioꝝ est pncipiuz per se. et aliud per accidēs. dictuz est etiā et quid est subjectum seu materia. utrum autē forma seu materia sit sudstātia reruz naturalium: nōdum est dictum. sed ꝙ tātum tria sunt principia et q̄modo et quis modus ipsorum. Considere tur igitur ex dictis que z quot sunt principia.

Capitulum quatuor decimū quod sic incipit. Quod autē singulariter sic soluitur z c̄. Ex his que supra dicta sunt de principijs nature soluit defectuosas opiniones remouentium gn̄onem et corruptionē et multitudinez ab entibus. ostendens ꝙ aliquid potest fieri ex aliquo per se vel per accidēs et ex ente actu vel potentia.

Uod autem ex dictis singulariter et non alio modo soluantur deffectus antiquorum: dicendum post hoc primi et enim querentes secundum philosophiam veritatem et naturam rerum diuerterunt in quandam viam alienam a veritate ob debilitatem intellectus, z dixerunt non esse generationem nec corruptionem propter hoc ꝙ neccessarie est fieri quod fit aut ex ente aut ex non ente ex quibus utrisqz impossibile est fieri aliquid. ex ente quidem non fit aliquid: qz iam est. quod autem est: nō fit. Ex nō ente etiā non. qz ex nichilo nichil fit. quia subici oportet aliqd factioni: si aliqd debet fieri per ipsam. sic igit augmētātes i cōueniētia dicūt entia nō esse multa s; tantū vnū. alli itaqz ꝓpter dictā causaz talia opiati sūt. Nos aūt dicim9

aliquid fieri ex ente vel ex nō ente. aut ens aut nō ens aliquid facere aut pati. z vniuersaliter quodcunqz fieri ens vel nō ens vno modo simile est huic qd dico medicum aliquid facere uel pati aut ex medico aliquid esse uel fieri sicut enim hoc dupliciter dicitur ita et illa. medicus quidem enim hedificat non in quantum medicus: sed in quantuz hedificator. et fit albus et non in quantum medicus: sed in quantum niger. medicatur autem in quantum medicus. et similiter fit non medicus in quantum medicus. Et eodem modo intellige fieri aliquid ex ente non in quantum ens. et aliquid in quātum ens fieri ex non ente non in quantum non ens: sed in quantum ens. Quoniam autem tunc proprie et per se dicimus medicum aliquid facere aut pati et ex medico aliquid fieri quando hec insunt ei in quantum medicus. per accidens autez quando insunt ei non in quantū medicus: eodem modo dicimus aliquid fieri per se ex ente quādo fit ex eo in quantum est et ex non ente quando fit ex ipso in quantum non est. quaz distinctionem primi non aspicientes dereliquerunt veritatem et propter hanc ignorantiam opinati sunt nichil fieri nec esse nisi vnum. et sic abstulerunt generationem et corruptionem. Nos quidem itaqz dicimus nichil fieri simpliciter ex non ente: sed tamen potest fieri aliquid secundum accidens. Ex priuatione enim que quidem est per se non ens fit aliquid. non quidem in quantum est priuatio: sed in quantum in est subiecto exītī ex quo fit aliquid per se. licet mirabile videatur antiquis et impossibile sic fieri aliquid ex eo quod non est. Similiter autem nec ex eo quod est in quantum est dicimus fieri aliquid. ita ꝙ ens in quantum est non fit nisi secundum accidēs Sic enim dicimus fieri aliquid. ita ꝙ ens in quantum ens non fit nisi secundum accidens. Sic enim dicimus aliquid fieri ex eo quod iam est. sicut dicimus quod ex ali fit animal. et ex quodam ut ex equo fiat quoddam animal ut canis. In hac enī factione fiet canis non solum ex equo sed etiam ex animali. non tamen fiet ex animali in q̄ntum animal est et per se cum iam sit animal aliqđ ens. nam si ex animali debet fieri aliquid per se et non secundum accidens: fiet ex eo non in quantum est sed in quantum non est animal. Et asimili si quid per se debet fieri ens: fiet ex eo ꝙ non est. non ex eo quod est simpliciter cum iam sit. nec simpliciter et per se ex eo quod nō est simpliciter: cum dictum sit supra ꝙ illud quod est fieri per se ex non ente scilicet in quantuz est nō ens. s. per se sed fit ens per accidens sicut nichil. Preterea per ens in quantum est z per non ens in quantum non est non reuocatur nec euacuatur omnis modus essendi et non essendi nec omne esse et non esse et ideo alii modi relinquuntur ex quibus potest aliquid fieri et corrumpi. vnus igitur modus fiendi hic est. Alius autem modus fiendi est qz contingit eandem rem esse in pō et in actu sicut magis certe determinatum est nono methaphisice fit autem aliquid per se ex ente in potentia: licet non fiat ex ēte in actu Quare vere dictum est qz defectus antiquoruz sic soluuntur ex quibus defectibus coacti remouerunt quedam principia et in tantum errauerunt ꝙ negauerunt generationem et corruptionem et oīno mutationem. Natura autem materie que est ens in potentia que quodāmodo est ens quodāmodo nōn ens ex qua fit aliquid per se: visa et cognita a nobis: soluit omnem ignorantiam ipsorum.

Capitulum quindecimum quod sic incipit. Tangentes quidem igitur et alteri super ipsam et c̄. Declarat ꝙ materia differt a priuatione et alter est principium entium utrumqz ipsorum. et ꝙ materia est ingenita et incorruptibilis.

Angentes autem sunt alij naturam materie. sed in sufficienter propter duo. Primo qz confitentur simpliciter fieri aliquid ex eo quod non est. vocantes materiam non ens. licet sit contra rationem permenidis qua dicit q̄ tnebil fit ex non ente. Secundo qz videtur eis si materia est idem numero cum priuatione nō ponens in numero cum eadem per modum subiecti: q̄ etiam potentia et ratione sint idem. Sed hoc ultimum non est verum: qz plurimum differt materia a priuatione. materia enim licet sit non ens secundum actum: tamen est in potentia. et sic non est simpliciter non ens. Preterea materia est propinqua forme: cum sit i potētia ad ipsam. priuatio autem non: cum sit ei opposita. Quidam autem quod nō est s. materiam quaz vocant non eus: dicunt esse magnum ⁊ paruum siue simul sumpta siue seorsum accepta. formam autem dicunt esse vnam y ocam. vnde et hi tria principia faciunt. licet hic modus trinitatis sit alius a predicto. usqz tamē ad hoc peruenerunt q̄ oportet aliquam materiam subici et hanc esse vnam. Nam et illi qui dualitatem dicunt magnum. s. et paruum: ipsam naturā subiectam faciunt idem et vnā. alteram. s. priuationem enim despiciunt. Subiecta quidem igitur natura. s. materia cum forma causa est eorum que fiunt sicut mater est causa prolis. altera autē pars contrarietatis. s. priuatio multotiens imaginatur ad malefactum et corruptionem si quis protendat et consideret intellectum ipsius. Est enim penitus non ens et extra rationem entis. Preterea existente forma quoddam diuino et optimo appetibili: aliud principium. s. priuationem contrarium ipsi esse dicimus. aliud autem. s. materiam esse aptum natum appetere et desiderare ipsum. s. formam secundū sui ipsius naturam. Quibusdam igitur dicentibus priuationem et materiā esse idem simpliciter accidit dicere cōtrarium forme. s. priuationē appetere sui ipsius corruptionem: cum materia appetat formā appositam priuationi. nec secundum eos possibile esset materiam appetere formam. quia non indigeret ea: ex quo priuatio esset de essentia materie. Neqz enim contrarium appetit ad contrarium cum sint ad inuicem corruptia. nichil āt appetit naturaliter suam corruptionem principium ergo appetens formam non est priuatio: sed materia. hoc enim appetit formā tanquam perfectionē suam. sicut femina appetit masculum. et turpe bonum seu pulcrum. non quod materia per se sit aliquid turpe: sed per accidens videlicet propter annexam priuationem. Corrumpitur autem et fit materia aliquo modo: et aliquo modo non. secundum enim quod est subiectum in quo est priuatio: hoc modo per se corrumpitur in quātum ipsa priuatio que est in ea corrumpitur. In quātum autem est ens in potentia: per se non corrūpitur sed oportet eam esse ingenitam et incorruptibilem quod sic patet. Si enim fiat materia: oportet aliquid subici primum ex quo fiat: hoc autem quod primū subicitur factioni: est hec natura. s. materia. quare erit antequam fiat. voco enim materiam primum subiectum vniuscuiusqz factionis ex quo per se et non secundum accidens fit aliquid cum insit in re facta. Et etiam incorruptibilis. nam si corrumpitur: stabit ultima resolutio ad ipsā et non secundum accidens ac per hoc corrupta erit antequā corrumpatur. qz remanebit preter corruptionez. hec ergo dicta sunt de materia. De principio autem formali utrum vnum aut plura et quot aut que sint: magis pertinet determinare ad primam philosophiam. et ideo ad illam relinquatur. de speciebus autem et formis naturalibus posterius determinemus. Que quidem sint aliqua principia nature que et quot sic a nobis determinetur sed incipiamus aliquod principium ad dicenda.

Eorum que sunt alia quidem natura sunt. alia vero propter alias causas ⁊c̃. Huius secundi libri phicorum capitulũ primũ investigat diffinitionem nature ostendens que sunt habentia naturam et que secundum naturam ⁊ ꝙ rediculum est velle demostrare naturam causse.

Orum que sunt alia quidem sunt per naturam. alia vero per alias causas vt est ars et fortuna. Natura quidẽ sunt animalia et eorũ partes et plãte. et corpora simplicia vocata elemẽta vt terra ignis aer et aqua. hec eim et similia dicimus esse per naturam. omia autem predicta videntur differre ab aliis que non existunt per naturam per hoc ꝙ habent in seipsis principiũ motus et status. et hoc principiũ in aliquibus eorum est secundum locum. in aliis secundũ augmentum et detrimentum ut in vegetabilibus. In aliis vero secũdum alterationem Lectulus vero et indumentum et quodlibet aliud quod sortitur nomen artificialis in quantum est ab arte: nullum habet innatum principium mutationis in se. licet in quantum contingit talia esse aliquid naturale puta lapidea aut terrea aut mixta ex naturalibus: secundum hoc habent in se principium motus ⁊ status. Est igitur natura principium alicuius et causa mouendi et quiescendi eius in quo est primũ per se et nõ secundum accidens. Dico autem nõ secundũ accidens: sicut per accidens aliquis est ipse sibi causa sanitatis cum sit homo medicus. non enim secundum quod sanatur medicinam habet: sed accidit eundem esse medicum et sanan. quod patet qr aliunde ab inuicem separantur scilicet medicus et sanus. Ita ꝙ aliquis sanatur qui non est medicus. Similiter autem et vnumquodqz aliorum que sunt ab arte se habet qr nullum ipsorum habet in se ipso principium factionis sed aliqua quidem artificialia habent hoc principium in aliis et ab extrinseco ut domus ⁊ vnumquodqz fabricatum manu. alia vero habent tale principium in seipsis non secundum se ipsa sed per accidens ut quecunqz sunt sibi ipsis cause per accidens. Est igitur natura principium per se intra ut dictum est. Naturam habent autem quecunqz habent huius principium .s. motus et quietis. et hec omnia sunt subiecta quedã nature cum natura sit quoddam subiectum. et ut est tale principium: semper sit in quodã subiecto

Secundum naturam autem sunt ea subiecta quibus est natura. et etiam quecũqz proprie passiones insunt eis secundum se ut igni qui est materia inest ferri sursũ: hec non est natura ignis nec habet naturam eius: sed tamen inest ei a natura et secundũ naturam. Dictum est igitur quid est natura. et quid habere naturam. et quid esse secundum naturam. Quod autem natura sit temptare monstrare: rediculum est. cum manifestum sit ex euidentia rerum que natura sunt ipm esse. vellẽt monstrare manifesta: est hominis non potentis discernere inter per se notum et non per se notum Quod autem contingat aliquem hoc pati: manifestum est. sillogizat enim cecus natus de coloribus: cum habeat noticiam solum de nominib9 ipsorum nichil autem intelligat de ratione formali ipsorum.

Capitulum secundum quod sic incipit videtur autem natura et substantia eorum que natura sunt ⁊c̃. Declarat ꝙ natura dicitur de materia et forma que est ratio essendi et etiam de forma totius.

v Idetur autem natura et substantia eorum que sunt illud quod simpliciter

pncipiū inest vnicuiqꝫ nō formatū de se: scilicet materia. quēadmodū lignū est natura lectuli et es statue. Signū aūt huiꝰ ē qꝛ illō ē natā rei cui producitur simile: si aliqd producas tūt per ipsam. sicut aūt dicit antiphō. Si aliquis proiecerit lectulū in terra et putrescēs accipiat potentiā germinādi: nō fiet lectulus sed lignū. tanq̄ si dicat dispōnes introductas scdm legē artis: esse ens scdm accidēs. substantiā aūt illā que pmanet patiēs successiue tales dispōnes: naturā. itaqꝫ in artificialibus natura est substātia in qua fiūt tales. Si aūt in naturalibus aliqua ad vnum eodē modo se hñt quod susti nuerit successiōēs eoꝝ: quēadmodū es et aurū tāq̄ forme: ad aquā tanq̄ ad materiā. ossa aūt et ligna: ad terrā. et sic de alijs hñtibus eandē materiā. hanc dicimus esse naturā et substātiā ꝓꝝ. Unde sane antiquoꝝ hi quidē terrā. alij ignem. alij aerem. quidā vero aquā. quidā aūt aliqua hoꝝ et aliqui oīa hec. s. quattuor elemēta faciūt naturā et substantiā entiū. Quot eīm et q̄ de predictis quisqꝫ supposuit esse pncipia materialia entiū siue vnū siue plura: tot et talia dixit esse substātiā et naturā eoꝝ. Alia vero ab his dixit esse passiones habitus et dispōnes hoꝝ. Itaqꝫ vnūquodqꝫ illoꝝ pncipioꝝ est perpetuū neqꝫ ipsis inest mutatio scdm se ipsa. Alia vero quibus disponuntur fieri ꝛ corrūpi infiniti es. Uno quidē modo natura dicitur pmo modo subiecta vnicuiqꝫ hñtium in seipsis pncipiū mutationis quietis et motus. Alio autē modo natura dicitur forma specifica. q̄ est ratio essendi. sicut eīm qd est scdm artē dicit ars ꝛ artificiosū: ita q̄ est scdm naturā dicitur natura et naturale. et sicut nō dicimꝰ subiectū habere aliquid scdm artē quādo tantū est in potētia aliquod artificiale ut lectulus eo q̄ nondū habet formā lectuli nec adhuc est scdm artē: sic in naturalibus entia in potētia tantū vt pote potētia caro et os nō dicimus esse naturā. qꝛ nō hñt adhuc propriā naturā priusq̄ accipiāt formā et spēm a qua sumit ratio qua diffinientes dicimus quid est caro aut os: Caro itaqꝫ et os in potētia nō est natura hoc modo dicta. Querit alio modo a materia natura erit forma et spēs habentiū in seipsis pncipiū motꝰ. neqꝫ ipsa forma ita est natura q̄ sit inseparabilis a materia olo. qꝛ licet actu nō separetur: tamē ratione ē separabilis et diuersa ab ea. Quod autē ex his. s. materia ꝛ forma: non est natura sed a natura. ut homo. Et forma magis est natura q̄ materia. Qd sic patet vnūquodqꝫ magis dicitur tale quando est actu idem: q̄ quādo est potentia. per formā autem tanq̄ per actum aliquid est actu in natura. Amplius illud ē natura in quo producens assimilatur producto et ecōtrario. hoc autē est forma. nam fit ex hoīe homo qui assimilatur in forma. non autē fit lectulus ex lecto. qꝛ forma lectuli nō est naturalis sed artificialis. Et ideo bene dicunt antiqui q̄ figura nō est natura lectuli sed potius lignum. qm̄ si germinet: nō fit ex eo lectulus: sed lignum. Si ergo figura est ars: forma in qua assimilantur producēs et productum est natura. ut forma hoīs. fit eīm ex homine homo. Amplius ꝓpter formā generatio dicitur via ī naturam. ergo et maxime forma est natura. dicitur eīm ipsa natura generatio que est via ī naturam. nō eīm sicut medicatio est via in sanitatem non in medicinā: qꝛ necesse est a medicatione nō esse viam in medicinam cum sit principium eius sed in sanitatē que est terminus. nō sic autem generatio se habet ad formā et naturam. qꝛ etiam est ab ea tanquā a principio et est via ad formam ipsā tanquā ad terminum. qꝛ quod nascitur per generationem venit ex quodam incompleto in quoddam completum secundū q̄ nascitur et per generationem. quod ergo per generationē nascitur nominatur nominatiue nō a termino ex quo sed ab eo in quod. ꝛ tale est forma. ergo ipsa est natura.

Sed forma et natura intelligitur dupliciter. s. ipsa forma et eius priuatio. prout

habet reduci ad formã. Utrum autẽ circa gñonez substãtie q̃ simplex est pñatio sit contrariũ forme: posterius sit cõsiderandũ. supple in quinto huius et in libro de generatione.

Capitulũ tertiũ quod sic incipit. Quõ autẽ determinatũ est quot modis natura dicitur et c̃. Ostẽdit drãm phici et methaphici qz licet circa eadẽ sit eorũ cõsideratio tamẽ potius cõsiderat ea q̃ sunt in materia. Mathematicus aũt eadem considerat preter rationem materie.

Quoniã determinatũ est quot modis natura dicitur: pmo hic cõsiderandũ est quomodo differt mathematicus a phico. cum eoꝝ cõsideratio circa eadez videatur. Et eim phica corpora hñt planiciẽ et soliditatẽ logitudines et pũcta quibus mathematicus intẽdit. Amplius astrologia est quedã phica vel pars ipsius: igitur phica est de his q̃ considerãtur in astrologia qualia sũt sol et luna. Si ergo phici est scire quid sol luna et astra: incõueniẽs est ipam nõ considerare accidẽtia q̃ per se insunt ipis. cum eadem sit sciẽtia cõsiderat subjectum et per se accidẽtia eius. Preterea naturales videntur tractare de figura solis et lune et utrum terra et mundus sint corpora sperica an nõ circa que oĩa est mathematica. Dicẽdum est igitur q̃ de his negociatur mathematicus: sed nõ in quãtuz vnũquodqz ipoꝝ est terminus corporis phici. accidẽtia etiã que sunt i talibus corporibus speculatur: sed nõ in quãtuz accidũt vel existunt i eis. vnde et abstrahit rationẽ eoꝝ a ratione corporis phici. abstracta vero a motu sunt: nõ quidẽ scdm rem: sed scdm rationẽ. et nichil realiter disfert ratio talis cõsiderata absqz materia sensibili a se ipa ut in tali materia existit. nec fit abstrahentiũ mẽdatium. cum nõ scdm rem sed scdm cõsiderationẽ abstrahãt. Latet autẽ hic modus abstrahẽdi ponẽtes ydeas separatas. qz ipi abstrahũt naturalia realiter a sẽsibilis que minus sunt abstrata mathematicis. et sic minus abstrahibile magis abstrahunt.

Fiet aũt magis manifestũ q̃ dicto modo dr̃unt phicus et mathematicus si quis tẽptauerit assignare dissinitiones subjectoꝝ et accidẽtiũ eoꝝ que ab utroqz cõsiderãtur. Impar eim et par. rectũ et curuum. similiter linea et figura prout a mathematico cõsiderãtur dissiniuntur sine motu Caro autẽ os et homo et alia phica cũ motu et materia: sicut simitas que est curuitas in materia nasi. et nõ sicut curuũ nõ determinat neqz sibi decernit materiã. Demõstrãt autẽ hoc ipm sciẽtie que magis sunt phice q̃z mathematice. ut perspectiua musica et astrologia. iste eim cõtrario quodãmodo se hñt cũ geometria. qz hec intẽdit de linea phica nõ in quãtum phica est. perspectiua vero lineam mathematicam considerat non in quãtum mathematica: sed in quantum phica. scilicet in quantum est visualis.

Capitulũ quartũ quod sic incipit. Quõ autẽ natura dicitur dñr species. s. et materia et c̃. Premisso q̃ natura dicitur tam de materia q̃ forma: probat q̃ ad phicum pertinet considerare de utraqz.

Quoniã autẽ natura dicitur tam forma q̃z materia: sicut de simo qd̃ est in materia phica sicut in naso cõsideratur utrãqz qd̃ dicit formã in materia: sic in oĩbꝰ phicis cõsideratio phica solũ sed cõsiderat de materia et de forma. Dubitatur autẽ primo cuz materia et forma sint due nature: de qua ipaꝝ est phica. ad q̃m dicẽdum est q̃ est ex utraqz et etiã de qualibet ipaꝝ. Secundo cõcesso q̃ est circa utrãqz et de eo qd̃ est ex utrisqz: dubitatur utrũ eiusdẽ sciẽtie aut diuersaꝝ sit utrãqz cognoscere. ad qd̃ dicẽdũ q̃ aspiciẽn in dicta antiquoꝝ videtur cõsideratio phici versari circa materiã et esse pncipal' materie. ex parua eim parte empe. et democritꝰ formã

ꝛ quidditatē tetigerunt. Secundū veritatē aūt eiusdē sciētie est utrāqꝫ cognoscere
S. cūm ars imitatur naturā. eiusdē autē artis est cognoscere formā et materiam usqꝫ
ad id qd̄ requirit forma ipsius. ut medici sanitatē tanqꝫ formā et humores in quibꝰ est
sanitas tanqꝫ in materia. similiter hedificatoris formā domus et etiā materiā qui la-
teres et ligna apta sunt ad formā. et ita de alijs scientijs artificialibus: unqꝫ et ph̄ici e
rit utrasqꝫ cognoscere naturas. Preterea eiusdē sciētie est cognoscere finē qui est
cuius causa sūt alia et ea q̄ sunt propter finē. natura autē forme est propter quā est ma-
teria et cuius causa fit quicquid fit in materia. qd̄ sic patet quoꝝ eī est aliquis finis mo
tus existis cōtinui: idest ultimū coꝝ et cuius causa fit motus: si fit cōplementū eorum.
vnde derisoriū est ꝙ poeta in discriptione finis apposuit dicere hunc finē cuius causa
factum est. qm̄ nō omē ultimū vult esse finē: sed optimū. et hoc manifestū est in arti-
bus. nam alique artes disponūt materiā simplr̄ nullā introducēdo formā. alie opose
et subtiliter aliquā formam introducēdo sed tamē hec nō est finis ipsarum qꝫqꝫ sit ulti
mū: sed potius finis artificiorum oīm. sumus nos qui utimur omibus tanqꝫ propter
nos factis qi quodammodo sumus finis oīm. duplex eīm dicitur finis sicut in prima
ph̄ia dictum est. intra rem et hec est forma rei. et extra ipsam quomodo sumus alioꝝ fi
nis. Quod autē in artificialibus materia sit propter formā: probatur ex hoc ꝙ due
artes sūt q̄ cognoscūt materiā et p̄ncipātur ei videlicet usualis q̄ utit̄ re facta. et factia
artificiam. hec eīm respectu illius q̄ materiā preparat architectonica est et p̄ncipat̄ usu
alis etiā aliquo modo est architectonica seu p̄ncipalis. Differt autē hec architecto
nica a precedēti que est factia. qi usualis p̄ncipalis est in cognoscēdo formā. alia autez
factiua: materie. gubernator eīm qui regit nauē per usualē cognoscit qualis sit species
themonis et instituit eum qui habet artē factiuā nauis qualē spēm et formā themoīs
faciat. hic autē. s. factiuus cognoscit ex quo ligno et qualibus etiaz materialibus erit
bonus themō. In his igitur q̄ sūt scd̄m artē nos preparamus materiā ꝓpter opus
et sic ꝓpter formā ad opus requisitā. sed i ph̄icis materia inest ꝓpter formā. Ampliꝰ
materia est de numero coꝝ q̄ sunt ad aliquid. habet eī respectuz ad formā. qd̄ patet ex
hoc qꝛ determinata forma est in materia determinata. cuius autē scie est correlatiua cō
siderare. Si autē queratur usqꝫ ad quātuz terminū sit ph̄ici cōsiderare de forma q̄
est ratio quidditatis rei: dicēduz est ꝙ tātuz quātuz pertinet ad finē suū qui videtur cō
sistere in ente subjecto trāsmutationi. Quēadmodū eīm medicus neruuz et faber es
cōsiderāt prout habēt ordinē ad finē intentū: ita et ph̄icus cōsiderat formā ut cōtingit
fini intēto ab eo. vnde et ex hac ratione cōsiderat formas q̄ sunt separate a corruptio-
ne tamē sunt in materia. ut est solis et alia q̄ cōcurrunt ad g̃nonē forme naturalis qua
lis est humana. homo eī generat holez et sol. Quomodo autē se habet hec forma
separabilis a g̃none et corruptione et quid sit: p̄me ph̄ice est considerate.

Capitulum quintum quod sic incipit. Determinatis autem his determinā
dum est de causis et cē. Ostendit primo que et quot sunt cause. secundo ꝙ con
tingit omnes per se concurrere ad vnum effectum. tertio ꝙ contingit vnam
earum in suo genere causandi esse causam alterius et econtrario. quarto ꝙ e
adem potest esse causa contrariorum.

Eterminatis autem predictis: determinandum est que et quot sunt cause.
Nam hoc negocium est gratia sciendi. non opinamur autem scire aliquid:
anteqꝫ accipiamus primam causam propterqꝫ est. Et ideo hec nobis facien

dici est quãtũ ad gñonẽ et corruptionẽ et oẽm phicã mutationẽ. q̃tenꝰ sciẽtes pncipia ipoꝝ possumꝰ reducere vnũqdq3 q̃stoꝝ in causã pmã. Uno qdẽ modo dicitur causa illud ex quo fit aliqd cũ insit in re facta. et hoc modo materia est causa. sicut es est causa statue. et argẽtum fiale. et genera superiora eris et argẽti videlicet metallũ et similia.

Alio modo causa est forma q̃ dicitur species et exẽpluz et hec est ratio quidditatis. hec eĩm et etiã genera ipius causa est. ut proportio duplo est causa diapason. et numerus qui est genus duoꝝ hoc autẽ modo partes diffinitionis sunt causa diffiniti. Tertio dicitur causa primũ pncipium permutatiõis aut quietis et deliberãs deliberati. et pater filij. et oĩno faciẽs: facti. et permutãs causa est permutati. Quarto modo finis cuius gr̃a alia sunt causa est. ut sanitas est causa ambulãdi. interrogãti eĩm ꝓpter quid ambulat: dicimus ut sanetur. Et sic opinamur assignare causam. Quecunq3 autem media sunt inter pncipiũ mouẽs et finẽ: sũt propter finẽ. sicut attenuatio purgõ instr̃a et potiones sunt gr̃a sanitatis que est finis. differunt tamẽ talia media ab inuicẽ q2 quedã sunt opatiõs. quedã sunt instr̃a. oĩa tamen sunt propter finẽ. Cause igitur fere tot modis sunt. Cõtingit autẽ multipl'r dictis causis: eiusdẽ effectus esse per se et nõ per accidẽs multas causas. sicut statue per se ꝛ scd̃m q2 est statua: causa est ars statuifica et etiã es. sed nõ eodẽ modo. q2 es. est ut materia. statuifica vero: ut vnde pncipiũ motus. Sunt autẽ quedã que ad inuicẽ sibi ipis sunt cause. tamẽ in diuerso genere causandi ut exercitiũ causa efficiẽs est bone dispositiõis. et hec est causa finalis exercitij. Amplius eadẽ causa potest esse cõtrarioꝝ. nam id qd̃ per suã p̃sentiam causa ẽ alicuius effectus: per sui absentiam aliquãdo est causa sui cõtrarij. ut absentia gubernatoris causa est submersiõis nauis: cuius presẽtia erat causa salutis. Omnis igitur nunc dicte cause reducuntur ad quattuoꝛ modos magis manifestissimos. littere enim respectu sillabarũ materia respectu vasoꝝ. et ignis cum alijs elemẽtis respectu mixti et partes respectu totius et premisse respectu cõclusionis sunt cause materiales q̃ dicitur causa ex qua. Nam de numero harum partes sunt sicut subiectũ ex quo fit totum. Alie autẽ cause his correspondẽtes: videlicet totum cõpositio et spẽs sunt forme que dãt esse rebus. Semẽ autẽ et medicus et consiliãs et oĩe faciẽs: cause sunt oĩs ut vnde pncipium motus aut status aut mutationis. Alie autẽ sunt sicut finis et bonũ alioꝝ. et bene dico bonũ alioꝝ: q2 causa gr̃a cuius sunt cetera: potissima. et oĩs volunt q2 hec sit finis alioꝝ. nichil autem differt ad propositum eandem causam dicere bonam vel apparentem. Cause igitur hec et tot sunt.

Capitulum sextum quod sic incipit. Modi autem causaruz numero quidem sunt multi et c̃. Declarat quot sunt modi causarum et etiam effectuum et q̃s habitudines habent ad inuicem causa ꝛ effectus.

Modi autem particulares causarum numero sunt multi principales autez ad quos oĩs reducuntur sunt pauciores. dicitur eĩm cause esse eiusdem generis alie priores alie posteriores siue propinquiores. ut in genere cause efficientis propinquioꝛ causa sanitatis est medicus q̃z artifex. ꝛ in genere cause formalis: propinquioꝛ causa dyapason est duplum q̃ numerus. semper enim superius et cõtinens remotioꝛ causa est ad quemlibet effectum. Amplius alie sunt cause per se. alie per accidens ita q2 omne superius od causam per accidens est etiam causa per accidens verbi gratia statue per se est causa statuam faciens per accidẽs autem pullicletus quoniam accidũt statuifico q2 sit pollicletus. Et similiter homo et animal que sunt superiora respectu pollicleti. Causaꝝ autẽ per accidens alie sunt propinquiores effectibꝰ

alie remotiores ut si albus et musicus dicantur causa statue propinquior: licet sit per accidens causa est musicus q̃z albus. quia musica est in eodē subiecto. s. in intellectu cum statuifica que est per se causa statue. albedo autē in alio. Preter autē causas per se et per accidēs alie sunt cause in potētia. alie in actu. ut domificator in potētia causa est hedificādi domū in potētia. et actu: in actu. Similiter autē effectus causarū dicuntur tot modis quot et cause. ut effectus prior et posterior siue propinquior et remotior ut huius modi cause que est statuaz faciēs: prior effectus est hec statua. posterior vero statua in communi. ad huc posterior ymago. et es. et materia. et eodē modo in accidentibus est eīm effectus alius per se alius per accidēs. Simil quidā est effectus in actu quidā in potētia. Amplius aliquādo cause dicuntur simplr. ut quādo vna sola causa assignatur effectui siue sit causa per se siue per accidēs. aliquādo dicitur cōplexe ut quando alicuius effectus simul assignātur causa per se et per accidēs ut pollicletus statuificus dicitur causa statue. Sed tamē quilibet horum sex modorum. s. propinquus et remotus per se et per accidēs simplex et cōpositus: potest accipi actu vel potentia.

Differt autē in tātum huiusmodi acceptio. quia causa singularis actu cāns: similis ē cum suo effectu in fieri. et non est quando effectus nō est vel nō fit. ut hic medicās actu: similis est cū fieri sanitatis huius qui sanatur. et hic hedificās: cum hedificari huius hedificij. Cause vero in potētia nō semper sunt simul cum suis effectibus. domus eīm potest esse actu suo: hedificatore nullo modo existente. quia nō simul corrūpitur ipso corrupto. Oportet autē volentē reddere propriā causam cuiuslibet effectus semper querere sumā que est primo et per se causa ut homo hedificat. quare? quia est hedificator hoc autē est propter hedificatiam. et hec est prima et per se causa. et ita in oībus causis alijs. Amplius aliquādo assignātur cause generales effectuū in generali. ut statue: statuificus. aliquādo singulares: singularium. ut huius statue: hic statuificus. et eodem modo cause in potentia effectuū in potentia. et cause in actu: effectuū in actu. Quot ergo et quomodo sint cause sufficiat sic determinasse.

Capitulū septimū quod sic incipit. Dicitur autē fortuna et casus et cē. Propositis his que dicēda sunt de fortuna et casu: primo improbat opinionē dicētium nichil fieri a fortuna. secūdo dicentiū ordinē et motū celestiū esse ex fortuna. tertio recitat opinionē dicentiū fortunā esse aliquid diuinū.

Dicitur autē fortuna et casus de numero causarū. multa etiā dicūtur esse et fieri propter fortunā et casum. Cōsiderādum est igitur quomodo reducātur ad causas predictas. et utrum differt inter se. Quidam eīm dubitāt utrum aliquid sint aut nichil sint fortuna et casus dicentes nichil fieri ab ipsis sed oīm esse aliquā determinatā causā etiā eorum q̃ nos dicimus fieri a fortuna et casu. ut venientez in foro reperire quē volebat quē tamē ante non est opinatus se inuenturū: causa est nō fortuna nec casus: sed voluntas veniendi ad aliquid emendū. et eodez modo in alijs que a fortuna dicuntur fieri semper est accipere aliquam causam determinatam et nō fortunam. Confirmant autem opinionem suam ex hoc quoniam si fortuna aliquid est: inconueniens videtur sicut et vere inconueniens est et satis auget hanc dubitationem quare nullus antiquorum sapientium tractans de generatione et corruptione determinauit aliquid de fortuna: sed visum est eis nichil generabilium fieri ab ea. Sed hoc etiam videtur et est mirabile: cum multa sint et fiant a fortuna et casu que predicti non ignorantes esse cognati sunt reducere vnūquodqz ipsorum in aliquā determinatam causam eorum que fiunt sicut dixit antiqua opinio destruēs fortunam

et casum. in hoc tamē oīs cōueniunt ꝙ eorum que sic fiunt alia quidē dicūt esse a fortuna. alia vero nō. vnde aliquo modo erat eius fienda memoria. Quāuis eīm aliqui ipsorum opinarentur fortunā nō esse causam determinatā sicut est amicicia aut lis aut ignis aut intellect9: incōueniēs est tamē ipsis antiqs sive putātes eam esse sive non absolute reliquerūt eam utentes tamen ipsa aliquando in dictis suis. Empe. dicit nō semper aerem superius cōgregari: sed sicut accidit et contingit. i. casualiter. dicit eīm ꝙ in prima mundi creatione sic collisit se scdm cursū multociēs contingentē. multociens aut aliter collisit se postea. plurimas etiā partes aīalium ait fieri a fortuna. Sūt autē alij qui celi et oīm corporū superiorū mundi causā dicūt esse fortunā et casū aiunt eīm a casu fieri circularē motū celi qui sua regularitate discernit et statuit totū ordinez vniuersi. Et multū hoc est dignū admiratione. cum dicant aīalia z plantas nec esse nec fieri a fortuna sed a natura aut ab itellectu aut ab alia determinata causa. quod probāt ex hoc ꝙ non fit quodlibet ex quolibet sed determinatū ex determinato. ut ex tali semine fit oliua: ex tali autē: homo. celum autē et superiora que manifesta sunt nobis esse diuiniora predictis dicunt fieri a casu: nec ipsorum esse aliquā talē causam qualem aīalium et plantarū. Igitur si hec ita se habent: dignū est insistere de hoc aliquid inuestigare. Quomodo alijs omissis. hoc solum nō est incōueniēs. ꝙ videtes i celo nichil fieri a casu in inferioribus autē que nō dicunt fieri a casu multa fieri cōtingēter. dicūt tamē in celo multa fieri a casu in inferioribus aūt nichil. vnde merito dicendum fuit ab eis e cōtrario fieri. Sunt et alij quibus videtur fortuna aliquid esse. tamē dicunt ꝙ est inmanifesta intellectui humano tanꝙ aliquid felicius et diuinū. Considerandū est igitur quid sit fortuna et casus. et utrum sint idem. aut differant et tercio. quō incidunt in aliquam de causis pre dictis.

Capitulū octauū quod sic incipit. Primū quidē igitur qm̄ videm9 z c. Inuestigans quid est fortuna et casus maiat ꝙ sunt in his que fiunt propter finē quia talia fiunt a casu per accidēs. Ad sciendū quid est fortuna et casus: primuz cōsiderandū est ꝙ sicut videmus alia fiūt semper eodē modo. alia vero freqūter et vniformiter fiunt. et neutrum horum est a fortuna: cum ipsa sit causa tantum illius ꝙ nec semper et ex necessitate fit nec frequenter.

Quoniam autē aliqua fiunt preter duos modos predictos et hec oīs dicunt fieri a fortuna patet ꝙ aliquid est fortuna et casus. talia eīm dicim9 fieri a fortuna: et que ab ipsa fiunt talia dicimus esse. Ad conoscendū autē quid et in quibus est fortuna et casus: attēdendū est ꝙ eorum que fiunt alia quidem fiunt ꝓpter finem: alia vero non. Et eorum que propter finem: alia quidem fiunt a proposito alia vero a natura. ambo autem videlicet quecūqz ab intellectu et quecūqz fiunt a natura aguntur: fiunt propter finem. Quare manifestū est ꝙ eorū que fiunt ex necessitate et sicut frequenter quedā fiunt propter finē ut ea q̄ aguntur ab intellectu. et que a natura huius. Itaqz cum fiant: a causa per accidens dicimus esse vel fieri a fortuna. Sicut enim quoddam ens est per se et quoddam per accidens: sic potest esse causa per se et per accidens. ut domus: causa per se est hedificatiua. et hec finita et determinatā. per accidens autem: causa domus est album aut musicum. et hec est infinita. quia infinita vni accidunt. Sicut igitur dictum est cum in his que fiunt propter finem aliquid fit a casu per accidens: hoc dicitur a casu et fortuna. Istorum autem differencia posterius determinabitur. hoc tamen nunc sit manifestum ꝙ utraqz sunt in his que fiunt propter finem. verbi gratia Quis venit ad villā causa accipiendi

argentum contingit ipm reperire aliam pecuniā propter quā accipiendam venisset utiqz si sciuisset ibidem eam esse: sed tamen nesciuit et sic non venit propter hanc reportandam: sed accidit eum sic venientem eam reperire et reportare. hoc autem neqz sicut frequenter neqz ex necessitate facit veniens ad villam. Amplius hic finis qui est reportatio illius pecunie non est natura: sed a proposito et ab intellectu: fortuna enim proprie est in his que a proposito fiunt quando aliquid euenit preter propositū. Nam si proponens aliquis finem quem ad semper aut frequenter consequitur: hoc non est a fortuna. Manifestum itaqz q diffinitiue fortuna est causa scdm accidēs in his que fiunt propter finem a proposito. Unde circa idem est intellectus et fortuna, qr propositum non est sine intellectu.

Capitulū nonū quod sic incipit. Infinitas quidē igitur causas necesse est esse et c̄. Concludit ex dictis q fortuna est causa indeterminata et inmanifesta ut dicit ultima opinio et q aliquo modo nullius est causa ut dixit prima et q est causa preter rationem ut dicit secunda adiungens quid bona et mala fortuna dicitur.

Infinitas causas necesse est esse a quibus fit illud quod est a fortuna cum hec fit scdm accidens et infinita uni accidere possūt: unde videtur fortuna esse indeterminata in se et homini inmanifesta. Videtur etiam bene dictum q nichil fit a fortuna. licet eīm aliquid fiat ab ea per accidēs: per se tamē et simplr nichil fit ab ipa. per se quidē dico: sicut domificator est causa domus. per accidēs aūt: tibicen. Et q quis veniat ad locū a quo reportat pecuniā cuius gratia nō venit: infinite psūt esse cause scdm naturam. Nam venire potuit causa vendēdi vel persequēdo hostem vel fugiendo. vel causa videndi amicū. Et dicere fortunā esse extra rationē. rectū est. cum ratio sit eorum que sunt semper aut sicut frequēter extra que est fortuna. Qm̄ igitur infinite sunt cause ex quibus prouenire potest id qd dicitur esse a fortuna et ideo et ipa est infinita. Tamē in quibusdā dubitabit aliquis que cōtingētes sint cause fortune: et que nō. Sanitati eīm causa fortuita aliquādo est ventus. aut estus. sed tamē depilatio nō est fortuita causa: que tamē videtur contingēs et per accidēs. Inter causas autē fortuitas et per accidēs: alie alijs sunt proximiores effectibus qui proueniūt ex eis. et sic magis et minus aliquid euenit a fortuna. Fortuna autē dicitur bona cum bonū aliquod euenit. praua vero: cum prauū. Sed eufortuniū et disfortunium: cum euenit magnū bonū vel magnū malū: unde homo existēs secus magnū malum si ipm euadit: dicitur eufortunatus: et cum hoc est quoddā eu contingere. Si aūt propinquus sit quis magno bono et nō consequitur ipm: dicitur infortunatus et est hoc quoddam discontingere. Intellectus eīm de utroqz dicit sicut est in re: quod eīm parū distat ab aliquo: iam ipm habere videtur. Amplius autē eufortuniū incertū est: sicut et fortuna: cum nō sit nec in his q̄ sunt semp nec sicut frequenter. Sunt igitur fortuna et casus in contingentibus fieri scdm accidens nō ut semper nec ut frequēter fit. sed eorum que raro accidunt.

Capitulū decimū quod sic incipit. Differt autem qm̄ casus in amplius est et c̄. Assignans differentiam inter fortunā et casum. ostendit fortunā esse solū in oibus agentibus propter finem.

Differt autem fortuna a casu. quoniam hic est in plus. Quod enim est a fortuna: est etiam a casu. Sed nō oē quod est a casu: est etiam a fortuna. hec eīm est aliquid solum in illis quibus inest eucontingere et oio actio pratica. unde

necesse est fortunā esse circa actionem praticā. cuius signum est qꝛ bona fortuna videtur esse eadem felicitati aut ei propinqua. felicitas est quedam actio pratici intellectus et bene dico quedā: qꝛ non est omīs praxis sed eupraxis. i. bona operatio. Quare quibuscūqꝫ nō contingit agere a proposito: nec a fortuna aliquid facere contingit eisdem. propter quod nullum inaīatuꝫ nec infans nec bestia facit aliquid a fortuna sicut nichil facit a proposito. nec in his etiam inest eufortuniuꝫ nisi scḋm similitudinē. sicut dicit prothacros eufortunatos lapides ex quibus fiunt altaria eum honorētur. et collaterales conculcentur. Talibus eīm inest pati a fortuna quādo agens a proposito aliquid fortuito agit circa ipsos. aliter autē non. Casus autem est in alijs aīalibus ꝙ in habentibus propositum. est etiam in rebus inaīatis. equus eīm veniēs sine sessore domū: saluatus est a casu. qꝛ nō venit causa salutis. et tripoda cadens parata ad sessionem: casu sic cecidit cum nō ceciderit causa sedendi Quare manifestū est ꝙ quādo in his que vlr̄ fiunt propter finem aliquid accidit propter quod nō fiunt: hoc dicimus fieri a casu. a fortuna vero: si hoc accidat in agentibus a proposito. Signum autē ꝙ casus fit in agentibus propter finem est hoc quod dicimus vanū seu frustra. quādo eīm finis propter quem aliquid fit nō euenit: dicitur factū vanū ꝛ frustra. verbi gratia ut si ambulanti causa dispositionis nō fiat dispositio: frustra deambulasse dicitur ꝛ ambulatio vana tanꝙ hoc fiat frustra qḋ aptum natū est esse alteriuꝫ causa cū nō includit ipm cuius causa est aptū natū. quod in eius opposito patet Nam si aliquis dicat se frustra balneatum qꝛ non deficit sol: derisoriū erit. qꝛ balneatio eius nō ordinatur ad hoc ꝙ sol eclipsaretur. Sic igitur quod fit frustra dicitur vanum et anthomatuꝫ. ut lapis causa percutiendi emissus non percutiat: ab eo quō anthomatū est cecidit a casu et frustra. frustra quidem: qꝛ ex hoc nō prouenit finis intententus. a casu vero: qꝛ aliud euenit ꝙ finis intentus. Maxime autē casus separatur a fortuna in his que a natura fiunt in quibus id quod euenit extra naturā nō dicitur fieri a fortuna: sed a casu et a per se frustra. et huius euentus causa est extra rem. natura vero interna. dictuꝫ est igitur quid casus et fortuna et quomodo dr̄nt.

Capitulum vndecimum quod sic incipit. Sed modorum causarum in quibus est vnum principium motus et c̄. Ostendit ꝙ fortuna et casus reducantur ad genus cause efficientis. cum reducantur ad numerum et intellectum. et qꝛ sunt cause per accidens posteriores sunt natura et intellectu que sunt cause per se. concludens sufficientiam predictarum causarum ex hoc ꝙ propter ipsas respondetur ad esse propter quid.

Ed fortuna et casus reducantur ad causas. vnde principium motus quia autrūsqꝫ ipsorum semper est causa aut aliquid eorum que sunt per naturam aut eorum que ab intellectu tamen multitudo ipsorum indeterminata est quia fiunt a causa per accidens concurrente cum predictis que est indeterminata. et quoniam nichil eorum que sunt per accidens prius est eo ꝙ est secundum se. manifestum est ꝙ nec causa per accidens aqua est tam fortuna ꝙ casus prius est natura et intellectu que sunt cause per se posteriores itaqꝫ sunt fortuna et casus et intellectu a natura. Si igitur casus ponatur esse aliquo modo causa celi necessarium est intellectum et naturam prius esse causa ipsius celi. Et idem dicendum esse de causa aliorum multorum et totius vniuersi. Que autem cause sint et iste et tot numero quot diximus ex hoc manifestum est. qꝛ responsio que potest fieri ad id propter quid aut reducitur in

quodquid est et formam sicut i mathematicis in quibus ultima resolutio questiois propter quid stat ad diffinitionem que dicit formã aut reducitur in primum mouens ut propter quid certauerunt qz furati sunt. aut in finem ut propter quid bellant ut dominentur aut in naturã ut propter quid corrumpitur qz compositũ ex cotrarijs. Que igitur et quot sunt cause manifestum est.

Capitulum. xij. Quod sic incipit. Quoniã autem cause quattuor sunt de omnibus erit phisici cognoscere et c̃. Premisso ꝙ naturalis considerat causas quattuor. et ex ipsis demonstrat adiungit ꝙ forma finis et efficiens coincidunt In unum ita tamen ꝙ efficiens naturale est mouens motum et ꝙ in phisicis causa infert effectum vel simpliciter vel frequenter effectus autẽ semper infert causam.

Quoniam autem cause sunt quattuor naturalis cõsiderabit circa oẽs et ex eis demonstrabit reducens questionem propter quid in materiã formam efficiẽs et finem. Tres vero harum causarum multotiẽs incidunt in idem. Nã forma rei facte et finis agentis sunt realiter idem numero. causa autem mouens interdum est idem cum istis in specie ut homo generans hominem genitum. Naturalis autem sic considerat causam mouentem quod ad eius considerationem pertinent solum ea que mouent mota. que enim mouent et non sunt mota non pertinent ad considerationem nature cum non habeant in se ipsis ꝑncipium motus mouẽt enim semper tamen imobilia sunt unde tria genera entium sunt circa que potest esse consideratio alia enim est speculatio circa imobile. et alia circa mobile quod est incorruptibile scilicet celũ alia circa mobile corruptibile. Quĩ autẽ corruptibile habet naturaz questio propter quid facta de ipo reducitur ad materiã et formã et primũ mouens. de generatione enim et generabili hoc modo considerat naturalis causas attendens prius ꝙ sit aliquid per formam postea quid est quod fecit per modum agentis. et deinde quid est subjectum in quod introducta est forma per agens et cõseq̃nter ꝑpter quẽ finem. Principia autem mouentia sicut dictum est sunt in duplici drĩa quod dez phisicum. s. quod mouetur. alterum autẽ non phicum nõ habens in se ipo ꝑncipium motus hoc autẽ est illud quod sic mouet quod penitus est imobile et olo primum. Formã autem que est finis cuius causa agens agit oportet naturalẽ cognoscere cum sit propter finem. Et penitus naturalis debet reddere causam propter quã hic effectus sequitur ex hac causa vel ex necessitate vel sicut frequẽter in naturalibus enim effectus necessario infert causam cum sit ex ea sicut ex premissis conclusio hec aũt effectus tamẽ in naturalibus necessario est forma et quidditas rei qua posita necessariuz est ut sit materia et fuerit prius agẽs et hec forma est per quã ens naturale habet dignius esse nõ quidẽ dignius simpliciter respectu cuiuscũqz alterius entis sed scd̃m substãtiã cuiuslibet rei naturalis cuius esse dignius est quando est actu per formam.

Capitulum. xiij. quod sic incipit. Dicendum quidẽ igitur primum est quoniam natura et c̃. Primo supponit ꝙ natura sit propter finem et ꝙ necessarium aliquo modo est in ea. secundo improbat naturalia esse ex necessitate materie. tertio ꝙ natura agit propter finem.

Jcendū est primo ꝙ natura est causa agēs propter finē. secūdo quō necessariū reperitur in naturalibus in hanc eius causā. s. necessariā inducūt quidam oīs effectus nature dicētes oīa ex necessitate esse et fieri nō ex virtute alicuius agētis. sed qr apta nata sunt esse talia ut hoc est calidū qr aptū natū est esse tale ꝛ de alijs. Et nāqz si alij assignēt quācunqz aliā causam ut empe. cōcordiā et discordiam. et anax. intellectū. Sinant tales causas quiescere ꝛ gaudere in se ipsis qr nichil faciunt per se ad tales effectus. Habet autē primū dubitationē. vz utrum natura agat propter finē. multa eīm naturalia vīr fieri nō propter finem. neqz propter melius sed ex necessitate materie. sicut pluit jupiter nō propter hūc finem. s. ut augmētet frugmentū sed ex necessitate materie qr aquā sursū ductaz necesse est infrigidari et congelatam ferri deorsum propter grauitatem. Cum autem hoc fiat per accidēs est ꝙ augeatur frugmentū sicut per accidēs est ꝙ tunc perdatur in area cum nō adhuc pluit ut perdatur. Nichil etiam prohibet eodē modo partes in aīalibus naturaliter se habere ut dentes anteriores oriri accutos ex necessitate materie aptos quidem ad diuidendū mollares vero latos utiles ad cōterendū cibum nō ꝙ natura ꝓpter hoc tales fecerit eos sed contingēter hoc euenit. Similiter est de alijs partibus in quibus est aliquis finis. Ubicūqz autē oīs partes sic cōcurrunt sicut si essent facte ꝓpter finem talia entia a casu facta sunt et saluata eo ꝙ apte consistentia sunt. Quecūqz vero nō habent talem aptitudinē perdita sunt et perduntur quēadmodū em ped. dixit. hominigenas quarum inferiora mēbra erāt bouis et superiora hominis qr nō omnia mēbra erant apta ad usum hominis vel bouis cito fuisse destructas. Et idē dixit circa viperas. hec igitur ratio ꝛ si qua est ei similis est propter quā dubitabit aliquis naturam non agere propter finem. Sed impossibile est ista habere hunc modum qr omīa naturalia sunt. aut semper aut sicut frequenter. nichil autem eorum que fiunt a fortuna et casu est semper vel frequenter. unde non pluit multotiens in hieme a fortuna vel casu sed forte sub cane sunt subitō tamen non est cauma ab eis. sicut aliquando in hieme cauma aliter est. Si igitur naturalia videntur esse vel a casu vel propter finem. Non est autem possibile ipa esse a casu. Relinquitur ꝙ sint propter finem. Ibi enim affirmant ꝙ talia sunt a natura. Et itaqz in his que sunt et fiunt a natura actio propter aliquid. Amplius in quibuscūqz naturalibus finis aliquis est propter ipsum agitur quodlibet eorum que sunt ad finem siue prius siue posterius fit ordinatū ad ipsum. Itaqz sicut agitur sic aptum natum est cogi et sicut aptum natum est agi sic agitur nisi impediatur. Si ergo quod est a natura agitur propter finē aptum natum est agi propter ipm ut si domus fieret a natura sic utiqz fieret propter finem sicut nunc fit ab arte. Et si ea que fiunt a natura fierent ab arte eodem modo fieret quo apta nata sunt fieri. videlicet alterum quod est ad finem propter ipsum finem. Omnino autem ars quedam perficit que natura per se operari nō potest. In quibusdam vero imitatur et ideo similiter se habent ad inuicem in naturalibus et artificialibus finis et ea que sunt ad finem. quare manifestum est ꝙ si ea que sunt ab arte sunt propter finem et ea que sunt a natura. Maxime autem manifestum naturam agere propter finem in alijs animalibus que nec arte nec studio nec deliberatione agunt ut aranee et formice in quorum actionibus tantus est ordo ad finem ꝙ dubitatur a quibusdam utrū intellectu aut quadā alia virtute collatiua operentur. paulatim aūt procedēti ad cōsiderationē vegetabiliū in plātis apparēt quedā expediētia fieri ꝓpt finē. ut folia ꝓpt cooperimētū fructus quare si naturalia agūt ꝓpt finē ut irūdo nidū ꝓpt fetū. i. prolem

aranea telam propter predam plante folia propter fructus et radices deorsum gratia vegetandi manifestum est quod causa finalis est in his que sunt a natura. Et quoniam natura dicitur de materia et forma. et hec secunda est finis sicut propter finem sunt alia ita materia est propter formam.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit. Peccatum fit in his que sunt secundum artem et cetera. Ostendit tam artem quam naturam agere propter finem non obstante quod aliquando in eis accidit impedimentum et peccatum quibus declinatur a fine non obstante etiam quod non agunt deliberando.

Peccatum autem accidit in his que sunt ab arte sicut gramaticus interdum scribit non recte et medicus non recte sumit potionem et eodem modo contingit in natura. Si igitur in arte sunt quedam in quibus quod recte fit agitur propter finem in quibus etiam peccatur et nichilominus in his agitur propter finem quod factum fuit in substantijs que empe. pasuit fuisse bonigena. In talibus enim accidit impedimentum propter quod non potuerunt venire ad aliquem terminum et finem debitum corrupto principio a quo facta sunt sicut et nunc accidit in his que fiunt ex semine quando corrumpitur. Et bene potest impedimentum tale in phisicis accidere quia in animalibus que fiunt ex semine necesse est prius fieri semen ex quo tamen non fit statim animal sed prius est in alle naturaliter et faciliter patest recipere alterationes diversas ex quibus debita formatio impediretur. Amplius in plantis est aliquid ordinatum ad finem licet minus distinctum quam in animalibus unde sic in istis potuerunt contingere monstra ut bonigena et viripera corrupto principio. ex quo ita in arboribus potuerunt accidere vingene et olimpere tanquam monstra ipsorum. Nec solum in formatione eorum que fiunt ex semine patest accidere peccatum verum etiam in ipsis seminibus quoniam fiunt ex aliquo patest impedimentum esse et aliquid accidere contingenter. Omnia autem destruit naturam et ea que ab ipsa sunt ille qui dicit ipsam non agere propter finem. Quecumque enim sunt a natura sic sunt quod continue mota a quodam principio intrinseco accedunt ad aliquem finem. Ita tamen quod unumquodque non fit ab unoquaque principia sed determinatum a determinato quod quidem semper tendit ad eundem finem nisi aliquid impediat. Fimo itaque est propter finem fieret aliquando a fortuna sed per accidens sicut aliquando dicimus hic extraneus a fortuna venit huc nisi antequam recederet intrauit balneum tanquam si propter hoc venisset cum tamen non venit propter hoc sed accidit ipsum balneatum esse et sic fortuna que est causa per accidens. Si autem semper hoc fiat aut frequenter iam non est per accidens nec a fortuna. In naturalibus semper sic fit sicut requirit finis nisi impediatur. Inconueniens autem est opinari naturam non agere propter finem quia in ea non est principium mouens ex deliberatione cum ars non deliberet in multis. Si enim virtus factiua nauis esset in ligno tanquam principium naturale. Ita sine deliberatione natura fecisset nauim sicut fit nunc ab arte sic igitur ars est propter finem et natura. Et hoc manifestum est in exemplo medici sanantis se ipsum qui ex propria arte tanquam ex principio intra agit propter propriam sanitatem cui assimilatur natura propter principium intra sic igitur patet naturam agere propter finem.

Capitulum decimum quintum quod sic incipit. Quod autem ex necessitate utrum ex suppositione et cetera. Determinat quod in phisicis necessitas est ex suppositione et hic imponit necessitatem his que sunt ad finem sicut principia conclusionem.

Uoniam autē necessariū est duplex. vno modo simplr ut quod est ex natura sit ex alio intrinseco. alio modo ex alterius suppositione. dubitatur utrū in phicis necessariū existat simplr aut ex suppositione. Quidā tamē opinātur q in rebus generabilibus necessitas simpliciter insit ex materia quēadmodū si quis dicat murū vel domū sic dispoṅi ex necessitate materie propter quā grauia deorsum in fundo oportet collocari lateres vero esse super ipm propter leuitatem. ligna autē supeminere q2 leuissima sunt. Sed licet domus nō sit sine his tamē nō est propter hoc tanq propter necessariā causā. s. tanq materialē sine qua potest esse sed de necessitate talis est propter finē qui est protegere a caumatibus et pluuijs et eodē modo in omnibus q sunt propter finē qualia sunt naturalia necessitas est ex fine. Omnis enī talia nō sint sine materia debita nō tamē sunt propter eam sic sicut propter materiā sed ponit propter finē ut serra est ferrea et dētata propter opus serrandi qd opus impossibile est fieri nisi sit ferrea et ideo necesse est ferreā esse si debet esse serra et opus ipsius. Ex suppositione igitur est necessariū in phicis nō q necessitas imponatur fini sed ex fine imponitur materie cum finis sit ratione cuius inest necessitas materie. Est aūt necessariū in scientijs demōstratiuis et in his que fiunt per naturā aliquomodo similiter vellut necessitas conclusiōis est ex suppositione premissa2 ut angulus exterior trianguli equipollet duobus intrinsicis necesse est triangulū habere tres angulos eqles duobus rectis. In his etiā si principia sunt necesse est conclusionē esse et nō ecōtrario potest enim conclusio nō. si premisse non sunt ut si tres anguli nō sunt equales duobus rectis nec angulus exterior equipollet duobus intrinsicis. in his autē que fiūt propter finē et econtrario q2 finis tenet rationē principij nam si finis erit aut est et ea que sunt ad finem necessario erunt aut sunt. Si nō sunt ea que ad finē nec finis est sicut non est conclusio nō sunt premisse finis etiā est principiū nō actionis sed rationis finis etiā ita est ratio agendi que non est actus. Si igitur est forma domus que est finis domificationis necesse est materiam esse que est propter domū s. lapides et lateres et non q domus sit propter hoc nisi sint et materia. Et q finis non sit forma propter ista tamen non erit finis si ista et ideo cum hec non sint non erit domus sicut nō erit serra si non sit ferrum nec premisse si non sit conclusio. Manifestum est igitur q esse ex necessitate est in naturalibus ita tamen q hoc imponitur materie et motibus siue dispositionibus ipsius ex fine itaq2 enim sunt naturales cause principaliter tamē finis cum hec sit causa materie et non econtrario. Finis autē cuius causa est principium sumptum a diffinitione et ratio rei. Sicut enim est in artificialibus finis acceptus in eorum diffinitione est causa imponens necessitatem materie. verbi gratia. si domus est talis q cooperiat de necessitate oportet materiam eius sic disponi. Et si sanitas est talis habitudo oportet ex necessitate humores sic disponi. Ita et in phisicis si finis talis est et ea que sunt ad finem talia erunt. Fortassis autem in phisicis necessarium accipitur ex his que sunt in diffinitione ut si quis diffiniat opus serrandi dicens quoniam est talis diuisio scilicet in ligno. necessarium est si hoc opus esse debet ex serra ipsam habere tales dentes hi autem esse non possunt nisi ferrū sit. et sic oportet eam esse ferream vnde etiā diffinitione rerum naturalium sunt quedam partes ut materia.

Quoniam autem natura est principium motus et mutationis et c.

Huius libri capitulum primū ostendit necessitatem determinan-

di de motu et consequentibus ipsum adiungens quasdam diuisiones neces sarias ad inuestigandum diffinitionem motus.

Quoniam natura est principiū motus status et mutationis. Scientia autē presens est de natura oportet nō ignorare quid est motus qr necessariū ē ipo ignorato ignorari naturā. Determinātibus autē de motu tētandū est aggredi de cōsequētibus ipm quorū primū est continuum qm motus est de numero continuorū. secundum est infinitū quod ponitur in eius diffinitione. cōtinuū quod est diuisibile in infinitū. Adhuc autem sine loco et vacuo et tēpore īpossibile est esse motum propter hoc igitur et qr hec tria sunt comunia omibus rebus naturalibus in quibus esse videntur intendendum est disputatiue de vno quoqz istorum incipiendo a comunioribus qr consideratio de proprijs posterior est ea que de comunibus. Primū igitur cōsiderādum est de motu ad cuius inuestigationē sciendū est φ de numero entium aliquid est in actu completo aliquid tantū in potentia. Et eorum que sunt actu aliquid est substantia aliud quale vel aliquod aliud predicamentū entis de quoꝫ numero est ad aliquid cuius vna species est secundū super habundantiā. ꝛ deffectum ut duplum et subduplū alia secundū actiuū. et passiuū et olno motiuū et mobile. nam motiuū est motiū mobilis et mobile a motiuo est mobile. Non est autem motus preter res ad quas est motus. cum omē quod mutatur aut secūdū substantiā aut secūdum quātitatē aut secundū qualitatē aut secundū locum mutetur. extra que nō est accipere vnum comune quod nō sit aliquod predictorū quare nec motus erit extra predicta cum nichil sit extra ipa. Vnūquodqz autē istorū dupliciter dicitur substantia enim aliquid dicitur per modū forme et aliquid per modū priuationis. quātitatis vero aliud perfectū aliud diminutū. qualitatis autē aliud album aliud nigrū et secundū loci mutationē aliud sursum aliud deorsum qr igitur ī quolibet horum pūt reperiri duo termini potest in quolibet saluari mutatio et sic tot sunt species motus quot entis predictorum quattuor generum.

Capitulū secundū quod sic incipit. Diuiso autē secundū vnūquodqz genus et c̄. Concludit primo φ motus diffinitio est actus entis in potētia secundū φ in potentia. Secundo declarat primum. s. φ est actus entis in potentia. tertio φ secundum φ in potentia. quarto confirmat utrumqz.

Quoniam autē diuiso est secundū vnūquodqz genus esse in actu vel potentia et motus nō potest esse eorū que sunt actu perfecto. quia ad hec terminatur nec eorum que sunt in potentia simpliciter qr a tali incipit diffinitio motꝰ. relinquitur φ motus est actus entis in potentia secundū φ in potentia verbi grā. Alteratio ē actus alterabilis in quantū est alterabile siue possibile alterari augmentū est actus augmentabil' in quantū augmētabile. et diminutio actus diminuibilis in quantū diminuibile. Non enim est comune nomē augmētō et diminutioī sicut alteratio. comunis est omī alterationi generatio etiā et corruptio actus est generabil' et corruptibilis ꝛ loci mutatio actus scōm locū. Quod autē motus sit actus manifestū est hedificabile enim in quantū hedificabile quando hedificatur tūc dicimus esse in actu hedificādi et tūc dicimꝰ hec est hedificatio. Similiter ē doctrinatio cū actu docet doctrinabile ꝛ medicatio cū actu medet medicabile et sic de alijs. Qm̄ aūt eadē sūt et ī potētia et ī actu nō quidē sil' et scōm idē sed potius diuersis respectibus sic aliqd est potētia calidū et actu frigidū multa adinuicē agūt et patiūtur quorum quodlibet est actiuum ꝛ passiuum mobile et motiuum propter quod omē mouēs phice mobile erit. cū sic moueat

in quãtum est actu quod mouetur in quantum est potentia. Ex qua ratione quibusdam videtur quod omne mouens mouetur. de hoc tamen magnifestum erit in octauo quod est quoddam mouens immobile non tamen sit magnifestum quod motus est perfectio entis in potentia in quantum ipsum est mobile quando actu mouetur ab agente extrahente ipsum de potentia ad actum. Dico autem motũ esse actum entis in potentia in quantum in potentia quia nõ est motus entis actu in quãtum est actu sicut motus ad fieri statuam nõ est in ere in quãtum es actu es sed in quãtum est potentia statua. non enim idem est scdm rationẽ esse eris in quãtum est es et potẽtia mobile ad aliquid aliud quoniam si simpliciter et scdm rationẽ idem essent motus esset actus entis in actu scdm quod in actu ut motus eris ad statuam esset actus eris in quãtum est actu. es nõ est itaque idem esse actu eris et esse potẽtia aliud. Magnifestum est autem quod non dicitur in contrarijs. nam posse sanari et posse infirmari diuersa sunt. Si autem idem esset simpliciter esse in actu et in potentia cum idem subjectum quod actu sanum est sit potentia infirmũ idem esset sanari et infirmari idem enim subjectum ut pote humiditas vel sanguis est sanabile potentia et actu infirmum. Quoniam igitur non est idem esse actu tale et potentia aliud sicut nõ idem est color et visibile cum motus nõ possit esse entis in actu secundũ quod in actu relinquitur quod sit actus entis possibilis in quãtum possibile. Quod quidẽ motus sit actus huius et tunc mouetur aliquid quando inest ei talis actus ostensum est tamẽ hoc idem sic patet. Contingit enim vnũquodque aliquãdo operari et aliquando non quãdo enim hedificabile est tãtum ens in potentia nõ est sub opere et tunc non est eius motus sed quãdo est actus eius in quãtum hedificabile tũc est motus qui dicitur hedificatio aut enim actus talis est qui dicitur hedificatiua ut domus facta. Sed cũ domus iam est facta nõ amplius est hedificabilis. quia quod est nõ fit. hedificatur autẽ id quod est hedificabile. relinquitur ergo hedificationẽ esse actum et cum ipsa sit motus necesse est motum esse quemdam actum. Et quod dictum est de motu hedificationis intelligendum de alijs motibus.

Capitulũ tertiũ quod sic incipit. Quod autẽ bene dictum sit magnifestũ est et c. Ostẽdit motum esse bene diffinitum primo ex dis que alij opinati sunt de ipso secundo quia est actus imperfectus propter admixtionem potentie.

Quod autem bene dictum sit motum esse actum entis in potentia magnifestum est quod tam ex his quod alij dixerunt de ipso quam ex hoc quod non est facile ipsum diffinire eo quod nõ potest poni in alio genere actus. Hoc autẽ patet ex hoc quod quidam dicunt motũ esse alteritatẽ et inequalitatẽ et nõ ens. Quod dictũ apparet falsũ. primo quia nullum predictorum necesse est moueri nõ enim mouentur aliqua quia sunt altera nec quia inequalia nec quia non entia. Secundo quia nullum predictorum magis est principium vel terminus motus quam eius oppositum. Causa vero propter quã ipsum in talibus generibus ponunt est quia videtur ipsum esse aliquid indeterminatũ cũ sit de numero principiorum coordinationis priuatiue quod principia eo sunt indeterminata quo sũt priuatiua. Quod autẽ motus de talibus sic patet ex hoc quia nec est substãtia nec qualitas nec aliquod de numero predicamentorum dicentiũ positionẽ. Videri autem ipsum esse indeterminatũ causa est quia nec poni potest in genere eorum que sunt in pura potentia nec simpliciter in actu. verbi gratia non est possibile moueri quantitatem in pura potentia existentem nec eam que simpliciter est in actu. Et motus quidem videtur esse quidam actus tamẽ imperfectus propter admixtionẽ potẽtie. ideo enim imperfectũ est cuius actus admiscetur potẽtie semper ergo talem imperfectionem difficile est

accipere qd sit motus qꝛ aut necesse est ipm ponere aut in priuationē aut in potentiam. aut in simplicem actum quorum nullum videtur et conueniēs aut relinquitur esse modus predictus.s. ꝙ sit actus entis in potentia sicut diximus et licet hoc sit difficile intelligere contingit tamen et possibile est ita esse.

Capitulū quartū quod sic incipit. Mouetur autem et mouens ꝛ oīe sicut dictum est et c̄. Primo magnifestat ꝙ oīe mouens phice mouetur. secundo concludit ꝙ motus est actus rei mobilis. tertio ex hoc ostendit magnifestum esse dubium quo consueuit queri vtrum motus sit in moto vel in mouente qꝛ est actus elicitus a mouente et receptus in moto.

Mouetur autem oīe mouens phice sicut dictum est cuius ratio est qꝛ cum sit mobile in potentia quando mouet inest ei actus in quātum mobile et per hoc inest ei motus. Preterea illud cuius imobilitas est quies. mobilitas est motus. qꝛ cum motus inest huic imobilitas quies est mouenti autē phice dum mouet inest mobilitas. Adhuc agere phicum est ipm mouere hoc autē facit tangēdo quare simpliciter patitur ab eo ī quod agit ac per hoc mouetur vnde qꝛ motus inest semp oīm quod mouetur patet ꝙ motus est actus mobilis in quātum mobile. Et qm̄ conuenit hoc mobile moueri mediante tactu similiter ab eo patitur mouens. In oīm autē motu semper extimabitur esse aliqua forma que est ratio mouendi et hec erit aut substātialis aut qualis aut quāta que est pncipiū et causa motus per quā mouens id quod tale est in potentia mouet ad simile sibi in actu ut in generatione homo actu ex homine exīte in potentia facit hominē actu. Et dubium autē de subiecto motus iam magnifestum est nam ex dictis patet ꝙ motus est in mobili aut in subiecto cuꝫ sit actus mobilis ipius licet sit ad hoc quod mouet non eīm potest esse elicitiue actus alterius ꝗꝫ mouētis. Oportet enī eundē esse actū mouentis et mobilis. nam motiuum est quod habet potētiam ad mouēdum mouens autē quod actu mouet vel agit istud autem est actuū mobilis quare vnus actus est utriusqꝫ sicut eadem est distantia vnius ad duo et duorum ad vnum. et similiter idem spacium ascendētis et descendentis tamen cum sic sint vnum re ꝙ dnt̄ ratione et eodem modo idem est actus mouentis et moti tantum dr̄ens ratione.

Capitulū quintum quod sic incipit. Habet autē deffectum rationalē et c̄. Premissa dubitatione. vtrum actio et passio sint duo actus. secundo arguit ꝙ nō potest esse vnus. tertio soluit ostendens ꝙ sint idem motus siue actus secundum rem differens tamen secundum rationem.

Habet autem dubitationem rationabilē vtrum actio et passio sint idem actus Fortassis enim necesse est quemdā actum esse actiuum qui dicitur actio. passiuum autem palo quod ex hoc inferatur qꝛ opus et finis actiui est actio passiui autē passio. Sed hoc est impossibile qm̄ si duo sunt cum uterqꝫ sit motus oportet eos esse ī aliquo aut ergo utriqꝫ sūt ī agēte aut in patiēte aut actio in agēte et passio in patiente non eīm potest dari quartum videlicet ꝙ actio sit in patiente aut passio in agente. qꝛ tunc passio diceretur equiuoce cōueniret ei nomē passionis. Si ergo utriqꝫ est in agente equiuoce vel actio ī agente et passio in patiēte sequetur ꝙ oīe mouens moueatur cum actio sit motus et omne id mouetur in quo est motus aut quod habens motum non moueatur. Si autem utrumqꝫ est in patiente et moto scilicet actio et passio et doctio et doctrina q̄ sunt duo et ambo sunt in adiscēte sequerētur duo incōuenientia. sequeretur pmo ꝙ actꝰ vniuscuiusqꝫ agētis nō erit ī ipo. Secūdo ꝙ patiēs ꝛ motū

duobus motibus mouebitur et sic due alterationes vnius speciei erunt in eodez qd est impossibile. Sed dicetur q sunt ambo idē motus et actus hoc autē inconueniēs videtur propter quattuor. pmo qz irrationabile est duoꝝ diuersoꝝ scd̄m speciē eundē et vnum esse actū. Preterea si actio et passio sunt idē doctio et doctrina erūt idē. Preterea docere et adiscere erūt idē et etiā agere et pati. Ex his autē necesse erit oēm docentē discere et agentē pati. Dicendū ad hoc q actio et passio sunt idē actus siue idē motus qz nō est inconueniēs actum vnius esse in altero ut id qd est ab vno effectiue sit in alio subjectiue. Et eīm doctio est actus huius docētis receptus tamē in quodam adiscente et nec diuisus ab eo. est eīm actus huius docētis in hoc adiscente. Nec impossibile est eundē esse actū duoꝝ ut pmo objectū est. hic tamē actus non est idem scd̄m rationē sed tātum scd̄m rē. eodē modo quo in habitudo passibilis est ad agens eadē re et nō ratione. Nec sequitur q si agere et pati sint idē motus q per hoc necesse sit docentē adiscere ut arguebatur. quarto qz nō sunt idē scd̄m vnā rationē dicentē q quid est. sicut sunt idē tunica et indumentū: sed potius sunt idē sicut via a thebis ad athenas et ecōtrario. Sicut dictū est prius: qz ita est vna scd̄m spaciū q alia ratio est in ea ascensus et alia descensus. Non eīm oīa que alijs dr̄ eadē sunt simpliciter eis eadē propter quancūqz idēptitatē sed solū his quibus esse diffinitū est idē. At vero nō sequitur q si doctio et doctrina sūt idē actus q adiscere et docere sūt idē ut arguebatur tertio. sicut nō sequitur q si idē spaciū sit duoꝝ distātium q distare inde huc et hinc et illuc sint idem. Dico autē nec doctio cum doctrina nec actio cum passione idē sunt proprie et formaliter ut arguebatur secūdo. sed hic motus cui hec insunt vnus est idem. n. actus est huius agētis in hoc patiēs et huius paciētis ab hoc agēte alterū est ratione. Quid igitur motus sit et vniuersaliter etiaz scd̄m eius spēs dictum est.

Manifestū est eīm ex dictis qūo determinabitur vna queqz spēs ipsius. alteratio quidē est actus alterabilis scd̄m q alterabile. Amplius dicere motuz esse actū mobilis in quātum huius verius est et melius q̄ dicere ip̄m esse potentiam vel perfectionem actiui et passiui simpliciter vnde hedificatio est actus hedificabilis in quātum hedificabile et eodem modo dicendum est de alijs speciebus motus.

Capitulum sextū quod sic incipit. Qm̄ autē de natura scientia est circa magnitudines et tempus et c̄. Probatur primo ex his circa que scientia naturalis q ad ipsam pertinet cōsideratio de infinito. secundo cōfirmat hoc per cōsiderationem antiquorum. tertio subjungit q infinitum rationabiliter ponitur habere naturam principij et quod est ingenitum et incorruptibile continens omnia habens esse diuinum.

Qoniam autem scientia naturalis est circa magnitudines tempus et motus quorum vnumquodqz necesse est aut infinitum: aut finitum esse q̄uis non omne ens sit aut finitum aut infinitum. Qualitas enim et punctum sunt de numero talium quibus non competit per se ratio finiti vel infiniti. inconueniens est negociantem de natura considerare si est aut non est infinitum et si est quid est. Signum aūt huius q scientie sit propria consideratio de ipso est q omnes qui videntur rationabiliter tetigisse naturalem phiam fecerunt mentionem de infinito. Et omnes ponunt ipsum tamq̄z quoddam principium eorum que sunt sed differenter.

Alij namqz ut pictagorici et plato dicunt infinitum esse non sicut accidens a-

licui nature sed per se et sicut substātiā et isti iter se dupliciter dixit. pmo pictagorici di-
cunt ipm esse nō abstractū sed in sensibilibus sed etiā esse extra celū; plato autē nichil
ponit extra celū qr nec corpus nllū ibi ponit neqz ydeas cum dicatur esse nusq͂ ponit
etiā infinitū esse tam in sensibilibus q͂z in ydeis Secundo differūt qr pictagorici di
cunt numerū parez esse finitū eo ꝙ est cōprehēsus et cōclusus sub īpare adhibitis
que sunt infinitatē. cuius signū est qr circūpositis nominibus vnū circa vnum et extra
ipm quādo hoc fit per numerū parē semper fit alia spēs figure quādo vero per īparez
semper fit eadē. Si eim vni addatur pmus numer9 par scilicet binarius fit figura tri
anguli si ad hāc addatur secundus par. s. quaternarius fiunt septē que nō sunt eiusdē
figure specifice cum ternario et sic semp addēdo per ordinē parē numerū mutabitur
spēs figure qd nō accidit per numerū imparē. Si eim vni addātur tria q͂ sunt primus
numerus impar reddit quatuor cuius est figura quadrata Et sibuic addātur quinqz
que sūt secūdus impar fiunt nouē q͂ sunt eiusdē figure et sic per ordinē addēdo nume
rum imparē reddatur figura eiusdē speciei. plato autē duo infinita facit. s. magnum
et paruum. De natura autē oēs naturaliter loquētes semper subiciūt infinito ali
quā naturā dictoꝝ elemētoꝝ. s. aquā et aerē aut mediū horum. Ita tamē ꝙ null9 isto
rum qui posuit elemēta esse finita secundū numerū dixit ea ia esse infinita cum hec se
quātur naturā elemētoꝝ. Qui cunqz autem faciūt elemēta infinita ut anaxagoras
partes similes et democritus athomos quos dicit semīa ex quibus per contactū figu
rarum fit cōtinuum tales dicunt esse aliquid infinitū differūt tamē ab inuicē. qr anax.
dicit quodlibet esse in quolibet eo ꝙ videt quodlibet fieri ex quolibet hinc eim videtur
ꝙ oīs res simul fuerint mixte ut caro os et quodlibet aliud. ita ꝙ tunc sic erāt simul in
vno. hec eim similitas nō solū est pncipiū in quolibet per se sūpto ꝙ ex ipo aliud disgre
getur seu extrahatur sed etiā est pncipiū oīm qm̄ oēe quod fit ex tali corpore fit ī quo
oīa fuuit simul. Et qm̄ oīm est generatio licet nō simul ideo oīa fiūt ex illo ī quo prefue
runt. Adhuc autē cōcurrit quoddā pncipiū efficiēs gnōnis qd iste vocat intellectum. In
tellectus eim intelligēdo operatur ex quoddā materiali pncipio in quo necesse est si
mul aliquādo oīa esse et aliquādo moueri ad actū essendi per intellectū disgregantē.
Democritus autē nichil alterū dicit fieri ex altero. sed quoddā commune corpus e
pncipium magnitudinis differēs tamē scdm partes et figura ex quibus fiunt diuersa
Quod igitur sit cōuenieēs phicis speculatio de infinito magnifestum est. Ratio
nabiliter autē oēs posuūt infinitū esse pncipiū. qr nec potest esse frustra nec possibile ē
aliā potentiā quā pncipium in esse eidē. Omnia eīm aut sunt pncipiuz aut ex pncipio.
magnifestū autē ꝙ nō potest esse ex pncipio qr tunc esset quoddā pncipium et per con
sequens finis. Amplius si finitū cum est quoddā principium ingenitū est et incor
ruptibile. Ingenitū quidē qr oēe qd fit ita habet pncipium ꝙ necesse accipit finem.
Incorruptibile qr oīs corruptiōis est aliquis finis et oēe corruptibile finibile. Sicut
ergo diximus nō est infiniti pncipium sed hic vr̄ esse pncipium alioꝝ. Et vr̄ conti
nere oīa et etiā gubernare sicut affirmāt qui extra ipm nullā faciunt aliā causā ut intel
lectum aut concordiam. Et hec videtur esse diuinū sicut dicunt anaxīandros et pluri
mi phorum.

Capitulum septimum quod sic incipit. Esse autem aliquid infinitum fides
ex quinqz contingit et c. Arguit quinqz rationibus infinitum esse adiungēs
ꝙ siue ponatur esse substantia siue accidens maxime phici est cōsiderare si est
magnitudo sensibilis infinita.

sse autẽ aliquid infinitũ opinari cõtingit intendẽtibus maxime ex quinqz. Et ꝑmo ex tẽpore qḋ videtur esse infinitũ. Secũdo ex diuiõne magnitudinis i qua mathematici utũtur infinito dicẽtes ꝙ diuiditur in infinitũ. Amplius sic solũ et nõ aliter potest semꝑ cõtinuari generatio et corruptio si ponitur duratio infinita. Amplius omne corpus finitũ semꝑ includitur et terĩatur ad aliquid et hoc ad aliud et sic semꝑ proceditur nec est dare terminũ ultimũ sed semꝑ necesse est includere alterũ ad alteꝝ in infinitũ. Maxime autẽ et magis proprie quintuz facit oĩbus dubitationẽ de positione infiniti, videlicet ꝙ intellectui aliquid respondet in re nec est difficere quin semꝑ eidẽ correspõdeat res. Et qꝛ intelligitur numerus crescere in infinitũ idcirco videtur esse infinitus et eodẽ modo magnitudo infinita est cuz intelligatur diuidi in infinitũ et extra celũ est spaciũ infinitũ sicut cõcipit itellectus. Est etiã ibi corpus infinitũ et mũdi .s. infiniti qꝛ nõ est ratio quare sit magis vacuũ in vna parte ꝙ̃ in alia quare si in vno loco est magnitudo et ubiqz oportet esse. Si autẽ dicat totũ infinitũ qḋ est extra celũ esse vacuũ erit ibi locus infinitus et per cõsequẽs corpus infinitũ qꝛ locũ infinitũ aliquãdo cõtingit esse plenũ corpore et si cõtingit ergo est cuz sit perpetuũ cõtingere eim ab esse nichil dĩt in perpetuis. Habet ergo dubitatiões cõsiderario de infinito qꝛ si nõ põtur esse: multa impossibilia accidũt ut dictuz est. Si autẽ ponatur esse dubiũ est utrũ sit substãtia vel accidẽs inherẽs alteri tamẽ si ẽ infinitum siue vnum siue plura sint scõm magnitudinẽ. Maxime autẽ phisici est considerare si est magnitudo sensibilis infinita.

Capitulum. viij. quod sic incipit. Primũ igitur determinãdum quot modis ⁊ c.

Primo distinguit quot modis dicitur infinitũ. secũdo probat tribus ratioibus ꝙ nõ potest esse aliquid infinitũ separatũ a sensibus. tertio ꝙ rationi corporis et numeri repugnat infinitas.

Rimo igitur determinãdum ꝙ infinitũ vno modo dicitur qḋ impossibile est ꝑ transiri qꝛ nõ est aptum natũ habere transitũ sicut vox est inuisibilis qꝛ non est apta nata videri. Alio modo ꝙ quidẽ habet transitũ tamẽ per suũ excessuz est incõmensurabile aut vix mẽsurari potest ut profunditas maris. Tertio qḋ est aptum natũ habere finẽ ⁊ transitũ et nõ habet. Amplius aliquid potest intelligi esse infinitũ ut scõm appositionẽ aut scõm diuisionẽ aut utroqz modo. Separatũ quidẽ infinitũ a sensibilibus esse aliquid ĩpossibile est qꝛ si tale poneretur nõ posset esse substantia nec accidẽs. Substãtia quidẽ nõ: qꝛ hec circũspecta quãtitate et quolibet accidẽte indiuisibilis est cum omne per se diuisibile sit aut magnitudo aut multitudo indiuisibile autẽ nõ potest esse infinitũ nisi secũdo modo. sicut vox dicitur inuisibilis nõ sic autẽ dicũt hij qui affirmãt infinituz esse nec nos sic querimus. sed si est sic intrãsibile potest tamẽ transiri. Si autẽ infinitũ est scõm accidẽs nõ erit ꝑncipiuz eoꝝ que sunt sicut inuisibile nõ est ꝑncipiuz locutiõis ꝙ̃uis vox sit inuisibilis qꝛ hoc accidit ei. Amplius quõ cõuenit ipm infinitũ esse separatũ: passio eim minus separabilis est ꝙ̃ eius subiectuz sed nõ contingit numerũ et magnitudinẽ quoꝝ per se passio est infinituz esse separata ergo ipm minus cõtingit separatũ esse. Preterea manifestũ est ꝙ nõ contingit infinitũ esse quoddã ens actu quod sit substãtia ⁊ ꝑncipiuz qꝛ si tale ponatur et sit partibile quodlibet ipius acceptũ per se erit infinitũ sicut et quelibet pars eius est substãtia ita erit infinita aut ergo erit impartibile aut in infinita diuisibile hoc autẽ est impossibile quõ vnuz nõ potest esse multa infinita. Et bene dico ꝙ si erit diuisibile quelibet pars eius erit infinita esset enim eiusdem rationis in toto et in parte. Sicut ergo quelibet pars

aeris est aer. Ita quelibet pars infiniti est infinitũ si ipm est substãtia et principiũ sic et est in eo infinitas et entitas. Impartibile ergo oportet ipm esse si est substãtia. Sz impossibile est infinitũ actu esse impartibile cuz habeat quãtitatẽ relinquitur igitur ꝙ sit accidẽs ex quo sequitur ꝙ nõ potest esse ꝑincipiũ sed magis erit illud cui accidit. verbi gr̃a aer aut numerus par. Inconueniẽter itaqz infinitũ esse dicũt pictagorici ꝛ sequaces faciẽtes ipm substantiã et cum hoc indiuisibile. Sed tamẽ queritur utrum in methaphisicis et intelligibilibus ac in nõ habẽtibus ullam magnitudinez cõtingit esse infinitũ fortasse magis vlis questio ꝙ̃ se extẽdat cõsideratio phica. Nos eim intendimus ad presens de sensibilibus de quibus scientiã hanc facimus ut in ipis est, an nõ est corpus infinitũ in augmentũ. Rationabiliter tamẽ speculãtibus rationẽ corporis et numeri videtur nõ posse in eis esse in actu aliquid infinitũ si eim diffinitio corporis est esse superficie terminatũ nõ erit corpus sensibile vel intelligibile infinitũ qꝛ omẽ terminatũ neccessario est finitũ. At vero neqz numerus aliquis potest esse sicut separatus a sensibilib9 et infinitus ois eim numerus et omẽ habẽs ipm est numerabilis, tale autẽ potest numerari et per cõsequẽs ꝑtransiri. Igitur nullus numerus est infinitus.

Caplm. ix. quod sic incipit. Phisice autẽ magis cõsiderãtibus et c̃. Probat naturali ratione ꝙ nec corpus cõpositũ nec simplex potest esse infinitũ.

Phisice autẽ cõsiderãtibus magis apparet impossibile omẽ corpus sensibile infinitũ qꝛ nec cõpositum nec simplex huius esse potest. Cõpositũ quidẽ nõ erit infinitũ si elemẽta ex quibus cõponitur sint infinita scd̃m multitudinẽ qꝛ non vnũ illoꝝ nõ oia possunt esse infinita scd̃m magnitudinẽ Ex finitis autẽ multitudine et magnitudine nõ potest fieri nisi finitũ. Qd̃ autẽ vnũ ipsorum nõ possit esse magnitudine infinitũ sic patet. Cum eim sint plã habẽtia virtutes cõtrarias si debet ex eis fieri vnũ cõpositum oportet virtutes cõtrarias equari vno autẽ ipsorum infinito existẽte nec virtus eius in infinitũ excedit virtutes alioꝝ et sic corrũpet alia Et si ponatur ꝙ infinitũ de natura sua sit minoris potẽtie ꝙ̃ finitũ de sua hoc nõ obstat qꝛ ꝙ̃tũcũqz deficiat virtus naturalis corporis infiniti a virtute corporis finiti verbi gr̃a. Si ignis finitus sit et aer infinitus. hoc solũ posito ꝙ aer quãtũcunqz multiplicatus equatur cuilibet igni dato habẽti tamẽ certũ numerũ et gradũ magnitudinis sequitur ꝙ infinitũ corpus excedit finitũ in virtute et sic corrũpet ipm ergo nõ potest vnũ ipoꝝ esse infinitum. Vnũquodqz etiã ipoꝝ infinitũ esse impossibile est qꝛ cũ corpus habeat dimẽsiones ad omẽ diametrũ corpus infinitũ sine termino extẽdetur et oẽm locũ occupabit et ideo nõ poterit esse plus ꝙ̃ vnũ. At vero nec cõtingit esse corpus vnum et simplex infinitũ nec si tale ponatur aliud ab elemẽtis ex quo oia fiant nec simpliciter quidam eim dicũt quoddã corpus aliud ab elemẽtis esse infinitũ nõ tamẽ aliquod ipsorũ elemẽtoꝝ qꝛ si esset aliquod ipoꝝ infinitũ cum habeant cõtrarietatẽ ad inuicẽ ut aqua est frigida et ignis calidus et illud corrũpet per suam infinitã virtutem propter hoc ergo dicunt corpus vnum simplex infinitũ alterum esse ab istis Impossibile tamẽ est tale corpus esse nõ accipiendo hanc impossibilitatẽ ex hoc ꝙ ponitur infinitũ qꝛ de hoc dicetur aliquid comune tali corpori et elementis. Sed accipiendo eam ex hoc ꝙ nõ est dare tale corpus sensibile preter elementa quod sic patet. Omẽ qd̃ ex aliquo est resoluitur in id ex quo est sed nullum est corpus sensibile preter elementa in quod fiat resolutio compositorum ergo nullum tale simplex est. Nec possibile est ignem aut aliquod elementorum esse infinitum qꝛ etiam si nulla eius pars esset infinita sed

totum haberet infinitā virtutē que oīa alia corrūperet et sic nullum corpus preter ipsum posset esse vel fieri sed oīa converteret in se sicut eraclitus dixit oīa aliquando fieri ignem. Et eadem ratio est de illo corpore quod phisici dicunt preter elementa infinitum esse quia cum ex ipso dicant fieri elementa et mutetur quicquid mutatur ex cōtrario in contrarium iam haberet contrarietatem ad ipsa ut ex calido in frigidum.

Capitulum decimū. quod sic incipit. Oportet autē de omī in his considerare et cē. Probat autem ꝙ corpus sensibile non potest esse infinitum sive sit partium eiusdem rationis sive alterius.

Portet autem in sensibilibus naturaliter considerare de omī corpore quod impossibile sit aliquod tale infinitū esse. Supponatur itaqꝫ primo ꝙ omne sensibile est aptum natum esse alicubi. Secundo ꝙ vnius cuiusqꝫ corporis est proprius locus. Et tertio ꝙ idem locus est totius et partis ut totius et terre et vnius glebe et ignis totius et scintille. Si igitur ponatur corpus infinitū eiusdem rationis in toto et in parte habebit locum proprium per secundam propositionem in quo aptum natum erit esse per primā. In hoc autem loco aut erit imobile aut semper movebitur. semper autē ipm moveri est impossibile cum nō sit ratio propter quā magis sursum ꝙ deorsum moveatur. tale autē corpus esse imobile aut semper moveri necesse est si aliqua eius pars alicubi moveatur aut alicubi maneat locus eīn totius corporis cuius est pars est infinitum continens totum et partē. Cum igitur idē sit locus totius et partis ut suppositum in tertia propositione si pars ubiqꝫ quiescit et totum et similiter movebitur totum ubicunqꝫ ipsa movebitur. Si autem corpus infinitum sit diversarum rationum in toto et parte et loci respondentes eisdem erunt diversi ex quo primū sequetur ꝙ totius vniversi nō erit vnum corpus continuū sed cōtiguum. Postea autem partes huius corporis specie differentes aut erunt finite. aut infinite finite autem numero esse non possūt si ex eis cōpositū est infinitum nisi altera illarum sit infinita. hoc autem posito sequetur corruptio aliarū propter prelium contrarie virtutis sicut dictum est prius unde nullus antiquoꝝ naturalium dixit ignem esse infinitum nec terram propter contrarias qualitates licet quidam posuerunt aerem aut aquam aut ipsorum medium infinitum esse propter carentiam contrarietatis qꝛ tenent rationem cuiusdam medij in qualitate sicut tenent medium locum. Nam vnius cuiusqꝫ istorum locus est manifestus et terminatus qꝛ medium est inter sursum et deorsum. Si autem corpora ex quibus totum infinitum cōponitur fuerint infinita et simplicia et loci erunt infiniti eis correspondentes cum vniuscuiusqꝫ sit proprius locus Elementa etiam ex quibus fit totum erunt infinita. Si autem hoc est impossibile et loci finiti sunt et totum finitum esse necesse est cum impossibile sit non cōmensurari locum et corpus locus enim vniversi non est maior ꝙ corpus quod in ipso contingit esse. Similiter nec corpus est infinitum excedens locum qꝛ aut esset vacuum in quo poneretur idem quod in corpore excederet locū aut corpus aliquod nusqꝫ aptū natum est esse ꝙ ambo impossibilia sunt.

Capitulum .xj. quod sic incipit. Anaxagoras autem convenienter dicit et cē. Primo probat tripliciter ꝙ nō potest esse infinitū se ipm fulciēs ꝛ loco carēs secūdo tripliciter ꝙ nō potest esse corpꝰ sensibile infinitū in loco exñs.

Naxagoras autem inconvenienter loquitur de quiete infinite dicens ipsum se ipm sustentare eo ꝙ est in se ipso et nihil est extra continens ipm cogentes vnūquodqꝫ ibi esse ubi aptum natum est. Hoc autem non est verū primo

quia aliquid erit violenter alicubi et tunc constat ꝙ non est ubi aptum natum est. Preterea si maxime propter hoc non movetur universum infinitum quia fulcit se et est in se ipo necesse est ipm esse imobile. Dicenda igitur est causa ꝑpter quaz nõ sit aptum natum moveri quia omne imobile habet causam propter quã caret aptitudine ad motum nec sufficit dicere aliquid ideirco esse imobile quia aptum natum est quiescere. est eim aliquod non motum ꝙ hoc aptum natum sit quiescere. alia tamen causa est quietis ꝙ sola aptitudo verbi gratia. terra in medio non movetur nec moveretur si esset infinita quia prohiberetur moveri a medio in quo tamẽ nõ quiesceret propter hoc ꝙ haberet cui inniteretur nec quia apta nata esset sic quiescere et si forte liceret dici de ea tunc ꝙ fulcit se ipam nec hoc habet causa quietis eius in medio. Sed quia habet gravitatem naturaliter autem omne grave propter gravitatez manet in medio. Si ergo in terra etiam si sit infinita aptitudo non est causa quiescendi in medio sz gravitas et infinitum similiter in se ipo quiescit hoc non habet qz infinitum nec quia fulcit se ipm sed propter aliam causam. Similiter autẽ si infinitum quiescit hoc nõ habet quia infinitũ nec fulcit se ipsuz sed propter aliam causam quiescit in se ipso et quelibet pars eius per se accepta quiesceret manens in se ipsa et fulciens se quia totius et partis est idem locus sicut totius terre et unius boli eius. Si ergo infiniti locus est ipmmet. quia in se ipso quiescit idem erit locus partis cuiuslibet et manebit in se ipso. Omnino autem manifestuz est impossibile esse hec duo simul verificari videlicet corpus universi esse infinituz et locuz quẽdam esse cuiuslibet corporis si omne corpus sensibile habet gravitatem aut levitatem et si grave naturaliter fertur deorsum leve autem sursum. his enim positis necesse est corpus sensibile infinitum propter gravitatem et levitatem ferri aut sursum aut deorsum impossibile est eniz omnem partem loci totius esse utrũqz. s. sursum et deorsum aut mediuz locum naturaliter recipere utrũqz scilicet habens gravitatez et levitatez sed non potest locus infinitus dividi ita ꝙ una pars eius sit sursum et alia deorsum et una ultimũ alia mediuz quia tunc esset infinitus ergo nec est corpus sensibile infinitum. Preterea omne corpus sensibile in loco est loci autem species et differentie sunt sursum ante retro dextruz et sinistrum que non solum respectu nostri sed in ipso universo determinate sunt. hoc autẽ impossibile est infinito esse. Similiter autem si est impossibile locuz esse infinitũ cum omne corpus sit in loco impossibile est corpus esse infinitum. locum autem non est possibile infinitum esse quod eniz in loco est alicubi est et econtrario. Sicut eniz nullaz quantitatem possibile esse infinitaz. quia oĩs quantitas est determinata naz quodlibet quãtum est tricubitum vel alterius determinate mensure quantuz eim servat certam determinationem sicut quod est in loco est alicubi et hoc est aut sursum aut deorsum aut aliqua predictarum sex distantiarum quarum uniuscuiusqz est aliquis terminus et finis.

Capitulum. xiij. quod sic incipit. Quodquidem igitur actu non sit corpus infinitum et cẽ. Primo ostendit quod est dare infinitum in potentia non quidẽ ad aliquando factum esse sed ad semper fieri. secundo ꝙ hoc aliter est in permanentibus aliter in successivis. tertio ꝙ infinitum in divisione arguit infinitum in appositione. quarto quid de infinito dixerit plato.

Quod quidem non sit infinitum corpus in actu patet ex dictis. Quod autem multa impossibilia accidant si ponatur simpliciter infinitum non esse manifestum est. primo ex hoc ꝙ tempus habebit principium et finem. Secundo

ꝙ magnitudines non erunt semper diuisibiles. tertio quia numerus non poterit semper augeri cum ergo determinatum sit et hoc participare infinitatem et infinitum actu non esse videtur contingere aut ipsum aliquo modo. aliquo modo non est. dicitur enim aliquid vno modo esse in actu completo. alio modo in actu admixto potentia.

Infinitum igitur tam appositione ꝙ diuisione est non primo modo sed secundo. scilicet potentia magnitudo enim non est actu infinita ut dictum est tamen est diuisibilis in infinitum non enim est difficile improbare dictum illorum qui diuidentes lineas resoluunt eas usqz ad puncta vel athomos indiuisibiles tanꝙ ad lineas indiuisibiles. Relinquitur ergo infinitum quod non est actu esse in potentia. Nec oportet sic intelligere infinitum esse nisi potentia deducatur ad actum sicut dicimus. hoc ita est in potentia statua. quia aliquando erit actu statua. hoc enim modo non est ita infinitum potentia quod aliquando erit actu sed est in potentia ad semper fieri successiue. Sicut dies et agõ sunt semper in potentia ad semper fieri successiue In his enim potentia est actui permixta. Agon sit eim in monte olimpho quod est partim in posse fieri et partim in actu fiendi. Aliter autem est infinitum in tempore et successione hominuz et aliter in diuisione magnitudinis. Omno autem infinitum est semper aliud et aliud accipiendo et acceptum quidem esse finitum nec idẽ accipitur bis sed semper alterum post alterum propter quod non oportet intelligere ipm esse quoddam aliquando actu ens. sicut est homo aut domus sed potius sicut ens in semper fieri ut dies et sic non est ut quedam substantia aliquando facta sed est semper in continuo fieri aut corrumpi alterum post alterum nec tamen successio alterius post alteruz in magnitudinibus sic ceciditꝙ id quod accipitur per diuisionem permanet in successione autem hominuz et tempore fit corruptis acceptis et hoc semper alijs succedentibus ita ꝙ non deficiant. Quod autem est infinitum in appositione correspõdet ei quod est secdm diuisionem infinitum enim in appositione fit econtrario infinito in diuisione qz quod per hanc ab aliquo accipitur potest alteri opponi. secdz igitur quod diuisum videtur per diuisionem ire in infinitum. Ita appositio etiam infra determinatam quantum potest esse in infinitum. In magnitudine enim finita sic accipitur esse infinitum potentia ꝙ si quis diuidat eam secdm eamdem rationem seu proportionẽ non accipiendo semper eamdem quantitatem procedet diuisio in infinitum nec consumetur per talem diuisionem in id quod est finitum. Si vero non seruata eadem ratione semper accipiat eamdem quantitatem stabit diuisio ad aliquid quod nõ poterit diuidi amplius in partibus eiusdem quantitatis eo ꝙ omne finitum consumi potest accipiendo ab eo multotiens aliquod finitum. Aliter quidem igitur id quod est finitum non est infinitum nisi potentia et diuisione in fieri actu autem est admixto potentia sicut dies et bellum. potentia vero sicut materia que successiue potest recipere formam post formam. Et ideo non est sic actu tantum esse quantum potest esse potentia. in infinito autem secdm diuisionem semper est accipere aliquid extra quodlibet acceptum. In appositione autem infinitum sic habet se ꝙ quantum per appositionem non excellit oẽm magnitudinem determinatam In diuisione autez excellit omnem determinatam quia semper per diuisionem tenditur ad minus ꝙ sit id quod diuiditur propter quod non est possibile secundum appositionem excellere oẽm magnitudinem determinatam quia infinitum non est etiam in potentia ad incrementuz magnitudinis infinite cum nec per se nec per accidens possibile sit talem magnitudinem esse per accidens quidem non sicut dicebant quidam naturales extra corpus mundi

esse infinitum cuius substantia est aer aut aliquod corpus simplex per se etiam non est possibile esse corpus infinitum actu nec potentia scdm appositionem deducibilem ad actum licet posset apposino semper fieri in infinitum e contrario diuisioni. Plato autem propter infinitatem appositionis et diuisionis duo dixit esse infinita videlicet magnum et paruum volens q in augmentum sunt et in diminutione semper sit excellere quodlibet datum et in infinitum abire. faciens tamen duo infinita non utitur eis cum in numeris scdm diuisionem dicat esse statum ad vnitatem quidem minimu in eis et in augmentum vadat tantum usqz ad decem.

Capitulum. xiij. quod sic incipit. Accidit autem contrarium esse infinitum qm sic dicunt et c. Concludit prima ex dictis q infinitum non est extra quod nichil est accipere sed potius extra quod semper est accipere per quod differt a toto et perfecto. secudo q non continet ut totu sed potius continetur ut pars.

Accidit autem infinitum non esse idem quod quidaz dicut. s. nunc nichil est extra sed contrarium huic. s. cuius semper est aliquid extra cuius signuz est q dicunt anulos infinitos propter hoc q habent circulationem in qua semper potest accipi pars post partem et hoc dictum est non proprie sed scdm similitudinem qz in eo quod proprie est infinitum oportet sic semper accipi aliquid extra quodlibet acceptum q idem no accipitur bis in anulo autem et circulo solum semel fit hoc consequeter autem accipitur quod prius acceptum fuit. Infinitum igitur est cuius semper est accipere aliquid extra quatitatem acceptam cuius autem non est aliquid de ipsius quantitate accipere extra hoc est perfectum et totum. Sic enim diffinimus totum cui nichil abest ut hominem totum dicimus cui nichil deest de humanitate et arcam tota cui nichil deest de integritate eius et sicut particulare totu diffinimus per nichil abesse eius. Ita vniuersale totu cuius oino nichil est extra. Nam cui per absentiam aliquid deest non est esse nec totum cum ei aliquid desit. totum autem et perfectum aut oio idem sunt aut offinia scdm naturam. Sicut igitur perfectum non est aliquod oino non habens finem qui est terminus rei ac per hoc perfectum oportet esse finitum et ita etiam totum necesse est finitum. Et hoc patet q censendum est melius dicere permenidem asserentem vniuersum finiri ab equi distantia medij q melissum qui dicit ipm esse infinituz. Non enim infinitum est de consequentibus ad oine et totu et vniuersum sicut filum consequitur filo quado trahuntur de lino. Propter hoc aute q infinitum habere videtur quadam similitudinem cum toto attribuunt ei hanc dignitatem. videlicet quod est omia continens et omnia in se ipo habens hoc autem verum non est quia infinitum primo reperitur in materia que est in potetia ad perfectionem magnitudinis tanq ad totum et sic est totum in potentia non autem in actu. Et q uis infinitum non sit actu quoddam totum. tame quod est infinitum in potentia est diuisibile ad diminutionem et ad oppositam appositionem et sic non est totum scdm se sed scdm aliud scilicet magnitudinem in qua est ac per hoc non continet in quantum est quantum sed potius continetur et qz tenet se ex parte materie. Ideirco est ignotum materia enim est que non habens de se forma que est ratio cognoscendi ignota est. Manifestum est ergo q infinitum magis habet rationem partis q totius ut es pars statue. Si igitur magnum et paruum tam in sensibilib q in intelligibilib 9 habent rationem continendi ut plato dicit et cum hoc hec duo sunt infinita oporteret infinitum continere intelligibilia quod est inconueniens ymmo im-

possibile ignotum enim et indeterminatum non potest continere notissima et determinata in esse.

Capitulum .xiiij. quod sic incipit. Scdm rationem autem accidit et q secundum appositionem etc. Primo reddit rationem propter quam in magnitudine est infinitas ad diuisionem et non ad appositionem in numero autem est econtrario. secundo ostendit q infinitum primo reperitur in magnitudine quam in motu et tempore.

Secundum rationem autem accidit in continuo non esse infinitum scdm appositionem ita ut excellat oem magnitudinem determinatam quamuis in diuisione ipsius procedi possit semper ad minus quia infinitum continetur infra quantum materie et in potentia. et ideo est aptitudo ad semper diuidi forma vero et species quantum ad quam tenditur per appositionem continet et terminat et ideo ei repugnat infinitas. Rationabiliter etiam in numeris est status eundo versus minimum sed nō versus plus. quia hoc modo contingit excellere quamlibet multitudinem datam in magnitudinibus aut est econtrario ut dictum est in quibus contingit oem excellere versus minus versus magis autem non contingit esse magnitudinem infinitam. causa autē propter quā in numeris est status in minus est indiuisibilitas vnius. vnum enim quodcunque vnum sit in sui vnitate est indiuisibile vt vnus homo ita est vnus q non est diuisibilis in multos status enim est necessario ad diuisibile. In plus autem non est status in numeris cum quilibet eorum sit plura quam vnum. Est enim numerus plures vnitates quod ex hoc patet quia quilibet numerus ut duo tria et similiter quodlibet aliud denominatur ab vnitate dicuntur enim duo due vnitates et tria tres et sic de alijs in infinitū. Contingit enim semper intelligere multiplicari in plus numerum in infinitum. Sic enim decisiones magnitudinis sunt infinite in potentia sic et appositiones ad multitudinē eis correspondentes possunt excellere oem determinatam multitudinem et hoc dico in potentia non in actu. Hic tamen numerus qui per decisiones crescit in infinitum non est separabilis a continuo nec stat infinitas eius ad aliquid actu infinitum sed est in semper augeri sicut tempus et numerus eius in semper succedere. In magnitudinibus autem est econtrario continuum autem diuiditur in infinitum. sed non crescit in infinitum nec est potentia in eo ad infinitum eo q quātum est de ipso in potentia tantum potest fieri in actu et quia non contingit aliquā magnitudinem sensibilem esse actu infinitam quia tunc esset aliquid maius celo ideo non contingit etiam in potentia esse excessum cuiuslibet magnitudinis determinate. Infinitas autem nō reperitur equaliter in magnitudine motu et tempore tanquam vna quedam natura quia prius cōuenit magnitudini. postea secundo et per ipsam motui sicut enim prius est magnitudo quam mouetur vel alteratur vel augetur quam sit motus ita prius conuenit infinitas magnitudini et per hanc motui et per motum tempori. hic autem non supponuntur. posterius autem probabuntur et dicetur quid est vnū quodque horum et quare magnitudo sit semper diuisibilis in magnitudines. Non destruit autem hoc ratio que negat infinitum esse actu considerationem methaphisicorū quia supponunt interdum quantum determinatū quia ad veritatē talis suppōnis nō requiritur infinitū actu nec tali infinito vtūtur sed solū supponūt aliqd finitū quātūcunque libz maxime aūt inest cuilz magnitudini quātū patuit posse diuidi scdm eādē rationē. Et ideo ad demōstrādū aliqd ex suppōne diuisibilis infinitū nichil differt supponere paruā vel magnā quātitatē quātū aūt ad esse actuale ipsius q quod ē est i existibus magnitudinibus differt ponere infinitū vel finitū.

Capitulum .xv. quod sic incipit. Qm autē cause diuise sunt quadripharia et ē Primo reducit infinitum ad causam materialē, secundo soluit rationes quibus videbatur infinitum esse in actu.

Quoniam autem cause diuise sunt quadrupliciter .i. in quattuor causas .s. materialem, formalem, efficientem, et finalem, manifestū est φ infinitū ad causam materialez reducitur et φ esse ipius est priuatio finis subiectū autem per se ipsius ut est priuatio est corpus continuū sensibile. confirmat autem hoc dictum φ oēs utuntur eo ut materia. vnde incōueniens attribuere ei φ sit continens cum potius sit contentum. Reliquum huius tractatus est soluere rationes superius positas scdm quas apparet infinitū esse non solum in potentia sed in actu. quia alique ipsarum nō sunt necessarie q̄zq̄z aliquid veritatis contineant. Alique vero sunt false alique habentes veras conditiones. Nec eim necessariū est esse actu corpus sensibile infinitum ut possit semper continuari generatio sicut arguebat ratio tertia. Cōtingit eim eam continuari etiam si totum vniuersuz est finitum per successionē in qua generatio vnius est corruptio alterius et econtrario. Amplius vero non est idez tangi et finiri ut supposuit ratio quarta quia tangi includit semper respectuz ad id qđ tangit. quod eim tangitur ab aliquo tangitur sed finiri nō includit respectum ad aliquid extra accidit eim finito quod tangitur ab alio cuz possit finiri a terminis proprijs et sic non est finitum tangere aliud nec etiam quodlibet potest tangere quodlibet aliud ut finiat ipm. Intelligentie autē ymaginationi credere ut ratio quinta ponit inconueniens erit. quia abundātia et deffectus ymaginata nō sunt in re sed in ymaginatione cui aliquando subest falsum sicut patet in hoc φ aliquis nrm ymaginabitur se magnum valde augmentās continue se ipm in infinitū. sed nō propter hoc in re extra habebit tantam magnitudinē quantuz intelligit. Sed quāta est eius realis magnitudo ei accidit φ maior concipiatur. Tempus autē et motus ex quibus prima ratio sumpta est nō sunt infinita actu, sed successione cōtinua a nō permanēte id quod de eis acceptum est Ex qua successione potest dici φ infinita est eorum intelligentia qua concipiuntur. Magnitudo autem ex qua arguebatur secundo nec diuisione nec intelligibili augmentatione est actu infinita dictum est igitur de infinito quid est et quomodo est et non est.

Quarti libri quod sic incipit. Similiter autē necesse est phicū et de loco sicut de infinito considerare et ē. Capitlm primū premisso φ ad naturalez pertinet cōsiderare de loco et motu locali. et qđ dubiū est quid sit locus. Secundo probat ipm esse aliquid ex transmutatione corporum confirmans hoc tertio ex dictis aliorum.

Similiter aūt necesse est phicū cōsiderare de loco sicut de finito. de loco eī oportet inuestigare si ē aut nō et qūo est et quid est. Videt̄ eī ex coi opinione oīm φ locus sit q2 oēs opinātur ea q̄ sūt alicubi esse. q2 qđ est nusq̄ est. verbi gr̄a tragelaphus siue ycocenus et chimera de motu etiā qui ī loco ē quē motū vocamus loci mutationē qui nichilo9 inter alias spēs coi9 et pprius dicitur motus phicum oportet cōsiderare. Habet aūt multas dubitationes quid sit locus ppt duo q2 cōsiderādo eius quiditatē ex oībus pprietatibus ipius nō videtur idē eē locus. Deinde nō habemus ab alijs aliquid bene dubitatū aut determinatū de ipo loco, ergo oportet nos determiare de ipo loco. Quod quidez igitur locus sit videtur

manifestū esse ex trāsmutatiōe corpoꝝ per quā fit ꝙ ubi nūc est aqua ipa exeūte quasi ex vase succedit aer et q̄ndo hec hn̄t locū eundē cōmunē aliud corpus tanq̄ locus continet ea q̄ corp9 oībus videtur diuersū esse ab his q̄ in eo sūt ⁊ ad inuicē cōmutātur in ipo in quo eīm nūc est aer ī eodē prius fuit aqua ex q̄ manifestū est ꝙ locus est aliquid ⁊ quasi receptaculū diuersū ab utrisq3 in quo loco vnū alterī successit et ex q̄ alteꝝ mutatū est. Amplius loci mutationes phicoꝝ corpoꝝ cōpositoꝝ et etiā simplicū ut est ignis ⁊ terra et huiusmodi nō solā ostēdūt ꝙ loc9 sit aliquid s3 etiā ꝙ habet naturalē potentiā respectu locati cuius signū est q2 vnūqdq3 corpoꝝ simplicū nō prohibitū fertur naturalr̄ in locū suū ut ignis sursū terra deorsū. hec sūt ei partes p̄ncipales ⁊ quasi specifice loci. s. sursū et deorsū et dextrū sinistrū ante et retro q̄ nō solū quātū ad nos habēt differētiā sed etiā in natura tot9. q̄ntū ad nos quidē idem ē sursū vel deorsū s3 mutatur et fit idez. aliq̄n sursū et aliq̄n deorsū. scdm ꝙ utimur et eodē modo idē fit aliq̄n dextrū nobis et aliq̄n sinistrū. Et simil̄r aliq̄n ante aliq̄n retro. in natura aūt vnūqdq3 istoꝝ determinatū est et ab alio discretus. Nō ei est sursū mūdi ubicūq3 cōtingit. s3 tm̄ ubi feruntur leuia. Et deorsū nō est ubiq3 sed ubi ferūtur grauia tan ꝙ nō tantū pōne respectu nr̄i. hec adinuicē drn̄t sed poti9 potēna seq̄nte naturā. Ostēdūt aūt etiam locoꝝ mathematicoꝝ quelz de se nō cōceruāt locū tn̄ scdm relationē ad nos dicuntur habere dextrū et sinistrū vnde solū per respectū ad nos cōtingit intelligere positionez ipoꝝ quā tn̄ nō hn̄t ex ꝓpria natura. phica vero corpora hoc hn̄t per naturā. Amplius affirmātes vacuū esse dicūt ꝙ locus est cuz vacuū sit locus ꝓuatus corpore ꝑ hoc itaq3 cōcipiet aliquis ꝙ locus ē aliquid preter corpora et q̄ oīe corp9 sensibile est in loco

Uidetur aūt et hesiodus affirmare locū suū dicēs. primū chaos factū deinde terrā latā q2 indigebat distinctio rerū. ꝙ primo esset receptaculū aliq̄d corpoꝝ. opinati eīm sūt isti sicut et alij oīa esse alicubi et in loco. Si aūt locus est talis qualē hesiodus dicit mirabilis est eius potētia et p̄mo oīm cū locus possit esse sine alijs alia vero nō sūt sine ipo q̄ eīm est sine alijs et alia nō sunt sine ipo. necesse est primū esse huius autez est locus qui non perditur corruptis his que fuerunt in ipo.

Capl̄m secundū q̄ sic incipit. At vero sed habet deffectum rationabilē et c̄.

Inuestigat disputatiue quid est locus arguēs primo ꝙ nō est corpus. secundo ꝙ non est aliud a corpore. tertio ꝙ non est elementum nec causa entium. quarto ꝙ non est aliquid.

T vero si locus est aliquid habet rationabilē dubitationē quid est videl3 utrū quedā molles corporea aut quedā altera natura icorporea. vnde p̄mo querēdum est genus ipius. Ex hoc itaq3 ꝙ locus habet tres dimēsiones quibus oīe corpus determinatur. videlicet lōgum latum profundū videtur esse corpus hoc autē est impossibile. quia cum oīe corpus sit in loco si locus esset corpus corpus esset in corpore et sic duo corpora essent in eodem. Amplius non videtur differre a corpore. Si eīm locus est receptaculum corporis: manifestum est ꝙ erit receptaculum superficiei linee et puncti. cum eadem ratio sit istoꝝ et corporis respectu loci. ubi eīm prius erant superficies aque: illa exeunte: ibi erit superficies aeris q̄ succedit aque S3 puncti et locus puncti non drn̄t cum punctus in puncto non faciat nisi punctum. ergo similiter non drn̄t superficies locans et locatum. Quid autem ponemus esse locum: nec enim possunt esse elementum nec ex elementis habentia talem naturam qualem videtur locus habere. Nam nec videtur esse de natura corporeorum nec incorporeorū. Incorporeorum quidē: q2 nō habet magnitudinē q̄ nō est nisi ī reb9 cor

poreis. Corporeorum autem non habet naturam: cum non sit corpus. Cum igitur corporum sensibilium elementa sint corpora eo q ex intelligibilibus nulla fit magnitudo: manifestum q locus non est elementum. Amplius non potest dici q locus sit aliqua causa de quattuor causis cum non sit sicut materia entium. Nec eni entia constant ex ipso. non fit etiam forma que est ratio essendi nec fit finis vel movens. Preterea si locus est aliquid erit alicubi. qd concessum est. omne quod est: alicubi esse ex quo rationabiliter opinio zenonis sic arguet. Omne quod est aliquid est in loco z sic loci erit locus in infinitum. Preterea sic omne corpus est in loco: ita in omni loco est corpus. Si ergo locus est aliquid preter corpus: necesse est augeri locum corpore augmentato cu non sit minor locus vel maior corpore locato. Ex his itaqz necesse est dubitare non solum quid sit sed etiam utrum sit locus.

Capitulum tertium quod sic incipit. Qm aute in aliud quidem scdm se et c.
Primo arguit q locus est idem cum forma rei. secudo q est idem q materia. tertio q difficile est cognoscere quid sit. quarto ostendit q impossibile e locum esse formā vel materiā.

Uoniam autem aliquid dicitur de aliquo scdm se aliquid vero sdm aliud conveniens est hoc reperiri in loco ita q alius erit locus idest per accidens communis in quo corpora sunt sicut in loco comuni. alius autem idest per se propri in quo primo et imediate est quodlibet corpus. Dico autē locum comunē. ut tu nūc es in celo mediāte aere. et in hoc mediante terra. que dia sunt loca communia. In terra autem es mediante illo loco qui nihil plus continet q te. hic eni est proprius locus. Sic igitur videtur proprius locus esse primū continens vnumquodqz corpus. hic autem est terminus proprius et sic locus est terminus. cum itaqz terminus rei sit forma specifica. videtur locus esse species et forma. i. corpus vel quantitas vniuscuiusqz. i. quo termino vel loco. quod idem est quo terminatur magnitudo eius z materia que est sub magnitudine. hec autem determinans est forma dans esse vniuscuiusqz. locus ergo videtur ex hac consideratione esse forma. Scdm autē q locus, videtur esse distantia contenta intra latera magnitudinis. idem videtur q materia. qr sicut talis distantia est diversa a magnitudine et contēta sub ea ita materia est diversa a forma et contenta ac determinata sub ea sicut distantia sub plano et linea que distantia est velut materia et quasi quoddaz indeterminatum terminus autem continet et determinat eum et cum removeretur a magnitudine termini et passiones proprie nichil relinquitur nisi materia. ex quo videtur q locus prout est distātia sit idē q materia hoc autem cōfirmatur ex eo q plato in thimeo locum et materiam idem dicit quia utrumqz est receptivum q'uis in doctrina sua non scripta sed tamen dicta recitaverit idem esse locum et receptim. Ceteri itaqz dicunt locum esse aliquid iste vero solus cognatus est dicere quid sit. Merito autem intendentibus ex his que dicta sūt difficile est cognoscere quid sit locus. quoniaz sive dicatur esse materia sive forma habet altissimam considerationem. quia primo talis est speculatio de principijs que est maxima. secundo quia cum materia et forma referantur adinvicem non est facile cognoscere vnam sine alia. At vero q impossibile sit locum esse materiam vel formam facile apparet ex quattuor. primo quia materia et forma non separantur a re. locum autem a locato separari contingit. et hoc manifestum est triplici signo quorum vnum est quia in loco in qua prius erat aqua postea fit aer ipsis adinvicem transmutatis et similiter de alijs corporibus ad invicem transmutabilibus quare neqz

locus est pars rei vt materia nec est habitus siue forma locati cuz sit separabilis a quolibet locato. secundum signum est quia locus et vas videtur esse idem cum vas sit locus transmutabilis vas autem nichil est rei separabilis igitur est locus a locato sicut vas a contento. Ex hoc ergo q separabilis non habet naturam forme. hec ein non potest separari et saluari, ex hoc autem q continet non habet naturam materie cuius est contineri. Tertium signum est quia quod est in loco semper videtur esse aliquid et alterum extra ipm et sic locus est diuersus a locato. Dicamus igitur platoni transgredientes tamen propositum si locus habet naturam receptiui et participatiui quare idee et numeri qui sunt participata non sunt in loco ex quo sunt in participatio siue hoc sit magnum et paruum siue sit materia ut in thimeo scripsit. Amplius si locus est materia aut forma nichil transfertur in suum locum quia non distabit ab eo nec erit motus ad ipm q cum omis motus talis sit ad distans cuius autem non est motus nec sursum vel deorsum impossibile est locum esse non oportebit itaqz corporibus querere locum extra ipa. Si autem in ipo corpore est locus sicut oportet esse si est idem q materia vel forma erit locus i loco sicut et corpus. Preterea forma et materia transmutantur et mouentur simul cum re nec sunt semper in eodem loco sed ubi est res cuius sunt Si ergo hec sunt idem cum loco locus transmutabit locuz et sic loci erit locus. Amplius cum ex aere fit aqua si locus erat idem cum forma aeris corruptus est z perditus corrupta forma aeris. Deinde aqua non erit in eodez loco in quo prius fuit aer cum sit corruptus sed non est corruptio loci forma aeris corrupta ergo nō sunt idem. Ex quibus ita necessarium est locum esse aliquid et ex quibus dubitatur de natura eius dictum est.

Capitulum quartum quod sic incipit. Post autem hec accipiendum est quot modis aliud in alio est et ē. Primo distinguit modos essendi in alio. secundo probat q licet per alteruz aliquid possit esse in se ipso tamen per se et primo nichil est in se ipso. tertio soluit rationem zenonis probantem locum non esse aliquid. quarto concludit locum non esse materiam et formam.

Ost predicta accipienduz est q octo modis dicitur aliquid esse in alio. Primo sicut pars integralis in toto ut digitus in manu. Secundo sicut totum in partib9 totum enim est propter partes ex quibus constat. Tertio sicut species in genere ut homo in animali. Quarto econtrario sicut genus in speciebus eo modo quo pars diffinitiua est in ratione diffiniti ut animal in diffinitione hominis. Quinto sicut forma in materia vel in subjecto ut sanitas in calidis et frigidis proportionatis. Sexto sicut motum in virtute primi mouentis ut regnuz in regente. Septimo sicut ea que sūt ad finē in fine. et hec est esse in optimo quod est idem cuius causa fit quod fit Octauo maxime proprium inter oīs modos essendi in, est ille quo aliquid est in alio sicut in vase et oīno in loco. Dubitabit autem aliquis utrum vnum z idem aliquid contingat esse in se ipso aut nichil sit tale sed quodlibet aut nusq̄ est aut in alio

Ad quod dicendum q dupliciter intelligi potest aliquid esse in se ipso vno modo per se et primo. alio modo vero per alterum et non per se. dico autem per alterū ut q̄n do aliquid dicitur per alterum de toto ut partes. Cum eīm sint quedā partes toti9 et hoc totū est in partib9 et partes in toto et ob hoc potest dici illud esse in toto qd̄ est in parte q̄ndo itaqz aliemus totius vna pars est in alia rōne partis q̄ inest pōt dici totū inesse cui inest. Ac p hoc pōt dici totū esse i seipo qd̄ aūt a ptedenoīetur totū manifestū ē Totū eī subjectū dicitur albū mediate superficie q̄ est par ei9 et tot9 homo dicitur sciens

mediante vna potentia eius scilicet ratione. Si igitur amphora vini sit quoddaz totum nec amphora per se erit in seipsa nec vinum per se in se ipso totum hoc autem scilicet amphora vini erit in se ipsa. vinum enim quod inest et amphora in qua est utraqz sunt partes nature totius. Sic igitur contingit aliquid esse in se ipso scilicet ut totū denominetur per partem. Primo autem et per se non contingit idem esse in se ipso licet contingat hoc esse per alterum quemodo album est in corpore per superficiē et scientia in anima per intellectum et scdm hunc modum sunt denominatiōes a partibus ad totum quando sunt simul iuncte in eo non autem quando sunt diuise et extra totum verbi gratia. Amphora et vinum cum seorsum ab inuicem sunt non sunt partes actu totius amphore vini sed soluz quando sunt simul et tunc ab ipsis potest denominari totum et dici esse in se ipso non per se sed per aliud sicut albuz est in homine per corpus in corpore per superficiem. In hac autem non est per aliud sed per se et quia per se non est aliquid in se ipo. Ideo albedo et superficies cui per se inest sunt diuersa specie et alteram habet naturam et potentiam. Quod autem impossibile sit idem aliquid esse in se ipo per se et primo patet inductione quia in nullo predictorum octo modorum quibus aliquid est in aliquo potest aliquid esse in se ipo: cum id quod inest et cui inest sēper sint diuersa. Hec hoc idem manifestum est ratione. Si enim aliquid idē esset in se ipo. primo id cui inest dicit totam entitatez eius et similiter id quod inest cum sint idem ex quo sequitur q recipiens est receptuz et receptum est recipiēs ut si amphora vini est in se ipa primo totum hoc est recipiens et cum amphora sola sit recipiens erit ipa totum scilicet vas et vinum. vinum etiam quod est solum receptuz erit totum scilicet vinum et amphora. Si ergo esset vinum in alterum amphora non reciperet vinum per hoc q ipa esset vinum Sed solum per hoc quod est amphora et vinum non reciperetur in ea per hoc q ipm esset amphora. sed per hoc q est vinum aptum recipi in ipa. qm itaqz aliud est esse amphore. et aliud esse vini. manifestum est q alia est ratio eius in quo recipitur aliquid et alia ratio eius quod recipitur in ipso et sic idem non est in se ipo sed semper aliud in alio. At vero nec per accidens contingit aliquid esse in se ipo: quia si hoc esset contingeret duo corpora esse simul ponatur enim q amphora sit per accidens in se ipsa. Cum igitur ipsa habeat naturam receptiuam alterius ut pote vini quam naturam non amittit per hoc quod est accidentali modo ipsa in eadem ut per accidens recipit se ipsam poterit simul recipi vinum cuius est receptiua et sic in eadem poterit simul esse corpus amphore receptum per accidens et corpus vini receptum per se. manifestum est igitur q nichil potest esse primo in se ipso. Quod autem zenon opposuit dicens q si locus est aliquid erit in aliquo et hoc infinitum non est difficile soluere locus enim ita est aliquid quod in aliquo subiecto primo et per se. nō quidē est in potentia sicut locatū in loco. scilicet octauo modo essendi in. Sed sicut forma in subiecto ut sanitas in calidis et frigidis et calor in corpore sicut passio et quia locus hoc modo est primo in aliquo subiecto ibi est status nec oportet procedere in infinitum. Idem autem manifestum est q vas nichil est eius quod est in se ipso cum sint primo diuersa id quod inest et id cui inest. Cum igitur locus sit vas locati non est aliquid eius ex quo sequitur q non est materia nec forma cuz utraqz tamen sit aliquid eius cui insunt. hec itaqz sic sunt opposita de loco.

Capitulum quintum quod sic incipit. Quid autem forte sit locus sic fiet utiqz manifestum et c̄. Ad inuestigandum diffinitionem loci primo narrat quasi

dam proprietates ipsius. secundo qualis debeat esse diffinitio loci. ter
tio q locus queratur propter motum. quarto quo aliquid est in loco.

Quid autem sit locus forte fiet manifestum si accipiamus de ipso proprietates
que videntur ipsi scdm naturam eius inesse. Quarum prima est qz signifi-
camus locu esse id quod primu continet illud cuius est locus ita quod nichil
sit eius. Secunda q oportet propriu et primu locum nec maiore nec minorem es
se re locata. Tertia q nulli corpori deficit locus ita tame q scdm rem separabilis
est a locato. Quarta est q ois locus habet sursum et deorsum. Quinta q omne
corpus naturaliter fertur in locum proprium et manet in eo siue proprius locus eius
sit sursum siue deorsum. His autem suppositis reliqua ad diffinitionem loci utilia
consideranda sunt. Oportet autem intentionem diffinitiuam sic fieri ut per ipsam
reddatur quid sit locus et soluantur opposita contra eius existentiaz Insint etiam per
ipsam quecunqz nata sunt loco in esse appareat nichilominus per eam causa discordie
et ratio oppositorum circa locu. hoc eim modo assignata diffinitione vnuquodqz pul
cherrime demonstratur. Primo igitur modo intelligendum q no quereretur lo
cus nisi esset aliquis motus scdm locum. Nam et propter talem motum maxime opina
tur celum esse in loco cum semper moueatur. huius autem motus. alius est loci muta
tio. alius augmentum et detrimentum. Quod eim augetur vel minuitur localiter tras
mutatur qz quod prius erat hic fit in maiori vel minori loco. Secundo intelligen
dum est q aliud quidem per se ipm actu mouetur. aliud vero et scdm accidens coruz
autem que scdm accidens mouentur quedam per accidens sic mouentur per aliud qd
tamen contingit ea moueri per se si separentur ab illo ad cuius motum mouentur. ut
partes corporis et in naui clauus alia vero nunq nata sunt moueri per se sed semper
per accidens ut albedo et scientia hec eim transmutant locum solum per hoc q id in
quo sunt transmutatur. Qm autem dicimus interdum aliquid esse in celo sicut in
loco qz est in aere contento in celo nec in aere est propter totum aerem sed propter ul
timu corporis continentis imediate et primo id quod est in loco. Nam si totus aer es
set locus proprius huius locati minoris ipso non esset equalis locus locato. q tamen
oportet qz vnuquodqz locatum videtur habere propriu locum in quo est tanq in pn
cipio conseruante seu continente. Et qz locatum est aliud a loco idcirco cum conte
tum non est diuersum a continente sed idem continuum no est in illo sicut in loco. sz
sicut pars in toto quando vero est diuersum ab eo et contactum in quodam ultimo pri
mi continentis non est par eius nec excedit ipsum vel exceditur ab ipso sed equantur
cum sint inter se contigua contiguorum autem ultima sunt simul. Item conten
tum est continuum continenti non mouetur in ipso sed cum ipso ut pars est in toto. qn
do autem est diuisum ab ipso potest moueri in ipso siue continens moueatur siue quies
cat. Amplius quando est non diuisum sed continuum habet habitudinem essen-
di. m. que est partis in toto sicut visiua virtus in oculo et manus in corpore. Cum au
tem diuisum est ab eo habet habitudinem essendi. m. que est continentis ad conten-
tum. Sicut aqua in cado et vinum in cipho. manus enim non mouet in corpore si-
cut in loco. aqua autem mouetur in cado.

Capitulum sextum quod sic incipit. Iam igitur manifestum ex his quid lo-
cus et e. Primo probat q locus non est forma nec spacium medium nec
materia sed est terminus corporis continentis. secundo adiungit propter qd

difficile est accipere quid est locus. tertio concludit diffinitionem eius adiŭgēs ꝙ centrum mundi et extrema circumferentia celi que est versus nos maxime habent rationem loci in vniuerso.

Am igitur manifestum est ex dictis ꝙ necesse est locum esse vnum de quatuor aut enim est forma. aut materia. aut spacium medium inter latera extrema corporis continētis. aut est ipsa extrema siue terminus si nullum spacium medium est preter magnitudinem corporis locati. Horum autem ꝙ non contingat esse aliquod trium manifestum est etiam primo ꝙ non est forma. videtur enim locus esse forma propter hoc quod forma continet et terminat rem sicut locus continet locatum. q: in eodem sunt extrema continentis et contenti. Non autem propter hoc locus est forma ꝙ licet tam forma q̄ locus sint termini nō tamen eodē modo nec eiusdem. Sed forma est terminus rei cuius est forma locus autem est terminus corporis continentis. Secundo videtur esse locus spacium inter latera continēt; corporis ex hoc ꝙ multotiens mutatur contentum & locatum manente continente etiā postq̄ diuisum est contentum ab ipso sicut aqua mutatur ex vase ipsm igitur medium spacium videtur esse aliquod tanq̄ locus sit aliquid preter corpus qd transfertur hoc autem non est verum ꝙ medium sit aliquid tanq̄ spacium separatum sed vnum corpus de his que transferuntur realiter et que sunt apta nata se contingere et vnum in alio recipi intercipitur in aliud corpus cedens ipsum tantum quantum exigit eius receptio. Si igitur locus esset spacium manens in corpore locante aptum natum recipere corpus locabile essent loci infiniti q: sicut requireretur locans spacium proportionatū toti aeri vel aque quando transmutantur ita et cuilibet parti eorum requiretur aliud spacium proporcionatum rei. Et cū diuisio talium sit in infinitū et loca opporteret esse infinita. Preterea locus transmutabilis erit localiter si est spacium medium inter latera continentis q: mutabitur ad mutationem continentis et cum habeat trinam dimensionem oportebit ipsum esse in loco et sic loci erit locus et multi simul loci. Posito enim ꝙ non sit alius locus partis et totius sed sit idem quando totum est in vase cum quo mouetur quando vas transmutatur tunc etiam partes mouentur cum totum cuius sunt partes transmutatur locus tamen in quo tam totum q̄ eius partes sunt non est idem cum eis licet sit pars loci se habentis ad ipm per modum totius quemadmodum locus totius mundi cōtineret quelibet alium locum ut partem. Videtur etiam locus esse materia si quis consideret ipm in requiescente in ipso cui alia succedit non per separationem localem sed per transmutationem sicut quādo in eodem loco aqua mutatur in aerem sicut enim si per alterationem aliquid transmutetur in aliud idem subiectum quod prius fuit ut pote album postea fit aliud. s. nigrum et quod prius molle postea fit durum et ex hoc dicimus materiam esse aliquid quia est communis utriusq; quorum vnum succedit alteri ipsa remanente Ita se habet locus ad corpora in eo sibi ipsis succedenda et hinc est ꝙ per talem apparentiam similitudinis videtur esse materia. Sed in hoc dicerent quis in materia id quod nunc est aqua prius erat aer. Sed cum materia non sit diuersa aere nec contineat sed contineatur sub forma locus autem cū sit realiter diuisus a locato et ipsum contineat non est idem cum materia. Si igitur nichil horum trium scilicet forma. materia. spacium aliquod separatum diuersum a magnitudine rei est locus necesse est ipsum esse quartū videlicet terminū corporis cōtinētis et nō corporis cōtenti dico aūt corpꝰ cōtentū qd mouetur secūdū mutationē localē ppē hoc igitur ꝙ locus hē similitudinē eius for

ma et cum materia. difficile et magnum aliquid videtur accipere quid sit propter hoc etiam ꝙ translatio eius quod movetur localiter fit in aliquo quiescenti et continenti contingere videtur spacium medium esse aliquod inter latera continentis quod quidem est diversum a magnitudinibus motis in ipso et ad hanc apparentiam conferi aer qui apparet in corporeus et quasi ratio replens tale spacium. Et sic non solum terminus vasis videtur esse locus sed medium corporis locantis tanq̄ quoddā spacium vacuum videtur autem imobilitas esse de ratione loci. qꝛ sicut vas est quidam locus trāsmutabilis ita locus est quasi vas imobile. Et ideo quando aliquid movetur ad motum alterius ut navis in flumine magis vertitur in ipō sicut in vase q̄ continetur in eo sicut in loco qꝛ de ratione loci est ꝙ sit imobilis. Unde magis censeri debet ꝙ locus navis sit totus fluvius qui est imobilis q̄ pars aque ad cuius motuz movetur navis. Est igitur locus terminus continētis primo et imediate imobilis propter qđ centrum mundi et ultima circumferentia versus nos corporis circulariter moti propriissime videntur habere rationem loci illud quidem deorsum hoc autem sursum qꝛ centrum imobiliter manet et circumferentia vero uniformiter se habens quasi imobilis est ad quā naturaliter fertur omne leve sicut grave ad centrum. Et quoniam enim quod est i medio et deorsum superficies versus celum et econtrario celi superficies versus terram proprie habent rationem loci Idcirco videtur locus esse quoddam planum et sicut vas continens. Amplius locus simul est cum re locata sicut finis cum re finita. quia locus habet quoddāmodo rationem finis.

Capitulum septimū quod sic incipit. Cui quidez igitur corpori est aliquod extra corpus continēs ipm et c̄. Primo concludit ex dictis ꝙ corpus idez i loco est extra quod est corpus continens ipsum probans ex hoc ꝙ celum totum non est in loco licet una pars eius contineatur ab alia.

Quoniam itaqz locus est terminus corporis continētis hinc est ꝙ corpus cui inest aliud corpus extra continens ipm in loco est verbi gratia. si aqua esset tale corpus extra quod nullum aliud corpus esset partes quidem ipius moveri possent et una contineretur sub alia ut minor sub majori tota autem aqua non sic moveretur ꝙ locum mutaret moveretur tamē circulariter nō mutando locum et sic tota nec esset partibus aut eius esset locus prout una contineret in alia. Et hoc modo partium universi est locus que sic adinvicē continent ꝙ una est sursum alia deorsuz et nō circulariter una sequitur aliam. quedam enim partes universi naturaliter moventur sursum que habent raritatem et levitatem. alie vero deorsum ut habentes densitatem et gravitatem. Ex dictis patet ꝙ alia sunt in loco scđm potentiā ut partes continui eiusdem rationis in toto et partibus. Alia vero scđm actum ut partes separate q̄ quamquelibet per se existit tangunt tamen se sicut collectio lapiduz. Iteruz alia quidem per se in loco sunt ut omne corpus mobile alicui aut secundum loci mutationez aut secundum augmentuz per se. Celum ergo non est alicubi neqz in aliquo loco cuz corpus nō sit extra ipm a quo contineatur vel infra quod moveatur secundum autem ꝙ circulariter movetur sicut locus inest partibus eo ꝙ una continetur ab alia et consequēter se habet ad ipsā. alia vero sūt in loco per accidēs ut ala p corpus et celū p partes q̄ oēs quoddāmodo in loco sūt in qua una cōtinet aliā et circulariter una cōsequtur aliā. Et q̄m solū corp9 celeste habz pfectā rōnem circularē i toto et ptibus ideo

ipsm̄ solū per naturā circulariter mouetur. Ita tamē q ipm̄ scd̄m totum nō est alicubi cum nichil sit extra ipm̄. Quod eīm alicubi est ipm̄ est aliquid aliud extra ipsum in quo cōtinetur extra autē vniuersuz nichil est. Et qm̄ celum est totuz vniuersum. Idcirco oīa sunt in loco Ita tamē q nō totū celū est locus. Sz vltimu a imi9 ei9 versus cētrum tangēs corpus imedediate contētum ab ipso et vniformiter se habēs ad ipsum Ita q iste est naturalis ordo corpoꝝ mundi terra est in aqua et hec in aere. hec a ptem in ethere. hoc et hec est in celo et hoc amplius in alio non est.

Capłm. viij. quod sic incipit. Manifestuz autē ex his qm̄ dubitationes oīs soluuntur et c̄. Declarat q ex diffinitione loci soluuntur oīs objectiones superius posite in secundo casu cōtra naturā loci adiūgēs q rationabiliter vnū quodqz fertur in proprium locum et in eodē naturaliter quiescit.

Manifestum est autē q oīs dubitabiles objectiones supius posite ex dicta loci diffinitione soluūtur. Quia eīm nō est corpus. nō est necesse simul augeri locum quādo augetur corpus lōtum ut obiciebatur vltimo. Et qꝛ locus ē superficies puncto nō debetur locus ut arguebatur secundo. Nec duo corpora sunt simul ut pmo arguebatur qꝛ locus nec est corpus nec spacium mediū corporū inter latera continētis licet eīm aliquod corpus sit in terra corpus continēs ipm̄ tamē spaciū mediū corporis continētis nō est locus. Locus autē cum sit superficies siue terminus corporis cōtinētis nō est alicubi sicut in loco ut obiciebat zeno sed est sicut accñs in subjecto sicut est terminus in terminato. Non eīm verū est q oīe qd̄ alicubi est p se qꝛ solum hoc cōuenit corpori mobili. Et qm̄ locus est terminus corporis continētis realiter vnūquodqz fertur in propriū locū eo q corpus cui aliud corpus cōsequēter se habet tangitur ab eo naturaliter et nō vi. Est eīm proximū. i. vnigeneū et cōuenīēs. vnde talia simul apta nata sunt esse et ab inuicē impassibilia licet in quātum tāgunt se sunt adinuicē actiua et passiua. Rationabiliter etiā vnūquodqz naturaliter manet in proprio loco sicut pars naturaliter manet in toto. locatū eīm sic se habet ad locum sicut pars diuisibilis quēadmodū siquis moueat partē aque in tota aqua quiescente vel partē aeris in toto aere. Amplius sicut materia naturaliter manet sub forma ita locatum sub loco. Est eīm locus continēs ad modū forme. locatū autē contētum ad modū materie. verbi gratia. Aer qui cōtinet naturaliter aquā est sicut forma, aqua vero sicut materia cuius actus est aer et ideo aqua est per se in potētia ad aerem hic autē aliquo modo est in potētia ad aquā. sed nō primo de his causa posterius determinādum est de quibus necesse fuit aliquid dicere propter tēpus loquēdi de cōtinēte et contēto licet in certe dictū sit tunc autē certius dicetur. Si igitur idē est materia vnius et actu aliud ut aqua est materia ꝛ potentia aer actu vero aqua habet se ad aerem sicut pars ad totū. Et ideo naturaliter se tāgunt quādo sunt diuersa quādo autē vnū transmutatur in aliud et fiunt actu vnum copulantur. ut quoddam totum. Dictum est itaqz de loco qm̄ est et quid est.

Capłm. ix. quod sic incipit. Eodē autē modo accipiēdum est phici esse considerare de vacuo et c̄. Premisso q ad phicum expectat cōsiderare de vacuo sicut de loco adiūgit modū negātiū ipm̄ esse de materia motiua affirmātiū esse.

Odem modo et phici cōsiderare de vacuo utrum sit vel nō et qūo et quid sit. Ex his eīm que alij opinātur de ipsis eamdē habēt dubitationē ꝛ fidē qꝛ sicut dicunt locum esse vas seu spaciū priuatū corpore ita et vacuū dicūt esse spaciū priuatū corpore. Ita q tale spaciū quādo habet mollē cuius est susceptiū dicit plenū

quādo vero ꝑuatum est ipō dicitur vacuū tanꝗ̄ subjectiue idē sit vacuū plenū et locꝯ nō tamē idē est eis esse diffinitiuꝫ. Incipere autē oportet cōsiderationē de vacuo accipiēdo ea q̄ dicunt affirmātes ipm̄ esse ⁊ iterū q̄ dicunt negātes ipm̄ esse et tertio cōmunes rōnes de ipīs. Quidā eī tētantes probare q2 nō est nō arguunt ꝙ hoīes rationabiliter volunt .s. ipm̄ vl’r nichil esse sed ꝑticul’r dicunt peccando in probatione ꝙ aer aliquid est et cuꝫ nichil sit in quo saltē nō sit aer nichil est vacuuꝫ de quoꝝ numero fuit anax. et hi qui hoc modo arguūt. Qd̄ autē aer sit aliquid litigādo demōstrant per utres aere plenos ex quibus sētitur aer exire quādo fortiter cōprimunt̄. Qui etiaꝫ plem aeris super natāt aquis ex q̄ apparet ꝙ aer est fortis cū sustētꝫ utres. Aerē etiā esse aliquid demōstrāt accipiētes signū in clepsidris siue tāta ploris ex quibus tamē emanat aqua qua plene sunt per foramē inferius si supiꝯ obturetur q2 aer tunc igredi nō potest hoīes autē nolūt vacuuꝫ esse spaciuꝫ in quo vl’r nullū est corpus sensibile. Unde et opinātes et omē qd̄ est esse corpus sēsibile dicunt illud ī quo oīo nichil est vacuum esse et q2 aer nō est sēsibilis ipm̄ putāt nichil esse ꝓpt’ qd̄ plenū aere vacuū dicūt nō oportet igitur ostēdere ꝙ aer sit aliquid ad probāduꝫ vacuū nō esse sed potius ostēdere ꝙ nō est vacuū nec sicut spaciū a corporibꝯ separatū nec sicut interceptū corporibus actu exīs in eis ⁊ destinguēs ea ab inuicē ne totū corpuꝫ vniuersi sit cōtinuū quō vacuū ponūt democritus et leucippus ⁊ multi naturaliū. aut si totū est continuū oportet ostēdere ꝙ vacuū nō est aliqd extra celum hi ergo nō cōtradicunt ad pobleuma de vacuo utruꝫ .s. sit vel nō scd̄m ea q̄ posita sunt scd̄m q̄ tamē oportet cōtradicere. Sed affirmātes vocuū esse melius arguūt dicētes ꝑmo ꝙ si vacuū nō est motꝯ localis nō erit ita ꝙ nec erit loci mutatio nec augmētuꝫ. Loci quidē mutatio sine vacuo non erit q2 impossibile est plenū corpore aliud recipe q2 si recipet duo corpora erunt ī eodē et si duo ⁊ qōlibet q2 nō est assignare rationē quare magis possint simul esse duo q̄ plura. Si autē plura corpora possunt esse ī vno maximū corpus poterit esse ī minimo cū magnū possit diuidi ī multa parua equalia minima q̄ oīa erunt in ipō minimo. Ex quo sequitur ꝙ si multa equalia cōtingit esse in eodē et multa inequalia cōtinget ī vno esse. Mellisuꝫ autē demōstrat vniuersuꝫ esse imobile per hoc qd̄ vacuuꝫ nichil est dicēs ꝙ si aliquid mouebitur necesse erit vacuū esse cuꝫ ergo nō sit vacuū nō est motꝯ Sic ergo ratio predicta ostēdit vacuū esse ꝓpt’ motū. Alio modo vero appꝫ vacuū esse ex hoc ꝙ coeūtia ad inuicē sub itrāt et se cōprimunt ꝓpt’ qd̄ dolia tātum recipiunt de vino cum utribus quātum sine utribus q2 vinuꝫ in utribus cōprimitur et dēpsatur ꝓpter hoc ꝙ alique partes subintrāt partes vacuas q̄ sunt ī eo. Amplius oībus videtur augmētum fieri per vacuū cū fiat per alimētum qd̄ est corpus duo autē corpora in eodē esse impossibile est. Adducūt etiā ad hoc testimoniū cineris de qua si vas ipletum fuerit tātum aque recipit quātum si vas vacuū esset Affirmāt etiā et pictagorici vacuū esse dicētes ipm̄ ingredi partes mundi ex infinito spū quasi respirare celo ⁊ intercipi .i. interponi corporibus ad determinādum ea ⁊ diuidēdum ab inuicē corpora cōsequēter se habētia tanꝗ̄ sit separatio et determinatio ipoꝝ cuius effectus appꝫ primo in numeris quorum vnus ab alio diuiditur per vacuum determinans naturas ipsorum. Ex quibus itaq3 alij dicunt vacuum esse et alij non esse hec que sunt.

Capitulum .x. quod sic incipit. Ad quale autem se habeat oportet accipere quod significet nomen et c̄. Primo declarat ꝙ vacuum non est locus priuatus corpore nec materia nec spacium medium inter latera corporis. secundo soluit predictas rōnes ex quibus videbatur vacuum esse aliquid.

Ad cognoscendum qualis sit natura vacui oportet accipere quid dicatur per nomen ipsius vacui. Videtur autem quibusdam vacuum esse locum in quo nichil est et huius ratio est quia opinantur omne quod est esse corpus. corpus autem quodlibet est in loco locus igitur in quo non est corpus est vacuum quia nichil est in eo ulterius opinantur omne corpus esse tangibile. tale corpus autem est quod habet gravitatem aut levitatem ex his sillogistice sequitur vacuum esse in quo non est aliquid grave aut leve. Sed inconveniens est dicere vacuum esse in quo nichil est grave aut leve quia cum in puncto non sit aliquid tale punctum erit vacuum ex quo sequitur quod sit locus et spacium quoddam cum id quod est vacuum oporteat esse locum in quo sit spacium susceptivum corporis tangibilis. Sic igitur videtur aliquibus vacuum uno modo dici id quod non est plenum corpore sensibili secundum tactum sensibile tale autem est habens gravitatem aut levitatem. Si ergo dubitet aliquis utrum spacium plenum colore aut sono sit vacuum. manifestum est quod si corpus quo debet esse plenum spacium ut sit vacuum accipiatur solum pro corpore tangibili illud erit vacuum quod plenum est colore et sono. Si autem accipiatur pro corpore sensibili communi non erit vacuum quod est plenum istis. Alio modo ponitur ab aliis vacuum illud in quo non est aliquod determinatum nec aliqua substantia corporea et quia essentia materie de se est huiusmodi ideo dicunt idem esse vacuum et materiam corporis et locum non tamen hoc bene dicitur quia materia non est actu separabilis a rebus. de vacuo autem querunt utrum sit separabile. Quoniam autem determinatum est de loco. vacuum autem dicunt esse locum privatum corpore sicut dictum est locum non esse Ita manifestum est vacuum non posse esse nec aliquid separatum nec inseparabile cum velint vacuum esse non corpus: sed corporis spacium. Vacuum enim dicitur esse aliquid propter locum propter quod ponitur esse. dicunt enim ex hoc posse provenire motum localem: quia locus est aliquid preter corpora incidentia et hec spacium quod de se est vacuum. ita quod eius vacuitas est causa motus. causa dico sicut in quo. quia enim necesse est esse aliquid in quo sit motus. Idcirco dicunt locum esse. cum in ipso sit talis motus. Nulla vero necessitas est vacuum esse. primo quia vacuum non est causa omnis. quod melissum latuit. contingit enim plenum moveri motu alterationis. secundo quia non est causa omnis motus localis. contingit enim corpora adinvicem subiungi etiam si nullum spacium separabile sit in eis preter ipsa corpora mota. sicut manifestum est in revolutionibus corporum humidorum continuorum. Contingit etiam corpora densari absque vacuo: quando alique partes rariores evaporant. ut quando ab aqua agitata aer elabitur: tunc partes aque plus adinvicem comprimuntur et fit densior. Augmentari similiter contingit sine vacuo per generationem unius ex alio ut quando de aqua fit aer. Omnino autem ratio que conatur probare vacuum esse per augmentum: et exemplum de cinere cui aqua infunditur se ipsa impedit. Si enim augmentum sit per vacuum: aut non augetur quelibet pars aucti: cum non sit vacua sive augmentum non fit per corpus. aut si fit: duo corpora erunt simul et eodem oportet esse in cinere et aqua. aut enim quelibet pars cineris est vacua. aut aqua non est corpus. aut duo corpora sunt simul. Dubitationem igitur communem de causa augmenti volunt solvere per vacuum. Et tamen non determinant bene quomodo ipsum sit eius causa. quia totum esset vacuum si totum augeretur si augmentum fieret per vacuum et eadem ratio est in cinere cui aqua infunditur. facile est igitur solvere rationes ex quibus demonstrant vacuum esse.

Capitulum .xi. quod sic incipit. Quoniam autem non est vacuum sic divisum etc. Probat sex rationibus quod non est vacuum separatum tanquam locus privatus corpore ad quem vel in quo naturaliter corpora moveantur.

Quoniam autem non est vacuum separatum sicut dicunt quidam sicut patet unicuique enim corporis de numero simplicium est aliquis motus proprius per naturam ut ignis

sursū et terre deorsū et ad mediū sed vacuū nō est ō natura ipsoꝝ. ergo nō est causa motus localis qui eis cōuenit per naturā et cuꝫ videatur esse causa motus scōm locum et huius nō est causa ergo simplr nullius motus est causa. Amplius ꝙ sic vacuum separatum erit sicut ultimū ad qō est motus et naturalis corpoꝝ velut locus separatus ab eis corpus itaqꝫ positum in eo cum nō habeat aptitudinē ad aliquā partē ipsius quo mouetur nō eīm ubiqꝫ et in oēm partē eius qꝛ tunc simul mouētur cōtrarijs motibus nec ad vnā determinatā partē cum nō habeāt naturalē cōuenientiā cum ca plusꝙ cuꝫ alia. Et eadē ratio est cōtra ponētes locuꝫ esse aliquid separatum qō fertur corpus eīm in ipso positum nō habebit quo feratur nec ubi quiescat. Similiter nō erit in eodē assignare differētiā inter sursum et deorsuꝫ. Et qꝛ ponētes vacuū dicūt esse ipm locuꝫ separatū sicut nō cōtingit assignare qūo aliquid sit in loco separato ita nec qūo sit i vacuo quādo eīm positū fuerit corpus in loco separato quasi in corpore sufferēte nō accidit assignari aptitudines diuersas partiū corporis ad partes loci qꝛ pars nisi seorsū ponatur nō est per se in loco sed in toto cuius est pars et qꝛ nō est locus sepatus ideo nec vacuuꝫ erit. Preterea accidit dicētibus vacuū necessariuꝫ esse si motus est cōtrarium eius qō dicunt videlicet nichil posse moueri si sit vacuū. Nam sicut antiq dicūt terrā ideo quiescere in medio qꝛ in drēter se habet ad circūferentiā ita est necesse gēscere corpus positū in vacuo, cuꝫ nō sit ratio qua moueatur ad aliquā partē. eo ꝙ in vacuo nō est aliqua differētia. Preterea ois motus aut est violentus aut naturalis. Ita tamē ꝙ si violētuꝫ est necesse est naturalē esse cuꝫ iste sit prior ille posterior. posterius autē esse nō potest sine priori ex quo sequitur ꝙ non sit motus naturalis vnicuiqꝫ corpoꝝ phicoꝝ nō erit aliquis motus ipsoꝝ sed in vacuo. sicut in infinito. Impossibile est esse naturalē motū phicoꝝ corpoꝝ ergo in eo nullus motus erit ipsoꝝ. Dico autē in infinito et vacuo nichil naturaliter moueri qꝛ i infinito nō est sursū nec deorsuꝫ nec mediū. in vacuo autē nichil differunt inter se sursuꝫ ꝛ deorsuꝫ qꝛ sicut nullius ꝛ nō entis nulla est differentia sic vacui cum sit priuatio, et nō ens nō est differētia naturalis autēꝫ loci mutatio differentiā includit. Et sic vnus motus naturalis ab alio differt qꝛ igitur in vacuo nō est motus naturalis non erit aliquis motus in ipso aut si alicubi est motus naturalis hoc nō est vacuum. Amplius proiecta nunc postea ad hoc mouētur nō tāgente prohiciente ꝑpter alterā duarum causarum. videlicet aut per successionem aeris cuius vna pars aliā impellit simul cum re proiecta. ut quidā dicunt aut per hoc ꝙ aer simul pulsus cum re proiecta retinet virtutem impellentis per aliquod tempus et secum defert rem proiectam. Sed in vacuo nichil horum assignari potest. ergo in ipso non contingit fieri proiecta sed mouebuntur sicut quod vehitur in alio. Amplius nullus poterit reddere causam propter quod id quod mouetur in vacuo aliquando et alicubi quiescat cum sit oīmoda differentia in eo et sit corpus in vacuo aut semper quiescet aut semper in infinitum mouebitur nisi aliquid maius impediat. Et confirmatur hoc ex dicto ipsorum qui ponunt vacuum causam motus quia cedit corpori. sed ubi vniformiter cedit ergo ubiqꝫ in ipso et vniformiter corpus mobile ferretur.

Capitulum. xij. quod sic incipit. Amplius autem ex his manifestuꝫ est quod dicitur et c̄. Primo supponit ꝙ vnus motus excedit alium siue in velocitate vel propter differentiam medij vel propter virtuteꝫ mobilis. secundo ex parte medij probat non posse motum esse in vacuo. tertio hoc idem concludit ex parte mobilis.

mplius cōseq̄ntibus erit manifestū nichil moueri in vacuo videmus eīm corpus graue velocius ferri deorsū ꝓpter alterā duaꝝ causaꝝ. aut eī hoc accidit ꝓpter drīam medioꝝ per q̄ fertur qꝛ vnum est dēpsius alio ut terra q̄ aqua aut hoc accidit ꝓpter drīam mobiliū quoꝝ vnū excellit aliud in grauitate vel leuitate si in alijs sint vniformia. mediū autē per qḋ fit causa motus est talis drīe qꝛ resistēdo impedit motū mobilis et maxime id qḋ cōtraferē deinde id qḋ quiescit et ideo magis impedit illud qḋ nō facile diuiditur et tale est illud qḋ est grossius. His premissis ponatꝰ q̄ idem mobile. a. feratur p mediū grossius qḋ sit. B. in tēpore. C. deinde moueatur per mediū. d. subtilius qḋ est. b. ex predictis sequitur q̄ tanto velocius fertur p medium. D. quā per mediū. B. si equalis sit eoꝝ lōgitudo quāto subtilius est. d. q̄. b. qꝛ proportio motus ad motū erit scḋm proportionē impedientis corporis verbi grā. mobile. A. feratur per aquā et per aerē quāto subtilior et incorporalior est aer q̄ aqua tāto citius mouebitur per aerem ꝛ eamdē rationē quā habet aer ad aquā in subtilitate habebit velocitas ad velocitatē. ita q̄ si duplo est aer subtilior aqua in duplo maiori tēpore trāsibit idē mobile per aquā q̄ per aerem. Et semꝑ hoc erit qꝛ quāto subtilius erit medium et minus īpedimētū ꝓ̄stans atq̄ diuisibiliꝰ tāto per ipm mouebitꝰ citiꝰ. Sed vacuū nullā habet proportionē ad plenū sicut nec numerus ad nichil ergo ī eo nō est motus. Qḋ autē numerus ad nichil et vacuū ad plenū proportionē nō habeat patet sicut quattuor excellūt tria in vno sed in pluribus excellūt duo qꝛ in duobus et adhuc in pluribus excellūt vnū qꝛ in tribus et ideo habet proportionē ad oīs hos numeros. Idē autē quatuor nō excellit hoc qḋ est nichil in aliquo qꝛ oē excellēs diuiditur in id qḋ excellitur, et id quo excellit et utrūq̄ cōtinet. et sic quattuor cōtineret aliq̄ et nichil vnū nec linea punctū excedit nisi ponatur ex punctis. Si igitur vacuū excelleret plenū in subtilitate cōponeretur ex pleno nullā itaq̄ proportionē habet ad ipm igitur in eo nō est motus. Preterea si aliquod mobile trāseat p aliqḋ corpus subtilissimū qḋ nō sit subtilius in tāto et tali tēpore oportet q̄ in minori trāseat si moueatur p vacuū qꝛ hoc supat oēm proportionē cuiuscūq̄ pleni. Sed dato q̄ per vacuū trāseat in aliquo tēpore possibile erit q̄ in equali trāseat aliqḋ plenū ꝛ sic falsū erit q̄ vacuū supet oēm rationē pleni. Sit enī vacuum. z. plenū autē equalis magnitudinis sit. b. d. Si igitur mobile. a. per vacū. z. transeat in tēpore. i. qḋ est minus q̄ tēpus. E. in quo plenū. b. d. mobile. a. trāsibit plenū subtilius pleno. b. d. in tāto tēpore quātū est si hoc plenū sit subtilius illo in tāto excessu quātū excedit tēpus. i. tēpus. E. sed ī spacio in quo nullū est corpus ferebatꝰ in tēpore. i. igitur in equali trāsibit plenū et vacuū qḋ est impossibile manifestū est igitꝰ q̄ si in aliquo tēpore sit motus in vacuo accidet hoc impossibile in equali tēpore esse motū in pleno et vacuo et sic erit proportio pleni ad vacuū sicut est tēporis ad tēpus sed ut in sūma dicatur manifesta est causa huius īpossibilitatis cōseq̄ntis. qꝛ cuiuslibet motꝰ est ꝓportio cū uterq̄ sit ī tēpore tēporis aūt ad tēpus semꝑ est ꝓportio utriusq̄ finitis vacui aūt ad plenū nulla est oīo ꝓportio. Ex parte itaq̄ medij hec cōtingūt. Scḋm autē excellētiā mobiliū hec īpossibilia accidūt. Uidemus eī mobilia habētia maiorē inclinationē grauitatis vel leuitatis citius ferri deorsū vel sursū p equale spaciū finitū scḋm ꝓportionē quā hn̄t tales habitudines ad īuicē in grauitate vel leuitate. Si igitur motus sit in vacuo p ipm citius ferretꝰ deorsū qḋ est grauius et citius sursū qḋ est leuius. Sed hoc est impossibile cum nō sit aliqua causa propter quā in vacuo citius ferātur in pleno quidē ex necessitate hoc euenit qꝛ mobile fortioris virtutis velocius diuidet mediū resistens. Nā ipsum mediū velociꝰ

diuiditur aut ꝑpter figurā aut ꝑpter virtutē mobilis aut ꝑpter violentiā impellētis vt patet in proiectis. Sed vacuū equaliter cedit cum nulli resistat ergo in ipso erūt oīa eque velocia qd̄ est impossibile. Quod igitur si vacuū sit accidit cōtrarium eius ꝓpter quod vacuū probatū est patet ex dictis. Quod ꝑnabātur ei quidā vacuū separatū esse si erit mot⁹ localis ꝙ idē ꝙ est ꝙ dicere locū spaciū sed hoc sit īpossibile dictū est

Capl'm .xiij. qd̄ sic incipit. Et per se cōsiderātibus videbitur vtiqꝫ dictū vacuum etc̄. Probatur tripl'r ex natura ipsius vacui nō esse vacuū separatū. secundo non esse corporibus imbibitum.

Consideratibus vacuū p se ip̄m videbitur sicut nomē eius sonat esse priuatio quedā et nō ens. Si eīm vacuū esset aliqd cederet corpori locāti in corp̄ so. Sicut eīm si ponatur corpus cubitū ī aqua cedit tātū aque quātus ē cubus Ita et in aere cōtingit sed in manifestū est sēsui Et eodē modo in oīni corpore trāsmutabili necesse est tātū cedere de ipso ad partē ad quā habet aptitudinē naturalē siue sursū siue deorsū nisi forte vnū aliud subintret quātū est corpus qd̄ in ipso locatur. Sed in vacuo hoc impossibile est cum nō sit corpus ergo nō cedit corpori locato Si autē ip̄m est aliud et nō cedit sequitur ꝙ per equale spaciū ꝑmanētis trāseat magnitudo mota in ipso sicut per equale spaciū aque ꝑmanētis trāsiret cubus si ipsa aqua nō cederet ligneo cubo. Corpus igitur cubū locatū in vacuo habet tantā magnitudinem quantā vacuū cōtinēs ip̄m. Nec dr̄ūt dimēsiones corporis adimēsiōibus vacui ꝑpter qualitates sensibiles corporis qꝛ si tale sit frigidū aut qualidū graue aut lēue nichilominus esse corporeū ipsius alteꝝ est ab oībus passiōibus etiā si actu nō sit diuisibile ob eis. Dico autē esse corpoꝝ ipsius quale est corpus cubi lignei vnde si tale separaretur ab oībus qualitatibus nec sit graue nec leue occupabit tātū d̄ vacuo spacium equale sibi et simul erit cum eadē parte loci vacui quā occupabit q̄ erit sibi equalis localiter ergo nō distabit dimēsio corporis cubi adimēsiōibus vacui in quo locatur et sic duo corpora erunt simul et si duo plura esse poterunt ī eodē hoc ergo est vnū impossibile. Amplius cubus trāsmutatus in vacuo habet cōuenientiā ad oīa corpora in ratione locabilis. Si igitur eius dimēsiones nō dr̄ūt adimēsiōibus vacui ipse non differt a suo loco sicut nec a suis dimensiōibus et sic nō oportebit facere locū corporibus extra ꝓpͣas dimensiones qꝛ vnūquodqꝫ locabit se ip̄m et erit impassibile ab alio qꝛ nichil cōfert ad eius locationē si alteꝝ spaciū equale eidē sit circa ip̄m. Amplius si vacuū est aliquid oportet ip̄m esse de numero mobiliū et habere ꝓpriā rationē mobilis sed infra mundū nō est tale corpus ergo ip̄m nichil est nec potest dici tale corpus esse ī mundo sed nō videtur qꝛ ratio inuisibilitatis nō tollit ꝓpriā rationē mobilis. aer eīm nō videtur: et tamē est aliquid mobile. Sic etiā essent pisces ferrei in aqua nō viderētur et tamē mouerent et eoꝝ esse ac motus posset tactu discerni. tactu eīm fit discretio eius qd̄ tāgitur. Quod igitur nō sit vacuū separatū manifestū est. sunt autē quidā qui per raꝝ et densū opināturmanifestū esse ꝙ vacuū sit dicunt eī ꝙ si nō vacuū est rarum et densū nō est possibile corpora subintrare inuicē nec vnū cōprimi infra se ip̄sum. Si autē hoc nō sit aut nullus erit motus localis aut vno motu mouebitur totū in vniuersū sicut dixit zeno. aut si erit motus gn̄ōnis semꝑ tātum de vno generabitur ex alio quātum tunc alibi generatū fuerit de illo vt si ex ciatho aque generatus sit aer tātidem aque oportet generari ex ciatho aeris aut ex necessitate vacuū esse qꝛ sine ipso nō cōtingit corpora rarefieri et dēpsari. Cōtra hoꝝ opinionē ꝑmo ⁊ supius ostēsis arguitur. Si eīm dicunt raꝝ esse corpus hn̄s multa vacua sepata quasi foromina.

manifestũ est q̄ sicut nec vacuũ nec locũ tanq̄ spaciũ separatuz esse cõtingit sic nec vacuum modo predicto. Si autẽ nõ dicũt raz esse vacuũ separatũ sed corporibꝰ inbibituz minus quidẽ impossibile videtur. Cõtingit tamẽ ꝑmo q̄ vacuũ nõ est causa oĩs motus ut dicunt sed tãtum motus sursũ cũ eĩm sit causa raritatis tãtum et raz sit leue vnde et ignẽ qui est leuis raz dicunt esse vacuũ erit causa solius motus sursuz. Preterea vacuũ nõ erit causa motus per modũ subiecti in quo sicut ipsi asserunt sed causa efficiẽs quẽadmodũ utres eo q̄ feruntᵉ sursuz feruntᵉ secuz cõtentũ in ipsis sed hoc est ĩpossibile qꝛ tunc vacuũ ꝑmo per se moueretᵉ nõ potest autẽ eius esse motus nec locus sequeretᵉ eĩm q̄ vacuũ mouetur in vacuo. Preterea per vacuũ nõ potest assignari causa motꝰ deorsuz ĩ grauibus. Preterea si vacuũ causãs raritatẽ est causa motus quãto aliquid erit rarius et magis vacuũ velocius feretur sursuz. Et si oĩno sit vacuum velocissime utiqꝫ feretur. Sed tale cum sit ꝓuatio fortassis ĩpossibile est moueri cuius ratio est quia sicut in vacuo oĩa essent sine motu si poneretur sic ipsuz impossibile est moueri qꝛ incõparabilis esset velocitas eius velocitati cuiuslibet pleni.

Capitulum .xiiij. qđ sic incipit. Qm̃ autẽ vacuũ quidẽ nõ dicimus esse et c̃. Primo repetit ea q̄ faciunt ad dubiũ si vacuũ negetur esse. secundo supponit q̄ ex ente in potentia. fit ens in actu eadem materia existente utrobiqꝫ ex quo soluuntur dubitationes predicte.

Qoniã determinãdo dicimus vacuuz nõ esse ex quo sequũtur alique nature dubitationes qꝛ aut motus nõ erit nisi sit raritas et dẽsitas q̄ sine vacuo non videtur posse esse aut celũ mouebitᵉ aut eleuabitur ad motũ cuiuslibet aut semper generabitur equale ex equali. ut equalis aer ex equali aqua. qđ apparet falsum. qꝛ manifestũ est q̄ plus aer fit ex aqua quã fuerit aqua Necesse igitur est nisi sit cõpressio corpoz que ut videtur sine vacuo esse nõ potest aut ultimũ corpus tãgens celũ motum quolibet moto facere celũ inflari aut alibi alicubi equaliter cõuerti aerez in aquã quãtum cõuersuz est ex aqua in aerẽ ut corpus totius mũdi ĩ eadem qualitate seruetur aut nichil oĩno moueri qꝛ semꝑ trãsmutatione facta localiter accidet oĩa moueri et celum inflari nisi circulariter oĩa moueãtur Nõ semꝑ est loci mutatio ĩ circulum sed aliquãdo in rectũ. hi quidẽ igitur ꝓpter hoc dicũt vacuũ esse. Nos autẽ supponimus ꝑmo q̄ vna materia est cõtrarioz ut calidi et frigidi et alioz cõtrarioz secũdo q̄ ex ẽte in potentia fit ens actu. tertio q̄ in tali trãsmutatione de potẽtia ad actum materia nõ corrũpitᵉ sed accidit alteꝛ esse: manẽs vna numero sub formis cõtrarijs ut sub calido ꝛ frigido Ex his patet q̄ eadẽ est materia corporis magni et parui etiã hoc manifestuz est ex trãsmutatiõibus cũ eĩm ex aqua fit aer eadẽ materia facta est sub forma aeris nichil accipiẽs ab extrinsico. sed qđ erat in potẽtia fit etiã actu et similiter est quãdo fit ex aere aqua ex quo sequitur q̄ trãsmutatio fit aliquando ex paruitate ꝛ magnitudine ut quãdo fit aer ex aqua aliquãdo ecõtrario. ut qñ fit aqua ex aere. Et eodẽ modo cõtingit q̄ multus aer ex eis fit minoris quãtitatis et quãdo ex minori fit maior. hoc eĩ accidit propter materiã que est potẽtia ad utrũqꝫ. sicut eĩm fit ex calido frigidũ ꝛ ecõtrario qꝛ eadẽ est potẽtia materie ad utrũqꝫ sic ex calido fit magis calidũ nullo facto in materia calido qđ nõ esset calidũ quãdo erat minus calidũ ꝛ eodẽ modo est quãdo ex minori circulatione aut cõuexitate fit maior Et quãdo ex minori calitate vel linee fit maior. Magnitudo itaqꝫ et paruitas corporis sensibilis extrahitur vel cõtrahitur nõ accipiente aliquid materia ab extrĩseco sed materia q̄ est ĩ potẽtia ad utrũqꝫ deducitᵉ ad actũ Et hoc modo ex denso fit raz et ecõtrario. cum sit vna materia ipsoz et per hoc patet

ꝙ ex graui fit leue et ecõtrario. qꝛ dẽpsũ est graue rarũ autẽ leue. Amplius sicut curui tas circuli ducta ad minꝰ nõ facit nouã cauitatẽ sed illa q̃ erat deducta est ad aliũ gradũ de quibus pars ignis est calida etiã quãdo minus calidũ fit maius tamẽ materia extẽ ditur sub forma sic et omẽ qd fit rarum vel dẽpsum trãsmutatur cõpressione vel exten sione eiusdez materie. Ita tamẽ ꝙ ab utroqꝫ ipsoꝝ dicunt duo causari a dẽpso quidez graue et duz. grauia eñi et dura dẽpsa videtur esse et cõtraria a raro sed leue ꝛ molle qꝛ rara sunt leuia et mollia. dissonãt autẽ graue et durum in plũbo et ferro qꝛ licet plũ bum sit grauius tamẽ est mollius. Ex dictis igitur manifestũ est ꝙ nõ est vacuũ sicut separatũ nec existẽs in raro nec idẽ qd potẽtia materie. nisi quis vellit appellare vacuũ ipsam materiã prout est causa illius qd mouetur in quãtum est causa grauis ꝛ leuis dẽp sum eñi ꝛ rarum prout ab eis causatur graue et leue sunt actiua motus prout autẽ ab ysdem causatur molle et durũ sunt ĩ causa passibilitatis ꝛ ĩpassibilitatis et ita causa sũt alterationis et nõ loci mutatiõis. de vacuo itaqꝫ ita determinatum est.

Caplm. xv. qd sic incipit. Cõueniens autẽ dictis est aggredi de tẽpore et c̃.
Preposito ꝙ considerãdũ est de tempore arguit ꝑmo logice ꝙ ipm nichil est. secundo querit utrum nunc sit idẽ in toto tẽpre vel aliud ꝛ aliud.

Onsequẽs ad dicta est cõsiderare de tẽpore de quo bene se habet opponere p rationes apparẽtes utrum sit de numero entium vel nõ entium. postea q̃ na tura ipsius ex his cõcipi potest. Preteritũ ei qd est pars ipsius iam trãsiit ꝛ nõ est futurum etiã qd est alia eius pars nõ deest. Ex his autẽ cõponitur omẽ tẽpus qd fuit et qd futurum est. Cõpositũ autẽ ex nõ entibus nõ potest participare alteriꝰ naturã et substãtiã quã nõ entis. Preterea cuiuslibet diuisibilis actu ẽtis necesse est aut oẽs aut quasdã partes existere tẽporis autẽ alie partes facte sunt ita ꝙ nõ sunt alie vero future ꝙ nõdum sunt natura autẽ pars illiꝰ actu est qꝛ cum ipm sit diuisibile oportet partẽ eius diuisibilẽ esse ipm autẽ nunc nõ est pars ipsius qꝛ pars cõtinui men surat et cõponit suum totum tẽpus autẽ nõ cõponit ex nunc. Amplius utrum ipm nunc qd videt determiare et copulare preteritũ et futuꝝ sit vnũ et eodẽ semꝑ manẽs in toto tẽpore aut aliud et aliud nõ est facile scire. Si eñ semꝑ est aliud ꝛ aliud nunc nõ possunt simul esse qꝛ nulla pars tẽporis est simul cum alia nisi vna cõtineat et alia cõtineatur sicut minus tẽpus sub maiori quõ vnũ nunc nõ potest se habere ad aliud ergo oportet ꝙ prius corrũpatur ut posterius ei succedat Nõ potest autẽ corruptũ eẽ in se ipso qꝛ tunc est nec ĩ alio nec cõseq̃nter se hñte ad ipm qꝛ ipsa nunc nõ hñt se cõse quẽter in tẽpore sicut nec puncta in linea ergo primũ corruptũ est ĩ alio nunc sed inter istud et illud est tẽpus mediũ in quo habuit esse primũ nunc qꝛ cum ꝑmo fuerit corrup tum in alio nunc in tempore medio non desinit esse sed hoc tempus continet infinita. nunc ergo primo nunc simul fuit cum inter medijs nunc que sunt infinita quod ẽ im possibile. At vero nec est impossibile semper manere idem nunc qꝛ nullius cõti nui finiti est tantũ vnus terminus siue tale sit continuum ad vnam dimensionem ut ad longum siue ad plures ut ad longum et latum sed nunc est terminus cõtinui quod contingit accipi finitum ergo eius non est tantum vnum nunc. Amplius si simul sunt secundum tempus nec sunt adinuicem prius et posterius que cũqꝫ sunt in eodez nunc. Si ergo idem nunc est ĩ toto tempore ea que fuerant in millessimo anno que sunt in eodem nunc et que sunt hodie simul sunt nec vnum est prius vel posterius a lio hoc autem est impossibile. Sic igitur oppositum est de tempore.

Capl'm.xvj.qd' sic incipit. Q̄d autē est tēpus et quid ipsius natura et c̄. Primo declarat ꝙ tēpus non est idem ꝙ motus celi nec idez ꝙ eius spera nec idem ꝙ motus. secundo probat ꝙ non est sine motu.

Quid autem sit tēpus nō est manifestuz ex dictis nec ex hīs que a prioribus accepimus. Quidā eīm motū celi alij ipam sperā dicunt esse tempus. Non potest autem tēpus idē esse ꝙ motus circularis orbis q̄r sicut pars tēporis ē tēpus ita pars circulationis esset quoddā tēpus q̄tam ē nō est circulatio cum accipiatur ab ea etiā nō sit totū esse ipsius. Amplius si plures essent celi motus cuiuslibet ipsorū esset tēpus et sic possent esse multa tēpora simul. Spera autē totius orbis pro tāto visa est esse tēpus pro quāto in ea oīa cōtinentur sicut in tēpore sed hoc dicere stultius est ꝙ impossibilia q̄ sequuntur ad ipm. Q̄m autē maxime videtur esse quidā motus celi et mutatio quedā hoc diligentia considerādum est et apparet nō ita esse. primo q̄r vniuscuiusqz mutatio et motus est in ipso mobili sicͣ apparet in alteratione ꝛ augmento subiectum eim oīs motus est et qd' mouetur et trāsmutatur tēpus autē est ubiqz ꝛ apud oīa. Amplius oīs mutatio potest esse velocior aut tardior q̄ diffiniunt tempore. q̄r velox est ꝙ in pauco tempore multuz mouetur. tardū autē ꝙ in multo tempore paucū pertrāsit tēpus autē nō diffinitur tēpore nec quātum quo ad suum esse quātum nec quo ad esse quale cum nulla res seipam diffiniat. Si igitur tēpus nō est mot9 nec ad presens differat dicere motū vel mutationē sed accipiātur ut idē. At vero q̄uis tēpus nō sit motus tamen nō est sine motu qd' patet ex hoc q̄r quando ipsi nichil mutatur ita ꝙ nō pcipimus motū per intellectum aut si mutatur latet nos tunc nō videtur nobis fieri aliqd' tempus sicut accidit in illis quos fabulose dicunt longo tēpore dormire apud insulā rodos qui cum expergiscunt copulāt primū nunc i quo pmo dormire ceperunt posteriori in quo euigilāt et extimāt ipsa esse idez nunc rem ouētes medium qd' fuit inter illa nunc propter insensibilitatē profunde dormitiōis Sicut igitur si nō esset mediū inter duo nunc nō esset tēpus sic et qn̄do latet aliquid esse ipm medium nō videtur esse tempus. Si itaqz tunc accidit nobis nō opinari esse tempus cum nō percipimus aliquā mutationē sed aīa videtur manere i vno indiuisibili q̄ndo vero sentimus et discernimus motū tunc dicimus fieri tempus. Manifestum iest ꝙ tempus non est sine motu et mutatione. hoc ergo est manifestum.

Capl'm.xvij. quod sic incipit. Accipiendum autē q̄m querimus quid sit tempus et c̄. Ex hoc ꝙ tēpus non est idem ꝙ motus nec etiam est sine motu concludit ꝙ diffinitio est numerus motus secundum prius et posterius.

Q̄oniā querim9 quid sit tēpus accipienduz est prius quid est motus q̄m simul sentimus motuz et tempus et nāqz si sint tn̄ bre ꝛ nichil patiamur per sensus corporis tamē in aīa fiat aliquis motus simul statim percipitur quoddā tempus et ecōtrario quādo videtur fieri aliquod tempus et motus aliquid simul fieri videtur quare tempus aut est motus aut aliquid ipsius. Et q̄m nō est motus relinquitur ꝙ sit aliquid eius. Q̄m autem oīe quod mouetur ex quodam in quedam venit et hi sunt termini magnitudinis et oīs autem magnitudo continui hinc est ꝙ motus sic sequitur magnitudinem quod propter eius continuitatem et motus cōtinuus est ꝛ ppt̄ motum tempus. q̄m quantus est motus tantum et tempus fieri videtur. Prius autem et posterius primo sunt in loco ut habet rationem magnitudinis in qua differunt positione ꝛ q̄m in magnitudine ē primum et ultimū quorum primuz attingitur a mobili in suo motu primū et posterius ultimū ideo necesse est in motu esse prius ꝛ poste

rius scdm proportionez istorum in magnitudine. In tempore vero est prius et posterius propter motum quia tempus quod est vnum ipsorum subsequitur aliud. prius autem et posterius ita sunt in motu quod idem sunt subiectiue cum ipso tamen quiditatiue ipsorum aliud est a motu. At vero cum discernimus motum determinando prius et posterius ipsius tunc cognoscimus tempus tunc etiam dicimus tempus fieri quando sensibiliter percipimus prius et posterius in motu determinamus autem prius et posterius et accipiendo aliud et aliud instans et aliud medium ipsorum ita quod in vno sit prius motus et in alio posterius. Cum enim intelligamus hec instantia altera esse a medio ipsorum ita ut anima dicat ea esse duo vnum quidem prius aliud posterius tunc percipit id quod dicimus esse tempus. Si igitur determinato instanti seu nunc tempus esse videtur et ad tempus supponatur esse. Quando igitur sentimus ipsum nunc tanquam vnum nec est nunc prius et non posterius in motu. Aut idem nunc est alicuius prioris et posterioris tunc nullum tempus fieri videtur sic nec motus. Quando autem est et percipitur prius et posterius tunc et tempus dicimus esse. Sequitur quod hoc diffinitiue sit tempus numerus motus scdm prius et posterius non igitur motus est tempus sed illud quod motus habet numerorum. s. prius et posterius. Cuius signum est quia in omni re iudicamus plus et minus numero sed motum plurem et minorem iudicamus tempore. ergo tempus est numerus. Quia autem numerus dupliciter dicitur. vno modo quod numeramus scdm quem motum ipsam esse numerabilem dicimus numerum. Alio modo quo numeramus duo et tria. et isti duo modi sunt diuersi quia alius est numerus numeratus alius quo numeramus. Tempus est numerus non quo numeramus sed qui numeratur.

Capitulum. xviij. quod sic incipit. Et sicut motus semper aliud sit et tempus et c. Primo declarat quod tam motus quam nunc habent identitatem et diuersitatem. secundo quod vnum istorum non est sine alio. tertio quod tempus continuatur et diuiditur per nunc.

Sicut motus per sui successionem semper est alius et alius. Ita et tempus cum sit successiuum semper est aliud et aliud in hoc tamen differunt quod omnis motus simul acceptus non est idem. omne autem tempus simul acceptum est idem quia instans determinans eius simultotem idem est. cuius tamen instans diuersum est esse prout mensurat tempus scdm prius et posterius. Ipsum igitur nunc seu instans aliquo modo est idem in toto tempore. aliquo non idem in quantum est enim in alio et alio per prius et posterius in tantum est diuersum et hoc est eius esse formale in quantum autem est aliquod ens in subiecto in tantum est idem et hoc sic patet Sicut enim dictum est motus sequitur magnitudinem et tempus sequitur motum et sicut punctum per sui translationem continuat lineam. Ita id quod fertur continuat motum. ita quod per ipsum cognoscimus motum et prius et posterius ipsius. hoc igitur mobile siue sit punctum siue lapis siue quodcunque aliud scdm id quod est idem et vnum est ratione aut est alterum prout alterum et alterum modum se habendi sicut sophiste acceperunt coriscum esse alterum in foro et in theatro quia alibi et alibi est. Quia igitur nunc sequitur mobile sicut tempus mobile propter motum aut aliter et aliter se habens cognoscimus prius et posterius in motu et per prius et posterius ut numerabile cognoscimus ipsum nunc et consequitur quod ipsum non sit idem ratione identitatis mobilis quod consequitur et sic idem est subiecto prius enim et posterius quod est in ipso motu non tollit identitatem mobilis sed tamen in ipso suo esse diffinito nunc est alterum et alterum quia consequitur mobile prout prius et posterius ipsius numerabile est Et maxime motum est ipsum mobile

qꝛ semp ipm cognoscit motus ⁊ loci mutatio ꝓpter id qḋ fertur. Id eñ qḋ fertur est ali
quid manēs motus autē nō cognoscit aut successiuū pmanēs. Manifestum itaqꝫ
ꝙ id qḋ fertur in toto motu aliquo modo est idē et alio modo diuersū sic ipm nunc in
toto tēpore. Ex dictis manifestū est ꝙ nisi tēpus sit: instās nō erit. et si instās nō est
tēpus nō erit. qꝛ sicut simul sunt mobile et motus: ita simul sunt numerus mobilis ⁊ nu
merus motus. Tēpus autē est numerus motus. instās autē numerus mobilis. ita
se hñs ad tēpus sicut vnitas ad numeꝝ. Tēpus etiā est cōtinuū ipi nūc ⁊ diuiditur
per ipm et hec sequūtur ad mobile et motū motus eñi est vnus qꝛ mobile vnū est et in
se ⁊ in contiūatione motus. Si eñi deficiat a motu iaꝫ motus nō est in ista tamē cō
tinuatione est alteꝝ et alteꝝ ratione ut dictū est et ipm sequitur in hac alteritate instās
per qḋ determinatur prius et posterius in motu. Assimulatur autē instās puncto pro
ut cōtinuat ⁊ determinat lineaꝫ punctū eñi cōtinuās lineā linee est ꝓncipiū vnius ⁊ fi
nis alterius. Sed in hoc drñt qꝛ quādo idē punctū acceptū fuit ꝓncipiū vnius ⁊ finis
alterius linee necesse est ipm accipi quiete ⁊ stare ipm autē nunc ꝓpter id qḋ mobile ē
a quo depēdet semp mouetur semp est alteꝝ et alteꝝ quare tēpus est numerus motus
nō per vnū instās qḋ sit ꝓncipiū ⁊ finis. sed per duo instātia q̄ sunt ultima eiusdē tp̄is
qꝛ vnū est eius ꝓncipiū et aliud finis que tamē nō sunt partes ipsius oportet eñi instās
accipe nō vnum quo utamur ut duobus ꝓpter hoc qḋ dictū est ipm nō posse accipi ut
quiescēs. medio autē puncto utereť quis pro duobus et ideo cōtingit ipm quiescere.
Ad huc manifestū est ꝙ ipm nunc nō est pars ipsiuꝫ tēporis nec momentū motus sicut
nec punctū linee qꝛ nullum indiuisibile est pars cōtinui sed potius eiuꝫ pars est aliqd
cōtinuuꝫ, sicut due linee sunt partes vnius. Scḋm quidē igitur ꝙ ipm nūc est ter
minus tēporis nō est tēpus sed accidit ei scḋꝫ vero ꝙ numerať mobile in sua trāslatio
ne est eius numerus est tamē nō in mobili sed in tempore qꝛ termini illius sunt cuius
sunt termini. numerus autem nō oportet ꝙ sit in numeratis. Numerus eñi qui ho
rum. x. equorum est alibi ⁊ alibi cum possit esse aliorum. x. entium.

Capitm. xx. qḋ sic incipit. Qḋ quidē igitur tp̄s numerus motuꝫ scḋm prius ⁊
posterius sit et c̄. Declarat ꝙ in tēpore est minimū scḋm esse discretum et nō
scḋm cōtinuū. secundo ꝓpter quid dr̄ multū et paucū et breue ⁊ lōgum sed nō
velox et tardū. tertio q̄uo est idē et q̄uo diuersuꝫ. quarto ꝙ ita mensurat mo
tum ita qḋ est mensura continui scḋm rationem discreti.

Anifestum est et quoniaꝫ numeri est dare minimū scḋm esse discretuꝫ. s. dua
dualitatē cōtinui aut nō est dare minimum scḋm cōtinuitateꝫ. Idcirco in hñ
te rationem numeri ⁊ cum hoc continui est dare minimū discretione sed non
cōtinuatione ut due linee sunt minime multitudine magnitudine aut nō est minima
cum igitur tempus sit huius est minimum tempus secundum numerum vnum aut
duo non autem secundum magnitudinem. Manifestum est etiam propter quid
tempus non dicitur tardum ⁊ velox et tamen dicitur multum ⁊ paruum breue ⁊ lon-
gum. longum enim et breue sunt passiones continui multum et paucum discreti. Et
quia tempus habet rationem continui propter motum ideo dicitur longe et breue qꝛ
nō est numerus dicitur multum et paucuꝫ qꝛ vero nullus numerus dicitur velox ⁊ tar
dus. Idcirco ista nō dicūtur de tempore. Tēpuꝫ autē simul acceptū est idē ubiqꝫ
acceptum autē scḋm prius et posterius non est idē. Et hoc rationabiliter est qꝛ muta
tio pñs quidem est vna facta autem et futura diuerse sunt tēpus autem est numerus
motus nō quo numeramus sed qḋ numeramur cui inest semp esse alteꝝ ⁊ alteꝝ ꝑ ꝓuꝫ

et posterius vnde et ipso nūc semꝑ sunt diūsa ꝓpter diūsitatē ꝑoris et posterioris. numerus autē quo numeramus potest esse idē in diuersis numeratis sicut idē cētum est q̄ numeramus. C. equos. et. C. hoīes ipsa tamē numerata diuersa sunt. Amplius sicut cōtingit eundē motū sēꝑ reiterari. ita idē tēpus ꝛ hiemē ver aut autūnū. Nō solū autē motū mēsuramus tēpore sed etiā per motū tēpus per diffiniri ab inuicē tēps determinat motū cum sit numerus ipsius motus aut determinat tēpus q̄ꝛ dicim9 tēps esse multū aut paucū mensurātes eius quātitatē per quātitatē motus sicut quātitatē numeri per quātitatē numerabilis. Sic eñ numero cognoscimus multitudinē equoꝝ qd̄ etiā vno eq̄ multotiēs replicato cognoscimus numeꝝ equoꝝ et eodem modo est ī motu ꝛ tēpore qd̄ est eius numerus. hoc autē rōnabiliter accidit q̄ꝛ motus mutat magnitudinē et motū tēpus eo ꝙ hec sunt quāta et diuisibilia et cōtinua tali modo. Nā ꝓpter hoc ꝙ predicta reperiūtur in magnitudine reperiunē per ipsam in motu ꝛ per hūc in tēpore. Et q̄uis ita sit tamē sicut mēsuram9 motū magnitudine ita ecōtrario magnitudinē motu mēsurā eñ dicim9 eē viā si process9 sit mult9 et habet multū si vio mēsta ꝛ eodē modo tēps multū si mot9 est multus et ecōtrario motū multū si tēps multū.

Capłm. xx. qd̄ sic incipit. Qm̄ autē est tēpus mēsura motus et eius qd̄ est moueri et c̄. Declarat ꝑmo modum quomodo tempus mensurat motum. secundo ꝙ motum esse in tempore est ipsum mensurari ab eo. tertio ꝙ tempus est causa corruptionis et ideo sempiterna non sunt in tempore.

Quoniā aūt tēpus est mēsura motus et eius qd̄ mouetur est moueri tali modo mensurat ipm motū ꝙ determinādo quātā partē eius sit per replicationē ipsius mēsurat totū sicut cubitus totā lōgitudinē mēsurat determinādo ꝑmo aliquā partē replicādo metitur totā. Motū autē esse in tēpore est ipm et eius esse mēsurari a tēpore simul eñ mensurat motū et esse ipsius ita ꝙ hoc est ipm esse in tpore mēsurari esse eaꝝ a tēpore. Dupliciter eñ dicitur aliquid esse in tēpore. vno modo esse tunc q̄ndo tēpus est. Alio modo esse in eo sicut aliquid est in numero. duobus aūt modis aliquid dicitur esse in numero. ꝑmo esse partē vel passionē vel aliquid aliud numeri. secundo esse sub numero sicut numeratū ab eo ita ꝙ numerus est illius qd̄ dicit esse in eo. Qm̄ igitur tēpus est quidā numerus instās et prius et posterius sunt ī eo. Primo modo videlicet sicut vnitas pars et habundās sunt ī numero. hec eñ sunt aliquid numeri ad illa aliquid tēporis. Res aūt q̄ mensurātur tēpore sunt ī tēpore sicut ī numero. Secundo modo videlicet ꝙ tēpus est numerus ipsaꝝ sub quo cōtinent sicut sub numero mensurāte esse earum quēadmodū q̄ sunt in loco sub loco. Ex quo manifestū est ꝙ nō est esse. s. mobilis ī tempore esse tūc q̄ndo est tēpus sicut nō est esse in loco vel in motu tunc esse quādo est locus vel motus. Si eñim aliquid dicatur esse ī alio per hoc quod est quando illud est oīs res que sunt in eodē tempore erunt in qualibet re et celum erit in milio q̄ꝛ quando milium est et celum tunc est. Simultas igit essendi accidit eis. Illud autem consequi est necesse videlicet eius quod est ī tempore esse quoddā tempus mensurās esse illius et eius quod est ī motu esse quēdā ꝓpriū motū. Qm̄ autē est in tēpore est esse in numero quodā. numerus aūt excedit quālibet rem numeratā. Accipiet tempus excedēs oīe qd̄ est ī tēpore ex quo necesse est oīa q̄ in tempore sunt contineri sub ipo sicut quecūqꝫ alia sunt in aliquo cōtinentur sub illo. ut que sunt in loco continentur sub loco. Et quia tempus octiue continet que sunt in ipso. Ideo aliquid dicitur pati a tempore sicut consueuimus dicere ꝙ tempus tole

facit res ⁊ oīa in tꝑe senescunt et ꝓpter diuturnū tꝑs quis obliuiscitur alicuius ꝑns sci
ti sed nō didicit ꝓpter ipm nec aliquid nouū vel bonū fit propter tꝑs. Est ei p er se cau
sa corruptiōis eius numero motus qui facit distare rē a ꝑncipio sui esse. Ex dictis
manifestū ē ꝙ ea q̄ semp sūt ī quātū sūt semp nō sūt sub tꝑe nec ei cōtinent̄ nec mensu
ratur esse eoꝝ a tꝑe cuius signū est qꝛ nichil patiuntur ab ipso tāq̄ ab sentia in tꝑe.

Caplm. xxj. qđ sic incipit. Qm̄ autē est tꝑs mensuratio motus et quietis me
trū et c̄. Probat ꝑmo ꝙ tēpus mēsurat quietē scđm ꝙ eius duratio q̄nta ē.
secundo declarat quomodo quedam nō entis nō sunt in tempore ut impossi-
bilia quedam autem ut possibilia in tempore sunt.

Qoniā autē est tēpus mēsura motus erit etiā mēsura quietis per accidēs per
hoc ꝙ quiescēs est mobile in potētia. Oīs ei quies est in tꝑe nec propter hoc
oportet ꝙ quiescēs moueatur nō eīm est sicut qđ est ī motu necesse est moue
ri sic ⁊ qđ est in tꝑe qꝛ tēpus nō est motus sed numerus ipius in quo numero cōtingit
esse id qđ quiescit ꝓpter successionē duratiōis. Nec ꝓpter hoc ꝙ tēpus numerat qe
tem necesse est oē mobile esse sub tꝑe qꝛ nō oē tale quiescit sed solū ꝑuatū motu
aptū tamē est natū moueri sicut dictū est ꝑus. Et qꝛ esse in numero est esse quedā nu
merū ipsius a quo mēsuratur esse rei et cōtinetur sub eo ideo si quiescēs est in tēpore ē
sub tꝑe sicut sub mēsura mēsurat autē tēpus id qđ mouetur et qđ quiescit scđm qđ illđ
est motū et illud quiescēs motū autē et quietē mensurat ut sunt quedā q̄nta quare qđ
mouetur nō mēsurat̄ a tꝑe scđm ꝙ ipm est aliud quātū sed scđꝫ ꝙ motus eius ē quātꝰ
ꝓpter quodcūqꝫ nō mēsurātur nec quiescūt nō sunt in tꝑe qꝛ tēpus est mēsuratio tātū
modo motus et quietis. Manifestū est igitur ꝙ nō oē nō ens est in tēpore ut que
cunqꝫ nō cōtingūt aliter se habere qualia sunt ipossibilia sicut diametrū esse ī cōmensu
rabile coste talia eīm nō sunt ī motu vel quiete. Simil̄r autē quoꝝ esse mēsurat tē
pus horum oīm esse erit in moueri et quiescere. quecūqꝫ autē generabilia et corrupti-
bilia et oīno quecūqꝫ aliquādo sunt et aliquādo nō sunt necesse est ī tēpore esse qꝛ tꝑs
excellit durationē ipsoꝝ et mēsurat substātiā. Quecūqꝫ autē cōtinētur a tēpore etiam
q̄ndo nō sunt hūt per respectū ad tēpus ī quo cōtinet̄ eoꝝ esse videlicet qꝛ fuerūt vel fu
tura sunt ut homerus aliquādo fuit et eclipsis futura ē. Et si tēpus cōtinet ambo. s. pre
terita et futura utraqꝫ cōtinebit. s. que erāt et q̄ erunt. Ea vero nō entia q̄ tēpus nō cō
tinet nec sunt nec fuerūt nec erūt et talia sunt quoꝝ opposita semp sunt ut diametrū ī
comensurabilē esse semꝑ est nec hoc est in tēpore ergo oppositū eius. s. diametrū esse
cōmensurabilem semꝑ nō est nec est in tempore. Quoꝝ aūt cōtrariū nō semꝑ est hec
possunt esse et nō esse et generatio et corruptio est ipsoꝝ ⁊ talia sunt ī tempore.

Caplm. xxij. qđ sic incipit. Ipsū aūt nūc est cōtinuatio tꝑis ut dictū est et c̄.
Declarat ꝑmo qđ nunc aliud est qđ diuidit vel cōtinuat tempus aliud idē
tempus qđ est prope presens. secundo quid est tunc. tertio ꝙ nūc est semꝑ ꝑn
cipiū et finis. quarto quid est iam. modo. olim. repente.

Ipsū aūt nūc ē cōtinuatio tꝑis cōtinuās ꝑteritū ⁊ futuꝝ ⁊ etiā terminꝰ tꝑis
cū sit ꝑncipiū futuri et finis ꝑteriti. sic pūctus cōtinuās lineā est ꝑncipiū vnius
⁊ finis alterius ꝫ hoc nō est ita manifestū in nūc sicut in pūcto qꝛ illud trāsit hoc
ꝑmanet. Nūc etiā diuidit tēpꝰ a tꝑe nō manēs actu sed potētia ⁊ ī quātū diuidit sēꝑ
est alteꝝ et alteꝝ duoꝝ tꝑoꝝ. In quātū aūt copulat tēpus cōtinuū semꝑ est idē et est
simile in lineis mathematicis in quibus puncta diuidentia lineaꝫ a linea sunt diuersa
copulās autem lineā cōtinuā est idem. Et eodem modo nunc prout est diuisio tꝑis

a tempore est aliud z aliud scdm potentiā qz nō remanet actu illud qđ fit pteritū cū illo qđ inchoat futurū. prout autē est similis terminus utrazqz vniuo tēpoz est idez scdm rem sed esse eius qđ est pncipium et finis est diuisum vno itaqz modo sic dicitur nunc

Alio vero modo nunc dr̄ tēpus preteritū vel futurū ppinquū pñti instāti ut dicimus veniet futuro nūc qz hodie veniet et i preterito venit nunc qz hodie venit. bellū autē troianū et diluuiū nō sūt facta nūc nō quidē ex hoc q tps nō sit tunc sed qz nō sunt prope pñs. Ipm autē tūc est tps determinatū per qđ nunc preteritū et prius ut tūc destructa fuit troya. nunc erat diluuiū. oportet autē tps tunc determinari per pñs nūc in certa distātia qz erit aliquod determinatū quātum ad hoc pñs nō apud preteritū tunc. vnde si nullū tēpus preterijt qđ nō sit tunc omē tēpus erit finitū ergo aut tēpus finietur cū habeat pncipiū aut nō si quidē motus semp erit et sic aut erit aliud tēpus succedēs huic qđ nunc est aut multotiēs idē reuītetur manifestū est qm sicut est motus ita est et tēpus et si vnus et idez sit motus cōtinuus vnū erit et tēpus. Si autē motus vnus nō semp erit nec tēpus erit semp idē. Qm autē ipm nūc finis ē tēporis preteriti et pncipium futuri habebit se tēpus quodāmodo sicut circulus cui9 quilibet punctus semp est in pncipio et in fine et ppr̄ hoc q ipm nunc nō est pncipiū et finis eiusdē tēporis qz tunc opposita essēt simul sed diuersoz hinc est q tēpus vr̄ semp alterū nō ergo deficiet cū semp sit in pncipio. Ipm autē iam ē tēpus ppinquū instāti indiuisibili quasi preteriti et in quātum nō est procul ab instāti pñti qđ est pncipiū futuri tēporis in tātū est pars futuri. ut quādo vadis rēspōdetur iam iuit si tēpus i quo iuit propinquū sit instāti ylion autē nō dicimus iam esse destructā eo q multū procul sit ab isto nūc destructionis eius. Ipm aūt modo est ppe pñs nūc pars tamē tēporis preteriti ut qño venit z tūc respōdit modo si tēpus aduētus ipsius sit prope nūc. Olim autē ē ecōtrario est procul a nūc. repēte vero q est in tēpore imperceptibili ppr̄ paucitatē. Qis autē mutatio remotiua est a natura reiq̄ imitatur et qz est in tēpore. Idcirco oīa fiunt et corrūpunt in tēpore. vnde ppr̄ fieri entia in tēpore aliqui dicebāt ipm esse sapiētissimū. Parō autē pictagoricus ppr̄ corrūpi oīa in ipso indisciplinabile ait ipm esse. qz in eo fit obliuio rectius dicēs qz sicut dictū est prius tēpus est per se causa corruptionis gñonis sūt per accidēs. sicut et mutatio est per se quid destructiuū scdm accidēs aut generatiuū. Qđ autē tēpus pncipiū sit tam corruptiōis q generatiōis signum sufficiēs qz nichil fit nisi ex vi alicuius mouētis agētis. corrūpitur aūt aliquid cū nō moueat et hāc solemus pncipaliter appellare corruptionez sub tempore qzqz hāc nō faciat tempus. Sz accidit eam fieri sub tempore mediāte aliqua alteratione. Qđ igitur tempus est et quid et quot modis nunc dicitur quid et tunc modo iam olim.

Capitulum. xxiij. quod sic incipit. His autem a nobis sic determinatis et c. Manifestat primo q omnis mutatio est in tempore propter prius et posterius. secundo q hec duo aliter accipiuntur in preterito aliter in futuro.

Is sic determinatis manifestū q oēm mutationē et motū necesse ē moueri i tpe sicut ei sensibile vr̄ velocius z tardius moueri qđ alteri cōpatū pus ptrāsit idē spaciū scdm vniformē motū ut si ambo moueātur locali motu circulari aut ambo motu recto Et eodē modo velocius dr̄ in alijs mutationib9. Prius aūt est i tpre qz dicim9 pus et posterius s q distat a nūc nūc aūt termi9 est pteriti z futuri z ideo ad tēpus ptinet cuius partes sunt preteritū et futurū. sicut ergo ipsa nūc sunt in tempore ita et prius et posterius in tempore erunt qz in q est nunc i eodem est distātia ipsius

nunc. Prius tamē et posterius cōtrario modo sūt ī preterito ꝛ futuro in preterito quidē prius dicimus ꝙ a nūc lōginquius est posterius vero ē qđ est ꝓpe ipm in futuro autē prius quidē qđ ipi nūc ꝓpinquius est posteriꝰ autē qđ ab eo remotius est qm̄ igiť in tēpore est ipm prius qđ sequiť ad oēm motum. manifestum qm̄ ois motus et mutatio est in tempore.

Capl'm. xxiiij. qđ sic incipit. Dignuz autē cōsideratione et qūo se habet et ē. Declarat pmo ꝙ tp̄s ē in oibus mobilibꝰ. secūdo ꝙ aliq̄ modo tp̄s ē sine aīa tertio modo qūo seqtur oēm motū ꝛ pncipliť motuz pmi mobilis.

Dignū est autē cōsideratione qūo se habet tp̄s ad aīam ꝛ ꝓpť qđ tp̄s vř esse ī oī mobili siue quiescat ut terra siue moueať ut mare ꝛ celū. Ad hoc aūt secūduz dicēduz ē ꝙ qꝛ tp̄s est passio motus vel numerus cōsequēs ipm motꝰ autē est in oibus mobilibꝰ actu vel potētia cū oīa talia sint in loco hinc est ꝙ ī eis tp̄s est tū tp̄s et motus simul sūt scdm̄ actū et potētiā. Qm̄ vero ad pmuz dubitať utrū sit aīa nō ex necessitate et vř ꝙ nō qꝛ cū numerās numerabile et numerus se se cōsequāť si ipossibile est numerātē esse ipossibile est esse numerabile et etiā numerū cuz numerus aut sit actio eius qđ numerat aut passio eius numeralis sed nichil est aptū natū numerare nisi aīa per potētiā intellectus ergo ipossibile est tp̄s esse cum sit quidā numerus si aīa nō est. Ad hoc dicēduz est ꝙ tp̄s etiā sine aīa est etiā aliq̄ modo ens. Sicut eī cōtingit motuz esse aīa nō existe ita pus et posterius q̄ sunt ī motu. hec autē ut numerabilia sunt idē sunt ꝙ tp̄s licet actu nō numerētur nisi ab aīa. Dubitabit etiā aliqs qualis et cuius motus tp̄s sit numerus vř eī ꝙ cuiuslibet qꝛ id qđ generať vel augmētatur vel alteratur vel fertur localiter hoc patitur in tp̄re Sic ergo scdm̄ ꝙ tp̄s reperiť in oī motu ē numerus vniuscuiusqꝫ motus existis cōtinui. et nō est numerus tātuz cuiusdā motus. Sed si hoc cōcedāť cuz cōtingat simul duo mobilia moueri quoꝝ motuū tēpus est numerus sicut duo motus simul sunt et duo tēpora equalia simul erūt. Dicēdum autē ꝙ duo tp̄a nō sunt simul qꝛ oēe tp̄s simul et siliť acceptū est vnū nec ex hoc oportet ꝙ spēs motuū quoꝝ tp̄s est numerus sit vna. Sicut eī si hi sint canes ꝛ illi sūt totidē equi utroꝝqꝫ numerus est vnus et idez q̄uis canes spē drāīt sic et motuum simul terminatoꝝ est idē tp̄s quāuis vnus sit velox alius tardus vnus sit motus localiť alius alteratiōis. Tēpus eī est idē ex quo numerus alteratiōis et loci mutatiōis simul est et equalis q̄uis isti motus inter se diuersi sint spē. tp̄s ergo est ubiqꝫ idez ex hoc ꝙ numerus motuū equaliuz et simul existiuz est vnuz et idē. Qm̄ autez loci mutatio est vnus motus et huius circularis est vnus ꝛ pmus. Mēsuratur vero vnumquodqꝫ quodāmodo sui gn̄is ut vnitates vnitate et equi equo et tēpus mēsurari quodā tp̄ore finito sicut autē dicimus tēpus mēsurať motu et ecōtrario motus tēpore hoc modo qꝛ determinato quodā motu et tēpore mēsuratur quātitas totius motus et tēporis. Si igitur qđ est pmuz in genere mensura est oīm sibi proximoꝝ est proximior ī eodē. motus circularis qui est pmus et regularis maxime mensura est ois motus et tēporis etiā qꝛ numerus eius notissimus est alteratio eīm et augmētatio nō sunt regulares sed sola loci mutatio. Ex hoc itaqꝫ ꝙ tēpus sequitur pmo motū circularē pmi mobilis videtur quibusdā tēpus esse idē ꝙ motus spere qꝛ aliqui motus ꝛ etiā tēpus hoc modo motu mensurātur. Ex hoc etiā accidit illud qđ cōsuetū est dici hūanas res et naturalē gn̄onem et corruptionem corporum naturalium esse circulum qꝛ omnia indicantur tempore et in eo accipiunt finem et principium per modum cuiusdam circulationis vnde et ipsum tempus videtur esse quidā circulus qđ ob hoc veruz est qꝛ loci mutatio

circulatio est mẽsura ipsius q̃ ecõtrario mẽsuratur ab ipo quare diceret reꝝ q̃ fiunt esse quemdã circuluꝫ idẽ est ꝙ dicere tẽporis esse quedã circuluꝫ. hoc autẽ veꝝ est q꞉ mẽsuratur circulatione. habet ergo tẽpus rõnem circularis sicut ⁊ motus pmi mobilis mẽsurãtis ipm q꞉ extra gn9 mẽsure nõ est id qd mẽsuratur. igitur totũ tps sic est mẽsura ꝙ i ipo cõtinẽtur multa tẽpora quasi multe mẽsure. Dicit autẽ recte ꝙ idẽ numerus est numeratoꝝ spẽ diñtuꝫ ut ouium et canũ si equales sint utriqꝫ ut potẽ. x. ip̃soꝝ eim idẽ ẽ. x. ꝫ ipa nõ sint eadẽ. x. sicut equi laterus et gradatus sunt eadẽ figura. s. triãgularis licet nõ sint eadẽ triãguli nã aliqd idẽ dicit alteri a q̃ nõ differt drĩa. gradat9 aũt ab equilatero dẽt drĩa in rõne triãguli q꞉ sunt triãguli diuẽsi. in rõne autẽ figure nõ dẽt ab ea ꝫ ambo sunt in vna et eadeꝫ diõe drĩe q̃ dicitur ꝙ figuraꝝ alia est circulus alia triãgulus. triãguloꝝ vero alius ẽ equilater9 alius gradat9. Sic igitur hi sunt eadẽ figura ꝫ non idẽ triãgulus et eodẽ modo numeruꝫ equaliũ numeratoꝝ idẽ est ut decẽ cũ denarius a denario nõ differat numerata autẽ ut oues ⁊ canes nõ sũt idẽ. x. cũ ad inuicẽ drãnt per rõnes specificas quibus hi sunt canes et hi sunt equi. De tempore igitur hec tanq̃ propria dicta sunt.

Trãsmutat autẽ trãsmutãs ⁊c. Huius qnti libri capl'ꝫ pmũ declarat pmo ꝙ trãsmutat aliud ꝑ accñs aliud ꝑ partẽ aliud ꝑ se. et ꝙ eadẽ diuisio ẽ de mouẽte secũdo ꝙ motus ista requirit mouẽs tps termios a quo ⁊ ad quẽ mobile qd tñ subiectiue est i mobili ꝫ deteriatur a terio ad quẽ qui est imobilis. tertio ꝙ diuisio pma repitur inutroqꝫ termio sicut i mouẽte et mobili. quarto ꝙ tractãduꝫ est de mutatione per se que est inter contraria et contradictoria.

Ransmutat om̃e qd trãsmutat aliud scdm accñs. ut cũ dicimus musicum ambulat. hoc ei veꝝ est q꞉ ambulat homo cui accidit esse musicuꝫ. aliud q꞉ aliqd eius et nõ totũ pmo mutatur ut quecũqꝫ dicit mutari per partes sicut dicitur sanari corpus qñ sanat oculus aut pectus q̃ sũt partes eius. aliud vero q꞉ nõ per aliud nec per partẽ ꝫ per ipm pmo ⁊ per se mutat. et hoc ẽ mobile scdꝫ se ipm. et hoc modo scdm alteꝝ et alteꝝ motũ est aliud ⁊ aliud mobile ut sanabile ⁊ calefactibile alteꝝ est licet utrũqꝫ sit alterabile. Est autẽ similis diuisio in mouẽte q꞉ aliud mouet scdm accidẽs ⁊ aliud scdꝫ partẽ q꞉ aliquid eius mouet. aliud ꝑ se ipm pmũ sicut medicus per se sanat. manus autẽ percutit. Om̃ autẽ in oi motu est aliquid pmũ mouẽs. aliud autẽ qd mouetur. adhuc autẽ est tps in quo moueatur. ⁊ terminu a q̃ et ad quẽ cũ ois motus sit a quodã in quoddã. Necesse ẽ id qd pmũ mouet diuersum esse a termino in quẽ et a quo mouet. ut si lignũ mouet a calido i frigidũ: lignũ quidẽ qd mouetur aliud ẽ a frigido in qd ⁊ a calido a quo mouet motus autẽ est subiectiue in ligno nõ in forma a qua vel ad quã est motus. Nec ei mouet nec mouetur i quacũque spẽ motus id qd habet rõneꝫ termini. ut in alteratiõe nec mouet nec mouetur forma. nec in motu locali ubi. nec in augmento et diminutione quãtitas. Sed mouens mouet mobile ad terminum in quẽ. Magis autẽ denoiant motio a termino ad quẽ quã a termino a quo. ut corruptio dicit mutatio in nõ ens qd est terminus ad quẽ q̃uis mutetur ab ente id qd corrũpitur sicut a termino a quo. Similiter generatio denoiatur ab esse ad qd terminatur q̃uis incipiat a nõ esse. Dictuꝫ est igitur quot requirunt ad motuꝫ etiã termini videlicet forma locus et passiões ad q̃ est mot9 i sũt in mobilia. q̃uis autẽ passiões sint imobiles. Tamẽ dubitabit aliquis utruꝫ pñt esse motus. Nam si ponatur ꝙ passiones sint motus cum ipse sint termini motus alteratiois

sequetur ꝙ mot9 sit in motus ꝑmino. Et ideo fortassis dicēdū ꝙ albedo nō ē mot9. sȝ ablatio qua subjectum mouetur ad albedinē. Est autē et in terminis, sicut in mouēte et moto scdm accidēs et scdm partē. et ꝙ primo ac scdm se et nō scdm aliud terminat verbi gr̄a qd fit album: scdm accidēs terminatur in id qd intelligitur. accidit eīm colori intelligi. i. ꝙ sit intelligibilis. Similiter qd fit album terminatur in eo in colorē per partem. s. per album qd est pars subjectiua coloris. et qn̄o vadit athenas: tendit in europam q̄ sunt partes europe. in album autez per se terminatur qd fit album. Qn̄o igitur est qd mouetur per se et qn̄o scdm accidēs et scdm partē ꝛ hec pmo reperiuntur in mouēte et in moto: manifestū est etiā ꝙ motus nō est subjectiue in termino sed i mobili scdm actum. Scdm accidēs itaqȝ mutatio dimittatur. indeterminata cūm est cum sit in oībus et oīm et semp. scdm se autē: nō est in oībus sed in cōtrariis et mediis et cōtradictione. cuius fides ex inductione oīm mutationū accipitur. dico autē ex mediis: qꝛ mutās utitur medio sicut cōtrario cuilibet extremoꝝ. Quia medium est aliquo modo ambo extrema sci quātum participat naturā ipoꝝ et ideo medium ad extrema et ecōtrario extrema ad mediū aliquo modo cōtraria sunt. ut media vox in cōparatione ad accutam: est grauis. et ad infimā cōparata: est subtilis. similiter fuscum cōparatum ad album: est nigrum. cōparatum vero ad nigrum: est album.

Capitulum. ii. quod sic incipit. Qm̄ autez ois mutatio est a quodā in quodam et c̄. Premittit pmo quot modis possunt variari termini mutationis. secundo ex hoc ostendit ꝙ generatio et corruptio sunt mutationes et nō sunt motus. tertio concludit quot sunt species mutationis.

Quod autē ōis mutatio est a quodā in quodā: manifestat nomē ipsius qd indicat aliud fieri post aliud. i. aliud esse prius aliud posterius. Quadrupliciter autē intelligi potest mutari mutās. pmo ex ente in aliud ens. secundo ex ente in nō ens. tertio ex nō ente in ens. quarto ex nō ente in nō ens. Ita ꝙ ens affirmatiuȝ vocetur subjectum. nō ens vero: nō subjectum. Ex quo patet ꝙ oportet tantum esse treᵃ spēs mutationiȝ. videlicet pmo ex subjecto i subjectuȝ. secundo ex subjecto i nō subjectum. tertio ex nō subjecto in subjectum. Ex nō subjecto autē in nō subjectū nō potest esse mutatio cum nulla sit iter ea oppositio. qꝛ nec sūt cōtradictoria nec cōtraria Ex nō ente itaqȝ in ens tanq̄ ex nō subjecto in subjectum mutatio inter cōtradictoria exñs est generatio. Et huiuȝ quidē alia est simplr̄ generatio. ut illa q̄ terminātur ad esse simplex. s. ad substantiā. Alia vero est generatio quedaȝ et scdm quid. ut illa q̄ terminatur ad accidēs qd est ens scdm quid. sicut quādo ex nō albo fit albuȝ. Que vero ex ente et nō ens quasi ex subjecto in nō subjectum: corruptio est. simpliciter quidem q̄ ex substātia in nō ens substātiale est. scdm quid autē: q̄ ex ente qd est accidēs tēdit ad oppositum nō ens. Si igitur nō ens dicitur triplr̄ qꝛ vnomodo dicitur nō ens illud qd nō est aliquod cōplexum scdm aliquā affirmationē vel negationē ut chimera currit. et tale nullo modo cōtingit moueri. Alio modo nō ens hoc sine illud actu tamen ens in potētia ut nō ens actu album aut bonum. et tale nō ens cōtingit moueri per accidēs in quātum. s. quoddā ens actu ut homo potest esse nō albus aut nō bonus

Tertio modo dicitur mutatio nō ens simplicit̄ aliquid actu sed solum in potētia. et tale impossibile est moueri aut quiescere. Cuȝ igitur generatio q̄ est in substātia fit ex hoc non ente simplr̄ qꝛ per generationē fit qd simpliciter nō est per se ens impossibile est ipsam generationē esse motum. quāuis id qd scdm accidēs generatur ut album. secundum accidēs possit moueri et per gn̄onem scdm quid per accidēs potest esse mot9

Si autē generatio simplr̄ sit motus accidūt hec in cōuenientia ꝙ nō ens simplr̄ mouetur ꝛ quiescit. Preterea omē qḋ mouet̄ est in loco. qḋ autē generat̄ non est in loco cum sit oio nō ens actu. esset. eni alicubi si in loco esset et sic esset aliquid. Nec etiā corruptio motus est. q: motui cōtrarius est motus aut quies. generatio autē cui cōtraria est corruptio: nō est motus nec quies. Qm̄ autē ois motus est mutatio quedā ꝛ mutationes tres sunt de numero quaꝝ generatio et corruptio. q̄ scḋm cōtradictionē sunt s. ex nō subiecto in subiectū ꝛ ecōtrario nō sunt motus: relinquit̄ solū illā mutationem esse motuꝫ q̄ est ex subiecto in subiectū. Subiecta autē hic dicuntur contraria aut media. Ita ꝙ etiam priuatio ponitur esse cōtrarium habitum et nolatur interdum noie affirmatiuo ut nudum et nigrum et album.

Capl'm. iij. qḋ sic incipit. Si igitur predicamēta diuisa sunt ꝛ c̄. Primo supponit ꝙ motus est in tribus gn̄ibus tantum. videlicet quātitate. qualitate et vbi. secundo probat ꝙ in substātia et in ad aliquid nō est motus. tertio ꝙ nec i actione ꝛ passione q: nō est motus motus: nec mutatiois mutatio.

Igitur predicamēta diuisa sūt in substātia quātitate. qualitate. ubi. qn̄o ad aliquid actione et passione cū in solis tribus ex his cōtingat motū esse: necesse est tres esse species motus. s. quātitatis qualitatis et scḋm locuꝫ. Scḋm substātiā aūt nō est motus. q: nullū ens est cōtrariū substātie. motus autē semꝑ est iter cōtraria. In ad aliquid etiā nō est motus. q: cōtingit vnū extremoꝝ de nouo referri et dici ad aliud ipso nō mutato per alterius mutationē. et sic per accidēs motus ē ipsius ad aliquid. Nec i actione et passione. q: ipse fundātur realiter et materialr̄ i motu. vniuersalr̄ eī nec moti nec mouētis est motus. q: nō est motus nec mutationis mutatio. qḋ sic patet. Primo eīm cōtingit motū esse alicuiꝰ motꝰ duplr̄. Aut sicut subiectū. ut sicut homo est subiectū quādo mutatur ex albo i nigrū. Ita motus sit subiectū qḋ calescit aut frigescit aut alia mutatione mutat̄ et hoc modo impossibile ē. q: mutatio cum nō sit de genere ꝑmanētis: nō potest esse ī numero sbōꝝ. Aut motus erit motus sicut terminus ita ꝙ ex vna mutatiois spē erit trāsitū in aliā. sicut homo ex egritudīe mutat̄ in sanitatē tanq̄ in terminū. et hoc modo silr̄ est impossibile ꝙ motus terminet̄ ad motū nisi per accidēs. trāsferri eīm ex vna spē in aliā mutatio est. similiter generatio et corruptio ē mutatio tamē inter opposita cōtradictione motꝰ aūt nō est inter talia opposita sed inter cōtraria. Si ergo motus teriatur ad motū: simul ꝛ mutabitur aliquid ex sanitate i egritudinē. nec teriabitur hec mutatio ad egritudinē: sed ad aliā mutationē. et impossibile fit id qḋ mutatur aliquādo quiescere cū infirmat̄ quis per mutationē ex sanitate i egritudinē mutatuꝫ est quādo quiescit oībuꝫ mutationibus ad quas terminate fuerūt mutatioēs. quaꝝ termini erāt alie mutatioēs. idem ergo simul mutatū erit multis mutatoibus. Amplius nō terminabit̄ mutatio in mutationē quācūqꝫ cōtingentē et illa in aliā quācūqꝫ sed in oppositā. quare opposita sanatio erit terminus egrotatiois. qḋ per se est impossibile. licet per accidēs possit cōtingere sicut quis mutat̄ ex recordatione i obliuionē et ecōtrario. qm̄ subiectū cui inest utrūqꝫ aliquādo mutat̄ in scientiā aliquādo i sanitatē. Ampliꝰ si mutationis sit terminus mutatiois et generatio gn̄onis: procedit in infinitū. q: nō est ultima generatio si nec prima. ꝑma quidē nō est. q: si generatio fiebat per aliā gn̄onem quādo est terminꝰ ꝑma nō est dum fit nec et erit quādo ipa teriabitur sed ad huc est in fieri per secundā q̄ est ratio eius et sic ꝑma que ad huc fit per secundā: est nōdū facta. cū igitur aliquid fit simplr̄: iam factum est per primā gn̄onem. que iterū fit per aliā que ē terminus eius.

⁊ cum id qđ fit nō sit dum fit: nō duz est ꝑma generatio sed alia prior ea terminabitur ad ipsam ⁊ alia ad aliā ⁊ hoc in infinitū ⁊ cum i infinitis nō sit primū: nō est ꝑma generatio nec aliqua alia cōsequēter se habēs. et sic nichil poterit fieri nec moueri ac mutari. Amplius eiusdē motus cōtrarius est aliquis motus ⁊ etiā quies sicut gn̄oni contraria est corruptio ⁊ quies i regenerata. Si ergo generatio terfatur ad corruptionez sibi oppositā id qđ fit per gn̄onem nō statim quādo factū est sed tūc corrūpitur quādo fit qđ est impossibile. qꝛ qđ fit nō est qđ antē corrūpitur oportet esse. Amplius oportet materiā sub esse mouēti ⁊ ei qđ fit pure motuz sicut corpus aut oīa subsunt alterati ⁊ forme q̄ fit per alteratione. Sed motus aut generatō nō possūt etiā habere materiā ex qua fiāt. Et iterū oportet motū habere terminū in quē mouet cum sit ex quodā i quoddā quō cōtingit autē motū aut gn̄onez esse terminū cuz mobile nō mouet quādo est in huiusmodi termino gn̄o est possibile ut doctrina q̄ est via ad sciētiā sit termi9 doctrine q̄ est generatio quedā sciētie. Sic igitur nullo gn̄o est termi9 gn̄onis. Amplius cum sint tres spēs motus Si motus potest esse motus necesse est ut motu9 vni9 spēi possit esse subiecta natura alteri motui ⁊ etiā termi9 alterius i quātuz mouet alius motus ⁊ sic cōtinget q̄ loci mutatio possit alterari aut alio motu mutari. Omnigitur omē qđ mouetur mouet altero triū modoꝝ videlicet aut scđm accidēs aut per partez aut per se. scđm accidēs solū motus esse motū queadmodū accidit cum quis sanat currere vel addiscere ⁊ hāc mutationē scđm accidēs olim prediximus dimittendā. Cum itaqꝫ nec substātie nec ad aliquid nec actiōis ⁊ passiōis est motus relinquit ipm esse solum in quātitate qualitate ⁊ ubi. cum i quocūqꝫ hoꝝ sit cōtrarietas.

Capitm .iiij. qđ sic incipit. Motus quidē igit scđm quale ⁊ c̄. Primo declarat noīa cōuenientia spēbus motus. secūdo q̄ motus infra eādem speciē scđm maius et minus est alteratio. tertio q̄ nō omē i mobile quiescit sed solum illō quod est aptum natum moueri.

Otus quidē qui est in qualitate dicitur alteratio sicut ⁊ comune nomē sibi alludit illud enī in coī nomine dicitur fieri alteꝝ qđ scđm qualitatē mutat Ita tamē q̄ qualitas hic nō debet accipi dra substātialis q̄ est quoddā quale ꝫ illa qualitas scđm quā dicitur substātia aliud pati aliud impassibile ut calidū ⁊ frigidū album ⁊ nigrū in his eīm cōtingit esse alteratione. Qui autē est scđm quātuz motus nō habet nomē commune toti motui habet tñ noīa propria spēbus. nam qui redit ad ꝑfectā quātitatē dicitur augmētuz qui vero ex hac tendit ad imꝑfectā dicit detrimētuz

Qui vero scđm locū in noīatus est ⁊ scđm totū ⁊ scđm partes potest tamen dici latio licet nō proprie qꝛ illa proprie dicit fertique sic mouētur ab alio q̄ in se ipsis nō habent principiū faciendi se stare ⁊ que nō mouent. s. grauia se ipsa localiter. Mutatio autem q̄ est in eadē specie scđm maius ⁊ minus alteratio est qꝛ talis motus est iter ea q̄ aut sunt cōtraria simplr aut scđm quid. motū autē ex magis ⁊ minus dicit esse in cōtrariuz magis autē ex minori dicitur ex cōtrario in cōtrariū nichil eīm differt quātū ad habere naturā motus alteratiōis moueri ex hoc in idē ⁊ econtrario quia talis motus non indiget nisi q̄ sit inter cōtraria aut simpliciter. aut secundum quid minus autem ⁊ magis in eadem specie non dicuntur nisi per habere magis aut minus de contrario. Quod igitur hi tres soli sunt motus palam est. In mobile autem dicitur: vno modo id quod impossibile est moueri sicut sonus dicitur inuisibilis. Alio modo q̄ multo tempore vix mouetur. tertio quod tarde incipit ⁊ hoc est quod difficiliter mobile est. quarto q̄ aptum natū est moueri nō tamē tunc mouetur quādo ⁊ ubi ⁊ sic

est aptum natum moueri. Et solum hoc de numero mobiliũ dicitur quiescere eo q̈ quies sic est contraria motui q̈ est priuatio eius in subscriptione eius. Quid igit̃ motus ꝛ quies ꝛ quot mutationes ꝛ quales motus manifestum ex dictis.

Capitm. v. quod sic incipit. Primo hic dicamus quid est simul ꝛc̃. Primo declarat quid simul separatũ tangere mediũ cõsequẽter habitũ ꝛ continuũ. secundo quid cõsequẽter prius est q̈ tangere ꝛ hoc est prius continuo.

Primo hic dicamus quid sit simul separatũ tangere mediũ cõsequenter habitum ꝛ cõtinuum ꝛ in quibus aptum natum est esse quodlibet hoꝝ. Simul quidem scd̃m locum esse dicuntur que sunt in eodem loco primo. Separata autem que sunt in alio ꝛ alio locó. Tangunt autẽ se quoꝝ ultima sunt simul. Medium vero est in quod aptum natum mutãs prius pertingere q̈ in ultimũ in qd̃ mutat si continue mutat scd̃m naturã ita tamẽ q̈ ad minus natura mediũ consistit in tribus q: ultimũ mutatiois contrariũ est ꝓncipio mediũ quod inter contraria existit. dico autem continue moueri cuius motus apte rei mote aut nichil deficit aut paucissimũ ex parte autẽ tẽporis nichil qm̃ semper continuatur donec durat nichil enim prohibet ex parte rei deficere cõtinuationẽ ꝛ tamẽ cõtinuitas motus nõ deficiat si continuetur scd̃m tempus. Sic cõtingit cõtinuari sonũ quãdo post primã cordã statim tãgitur ultima. Tunc eĩm tactus cordarũ nõ est cõtinuus. ꝛ tamẽ sonus ipsaꝝ in eodẽ tempore est continuus hoc autẽ ꝛ in his que localiter mouẽtur ꝛ in alijs mutatoibus. manifestum est. Contrariũ autẽ scd̃m locum est id qd̃ ab alio plurimũ distat scd̃m rectitudinem minima eĩm linea est inter duo puncta et recta ꝛ finita ac per hoc mensura ꝛ extrema ipsius plurimũ distantia contraria sunt localiter. Consequenter est illud qd̃ est post primũ ꝛ ꝓncipium in quolibet ordine siue sit ordo scd̃m situm ꝛ positionẽ siue scd̃m spẽm siue scd̃m alium modũ ita q̈ nichil eiusdẽ generis sit mediũ inter id qd̃ est consequẽter ꝛ id cui consequitur sicut linea sequens ad priorẽ est consequenter si nulla linea sit media ꝛ eodem modo cõseq̃nter est vnitas vnitati ꝛ domus domo aliquid autem alterius generis nichil prohibet mediũ inter ipsa. Ipm̃ etiam consequẽter habet rationẽ. i. est aliquid posterius ipso ꝛ id eo vnum nõ est consequẽter duobus nec ꝑma linea secunde sed econtrario. Habitũ dicitur illud qd̃ est consequenter alicui si tangit ipm̃. Qm̃ autẽ oĩs mutatio est inter opposita hec sunt oĩa cõtraria ꝛ contradictoria cõtradictioniꝫ vero nõ est mediũ. manifestũ est q̈ mediuꝫ est inter contraria. Continuũ est aliquid habitum dico autẽ continuũ id cuius est vnum ꝛ idẽ terminus partiũ tangẽtium se hoc eĩm sonat eius nomẽ quasi cum alio vnum qd̃ nõ potest esse in illis quorum ultima sunt duo distincta. Ex quo patet q̈ in his tantum est continuum ex quibus est fieri aptum natum vnum secundum tactum ꝛ sicut aliquid fit continuum ꝛ vnum ita fit vnum totum siue accipiat vnitatem per collum siue per contactum siue per ad nascentiam ut rami arboris Manifestum autem consequenter prius est q̈ habitum quia cum habitum concludat contactum hoc autem necesse sit cõsequenter esse ꝛ non econtrario. quod eĩm consequenter est non necesse tangere id eĩm consequitur prius est consequenter q̈ habitum vnde propter prioritatem consequenter est in numeris qui sunt priores secundum naturam ꝛ rationem in quibus tamen non est contactus. Tangere autem prius est q̈ continuum quia si est continuum necesse est q̈ partes se tangant. si vero alicuius partes se tangant non est necesse q̈ sit continuum ut patet in contiguo. Non eĩm necesse est ut ultima esse vnuꝫ si sunt simul econtrario autem sic. s. si sunt vnum necesse est esse simul. Quare in gñatio

que cōtinuatur aliquid alicui scd̄m gnōnem est ultima priore applicatione qua se tangunt necesse est eim tangere se si adnata sunt in quibus autē nō est contactus in illis nō potest esse insitio. Si igitur unitas ⁊ pūctum sic sunt separata sicut quidā dicunt impossibile est ea esse idē qꝛ tunc punctis inest contactus unitatibus autē nō sed tantum cōsequenter punctoꝝ etiam contingit esse mediū. s. lineā unitatū autē nō est necesse medium esse nullum eim est unitatis ⁊ dualitatis. Quid itaqꝫ est simul separatum tangere medium consequenter habitum. continuum ⁊ in quibus inest quodlibet ipsorum dictum est.

Capl̄m. vj. qd̄ sic incipit. Unus autem motus dicitur multiplr̄ ⁊ c̄. Primo manifestat quis motꝰ est unus genere. secūdo quis unus spe. tertio qs unꝰ ⁊ numero simplr̄. quarto si idē potest esse qd̄ corruptū est ⁊ post factum.

Quoniā unum multiplr̄ dicitur motus est unus genere scd̄m unā figurā predicamēti ut loci mutatio. oīs loci mutatio est cum loci mutatiōne una genere ⁊ est diuersa genere ab alteratione aut que est genere diuersa. Unus autē spe est qui est ad unā spēm spālissimā. ut cum multe sint dr̄e coloris constitutiue spērū alius motus spe est dealbatio idē est spēs oīm dealbationi ⁊ denigratio denigrationi. Motus autē qui sunt ad ea que simul sunt genera ⁊ spēs nō sunt simplr̄ unum sed scd̄m quid ut doctrinatio que est ad scientiā sed hec est spēs exterminatiōis ⁊ genus aliarum scientiarū distinctarum spe. Dubitabit autē aliquis si motus illi sunt unum spe quibus idē mutatur ab eodem in idē iterū ⁊ iterum. Si eim dicatur semp esse idē motus spe circulatio motui recto ⁊ voluntario ambulationi idē est. Propter qd̄ dicendum est qꝫ id in quo sive super quo est motus diuersū est spe ut circulare ⁊ rectum ⁊ motus spe drīt etiam si sint ad eundē terminū genere. ergo ⁊ spe motus sic est unus

Similiter autem ille motus est unus numero qui essentialr̄ ⁊ scd̄m unitatē numeralem est unus ad quē requiritur unitas eius qd̄ mouetur ut homo vel aurum veritas eius in quo est motus ut locus vel equalitas unitas eim generis ⁊ spēi primo attēdit in motu ex parte in qua est. Consequēter autē ex parte tēporis unitas autē simplr̄ ⁊ scd̄m numerū requirit unitatē in oībus qꝛ ⁊ id in quo est motus ut pote qualitas siue locus oportet esse unū indiuisibile ut forma ⁊ tēpus unū ⁊ indeficiēs ⁊ mobile unū nō quidē scd̄m accidens sicut scd̄m accidēs est unū album qd̄ contingit fieri nigrum ut coriscꝰ quem contingit ambulare nec unum cōmune comuicare spēi sicut duo homines spe unum sunt quos contingit sanari eadem sanitate oculoꝝ qui motus non est unus numero sed spe. Quando autem idē subjectum ut socrates alteratur iterum ⁊ iterum alteratione eiusdem spēi motus talis est unus numero si cōtingit aliquid corruptum idē numero fieri iterum. Si autem non idē nec motus est unum numero sed specie. Est dubitatio huic similis utrum habitus passiones que sunt in corporibus qualis est sanitas sint idē in toto tempore ⁊ videtur qꝫ nō quia subjecta habētia tales qualitates respectu ipsoꝝ sunt in quodā fluxu. Si igitur sanitas que fuit diluculo ⁊ que est nunc. s. meridiana est una ⁊ eadem nō obstante fluxu temporis nō videtur reddi posse ratio quare non erit una ⁊ eadem sanitas prius corrupta ⁊ iterum restituta

Ad quod dicendum qꝫ licet hic ⁊ ibi videatur eadem ratio esse tamen in hoc drīt qꝛ sanitas continuata habet semper modum habitus interrupta ⁊ iterum facta sequitur actus. Si ergo duo actus quibus bis introducitur illa forma possunt esse idem secus ⁊ habitus introductus erit idē quia unus habitus. numero est unus actus numero non tamen oportet qꝫ ad unitatem habitus sequatur unitas actus. Quando

sigitur interrūpit̄ ⁊ scđm actus quib9 introducitur habitus non est idē habitus numero his introductus per actum primū ⁊ scđm ut sicut quādo ambulās pausat nō est aūt preambulatio iterū alio ambulāte erit alia ambulatio ⁊ nō eadem qꝛ si esset vna ⁊ eadē contingeret idē corrumpi ⁊ fieri multociens. Hec autem dubitatiōes sunt extra intentionem que nunc est de motu.

Capl'm .vij. quod sic incipit. Qm̄ autē cōtinuus est oīs motus et cē. Primo declarat ꝙ necesse est motus qui est vnus esse cōtinuū. secundo ꝙ ad hoc requentur vnum tempus et vnus terminus. tertio ꝙ alio modo dicitur motus vnus quando est perfectus.

Quando autē oīs motus continuus est cum sit diuisibilis ⁊ omē tale cotīnuū necesse est motū qui vnus simplr̄ esse cōtinuum ⁊ econtrario ⁊ ideo nō omīs est continuus omī motui. sic nec quodcūqꝫ ens est continuū certisqꝫ sed illa solum quoꝝ ultima sunt vnum. Quorūdam autē motuū ultima nō sunt apta nata esse vnum quorūdam sicut differētia eīm specie ⁊ equiuoca nō possunt habere eumdē terminū nō eīm tanget nec vnum fiet ultimū linea ⁊ ambulationis motus itaqꝫ qui nec genere nec specie sunt idē nō possunt facere motū continuū ⁊ vnū possunt tamē esse habiti ad inuicē sicut currens imediate fabricitabit post cursum ⁊ diffusio luminis in medio ex lampade loci mutatio potest esse cōsequenter se habens continua autem nō eum ponantur continua quoꝝ ultima vnum sunt. quare nō contingit in his motibus ad inuicē habiti ergo ⁊ consequenter esse possunt continui aut nō cuꝫ sint ī alio ⁊ alio tempore. continuū autē tēpus est ꝓpter continuū motū. cōtinua autē tunc sunt aliqua cum vnum ultimū sit eis. Necesse est igitur motum continuū ⁊ vnum simplr̄ esse vnius terminū mobilis ⁊ in vno tempore in vno quidē tempore cui nō intercidat quies. quando eīm motus deficit necesse est mobile quiescere. qꝛ multi motus sunt ī medio quoꝝ interuenit quies. quare si aliquis intercidatur quiete non amplius est vnus nec continuus cum sequente intercipietur autem si tēpus in quo nō moueatur mobile in medio sit. Motus etiā cuius nō est vnus terminus specie nō est vnus ⁊ continuus. posito etiā ꝙ tempus sit vnum qꝛ ad hanc vnitatē requiritur vnitas speciei ⁊ tēporis nō sequitur autē ꝙ semper motus sit vnus si tempus vnū. Dictum est igitur quis motus sit vnus simplr̄. Alio modo dicitur motus vnus si est perfectus et hoc siue habeat vnitatem generis siue speciei siue scđm substantiam ⁊ vnitatem numeralem qꝛ sicut in alijs rebus perfectum ⁊ totum consistunt in vnitate ita ⁊ in motu aliquādo motus tamē imperfectus dicitur vnus si solum sit continuus.

Capl'm .viij. quod sic incipit. Amplius aliter preter predictos ⁊ cē. Ostendit primo ꝙ motus dicitur vnus qꝛ est rl̄āris. secundo qꝛ rl̄āritas in motu potest causari ex subjecto ⁊ modo. tertio concludit ꝙ ex diuersis motibus non potest consurgere vnus regularis.

Preter predictos modos vnitatis dicitur motus vnus ille qui ē regularis. Irrigularis eīm nō videtur vnus esse cū sit diuisibilis ⁊ difformis. Regularis aūt est magis vnus ⁊ rectus videtur autē differre sicut magis ⁊ minus. In omī autē specie motus potest esse regularis ⁊ irrigularis naꝫ alterabitur aliquid ⁊ localiter feretur ⁊ augmentabitur ⁊ regulariter ⁊ irrigulariter. Differentia autem irrigularitatis aliquando causabitur ex subjecto in quo est motus Impossibile eīm est motuꝫ regularē eē nisi in magnitudine regulari motus eīm reflexi ⁊ obliqui sunt irrigulares sicut magnitudines in quibus sunt quaꝝ pars nō contingit partē regulariter. Aliquā

tamē irrigularitas, motus non est ex parte eius in quo est motus ut locus nec ex parte
tēporis nec ex parte termini ad quē sed ex parte modi q mobile difformiter mouetur
scdm velocitatē ⁊ tarditatē motus eīm cuius velocitas est eadē vniformis regularis
est cuius autē nō vniformis irrigularis. vnde qm velocitas ⁊ tarditas omo motus dif
ferentes spē nō sunt differentie nec spēs motus. Similiter nec grauitas ⁊ leuitas qui-
bus graue mouetur ad graue ut terra ad terrā. ⁊ leue ad leue ut ignis ad ignē eum ex
ipsis causam possit velocitas ⁊ tarditas. Motus igitur irrigularis qui tamē est cō-
tinuus ꝑpter cōtinuitatē est vnus licet minus sit vnus ꝙ regularis qd accidit reflexio
respectu recti. Qd autē minus est tale semꝑ plus participat de cōtrario. Si autē con
tingit quēlibet motū qui est vnus regularē esse ⁊ irrigularē nō erūt motus differentes
spe aliquādo vnus ⁊ continuus sicut nō possunt esse regularis quomodo eius est rlāris
cōpositus ex alteratione ⁊ loci mutatione qui cōuenire nō possūt in vnum.

Capitulum .ix. quod sic incipit. Amplius determinādum est quare motus cōtra
rius motui ⁊c. Premittit ꝑmo diuisionē quinq̄ mēbrē. secūdo ostēdit ꝙ nō est
motus cōtrarius motui penes duos modos illoꝝ. tertio ꝙ est cōtrarius qui ē
ad terminos contrarios ex contrarijs. quarto ꝙ alio modo est oppositū in mu
tationibus ad inuicem.

Determinādum est qualiter motus est cōtrarius motui. ⁊ similiter qualr quies
motui sed ꝑmo inquirendū est vtrū motus qui est i eūdem terminū ut est ex sa
nitate ei qui est in sanitatē sicut generatio q̄ est ex nō esse videtur cōtraria cor-
ruptioni q̄ est iddem nō esse. Aut ille qui ex cōtrario incipit ei cōtrarius est qui inci
pit ex alio cōtrario. ut qui ex sanitate ei qui ex egritudine. Aut qui est in cōtrariū al-
teri qui est in aliud cōtrariū ut qui est in sanitatē ei qui est in egritudinē. Aut qui est
ex cōtrario ei qui est in eius cōtrariū ut qui ex sanitate ei qui est in egritudinē. Aut q
ex vno cōtrario in aliud cōtrariū ei qui ecōtrario. est ex cōtrario in cōtrariū ut qui ex sa
nitate in egritudinē ei qui est ex egritudine in sanitatē. necesse eīm est motū esse con
trariū motui aut aliquo aut pluribus hoꝝ modoꝝ. cū termino a quo ⁊ ad quē nō pos-
sit aliqd aliter ad inuicē cōtraponi. Motus quidē qui est ex cōtrario motui qui est
in cōtrariū nō contrariatur cū sit vnus ⁊ idē motus vno eīm motu alteratur aliquis ex
sanitate in egritudinē licet sit alia ratio eius ut mouetur ex sanitate ⁊ alia ut tēdit ad e-
gritudinē. Nec qui est ex cōtrario ei qui est ex alio cōtrario cū possint esse simul nā
simul accidit mutari ex duobus cōtrarijs in cōtrariū aut in mediū sed de hoc dicet pos
terius. Preterea magis videtur causa cōtrarietatis mutari in cōtrariū ꝙ ex con-
trario. qr hec. s. mutatio est recessus a termino a quo ille. s. motus est acceptio eius se-
cundū ꝙ est recessus a cōtrarietate. primū aūt acquisitio ipsius. Preterea quilibet
motus denoīatur magis ad termino ad quē ꝙ a termino a quo. ut sanatio a sanitate
in quā est ⁊ egrotatio ab egritudine. Relinquitur ergo motus esse cōtrarij qui sunt ī
cōtraria aut qui sunt ex cōtrarijs in cōtraria et fortassis hi duo motus habēt idēptita-
tem qr videntur motus qui sūt in cōtraria etiā esse ex cōtrarijs licet alia sit ratio esse ex
cōtrario alia esse in cōtrariū. dico autē moueri qui ex egritudine in sanitatē cōtrarium
esse motū qui ex sanitate in egritudinē. Et rationabiliter cōtrarietas motus accipē
ex parte utriusqz termini qr in hoc differt motus a mutatiōe ꝙ cū mutatio sit a nō sub
iecto in subiectū vel ecōtrario motus etiā est a subiecto in subiectū ⁊ ideo cōtrarietas
in eo debet accipi ex parte utriusqz termini ut motus qui est ex cōtrario in cōtrarium ut
qui ex sanitate est in egritudinē ei qui ex egritudine est in sanitatē. Hoc autē mani

festum est ex inductione quorumlibet motuũ cõtrarioꝝ. Egrotari eĩm ad sanari cõtrariatur modo predicto. similiter adiscere ab alio et decipi per aliũ qꝛ cõtingit ꝛ per se ꝛ p aliũ adiscere ꝛ decipi ꝛ moueri sursũ ꝛ deorsũ sũt ex cõtrarijs ꝛ in cõtraria in lõgitudiñe. Moueri etiã ad dexterã ꝛ sinistrã ex cõtrarijs ꝛ in cõtraria in latitudine ante autẽ ꝛ retro cõtrariãtur in altitudine. Qm̃ processus in vnũ oppositũ solũ nõ est motus sed mutatio ut generatio albi nõ ex aliquo in talibus in quibus nõ est cõtrarietas terminorum opposita est mutatio ex vno oppositoꝝ quĩ ex ipso ei qui ĩ ipm̃ est ut generatio corruptioni ꝛ remotio acceptioni. q̃re hec sunt mutatiões ꝛ nõ motus. Motus vero q̃ sunt ab extremis in mediũ ꝛ hoc dico in cõtrarijs quib9 est mediũ ponẽdi sunt ẽẽ q̃rasi in cõtraria qꝛ motus ex utroqꝫ extremoꝝ mediũ ꝛ ecõtrario utitur medio tanq̃ cõtrario utriqꝫ ut ex fusco in albũ tanq̃ ex nigro. ex albo autẽ in fuscũ tanq̃ in nigrũ. Similiter ex nigro in fuscũ tanq̃ in albũ. ex fusco vero in nigrũ tanq̃ ex albo fuscũ eĩm medium ad utrãqꝫ quodãmodo dicitur esse utrũqꝫ nunc dictũ est prius. Motus igitẽ est contrarius motui qꝛ habet cõtrarietatem in utroqꝫ termino.

Caplm̃. x. qd̃ sic incipit. Qm̃ autẽ motui nõ solũ videtur esse motus cõtrarius ꝛ c̃. Primo declarat ꝙ quies que in termino a quo est cõtraria ꝓuationi motui qui ex ipso termino est. secũdo ꝙ in mutatoĩbus oppositũ eaꝝ nõ ꝓpe dicitur quies sed immutatio habens aliquid simile quieti.

Qoniã nõ solũ videtur motus esse cõtrarius motui, veꝝ etiã quies hoc declarãdum est. nã motus est simplr̃ cõtrarius motui cui etiã opponitur quies cum sit ꝓuatio eius. quies eĩm scd̃m locũ opponitur motui locali. Querẽdũ aũt vtrum quieti in aliquo termino opponatur motus qui est ex eodẽ termino vel ille qui est ad ipm̃ terminũ ad quẽ. Ubi manifestũ est ꝙ cũ motus semp sit inter duos terminos motui qui est ex termino a quo cõtraria est quies in eodẽ ꝛ sic motui qui ex vno cõtrario ex quo est motus. Cum hoc etiã he quietes q̃ sunt in duobus cõtrarijs cõtrarie sunt incõueniẽs ei ẽ duos motus esse cõtrarios ꝛ quietes eis cõtrarias nõ esse oppositas inter se cum sint in oppositis terminis sicẽ ei quies q̃ est in egritudine ei qui est in sanitate. Naꝫ quies q̃ in sanitate opponitur motui qui est ex sanitate in egritudinẽ qꝛ irrationabile est eam opponi motui qui est ex egritudine in sanitatẽ cum iste motus stet ꝛ terminetur per ipsam quietem ꝛ sic magis assimilatur quies motui tali q̃ opponatur eidẽ motui cũ sit quietatio eius ꝛ perfectio ad quã tẽdit necesse est autẽ aut hãc cõtrariari predicto motui aut illã que est in egritudine cum nõ cõtranetur ei illa q̃ est ĩ albedine vel in alia qualitate scd̃m hec nõ cõtrariaẽ ergo illa q̃ est in egritudinẽ. Qm̃ hu scũqꝫ nõ est eĩm cõtrarietas mutatio ex vno illoꝝ opposita mutationi in ipm̃ nõ est motus ut mutatio que est ex se opposita ꝛ mutationi que est in esse talium autem proprie non est quies sed quedam immutatio. Si autem in talibus mutationibus esse aliquod subiectum in actu immobilitas que est in vno oppositorum ut in esse contraria erit ei que est in altero ut in non esse. Si vero nichil actu est eis subiectum dubitatur vtrum contrarie sint ad inuicem. Ulterius si talis immutatio esset quies aut non omnisqꝫ quies esset contraria motui aut mutatio ei opposita ut generatio et corruptio essent motus ex quo patet ꝙ immutatio non est dicenda quies. Sed hec mutationes non sunt motus est tamen in aliquo similis quieti. quia immutatio que est in esse opponitur mutationi que est ex esse. Nam aut nulli contraria est aut mutationi que est in non esse. s. corruptio in hoc autem est ex ipsa ꝛ sic est ex esse generatio autẽ non est que est in ipsa.

Capl'm .xj. quod sic incipit. Dubitabit autē aliquis quare in mutatione que est vel ꝗ̄ est scd'm locum ⁊c̄. Primo determinat ꝙ sicut in motu locali est motus scd'm naturam ⁊ extra naturam ita in alijs motibus ⁊ mutationibus. secundo ꝙ dupliciter contrariatur motus motui ⁊ quies motui ⁊ quieti.

Dubitabit autē aliquis utrum sicut in mutatione scd'm locū est moueri scd'z naturā ⁊ preter naturā ita sit in alijs. Et videtur ꝙ nō qz nō videtur vna alteratio magis esse naturalis ꝗ̄ alia ut sanatio magis ꝗ̄ egrotatio nec albatio ꝗ̄ nigratio. Similiter nec vna augmentatio ꝗ̄ alia nec vna corruptio siue generatio ꝗ̄ alia. Nam ois generatio videtur esse scd'm naturā corruptio autē ⁊ senescere extra naturā. ad qd' dicēdum ꝙ si illud est extra naturā quod est per violentiā erit aliqua corruptio cōtraria corruptioni per hoc ꝙ ea ꝗ̄ est per violentiā cōtingit extra naturā. Similiter quedā gn̄ones sunt violente ⁊ nō facte .i. nō ordinate qz non sunt scd'm ordinē naturalē quibus cōtrarie sunt que scd'm ordinē fiunt. Quedā autē augmenta sunt violenta ut augmēta pubescentiū que fiunt velociter ꝓpter multitudinē alimenti ⁊ tritici cito augmētata ante constrictionē. In alteratione quoqz cōtingit ꝙ alique sūt violente ⁊ extra naturā ut sanitates facte in diebus non creticis. Alie vero naturales ut facte in creticis ⁊ sic aliqui alterātur extra naturā alij scd'm naturā. Ex dictis patet ꝙ corruptio nō solū est cōtraria generationi verūetiā corruptioni sed differēter qz generationi opponitur simpl'r ⁊ per se corruptioni autē alteri altera opponitur per accidens ut per esse scd'm naturā ⁊ extra naturā sicut opponeretur dulce ⁊ triste si vna eēt dulcis alia tristis. Ois autē motus ad inuicē ⁊ etiā quietes dicto modo cōtrarij sūt per esse scd'm naturā ⁊ extra naturā ut motus sursū sicut eīm ignis scd'm naturā fertur sursum terra deorsū ꝗ̄ sunt cōtrarietates locūta ignis scd'm naturā fertur sursū deorsū autē extra naturā qui sunt motus cōtrarij ipsius. Et similiter quies sursū motui deorsum cōtraria est terre eīm quies sursum que est extra naturaz motui eius deorsum qui est secundum naturam contraria est ⁊ sic motui contraria est quies per esse secundum naturam ⁊ extra naturam sicut etiam motus motui contrarius est.

Capl'm .xij. qd' sic incipit. Habet autē dubitationē sicut ois quietis ⁊c̄. Primo determinat ꝙ quietis violētē nō est per se generatio. secundo ꝙ cōtraria est quies motui nō obstāte ꝙ id qd' mouetur partim sit in termino in quo quieuit ⁊ parti in termīo ad quē. tertio ꝙ vni motui naturali contrarius ē alius naturalis ⁊ aliquis qui est cōtra naturā. quarto ꝙ magis cōtrariatur motui motus ꝗ̄ quies.

Dubitatur vtrū ois quietis ꝗ̄ nō est semp qualis est violēta sit per se generatio faciēs quiescere ⁊ stare hoc mobile qd' violēter alicubi quiescit. Et patet ꝙ nō qz si terre manētis sursū extra naturā sit generatio quādo ipsa ferebatur sursuz ubi stat violēter generatio talis terminatur naturaliter ad hāc quietē qd' est impossibile. qz id qd' quiescit quiete naturali introducta semp stat ⁊ etiā velocius fertur quādo appropinquat ad locū in quo quiescit cuius cōtrariū est in eo cuius quies est violēta erat itaqz aliqd quiescēs violēter nō factū per se quiescēs. Amplius quiescere ⁊ stare aut oīo est illud qd' ferri in ꝓpriū locū aut simul euenit cū tali motu qd' nō est inquiete violēta. Dubitat̄ eīm si cōtraria est quies qua aliquid alicubi quiescat motui quo īde recedit est id qd' mouet̄ ad huc participat de termīo in quo ꝙ tūc duo cōtraria erūt simul. Dicēdum ꝙ mobile dū mouet̄ eo modo quiescit quo participat terminū a quo ⁊ sic manet scd'm quid ⁊ nō simpl'r oīo eīm qd' mouet̄ partim est ī termino a quo ⁊ partim

in termino ad quē. vnde magis cōtrariatur motus motui ꝙ quies. Et queratur quomodo potest esse quies preter naturā cū motui qui preter naturā sit opposita quies naturalis

Dicendum ꝙ hoc nō est incōueniens quia aliquid potest quiescere alicubi violēter cuius quies est sine generatione q̄ naturaliter tēdit ad ipsam quia sicut mouetur aliquid preter naturā ita potest quiescere preter naturā. Dictū est de quiete et motu quō sūt idē vel diuersa. Quoniā autē quibusdā inest aliquis motus secundum naturā ut igni ferri sursum et alius preter naturā ut eidē ferri deorsū. quare utrū cōtrarius sit iste motus illi aut motui ignis sursū cōtrarius sit motus terre secundum naturā deorsū. Dicendum ambo motus illi cōtrarij sunt sed diuersimode quia motui ignis sursū entis secundum naturā cōtrarius est motus eius deorsū tanꝙ existēs preter naturā. terre autem deorsum motus contrarius motui ignis sursum. cum ambo sunt secundum naturam ad contraria loca. Forte autē cōtrariatur motus quieti nō simpliciter sed secundum quid quia cum mouetur aliquid adhuc participat aliqualiter terminū a quo. vnde si cōtraria esset simpliciter quies motui simul existerent cōtraria cum id quod mouetur aliquatenus adhuc quiescat participādo terminū a quo ꝙ eius quod mouetur aliquid sit in termino a quo aliquid in termino ad quē propter quod magis est cōtrarius motui motus ꝙ quies. Quare igitur motus est vnus simpliciter et de quiete dictum est.

Libri sexti Capitulum primum quod sic incipit. Si aūt est cōtinuū et quod tāgitur et cetera. Probat ꝙ nullū cōtinuū cōponitur ex indiuisibilibus. primo quia indiuisibilia nō possūt ad inuicē esse cōtinua. secundo quia nō possunt esse cōtigua. tertio quia nō sunt cōsequenter se habentia. quarto quia in ipsa nō resoluitur cōtinuum.

Si ratio cōtinui cōtigui et cōsequenter talis est qualē diffiniuimus in quinto videlicet cōtinua sunt quorum ultimo sunt vnū. cōtigua quorum ultima simul. cōsequēter vero quorum nichil est mediū proprij generis: impossibile est cōponi cōtinuū ex indiuisibilibus. verbi gratia. linea ex punctis. si ipsa est continua et puncta indiuisibilia. Indiuisibiliū enim ut punctorum ultima nō sunt vnū. cum nō habeāt ultima. Nec etiā sunt eorum ultima simul. quia impartibilis nō est aliqua pars ultima et alia cuius sit ultima. Amplius necesse est aut talia. s. puncta esse cōtinua aut cōtigua: si ex eis debet fieri vnū. cōtinua quidē nō erunt propter predictā rationē. Cōtigua vero esse nō possunt. quia nō potest pars vnius tāgere partē alterius nec pars totū cum careāt parte. oporteret ergo ꝙ totū tāgeret totum ad antē cuius totū tāgit totū nō est cōtinuū de cuius ratione est quod habeat partē extra partē et diuidatur indiuisibilia q̄ sint cōtinua et discreta in loco. At vero nec indiuisibilia cōsequēter se habēt adinuicē. cum semper aliquid eius generis sit mediū ipsorum. quēadmodū duorum punctorum semper medium est linea. Amplius si ex indiuisibilibus esset cōtinuū: resolueretur in ipsa. cum vnūquodque diuidatur in ea ex quibus est. Nec potest poni mediū alterius generis inter diuisibilia ut sic ex ipsis resultet cōtinuū. quia tale mediū aut esset diuisibile aut indiuisibile Si diuisibile. aut in semper diuisibilia et tale esset cōtinuū ac per hoc nō iam esset alterius generis. aut indiuisibilia quod est impossibile quia tunc indiuisibile tāgeret aliud medium indiuisibile et eadem ratio est si illud medium esset indiuisibile.

Capitulum .ij. quod sic incipit. Eiusdem autem rationis est magnitudinem et cetera. Primo probat ꝙ si magnitudo componitur ex indiuisibilibus motus componitur ex momentis. secundo ostendit hoc esse impossibile propter tria.

Eiusdem autem rationis est magnitudinē tempus et motum cōponi ex indiuisibilibus aut diuidi in ipsa indiuisibilia. quia aut oīa aut nullū horum tale est. Si

eius magnitudo cōponitur ex tribus partibus indiuisibilibus ut puta .a.b.c. & motus quo mobile aliquod puta .o. motū esse etiā supra ipā: cōponitur ex tribus motibus indiuisibilibus vz .d.e.z. correspōdentib9 tribus partibus indiuisibilib9 magnitudis. Sed per presente motu necesse est mobile ptransire aliquā partē spacij. & si mouetur aliquod mobile: necesse est motū adesse. ex quo sequitur motū esse ex indiuisibilib9 si magnitudo est ex ipsis. mobile. n. o. motū est per spaciū magnitudis indiuisibilis q̄ est .a. motu .d. & per .b. motu .e. & per .c. motu .z. Cum ergo hec tria .a.b.c. sint partes indiuisibiles magnitudis .d.e.z. erūt partes indiuisibiles magnitudis motus. hoc autē impossibile esse sic patet. Supponatur pmo q̄ mouetur ex termino ad terminū: impossibile est simul moueri & motū esse ad terminū ad quē. ut euntem thebas īpossibile est simul ire & peruenisse illuc. Si ergo mobile .o. motū est sup magnitudinē impartibilē q̄ est .a. in ea motus affuit ipsi mobili. Si igitur posterius motū est & prius mouebatur in ea: oportet ipam diuisibilē esse. qz cū moueretur & veniret ad motū esse tunc nec quiescebat nec trāsierat ipaz. sed erat in vadendo qd est mediū inter quiescere ī termino a quo & trāsisse totū spaciū. Si vero ponatur magnitudo .a. indiuisibilis: mobile simul vadebat & venit ad ipam. & sic vadens dum venit iam puenit. & motuz est ubi mouebatur qd est impossibile. Si autē dicitur q̄ mobile moueret super totā magnitudinē .a.b.c super nullā eius partē mouetur sed tātum motū est qz quelibet est ipartibilis: sequitur q̄ totus motus eius cōponatur nō ex motibus sed ex momētis indiuisibilibus. Preterea aliquid nō motū erit motū qz ipm mobile trāsiuit quālibet partē qn̄o peruenit ad finē magnitudis. trāsiuit ergo partē .a. nō trāsiens ipam. cū nō affuerit ei motus ī ipa hanc ergo trāsiuit nō trāsiens hāc. Preterea necesse est oīe mobile sup quālibz magnitudinē aut moueri aut quiescere quādo est in ea. sed mobile .o. supra quālibet partiū .a.b.c. quiescit cum nō habeat motū super eas. & super totā mouetur si totā trāsit: ergo simul mouetur & quiescit in tota. ex quo eius scdm quālibet partē quiescit: & super totā similiter q̄ cōponitur ex partibus. sup quas tamē nō ponitur moueri. Preterea si partes ex quibus cōponitur motus ꝓportionātur partibus magnitudinis motus: presēte vna parte talis motus ipsi mobili: nō mouebitur. cū talis pars nō sit ei presens nisi quādo o est in vna parte indiuisibili magnitudis in qua parte nō mouetur. et sic presente motu mobile non mouebitur. Si vero tales partes non sunt motus: componetur totus motus ex momentis non ex motibus.

Capitulum tertium quod sic incipit. Similiter autem necesse est longitudini & t̄. Primo supponit tria que conueniunt velociori mobili in comparatione tardioris. secundo ex eis probat q̄ tempus proportionatur magnitudini in continuitate. tertio q̄ infinitate ex finitate. quarto concludit q̄ nullum cōtinuum componitur ex indiuisibilibus.

Iam motus ꝓportionatur magnitudini: ita utriqz eoz necessariū est ꝓportionari tēpus. ita q̄ si illa ex indiuisibilib9 cōponūtur: & tēpus necesse est ex nūc indiuisibilibus cōponi. Et si magnitudo in magnitudines sic est diuisibilis q̄ velox transit minorē in minori tēpore: oportet et tēpus esse diuisibile & econtrario si tēpus in quo aliquid pertransit super magnitudinē .a. est diuisibile. & hec magnitudo etiā diuisibilis erit. nō quidē in impartibilia: sed in magnitudines. eo q̄ impossibile ē aliqd cōtinuū cōponi ex indiuisibilib9 magnitudo aūt est quod ē cōtinuū. Necesse

est igitur ipsum velocius in equali tempore pertransire maius spacium. ⁊ in minori tēpore plus pertransire per minus spaciū. necesse est igitur velocius in equali tēpore plus. ⁊ in minori etiā plus. ⁊ etiā in minori equale pertrāsire. sic eni quidā diffiniūt velocius. Plus quidē in equali tēpore trāsit: qꝛ tardius nō pertingit in eodē tēpore ad terminū ad quē puenit velocius. In minori etiā tēpore plus potest ptransire. qꝛ in eo est iuxta terminū ad quē pertingit in equali tēpore: quo aut vix illū pueniat tardius. In eodē similiter ⁊ minori potest transire equale spaciū. qꝛ ex quo in minori potest trāsire: amplius in minore ꝙ sit hoc minus pertrāsibit minorē magnitudinē ꝙ poterit equalis esse illi ꝙ tardius transibit in maiori tempore. Preterea equalem magnitudinem non transibit in maiori tempore qꝛ tunc esset tardius nec in equali quia sic esset eque velox restat ergo ꝙ in minori. Cū autem omīs motus est in tempore. ⁊ in omī tempore est possibile aliquid moueri: contingit etiam velocius ⁊ tardius aliqua moueri: ex quo necesse est tempus esse continuū cum sit diuisibile in semper diuisibilia. hoc eīm dicitur esse continuum. Quod autē tempus sic diuidatur: sic patet. ostensum est ꝙ velocius trāsit equale spacium magnitudinis in minori tempore. velocius ergo mobile. a. magnitudinem. c. d. transibit in minori tempore ꝙ tardius mobile scilicet. b. In hoc autem tempore minori tardius non totam magnitudinē c. d. transibit: sed partem eius. quā partem transibit velocius in minori tempore. tardius non transibit totam hanc partem: sed partem ipsius. quā partem ipsius velocius transibit ad huc in minori tempore. ⁊ sic semper velocius diminuet tempus: ⁊ tardius magnitudinem cum igitur magnitudo eo ꝙ diuisibilis sit cōtinua: ⁊ tempus quod per equales diuisiones diuiditur necesse est continuum esse. Amplius dici cōsueuit ꝙ tempus ⁊ magnitudo ad inuicem sunt continua: qꝛ ad inuicem sic proportionātur. qꝛ si in medio tempore mobile vniforme transit mediam magnitudinem: ⁊ totā. ⁊ in minori tempore minorem magnitudinem. quare eadem sunt diuisiones temporis ⁊ magnitudinis eorum. Necesse est etiam tempus ⁊ magnitudinem proportionari scōm esse finitum ⁊ infinitum. ita ꝙ si vnum est infinitum actu carens terminis: ⁊ alterum. ⁊ si vnum est infinitum carens diuisione in potentia: similiter et alterum. ⁊ si vnum utroqꝫ modo: ⁊ aliud. Ex quo apparet falsitas zenonis dicentis. ꝙ in qualibet magnitudine sunt infinita. tempus autem quodlibet est finitū. nō potest autem infinitū pertransiri in tempore finito. ⁊ ideo nichil mouetur Dupliciter eīm est infinitum. s. actu per carentiam terminorum. ⁊ potentia scōm diuisionem. sicut autem quelibet magnitudo est infinita secundo modo: ita ꝙ quodlibet tēpus. ⁊ ideo quando magnitudo sic infinita pertransitur: hoc non est in tempore finito sed in tempore eodē modo infinito. non est autem inconueniens infinitum transiri in tēpore infinito. Non potest autē magnitudo infinita transiri actu in tēpore finito. nec ecōtrario. Magnitudo finita in tempore finito. Si eīm mobile trāsit totā magnitudinē finitā in tēpore infinito: partē illius trāsit in aliqua parte tēporis. ⁊ equalem partē in equali tēpore. ⁊ cum partes finite mensurent totā magnitudinē finitam qꝛ multociens replicantur aut equātur aut excellunt eam. quare oportebit totum tempus in quo transit omīs partes que equantur toti: esse finitum qꝛ diuidetur in equales partes temporis finitas sicut ⁊ magnitudo. Amplius si mobile nō transit ꝙlibet magnitudinem in tempore infinito sed aliquā partem in finito tempore transire contingit: in hoc mensurabunt totam magnitudinem aliquociens sumptam. cum equalem magnitudinē huic transeat. s. mobile in equali tēpore: oportet tēps in ꝙ trāsit totā

magnitudinē esse finitā. Q̄ð autē aliquā magnitudinē trāsire possit in tēpore finito: patet ꝙ in minori tēpore trāsit partē magnitudinis ꝙ̄ totum. ⁊ hoc minus tēpus necesse est finitum esse: si tēpus ponatur finitū ante vel post. Eodē autē modo demōstratur ꝙ magnitudo infinita nō trāsitur in tēpore finito. Manifestū est igitur ex dictis ꝙ nullū cōtinuum erit indiuisibile nec cōpositū ex indiuisibilibus. si eīm hoc esset: cōtingeret indiuisibile diuidi. Cum eīm in oī tēpore cōtingat velocius ⁊ tardius moueri ⁊ hoc in quacūq̄ proportione: accipiatur velocius mobile in ꝓportione emiola q̄ est sexquialtera. s. ꝙ cōtinet tātum ⁊ dimidiū: qualē habēt ꝓportionē tria ad duo. Sit ergo tēpus in quo trāsit tardius mobile aliquā magnitudinē cōpositū ex tribus nūc indiuisibilibus velocius autē illo in ꝓportione predicta trāsibit eandē magnitudinē in tēpore cōposito ex duobus athomis seu vno ⁊ dimidio. ⁊ sic diuidetur nūc vnū indiuisibile in duo. nichil igitur continuorum est impartibile.

Capl̄m. iiij. qð sic incipit. Necesse autē ⁊ ipm nūc ⁊ c̄. Probat p̄mo ꝙ in tempore est vnū nunc indiuisibile. secundo ꝙ in ipso nichil mouetur vel quiescit. tertio ꝙ nullum indiuisibile mouetur.

Necesse est autē ipm nūc ꝙ nō per accidēs dicitur sed per se ⁊ primū. s. res preteriti ⁊ futuri: esse vnū ⁊ indiuisibile in oīm tēpore. Supponatur eīm ꝙ preteriti est aliquod vltimū extra qð nichil est de futuro. ⁊ iterū futuri aliquod est primū ante qð nichil est de preterito. ⁊ hoc vltimū ⁊ primū dicimus esse terminū vtrisq̄ tēporibus. quo demōstrato esse vnū sc̄dm seipm: simul cum hoc manifestū erit qð est indiuisibile. Vnū autē nūc esse terminū preteriti ⁊ futuri: est necesse. q̄ si essent plura: nō possunt se habere cōsequēter cū sint impartibilia ⁊ sic tēpus cōpositū ex eis nō esset continuū nec sic possūt poni diuisim accipiātur. q̄ tūc inter ipsa esset tēpus mediū. de natura eīm cuiuslibet cōtinui est ꝙ mediū duarū partiū ipsius sit vnū cum partibus. ⁊ sic cōtinuū inter duos terminos preteriti ⁊ futuri esset tēpus mediū qð est diuisibile cuius vna pars esset preteriti et alia futuri qð est impossibile. q̄ aliqð preteritū factū esset in futuro ⁊ futurū in facto. Nam idē nūc mediū sc̄dm ꝙ diuideretur determinaret preteritū ⁊ futurū. Preterea ipm nunc nō est diuisibile per se: sed forte per alterū. cum ipm sit diuisio tēporꝫ. Preterea ipsius nūc si diuisibile sit vna pars erit facta alia futura qð est impossibile esse ī eodē. licet igitur tēpus multipliciter sit diuisibile: ipm tamē nunc idē existēs diuisibile nō est. q̄ oportet ipm esse vnum ⁊ idē vt est terminus tēporis vtriusq̄. At vero si est idē: manifestū ꝙ est indiuisibile. alias sequerētur incōueniētia prius dicta. Manifestū itaq̄ ꝙ in tempore est aliquid indiuisibile qð vocamus nūc. Q̄ð autē in ipso nūc nichil moueatur: sic patet. Contingit velocius ⁊ tardius in eo moueri in quo potest esse motus. Si ergo tardius transeat aliquā magnitudinem puta. a. b. in nūc: velocius trāsibit eandē in minori. quod esse nō potest nisi ipm nunc diuideretur. quod est falsum cum sit indiuisibile nichil ergo mouetur in ipso. At vero nec aliquid quiescit in ipso nunc. primo quia in solo illo aliquid quiescit in quo est aptum natum moueri. et quando. et quomodo. Sicut ergo nichil est aptum natum moueri in nunc ita nec quiescere. Secundo q̄ cum sit idem nunc temporis preteriti et futuri: cum aliquid possit moueri in toto preterito et quiescere in toto futuro: si motus et quies essent in ipso nunc: idē in eodem moueretur et quiesceret. Tertio quia proprie illud dicimus quiescere qð eodē modo se habet nūc ⁊ prius. sed in ipso nūc nō est prius: ergo nec quiescere. necesse ē ergo ꝙ moueri ⁊ qð quiescit hoc fieri in tēpore. Oīne etiā qð mutatur: necesse ē diuisibile eē. Nā oīs

mutatio sic est ex quodā in quoddā. qr id qd mutatū est in termino ad quē mutatū est: nō plus mutatur. qn ādo etiā adhuc ꝛ ipm̄ ꝛ oēs partes eius est in termino a quo mutari debet: nōdum mutatur. qr similiter se habet ipm̄ ꝛ oēs partes eius. oportet igit̄ ipm̄ nec simplr̄ esse in termino a quo nec simplr̄ in termino ad quē: sed partim hic et partim ibi. ergo aliquid ipsius necesse est esse in termino a quo aliquid vero in termino ad quē qd nō potest esse indiuisibile. Dico autē aliquid eius esse i termino ad quē nō quidē in ultimo termino: sed in aliquo termino medio inter ipm̄ ꝛ terminū a quo. qd mediū respectu termini a quo: habet ratonē termini ad quē. sicut qn̄do aliqd albū mutatur ad nigredinē nō statim fit in nigrū: sed pmo in fuscū. nō ergo necesse est id quod mutatur quando mutatur esse statim in quolibet termino ultimoꝝ. manifestum itaqꝫ q diuisibile est oē quod mutatur.

Caplm̄. v. quod sic incipit. Motus autē est diuisibilis dupliciter ꝛc̄. Primo declarat q motus est diuisibilis scd̄m partes suas que ꝓportionatur partibus mobilis. secūdo q scd̄m diuisionē tēporis. tertio q moueri eodē modo diuiditur quo motus similiter magnitudo ꝛ in id in quo est motus. quarto q diuisio predictoꝝ accipitur a diuisione mutātis tanꝗ a principio.

Otus est diuisibilis dupliciter. s. scdꝫ tēpus. ꝛ scd̄m partes illius qd mouetur ꝛ hec secunda diuisio sic patet. Sit mobile. a. c. cuius vna pars sit. a. b. alia. b. c. moueatur motu qui sit. d. z. huius motus vna pars erit vnius partiū ipi9 mobilis. ꝛ alia alterius. necesse igitur est q totus motus sit toti9 mobilis qd scd̄m ipsum mouetur. utraqꝫ eīm pars mouetur suo motu qui diuidit totū ꝛ est eius pars. Si cut ergo nulla pars mouetur motu alteri9 sed ꝓprio: ita nō mouetur motu totius: sed totus motus est totius magnitudinis mote. Amplius quilibet motus est alicuius mobilis. totus autē motus predictus nō est alicuius partiū: cuꝫ quelibet ipaꝝ sit pars ꝛ nō totū. nec est alterius mobilis ꝗ illius qd mouetur ipso motu. qr cuius totius sunt partes: eiusdē est totus motus cuius partes cōueniunt partibus mobilis. vnus etiaꝫ motus est pluriū mobiliū. totus ergo motus. d. z. est totius mobilis. a. c. Amplius si alius motus est totius moti ꝗ ille qui diuiditur scd̄m diuisionē partiuꝫ eius: diuidatur iste secūdus motus. aut igitur equalis. sit itaqꝫ equaliter partibuꝫ mobilis equalis ē motui qui diuiditur scd̄m diuisionē partiū. ꝛ sic duo motus eiusdē ratōis erūt eiusdē mobilis qd est impossibile. Si autē mobile deficiat a partibus: nō est alicui9 qr nō partiū nec totius sed q habēt propriū motū ꝛ vnius mobilis Sit tantū vnus motus. nec alterius mobilis. qr cū ponatur esse motus totius huius mobilis si sit cum hoc proprius motus alterius: non habebit vnum subjectum continuū. cum ex his duobus mobile non fiat vnum. Omnis autem motus vnus est continuus. Et eadem ratio est si excedant partes mobilis. necesse est ergo eumdē motum esse totius qui diuiditur proportionaliter partibus ꝛ equalem eis. hec ergo diuisio que conuenit motui secundū partes: necesse est esse diuisibilem. Alio modo diuiditur motus secūdum tempus nā qr oīs motus in tempore est. hoc autem sic est diuisibile qr in minori tēpore minor motus ꝛ in maiori maior. ideo necesse est motuꝫ diuidi scd̄m tēpus. Iteꝝ qm̄ oē qd mouet̄ in aliquo mouet̄. ꝛ eius mot9 in tp̄e necesse ē easdē eē diuōnes tp̄is ꝛ mot9 ꝛ moti eius qd mouet̄. ꝛ in q̄ est mot9 licet nō eodē modo sit diuō i olb9 his. qr i eisq̄ per se hr̄t rōnē q̄nti p se inest diuō i alijs ut scd̄m accn̄s. Accipit̄ itaqꝫ tp̄s quoddā in q̄ sit totus motus i quo aliqd mouetur sup totā magnitudinē. Si igit̄ per totā magnitudinē mot9 est scd̄m motū totū in toto corpore: i medio tp̄e ꝑ minorē magnitudinē erit

motū. et iterum in minori tēpore per minorē. Et sic semper diuidetur motus ad diuisionē tēporis. et ecōtrario. Si motus diuisibilis sit: et tempus. quia per totā magnitudinē mouetur toto motu in toto tēpore. et per minorē in medietate ipsius. Eodem autē modo diuidetur moueri sicut et motus. quia scōm totū motū est totū moueri. et minus scōm medium. et adhuc minus scōm medietatē medij. Preterea ipsm moueri diuiditur secundū partes motus. ita quod sicut totū sequitur totū motū: ita et pars partē. sicut determinauimus de motu et mobili: ipsm moueri oim partiū motus est cōmune sicut et motus. Similiter demōstrabitur quod magnitudo in qua est et vniuersaliter id in quo est mutatio diuisibilia sunt. licet aliqua scōm accidens. Item qd mutatur sic est diuisibile: quod oia alia predicta diuidūtur ad diuisionē motus. Et eodē modo sunt finita vel infinita. Inest autē alijs diuisio per diuisionē mutātis cum mobili primo inest diuisibilitas et īfinitas. de diuisibilitate ergo dictū est supra. de infinitate in seqntibus dicetur.

Capitulum. vj. quod sic incipit. Qm̄ autem omne qd mutatur ex quodā in aliquid mutatur et c. Primo demonstrat quod id quod mutatū est quando est mutatum est in quo mutatū est. secundo quod primo mutatū esse in instanti est et nō in tempore. tertio quod in nullo diuisibili est dare quod primo mutatū est probās hoc tam in tempore quam in mobili et etiam in re in qua fit mutatio.

Quoniā omne qd mutatur habet ex quodā in quoddā: necesse est ipsm esse in eo in quo mutatū est quādo est mutatū. Quod enim mutatur distat aut deficit a termino ex quo dū mutatur. ita quod aut idē est mutari et deficere termino a quo: aut ad mutari sequitur deficere ab ipso. et sicut mutari est deficere: ita mutatum esse est defecisse ab eodem termino. cum eodē modo se habeat mutari ad deficere et mutatū esse ad defecisse. In mutatione igitur que est inter ens et nō ens quorū nō mediū: quod mutatū est a nō esse est in esse. cum necesse sit de quolibet ipsm esse aut nō esse. tale autem deficit a nō esse: ergo est in esse. Et sic in ista mutatione quod mutatum est quādo mutatū est erit in ipso esse. Si autē in hac ita se habet: et in oibus eodem modo est. Amplius generaliter patet in omni mutatione ita esse si quidem necesse est qd mutatū est alicubi esse cū deserit esse in termino a quo. aut igitur est in quo mutatum est: et habere propositū. aut in alio erit ipsm. ut pote in. c. quod mutatū est in. b. cum in. c. sic erit. b. sed cum est in. c. mutatur in. b. ergo qd mutatū est in. b. ad huc mutatur in ipsm. quod est impossibile necesse est igitur quod mutatū est esse in eo in quo mutatum est. Ex hoc patet quod id qd factum est est. i. quādo factū est habet esse. et qd corrumpitur quādo corruptū est nō est. et vniuersaliter hoc verum est de omni mutatione. quamuis hoc maxime appareat in ea que est inter contradictoria quorum nō est mediū. In quo autē mutatū est primo aliquid per se et nō per accidens: nō potest esse tempus sed nunc indiuisibile. detur eīm quod in tempore diuisibili qd est. a. c. sit aliquid mutatū primo. quod tēpus diuidatur in duo. s. in. a. b. et in. b. c. Si in quolibet istorum duorum est primo mutatum: non ergo in toto est mutatum primo. Si autē in utroque illorum mutatur: et in toto cuius partes sunt transmutatur. in quo tamen ponebamus transmutatum esse Si vero in altero illorum transmutatur et in altero iam transmutatum est. Non igitur primo in toto: sed primo in parte eius transmutatum est. et sic est aliquid prius primo Non est igitur diuisibile in quo primo transmutatum est. Ita quod tam factum quam corruptum primo factum et corruptum in aliquo indiuisibili est. Sciendum tamen quod primo mutatum dupliciter intelligitur. vno modo ex parte finis mutationis. Ita quod dicatur primo mutatum in eo in quo primo perfecta est mutatio. et scōm hunc modū est

dare in quo primo mutatum est. quia contingit perfici et finiri mutationē. ⁊ id ĩ quo p̄mo hoc fit ostensum est, nūc esse indiuisibile eo ꝙ talis ē finis cōtinui quē finē oportet esse aliqđ indiuisibile. Alio modo potest intelligi p̄mo mutatum esse. ex parte p̄ncipij mutatiōis in quo scilicet p̄mo mutari cepit. ⁊ hoc modo nō est dare p̄mo mutatū esse. cū nō hoc modo est p̄ncipiū mutatiōis. nec ĩ quo quis postea mutabit̄. et hoc sic patet Si aliqđ tēpus in quo p̄mo mutatū est nō est diuisibile q: p̄ncipiū huius tēporis sit nunc indiuisibile: hoc etiā est ⁊ indiuisibile cōsequēter se hñs ad ip̄m qđ ē impossibile Preterea si p̄mo mutatū est in p̄ncipio tēporis indiuisibili: et sic idē in eodē qui escet ⁊ mutatū erit. Oportet igitur tēpus ĩ quo p̄mo mutatū est partibile esse ⁊ in qualibet eius parte esse mutatū si enim diuidat̄ et in neutra eius parte mutatū est ⁊ in toto ⁊ sic nō est mutatū in ipso. Si vero in altera tātum mutatū est nō est p̄mo mutatū ĩ toto sed in parte. necesse est igitur in qualibet parte mutatū esse et ita nō primo in toto sed in p̄ma parte ipsius. Manifestū itaq3 quodcūq3 est ĩ quo mutatū ē p̄mo q: cōtinuū in infinitū diuiditur. Nec etiā in eo. s. mobili qđ mutatū est cōtingit eē pars q̄ primo mutata sit. Si enim aliquid eius esset mutatū primo: hoc esset in tēpore determinato. cum oīs motus sit in tēpore. sed in medietate illius tēporis aliquid illius qđ ĩ hoc mutatu3 est supponitur esse mutatū. ⁊ itez in medietate medietatis p̄us isto. ⁊ sic infinitū. ergo mutās nō est aliquid p̄mo mutatū. nec tēpus similiter est in quo p̄mo sit mutatū. Ip̄m aūt in quo mutat̄ mobile ut puta quātitas aut qualitas: nō semp̄ similit̄ se habet predictis. tria enim sunt ĩ qualibet mutatione. subjectū qđ mutat̄ ut homo. id in quo est motus ut tēpus. ⁊ id in quo est mutatio ut albū. subjectū ⁊ tēpus semp̄ diuisibilia sunt per se. ⁊ ideo in eis nō est qđ p̄mo. Id autē in quo: nō semp̄ est diuisibile ꝑ se. sed quoddā per accidēs ut qualitas. Quecūq3 ergo diuisibilia sunt scđm se: ĩ his nō est dare primū in qđ mutatū est. ut in magnitudinib9 q: si dare primū in talibus: tūc esset indiuisibile eo ꝙ impartibile nō est impartibili cōiunctū. si esset diuisibile: ⁊ esset p̄mo mutatū in aliquo tēpore in cuius tēporis p̄ma parte aliquid illius esset prius mutatū et sic ĩ infinitū nō stat q: diuisio nō stat. Sic igitur ĩ mutatione quātitatis nō ē in qđ primo mutatū sit cum sit cōtinuus. Relinquit̄ ergo ꝙ in sola mutatione q̄ ē scđm qualitatē cōtingit eē in qđ p̄mo mutatū est q: per se ē indiuisibile ꝑ accñs diuisibilis.

Capitulum. vij. qđ sic incipit. Qm̄ autē om̄e qđ mutat̄ in tēpore mutat̄ ⁊c. Probat p̄mo id qđ mutat̄ in aliquo tempore primo mutari ĩ qđlibet ipsius. secūdo demōstrat qđ mutatū esse semp̄ precedit mutari ⁊ ecōtrario. declarās ex natura tēporis ⁊ magnitudīs ⁊ cōcludēs hoc verū esse ĩ om̄i mutatione.

Quoniam om̄e quod mutatur hoc habet in tempore. Ita quod in aliquo tempore illud dicimus mutari primo quod mutatur in toto tempore ⁊ in qualib3 eius parte. ut in hora. In alio vero: non primo sed altero mediante ut quod mutatur in die: dicitur mutatur in anno mediante die qui est pars anni. accipiendo tēpus in quo aliquid primo mutatur: necesse est in qualibet parte ipsius ipsum mutari. Hoc autem primo patet ex diffinitione primi quod sic diffinimus. quod conuenit alicui primo conuenit cuilibet parti eius. Preterea sit tempus in quo aliquid p̄mo moueat̄. r. r. ⁊ diuidat̄ in duas ptes cū oē tp̄s sit diuisibile puta k. b. Si itaq3 mobile ĩ neutra pte moueat̄ ergo nec ĩ toto. Si aūt ĩ altera tātū nō igit̄ in toto mouetur p̄mo restat ergo ꝙ in utroq3 illius moueat̄: in quo toto mouetur primo. Ostenso autem

hoc: manifestuz est qđ oẽ qđ mouetur ĩ aliquo tẽpore necesse est motum esse prius in aliqua parte eius. Nã in medietate illius tẽporis eqz velox simul incipiẽs moueri cũ ipso moto principali motũ erit sup medietatẽ magnitudinis. ergo ⁊ ipm in eadez medietatẽ tẽporis prius motũ erit q̄ in toto tempore. Amplius si in toto tẽpore determinato per aliqđ ultimũ nunc aliquid motũ est: ⁊ in medietate ipsius determinata p nunc diuidẽs ipsam ab alia qđ est ultimũ eius motũ erit. ⁊ eodẽ modo ĩ aliqua parte determinata per qđ cũqz nunc. Si ergo oẽ tẽpus est diuisibile in infinitũ. Ita q̄ tẽpus diuisũ est in medijs duoꝝ nunc: necesse est oẽ qđ mutat̃ infinite mutatũ esse. Amplius qđ continue mutatur ⁊ nõ corrũpitur nec cessat a mutatione: necesse est in quolibet indiuisibili ipsius tẽporis aut mutari aut mutatũ esse. in ipso nunc nõ est mutari cum sit indiuisibile: necesse est ergo mutatũ esse scđm vnũquodqz ipsoꝝ nunc. cũ ergo ĩ nullo nunc mutetur: in quolibet ipsoꝝ q̄ infinita sunt mutatũ est. et sic qđ mutat̃ nec est et infinities mutatũ esse. Nõ solũ autẽ necesse est qđ mutat̃ prius mutatũ esse: sed etiã econtrario qđ mutatũ est necesse est prius mutari. qz qđ mutatũ est ex quodã in qđdã: in tẽpore mutatũ est ⁊ nõ in nunc. qz nõ in ipso nunc qđ est principiũ tẽporis ĩ quo incepit motus sed in alio inter quod ⁊ primuz tẽpus est mediũ. Cum ergo ipa nunc nõ sint de numero cõsequẽter se habẽtium ⁊ inter quelibet duo sit tẽpus medium: oportet esse qđ id qđ mutatũ est. in tẽpore mutatũ esse. qđ ita est diuisibile: ut medietate ipsius prius sit mutatum q̄ in toto. et iteꝝ prius ĩ medio medietatis quã in toto. et sic semp in infinitum ex quo sequeret̃ q̄ oẽ mutatũ esse precedit mutari. Amplius hoc manifestum est qđ dicitur q̄ mutari precedit mutatũ esse ĩ magnitudine in qua mutat̃ illud qđ mutatur in magnitudine in qua mutat̃ cum sit cõtinua. Si enim qđ mutatũ est ex principio magnitudinis in aliquo indiuisibili ipsius cõsequẽter se habet ad ipm mutatũ est indiuisibile poterit esse cõiunctũ indiuisibili qđ cum ẽ impossibile necesse est magnitudinẽ esse mediã inter primũ ex quo ⁊ terim in quẽ mutatũ est ⁊ in medietate ipsius prius mutari q̄ in tota ⁊ hoc in infinitum qz ipsa est in infinita diuisibilis necesse est ergo qđ mutatum est mutari prius. Eadem autẽ mutatio demõstratio est de mutationibus nõ continuis quales sunt ille q̄ inter cõtraria ⁊ cõtradictoria sunt quãtuz ad motũ in qualitate ⁊ ĩ cõtradictorijs quãtuz ad mutationẽ in substãtia q̄ est ď affirmatiua ĩ negatiuaz ⁊ ecõtrario. Accipietur enim tẽpus in quo mutatũ est aliquid per ipsas ⁊ arguet̃ sic prius.

Quod ergo mutatũ est necesse est prius mutari ⁊ ecõtrario. ⁊ hoc in infinitum. Ita q̄ nõ est dari primũ mutari vel mutatũ esse cuius causa ẽ qz impartibile nõ est cõiunctũ ĩ partibili. Sed semp includat̃ cõtinuũ qđ est diuisibile in infinitũ sicut linea augmẽtat̃ ⁊ diminuitur. Sic ergo qđ factũ est necesse est prius fieri sic diuisibile cõtinuũ nõ tamẽ semp factũ esse prius est q̄ fieri eiusdez rei sed quã fieri alterius sic prius est factũ esse fundamẽti q̄ fieri domus ⁊ eodez modo est incorrũpi ⁊ corruptũ esse ĩ quibus ẽ quoddã infinitũ sicut ĩ eis est quoddã cõtinuũ. propter qđ nõ est fieri nisi aliquid sit prius factum nec factum esse nisi aliquid prius fiat Similiter autem est corrumpi ⁊ corruptum esse, qz incidit magnitudinem ⁊ tempus que semper sunt diuisibilia.

Caplm. viij. qđ sic incipit. Quoniã autẽ oẽ qđ mouetur in tẽpore mouet̃ ⁊ ĩ pluri tẽpore ⁊c̃. Primo demõstrat q̄ nõ potest esse motus in magnitudine finita tempore infinito nec econtrario. secundo q̄ mobile infinitum nõ potest trãsire magnitudinem infinitam tempore finito.

Uoniã oẽ qđ mouetur sic mouetur in tẽpore qz in maiori pertrãsitur ab eo maior magnitudo: impossibile est aliquod mobile moueri sup magnitudinez

finitã in tēpore infinito. nisi semꝑ ipm̄ vel aliquid illius trãseat super eandē sicut est in motu circulari. si autē in tēpore totã pertrãseat: nõ potest finitã trãsire in tēpore infinito. qđ sic patet. Si mobile semꝑ eque velociter moueať: partē magnitudinis finite pertrãsibit in parte tēporis q̃ finita est. ꝛ equale in equali. sicut ergo parte magnitudinis accepta multociēs mēsurabiť tota finita magnitudo: in equalibus tēporibus tot acceptis quot sunt partes magnitudinis resultabit tēpus finitũ. Qm̄ ergo oēs partes magnitudinis sunt finite numero ꝛ quelibet eaꝝ finita quãtitate: ꝛ tēpus in quo ꝑtrãsibitur erit finitũ. cũ partes eius multiplicētur numero ꝛ magnitudine cõformanť partibus predictis. Si vero nõ eque velociter: nichil differt ad ꝓpositũ. q꞉ partē spacij finiti pertrãsibit ĩ tēpore finito equalē in alio tēpore finito. ꝛ sic semꝑ donec pertrãseat totaliť ꝫ in pli pertrãseat vnã q̃ aliã. nec potest pertrãsire partē in tēpore infinito: cũ ipm̄ ponatur pertrãsire totã. Cum ergo: oĩs partes tēporis sint finite siue equales siue inequales sint adinuicē ꝛ tēpus totũ ex ipsis cõponitur in quibus ꝑtranseunť oĩs partes magnitudinis finite: necesse est esse finitũ. Similiter est ꝺ quiete ita ꝙ nichil finitũ cõuenit fieri nec corrũpi in tēpore infinito. Eadē autē ratio demõstrat ꝙ nõ est possibile aliquid moueri sup infinitã magnitudinē in tp̄e finito siue ipm̄ regulariť siue irregulariter moueatur. accepta eĩm quodã parte tēporis q̃ metietur totũ tp̄s finitum: in ipsa trãsibit mobile partē magnitudinis ꝛ nõ totã q̃m trãsit in toto tēpore. ꝛ in alia parte tēporis aliã partē magnitudinis equalē prime. ꝛ sic tēpore cõposito ex partibus finitis numero quaꝝ quelibet etiã est finita magnitudine: cõsurget ipm̄ finitum ĩ quo trãsibit magnitudinē cõpositã ex partibus finitis numero ꝛ magnitudine nec facit differentiã ad hoc si vna pars tēporis sit maior q̃ alia. q꞉ ex quo quelibꝫ eaꝝ est finita: ex ipsis cõponetur tēpus finitũ. nec differt si magnitudo sit finita tantum ex altera parte vel ex utraqꝫ. Determinatis autē ꝛ his: patet ꝙ infinitũ mobile nõ cõueniť trãsire totã magnitudinē in tēpore finito. q꞉ in parte huius tēporis pars eius trãsibit ipsam. ꝛ in alio parte tēporis: alia pars mobilis. ꝛ sic in tēpore toto finito finitũ mobile trãsibit ꝛ nõ infinitũ. Qm̄ autē sic est: patet ꝙ finitũ mobile nõ trãsibit infinitũ spacium in tēpore finito. q꞉ si pertrãsiret ipm̄: pertrãsiretur ab ipso. ꝛ sic ĩfinitũ pertrãsiret finitũ. nichil eĩm differt qđ ipm̄ ponatur infinitũ. q꞉ quocũqꝫ posito: finitũ pertrãsibit infinitũ qđ est impossibile. At vero nec infinitũ mobile trãsibit infinitũ spaciũ in tēpore finito. q꞉ tunc ꝛ finitũ mobile in tēpore finito trãsiret spaciũ infinitũ. cum in infinito quãto sit aliquid finitũ. Preterea accepta aliqua parte tēporis q̃ mensurabit totum finitũ tēpus: aliquid infiniti mobilis trãsibit aliquid infiniti spacij ꝛ nõ totum. ꝛ sic erit eadem demonstratio que prius. Quoniam autem predicta ita se habent ꝙ nec mobile finitum transit spacium infinitum. nec mobile infinitum transit spacium infinitum in tempore finito: manifestum est ꝙ non erit infinitus motus in tempore finito. quia nichil differt termino facere magnitudinem infinitam vel motum. eo ꝙ si vnum ipsorum infinitum est: ꝛ alterum quemadmoduꝫ patet in mutatione loci que mensuratur loco in quo est. omnis enim loci mutatio est in loco.

Capłm. ix. qđ sic incipit. Qm̄ aũt oĩe aut moueť aut quiescit ꝛ c̄. Primo demõstrat ꝙ nõ ē dare tp̄s in quo ꝑmo aliqđ statuitur. secundo ꝙ nec ĩ quo ꝑmo aliquid quiescit. tertio ꝙ id qđ mouetur nõ est per aliquod tempus in parte spacij equali sibi sed per instans.

Quoniã oĩe aptum natum quando ꝛ quomodo aptum natum est aut mouetur: aut quiescit: necesse est oĩe quod statuit se dum statuit se moueri. cum ad

hoc sit aptum natū. nō eīm tunc quiescit. q2 nō contingit ꝙ quiescens. i. stans quiescē do faciat se quiescere. ergo mouetur. Et cum omē moueatur ī tēpore: qđ stat: necesse est stare in tempore. ¶ Preterea velocius ꝛ tardius sunt in tēpore: contingit eīm aliud alio velocius ꝛ tardius statuere vel stare. ¶ Non antē contingit aliquid stare ī aliquo tēpore primo. q2 diuiso tali tēpore: sī in neutra partium eīm statur: nec in toto. Si vero in altera tantum: nō primo in toto. nec in vtraqꝫ primo. q2 hoc est impossibile. sicut impossibile est in duobus simul tēporibus primo stare vel moueri. sicut dictum est prius. ¶ Sit tempus in quo primo statur. a. b. partibile enī in impartibili nō sit motus. hoc antē tempus est diuisibile in infinitum. ergo in qualibet parte ipsius statur ꝓ primo quod est impossibile enim nō sit primū in eo. ¶ Nec est tēpus in quo primo quiescens quiescit. nō eīm quiescit in nunc. enim in ipso nunc nō sit motus. in quo autē aliquid est aptum natum quiescere: in eodē ꝛ moueri. ¶ Amplius oīs dicimus id quiescere qđ similiter se habet nunc ꝛ prius, tanꝙ iudicātes quietē ad minus duobus tēporibus. hoc antē in impartibili nō contingit. oportet ergo tēpus esse partibile. ita ꝙ aut in qualibet partium eius quiescat primo. ꝛ hoc est impossibile aut in nulla. ꝛ sic nec in toto. aut in altera tātum. ꝛ sic nō primo in toto. sicut dictū est prius de motu. Nō est ergo primū tempus in quo quiescat. cuius causa est q2 tēpus est cōtinuum ꝛ in infinita diuisibile. ¶ Quā antē omē quod mouetur hoc habet in tēpore ꝛ ex quodā in quoddā impossibile ꝛ mobile esse in aliqua parte spacij equali sibi per aliquod tēpus qđ per se ꝛ nō per accidens mensuret motū eius qđ sic patet. Quiescere est mobile totū ꝛ quālibet partē eius in eodem loco per aliquod tēpus tunc eīm dicimus aliquid quiescere quod ipm ꝛ quelibet pars eius in alio ꝛ alio nūc inter que cadit tēpus mediū est ī eodē cum igitur qđ mutatur dum mutatur nō quiescit impossibile est ipm totū esse alicubi ꝑ aliquod tēpus sed cum tēpus sit diuisibile verū est ꝙ ipm ꝛ partes eius in eodē sunt in alia parte tēporis. Sic igitur q2 hoc verū est per solū nunc est in eodē ita ꝙ nō per aliquod tēpus sed per solū terminū tempus qđ est indiuisibile est in eodē in quo scđm aliquid dicitur manēs q2 conformatur in eodē nunc spacio equalis sibi nō tamē quiescit in eo q2 nō contingit moueri vel quiescere in ipso nūc. Et ꝙuis non contingat in ipso nunc moueri mobile tamē contingit ipm scđm aliquid esse in ipso q2 secundum conformitatem quod tamē esse secundum aliquid non est quiescere. accidit enim quiescere id quod fertur cui tamē non accidit conformari equali sibi.

Capitulum. x. quod sic incipit. Zeno antē dū ratiocinatur ꝛ cē. Primo soluit quattuor rationes zenonis negantis esse motum. secundo motum ipsius negantis mutationem. tertio motum in destruens motum circularem.

Zeno ratiocinatur sophistice dicens omē mobile tunc quiescit: quando est ī spacio equali sibi. Sed in quolibet nunc totius temporis est in spacio equali sibi: ergo per totum tempus quiescit. vnde sagitta que videtur velocissime ferri: semper quiescit. quia semper in quolibet nunc est in spacio sibi equali. Hoc autem falsum est. quia tempus non componitur ex ipsis nunc sicut nec vlla magnitudo ex indiuisibilibus. qđ tamen ratio hec supponit. ¶ Quattuor autem sunt rationes zenonis que faciūt difficultatem soluentibus. ¶ Preterea ꝙ nichil mouetur eo ꝙ oportet id qđ fertur prius transire mediū ꝙ totū. sed cōtinuum diuisibile est in infinita media ꝙ transiri nō possunt. Et hanc rationē superius soluimus dicentes ꝙ sicut magnitudo est in infinita diuisibilis: ita ꝛ tempus contingit infinita in infinito tēpore pertransire

Secunda antē vocata achilea q2 est inuincibilis ut achiles ꝙ tardius mobile fugiēs

nunq̄ attingetur .i. attingetur a velocissimo. q2 semꝑ prius transibit aliquā partē spacij ad quā cum perueniret velocissimū trāsiens: ipm tardū aliā pertrāsibit. Que ratio sicut z precedens consistit in diuidēdo continuū in duo licet nichil differat ad presens siue diuidatur in duo siue in plura q2 ex ipsa ratione secunda accidere videtur mobile nunq̄ peruenire ad terminū ultimū ꝓpter diuisionē magnitudinis. additur tamē i ista velocissimū nō pertingere tardū qḋ .i. cum quodā ornatu verboꝝ dictū est eum quadā ostentatione dictū est. Est ergo eadē solutio huius z illius. dicamus autē ꝙ falsuz est tardū precedēs nunq̄ attingi a velocissimo. donec eīm precedit: nō attingeretur. tamē aliquādo velocissimū eum tardissimo z ecōtrario. attingetur: ex quo trāsit magnitudinē finitā. Tertia ratio est illa q̄ nunc in ꝑncipio posita est ꝙ om̄e mobile etiā velocissimū ut sagitta quādo fertur quiescit. q̄ nichil cōcludit eo ꝙ tēpus non cōponit ex ipsis nunc ut supponit. Quarto arguit ex his q̄ mouētur in stadio. quoꝝ vnum equalis magnitudinis mouetur cōtra aliud equali velocitate. iuxta equalē magnitudinem stantē. Nam ꝙ vnū a fine stadij .i. a termino spacij aliud a medio eius moueri incipiat. utrūq3 eīm ipm pertrāsibit: alterā totā nō pertrāseundo nisi medietatē stantis. ꝓpter hoc zeno opinabatur tēpus mediū esse equale duplici tēpori in quo transit alteram totā alterā contra motā. Est autē in hoc deceptio ꝙ vult equalē magnitudinem equali velocitate z equali tēpore transire equalem stantem z aliā cōtra motā. hoc autē falsum est. verbi grā. sit magnitudo stans .a.a.a. z alia equalis ei incipiēs moueri a medio eius .b.b.b. z tertia huic cōtra mota equalis z eque velox .c.c.c. incipiens ab ultimo .b. moueri. quādo ergo primū .b. simul erit cum ultimo .c. z econtrario: primū .c. transibit oīa .b. z primū .b. oīa .c. z tamē nō transibit nisi mediā .a. z sic mediuz erit tēpus ut videtur. hec autē ratio accidit ad dictā falsitatē: ꝙ motū in equali tēpore pertrāseat magnitudinē z stātem cōtra motā. Nec scḋm mutationē que est inter cōtradictoria accidit nobis aliquid impossibile ex dictis zenonis arguētis sic. quādo aliquid mutatur ex nō albo in albū: nō est vere ut albū nec ut nō albū. ergo z tunc nō est albū nec nō album. qḋ est impossibile q2 contradictionis nō est mediū. Ad qḋ dicendum ꝙ nō sequitur hoc nō est album sed totū ergo nō est album z similiter de nō albo sufficit eīm ꝙ plures partes aut magis ꝓprias habeat de albo ad hoc ꝙ dicatur albū. z similiter de nō albo. nō eīm idem est nō esse in hoc z nō esse in toto hoc. similiter aūt est de esse z nō esse. z de alijs que sunt scḋm cōtradictionē. quoꝝ subiectū semꝑ ex necessitate est in altero oppositoꝝ scḋm partem. nō semꝑ tamē est in altero scḋm totum. In circulo autē z spera videtur zenō nichil moueri sed oīa quiescere. q2 in eodē loco ꝑ quoddā tēpus sunt ipsa z partes ipsoꝝ. hoc autē primo falsū est quantū ad partes que nullo tēpore sunt in eodē loco. deinde quantū ad totū. ꝙ habet alteꝝ z alteꝝ motū secundū diuersitatē signoꝝ. Ita ꝙ vnus motus nō est idem alteri nisi per accidēs. sicut musicus homo z homo sunt idem. vna enim lato sequitur semper alterā nō interueniente quiete. z hoc est verum in spera z in om̄i motu circulari.

Caplm. xj. qḋ sic incipit. Ostēsis aūt his: dicimus ꝙ impartibile nō cōuenit moueri z c. Probat quatuor rōnibus ꝙ indiuisibile ꝑ se nō pōt moueri.

Ex his que superius demonstrata sunt manifestū est ꝙ non cōuenit moueri ꝑ se aliquod impartibile licet per accidens moueri possit. ut si sit in corpore moto quēadmodū qḋ est in naui mouetur mota nam sicut z pars motu totius. intelligatur autem impartibile qḋ est indiuisibile scḋm quantitatē. Qḋ autem alius possit esse motus partis a motu totius: manifestuz est in spera z etiam in rota quarum

partes q̄ sunt iuxta centrū nō mouētur tāta velocitate quāta ille q̄ sunt in circūferētia. cōuenit igit͛ impartibile moueri in alio: per se autē nō. qḋ sic patet. Mutet͛ igit͛ sc̄m quātitatē siue scd̄m formā siue scd̄m cōtradictionē ex aliquo in aliud. ut pote ex a.b. in .b.c. in tēpore determinato qḋ sit. d.e. In hoc igit͛ tēpore necesse est ipm̄ impartibile qḋ mouet͛ esse aut in p̄ma parte. a.b. aut in secunda. b.c. aut partim in vna ꝛ partim in alia sicut om̄e qḋ mutatur se habet ad id in q̄ mutat͛. Nam in utraqꝫ simul nō erit. q: esset partibile. nec in ultima q̄ est. b.c. q: esset mutatū. cū tamē ponat͛ mutari. Relinquitur ergo adhuc q̄ sit in p̄ma que est. a.b. in qua dū erat quiescebat ꝛ sic impartibile dū mutatur quiescit. Amplius sic solūmodo ꝛ nō aliter impartibile habebit motū: si tēpus cōponitur ex ipsis nūc. q: mobile nō habet motū sed mutatū esse i ipso nūc. sicut autē nō cōponitur tēpus ex ipsis nūc: ita nec motus ex momētis. Amplius om̄e qḋ mouetur necesse est p̄us moueri equale vel minus ipsius q̄ totū ꝛ pertrāsire equalē vel minorē magnitudinē q̄ totā indiuisibile minus ergo oportet moueri ipm̄ indiuisibile prius per spaciū cum sit equale ꝛ sic magnitudo sup quā mouet͛ cōponetur ex pūctis qḋ est impossibile. Amplius om̄e qḋ mouet͛ nō in nunc sed in tēpore qḋ est diuisibile motu cuius tēpus est aliqua pars minus toto in qua parte minꝰ mobile tantū mouebit͛ q̄tum ipm̄ motū est. s. per spaciū sibi equale ipm̄ in toto si igit͛ diuisibile mouet͛ erit aliquod tēpus minus tēpori eo in quo mouet͛ ipm̄ indiuisibile et in hoc tēpore poterat moueri aliquid minus ipso ꝛ sic indiuisibile erit diuisibile in minus sicut quodlibet tempus in minus tempus sic igitur nec in tempore nec in aliquo tempori quod est nunc impartibile possibile est moueri.

Capitulum .xij. quod sic incipit. Mutatio autem nec vna ꝛ c̄. Demonstrat q̄ nulla mutatio potest esse infinita primo hoc de his que sunt inter opposita ꝛ contraria. secundo de loci mutatione.

Utatio autē nulla est infinita cum quelibet sit ex quodā in quoddā ꝛ ex hoc habeat necessario terminū tam ei illa q̄ est in cōtrarijs q̄ que est ex cōtradictiōe habet terminū. cum termini cōtradictiōis sint affirmatio ꝛ negatio. s. ens et nō ens. Generationis quidē terminus est esse corruptiōis vero nō esse alterationis quidem aut q̄ est inter cōtraria terminū sunt ipsa cōtraria q̄ sunt ultima huius mutatiōis augmēti etiā terminus est gradus perfecte magnitudinis cōueniēs augmētali scd̄m ꝓpriam naturā determinati aut aliquis terminus est remotio huius magnitudīs. Quare latio autē mutatio loci vniuersalit͛ est nō est finita hoc modo cū nō oīs sit inter cōtraria ut circulatio Sed est finita ex hoc q̄ impossibile est fieri id qḋ impossibile ē factum esse ꝛ impossibile est mutari qḋ impossibile est mutatū esse qḋ antez fertur mutat͛ in aliquid ergo impossibile est aliquādo mutatū esse in illud ꝛ sic motus localis finitur nō igitur fertur. i. mouet͛ aliquid infinitū q: impossibile est perficere ipm̄ motū localē est ipossibile sic trāsire ipm̄. Motus itaqꝫ mutatio finita ē ꝫ si cōtingit vnū ꝛ eūdē motū infinitū eē nō in longū ꝫ in duratiōe tp̄is postea cōsiderādū erit Nā nō existente motu vno numero ꝫ pluribꝰ sibi succedentibꝰ nichil forte prohibet eē infinitū ut si post loci mutationem sit alteratio post alteratiōnē augmentū post augmentū generatio ꝛ iterꝫ alius motus. hoc cūm nō erit motus semp in tp̄ore: ꝫ nō vnus. s. cōtinuus ex oībus ut autē sit vnus numero ꝛ infinitus nō cōtingit excepto. s. circulari motu.

Libri septimi Capitulum primū quod sic incipit. Omne quod mouetur necesse est moueri ab aliquo ꝛ c̄. Probat q̄ omne qḋ mouetur ab aliquo mouetur.

Omne qd mouetur necesse est moueri ab aliquo.si eīm nō habet in se pn-cipium motus.manifestū est ipm moueri ab aliquo.Si autē habet pncipium motus in se:supponatur moueri nō qr pars eius:sed qr totū scdm se mouetur.potest eīm aliquis opinari aliquid a se ipso moueri qr vna pars eius mouet z alia mouetur.z pro tāto extimare moueri a se ipso:qr nō videtur q̄ ipsaꝝ parcium moueat z q̄ moueatur. Nichil autē a se ipso moueri primo z per se:sic patet. Qd a se ipso mouetur:nō pausat a motu ꝓpter alterius quietē.si ergo aliqd pausat ad quietē alterius:ipm nō a se sed ab altero moueri necesse est.qr ab alio depēdet in suo motu.hoc igitur supposito:accipiatur moueri aliquid·tale autē diuisibile erit.cū omne qd mouetur diuisibile sit.diuidatur ergo in duas partes altera itaqȝ parte quiescente: nō totū mouetur a se ipso:sed pars a parte.si vero totū quiescet ad quietē partis:nō ergo mouetur totum a se ipso.cum sit suppositū illud nō moueri a se ipso quod pausat ad quietem alterius. Nichil ergo mouetur a se ipso. quia oīe quod mouetur ita diuisibile est in duo:ꝙ parte quiescente z totum quiescit.

Capitlm.ij.qd sic incipit.Qm autē oīe qd mouet ab aliq̄ mouetur z c̄. Manifestat ꝙ in oīm motu est deuenire ad primū mouēs z nō est processus i infinitum in mouentibus.

Quoniā oīe qd mouetur ab aliquo mouetur z est in loco ita ꝙ mouēs ipm etiam mouetur ab alio z hoc ab alio.nō proceditur tamē in infinitū:sed statur ad aliquod qd est pmo motū.Si eīm procedatur in infinitū.a.mouetur.a.b.et.b.a.c.z hoc.a.d.z sic ī infinitū accipi poterit motus cuiuslibet istoꝝ qui est vn9 numero z finitus.cum sit vnius mobilis z ab aliquo in aliquid vnū numero. in eodē igitur tēpore erit hic motus vnus numero z finitus:et motus oīm infinitoꝝ.qr quādo pmū mouetur videlicet.a.z scdm videlicet.b.z sic de alijs.mouebunt ergo simul oīa. z eq̄lis erit motus vnius:motui cuiuslibet licet nō sit differētia si vnius motus maior esset motu alterius.cum ergo tēpus in quo mouetur.a.sit finitū:accidet motū infinitū esse in tēpore finito.qd est impossibile. Sic ergo videtur demōstrari ꝓpositū. nō tamē demōstratur.qr nullum incōueniēs est motū infinitū nō quidē vnū numero sed alteꝝ z alteꝝ infinitoꝝ motoꝝ esse in tēpore finito. Accipiatur ergo id qd mouetur scdm locū z corporalē motū de necessitate tangi ab.a.mouēte aut cōtinuū esse ei.z per cōsequēs posse moueri vno motu numero.Si ergo talia sunt infinita:poterit magnitudo resultās ex ipsis habere motū infinitū.z sic in tēpore vno finito est vnus motus īfinitus.qd est īpossibile.nō ergo ī mouētibus procedet in īfinitū sed stabit ad aliqd p̄mū. Nec differt ꝙ hoc demōstrat quodā supposito.s.ꝙ mouēs tāgit id qd mouet aut cōtinuū potest eē illi.qr hoc suppositū ē possibile ex quo nō sequit impossibile.

Capitulum.iij.qd sic incipit. Primū autē mouēs nō sicut est ꝙ eius causa z c̄. Proposito ꝙ pmum mouēs īmediatum simul est cuȝ motu.pmo probat hoc de eo qd mouet seipm.secundo de eo qd mouet ab alio localiter.

Primū mouēs nō quidē sicut finis sȝ sicut efficiēs ita simul ē cum motu:ꝙ nichil ē mediū ipsoꝝ z hoc veꝝ est ī oī motu z mouēti. Qm autē tres sūt spēs motus.s.scdm locū.sȝ scdm qualitatē z scdȝ quātitatē: generis mobiliū necesse ē tria esse scdm q̄ est motus.vnū ē locus scdm quē est loci mutatio.aliud ē qualitas scdm quā alteratio.tertiū ē quātitas scdm quā augmētū z decrimētū.i quib9 oib9 simt ē mouēs z qd mouet.z hoc pmo apparet ī loci mutatiōe q̄ ē pma motuū. Oīe eīm qd fertur localr.aut a se ipso mouetur:aut ab alio.z siquidē a se ipso: in ipso existe.

ꝑncipio mouente mouet᷑. ita ꝙ simul existunt mouens z qđ mouetur nec aliquod est mediū inter ipsa. Si autē mouet᷑ ab alio: hoc est altero quattuor motuū in quibus diuiditur motus qui est ab altero. quoꝝ vnus est pulsio. secundus tractio. tertius vectio. quartus vertigo ad hos reducunt᷑ oms motus locales qui sunt ab alio. Pulsio la quidē alia impulsio cum mouēs pellendo nō deficit ei qđ mouet᷑ sed iungitur ei alia expulsio. cum expulsū elōgatur ab expellente. Vectio autē est cum aliquod nō per se mouetur sed in eo qđ est in re vel super rē motā. ita qꝫ vehemēs mouet᷑ aut pulsum aut tractū aut ductū vertigine z sic vectio reducitur, ad aliquē alioꝝ triū motuū

Tractio vero est cum motus trahētis nō separatus ab eo qđ trahitur velocior vel vehemētior est ꝙ esset ꝓprius motus ipsius. z hoc sine trahēs trahat ad se ipm vel ad alteꝝ. ad hos enī duos reducunt᷑ oms tractus qui sunt in specie tractiōis ut inspiratō respiratio z expuictio. z vniuersalr̄ quicūqꝫ motus emissiui seu receptiui sunt in corporibus. z reductio spate z tractus instrūēti textiui. quoꝝ oīm alij cōgregatiui alij vero sunt disgregatiui. ols enī motus localis vel est a se vel ab alio. Vertigo cōponitur ex eō tractu z pulsione. cum enī oīe mouēs pellit aliud z aliud trahit: illud tūc vertitur. z sic vertigo reducit᷑ ad pulsum z tractū. Si igitur pellēs z trahēs simul sunt cum eo qđ pellitur z trahitur: manifestū est ꝙ nullum mediū est mouētis z eius qđ ab alio mouetur scđm locum. hoc autē simul esse: manifestū est ex dictis. pellēs enī simul est cum eo qđ pellitur. cum pulsio sit motus ad aliud a pellēte aliud se ipso vel alio mediate. Similiter trahēs z qđ trahitur simul sunt. cum tractus sit motus quo trahens trahit aliquid ad se: quod vel ad aliud. eodem modo in congregatione z disgregatione. Projectio etiam que est species pulsionis: est quando est motus velocior eo. s. motu qui conuenit rei ex natura causatus ex fortiori pulsione. simul habet mouens z quod mouetur. tandiu enī fertur quod pellitur quandiu durat violentia pulsionis. quando naturalis motus eius quod pellitur fortior est ꝙ pulsio: tunc cessat talis motus. simul ergo est virtus proiicientis z quod pellitur ab eo donec durat pulsio. Simul igitur sunt mouens et quod mouetur localiter z ipsorum nullum est medium.

Capitulum. iiij. quod sic incipit. At vero nec alterati nec alterantis z c. Primo manifestat ꝙ ultimum alterantis z primū alterati simul sunt. secundo idē probat de augmento z detrimento.

At vero alterati z alterantis nullū eē mediū. manifestū est ex inductione. In oībus enī alterationibus simul est ultimum. i. proximuz alterans z primum quod alteratur. oīe enī alterabile alteratur per qualitates sensibiles quibus corpora different ad inuicem differentia faciente alteratum. z hee qualitates sunt grauitas leuitas duricies molicies. sonus. color. z alie qualitates sensibiles. que dicuntur passiones z passibiles qualitates quibus sensibilia corpora adinuicē differunt. aut qꝛ habent contrarias qualitates ut calidum z frigidum. aut per magis aut minus eiusdem ut maius z minus calidū. ab his qualitatibus alterantur z animata corpora z inanimata. z partes aiatorum que sunt inanimate. ut capilli z vngues. z partes animate. ut sensus quorum actio est motus factus per corpus. z hoc sensu paciente aliquid a qualitate sensibili. In hoc tamen differentia est quia secundum quascūqꝫ qualitates alterantur inanimata: secundum eas alterantur z animata. sed non econtrario. quia alteratione que fit in sensibus non alterantur inanimata sed tantūmodo animata. Item semper latet inanimata quando alterantur. animata autē non semper latet

quis latere possit. quādo nō alterātur per sensus. Si ergo per passiones sensibiles fit oīs alteratio. hoc est quādo simul sunt cum his q̄ alterātur ab eis: manifestum est ꝙ simul sunt agens ⁊ paciēs. ⁊ nullū mediū ipsoꝝ est. Qualitati eīm sensibili cōtinuatur aer. cui. s. aeri continuū est corpus qđ alteratur ab ea. Similiter superficies colorati terminatur ad mediū illuminatū. qđ lumē cōtinuatur visui. ⁊ eodē modo est de auditu ⁊ olfatu ⁊ alijs sensibus respectu proximoꝝ objectoꝝ a quibus alterātur. ⁊ idē est de inanimatis ⁊ insensibilibus. Idem etiā quod augetur ⁊ augēs simul sunt. quia augmētum est quedā appositio ad quātitatē pre existentē in qua oportet apponens simul esse cum eo cui apponit. Et similiter est in detrimento quod est ablatio quedam a quantitate pre existenti. Manifestum igitur ꝙ mouentis ultimi et imedietati et primi moti nullum est medium.

Capitm. v. quod sic incipit. Quōd autē que alterātur oīa a sensibilibus alterantur ⁊ c̄. Quod in precedēti suppositū. s. alterationē esse tātum circa sensibiles qualitates manifestat probans primo eam nō esse in qualitatibus quarte spēi formis videlicet ⁊ figuris. secundo ꝙ nō est in hītibus qui sunt in pma specie.

Quod oīa q̄ alterātur hoc paciuntur a qualitatibus sensibilibus. ⁊ ꝙ eoꝝ sit tātum alterano q̄ ab his paciuntur: sic cōsiderabimus. Si eī circa aliquas qualitates est alteratio: videtur maxime esse in figuris transfiatoībus ⁊ habitudinibus q̄ vel acquirūtur vel remouētur a subiectis. In his autē q̄ fiunt sub talibus qualitatibus nec est alteratio q̄uis post alterationē possint fieri sub ipsis. ut cum subiecta alterantur ut dēpsata aut rarefacta. calefacta vel frigefacta. in ipsis tamen qualitatibus per se nō est alteratio. Hoc autē primo patet de figuris ⁊ formis. illud eīm ex quo fiunt huius figure nō predicatur de ipsis predicatione formali sed denominatiue. Nō eīm dicimus statua piramis est es aut lignū: sed ereum aut ligneū. qualitates autē secundū quas est alteratio in recto predicātur de subiectis. ⁊ etiā recipiunt predicatioēs ipsoꝝ. dicimus eīm equali voce es est calidū ⁊ calidū est es equali voce predicātes primam materiā ⁊ ecōtrario. ⁊ qm̄ hoc reperitur in solis qualitatibus sensibilibus: patet ꝙ in ipsis ⁊ nō in alijs est alteratio. Amplius nichil dicitur alterari eo ꝙ accipiat formam ⁊ cōplementuz sui sicut nō dicimus domū alterari quando perficitur per formā tecti. sed figura ⁊ forma sunt huius: ergo in ipsis nō est alteratio. Nec in habitibus est alteratio. habitus eīm sunt virtutes quedā ⁊ malicie. talia autē sunt ad aliquid. Sicut eīm sanitas est ad aliquid cum sit quedā mensuratio habentioꝝ adinuicē ⁊ ad corpus cōtinens. Similiter sicut pulcritudo ⁊ agilitas sunt ad aliquid cuz sint dispositiones perfectionis cōuenientia animali existentia ad optimū ⁊ ad finē cōsequēdum: ita ⁊ virtutes atqz malicie sunt ad aliquid. in ad aliquid autē nō est generatio nec corruptio nec aliquis motus: igitur nec alteratio. Nec etiam circa virtutes ⁊ malicias anime. virtus eīm est quedā perfectio. quia vnūquodqz tunc perfectū est quando attingit propriā virtutem. ⁊ tunc maxime est scđm naturā suam. ut circulus q̄ maxime scđm qđ competit nature circuli que est perfectus in circularitate. malicia autē cum sit corrupno virtutis ⁊ remotio eius: debet censeri penes virtutē quātum ad alterationem.

Fit quedam acceptio virtutis ⁊ remotio malicie puta alteratione cuiusdam. cum in ipsa non est alteratio. ꝙ eīm aliquid alteretur primuz virtuti: ex hoc patet ꝙ virtus aut est quedam impassibilitas circa alterationes stans in subiecto: aut est habitus reddens subiectū paciens impassibile nō simplr̄: sed sicut recta ratio dictat: malicia vero

reddit ipm passibile cum sit passio cōtraria virtuti. ¶Preterea tota moralis virtꝰ cōsistit circa voluptates ⁊ tristicias in quibus est alteratio aut eni alteratur quis a voluptate actualiter insistēte aut a memoria preterite aut a spe future ita ꝙ si actualiter existente hoc fit: sensus alterās causa est huius passiōis. Si vero a memoria aut spe: etiā ab ipso sensu alterato hec passio procedit quia memoria ⁊ spēs insunt nobis aut reminiscentibus quales voluptates in preterito passi sumus aut spectātibus quales deinceps paciemur. At vero nec intellectiua parte aīe in qua est scientia: alteratio cōuenit. eo ꝙ scientia est ad aliquid circa quā nō est motus. quia scdm nullā potentiā mouentē fit scientia in aīa sed per uniuersalē acceptionem mediate experiētia que fit in particularibus.

¶Preterea actus scientie qui est speculari nō est motus nec generatio. sicut respicere ⁊ tangere ⁊ huius actus: nō sunt gñones. ¶Preterea ⁊ acceptio scientie nō est generatio nec alteratio. quia nō in moueri sed in quietari ⁊ residētia fantasmatū aīa fit sciēs ⁊ prudens. sicut enim habēs scientiā dum est dormiēs aut ebrius nō potest speculari per ipsam sed postꝙ dormiēs fuerit excitatus aut ebrius quietatus aut freneticus ordinatꝰ scientia qua prius uti nō poterat propter fantasmatū perturbationē uti potest eo ꝙ mutata perturbatione ⁊ mente redeunte in debitū statum inest ei potētia ad id quod cōgruit habitui scientie: ita fit in prima acceptione scientie que est quedā quies ⁊ residētia turbatiōis ⁊ inordinatiōis fātasmatū. propter quorum perturbationē infātes nō possunt adiscere nec ex sensibus de sensibilibus iudicare sicut seniores. quia multa perturbatio ⁊ motus fantasmatū est in ipsis. s. infantibus. que perturbatio accipit statū ⁊ quietē aliquādo a natura que per successū tēporis ordinatur. aliquādo vero a disciplina qua vnus ab uniuersaliter ab alio docetur. siue autē hoc fiat a natura siue a doctrina: semper precedit sciētiā aliqua alteratio seu motus. quēadmodū prius surgit dormiēs. ⁊ fit vigilās quam exeat in actum speculationis. Manifestum igitur ꝙ alteratio est in solis qualitatibꝰ sensibilibꝰ ⁊ tātum in sensibili parte aīe. in alia. s. intellectiua nulla nisi scdm accidens.

Capitulum. vj. quod sic incipit Dubitabit utique aliquis utrum oīs motus oīum comparabilis sit ⁊c. ¶Proponit primo utrum quelibet motus cuiuslibet comparatiuus. secundo quot requiruntur ad comparabilia.

Dubitatur utrum quilibet motus alteri cōparabilis sit ad nō. nam si quilibet alteri cōparabilis est eque velox erit alteri cōparatus qui in equali tēpore super equali magnitudine est ex quo semper ꝙ aliquis motus circularis alicui recto erit equalis ⁊ alicui maior vel minor eo ⁊ sic linea circularis ē equalis linee recte quod est impossibile. Amplius adhuc quedā alteratio eidē loci mutationi equabitur cū cōtingat in equali tēpore vnū alterari ⁊ aliud moueri localiter. Erit ergo qualitas quedam equalis eidē longitudini quod est impossibile. Si autē sequatur ad equalitatē motuum equalitas eorum in quibꝰ est motus ⁊ ecōtrario. cum nō possit esse equalis qualitas lōgitudini nō erit alteratio loci mutationi equalis nec maior nec minor nō igitur oīs motus oīum motui cōparabilis est. Videtur autē incōueniens si in circulari motu ⁊ recto nō potest esse cōparatio sicut incōueniens est ꝙ motus in circulo ⁊ motus in recto nō possint esse eque veloces sed semper necesse sit vnum ipsorum aut velociorē aut tardiorē alio esse ⁊ nihil adinuicē sint conformes tanquam si vnus esset sursum alius deorsum. Amplius nihil differt ad cōparationē ipsorum dicere ꝙ necessarium est vnum ipsorum esse velociorē aliū tardiorē quia si circularis potest esse maior ⁊ minor recto necessarium est ꝙ possit esse equalis eidem. Sicut. b. motū circulariter in tēpore. a. plus pertransit quam. c. motū scdm rectū pertrāsit in eodē tēpore eo ꝙ velocius est. b. quam. c. ⁊ dictū

fit superius ꝙ velocius in equali tēpore plus pertrāsit ⁊ in minori tēpore trāsit equale spaciū erit eīm aliqua pars tēporis signari per .a. in qua mobile .b. velocius motū circulariter ꝙ sibi spaciū equale illi qđ .c. mobile tardius pertrāsit in toto tēpore .a. At vero si cōparabiles sint motus circularis ⁊ rectus accidit incōueniens supradictū .s. circulo cōparari rectū sed hoc nō sunt cōparabilia ergo nec motus. Dicēdum est ergo ꝙ quecūqꝫ nō sunt equiuoca oīa sunt cōparabilia. Equiuoca autē cōparabilia nō sunt. ut nō dicitur ꝙ stillus est accutior vino aut corda qꝛ equiuoce dicunť accuta .s. de istis tribus bene autē cōparatur corda ultima ei .s. bono corde ꝙ est iuxta ipam. dicēdo hec sonat accutius illa qꝛ accutū est idem ⁊ vnicum in eis .s. cordis. Et eodē modo nō cōparatur motus circularis motui recto cum vnus ipsoꝝ sit velocior qꝛ nō idem velox hic ⁊ ibi ⁊ ad hoc multo minus in alteratione ⁊ loci mutatione. aut forte hoc .s. qđ dictum est nō est veꝝ qꝛ quecūqꝫ nō sunt equiuoca cōparabilia sunt adinuicē hoc enī qđ est multū significat idem in aere ⁊ aqua ⁊ tamē nō sunt cōparabilia scđm multū ⁊ si secundū hoc nō cōparantur nec scđm duplū qđ tamē idem est ⁊ vniuocū in oībus duplis cum sit ꝓportio duoꝝ adinuicē. Sed ⁊ in his est eadē ratio quare nō cōparantur.

Multū eīm in aere .s. dupli in aqua ⁊ in aere ⁊ in aqua equiuocū est sicut ⁊ ratiōes eoꝝ sunt equiuoce. vnde si aliquis dicat multū est tantū ⁊ iteꝝ multū est tantūdē ⁊ iteꝝ multū est equale equiuocū est ipm multū in aere ⁊ aqua si est tantū tantūdem ⁊ equale ⁊ in eis nō dicitur ꝓprie qꝛ nō in aliquo qđ eis cōueniat vniuoce. ⁊ ideo si dicatur vnū ipsoꝝ esse duplū ad aliud qđ est ꝓportio duoꝝ ad vnum ⁊ vnū ad duo ⁊ duplū equiuoce de ipsis dicuntur. Cōparabilia nō sunt oīa .s. quoꝝ est vna natura. Oportet etiam cōparabilia nō esse in alio susceptio. primo cōparatur enī eque albus cum albo in albedine cum dicimus hoc est albius illo quia primū susceptiuum albedinis est cuz specie in utrisqꝫ videlicet superficies ⁊ magnitudo a quo vero ⁊ voꝝ nō cōparantur in aliquibus proprietatibus quia sunt in alio subjecto. Videtur autem ꝙ hoc modo contingat omīa fieri vnum ac per hoc comparabilia qđ esse in alio conuenit vnicuiqꝫ accidēntium respectu quoꝝ fit comparatio ⁊ sic hoc habent scđm idem ⁊ cōmunē videlicet esse in alio ut equale dulce ⁊ albū cōmune habent vniformiter esse in alio. Amplius si exigitur vnitas subjecti ad cōparationem videtur ꝙ nichil sit alteri comparabile quia primū susceptiuū cuiuslibet non est quodcūqꝫ .i. quodlibet indifferenter contingens sed determinatum vnum vnius ⁊ sic differunt omīa in principio susceptiuo. Sic ergo comparabilia non solum oportet non esse equiuoca sed etiam non habere differentiam nec in natura specifica nec in principio susceptiuo. Dico autem in natura specifica qualem differentiam habet color in diuisione specierum coloris. scilicet ex quo sequitur ꝙ non est comparabile album nigro. dicendo utrum vnum ipsorum sit magis collocatum ꝙ aliud quare non comparatur scđm aliquam vnam speciem coloris. Sed in quantum color prout est genus. Si ergo debet esse cōparatio oportet hoc esse secundum eandem speciem ut secundum album.

Capitulum .vij. quod sic incipit. Sic ⁊ circa motus eque velox ⁊c̄. Declarat ex dictis quis motus cui sit comparabilis. primo in motu locali. secundo ī alteratione. tertio in generatione ⁊ corruptione.

Ic igitur cōparabilia sūt ꝙ dicta sūt sic oīe motū fit cōparatio ut si dicať eque velox mobile qđ moueť in equali tpe per equalē lōgitudinē in tali spē motus ut pote quādo ambo mouētur motu recto. Si autē aliud alterať aliud moueť

localis nõ cõparant̃ adinuicẽ mutatiões nec vna ẽ eq̃ velox alteri cui9 causa ẽ q2 mot9 hñt species diuersas que nõ sunt vnius nature. Quare si oĩa localiter mota ĩ equali tẽpore per equalẽ longitudinẽ dicãtur eque velocia erit motus circularis equalis recto qđ est impossibile. Utrum causa huius impossibilitatis sit q2 loci mutatio est gen9 cuius iste sunt spẽs aut q2 linea est genus cuius spẽs sunt rectũ ꝛ circulare dubiũ est tẽpus enim nõ potest esse causa ꝓpter quã nõ cõparant̃ q2 vnũ ꝛ idem indiuisibile in ambob9 motibus est. Dicẽdum est igitur ꝙ simul differũt specie motus ꝛ magnitudo sup quibus est. Nam loci mutatio habet spẽs si idẽ super quo est habet spẽs. Amplius aũt videtur differre motus a motu si instrumẽta differũt sicut motus qui fit per pedes dicitur ambulatio qui autẽ per alas dicitur volatio sed nõ est hic tãta differẽtia q̃ cõparationẽ impediat sed illa q̃ est figuris.s.recta ꝛ circularis sic est alia mutatio ut alteri nõ cõparet̃

Nõ igitur mouẽtur in equali tẽpore sc̃dm magnitudinẽ eiusdẽ rationis si motus nõ differũt specie eque velocia sunt. Considerãdum est igitur in cõparatione q̃ sit differẽtia motuũ adinuicẽ. Et significat hoc ratio q̃ modo dicta est ꝙ genus nõ est aliqđ vnũ sc̃dm naturã sed in ipso latẽt multa de quibus equiuoce dicitur. Equiuocationum aut alie sunt multũ distãtes ut ille q̃ nullã cõuenientiã. alie vero habẽt quãdã similitudinẽ. alie vero sunt proxime aut in cõceptu generis aut aliqua similitudine ꝛ ideo nõ videntur equiuocãtes cum tamẽ sint. Utrum autẽ diuersã faciat spẽm sola diuersitas subiectoꝝ ut quãdo idem ẽ in alio ꝛ alio subiecto vel diuersitas nature ꝛ subiectoꝝ ut quãdo aliud ꝛ aliud est in alio ꝛ alio utrũ terminus ꝛ diffinitio rei sit ille qui cõuenit ei ex subiecto vel forma dubiũ est ad qđ dicimus ꝙ illud qđ discernimus rem are ut album aduleri utrũ sint idem vel alia nõ est diuersitas subiectoꝝ nõ enim sunt altera q̃ sũt in aliquo ꝛ alio sed potius q2 nõ sunt formaliter idem sed diuersa. De alteratione quoq2 contingit cõparari si est altera alteri eque velox. Si enim sanari est alterari sicut cõtingit hunc velociter ꝛ illũ tardiũ sanatum esse cõtingit etiã quosdã sanari simul Ita cõtingit alterationẽ eque velocẽ esse alterationi quãdo utrũq2 in equali tẽpore alteratum est. Sed cõtra id sc̃dm qđ alteratũ est aliquid est qualitas. sed qualitas nõ dicit̃ aliquid alteri equale sed simile q2 sicut in quãtitate est equalitas ita in qualitate est similitudo. dicẽdum ꝙ si sit idẽ specie idẽ sc̃dm aliquid mutatũ est in equali tẽpore enim alia alteratione eiusdẽ spẽi. Alteratio dicitur eque velox ꝓpter tẽpus qđ est quãtum

Utrum autẽ oportet cõparare subiectũ in quo est equalitas autem qualitatẽ ad hoc vt vna alteratio alteri cõparet̃ hic oportet ꝑmo supponere ꝙ qualitas sit eadẽ sc̃dm spẽm in utroq2 subiecto deinde si debet esse alteratio eque velox alteri ꝙ nõ existat in altero nec magis nec minus sed similiter. Si autẽ passio sit diuersa ut vnũ alteratur q2 dealbatur ꝛ aliud q2 sanatur his nõ est aliquid idem ꝛ ideo nec equalis nec similis ẽ vna alteratio alteri cũ sint diuerse spẽs alteratiõis sicut nec loci mutatio cõparatur alteri a qua est species diuersa. propter considerandum est quot sunt species alterationis et loci mutationis. Si enim ea que per se ꝛ non per accidens mouentur specie differunt ꝛ motus ipsorum differunt specie ꝛ si illa differunt genere et motus similiter et si numero numero. Si ergo queritur utrum oportet recipere ad passionem si eadẽ sit ad hoc ꝙ alterationes dicuntur similes vel eque veloces aut ad id quod alteratur ut ad subiectum quod est albatum aliud autem albatum tantum quantum ipsum. dicendum ꝙ oportet recipere utramq2 passionem quidem utrum sit eadem vel alia subiectum autem cuius alteratio est equalis aut inequalis secundum ꝙ passio in ipso est equalis vel in equalis. Et in generatione et corruptione similiter considerandum

est q̄r illa est alteri eque velox q̄ est in equali tēpore ꝛ in subiecto eiusdē speciei quale est homo ꝛ nō eiusdē generis quale est aīal velocior aut est generatio cuius tēpus nō est equale. Et sic ad tēpus oportet respicere nō ad formā q̄r in gňone nō sunt aliqua duo inter q̄ attendatur alteritas gňonis sicut in qualitate reperitur dissimilitudo. Si ergo est numerus maior ꝛ minus numerus similis speciei facit magis ꝛ minus substantie sicut ergo passio excellens facit magis ꝛ minus ꝛ quantum excellens facit maius ita ꝛ in substantia.

Capitm. viij. quod sic incipit. Qm̄ autē mouens mouet semp aliquid ꝛ c̄. Declarat ꝓportiones q̄ sunt inter virtutes mouentes ꝛ res motas.

Quoniā autē mouēs localiter semp mouet aliqd quātum ī aliquo tēpore ꝛ usq̄ ad aliquē terminuz alicuius magnitudis. Si mouēs aliqd ponitur ut. a. moueat aliqd quātum ut. b. in tēpore. d. per spaciuz determinatū ut per. e. aliud mouens equalis potentie in eodē tēpore mouebit medietatē huius mobilis quāti. videlicet medietatē. b. per duplex spaciū q̄ sit. e. Et itez eandē medietatē mouebit ī medio tēpore. d. per totū spaciū. e. q̄r hoc modo est ꝓportio mouētis. Item si eadē potentia tātuz mouet in tāto tēpore: ipsa mouebit medietatē ipsius mobilis in medio tēpore per equale spacium. Itē media virtus mediū mobile mouebit ī equali tēpore per equale spaciū. Et tamē nō est neccessariū q̄ media virtus mouēs mediuz mobile moueat dupplūz mobile in equali tēpore per medietatē spacij. Itez eadē media virtus nō neccessario mouebit totum mobile in toto tempore per aliquā partē spacij. contingit eīm q̄ ipm nullo modo possit mouere. Si eīm tota virtus totuz mouet cui ꝓportionatur: medietas virtutis ipm mouere nō poterit nec per aliquod spacium nec in aliquo tempore. alioquim vnus posset mouere nauē per aliquod spacium: cum virtus trahentium ipam diuidatur scđm numez trahentiū ꝛ scđm ꝓportionē longitudinis per quā oēs trahunt seu mouentur. Et q̄r virtus diuisa nō potest oīe semp id quod vnita. Idcirco ratio zenonis dicentis q̄ quodlibet granuz milij facit sonum huiusdendo aerem nō est vera. nichil eīm prohibet granū cadens nō mouere aerē motu requisito ad sonum quātum moueret modius milij simul cadens. Neq̄z eīm quelibet pars mouebit taliter cum toto: q̄ si per se ponatur moueat motum quo totum. cum non sit in ipso nisi in potentia. Si duo diuisim mouent duo mobilia tāto tempore per tantum spacium: ꝛ composite virtutes mouebunt compositum ex mobilibus per equale spacium in equali tempore. quia hoc modo est eadem proportio mouentis ad mobile. Similiter in alteratione ꝛ augmento est aliquid alterans. ꝛ quod alteratur. ꝛ hoc in determinato tempore. ꝛ usq̄z ad certum terminuz. Ita q̄ in dupplo tempore alteratur ꝛ augetur duplum ꝛ duplum in duplo ꝛ medium in medio ꝛ in medio medium ꝛ duplum in equali tempore a dupla virtute. Si autem alterans aut augens tantum in tanto tempore alterat aut auget: non est necesse mediam virtutez in medio tempore totum illud alterare. quia forte nichil alterabit aut augebit ipsius sicut dictum est de motu grauis.

Libri octaui phisicorum qui sic incipit. Utrum autem factus sit aliquando motus cum non esset prius ꝛ c̄. Primo proponit intentionem inquirendi de sempiternitate motus. secundo q̄ oēs antiqui affirmant motum esse. tertio q̄ diuersimode locuntur de ipso.

Trum autē motus inceperit esse post ōino nō esse. ꝛ iteꝝ corrūpatur ꝛ ōio desinat esse. aut nō inceperit nec desinat sed semꝑ fuit ꝛ semꝑ erit tanq̄ qd īmortale nec intercipiaꝶ quiete quasi exñs qn eodā vita hōibus subsistētibus inquirēdum est. Aliqui tamē pħoꝝ videlicet leu̇. ꝛ democ. infinitos mūdos dicunt. quoꝝ aliqui fiunt. alij vero corrūpuntur successiue. cum quoꝝ generatiōe ꝛ corruptione necessariū est motū esse ꝛ sic dicunt motū semꝑ esse. Qui autē dicūt mundū esse vnū ꝛ nō semꝑ fuisse sed factū aliqñ: idem dicūt de motu. ꝛ hoc rōnabiliꝶ cū motus sequatur mundū. Si autē cōtingit aliqñ nichil moueri: hoc potest esse dupliciter. vno modo sicut anaxa. dicit. videlicet ꝙ oībus rebus simul exñtibus ī quodā chaos ꝛ cōfuso ꝛ per infinitū tēpus quiescētibus: intellectus ꝑme cause eas disgregauit. ꝛ fecit motū in ipsis. Alio modo sicut emꝑ. dixit aliqñ oīa moueri ꝛ aliqñ quiescere. moueri quidē quādo amicicia facit vnū ex multis prius diuisū ꝛ quādo discordia facit multa ex vno quiescere autē in medijs tēporibus quibus neutra predictaꝝ causarū agit. cuius emꝑ. verba sunt hec. In q̄ntum quidē ex pluribus vnū: didicit est aptū fieri nasci. in quātum iteꝝ ex vno geminato plurima perficiuntur. sic fiunt res: ꝙ nullo modo ipsis est seūn vnū. Sic autē permutātur: nec simul perficiunꝶ. q: nō in instanti sed per multā morā tēporis. sic autē semꝑ sunt īmobiles scđm circulū hoc aūt qđ dicit sic permutaꝶ opinādum est dicere eas trāsmutari ab vna dispositione in aliā. Cōsiderādum est igitur de his. cum hoc non solum sit utile ad considerationem nature: sed etiam ad scientiam de primo principio.

Capitulum. ij. quod sic incipit. Incipiemus autem principium ex dictis diffinitis a nobis ꝛ c̄. Primo probat ꝙ oportet mobilia preexistere motui. secundo ex hoc arguit motum esse sempiternum.

Incipiemus autē ab hoc qđ diffinitū est in nobis in tertio motū esse actuz mobilis scđm ꝙ est mobile ergo necesse scđm quēlibet motū preexistere res mobiles. Preterea sine diffinitione motus. communis cōceptio oīm est ꝙ possibile moueri necessariū est esse scđm quēlibet motū. ut necessariū est alterabile alterari. ꝛ mobile localiter ferri. quare prius oportet esse mobile q̄ fit motus. ut ꝑus ē combustibile quā cōburaꝶ ꝛ similiꝶ cōbustū. Mobilia itaq; q̄ presūt scđm quēlibet motū necesseriū ē aut facta cē aliqñ cū ꝑus nō esset aut fore perpetua. Si igiꝶ quolibet ipsoꝝ mobiliū factū est necessariū est aliā mutationē ꝑus esse factā per q̄m factū sit vnū quoq; possibiliū moueri ꝛ sic āte q̄libet mutationē erit alia mutatio ī infinitū. Si aūt mobilia semꝑ fuerit motu nō existe vī irrationabile ꝛ ab ignorātib9 dictū videlicet ꝙ possibile per infinitā durationē fuit sine actu. Amplius subtilius ingredientibus: videbitur necessario hoc accidere ꝙ motus nunq̄ incepit ante primam mutationem sit alia prior. Si enim alijs quidem existentibus mobilibus ꝛ alijs motiuis incipit aliquando primum mouens mouere ꝛ primum mobile moueri que prius quiescebant: oportet ipsa mobilia mutari de quiete ad motum per amotionez cause propter quam quiescebant. erat eñi aliqđ causa quietis que est priuatio motus. ante igitur primam mutationem motiui ꝛ mobilis est alia mutatio prior quod est falsum. quia de non mouente fit mouens quia ita contingit in omnibus mouentibus. Alia namq; monēt tantūmodo ut natura. quēadmodū ignis tantūmodo calefacit ꝛ nunq̄ frigefacit. Alia vero agunt cōtrarios motus. ut agētia ꝑ intellectū. sciētia eñi est cōtrarioꝝ. licz in primo ibus agentibus inueniatur aliqđ simile agētib9 ꝑ sciētiā. frigidū eñi qđ ꝑ supre

sentiã frigefacit:per sui presentiã quasi abscedẽs calefacit. sicut sciens voluntarie peccat:quãdo utitur scientia ecõtrario ꝙ diceret. In oibus autẽ passiolbus agere ꝛ pati mouere ꝛ moueri nõ est dicendũ ea esse possibilia scdm oẽm modũ:sed solũ quando sunt in debita aproximatione. quãdo aũt sunt adinuicẽ proxima modo debito:tũc vnũ monet ꝛ aliud mouetur. Si vnũ coꝝ est scdm suã naturã motiuũ:ꝛ aliud mobile. Si igitur nõ semꝑ hoc mouebat ꝛ illud mouebatur:manifestũ est ꝙ nõ habebãt se ut possibilia. ita ꝙ hoc posset mouere:idem autẽ moueri. ꝛ ideo ut essent ad hoc possibilia. oportuit alteꝝ ipsoꝝ mutari anteꝙ agerẽt. qꝛ in oibus q̃ sunt ad aliquid oportet de necessitate hoc accidere ꝙ si de nõ relato actu fit relatio ut de nõ duplo fit duplũ: mutentur vel utrãqꝫ vel alteꝝ. Si igitur de nõ mouẽte fit ꝑmo mouens: oportet prius mutari alteꝝ vel utrũqꝫ ipsoꝝ. ꝛ sic erit mutatio prior prima.

Capl'm. iij. quod sic incipit. Adhuc autẽ prius ꝛ posterius ꝛ c̃. Primo ex sempiternitate tẽporis probat sẽpiternitatẽ motus. secundo ex ijsdẽ concludit incorruptibilitatẽ ipsius ex quibus probabit sempiternitatem.

Adhuc autẽ prius ꝛ posterius nõ sunt sine tẽpore. nec tẽpus sine motu. cuꝫ tẽpus aut sit quidã motus: aut numerus motus. Si ergo tẽpus semꝑ est: ꝛ motum necesse est esse perpetuũ. De tẽpore autẽ oẽs preter platonẽ cõcorditer dicunt ingenitũ esse. ex quo democrit9 demõstrat ꝙ impossibile est oĩa esse facta qꝛ impossibile est tẽpus factũ est. Solus autẽ plato generat tẽpus. dicens ipm factum cum celo. celũ eĩm factũ esse dicit. Preterea si impossibile est dicere tẽpus esse vel intelligi sine nunc. hoc est autẽ medietas quedã habens simul rationẽ ꝑncipij ꝛ finis est eĩm principiũ futuri ꝛ finis preteriti tẽporis. necesse est tẽpus semꝑ esse. ultimum eĩm cuiuslibet tẽporis finiti accepti est in aliquo nũc:cum nõ sit accipere aliquid tẽporis nisi nunc. qm̃ ergo quodlibet nunc est ꝑncipium ꝛ finis:necesse est ante ipm nunc ꝛ post semꝑ tẽpus accipere. si autẽ tẽpus semꝑ est:ꝛ motũ necesse est semꝑ esse cuius passio est tẽpus. Eadem autẽ ratione probatur ꝙ mot9 sit incorruptibilis:qua probatur ꝙ sit ingenerabilis. Sicut eĩm esset aliqua mutatio prior prima si oĩs generaretur:ita esse opporteret aliquã posteriorẽ postrema si oĩa corrũperetur. Nõ eĩm simul quiescit. i. corrũpitur qđ mouetur actu ꝛ qđ est mobile potẽtia. ut qđ cõburitur ꝛ qđ est cõbustibile. neqꝫ qđ est motiuũ virtualiter ꝛ qđ actu monet. Si igitur motus corrumpatur:oĩo remanebit mobile. hoc autẽ corruptibile esse potest. ꝛ hoc aliquãdo corrũpetur post quod corruptiuũ ipsius alia corruptione corrũpetur. ꝛ sic in infinitum cum ergo corruptio sit mutatio:semper est mutatio aliqua post ultimam. Si ergo non est possibile:manifestum est motum esse perpetuum.

Capl'm. iiij. qđ sic incipit. Sed aliq̃ndo quidẽ erat aliũ autẽ nõ ꝛ c̃. Primo declarat ꝙ dicere motũ aliũ simplr̃ incepisse. qꝛ sic aptus nat9 esse vł esse cõtra ordinẽ nature. secũdo ꝙ emp̃. licet minus in cõueniẽter tñ: nõ sufficiẽter: dixit de motu. tertio ꝙ aliquoꝝ licet nõ oĩm q̃ sempiterna sũt est aliqua causa.

Dicere motũ icipisse simplr̃: magis assimilaẽ figmẽto ꝙ vitati. Silr̃ aũt dr̃e ita eẽ. qꝛ sic aptũ natũ ẽ eẽ i naẽa. ꝛ opiari hoc eẽ ꝑncipiũ ꝛ tñ qꝛ mot9 icipit aliũ sic emp̃. dixit. s. amiciciã cõponere ꝛ mouẽ i ꝑte tp̃us. ꝛ discordiã diuidẽre ꝛ mouẽ in parte. i tẽpore a medio qescere i est reb9 a naẽa: fictio vł faciẽtes etiã ꝛ vnũ ꝑncipiũ qđ aliũ incipit mouẽ sicut anax̃. ponit eodẽ modo dr̃nt. At vero nichil ẽ i ordinatũ coꝝ q̃ natura ꝛ scdm naturã sũt. cũ natura sit oĩbus causa ordinatiõis. infinitũ aũt ad infinitũ nullã habet ordinationẽ sicut nec rõnem. qꝛ oĩs ordinatio ẽ quedã ratio atqꝫ ꝓportio

In infinito antē tēpore opinari quiescere sicut dicebat anax. ꝛ postea per finitū tēpus motū esse. ꝛ nullā ratonē dicere quare magis nunc ꝙ̄ prius motus incipit: nec habꝫ aliquā ordinationē nec est nature opus qꝛ naturalia aut semp vniformiter sunt aut alia ratio est ꝙ aliquādo sic aliqñ̄do aliter se habēt. Dignius est ergo qḋ dixꝫ emp. Et siquis aliud dixit sic semp se habuisse vniuersū qḋ aliquādo oīa mouētur. aliquādo quiescunt hoc eīm iaꝫ habet aliquā rationē. Sed tamē iste insufficiēter posuit. qꝛ nō solum debuit affirmare sic esse: sed causā reddere. Nec debuit velle pricipiū ꝛ dignitatē irrationabilē esse. qꝛ sic optū natū est nichil plus apponēdo aut rōnem aut inductionē adiungere que cause ab ipso posite nō sunt. Preterea nō de ratione amicicie vel discordie ꝙ in parte moueāt ꝛ in parte nō. sed de ratione huius est cōgregare. illius vero disgregare. qḋ patet si qnālibet aspiciamus in particulari effectu. Nā amicicia cōgregat hoīes. ꝛ inimici ab inuicē separātur. ꝛ ita supponit fieri in vniuerso. qꝛ in quibusdā videtur sic esse. Qḋ autē scḋm equalia tēpora hec cōgreget. illa nō disgreget. indiget probatione. Omnio autē existimare hoc esse sufficiēs pricipiū qꝛ semper aut sic est aut sic: nō est rectū. In hoc eīm pricipium democritus reducit causas ꝛ principia nature dicēs ꝙ sic semp factū est prius. cuius sēpiternitatis nolunt pricipiū querere tanꝙ̄ sempiterna careāt pricipio. recte dicēs in quibusdā nō tamē in oībus. qꝛ quorūdam sēpiternoꝝ sunt cause. Sicut triāgulus semp habet tres angulos equales duobus rectis. ſꝫ huius sempiternitatis est altera causa. pmoꝝ aūt pricipioꝝ q̄ sēpiterna sūt nō est causa. Qḋ quidē nullū tēpus est nec fuit in quo nō sit motus dictū est.

Capitulum. v. qḋ sic incipit. Cōtraria aūt his ꝛc. Primo adducit tres ratioēs ex quibus apparet motū aliquādo incipisse. secundo soluit ipsas.

Contraria dictio nō est difficile soluere q̄ sunt hec quibus videbitur cōtingere motū incepisse aliquādo cū prius oīo nō fuerit. primo ex hoc ꝙ nulla species mutationis perpetua est. cum oīs mutatio aliquādo terminet qꝛ a quo ad quod est esse ex quodā in quoddā. ꝛ sic oīs mutatiōis necesse est terminū esse aliquod cōtrarium in quibus est. nec potest aliquid moueri in infinitū. Amplius videmus possibile incipere moueri qḋ nō mouet nec habet in se ipso pricipiū motus. verbi grā. aliquod inanimatum cuius tā totum ꝙ̄ quelibet pars prius quiescebat aliquādo mouetur. Sed si motus nunꝙ̄ incipit: oportet aut semp moueri aut nunꝙ̄. Preterea hoc manifestū est in rebus aīatis. Cum eīm aliquādo nullus motus insit in nobis: moueri incipimus post quietem. ita ꝙ tunc fit in nobis ex nobis ipsis pricipiū motus. etiā si nichil extrinsecus moueat. qḋ quidē in rebus inaīatis nō videmus quē semp ab aliquo mouetur extrinseco animal autem dicimus ipm mouere se ipm. Si ergo aliquando penitus quiescit: motus fit in imobili ex se ipso ꝛ nō ab extra. Et si hoc possibile est fieri in animali. nichil ita contingere in vniuerso. ut quod fit in paruo mundo: possibile sit contingere in magno. ꝛ si in hoc: ꝛ in vniuerso contingit. ut sic vniuersum aliquando quiescat ut postea moueatur. Soluendo predicta. ꝙ in principio recte dicitur motum qui est inter contraria vnum ꝛ eundem non posse semper esse: sed aliquando incipit ꝛ finitur. hoc necessarium est vnum ꝛ eūdem motum ꝛ eiusdeꝫ magnitudinis recte non sempiternum esse ut sonum vnius corde. tamen quicquid sit de hoc: nichil prohibet quēdā ut circularē esse cōtinuū ꝛ perpetuū sic posterius apparebit. Ad scḋm dicimus nō esse incōueniēs incipe moueri aliqḋ prius qescēs si aliū sit extrinsecū mouēs aliū nō. ut ab eodē motiō aliū inaīatum moueat aliū nō. Nichil autē dubitat aliud qui

sic dicit: ꝙ ꝓpter quid aliqua nõ semꝑ quiescunt nec semꝑ mouētur. Maxime aūt terna ratio videtur facere dubitationē. In rebus aīatis eīm fit motus cum pˢus oīno nõ esset in eis qꝛ aīal prius quiescēs incipit moueri nullo extrinseco mouēte ut videtur. Sed dicendū ꝙ hoc falsū est. Cōspicimus eīm semꝑ aliquid naturaliter moueri in aīali. cuius motus ipm aīal nõ est causa: sed aer seu cōtinens. i. celū siue super celestia ipm eīm aīal dicimus mouere se ipm nõ scđm oēm motū: sed solo motu locali quē precedunt aliqui motus facti a cōtinente. qꝛ nichil prohibet ymo necesse est fieri multos motus in corpore a cōtinente. quoꝝdā autē motuū causa est intellectus ⁊ appetit⁹ quibus mediantib⁹ totum aīal incipit moueri localiter qđo accidit circa somnos ī quib⁹ est nullus sensibilis motus in fieri sic in aīalib⁹. tñ existe aliquo motu alterationis: surgunt Iteꝝ ⁊ mouētur localr̄. sicut magis in seqntibus apparebit.

Capitulū. vj. qđ sic incipit. Principiū autē cōsiderationis est ꝙ quidez et dicte dubitatiōis ⁊ c̄. Premissa quadā diuisione pmo probat qꝛ nõ oīa semꝑ quiescunt ꝙ nõ oīa semꝑ mouentur qꝛ nec motu sumpto simplr̄ nec motu augmenti nec motu alterationis nec locali.

Principiū autē seqntis cōsiderationis: iđez est ꝙ ⁊ dicte dubitatiōis videlicet quare quedā aliquādo mouentur ⁊ eadē iteꝝ quiescunt. Necesse est autē oīa semꝑ quiescere. aut oīa semꝑ moueri. aut alia moueri ⁊ alia qescere. ⁊ hec altero triū modoꝝ. primo ut q̄ mouentur semꝑ moueātur. ⁊ quiescētia semꝑ quiescāt Secundo ut oīa sint apta nata equaliter moueri ⁊ quiescere. Tertio ut quedā semper sunt imobilia. ⁊ quedā semꝑ moueātur. quedā vero utrūqꝫ possint participare motuꝫ s. ⁊ quietē qđ tertiū a nobis probādum est. qꝛ ex hoc habetur solutio oīm dubitatoꝝ et finis negocij intenti. Primū igitur videlicet oīa quiescere dicere ⁊ querere ad hāc ratiōnē dimittendo sensum cui patet cōtrarium est quedā passio intellectus. Preterea hec ambiguitas est de toto ente ⁊ nõ de parte ipsius pertinēs nõ tātum ad phisicum sed ad oēs praticas scientias ⁊ opiniones ꝓpter hoc ꝙ oēs utunr̄ motu. Amplius sicut importunitates negāntium principia scientiaꝝ doctrinaliū nõ pertinent ad mathematicū sicut nec negātum pncipia aliaꝝ scientiaꝝ ad ipsas scientias: sic nec id qđ nunc dicitur. s. oīa quiescere pertinet ad phisicū qui supponit ꝙ natura est pncipiū motus. Fere autē equc falsum est dicere oīa moueri tamē minus preter artē positum est eīm solutio huius: naturā esse pncipium tā motus q̄ quietꝫ. licet motus sit qđ magis phisicū. Quidā autē dicunt nõ alio moueri alia nõ: sed oīa ⁊ semꝑ. tamē hoc latere se usum humanū. quibus phis nõ est difficile cōtradicere: cuꝫ nõ determinēt qua h motu moueātur oīa. Non eīm est possibile oīa cōtinue augeri vel minui. simile est opinioni dicentium gutā continue fodere ⁊ nascentia. i. arbores scindunt lapides lapides scindere quod non est verum quia non sequitur quia si guta tantum remouit ut fodit in tanto tempore ꝙ prius medium illius in medio tempore fodent quia oēs simul totum remouent sicut tractus nauis est ab oībus simul trahentibus quoruꝫ nullus per se trahit. Similiter tot gutetantum mouent quarū nulla per se aliquid mouit licet enim diuidatur ꝙ remotum est in plures partes tamen nichil ipsius per se remotū est ꝫ totū simr̄ ex q̄ maifestū est ꝙ nõ est necessariū paulati semꝑ aliqđ diminui qꝛ diminutio potest diuidi in infinita sed aliquādo totū simul aufert. Simr̄ aūt ⁊ in qualibet alteratione cōtingit nõ eīm sequir̄ ꝙ si iđ. i. subiectū qđ alteratur sit partibile in infinitum ꝙ per hac alteratio diuidar̄ simr̄ sed aliquando fit subito ut congelatio.

Amplius eñi cũ aliquis infirmatus sanatur: necesse est aliquod determinatuz tẽpus fieri in quo sanabatur z nõ instans qḋ est terminus tp̃oris nec ratio mutatur ĩ aliã qualitatẽ. z ideo dicere ip̃m alterari cõtinue est ambigere de multũ manifestis cum alteratio sit mutatio in cõtrarium in quo oportet alteratũ quiescere. Preterea lapis nõ semp̃ fit cõtinue durior vel mollior sed in eadez dispositione aliquãdo manet. Et secundum motum localẽ mirabile est si latet. motus lapidis aut quiescius deorsum.

Amplius autẽ terra z quodlibet aliud elemẽtoꝝ ex necessitate p̃manent in ꝓpriis locis z ex eis violẽter mouẽtur quãdo igitur in ꝓpriis locis sunt necesse est ea nõ moueri localiter. Quod igitur impossibile sit aut semper moueri aut semper quiescere manifestum est.

Capl'm. vij. qḋ sic incipit. At vero nec alia quidem zc̃. Probat ꝙ nõ oĩa q̃ mouentur nec que quiescunt semper quiescunt.

Sufficit eñi ad cognoscẽdum quedã posse quiescere z moueri experimẽtalis cognitio qua videmus in eisdem fieri dictas mutationes. preterea nõ est motus violẽter nisi moueatur extra naturã quiescẽs prius z per cõsequẽs nec est generatio nec corruptio. Qm̃ igitur sic opinari copulãdum est ad antiquas ronẽs vidẽduz est ꝙ nõ ol's quiescunt qm̃ hoc opinari est opinio vera vel falsa z fantasia qua potest aliquãdo sic videri aliquãdo aliter. fantasia autẽ z opinio motus quidam sunt. Sed nõ oportet de hoc querere rationẽ qꝛ manifestũ est sensui in talibus. cuĩ querere rationẽ cum male iudicatur inter notũ z ignotũ. Similiter impossibile est oĩa moueri aut alia quidẽ semp̃ moueri alia semp̃ quiescere. ad hec eñi ol'a sufficiẽs est noticia q̃m habemus per sensum relinquit̃ ergo considerãdum vtruz quedã simul possint moueri z quiescere. alia vero semp̃ quiescunt z alia semp̃ mouent̃ ut celum.

Capitulum. viij. quod sic incipit. Mouẽtium igitur zc̃. Probat ꝙ oĩe qḋ mouetur siue motu naturali siue violento mouetur ab alio.

Ab his que mouent z mouent̃ per se inuenimus alia moueri a se. alia vero ab alio a se mouent̃ que habent in se ipsis p̃ncipiuz motus ut aĩalia z hec dicunt̃ moueri natura. ab alio vero mouent̃ quedã per naturaz ut grauia deorsum. Alia extra naturã ut grauia sursũ. vnde pedes aĩalium possunt moueri extra naturã. s. quãdo mouentur cõtra dispõnes z modos suos. In his igitur q̃ extra naturã mouẽtur manifestũ est ipsa ab alio moueri. Nam diuidunt̃ in duo quoꝝ vnum est mouens aliud est motũ. Relinquit̃ ergo dubitatio de his q̃ mouent̃ ad vnũ locũ scd̃m naturaz z ad cõtrarium extra naturã. a quibus moueãtur sicut sunt grauia z leuia ipsa eñi moueri a se ipsis est impossibile qꝛ mouere se ip̃m est ꝓprium habẽtibus vitã z sensuz. s. rebus aĩatis aĩatoꝝ. Preterea q̃ a se ipsis mouentur possunt facere suã quietem qḋ nõ inuenitur in istis. Preterea q̃ a principio intrinsico mouẽtur nõ sunt ol'a continua quia oportet aliqḋ eorum agere z aliquid pati sicut patet in animatis predicta autem sunt continua z eiusdem rationis in toto z in parte.

Capitulum. ix. quod sic incipit. Sed accidit z hoc ab aliquo semper moueri zc̃. Manifestat a quo moueantur grauia z leuia concludens ex hoc quicquid mouetur moueri ab alio.

Mouentiũ quedã per se mouẽt z scd̃m naturã. ut actu calidum: calefacit. quedam per accidẽs z extra naturã ut vectis mouet grauia. similiter mobiliũ quedam mouẽtur scd̃m naturã: cum habẽt potentiã ut moueãtur quedã extra naturã. Potẽtia autẽ dupl'r dicitur. vno modo essencial'r sicut adiscens est in potẽtia

scientiali od considerãdum: q2 nõ habet formã per quã possit exire in actum cõsiderãdi scientifice Sed oportet ꝙ per aliquod mouẽs fiat potẽs ad considerãdum. Alio modo dicitur potẽtia accidẽtaliter sicut quãdo habẽs scientiã impeditã tomẽ ne cõsideret est in potentia od cõsiderãdum. talis eim per accidẽs. s. per prohibẽs nõ est in actu cõsiderãdi. ⁊ hoc modo moueri se habet in phicis q2 quedã habent potentiã remotam. quedã propinquã ad motũ. Materia igitur q̃ est in potentia ad formã grauitatis est etiã in potẽtia ad motũ deorsum. ⁊ ab eodẽ accipit posse moueri deorsũ a quo accipit formã grauitatis. hac autẽ forma accepta: actu mouetur deorsũ. nisi impediat prohibens. ⁊ ideo impediente prohibẽte: est per accidẽs in potẽtia ad moueri deorsũ Ita ꝙ remouẽs prohibẽs est accidẽs causa moueri ipsius. ⁊ per cõsequẽs dãs sibi formã grauis est per se causa ꝙ moueatur. Si igitur quecũq3 mouẽtur scḋm naturã3 habẽtia in se ꝑncipium motus ut aĩalia ⁊ nõ habẽtia in se tale ꝑncipium ut grauia ⁊ leuia ⁊ quecũq3 mouentur extra naturã ut mota per violentiam ab alio mouentur: patet ꝙ quicquid mouetur ab alio mouetur.

Capl̃m. x. quod sic incipit. Hoc autẽ dupl̃r ⁊ c̃. Probat ꝙ necesse est deuenire ad aliq̃d primũ mouẽs q̃d vel est imobile. vel mouet se ip̃m.

Noniã necesse est in rebus mobilibus causari motũ ab alio siue proximo siue mediato: plus dependet motus a ꝑmo mouẽte q̃ ab alio. q2 sine primo nichil posterius mouet. primũ autem mouet sine posteriori ⁊ q2 in infinitus nõ est primũ: ideo dari oportet in ordine mouẽtium primũ mouẽs. Preterea si motus est ita in rebus ꝙ oĩe q̃d mouetur mouetur ab aliquo moto aut hoc est ĩ rebus per accidens aut per se. nõ per accidẽs q2 tunc cõtingeret motũ nõ esse. Preterea ẽ dare rem motã que nichil mouet. ⁊ rem motã que aliquid mouet. In his autẽ in quibus est per accidẽs habitudo ⁊ cõpositio: hoc inuenimus ꝙ si vnum illorũ inuenitur sine altero: ⁊ illud potent inueniri sine eo. Cum igitur in ordine entium inueniamus aliquid quod mouetur ⁊ nõ mouet. aliud quod simul mouetur ⁊ mouet: necessariũ est ut dicamus esse aliquid quod quidẽ mouet cum sit ĩmobile. Cui veritati opinio anax. suffragatur dicẽtis intellectũ impossibilẽ ⁊ immixtũ qm̃ est principiũ motus. sic eim poterit mouere: q2 ĩmobile ⁊ impartibile: q2 ĩmixtus. Si vero nõ scḋm accidens sed secundum se cõiungitur ratio mouẽtis ⁊ moti: necesse est oĩe mouẽs moueri. hoc aũt aut erit scḋm eandẽ spẽm motus: q̃d est impossibile. q2 tunc oĩe docẽs doceretur. et prohiciẽs prohiceret aut scḋm aliam ⁊ aliã spẽm aut scḋm aliud genus motus necesse est moueri mouẽs. Sed nec hoc possibile est q2 cum sint finite spẽs motus: oporteret reflecti ad eandẽ spẽm. ut sic dealbãs dealbaretur ⁊ docẽs doceretur. Preterea oĩe mouẽs ẽ motiuũ ⁊ oĩe motiũ est mobile. Si ergo q̃d mouet oĩe ex necessitate mouet: oĩe motiuũ erit mobile. ⁊ sic sonãs erit sonabile. ⁊ hedificatiuũ hedificabile. Nam si motiuũ est mobile: aut eadẽ specie mot9 aut altera. a qua altera finaliter veniet in eandẽ cum nõ sint infinite spẽs. nec etiam possibile est ꝙ oĩe motiuum3 sit mobile altera specie. Nam motiuum localiter non est augmentabile ex necessitate.

Ex predictis sequitur ꝙ id quod mouetur aut a quiescente moueatur: aut ip̃m mouet se ipsum. si enim causa motus ponatur vel illud quod mouet se ipsum vel illud quod mouetur ab alio: patens est q̃d omnes ponunt. s. mouens se ipsum esse causam motus cum hoc habeat per se motum aut ab alio esse causa motus per accidens.

Semper autem prius est in omni genere quod est tale per se q̃ quod est tale per accidens.

Caplm.xj.quod sic incipit. Necesse igitur omne qd mouetur ₇c. Probat ꝙ omne qd mouetur ex se diuiditur in duo. quorum vnum est motum ₇ aliud mobile. cōcludens ex hoc ꝙ primū mouens est imobile.

Uonia omne qd per se mouetur est cōtinuum ut ex superioribus patet. si per se totum mouet ₇ totū mouet idem sc̄dm idē ₃ alterabit ₇ alterabit sc̄dm eadē alteratione mouebit ₇ mouebit sc̄dm eundē motum. hoc autē est impossibile. Nam cum motus sit actus entis i potētia qd mouet ad aliquid: est potētia illud. quod autē mouet ad illud: est actu tale. ut quod calefacit est actu calidū. Si ergo idē totū mouet ₇ mouet: erit simul in actu ₇ in potētia. sc̄dm idē. oportet ergo ꝙ aliqua pars ipsius moueat ₇ alia moueat. nec potest sic moueri ut quelibet eius pars moueat alteram ₇ moueat ab ipsa. nam sic: nō esset primū mouēs. qd eīm primū est: magis ē causa mouendi ꝙ sequēs cum sit proximus illi qd mouetur ex se ipso. Preterea mouens nō mouet necessario ab altero sed sc̄dm accidēs. accidēs autē cōtingit nō esse. Si ergo omne mouēs ideo mouet quia mouet ab alio: cōtingit nō moueri. qr hoc habet per accidens: ergo nō moueret ₇ per cōsequens nō esset. sed cū necesse sit semp motum esse: necessariū est mouēs primū esse imobile aut moueri ex se ipso. Preterea qd mouet motū oportebit moueri eadē ratione qua mouet. ₇ sic omne calefaciēs calefiet. Nec etiā potest sic moueri ut vna pars eius vel plures moueāt se ipsas. nā quelibet pars sc̄dm se accepta est quoddā totū. huiusmodi ergo totius aut vna pars mouet aliā ₇ sic tota nō mouet p se aut totū mouet totū ₇ nō ptes nisi p accn̄s: ₇ sic nō ē necessarius motus earum ₇ per cōsequens nec totius. relinquit ergo mouentis se ipm aliqd mouere cum sit imobile ₇ aliqd moueri. ita ꝙ tale nō potest dici p̄mo ₇ p̄ncipalr̄ moueri a tota se ipso. qr tūc moueret per se ₇ p̄mo a duobus mouētibus. s. a toto ₇ parte.

Caplm.xij. qd sic incipit. Qm̄ q̄ mouet aliud qd est ₇c.. Probat ꝙ ad rationem mouētis se ipm sufficiūt duo. s. mouēs imobile ₇ motū tātum.

N mouēte se ipm possunt repiri partes triū rōnum. s. pars mouens imobilis pars mouēs ₇ mota pars mota tm̄. sed si partē motā aufero insufficiēs ratio manens permanebit in p̄ma secunda ₇ causa secundā ratione mouēdi nō tamenq̄ rōnem sufficiunt ergo ad rōnem mouētis se ipm pars mouēs imobilis ₇ mota tantum q̄ sunt tacte adinuicē aut altera ab altera. Si ergo mouēs se ipm cum sit continuum nō habet aliquā partē mouentē ipam nec totū mouet ₃ aliqua pars imobilis existit ₇ mouet alterā. Si aūt queraf utrū partis mouētis imobilis cum nō sit cōtinua possit aliqua pars decisa ab alia mouere partem decisā ab ea q̄ mouebat dicendum ꝙ p̄mi mouentis se ipm pars imobilis est diuisibilis in potentia si aūt actu diuidatur nō remanebit in ea virtus mouendi primo ₇ per se ₇ sic pars decisa ab ea non poterit habere rationem mouendi existens imobilis. Manifestum igitur ex dictis quoniam principium mouens siue sit separatum a re mota siue sit cōiunctum cum ea ut in mouente se ipsum oportet esse imobile.

Caplm.xiij. qd sic incipit. Qm̄ aūt oportet semp motū esse ₇c. Probat per ea q̄ aliquādo sunt ₇ nō sunt ꝙ primū mouens est incorruptibile ₇ perpetuum nec mouetur per se nec per accidens et cum hoc magis contingit ipsum esse vnum ꝙ plura.

Uoniā aūt omne mouēs est perpetuus est dare mouēs perpetuū siue vnū siue plura. ₇ hoc esse imobile. ita ꝙ nec per se nec per accidēs moueaf. ꝙuis eīm aliqd simplex ₇ forte aliqd p̄ncipiū aliquādo quidē possit esse aliquū nō esse sine

generatione z corruptione tamē hoc nō est possibile vniuersali oīum pncipioꝝ in his q̄ se ipsa mouēt oportet dare aliquā causam ipsius ꝙ est aliquādo quidē esse aliquādo autē nō esse z eodē modo in his que īmobilia sunt si aliquādo sunt et aliq̄ndo nō oportet huiusmodi dare aliquā causā talis autē causa nō potest esse aliqd nō perpetuū: eo ꝙ motus est perpetuus. nec aliqua mobilia in infinitū sibi succedētia qꝛ talia nunq̄ ī eodē tpore simul sunt. oportet igitur pmū mouēs siue vnū siue plura sint esse perpetuum. Et ꝙ sit causa perpetui motus eoꝝ que aliquādo sunt z aliquādo nō. Et qm̄ natura operatur magis per finita q̄ per infinita z per vnū q̄ per plura: si eque bene ꝑuenitāt naturales effectus z sufficiens sit pmum mouens īmobile cum sit perpetuum z naturalē motū extēdēs vnde ita nullum aliud tale ponēdum est. Cōfirmatur autē predicta hoc modo. ostensum est ꝙ necesse est motum semper esse continuum. continuus autem est sicut vnus. vnus autem est si ab vno mouente sit magis q̄ si a pluribus. mouens ergo primum vnum est z perpetuum.

Capitm. xiiij. quod sic incipit. Et iterum considerans zc̄. Confirmat ex his que aliquando mouentur z aliquādo nō ꝙ pmum mouens est īmobile z perpetuum z ꝙ pmum mobile ab eo perpetuum est z contīe motum.

In entibus videmus quedā aliquādo moueri z aliquādo quiescere. oīe aūt qd mouetur aut mouet ab īmobili z ab aliquo z a se ipso in quibus oībus semper deuenimus ad aliqd primū mouens. in tātū ꝙ etiā in aīalibus q̄ mouēt se ipsa reperimus aliqd primū mouēs. in eis autē ꝓprie motus qui cōuenit eis ex se est localis. nam motu augmēti detrimenti alteratiōis in similibus motibus mouentur a pncipio extrinseco motu autē locali aliquādo etiā mouent ab extrinseco ut ab aere uł ab aliquo alio. sicut patet post decoctionē alimenti. dum eīm coquit quiescunt z dormiunt. decoctione autē facta: surgunt z mouēt se ipsa: cum primum pncipiū extra sit z ideo nō semp mouent tali motu. qꝛ nō semp cōiungitur mouens extra eum mouēte intra. ꝙ mouens intra q̄uis per se sit īmobile: tamē qꝛ existit in motu localiter. s. in corpore scdm accidens mouet ad motū eius. Ex quo possumus scire ꝙ talis motus non potest esse perpetuus eo ꝙ est ibi aliqua habitudo accidentalis q̄ contingit nō esse. z ideo si necesse est z oīe manere motum esse perpetuū z cōtinuum: mouēs erit mobile tam per se q̄ per accidēs. pncipio eīm manēte necesse est z oīe manere ꝙ cōtinuum est ad pncipium. Nec dico ꝙ idē sit moueri scdm accidēs a se z ab altero. moueri scdm accidens a se reperitur in rebus corruptibilibus. z moueri scdm accidēs ab altero potest reperiri in aliquibus sempiternis in celo. Quū aūt mouenti rōnabiliter respōdet mobile hinc est si est pncipiū mouēs perpetuū ac etiā imobile: ita necesse est pmum qd mouetur ab illo semp motū esse z perpetuū. hoc eīm modo potest saluari perpetuitas gnōnis z corruptiōis. imobile et eīm semp eodē modo semp mouebit idē mobile z vniformiter. mobile autē ab ipso aliter z aliter se habens ad res nō erit causa eiusdē motus: sed interdū gnōnis z corruptiōis interdum susceptiōis alterius z alterius speciei. sic igitur est ad semper imobile z aliquod semper motum z quedam q̄ aliquando mouentur z aliquando quiescunt.

Capitm. xv. quod sic incipit. At vero aliud factibilibus principijs zc̄. Inuestigat quis motus sit prius inter species motus probans ꝙ motus localis est huiusmodi z cum hoc continuus.

Motus qui est semp cōuenienter ponit prius eo ꝙ primū mouēs mouet tali motu motū aūt pmi mouētis necesse ē esse vnū cōtinuū z primū ꝙ patet si consi

decemus spẽs motus impossibile est motũ augmenti ⁊ diminutiōis esse sicut p̄ma alteratione qua mediãte fiat simile ex dissimili qḋ exigitur ad motũ q̃ est in quãtitate alteratio autẽ nõ potest incipere nisi alterãte exeũte de potẽtia ad actũ. hoc aũt habet fieri eo ꝙ lõginquius fit ꝓpinquius hoc aũt exigit mutationẽ localez ⁊ sic ista est p̄ma inter species motus. Preterea densitas ⁊ raritas principium sunt omnium passionum ut grauis ⁊ leuis molis ⁊ duri calidi ⁊ frigidi ⁊ similiũ sed rarũ ⁊ dẽsum fiũt mediãte cõgregatione ⁊ disgregatione q̃ exigũt motũ localẽ ergo hoc est p̄or alteratione q̃ vero augmentanť ⁊ diminuunť locũ trãsmutãt. Preterea p̄us est quo nõ exĩte nõ eũt alia illud aũt est sine eis primo etiã dicitur aliqḋ scḋm substãtiã ⁊ scḋm tẽpus oĩbus aũt modis predictis motus localis est prior. nam nõ est necesse augmẽtari vel alterari sicut nec fieri nec generari ꝙ mouet scḋm locũ predictaꝝ aũt motio nulla cõtingit absq͂ motu quẽ mouet primũ mouẽs sic igiť prior est alijs q꜡ est sine ipsis ⁊ nõ cõuerso ⁊ qm̃ talis motus perpetuus est solus ideo prior est alijs tẽpore. Nõ enaz sic patet ꝙuis eim vnius ⁊ eiusdẽ rei generabilis loci mutatio sequiť alios motus eo ꝙ ẽ perfectio cõstitutoꝝ in esse perfecto tamẽ oportet alteꝝ motuz scḋm locũ precedere ꝙ sit causa gñõnis eius q꜡ igitur oportet rem mobilẽ quocũq͂ motu ferri priusꝙ̃ sit moꝝ eius ferri aũt impossibile est sine prima loci mutatione ideo sicut motus hic simpliciť precedit gñonem ita precedit augmẽtum ⁊ alterationẽ. Ex his manifestũ est ꝙ motus localis prior est alijs substãtia ⁊ perfectione q꜡ qḋ in vno quoq͂ genere est posterius natura ⁊ perfectione est prius motus localis in vna quaq͂ re generabili est postremus lijs. vnde ⁊ quedã aĩalia ꝓpter infectionez organi aut nature carẽt isto motu perfectis autẽ aĩalibus inest tanꝙ̃ prior scḋm substantiã. Preterea hic motu nichil remouet de his q̃ pertinẽt ad substãtiã ⁊ perfectionẽ rei ceteri vero motus ⁊ mutationes aliquid reale mutãt ab ipsa re. Preterea mouẽs se ipm̃ qḋ est p̄ncipiũ ⁊ p̄muz his q̃ mouenť mouet p̄ncipaliť scḋm hũc motũ q̃ est pfectius ⁊ p̄us i genere motuũ.

Caplm. xvi. quod sic incipit. Nõ autem loci mutatio possit ⁊c. Volens manifestare ꝙ loci mutatio sit prima intelligat primo ꝙ nullus motus possit eẽ continuus nisi solus localis.

Nullus motus qui est inter cõtrarios terminos potest esse cõtinuus. oĩs autez motus preter localẽ est in terminos cõtrarios: ergo ⁊c̃. Et ꝙuis de solis his motibus ⁊ mutatiõibus cõcludit hec ratio in eo nõ posse inuenire perpetuam cõtinuitatẽ eo ꝙ oportet mobile ab vno cõtrario motũ ad aliud contrariũ quiescere per aliqḋ tempus in ipso: tamẽ in mutatiõibus est spãlis ratio ꝓpter quã nõ possunt habere cõtinuitatẽ. s. q꜡ sunt opposita adinuicẽ ut generatio corruptioni. Si ergo cõtinuaretur vna alteri: simul fieret aliquid ⁊ corrũperet. siue igitur cõtrarietas accipiat ex parte terminoꝝ siue ex parte mutatiõis: indifferẽter ex utroq͂ cõcluditur in cõtinuitas motus ac mutatiõis. q꜡ in utroq͂ impossibile est simul esse terminum termino vel mutationẽ mutationi q̃ oportet inter eas intercidere quietẽ. Nec oportet turbari eo ꝙ dicimꝰ motũ cõtrariari motui cũ in quĩto libro precedẽti dictũ sit ipm̃ cõtrariari quieti quasi vnũ sit cõtrariũ duobꝰ. in quibusdã eẽ ita videmus ꝙ vnũ cõtrariať duobꝰ sic eq̃le cõtrariať excelẽti ⁊ excesso. Nõ aũt dictũ ẽ iter mutatiões cõtrarias quietẽ intercidere: cõfirmať ex hoc. q꜡ si quies nõ intercideret: res accipiẽs eẽ per gñonẽ statim inciperet corrumpi ⁊ nullo tempore permanent in esse accepto.

Ca. xvij. qḋ sic incipit. Nõ aũt cõtingit eẽ quoddã infinitũ. Demõstratiue probat nullã loci mutationẽ esse perpetuã nisi solã circularẽ.

Omne motum localiter aut aufertur circulariter aut scđm rectum aut mixtim ex utroqz. si ergo nõ contingit alteꝝ predictoꝝ esse cõtinuum infinitum: nec cõpositum ex eis. Qđ autẽ motũ scđm rectum nõ contingat esse cõtinuũ ꝛ perpetuũ: manifestũ est sic. oĩs magnitudo est finita super quã nõ potest esse semper idẽ moueri nisi reflectatur a termino ad quẽ ad terminũ a quo ꝛ ecõtrario. motus aũtẽ ad terminos tales: cõtrarij sunt ut motus sursũ motui deorsũ. ꝛ ideo nõ potest talis motus esse unus: qꝛ eius termini specie differunt. cõtraria eñim sunt differẽtia specie.
Signũ autẽ ꝙ tales motus sunt cõtrarij est qꝛ ꝛ stant ꝛ repausant adinuicẽ si simul fiunt. mobile eñim motũ ad terminũ ad quẽ impedit mobile motũ ad terminũ a quo incipit moueri: si ambo eodẽ tẽpore moueãtur super eãdem magnitudinẽ siue rectã siue reflexã. Preterea motus in quo intercipitur quies nõ potest esse cõtinuus nec perpetuus sed in oĩ motu reflexo nõ solum in recto sed etiã in circulo ĩtercipitẽ quies ergo nõ cõtinuus. Qđ autẽ in motu reflexo super circulũ necesse sit ĩteruenire quietem: patet ex sensu patet etiã ratione mobile eñim nunqͣ utitur aliquo puncto ex aliquo parte magnitudinis ut pñcipio ꝛ fine distincto actualiter in eodẽ nunc sed ĩ alio ꝛ alio cum ergo in motu reflexo super circulo utitur termino in quo incipit reflecti ut fine et pñcipio actu distincto: hoc facit in alio ꝛ alio nunc. quoꝝ in uno adest eidẽ termino: ꝛ in alio abest. inter duo autẽ nunc est tẽpus mediũ. in nunc autẽ nec adest nec recedit mobile ab eodẽ termino ergo tunc quiescit in eo. generaliter eñim hoc verum est ꝙ cũ mobile eodem termino utitur ut principio ꝛ fine tanqͣ duobus in actu: necesse est interuenire quietem propter hoc ꝙ duo facit ibi actualiter diuersa. s. accedere ꝛ recedere ab eodem ꝛ non potest esse in eodem nunc.

Capitm. xviij. qđ sic incipit. Bene ꝛ ad dubitationẽ ꝛc. Soluit quasdã dubitatiões q̃ possẽt habere ortum ex precedẽtibus quaꝝ pᵐo talis est.

Si duo mobilia eque velocia moueãtur supra dictos magnitudines equales ita ꝙ unũ mobile incipiat a pñcipio qño aliud cõtinuat motũ a medio magnitudis usqz ad finẽ pᵘs deueñt pᵐũ mobile ad mediũ siue magnitudis qͣ scđm ad finẽ siue q̃ spacia sunt equalia qꝛ pᵘs recedet a pñcipio eius ꝙ scđm a medio magnitudinis sup quã cõtinuat motũ nam si in eodẽ instãti hoc dicederet a pñcipio ꝛ illud a medio in eodẽ motu simul adesset ꝛ abesset.. Huius dubitatiõis solutio patet ex pᵐdictis in precedẽn capitulo nullum eñim mobile contũe motũ utitur aliquo signo magnitudinis ut pñcipio ꝛ fine in actu sed in potẽtia tãtum ꝛ ideo nullo tali dicitur adesse vel abesse in motu autẽ reflexo mobile utitur eodem termino ut pñcipio ꝛ fine in actu
Secunda dubitatio est q̃ oritur ex dictis zenonis si eñim mobile prius spaciũ trãsit medium ꝙ totum cum in magnitudine sunt infinita media oportet infinita aliquãdo ꝑtransire. Huiusmodi dubitatiõis solutio in sexto habita est qꝛ tẽpus habet infinita sicut ꝛ magnitudo nõ est autẽ incõueniẽs in infinito tẽpore infinita pertrãsire q̃ solutio ad interrogãtem quidẽ sufficiens est ad rem autẽ nõ sufficit quia eadẽ questio ẽ de tempore utrum in ipso sint actu infinita ꝛ ideo dicendum est ꝙ in magnitudine medium siue signum diuidens potest accipi in actu vel in potentia. Si accipiatur in potentia in continuo sunt infinita media si autem accipiantur actu media erunt finita ꝛ sic infinita in potentia pertransiri possunt actu autem non. Tertia dubitatio est ex ipso nunc diuidente tempus in quo aliquid alteratur aut generatur ab eo in quo alteratum est aut generatum. s. cum debeat nunc illud attribui utrum posteriori vel priori passioni. Ad quam dubitationem dicendum ꝙ nunc medium tenet se cum poste-

riori ⁊ primo ita q̄ in toto tēpore precedenti ip̄m prior passio corrūpitur ⁊ in ipso nunc
posterior ⁊ passio facto est. verbi gr̄a. corrūpitur nō album ⁊ generatur album i toto tē
pore corruptiōis nō albi preter q̄z in ultimo instanti cuius est corruptio nō albi ⁊ in ulti
mo instanti ē gn̄o albi ant genitū esse albi album factum est posterior passio ⁊ sic nō o-
portet diuidi tēpus in duo indiuisibilia in quoꝝ. vno corrūpatur nō album ⁊ in alio ge
neratur album sed idem tēpus q̄ est corruptiōis nō albi pro suo toto excepto ultimo
instanti est gn̄ōnis albi pro ultimo instanti ita q̄ non est plus tempus in quo factuz est
⁊ fiebat album q̄z ⁊ in quo fiebat solum.

Capl'm. xix. quod sic incipit Rationabiliter autem ex his ⁊ c̄. Probat ratio
nibus logicis q̄ nullus motus reflexus potest esse continuus.

Nunc qd̄ mouet̄ cōtinuo motu ad aliquē terminū nisi prohibeatur statim ten
dit ad ip̄m ut incipit moueri. Si ergo qd̄ mouetur motu reflexo habet motuz
cōtinuum statim mouebit̄ ad terminuz a quo recedit ac per hoc simul mouet̄
cōtrarijs motibus cōtrarius eīm est terminus motus a termino a quo ad terminum
ad quē motui a termino ad quē ad terminū a quo quādo sunt scd̄m rectitudinē accidit
etiā in ip̄m incipere moueri a termino in quo nō est quare motus q̄ terminatur ad ter-
minum in quo est in p̄ncipio incipit a termino opposito. Preterea om̄e qd̄ moue
tur aliqua determinata specie motus mouetur aut quiescit opposita quiete si aptuz no
tum moueri nō mouetur cum igitur motus scd̄m rectitudinē sicut ad cōtrarios termi
nos sunt cōtrarij si mobile mouetur vno illoꝝ nō mouetur altero q̄z nō simul mouetur
cōtrarijs motib⁹ deueniēs ergo ad terminū vnius illoꝝ cum tunc nō moueat̄ contro
rio motu ⁊ sic aptum natum moueri quiesceret ⁊ per cōseq̄ns nō erit vnus cōtinuus
precedēs ⁊ qui sequitur quietē. Preterea simul fit album ⁊ corrūpitur nō album ⁊
simul corruptū est nō album ⁊ factū est album si ergo cōtinuus motus est a nō albo in
album ⁊ ab albo in nō album simul erit corruptū nō album ⁊ factū album itaq̄z termini
precedētoꝝ erit idē tēpus. Preterea in motu reflexo termini possint esse differen
tes specie ut albedo ⁊ nigredo in quibus nō est aptum fieri vnum ⁊ ideo motus ad ta
les terminos nō potest esse continuus etiam si tempus sit vnum.

Capl'm. xx. qd̄ sic incipit. Que aūt circulis ⁊ c̄. Manifestat tā per rōnes ꝓpri
as q̄ȝ communes motū circularē solum posse esse cōtinuū ostendēs cum hoc q̄
ipse est primus motuū ⁊ hoc cōfirmat opinionibuſ antiquoꝝ.

Otum autē circularē esse cōtinuum ⁊ perpetuū ex hoc manifestū est q̄ super
eamdē magnitudinē scd̄m eamdē positionē ⁊ ordinē partiū ab eodē in idez
existens nullā includit opinionē oppositio autē erat causa quare alij mot⁹ nō
poterāt esse cōtinui cū cuā circularis motus semp ab eodē in idē alij vero ab alio in
aliud. Preterea motus qui est scd̄m rectitudinem multotiens utitur eisdez ad op
positos terminos. s. quando reflectuntur motus autem circularis semper est in alio ⁊
ideo habent contingit esse continuum. Ex quo patet q̄ reflexus in semicirculo vel
in qualibet alia circulatione non potest esse continuus quia sepe repeteret eadem mo
do opposito non copulat principium fini circularis autem per alia ⁊ alia copulat p̄n-
cipium fini. Ex hoc etiam manifestū q̄m non contingit alterationem augmētum
vel aliam mutationē preter circularem esse continuā quia in omnibus alijs contingit
multotiens trāsitum fieri per media eiusdem speciei. Ex quo patet falsitas opinio
nis quorūdam naturalium dicentium om̄ia sensibilia semper moueri ⁊ maxime mo-
tu alterationis nam gn̄ōnem alteratio inducit. si eīm verum est in om̄i motu preterq̄z

de locali ꝙ nullum eoꝝ cõtingit esse cõtinuū patet ꝙ sensibilia nõ sunt in vno motu cõtinuo. Quod autē latiõ circularis sit pma manifestū est ex hoc ꝙ in om̄i genere perfectū est prius circularis autē motus perfectus est solus sicut solus potest esse cõtinuus. Preterea prius est motus ꝙ cõtingat esse perpetuū. rõnibus etiā cõmunibus probatur circularē motū solum posse esse cõtinuum primū ꝛ regularē quidē cõtinuum quia semper est simul esse in principio medio ꝛ fine rectus autem habet determinatum principiū medium ꝛ finem ꝛ econuerso ꝙ aliquãdo mobile est in principio tãtum aliquando in fine ꝛ quia in circulari vnūquodqꝫ similiter est principiū mediū ꝛ finis ideo spera in suo motu quodãmodo mouetur quia circa cētrum ꝙ est medium ꝛ principiū ꝛ finis quodãmodo quiescit quia eundē semper obtinet locum nunꝗ tendens ad ultimū sui termini. Primū autē eundē motū esse probatur ex hoc ꝙ est mensura ꝛ mensura est primū. Regularem vero eundē motum esse patet ex hoc quia que recto feruntur in principio usqꝫ in finē mouentur regulariter quia velocius aut tardius circularis aut solus quia nec principiū nec finis i ipso aptum natum est sꝫ in centro est regularis motus sicut uniformiter circulus distat a centro. Hunc igitur esse primū motuū confirmãt dicta antiquoꝝ. Emp.eī concordiã ꝛ discordiã dicit principia esse mediante congregatione ꝛ disgregatione. Anax. autē dicit intelligentiã mouentem disgregando. democritus ꝛ sequaces eius dicunt motum esse propter vacuum hic autem est localis motio. Quicunqꝫ dicunt etiam augeri ꝛ corrumpi ꝛ alterari res congregatis ꝛ disgregatis athomis ꝛ eodē modo quecūqꝫ dēpsitatem ꝛ raritatem causam ponunt gñonis ꝛ corruptionis hoc faciunt mediante congregatione ꝛ disgregatione si igitur iste priores sunt quolibet alio motu cum sint motus scdm locum oportet hunc esse primū. Preter hos facientes aīam causaꝫ motus dicunt principiū esse eorum que mouentur mouens se ipm nõ om̄i motu sed qui ē scdm locum sicut patet in aīalibus nos etiam proprie dicimus moueri quod mouetur hoc motu scdm quid autem illud quod mouetur aliis motibus si quiescit scdm locum

Ex dictis in hoc ultimo libro colligere possumus ꝙ motus semp erat ꝛ ꝙ primus motus est localis quē solum contingit esse perpetuū ꝛ ꝙ primū mouens est imobile.

Capl'm. xi. quod sic incipit. Quod autē hoc necesse est ꝛc. Ad euidentiaꝫ quorūdã sequentiū manifestat ꝙ nulla potētia finita mouet per tēpus īfinitū ꝛ quod finitum nõ habet potentiã infinitã nec ecõtrario in infinituꝫ finitam.

Quod necesse sit primū mouens impartibile esse ꝛ nullam habere magnitudinem manifestū erit presupponēribus primo ꝙ nulla potentia finita mouet per tempus infinitū mouens eīm ꝛ mobile ꝛ tempus in quo semp ꝓportionantur si eīm pars mouentis sim partem magnitudinis finite mouet in tempore finito ꝙ tuncūqꝫ multipliciter tempus remanebit finitum. Preterea sicut mouens finitū nichil mouet scdm infinitū motū ita nec scdm infinitū tēpus. Secundo dico ꝙ in magnitudine finita nõ potest esse potentia infinita maior eīm potentia equale mobile mouet in minori tēpore. Si igitur magnitudo finita habeat potentiã infinitã poterit mouere aliquod mobile hoc autem faciet in tempore quia oīs motus est in tempore accipiatur ergo potentia finita que moueat illud mobile in aliquo tempore tam ipsa multiplicata mouebit semper in minori tempore ꝛ ita deuenietur ad aliquã finitam que mouebit eodē tēpore cum finita qđ est cõtra idē qđ dictū ē supra. f. ꝙ maior

potentia equale mobile mouet in minori tpe. Tertio dico q̄ in magnitudine infi nita nõ est potētia finita illud enim a quo potest abstrahi potentia in infinitũ nõ habet eam finitã. magnitudo infinita est huius ergo in ipsa nõ est potētia finita. Prete rea si magnitudo infinita haberet potentiã finitã quedã potentia magnitudinis fini te posset eam mensurare quoꝝ autē virtutes commensurabiles magnitudines nõ se ex tendunt in infinitum.

Capl'm. xxij. quod sic incipit. De his autē que feruntur ꝛc. Declarat inciden ter quomodo projecta mouent̃ primo proiiciente existente immobili ut ostēda tur principiũ mouēs nõ esse hoc per oēm modũ.

Dubitatur a quo mouent̃ cõtinue projecta nõ tangente primo mouente qui busdam visum est q̄ proiiciens ē simul cum re projecta mouit aliquid quidē ut aerem ꝛ isto motu mouet rem projectã ut lapidē ita q̄ simul est motus mo uentis primi ꝛ aeris ꝛ lapidis quiescente autē primo quiescunt oĩa. Aliter autē di cendũ est q̄ primũ mouēs largit̃ aeri vel aq̃ vel alicui simil' qd̄ moueat̃ ꝛ qd̄ moueat rē projectã ita q̄ quiescēte pmo mouēte scd̄m motũ cessat moueri sȝ nõ cessat moue rem quiescentē ꝛ se habentē donec virtus motiua deficiat qua deficiente cessat motꝰ projectoꝝ. Ex quo patet q̄ talis motus nõ potest esse perpetuus q2 est in cõtingen tibus aliquãdo quidē mouere aliquãdo quiescere nec est in cõtinuo q2 est cõnuꝫ conse quenter se habentiũ aut se tãgentiũ. Ita q̄ proprie nõ est ibi vnũ mouens.

Capl'm. xxiij. qd̄ sic incipit. Qm̃ aũt in his q̄ sunt ꝛc. Ex dictis probat vnitatē mouentis primi ꝛ q̄ primũ mouēs immobile cuius motus est regularis ꝛ cuiꝰ situs est circũferētia nec motus alterius potest esse perpetuus cõcludit etiã q̄ primũ mouēs est indiuisibile nullã habēs magnitudinē.

Quoniã necesse est motũ esse cõtinuum in rebus. cõtinuus autem nõ est nisi vnus sit. vnio autē requirit vnitatē mouētis ꝛ mobilis ita tam primũ mouēs q̄ primũ mobile oportet esse vnũ. Mouens autē primũ si moueret motũ ab alio esset variabile ꝛ per cõsequens posset non continue mouere infatigabiliter au tem mouet quia immobile existit. Et qm̃ sic mouet primũ mouens q̄ nullam patit̃ mu tationem ita vniformiter mouet primũ mobile ex quo semper q̄ motus eius vel solus vel maxime sit regularis. Et qm̃ duo principia sunt in motu circulari scd̄m centrũ ꝛ circũferentiã ideo oportet primũ mouens esse vel in centro vel in circũferentia ma gis autem in circũferentia quia citius mouentur partes proximiores mouenti. Du bitatur utrum aliqd̄ mouens motũ posset causare motũ continuũ ꝛ patet q̄ non quia talis motus proprie non est ab vno sed a mouentibus consequenter se habentibus so lus itaq3 ille continuus est qui est ab immobili. Ex predictis patet primũ mouēs nul lam habere magnitudinem nam infinitam habere non potest quia talem impossibi le est esse in natura finita non potest habere infinitam potentiam probatum est supra sed finitam finita autem potentia non potest mouere per infinitum tempus. Cum er go primũ mouens perpetuũ motum in infinito tēpore moueat necesse est ipsum in diuisibile impartibile esse nullam habens magnitudinem.

Explicit abreuiatio phisicorum.

Capitula primi libri.

Primū manifestat ꝙ ꝓpriū subiectuȝ huius sciē est corpus phicuȝ ⁊ cōtinēs pfectam rationem totius magnitudinis.

ij. inuestigat numeꝝ motuū simpliciuȝ ex numero simplicium corporū.

iij. probat per naturā simplicis motus quod est quintū corpus simplex circulariter motum.

iiij. ꝙ corpus motū circulariter per naturaȝ nec graue est nec leue eo ꝙ nō mouetur a medio vel ad mediū.

v. ꝙ iddē corpus nec gēnrabile nec corruptibile est nec suscipit augmentuȝ nec alterationē nec aliquā permutationē.

vj. ꝙ integritas vniuersi preter quinqȝ corpora simplicia non requirit sextū corpus simplex.

vij. ꝙ corpus simplex circulariter motū non potest esse infinitū.

viij. ꝙ corpuȝ simplex mobile secunduȝ rectū non est infinitū.

ix. vniuersaliter ꝙ nulluȝ corpus potest esse infinitum.

x. ꝙ si ponatur corpus infinituȝ nō potest agere nec pati.

xj. confirmat impossibilitateȝ corporis infiniti rationibuȝ logicis ⁊ probabilib9.

xij. inuestigat per naturam corporum inferiorum ⁊ superioruȝ vnitatem celi siue mundi.

xiij. ꝙ impossibile est plures esse mundos q2 iste cōprehendit totā materiā que est in potentia ad formā mundi.

xiiij. ꝙ extra celum non est locus neqȝ tempus nec vacuum ⁊ ideo que ibi sunt oīno inuariabilia existunt ⁊ habent optimam vitam.

xv. ostēdit quid senserint antiqui de mūdo utrum sit generabilis et corruptibilis an non.

xvj. distinguit multiplicitatem istorum nominū geniti ⁊ ingeniti corruptibilis et incorruptibilis passibilis ⁊ impassibilis.

xvij. ꝙ corruptibile ⁊ ingenitum se cōsequūtur. similiter genitū ⁊ corruptibile.

Capitula secundi libri.

Primum concludit ex predictis mundum esse sempiternum sicut dixerunt antiqui.

ij. manifestat utrū accipiātur dextrū ⁊ sinistrū anterius ⁊ posterius.

iij. ꝙ in celo est sursum ⁊ deorsum dextrum ⁊ sinistrum assignata in diuersis partibus eius.

iiij. ꝙ in celo sunt multi motus circulares non tamen contrarij inter se ut salue tur gñō in non sempiternis.

v. ꝙ celum est sperice figure quia hec ē perfecta motui eius conueniens ⁊ ordini corpoꝝ contentoꝝ.

vj. quare celū mouetur magis ab oriēte in occidentē ꝙ econtrario.

vij. ꝙ motus primi mobilis est regularis quia hoc conuenit motui eius ⁊ mobili ⁊ tempori.

viij. ꝙ astra sunt eiusdē nature cum corpore in quo existunt.

ix. ꝙ stelle mouentur motu orbium deferentium ⁊ non habent proprium motū in eis.

x. utrum ex motu astrorum causetur sonus armoniacus siue perceptibilis a nobis siue non.

xj. manifestat ordinē astrorum ⁊ maxime planetaruȝ tam quo ad situm ꝙ quo ad motus ⁊ ꝙ sunt sperice figure.

xij. mouet quasdam dubitationes circa motū planetarum ⁊ multitudinem stellarum suarum quas soluit.

xiij. inuestigat quid senserūt antiqui de situ terre.

xiiij. quid senserint de motu ⁊ mansione ⁊ figura eiusdem.

xv. mouet dubitationes circa motum ⁊ locum terre ad quas addit solutiones insufficientes quorūdam.

xvj. determinat veritatem de quiete et loco terre confirmans eã rationibus naturalibus ꝛ astrologicis.

xvij. probat terrã esse sperice figure per naturalem motuz ipsius ꝛ per ea que apparent circa motum astroꝝ.

Capitula tertij libri.

Primũ epilogat determinata in precedenti libro dans intentionem ad determinanda conueniunt anaxᷓ. si generatio ꝛ corruptio sit in rebus.

ij. enumerat diuersitatẽ opinionũ antiquoꝝ circa gñonem reꝝ naturalium.

iij. inuestigat quid veritatis vl' falsitatis cõtineãt corpora cõposita ex supficieb9.

iiij. ꝙ omñe corpus naturale simplex habet motum naturalem.

v. ꝙ omñe corpus naturaliter motũ scđz rectũ habet grauitatẽ aut leuitatẽ ꝛ qd sit ꝑncipiuz motus naturalis ꝛ violenti.

vj. ꝙ nõ oĩm est gño ꝛ quid est elementum ꝛ quis modus gñonis.

vij. ꝙ nõ possũt esse plura infinito.

viij. ꝙ vnum tantuz non potest esse elementum generabilium.

ix. ꝙ elementa non sunt sempiterna sꝫ generabilia non ex alijs corporibus prioribus sed ex inuicem.

x. ꝙ elementa non possunt determinari substantialiter per figuras.

Capitula quarti libri.

Primuz declarat quid est simpliciter leue ꝛ quid graue.

ij. improbat opinionẽ platonis de graui ꝛ leui ꝛ opinionẽ dicentiũ vacuũ interceptum corporibus causam esse grauitatis ꝛ leuitatis.

iij. ostendit ꝙ opiniones empeđ. et anaxᷓ. incidunt in idem cum precedẽti et ꝙ magnitudo ꝛ paruitas non sunt causã grauis ꝛ leuis.

iiij. inuestigat causã ꝓpter quã leue mouetur sursum ꝛ graue deorsum.

v. quid sit graue ꝛ leue simpliciter ꝛ respectu ꝛ determinat proprietates grauis ꝛ leuis in corporibus.

vj. ꝙ est quoddã leue nullã habẽs grauitatẽ ꝛ quoddã graue nullã habẽs leuitatẽ ꝛ quedã que habent utrũqꝫ.

vij. ꝙ elementoꝝ quedã continent ꝛ alia continentur ꝛ tamẽ oĩa habent eandem materiam.

viij. manifestat numeꝝ elementoꝝ ꝛ ꝙ elementũ habẽs grauitatẽ ꝛ leuitatẽ graue est in propria regione.

ix. ꝙ differentie elementoꝝ sunt in eodem numero cũ elementis quattuor.

x. ꝙ figure elemẽtoꝝ nõ sunt causa motus eorum licet conferant ad velocitatez ꝛ tarditatẽ motus ipsorum.

Incipiunt libri de celo z mundo.

De natura autē sciētio fere q̄ plurimo z c̄. Primū cap̄lm p̄mi libri de celo z mūdo. manifestat subjectū p̄priū huius sciētie ostendēs q̄ corpus phicū tēuet rōnē talis sbi.

Q Uoniā enīs per naturā aut sunt corpora z magnitudines aut habent corpus. aut sunt p̄ncipia habētium: ideo scientia de natura videtur esse circa. corpora z magnitudines z ptinētia ad ipsa z hoc rationabiliter. Quia cum cōtinuū sit semp diuisibile. z corpus oīquaqz hoc est scdm oēm dimensionē diuisibile est: ratio cōtinui potissime saluatur in corpore. quedā eīm magnitudo diuisibilis ē q̄ntum ad vnum ut linea. quedā quātum ad duo: ut superficies. quedā quātum ad tria: ut corpus. Et q̄z preter has nulla alia magnitudo est: idcirco diuisibile q̄ntum ad tria oīm̄qz diuisibile est. Unde pitagorici oīa terminauerunt per tria. s. per p̄ncipiuz medium z finē. Et nos accipiētes a natura huiusmodi numero utimur ad scificatioēs deoz. Communis eīm cōsuetudo loquēdi primā perfectionē numeralē ponit in ternario. Totū eīm z oīne z perfectuz dicunt idē scdm spēm: licet drāūt in materia. Et q̄m corpus p̄pter trinā dimensionē habet oēs diuisioēs magnitudinis: z ideo cōtinet oēm totā z perfectā rōnem diuisibilitatis z per cōseques habet perfectā rōnez cōtinui. Oīs eīm magnitudo cōtinua diuisibilis est: q̄z q̄z ex dictis nō duz manifestū sit oīa cōtinuo esse diuisibilia. Sed illud palā est q̄ a corpore nō fit trāsitus ad aliam magnitudinē tanq̄ ad perfectionē. q̄z oīs transitus fit ab imperfecto ad perfectū scdz naturā ut linea ducta trāsit in superficiē z superficies in corpora. corpus autē q̄z perfectam rōnez h̄t in nullū aliud trāsit. Quolibet itaqz corp9 particulare. predictā pfectioēz habz i se. tamē extra se teriatur od aliud idcirco nō habz oēm pfectionē totū aūt corp9 vniuersū cuius corpora particularia sūt partes habet oēm pfectionē corporis simplr.

Caplm. ij. quod sic incipit. De totius quidē igitur natura z c̄. Inuestigat numerum motum simplicium naturaliuz cōcludens ad simplicitatez corporis consequi simplicem motum z admixtionem compositum.

E natura totius corporis vniuersi utrū sit finitū vel infinitū: posterius intēdēdum. Nunc autē hic dicimus q̄ oīa phica corpora scdm se mobilia l loco habent in se p̄ncipiuz motus localis. qui est aut rectus aut circularis aut mixtus ex his. rectus autē aut circularis soli simplices sunt. q̄z sunt simpliciū corpoz. Circularis eīm est qui circa media. rectus autē aut sursū incipiēs a medio. aut deorsū tēdēs ad mediū. Cum oēm lationē simplicē esse oportet vel a medio: vel ad mediū aut circa mediū. ut sicut corpus perfectū est in tribus quēadmodū in p̄ncipio diximus: ita et motus ipsius naturalis sit triplex. Et q̄m quedā corpora sunt simplicia puta ignis z terra z quedaz cōposita: ita z motus quidā sunt simplices. ut simplicium corporum quidam sunt mixti: ut corporum compositoz. que tamen mouentur secunduz predominans: quod mouetur motu simplici.

Caplm. iij. quod sic incipit. Si quidez igitur est simplex z c̄. Probat per naturam simplicis motus quod est aliqd̄ corpus simplex circulariter motum: alterius nature a corporibus que mouentur motu simplici scdm rectum.

Q Uoniā inuenimus motum circularē simplicē scdm naturā: necessariū est eē aliqd̄ corpus simplex qd̄ scdm sui naturā notū est ferri circulari motu. nec pōt esse iste motus alterius corporis naturalr̄ q̄ circlātis. q̄z illud corp9 simplex p naturā haberet duos motus. Preterea mot9 preter naturam cōtrarius est ei qui

scdm naturã. ita q vnus vni cõtrarius. Si ergo motus circularis sit alicuius quattuor elementorum: erit eius preter naturã. et sic cõtrarius motui qui cõpetit ei scdm naturã. qd est impossibile. quia motus sursũ et deorsũ cõtrarij sunt. et vnũ vni cõtrariũ tantũ. Si autẽ est alterum corpus extra elemẽta latũ circulariter preter naturã: ipsius erit alius motus rectus secundum naturã. et sic erit vnum de quattuor elemẽtis. Preterea perfectũ prius est natura q imperfectũ. circulus autẽ de numero perfectorum est: cum sibi nõ possit fieri additio. omni autẽ recte quãtitati potest fieri additio. itaqz si prior motus ẽ prioris corporis: oportet corpus circulariter motũ per naturã esse prius corporibus motis scdm rectũ. Preterea ois motus simplex est alicuius corporis simplicis aut scdz naturã aut preter naturã et cuilibet quattuor elementorum. ergo est alicuius scdm naturã. Preterea si quidã est circularis motus alicuius corporis naturalis: palã est q erit aliqd corpus de numero simpliciũ qd ita natũ est moueri hoc motu scdm naturã quẽadmodũ elemẽta sursũ et deorsũ. nã si preter naturã mouerẽtur corpora circulariter lata: nõ posset motus eorum esse cõtinuus et sempiternus. in alijs enim videmus citissime corrũpi q preter naturã sunt. necqz aliqui dicunt ignẽ moueri circulariter: hic motus est sibi naturalis: imo est preter naturã eius quẽadmodũ moueri deorsum. Ex his itaqz manifestũ q preter corpora q hic sunt: est alterum segregatũ ab his habens naturã tãto nobiliorem quãto plus elõgatum est a corruptibilibus.

Capitulum. iiij. quod sic incipit. Quoniam autem hec quidem supponuntur et cetera. Declarat q corpus motum circulariter per naturaz. nec graue nec leue per hoc q non mouetur a medio vel ad medium.

Supponitur enim nunc qd inferius probabitur: graue esse qd natũ est ferri ad mediũ. leue qd a medio. et grauissimũ qd oibus substat deorsũ latis. leuissimũ autẽ qd oibus superfertur sursum latis. Quoniam igitur corpus circulariter motũ per naturã nõ mouetur a medio vel ad mediũ. quia hi motus sũt scdm rectũ cõuenientes quattuor elemẽtis per naturã: ita q si sursũ ferri est vni eorum scdm naturã: deorsũ ferri est ei cõtrariũ: hinc est q nec leuitatẽ nec grauitatẽ habet. Et quia in idẽ fertur totũ et pars ideo nulla pars corporis ipsius est habẽs grauitatem. ideo impossibile est alicui parti eius etiã detracte a toto moueri sursuz aut deorsuz nec ei ipsi corpori circulariter moto nec alicui parti eius cõtingit motũ scdz naturã vel preter naturã alio motu qz circulari.

Capitulum. v. qd sic incipit. Simpliciter autẽ rõnabile est existimare de ipso et cetera. Declarat corpus quintũ nõ esse genrabile nec corruptibile. nec suscipiẽs augmẽtũ nec alterationẽ nec aliã permutationẽ cõfirmãs hoc ex his q consequenter apparẽt.

Corpus circulariter motum scdm naturam nõ est generabile nec corruptibile. patet hoc q quicquid generatur et quicquid corrumpitur procedit a contrario in contrarium supposito quodam. Contrariorum autem contrarij sunt motus. quia ergo motui huius corporis nullus alius contrarius est: ideo recte videtur natura eximere ipm a contrarietate ut esset ingenitum et incorruptibile. Augmentabile etiam non est. quia augmentum fit ab aliquo connaturali adueniente usqz ad materiam. huic autem corpori non est ex quo factum est. Nec est etiam alterabile. alteratio enim motus est scdm qualem scdm passiones et habitus. quecũqz autẽ corpora phisica transmutãtur scdm passionẽ: suscipiunt augmẽtum et detrimentum. si ergo circulare corpus inaugmentabile: rõnabiliter contingit ipm inalterabile esse. sic igitur sempiternũ est inuariabile scdm quãtitatẽ inalterabile et impassibile primum corporum.

Videntur cōcordare apparentia rōni. Oēs eīm hoīes ⁊ barbari igitur ⁊ greci qui putāt deum esse: locū qui sursū attribuunt deo. vt imortali cōueniat locus imortalis. bene igitur dictū est de pmo corpore ipm esse ingenitū ⁊ incorruptibile. Qd per experientiā preteriti tēporis cōfirmatur. In oīm preterito tēpore de quo possumꝰ habere noticiā vel per nos aut traditaꝫ ab antiquis: nulla trāsmutatio facta est in toto vel ī parte ipsius. Ab antiquis etiā a quibus nō semel vel bis sed multotiēs venerunt eedē opiniones ad nos: īpositū est pmo corpori nomē quod sonat inuariabilitateꝫ ⁊ eternitatem. Nam preter quattuor elementa corpus illud ethera appellarunt quasi eterno tempore currens ponentes ei denoiationem: Quis anaximandros hoc nomine appellat ignem ⁊ non bene.

Capl'm. vj. qd sic īcipit. Manifestū ergo ex dictis ⁊ c̄. Probat ꝙ integritas vniuersi preter quinqꝫ corpora simplicia nō reqrit sextū corpus simplex.

Simplicis corporis naturaliter est simplex motus ⁊ ecōuerso. motus aūt simplices sunt qui circa mediū ⁊ qui a medio ⁊ qui ad mediū. ⁊ ideo corpora simplicia nō possunt multiplicari nisi scdm predictos simplices motus. Isti autē solūmodo quinqꝫ corporibus scdm naturā cōueniunt. Qd aūt motui circulari nullus motus cōtrarius sit: ac per hoc nō sunt plures motus simplices qꝫ tres: patet pmo sic. sunt cōtraria. nō est autē cōtrarietas inter hos motus. qꝛ recti opponunt adinuicē ergo nō circulari qꝛ vnū vni cōtrarium. Secundo nō potest esse circularis cōtrarius circulari scdm aliquā partē circuli qꝛ inter puncta illius partis possunt protrahi infinite linee circulares. ⁊ sic vnum esset cōtrarium infinitis. Tertio nō potest esse cōtrarietas motus esse in eodē semicirculo. qꝛ distantia puncti a puncto ī semicirculo secundū diametrū: est mensura cuiuslibet alterius distātie inter alia puncta ⁊ ideo scdm eam debet accipi contrarietas motus. Et eodē modo nō est contrarius motus semicirculi vnius circuli motui alterius semicirculi eiusdeꝫ circuli. qꝛ diametrū secans utrosqꝫ est mensura eoꝝ scdm quā attenditur maxima distantia inter extrema ⁊ per cōsequens contrarietas. Preterea dato ꝙ contrarietaꝫ esset in motu circulari existēte super partes circulares: nō sequitur ꝙ sit in toto moto circulari. motus eīm circulares complecti super eodem circulo sunt ab eodem in id dē. motus autē contrarij sunt ex contrario in contrarium. Preterea si contrarientur: alterum illorum esset frustra. primo quia contrarietates motuūm localium sunt scdm contrarietates locoꝝ. in circulo autem nō reperitur contrarietas. Secundo quia si esset motus cōtrarij super eodem circulo per naturā: aut essent a virtute equali mouente: ⁊ tunc neuter eorum esset. quia alter alterum impediret. ⁊ sic ambo essent frustra aut essent a virtutibus inequalibus. ⁊ tunc altero predn̄ante: alter nunqꝫ esset. ⁊ sic natura hunc motū fecisset frustra. deus autem ⁊ natura nichil frustra faciunt.

Capl'm. vij. quod sic incipit. Sed qm̄ manifestuꝫ est de his. Premissis quibusdam antecedentibus probant rationibus sumptis ex parte corporis circulariter moti non esse corpus simplex infinitum.

De cognitionē vitatis circa naturā vniūsi nō paꝝ dr̄t: sꝫ multi posuere corpꝰ siplx īfinitū aut finitū. talia aūt corpō sūt pncipia alioꝝ. q aūt modicū trāsgressꝰ fuit a vitate circa pncipia decies milies fit lōge ab ea circa pncipiata qꝛ priꝰ error ī pncip fuit magnꝰ ī fie. Oē igit̄ corpꝰ siue siplx siue cōpositū aut ē finitū aut īfinitū. ꝙ ex simplicibus finitis tā mltitudine qꝫ magnitudie necē est corpꝰ cōpositū finitū eē utroqꝫ modo. ⁊ ideo videndū est si cōtingit corpus simplex eē infinitū magnitudine.

Quod non contingat corpus simplex circulariter motuz infinituz esse: patet pmo sic. Si enim tale ponat infinitũ: linee egrediẽtes a medio protedent in infinitũ. z sic i ter eas erit infinita distãtia. qz sicut finitoz est finita: ita infinitoz est infinita distantia nec etiã est dare maiorẽ distantiã q̃z inter ĩfinita. qz igitur infinitũ nõ cõtingit pertrãsiri: nõ poterit celum circũmoueri. cuius cõtrarium videmus per sensuz. secundo sic tẽpus acceptũ a finito est finitũ habẽs pncipium: z motus qui fit in eo similiter. quare z magnitudo q̃ pertrãsitur tali motu in hoc tẽpore est finita. sed si accipiat linea infinita ad circunferentiã q̃ exeat a centro corporis circularis z alia infinita ad utrãqz partẽ secãs circulũ aliquẽ factũ a parte illius q̃ exit a centro iste circulus cuz sit finitus inter secabit totã lineã infinitã in tẽpore infinito. z ita erit aliqd pncipiuz tẽporis quo linea infinita egrediens a centro intercidit infinitã ad utrãqz partẽ. z ita infinita erit finita. qd est impossibile. nõ ergo est infinitũ circũmolm: quare nec mediũ exẽplum huius rationis patet in figura sic discripta. Tertio sic. si due linee contra se moueãtur quaz vna sit finita alia infinita quãtum infinita transit de finita: z econtrario finita de infinita. sed infinita nõ potest transire nisi in tẽpore infinito. ut patet sexto phicoz ergo finitum est motus: finitũ trãsibit aliud in tẽpore infinito. qd ibidẽ est probatũ esse impossibile. Quarto illud nõ potest esse infinitũ cuius est aliquis finis sed omẽ perspicuũ z figuratuz est terminatũ ac per hoc finitũ. ergo nullũ tale cõtingit infinituz esse z per cõsequens nec corpus qd circulariter mouet. Quinto sic si est corpus circulare infinituz: linea z ea pertrãsiens per cẽtrum ad utrãqz partẽ circunferẽtie est infinita. egrediatur ergo de centro alia linea iuxta illã. z tertia linea infinita recta sup cẽtrum intersecet utrãqz ab ista per cõtinuũ motũ nunq̃ possit absolui linea egrediẽs a centro. qz sic infinitũ esset pertrãsitum. ergo nulla circulatio illius corporis poterit cõpleri cuius cõtrarium videmus in corpore vniuersi circulariter lato. Sexto sic. si celum qd videmus moueri tẽpore finito est infinitũ: spaciũ permanẽs in quo mouetur similiter est infinitum. z sic infinitũ pertrãsit finitũ tpre finito qd est impossibile. cõuertibilr enim verũ est: q si tẽpus est finitũ. z magnitudo pertrasita. z corpus qd pertrãsit eam finita sunt nõ est ergo infinitum corpus circulariter motum.

Capitulum. viij. quod sic incipit. Sed ad huc nec quod ad medium z c. Declarat tam per naturam loci q̃ per naturaz grauitatis q nullum corpus simplex mobile scdm rectum est infinitum.

Motus locales recti qz sunt ad contraria loca: sunt contrarij. contrariorum autem si vnum determinatum est. z aliud. sed locus medij qui est deorsum determinatus est ad centrum: ergo locus a medio nõ potest esse infinitus. z per consequens nec motus recti. Preterea si motus esset indeterminatum motus rectus esse posset infinitꝰ quod impossibile ostẽsum est octauo phicorum. Preterea quod fertur sursum vel deorsum: potest latum esse ad terminum. tale autez repugnat infinite distantie. Ex natura similiter grauitatis z leuitatis patet q nullum tale corpus est infinitum quia non est dare grauitatem aut leuitatem infinitam. corpus enim graue infinitum non potest habere grauitatem finitam. Nam si detur grauitas eius finita: auferatur ab eo aliqua pars ipsius habens grauitatem cui per additionem partium finitarum habentium grauitatem totiens fiat additio: donec equetur in grauitate corpori infinito. hoc enim fieri est possibile cum contingat ab infinito semper auferri et ad addi ad finitũ. Semp ergo q finiti et infiniti corporis eiusdẽ nature sit eq̃lis grauitas. et si huic infinito equali in grauitate fiat additio partis ablate ab infinito

maior erit grauitas finiti ꝙ infiniti. Sequitur ergo in equaliũ magnitudinũ esse: eiusdem rõnis quasi equalẽ grauitatẽ. Et si dicat ꝙ nõ oĩs grauitas finita est cõmensurabilis ab alia: hoc nõ refert. q2 siue cõmensurabilis sit siue nõ maior a minori: hoc tamẽ semp verum est ꝙ minor multociẽs sũpta aut fieret equalis aut excedet maiorem. Adhuc etiã cõtingit oẽm maiorẽ comẽsurabilẽ minori: si minor accipiatur scḋm rationẽ magnitudinis. q2 si grauitas vnius magnitudinis accepte aliquotiẽs sumpte nõ possit cõmẽsurari grauitati totius sũpte: poterit accipi magnitudo a toto ĩfinito cuius grauitas comẽsurabitur grauitati infinite totius. Nec differt utrũ talia corpora sint eiusdẽ ratiõis in toto ⁊ in parte siue alterius. semp eñi poterit dari grauitas equalis grauitati finite. Nec possibile tale corpus habere grauitatẽ infinitã. hec eñi cũ sit maioris virtutis ad mouẽdum mouet equale mobile in minori tẽpore: ꝙ quecũq3 finita scḋm proportionẽ quã habet ad eã. nulla autẽ ꝓportio est finiti ad infinitũ. oĩs autẽ tẽporis quãti ad tẽpus q̃ntum est ꝓportio. ergo mouet in tẽpore minimo .i. indiuisibili. indiuisibile autẽ tẽpus nõ est dare. Et si esset tale tempus in quo infinita grauitas moueret: haberet ꝓportionez cũ tẽpore in quo aliqua simul grauitas moueret si ergo daretur grauitas finita maior habẽs ꝓportionẽ eandẽ ad hãc minorez ꝙ habet tẽpus ad tẽpus tunc in eodẽ tẽpore moueret finita ⁊ infinito. Nõ est ergo possibile eẽ corpora ĩfinitã grauitatẽ aut leuitatẽ hñtia. nec solũ ex parte corpoꝝ ĩ spãli manifestũ est nõ eẽ corp9 infinitũ: veꝝ etiã ex parte corpoꝝ vlr̃ sic probatũ ẽ tercio phicoꝝ.

Capitulum .ix. qḋ sic incipit. Post hoc autẽ intẽdẽdũ ⁊c̃. Proposito quodã posterius probãdo manifestat rõnibus ostẽsiuis nõ esse possibile poni corpus infinitum.

Omne corpus aut est homogeneũ aut anomiomeꝝ. anomiomeꝝ enim qḋ est alterius rationis in partibus ⁊ in toto. Infinitũ esse nõ potest cõpositũ ex infinitis simplicibus tẽpore differẽtibus. q2 simplicia corpora sunt finita sic̃ ⁊ simplices motus. nec ex finitis q2 oporteret ea esse infinita scḋm quãtitatẽ. qḋ est impossibile. haberet eñi infinitã grauitatẽ aut leuitatẽ. Preterea ad infinitã magnitudinẽ: sequitur locus infinitus. ⁊ adhuc motus infinitus. motũ esse infinitũ impossibile est. q2 qḋ nõ cõtingit aliquãdo, nec olim factũ esse: nõ est possibile ⁊ tunc ⁊ illic fieri nõ est antẽ possibile motũ infinitũ esse factũ. Preterea si multo corpora simplicia sint infinita: oĩa erunt simul. Infinitũ ei corpus oẽm locũ occupat cũ vndiq3 habeat distensionẽ. Nec corpus omiomeꝝ .i. eiusdẽ rõnis ĩ toto ⁊ in partibus possibile ẽ esse infinitũ: q2 hẽet aliquẽ de predictis motibus rectis. ⁊ sic hẽet grauitatẽ aut leuitatẽ ĩfinitã. aut motũ circularẽ. ⁊ sic ipm dẽ moueri: nichil differt q̃3 celũ infinitũ facere circulatũ. Preterea si tale corp9 moueret̃ scḋm naturã vel preter naturã: oporteret locu3 equalẽ esse ei in quo ferretur: locu3 autez infinitu3 esse est impossibile.

Capitulum .x. quod sic incipit. Qḋ autem oĩno impossibile ⁊c̃. Probat ꝙ nõ potest esse corpus infinitu3 rationibus sumptis ex actione ⁊ passione.

Corpus infinitũ nec potest agere nec pati: ac ꝑ hoc ĩ eo nõ est virtus actiua n3 passiua. pati quidẽ nõ põt a corpore finito: q2 ĩ minori tp̃e ĩ q̃ patit̃ corp9 finitũ põt pati a finito. cũ ergo eq̃le sit ꝙ ĩ equali tp̃e agit. min9 aũt qḋ ĩ eq̃li tp̃e min9 magis aũt qḋ magis erit dare analogiã inter corp9 agẽs ĩ corp9 ĩfinitũ ⁊ agẽs ĩ corp9 finitũ. ⁊ ꝑ cõsequẽs finiti ad ĩfinitũ erit ꝓportio. Nec põt corp9 ĩfinitũ agere ĩ corp9 finitũ. q2 eius actio erit in aliquo tp̃e. dato itaq3 aliquo corpore finito qḋ ageret in partẽ

corporis finiti in aliquo tēpore in quo totū agebat infinitū in minori tēpore: poterit ad dū illud corpus finitū agens tāta virtus semp finita: ꝙ movebit in eodē tēpore in quo movebat corpus infinitū. ꝛ sic virtus finita ꝛ infinita movebunt eodē tēpore. Ne qꝫ potest dici ꝙ actio corporis infiniti est in tēpore infinito. Nam tēpus infinitū finē nō habet. quelibet autē actio ꝛ passio finē habet. Nec infinitū potest ab infinito pati. dēur eīm ꝙ patiatur ab eo: hoc erit in aliquo tēpore. accepta igitur parte corporis infiniti patientis: hec cum minor sit suo toto: in minori tēpore patietur ab agēte infinito ita ꝙ eam ꝓportionē qꝫ habet tēpus minus ad tēpus maius: habebit totū infinitū ad partē infiniti: qḋ est impossibile. nō ergo movebit īfinitū infinitū in tēpore finito. nec in tēpore īfinito. qꝛ tale nō habet finē. motus aūt quo corpus movet aliud corpus: est finitus. Sic igitur in corpore sensibili infinito impossibile est esse virtutem activā vel passivā. Preterea oīe corpus sensibile in loco est. tale autē infinitū esse nō potest nec extra celū est aliqḋ corpus oīno. ꝛ si esset sive ītellectuale sive sensibile: necessario esset in loco. qꝛ intus ꝛ extra: locū significāt. qḋ autē in loco est finitū est.

Capl'm. xi. quod sic incipit. Rationabilius est conari ꝛ c̄. Declarat rationibus logicis nō esse corpus infinitum.

Manifestari potest rationabiliter ex quibusdā comunibꝫ nō esse corpus infinitum. si eīm esset corpus tale omiomerꝫ: nō potest moveri in circuitu. qꝛ talis motus est circa mediū. Infiniti autē nō est mediū. nec potest moveri in rectū qꝛ motus eius posset esse in infinitū. ꝛ sic requirit locū infinitū in quo posset scd'm naturā ferri. ꝛ alium infinitū in quo ferretur cōtra naturā. Preterea quecūqꝫ motū infinitum habeat in rectū sive per violentiā sive per naturā: apparebit virtutē moventem esse infinitā. hoc autē nō est fieri: nisi in magnitudie infinita ergo erunt due magnitudines infinite. s. movēs ꝛ mota. Preterea si tale infinitū moveret se ipsum: esset aīatum. ꝛ quomodo potest esse aīal infinitūꝫ? Nec potest corpus infinitū nec cōtinuum esse determinatū vacuo quēadmodū dicunt democritus ꝛ leucipus. tale eī scd'm eos est eiusdē nature de se. si ergo haberet gravitatē: nullū corpus esset leve ꝛ ecōtrario. Preterea sive gravitatē habeat sive levitatē: movetur sursū vel deorsū. qui motus esse non potest sine medio ꝛ extremo. que nō possunt assignari in infinito. Preterea sicut patet per inductionē. ubi aliquid manet vel fertur cōtra naturam aliquid movetur scd'm naturā. quod nō potest esse sine gravitate ꝛ levitate nō est igit corpus infinitum habens alteram predictaꝝ tantum.

Capl'm. xij. quod sic incipit. Quō autem nec plures possibile est celos ꝛ c̄. Investigat rationibus sumptis ex natura corporum inferiorum etiam superiorum unitatem celi sive mundi.

Quia superius nō videtur probatū ꝙ extra celū nō sunt corpora sed solū nō esse infinitū corpus: ꝛ ideo nunc probandū est mundū esse unū extra cuius extremū nullū corpus est. Oīa corpora inferiora manēt et movētur scd'm naturam ꝛ violentiā. Ita ꝙ in eodē loco scd'm naturā quiescunt: in quē scd'm naturā feruntur. ꝛ in eo quiescunt per violentiā: in quē movētur preter naturā. Et hi motus sūt cōtrarij: violētus. s. ꝛ naturalis. Si igitur sunt plures mundi: terra unius ferretur ad centrū alterius. aut igitur violētia: ꝛ sic ad centrū sui mūdi ferretur per naturā. aut per naturā ferretē ad illud: ꝛ sic in ꝓprio manebit per violentiā qḋ est impossibile. Preterea si sunt plures mundi: aut sunt ex eisdē corporibus aut diversis. ex diversis quidem non. qꝛ tunc equivoce dicerentur mundi. ꝛ etiam nō potest dari talis diversitas

q2 oīs ignis eiusdē spēi est oīmi igni ⁊ similiter alia corpora simplicia sicut etiā motus coꝝ. cum ergo graue sit natū moueri ad centrū ⁊ leue a cētro: centrū vnius mundi naturaliter posset moueri ad centrū alterius. qđ esse nō potest: nisi mouerenť sursū in proprio mundo per naturā ⁊ similiter ignis vnius mundi per naturā posset ferri ad circūferentiā alterius ac per hoc posset naturaliter moueri ad mediū ꝓprij mundi. Nec potest dici naturā simpliciū corpoꝝ esse aliā in hoc mundo ⁊ aliā in illo ꝓpter plus vel minus distare a ꝓprijs locis. q2 hoc nō est natū diuersificare naturas. Preterea corpoꝝ simpliciū q̄ sunt partes mundi necesse est aliquē motū naturalē. q2 aliter ad nullum locū mouerenť violēter. quoꝝ autē existētium eiusdē spēi ⁊ vnus motus scđm naturam: necesse est eorum esse vnum locum numero. Nec dici potest ꝙ ipsorum sunt plura loca differētia numero ⁊ eadem specie ita ꝙ quedam partes feruntur ad vnum illoꝝ locorum ⁊ alie ad alium q2 nō habent maiorē differentiā partes q̄ feruntur ad vnū a partibus q̄ feruntť ad alium locū: ꝙ quelibet illaꝝ inter se. sicut ergo nichil plus differunt specie iste ab illis ꝙ iste inter se: ita nō oportet esse aliū locū istaꝝ ⁊ illarum: sed eundē. Unum ergo esse extremū ⁊ vnū mediū totius mundi est necesse ergo ⁊ vnū mundū. Qđ autē sint determinata loca ad q̄ mouenť corpora simplicia patet. q2 oīs motus est ex quodā in quoddā q̄ sunt aliquo modo opposita. opposita autē in loco: sunt sursum ⁊ deorsū q̄ sunt termini lationū simplr̄ scđm rectū. Lationis autē circularis. licet nō sit oppositio scđz totū: est aliquo modo oppositio scđz extrema diametri scđm q̄ est determinatio ⁊ finis eiusdē motus. Signū autē ꝙ corpora simplicia habēt motū terminatū ⁊ finitū: est. quia quāto plus appropinquāt ad terminū sibi connaturalē: tāto citius feruntť. Si vtrūqȝ motus eoꝝ esset infinitus: grauitas ⁊ leuitas essent infinite. Nec potest dici ꝙ talia corpora mouenť ad ꝓpria loca ab aliq̄ motore. Nam q̄ per violentiā feruntť tāto tardius mouenť: quāto sunt maiora. cuius contrariū est in istis. maior eīm ignis velocius sursū ⁊ maior terra velocius fertur deorsum. Preterea si per violentiā mouerenť: tardior esset eoꝝ motus in fine. Preterea qđ ab aliquo loco violenter remouetť sicut hec corpora ab illis locis: illuc nō ferť violēter. Ex dictis etiā que dicta sunt in ꝓma pħia. s. ꝙ est vnus ꝓmus motor ⁊ vnū ꝓnceps: patet mundū esse vnum. cuius est vnicus motus. Preterea tria sunt corpora tanꝙ tria elemēta totius mundi. quibus respōdent tria loca. s. corpus grauissimū cuius locus est mediū mundi. ⁊ corpus circulariter motū qđ est extremū. tertiū cuius locus est mediū hoꝝ. hoc autē corpus est leue sursū latū: nō quidē extra celū: sȝ ad ipm. q2 igitur nō est locus inferior loco corporis habētis grauitatē nec locus extra celum: ideo corpus medium nec preter naturā nec scđm naturā potest collocari alibi ꝙ in medio. ex his autem fit tantum vnus mundus.

Capl'm. xiij. qđ sic incipit. Qđ autē nō solum vnus est ⁊c̄. Manifestat ꝙ impossibile est plures esse mundos in eo ꝙ iste cōprehendit totā materiā que potest esse sub forma mundi.

Considerāti differentiā quā habet forma ut forma ⁊ ut in materia: videbiť possibile mundos esse plures vno. In oībus eīm q̄ sunt a natura vel ab arte: diuersa videť ratio forme scđm se ipsā: ⁊ mixte cum materia. puta diuersa est ratio spere in se: ⁊ spere enee. Et si nō reperiať nisi hec spera enea ⁊ eodē modo alia ratio celi: ⁊ aliā huius celi. aliud eīm dicit formā in se: hoc autē mixtā cum materia. quoꝝ autē forma est in materia aut sunt plura numero aut cōtingit esse. ⁊ hoc dico siue forma ipsa sit quedā idea separata siue nō. nō impossibile plures esse celos. Cōsiderādum est

bene dictuz esse rōnem forme in se ₇ in materia: tamē hoc nō sufficit ad pluralitatē in diuiduoꝝ sub vna specie in illis in quibus tota materia cōtinetur sub vnica forma si ei tota materia speciei humane cōtineret̄ sub vnica forma: nō esset possibile esse plures hoīes. cum igitur hoc celū existēs in materia nō cōstet ex parte ipsius sed ex tota: non poterit multiplicari. Q̄d autē ex tota materia cōstet: patet. celum enim vno modo dicitur extrema circunferēcia totius corporis circulariter moti: in quo dicimus diuinū oīne collocatū esse. Alio modo dicitur corpus cōtinuum extremē circunferētie in q̄ sol ₇ luna ₇ quedā astra collocata sunt. Tercio modo celū dicimus totū corpus contētum ab extrema circunferētia. Ex hoc modo acceptū cōstat ex oīn naturali ₇ sensibili corpore. ꝓpter qd̄ nullum corpus est extra ipm. Nec simplex nec cōpositū. simplex quidē nō. q₂ nullū tale mutat locū ꝓprium: si mouetur circulariter. si autē moueт̄ a medio vel ad mediū: habet ꝓprium locuz infra corpus circulariter motū. Et si extra ipm habet locū in quo moueretur preter naturā: in eo aliud corpus simplex posset moueri scd̄m naturā. nō est autē aliud corpus simplex preter predicta. Si autez extra celum nō est corpus simplex: nec est etiā mixtum: necesse est enim simplicia esse mixto existente. ex quo igitur mundus constat ex sensibili corpore tanq̄ ex materia eius nichil potest esse extra ipm: impossibile est mundos esse plures.

Caplm. xiiij. qd̄ sic incipit. Simul autē manifestū ₇ c̄. Declarat q̄ extra celum nichil est eoꝝ q̄ sequūtur ad corpora. s. nec locus nec tps nec vacuū ₇ ideo q̄ in celo sunt oīo inuariabilia sunt optimā habentia vitā.

Uia de ratione loci est q̄ in eo possit existere corpus. extra celum autē nō potest corpus esse: ideo nec locus. ac per hoc nō vacuū. cum sit locus in quo cuz possit corpus esse: nō est. Si autē nō est corpus nec locus extra celū: nec ibi ē motus nec tēpus qd̄ est numerus motus. Et ideo q̄ in celo apta nata sunt esse: nō patiuntur variationē a tēpore sed inalterabilia sunt ₇ impassibilia optimā ₇ sufficientissimā habētia vitā ex toto eterno. Sicut enim tēpus finitū vniuscuiusq₂ rei in quo est eius duratio vocat̄ sua finita eternitas: ita infinita duratio semꝑ entis vocat̄ eternum simplr̄ sumēs denominationē īmortalis ac diuini esse ab hoc qd̄ est semꝑ esse. a quo alijs quidē perfectius alijs imperfectius coīcatuz est esse ₇ viuere. Unde ₇ in encidijs philosophismatib₉. i. in doctrinis phoꝝ que preponebant̄ rudib₉ multotiēs determinatum fuit rōnibus q̄ esse diuinū oīo intransmutabile est primū ₇ summū. nam si aliud trāsmutaret ipm efficiēter: illud esset diuinius. Si autē ab alio moueret̄ tanq̄ fine: esset illo indigēs. ₇ incessabili motu esse diuinuz mouet primū mobile: q₂ semꝑ est in ꝓncipio ₇ in fine sui motus.

Caplm. xv. quod sic incipit. His autem determinatis ₇ c̄. Inuestigat vtrum mundus sit genitus aut ingenitus. corruptibilis aut icorruptibilis. ostēdēs prius quid senserunt antiqui.

Rationes cōcludētes cōtraria faciūt dubitare de cōtrarijs. quib₉ dubitatiōib₉ declaratis: credibiliora fiūt dicēda. nec gratis tunc cōdēnant̄ alioꝝ dicta. debet enim inquisitor veritatis nō eē inimicus: sꝫ inuestigator. Inquiram₉ igit̄ qd̄ antiqui sēserūt de mūdi sēpiternitate. oēs ei genitū dicūt. tamē in hoc dr̄ūt: q̄ quidā dicūt ipm sēpiternū. alij corruptibilē. ₇ hoꝝ aliqui dicūt ipm corruptibilē: sicut genitū sel'tet ra. alij vero vicissim generabilē ₇ corruptibilē multociēs aut emp̄. ₇ eraclitus. Primo quidē modo dicere mundū factū esse ₇ sēpiternū: impossibile est. q₂ in oīb₉ alijs videm₉ oīne qd̄ generat̄ corruptibile esse. ergo ₇ in mundo simil̄r erit. Preterea nā

habēs pncipiū aliter ⁊ aliter se haberi: impossibile est trāsmutari. q2 si tale trāsmutaretur: possibile fuit prius aliter se habere. qđ erat īpossibile aliter se habere. q2 in īpossibilibus aliter se habere pertinētib9 ad ipm: tūc utiqz fieret qđ nō erat. Si ergo factus est mūdus: ⁊ ea q̄ ad ipm pertinēt erāt possibilia aliter se habere ⁊ nō semp sunt eodē modo: ergo sicut est genitus accipiēs esse: potest nō esse. ⁊ ita erit corruptibilis ⁊ dissolubilis post genitū esse. Nec potest excusari opinio dicētium mundū esse genitū ⁊ tamē sempiternū. dicēdo q̄ hoc nō intēdunt affirmare tanq̄ ita sit. sed solū sic dicunt. grā doctrine quēadmodū in descriptioībus figurarū dicit causa docēdi q̄ linea ⁊ angulus cōponūt figurā q̄uis nō precedāt ipam figurā. Nō eīm est simile ī factione mundi ⁊ descriptione figurarū. q2 simul sūt figura ⁊ linea. nec habēt aliquā cōtrarietatē scđm autē opinionē predictā prius fuerūt partes mūdi postea totū ex his inordinatis pus: fact9 est mūdus quādo acceperūt ordinē. impossibile est simul esse ordinatū ⁊ inordinatū. Secūdo dicere mundū fieri vicissim ⁊ dissolui nichil aliud est q̄ cōstituere ipm sempiternū scđm naturalē substātiā sed trāsmutare ordinē. ⁊ formā sicut si ex puero fiet vir ⁊ ex viro puer multotiēs. Preterea sic affirmātes dicūt dispōnes causari ex cōtrariis. ⁊ ideo si totus mundus tanq̄ quoddā corpus cōtinuū quādoqz sic disponit quādoqz aliter: eius substātia erit permanēs. nec generabit nec corrūpetur: nisi quātū ad dispositiones. Tertio modo dicere mundū aliquādo factū ⁊ postea corrūpi ⁊ hoc semel tātum: impossibilius videt. Si ponat vnus q̄ si ponant infiniti. q2 substāna de qua factus est: prius existebat. q̄ si possibilis erat subici gnōni: ex ea multotiēs erat mūdus factibilis sicut ⁊ corruptibilis. si autē nō: ex ipsa nō erat mūdus factus generabilis. de his autē erit ex posteriorib9 manifestū. Sunt aūt quidā ex quorū dictis sequit ingenitū eē incorruptibile ⁊ genitū īcorrptibile. sic patet ī thimeo ubi dī celū factū eē: sz ⁊ fore de cetero sēpiterno tpre. quorū falsitas manifestabī speculātib9 vniūsaliter de oīni.

Capl'm. xvj. quod sic incipit. Primum autem diuidendum est ⁊c. Distinguit multiplicitatem quorūdam nominuz. s. geniti ⁊ ingeniti corruptibilis ⁊ incorruptibilis passibilis ⁊ impassibilis.

D intelligēdum scđm quā significationē accipiūnt noīa quib9 inferius vtendum est: ne intellectus maneat cōfusus: sciēduz est pmo q̄ ingenitū dicit vno modo qđ prius nō exñs nunc ē sine gnōne ⁊ trāsmutatione. Alio modo dicit qđ cōtingit esse ⁊ nō esse. ⁊ tamē nunc nō est factū. Tertio qđ impossibile ē fieri nā impossibile dicit dupl' aut qđ oīo impossibile est: aut qđ facile nō est possibile: ⁊ eodez modo ingenitū. Secūdo sciēduz q̄ genitū vno modo dicit nō ens prius posterius vero ens. Alio modo quidē possibile est fieri quādo factū est siue q2 ita est siue q2 faciliter ita est. Tertio modo genitū est cuius est generatio de nō ente in ens siue iam facta siue cōtingēs fieri. Et eodē modo dicit corruptibile ⁊ incorruptibile. corruptibile quidē dicimus ens prius: nō ens posterius. aut cōtingēs. Secundo modo qđ cōtingit nō esse per corruptionē Tertio modo qđ facile corrūpit. Incorruptibile dicitur ens. vno modo variabile sine corruptione. Secundo modo q̄ aliquādo: nunc aūt nō corruptibile Tertio īpossibile oīo corrūpi. Quarto modo nō de facili corruptibile. Et qm̄ in predictis sigūatioibus nñ sumus possibili ⁊ impossibili: sciēduz eō possibili siue potēti utimur semp ad plurimuz. dicim9 eīm potētē illuz qui potest leuare maius ⁊ minus pōdus. nō q2 potest leuare minus: sed qi maius. necesse igitur potēs accipi scđm excellētiā qi virtus penes q̄z accipit potētia attēdit penes extremuz ⁊ excellētiā. Impossibile autē ⁊ impotēs attēdit scđm minus. nō eī impotēs est aliqs

ad ambulãdum si nõ potest ambulare mille stadia: sed si nõ potest dimidiũ. Nec ob
mat significationi possibilis qua dicit̃ ꝙ semꝑ est ad plurimũ. Signũs dicat ꝙ potẽs
videre dicitur quis nõ qz videt rem excellentẽ: sed potius qz potest videre paruã: ut pũ
ctum. ⁊ eodẽ modo dicit̃ potẽs audire paruũ sonũz percipiẽs. nichil eñ dicit̃ excellẽs i
re ⁊ excellẽs in virtute ad terminũ dum possibile siue potẽs. videns autẽ rem paruã ex
cedit scdm virtutẽ ⁊ sic dicitur potens penes excellentiã virtutis.

Capitm. xvij. qd sic incipit. Determinatis autẽ his ⁊ cẽ. Ostẽdit quid sequit̃ ex
premissis ⁊ adiungẽdo quedã necessaria ad ꝓpositũz inuestigat per rõnes ꝙ in
corruptibile ⁊ ingenitũz ⁊ genitũz ⁊ corruptibile se cõsequuntur.

Cum possibile ⁊ potẽs determinãtur scdm plurimũ: oportet ꝙ possibile esse et
possibile nõ esse in utroqz ente possibili accipiãtur scdm plurimũ ⁊ minimũ tem
pus determinatũ. Si eñ tẽpus quo res potest esse ⁊ quo nõ potest esse nõ est
determinatũ: sed semꝑ potest dari plus tẽpore quolibet proposito: res possibilis erit in
tẽpore infinito. Hoc habito ostendimꝰ ꝙ impossibile ⁊ falsũ nõ significãt idẽ. ⁊ im
possibile ⁊ possibile verũ ⁊ falsũz aliquãdo dicunt̃ simplr̃: aliquãdo ex suppõne. falsum
simplr̃ ⁊ impossibile simplr̃ nõ sunt idẽ. ut cum nõ stantẽ dicitur stare: simplr̃ falsũ est
nõ autẽ est impossibile. Et ideo nõ est idẽ supponi falsũ ⁊ supponi impossibile accit
eñ ex ĩpossibili sequi ĩpossibile. nõ autẽ sequi ĩpossibile ex falso si falsũ nõ sit ĩpossibile
habere igitur virtutẽ standi ⁊ sedẽdi nõ est ĩpossibile simul autẽ stare ⁊ sedere in eodẽz
tẽpore est ĩpossibile. His suppositis dicẽdum ꝙ si aliquis ĩ tẽpore finito habet de
terminationẽ virtutis existẽdi: nõ est in alio tẽpore q̃z in illo. Si ergo aliquis habens
durationẽ in tp̃e infinito est corruptibile: habebit virtutẽ semꝑ essendi. ⁊ cum sit cor-
ruptibile: aliquãdo nõ erit. ⁊ sic simul erit ⁊ nõ erit qd est falsũz. impossibile igitur seq
tur ex impossibili. s. ꝙ hoc corruptibile sit sẽpiternũz. Et eodẽ modo probat̃ ꝙ sem
piternũz sit ingenitum. si eñ est genitũ: possibile est quodã tp̃e nõ esse. tale autẽ est cor
ruptibile. corruptibile eñ est ꝑus quidẽ ens: postea nõ ens. aut cõtingẽs nõ esse.
hoc autẽ modo diffinitũ est genitũ supra. sed sẽpiternũz nõ est possibile nõ esse in aliq
tp̃e. Idẽ eñ esset nunc possibile semꝑ esse ⁊ nõ esse. impossibile igit̃ sẽpiternũz esse
corruptibile. Eodẽ modo nec genitũ. duobus eñ terminis sic se habẽtibus: ꝙ poste
rior nõ potest esse sine priori. cui repugnat ꝑus ⁊ posterius. Sed nõ cõtingere nõ esse
antecedit semꝑ eẽ: ergo cum nõ cõtingere nõ esse repugnet genito: sẽpiternũz nõ erit
genitum. Preterea possibile semꝑ esse ⁊ nõ possibile semꝑ esse opponunt̃ negatiue
siue cõtradictorie. igitur si sẽpiternũz est genitũ vel ecõuerso: aut cõtradictorie sunt idẽ
aut ipsarũ est mediũ. Preterea qd est possibile semꝑ eẽ: et cõtrariũz est possibile. sẽp
nõ eẽ cuius negatio est possibile nõ semꝑ esse. igit̃ necesse est. de quo nõ verificat̃ possi
bile semꝑ esse ⁊ possibile nõ semꝑ nõ eẽ ita ꝙ semꝑ entis ⁊ semꝑ nõ entis mediũ erit
possibile eẽ q̃noqz ⁊ nõ eẽ q̃noqz. v. g̃r. sit. a. semꝑ ens. ⁊. b. eiꝰ cõtrariũ semꝑ nõ ens
sit cõtradictoriũ de. a. s. d. nõ sẽp nõ ens cõtradictoriũ de. b. si g̃ det̃ aliqd subjectũ ut
c. de q̃ nõ u̾ificet̃ nec. a. vz sẽp ens nec. b. eiꝰ cõtrariũ. s. sẽp nõ ens. necẽ erit d illo sbo
u̾ificari cõtradictoriũ utriusqz. tale aũt ẽ genitũ ⁊ corruptibile qd põt aliq̃n eẽ ⁊ aliq̃n nõ
esse. g̃ sẽpiternũ qd ẽ sẽp ens nõ ẽ genitũ nec corruptibile. Et eodẽ modo manifestũz
ẽ ꝙ ĩgenitũ necẽ ẽ sẽpiternũ eẽ. ⁊ ĩcorruptibile ĩgenitũ ⁊ sẽpiternũ. accipiat̃ ĩgenitũ q
dẽ qd ẽ nũc. ⁊ ꝑus nõ erat verũ dicere ipm nõ eẽ. ĩcorruptibile aũt qd nũc ẽ. ⁊ nõ erit verũ
posteriꝰ dicere ipm nõ eẽ. hoc aũt nũc ens ⁊ nõ ꝑus nõ ens. ⁊ nũc ens ⁊ nõ posteriꝰ non
ens adinuicẽ se cõsequũtur. ⁊ ad utrũqz sequit̃ sẽpiternũ eẽ. Nõ patz ex oppositis. nã

corruptibile est genitũ. si eim esset ingeitum: esset incorruptibile. Et eodẽ modo genitum corruptibile. nam si esset incorruptibile: esset ingenitũ. Si eim nõ sequũtur adinvicẽ incorruptibile z ingenitũ: ad ea nõ sequitur sempiternũ esse. Nõ autẽ sequitur ad ea: manifestũ. genitũ eim z corruptibile sic se consequũtur: ut patet ex prioribus. sẽper eim entis z semp nõ entis mediũ est aliquãdo ens. hoc autẽ est genitũ z corruptibile potest eim esse z nõ esse determinatis tẽporibus. Ad semp eim esse z ad semp nõ esse: nõ est tẽpus mediũ respectu alicuius termini in quo ambo verificẽtur simul ĩ eodem. ad aliquãdo esse z aliquãdo nõ esse determinatũ est tẽpus in quo verificari poterit utrũqz licet nõ simul. naz quodã determinato tẽpore erit: quãdo est actu. z aliqñ nõ erit. s. quãdo est in potẽtia. tale autẽ est genitũ z corruptibile. Et qm̃ corruptibile z genitũ se consequũtur: patet q̃ incorruptibile z ingenitũ sequãtur se. genitũ eim z ĩgenitũ cum sint opposita z nulli eidem simul insint: z alterũ necesse est inesse cuicũqz subjecto. z eodem corruptibili z incorruptibili. Si igitur incorruptibili nõ sequitur ingenitum: sequitur genitũ. z sic idẽ erit incorruptibile z genitũ sed oẽ genitũ est corruptibile: ergo incorruptibile est corruptibile. sequitur igitur ad incorruptibile ingenitum z ecõuerso. ¶Preterea si incorruptibile potest esse genitũ aut ingenitũ corruptibile: arguit̃ sic. incorruptibile z ingenitũ potest esse in tp̃re infinito simplr̃. genitum autẽ z corruptibile potest nõ esse tẽpore determinato ergo idẽ eodez tẽpore simul potest esse z nõ esse. ¶Preterea semp ens prius nõ magis habet virtutẽ ut corruptũ sit in hoc signo tẽporis: q̃ in illo. cum ergo talia signa sint infinita: qd̃ est semp ens prius z semp nõ ens post: habet potentiã ad esse in tẽpore infinito z ad nõ esse. Si ergo talis potentia deducatur ad actum: idẽ simul habebit esse z nõ esse. ergo nõ idẽ est sẽper ens prius z nõ semper ens prius. ac per hoc nõ idez est icorruptibile z genitum

¶Preterea sẽpiternũ z incorruptibile habet virtutẽ existendi in oĩ signo tp̃oris z ita essendi tp̃re infinito. corruptibile z factibile habet virtutẽ nõ essendi in tp̃re infinito quare idẽ habebit virtutẽ tp̃re infinito eius qd̃ est nõ esse z eius qd̃ est esse. ¶Preterea genitũ prius fuit potẽtia q̃ actu hoc tp̃re infinito. tunc aũt fuit nõ ens. incorruptibile aũt semp fuit actu ens. ergo in tp̃re infinito idẽ habuit virtutẽ simul essendi z nõ essendi si genitũ est incorruptibile. ¶Nec potest dici q̃ corruptibile aliqd̃ nunq̃ corrũpatur. si eim corruptibile ens nõ corruptũ sit aliquãdo: semp erit actu ens. tale aũt ẽ incorruptibile. z sic idẽ est actu corruptibile z incorruptibile z actu possibile semp eẽ z nõ semp esse. Et eodẽ modo patet q̃ si aliqd̃ est generabile est aliqñ factũ. ¶Preterea ingenitũ z incorruptibile cum sint semp aut freqũter: nõ possunt esse a fortuna vel a casu ergo a natura. si igitur talia sint generabilia z corruptibilia q̃ndo sunt z qñ nõ sũt per naturã talia eim mediãte vna z eadem potẽtia est cõtradictiois essendi z nõ essendi ergo corruptibile z ingenitũ simul poterũt actu esse z nõ eẽ. ¶Nec ẽ verũ dicere q̃ genitũ fuerit prius nõ ens z postea sẽpiternuz pro toto tẽpore sequenti. si eim de se fuerit prius nõ ens: hẽt potentiã ad nõ essendũ. oĩs autẽ potentia existit in re pro tp̃re presenti vel futuro. nã si pro tp̃re preterito existit potẽtia in re: sequitur q̃ presens est tẽpus preteritum sicut z potentia q̃m habet ad nõ esse pro eodẽ tp̃re. qd̃ est impossibile. genitum eim quãdo est genitũ nõ habet potentiã ad factũ: sed ad esse aut futurũ esse. z eodez modo si sempiternuz p̃us dicatur corruptibile posterius alicui attribuet̃ potentia cui nõ r̃ñdet actus qñ est potẽtia. ¶Preterea corruptibile posteri9 z nõ ens p̃us corruptibilia sunt z g̃nabilia. talia aũt sic naturalr̃ constãt ex cõtrariis. z alterãtur ipsis mediantibus: ita z ab eisdem corrumpuntur z ideo nõ possunt esse sempiterna.

Secundi libri de celo qd̾ sic incipit. Q̄d quidē igitur nec factū esse celum ⁊c̄. Caplm̄ primū cōcludit ex predictis mundū esse sempiternū cōcludēs hoc ex dictis antiquoꝝ. excludēs falsā opinionē de causa ipsius sēpiternitatis.

Ex dictis in precedēti libro potest accipi fides ꝙ mundus est ingenitus ⁊ incorruptibilis vnus ⁊ sempiternus habēs infinitā durationē. cuius fidei cōfirmatio accipitur ex dictis illoꝝ qui opinātur cōtrariū qui nō possunt dare modū scd̄m quē sit genitus ⁊ corruptibilis. ꝓpter qd̾ bonū est se exhibere ꝑsuasibilē antiquis dicētibus celum quid immortale ⁊ diuinū interres ꝙ habent motuz. habet eīm motū talē cuius nō est finis: sicut ⁊ ip̄m celū nō finitur ob aliquo sed est finis oīum. sicut cōtinet oīa motū sempiterno tꝑore. vnde ⁊ antiqui tribuūt ip̄m dijs tanꝙ locum. velut ex̄ns solum imobile. ⁊ rōnabiliter qꝛ est impassibile remotū a cōtrarietate. cuius motus est sine labore. qꝛ nō per violentiā: sed sicut aptū natuz est fertur. eīm eīm qd̾ per violentiā mouetur: tāto laboriosius est: quāto sēpiternius. ⁊ tale est expers optime dispositiōis. Quia igitur absq3 violētia existit ⁊ mouetur: ideo falsuz est qd̾ quidā fabulose dicunt athlantē ip̄m sustinere. sicut sustinētur grauia sursum ne cadāt. Falsum etiā est qd̾ dicit empe. s. ibi violēter celū sustētari ubi est virtute celerioris lationis ꝙ excedit ꝓpriam inclinationē. Falsū etiā est qd̾ quidā dicunt motū eius sēpiternum causari ab aīa rationali. talis autē motus violētus ⁊ sēpiternus faceret aīa tristitiā. nec posset uti prudētia in tali motu. ⁊ esset peioris conditiōis ꝙ aīe aīalium mortalium ꝙ interdū requiescūt a laboribus saltem in sōno. quia requie careret aīa celi semꝑ de necessitate sustētās aliquā partē eius ad sēpiternitatē ipsius mot9. qd̾ ḡ diuinī9 de prima latione magis conuenit diuinitati substantiarum separatarum que in celo collocantur: ꝙ aliorum sermones.

Caplm̄. ij. qd̾ sic incipit. Q̄m autē quedā sunt ⁊c̄. Volēs inuestigare utrū dextrum ⁊ sinistrū sursū ⁊ deorsū anterius ⁊ posterius ponenda sunt in celo tanꝙ partes: manifestat vnde ista accipiantur. ⁊ declarat quō pictagorici imperfecte opinati sunt de istis.

Voniā pictagorici dicunt in celo esse aliquid dextrū ⁊ aliquid sinistrū: cōsiderandum est quō talia pncipia ⁊ quedā pora ipsis sicut sursū ⁊ deorsū possunt existere in celo. de his autē qua ꝓpter cōueniunt nature aīalium determinatū est ex motib9 ipsoꝝ. dextrū eīm ⁊ sinistrū partes sunt aīalium sursū autē ⁊ deorsū possunt cōuenire etiā plātis. ꝙ autē existunt in aīalibus ut partes ⁊ pncipia: rōnabile est adaptare celo. vnūquodq3 autē hoꝝ trium. sursum dextrū anterius quoddā principiuz est. et has oēs differētias rōnabile est existere corporib9 perfectis. qꝛ sursum est pncipium lōgitudinis. dextruz latitudinis. anterius profunditatis. ꝙ tres dimēsiones sunt ī corporibus perfectis. Preterea ab his tribus incipiūt motus perfectioꝝ. augmētuz eīm a sursuz tēdit. motus localis in aīalibus incipit a dextris. ⁊ motus sensitiē di ab anterius in quo sunt sensus. ⁊ ideo hec tria nō sunt in quolibet sed solū in habētibus mot9 pncipium in se ipsis ut sunt aīata. Nam nulluz inaīatoꝝ habet in se ipso pncipiuz motus cum quedā ipsoꝝ nō moueātur quedā autē mouent̄ semꝑ eodē modo ut ignis sursum. Et ꝙuis predicta nō sunt ꝓprie in rebus inaīatis: tamē attribuimus ea ipsis tripliciter. primo referendo ea ad nr̄as dextras ⁊ sinistras. ⁊ similiter ī alijs quēadmodū faciunt diuinatores. Similiter referēdo ad nr̄am similitudinē ut in picturis ⁊ statuis.

Tertio per contrapositionem ad nos. ut ymago speculi cuius dextrum opponitur nr̄o sinistro ⁊ econuerso. In predictis nulla autē est differentia predictarum partium

ex parte rei: sed per solã cõparationẽ ad nos. Quoniam igitur sursum ꝛ deorsum ante ꝛ post ita videntur principia sicut dextrũ ꝛ sinistrum mirabitur quis propter quid pictagorici hec duo sola. s. dextrũ ꝛ sinistrũ dicebãt principia. nõ enim minor ẽ rõnem in aĩalibus habẽt illa ꝙ ista sed maiorẽ. q2 ista solum virtute drñt abinuicẽ: illa autem virtute ꝛ figuris. Preterea sursum ꝛ deorsum oĩbus aĩalibus ꝛ plantis insunt. dextrũ autẽ ꝛ sinistrũ nõ est in plantis. comunius autẽ magis habet rõnem principij. Preterea sursũ est principiũ in longitudinis ꝙ prior est latitudine cuius principium est dextrũ principiũ autẽ prioris est prius. Preterea sursum est vnde motus. dextrũ autẽ a quo motus. prius autẽ est vnde motus ergo sursum prius est dextro. Sic igitur reliquerunt pictagorici principaliora. ꝛ quasi hec incõuenienter dixerunt dextrum esse in oĩbus.

Capitulum. iij. quod sic incipit. Nos autem quia determinatum est prius ꝛc. Declarat ꝙ in celo est sursum ꝛ deorsum dextrum ꝛ sinistrũ ꝛ in qua parte ipsius vnumquodqz predictorum est assignatum.

Quoniã predicte virtutes siue partes sunt in habẽtibus principiũ motus: celũ autẽ cum sit aĩatum habet in se huiusmodi principium: ideo habet sursum ꝛ deorsum dextrũ ꝛ sinistrũ. Nec figura sphericã ipsius impedit distinctionẽ partium predictarũ. q2 si quid existẽs rectum habet dextrũ ꝛ sinistrũ deinde cõponatur in sphera: nõ perdet predictas virtutes. ꝛ eodẽ modo intelligẽdum est in celo. Nec q2 motus eius nõ incipit: ideo nõ habet dextrum a quo dicimus motũ aĩalium incipere. Quia ad rõnem dextri sufficit esse partem vnde inciperet motus si res inciperet moueri. Sic igitur lõgitudo celi scdm distantiã polorum quorum vnus est sursum alius deorsum. Nõ potest q2 longitudo rei attẽditur penes maximã distantiã. maxima autẽ distantia in corpore sphericõ est penes extrema diametri. poli autẽ sunt extrema diametri imobilia penes ꝙ distinguimus emisperia. Preterea sursũ ꝛ deorsũ sunt illo iuxta que dicimus esse latera. latera autẽ celi dicimus ea ꝙ sunt iuxta polos. poli autẽ sursum ꝛ deorsũ. Polorum autẽ ille qui apparet supra nos. s. articus est pars deorsum. oppositus autẽ imanifestus nobis qui dicitur antarticus est sursũ. cuius signũ est q2 dextrum celi est vnde principium motus ortus astrorum. sinistrũ autẽ ubi occasus. Si ergo motus incipit a dextris: necesse polum imanifestũ esse sursum. nam si manifestus esset sursũ motus celi inciperet a sinistris ab occasu. habitãtes igitur in illo emisperio: sunt in superiori emisperio ꝛ apud dextrã. nos autẽ in inferiori ꝛ apud sinistrã cuius cõtrarium pictagorici dicunt. Et quamuis sic disponatur dextrũ ꝛ sinistrũ in primo mobili: in circulo tamẽ siue in orbe planetarum ecõuerso est. nam nos sumus superius ꝛ in dextro. eo ꝙ motus illius orbis cõtrarius sit motui primi mobilis: q2 incipit ab occasu.

Capitulum. iiij. quod sic incipit. Quoniam autẽ nõ est superius ꝛc. Manifestat ꝙ in celo sunt multi motus circulares quorum vnus cõtrarius sit illi ut saluetur generatio in rebus nõ sempiternis sed habentibus generationem.

Quamuis motus circulares nõ sunt cõtrarij adinuicẽ: cõsiderandum est propter quid sunt multi tales motus. que consideratio difficilis est: eo ꝙ corpora illa longinquiora sunt ab intellectu nr̃o ꝙ a sensu. eo ꝙ paruã noticiã habemus de accidentibus eorum. Sumamus autẽ ꝙ vnumquodqz cuius est aliquod opus: ipsum est gratia operis. dei autẽ operatio est vita sempiterna. ꝛ q2 celum est quid diuinum: ideo dicere habere motum sempiternũ. hoc autem nõ potest esse absqz imobilitate medij quod medium nõ potest esse eiusdem nature cum celo eo ꝙ nulla pars celi est imobilis. Si enim violenter poneretur aliqua pars eius imobiliter in medio: non esset sem-

piterna eius quies. qꝛ nichil sempiternū preter naturā. ⁊ etiā illud qđ est preter naturā rei: est excessus ⁊ corruptio eius qđ scđm naturā. Supponamus igitur in medio esse qđ naturaliter quiescit. ⁊ hoc est terra sicut posterius determinabit̄. Si autē terra est: necesse est ignē esse. qꝛ cōtrarioꝝ si vnum est in natura: ⁊ alterū istoꝝ eadē materia q̄ potest subesse forme ⁊ priuationi. ⁊ cum ista duo sunt extrema cōtraria ignis ⁊ terra. necesse est eē intermedia corpora habētia cōtrarietatē quib⁹ exītibus: necesse ē esse gn̄onem eoꝝ. cum agunt ⁊ patiunt̄ adinuicē. nullū eīm ipsoꝝ possibile est esse sempiternum simplr̄. Quū igitur necesse est esse aliquē motū sempiternū dissolutiuē ⁊ iste nō est causa successiue gn̄onis elementoꝝ adinuicē: oportet dare aliam lationē circularem in vnam vel plures. vt saluetur generatio successiua.

Caplm. v. qđ sic incipit. Figurā autē sphericā necesse est hr̄e celū ⁊ c̄. Probat q̄ celū est spherice figure. qꝛ ista figura ꝓprie cōuenit corpori celesti tum qꝛ propria ⁊ perfecta est tum qꝛ cōuenit ⁊ corporibus cōtentis infra celum.

Celum habere sphericā figurā cōuenienter ponitur. qꝛ in figuris planis ipsa ē primo. Continet̄ eīm vnica linea. cetere vero figure pluribus. nam sicut vnū ⁊ simplex prius est pluribus ⁊ cōpositis: ita prima figuraꝝ est circulus ⁊ ideo cōuenienter aptatur pmo corpori. Preterea ceteris figuris potest fieri appositio circulo tanq̄ perfecte nō. ideo est pma tanq̄ perfecta cōueniēs primo ⁊ perfecto corpori in solidis etiā sphera est pma qꝛ cōtinetur vnica superficie. alia autē solida rectilinea pluribus. ⁊ ideo sphera prior. Huic testificari videtur id qđ faciunt hi qui generant corpora ex superficiebus. solā eīm spherā nō diuidunt tanq̄ habentē vnicā superficiem. Illi etiā qui assignāt ordinē numeroꝝ assignāt circulū scđm vnū. trigonū scđz duo. ⁊ sic pma figura est circulus debita pmo corpori qđ circūfert̄ qm̄ autē qđ continet sphericū est necesse est cōtenta ⁊ tacta a pmo mobili sicut sunt orbes planetaꝝ eē spherica. Secundo celū sphericā figurā hr̄e cōuenit motui eius. ostēsum est eī q̄ extra primā circūferentiā nec est locus nec vacuū. ⁊ tamē hoc mouet̄ circulariter. si eī hr̄et figurā angularē: permutatio anguloꝝ requireret locum extra superficiē planā in quo anguli mouerētur post quoꝝ mot⁹ locus ille remaneret vacuus. ⁊ idē sequeret̄ si nō haberet perfectā sphericā ex qua linee ex medio in circūferentiā essent equales puta lēticularē aut oualē. Preterea motus celi tanq̄ solus cōtinuus regularis ⁊ sempiternus mensura est oīm motuū. ⁊ per cōsequēs minimus ac per hoc velocissimus. minimus autē motus qui posset esse ab eodē in idē est circularis. Tertio ostēdunt hec q̄ continētur in celo ipm habere sphericā figurā. nam aqua circa terrā. aer circa aquā ignis circa aerē circulariter collocant̄. ⁊ ideo supiora corpora tāgentia elemēta rōnabiliter spherica sunt. signū autē q̄ elemēta sunt spherica accipitur ex superficie aque q̄ nata est fluere hoc est in maxime cōcauū. concauū est autē qđ est centro ꝓpinqui⁹. qđ patet sic ducātur eīm ex cētro due linee equales aquaꝝ summitatibus ducat̄ linea recta illud mediū respectu extremitatū erit cōcauū: qꝛ ꝓpinquius cētro ⁊ ideo ad ipam fluerent partes aque posite supra illā lineā donec tātum distarēt a cētro quātum distat aq̄ existēs in eius extremis ut patet in hac figura. manifestū est ergo esse mundū sphericū ⁊ tanta diligentia ornatum: ut nichil manu elaboratum possit habere tantam regularitatem ut natura ipsius.

Capitulum. vj. quod sic incipit. Quū autem est in circulo dupliciter moueri ⁊ c̄. Inuestigat causam propter q̄z celum magis mouetur ab oriente in occidentem q̄z econtrario.

Quãuis motus circularis ad vnã partẽ nõ sit cõtrarius circuli ad aliã: tamẽ ꝙ celum mouetur magis ad vnã partẽ ꝙ ad aliã nõ euenit a casu. quia in sempiternis nichil fit a casu. Necesse est ergo aut motum eius esse causã aliorum nõ causatã: aut aliquã causã existere propter quã nunc mouetur. forte autẽ diceret ꝙ de quibusdam occultis querere causã .i. oĩbus velle reddere rõnem signũ est aut stulticie aut presũptiõis. Sed hoc nõ obstãte iustum est videre quis sit inquisitor causarum ꝛ vnde assumat causã dicẽdi ꝛ utrum nõ transcẽdat comunẽ modũ hoĩm: aut subtilius opinetur ꝙ ceteri. Nam quotiẽs quis attingit certiores rõnes: oportet ipm habere grãm ex taliũ inuẽtione. Dicimus igitur ꝙ natura in vnaquaqꝫ re semper facit qd optimum est. ꝛ ideo honorabiliori rei largitur honorabiliorẽ perfectionẽ. Sic igitur igni tanꝙ nobiliori elemento dedit locũ sursum qui est nobilior inter rectos. ꝛ aĩalibus dedit motũ ad anterius qui est nobilior eo qui est ad posterius. ꝛ incipit motus eorundẽ a dextris non a sinistris. quia igitur moueri ab oriente in occidens est moueri ad anterius et a dextra: ideo hoc motu tanꝙ honorabiliori mouetur celum.

Ca. vij. qd sic incipit. De motu autẽ ipsius ꝛc. Inuestigat motũ primi mobilis regularẽ esse tã ex parte motus ꝙ ex parte mobilis ꝙ etiã ex parte tpis.

Motum celi qd est primũ mobile dico autẽ primũ: ad drãm celorum qui sunt subtus ipm habentiũ plures lationes esse regularẽ: patet primo ex parte motus nã oĩs motus irregularis intẽditur aut ad terminũ ad quẽ: ut motus naturalis aut ad terminũ a quo ut violẽtus. aut ad mediũ ut motus projectorum. lano autẽ primi mobilis cum nõ habeat distinctionẽ termini a quo ꝛ ad quẽ ꝛ vniformitatẽ habeat ad mediũ: nõ potest intendi nec remitti. ergo est regularis. Idẽ patet ex parte mouẽtis ꝛ mobilis. necesse eĩm est irregularitatẽ motus causari vel a virtute mouẽtis q est diuersa. aut a dispositione moti que nõ permanet eadẽ. siue quia ambo transmutãtur nichil autẽ horum possibile fieri circa celũ. celum eĩm mobile ingenitũ ꝛ incorruptibile intrasmutabile est. ꝛ multo rõnabilius est mouens eius intrãsmutabilis. nam sicut primi mobilis est primũ mouẽs ꝛ simplicis simplex: ita incorruptibilis ꝛ ingeniti erit incorruptibile mouẽs. Preterea irregularitas motus celi nõ est per trãsmutationem partiũ ab inuicẽ. quia nulla elõgatio facta est vnius ab altera in toto preterito tpore. nec per trãsmutationẽ totius recipiẽs intensionẽ ꝛ remissionẽ. remissio eni in motu fit propter impotentiã. impotẽtia autẽ est preter naturã: sicut patet in senectute aĩalium quorum impotentia est preter naturã causata ex his ex quibus constãt aĩalia q sunt contraria ꝛ extra propriã regionẽ. in celo autẽ cum sit simplex et immixtũ ꝛ in propria regione nichil cõtrarium habẽs: nõ potest esse in potẽtia ac per hoc nec remissio vel intẽsio. Tertio idẽ patet ex parte tpis. si eĩm celum regulariter moueretur: cum motus eius sit sempiternus aut in infinito tempore motus eius intenditur aut semper remittitur. aut vicissim intenditur ꝛ remittitur. primo modo non: propter duo. primo quidem: quia nichil existens preter naturam potest habere durationem infinitam. remissio autem proueniens ex impotentia rei est preter naturã. Scd'm autẽ hoc prohibẽs est quia illud quod ẽ preter naturã ꝛ scd'm naturã nõ inest rei tpre equali. nec põt esse. Secũdo modo .s. ꝙ semper intendatur aut semper remittatur. propter duo: primo quidem quia oĩs intensio vel remissio est vsqꝫ ad certũ terminũ. igitur nulla talis excedit oẽm terminũ. ꝛ ideo nulla talis est infinita. Preterea actus ꝛ motus vniuscuiusqꝫ mobilis aspicit determinatũ tẽpus. cuius paruitatẽ nõ põt excedere. ei tharizare ei põt esse in tã minimo tpre

ꝙ in minori non poterit actus eius existere. si ergo hoc verum est: motus celi nō poterit intendi nec remitti tp̄re infinito. Nec vicissim itendit̄ ⁊ remittitur. qꝛ nulla ratio reddi potest huius vicissitudinis. nec posset latere sensum nr̄m hec vicissitudo. cum opposita iuxta se posita sint magis sensibilia. celum ergo regulariter mouetur.

Capl̄m. viij. qd̄ sic incipit. Denotatis autē astris. Premisso ꝙ inquirendū est ex quibus natura sint astra ⁊ quā habeāt figurā ⁊ qualis sit motus eoꝝ. inuestigat ꝙ sunt eiusdem nature cum corpore in quo existunt.

Voniā motus ⁊ locus correspōdent nature corporis simplicis: rationabile ē ut astra collocata in eodem loco cum celo ⁊ mota motu ipsius sint eiusdē nature cum ipso. vnde ⁊ antiqui dicētes corpus celeste habere naturā ignis: dicūt astra esse ignea. tanꝙ vnumquodqꝫ rōnabiliter cōstet ex his ī quibus est per naturā. sūt autē sicut ⁊ celum alterius nature ꝙ ignee. Nec calor ⁊ lumē generatū ab ipsis arguunt ipsa esse ignea. qꝛ possunt hec fieri ab eisdē mediāte motu. motus autē est notus ignire ligna ⁊ lapides: multo magis potest hoc facere in elemēto ꝓpinquo igni sicut est aer. videmus eīm sagittas latas igniri ut liquescat plumbū exn̄s ī eis. multo ergo magis poterit igniri a motu tacto in eo ab astris. Nec eīm dr̄ia est inter rem q̄ calefacit ꝑ motū sui in aere ⁊ astra. qꝛ res ille calefaciunt ꝓpter moueri in aere qui cito calescit ꝓpter propinquitatē ad ignē. astra vero per motum circularis corporis ita calefaciunt carpora: ꝙ ipsa nō igniuntur. Et hac maxime facit sphera in qua in fixus est sol. quo appropinquante ad nos in ultus in aere generatur calor.

Capl̄m. ix. qd̄ sic incipit. Qm̄ autē mouent̄ ⁊ astra ⁊c̄. Inuestigat stellas moueri motu orbium deferētium ⁊ nō moueri in eis proprio motu.

Qua astra ⁊ totum celū mouent̄: necessariū hoc fieri aut utrisqꝫ quiescētibus aut utrisqꝫ motis aut altero moto ⁊ altero quiescēte. vtrisqꝫ quidē quiescētibus cum terra quiescat: nullo modo potest saluari motus in celo. ꝙ utraqꝫ moueantur: esse nō potest. nisi astra eque velociter moueātur suis spheris. qd̄ esse nō potest qꝛ astra mota circulariter habēt maiorē velocitatē si habēt maiorē magnitudinē sphere autē maiores sunt stellis q̄ sunt in eis. Preterea si vnumquodqꝫ astroꝝ moueat̄ in sua sphera etiā mota: necesse est astrū exn̄s in maiori circulo velocius moueri. Si ergo transponat̄ ita ꝙ existat in minori circulo: tardius mouebitur. ꝙ aūt velocius fiat tardius in astris: prouenit aut qꝛ mouetur a circulis ⁊ nō ꝓprio motu: aut contingit a casu. sed a casu hoc nō potest cōtingere. qꝛ in oībus astris ita est ꝙ exn̄s in maiori circulo velocius ⁊ exn̄s in minori circulo tardius mouetur. In his etiam que naturaliter sunt talia ubiqꝫ ⁊ in oībus: nichil fit a casu. Nec potest esse ꝙ circuli maneant ⁊ astra moueantur propter eadem rationabilia que dicta sunt. Relinquitur ergo circulos quidem moueri astra infixa circulis ⁊ in eis quiescentia ferri. per hunc enim modum euenit velocius moueri astrum quod est in maiori circulo. quia circulorum existentiū circa idem cētrum: maior ⁊ velocior motus est maioris circuli. sicut est ⁊ maior decisio. Secundo hoc idē patet sic cōcessū est ab aliis ⁊ supponit̄ a nobis astra eē sperica sicut ⁊ corpora in quibus sunt. sphericí aūt corporis motus ē circūgiratio aut volutatio astra aūt nō circūgirant̄ qꝛ mouēt ī eodē loco semꝑ sicut manet circūgiratū. Preterea rōnabile est ꝙ idē motus conueniat oībus astris si moueant̄ ꝓprio motu. solus aūt sol videt̄ habere motū circungirationis. qd̄ nō accidit ꝓpter motū eius: sed propter elongationem nr̄i visus. qui mutat ⁊ tremit propter infirmitatem ad longe posita ⁊ ex hoc videntur nr̄o visu stelle fixe scintillare. qꝛ longe distant. planete autē nō qꝛ prope sunt.

tremor eim visus facit videri esse motũ in astris qꝛ nichil differt ad apparentiã motus moueri visibile aut visum. nec voluũtur qꝛ nõ voluitur necesse est verti ita ꝙ vna facies eius voluatur post aliã. qꝺ nõ est in astris luna cũ patens est nobis semp eadẽ facies. Si igitur astra nec circumgirãtur nec voluunt nõ habent ꝓprium motũ. Tercio idẽ patet sic natura nichil facit frustra. ꝛ ideo in rebus preciosissimis sicut sũt astra irrationabile est dicere motũ ꝓprium esse: ꝛ tamẽ naturã nullũ organũ dedisse eis ad motum. Studiose ergo natura constituit astra absqꝫ organis: qꝛ eis per se nõ cõpetit motus. ꝛ rationabiliter tam celum ꝙ̃ astrum fecit sphericũ. celum: qꝛ talis figura maxime utilis est ad motũ qui semp est in eodẽ loco ꝛ velocissimus. ꝛ ineptissima ad motum successiuũ: qꝛ nõ habet depressũ nec eminens sicut figura rectilinea. ꝛ ideo distat plurimum a figura processiuorum. qm̃ igitur mouetur in eodem loco ꝛ astra per se ipsa non procedunt: conuenienter natura utrumqꝫ fecit sphericum.

Caplm̃. x. qꝺ sic incipit. Manifestũ autẽ ꝛc̃. Ex his inquirit utrũ ex motu astrorum causetur aliquis sonus armonicus siue percipiat a nobis siue nõ.

Quibusdã videtur sonum causari ex motu astroꝝ. ex corporibus autẽ que apud nos sunt nõ habentibus tantã magnitudinẽ quantã habẽt astra nec motus tali velocitate quali mouẽtur illa astra causatur sonus. Ergo cũ rationes cõsonantiaꝝ causentur ex longitudinibus ꝛ velocitatibus: necessariũ est astra ex motu circulari causare sonum armoniacũ. Et si dicamus ꝙ talẽ sonum nõ audimus: hoc nõ obuiat. qꝛ causa huius est ipm̃ cõfestiz existere nobis a natiuitate ꝛ cõtinue. perceptio autẽ soni ex interpositione silentij. ꝓpter qꝺ malleatores eris consueti audire continue sonũ malleoꝝ nõ percipiunt armoniã. Quãuis autẽ allicienter ꝛ musice hoc dictum sit: tamẽ nõ vere qꝛ nõ solum oportet sonũ percipi auditu: verum etiã si est excellens: oportet nos aliquid pati ab eo in sensu. excellentes eĩm soni nõ solũ inferunt passiones sensibiles: verum etiã destruunt molles corpoꝝ inanatoꝝ. sicut sonus tonitruum diuidit lapides ꝛ corpora durabiliora. tantis igitur ꝛ talibus latis astris atqꝫ causantibus sonum: necessarium est violentiam illius pertingere usqꝫ huc ꝛ sentiri.

Cum ergo nec audiamus nec patiantur corpora a sonitu eorum: hoc accidit qꝛ nõ sonant. ꝛ istud est testimoniũ ꝙ veri sunt sermones nr̃i de imobilitate astroꝝ per se. de quo dubitauerunt pictagorici. qꝛ nõ sonant. Quecunqꝫ quidẽ per se ipsa feruntur: faciunt sonum ꝛ plagã. quecũqꝫ autẽ infixa sunt in re mota ut in naui clauus: nõ sonãt ꝛ iterum que feruntur cum lato ut nauis cum flumo quãtumcũqꝫ magna sit hñs malũ ꝛ pupim alicuius magnitudinis quia plagam nõ facit: impossibile est sonare. Dicendum est ꝙ si corpora astrorum per se ferruntur siue in multitudine aeris siue ignis: causarent sonũ supernaturalis magnitudinis quia pertingerent usqꝫ ad nos. Quod quia non est velut prouidente natura rebus inferioribus ne destruantur: idcirco nullã habent propriam lationem nec sonum causant armoniacum.

Capitulum. xj. quod sic incipit. De ordine autem ipsorum ꝛc̃. Manifestat ordinẽ astrorum maxime planetarum. tam quo ad situm: ꝙ̃ quo ad pluralitatem motuum ipsorum. ostendens cum hoc astra habere sphericam figuram

Qualiter singula astra disponantur secundum prius ꝛ posterius. ꝛ quantum vnum elongetur ab alio: sufficienter consideratur ex dictis circa astrologiam. Naturaliter autem rationabiliter accidit motus planetaꝝ velociores esse scd̃m maiorẽ ꝛ minorẽ proximitatẽ ad ꝑmã circulationem

nam quia planete mouentur contrarie pme circulationi z habent plures motus: ratio nabile est propinquissimum ipsi in pluri tempore pertransire proprium circulum ut saturnum. remotissimū autē ab ea i minimo ut lunā. motus eīm pme circulatiois plus preualet propinquissimo q̄ remotissimo. z ideo plus tardat motus eius. intermedij autē planete cicius z tardius mouent̄ proprijs motibus scd̄m proportionē distātie a pmo mobili. ¶ Figurā autē vniuscuiusq3 astroꝝ eē sphericā: rōnabilr̄ cōtingit. pmo q2 imobilia sunt per se ipsa. z ideo natura talē eis dedit figurā q̄ minime est motiua. s. sphericā q̄ caret organo motus. ¶ Preterea eadē figura q̄ est in vno astroꝝ est i olb9 cū sint eiusdē nature. luna autē ostēdit̄ spherica per ea q̄ videnť in ea. crescit eī z decrescit spherice. nam aut ad modū nouacule aut ad modum semicirculi fiunt eius cremēta z detrimenta. ¶ Preterea per astrologiam patet eclipses solis esse lunares. quod non contingit nisi in corpore sperico.

Capitu. xij. qd̄ sic incipit. Duabus autē dubitationibus z c̄. Mouet quasdā dubitationes circa premissa de motu planetarum z de multiplicatione stellarum fixarum z soluit eas.

Uo sunt dubitabilia circa naturā quīti corporis de quibus tēptādū est inquirere veritatē. q̄ inquisitio nō debet iputari presūptiois: sed pocius modestie. si quis propter amorē phie de maximis dubitatoibus conat̄ aliquas inquirere rōnes. ¶ Oritur autē dubitatio quare multis planetis exūtibus circa primum mobile nō semp plus distās ab eo mouet̄ pluribus motibus: sed magis intermedia rōnabile videt̄ si pmum mobile vna latione mouet̄: propinquissimū ei moueri duab9 z sequēs tribus. aut aliquo simili ordine. nūc autē cōtrariū accidit. sol eīm z luna paucioribus mouent̄ motibus quibusdā alijs planetis. z plus minus distātibus a pmo corpore. lunā eīm plus distare ab eo q̄ martē cōprehēdimus ex visu. videmus eīm ipsam esse diacothomā. i. ex media parte lunatā intrare sub marte z occultare scd̄m partē nigrā lūc. cū apparebat scd̄m claꝝ z lucidū ipsius. z simil̄r de ordine alioꝝ astroꝝ multas habem9 credulitates ex dicus egyptioꝝ z babilonicoꝝ qui multo tēpore obseruauerūt circa ipsa. ¶ Secūdo orit̄ questio propter quid in octaua spera tāta est multitudo astroꝝ ut minus sit cōprehēsibilis z quasi sine ullo ordine. i alijs autē spheris est vnicū astrū. ¶ De talibus eīm inquirere utile est ad maiorē intelligētiā acquirēdā. z q̄uis modicas habeāt causas nobis notas z multū sint elōgata a nobis tam in se q̄ in suis accidētibus tamē nichil irrationabile videt̄ de his q̄ dubitātur circa ipsam qrētibus ūitatē. ¶ Nos autē q̄ q̄ viderim9 querere de astris z spheris tanq̄ de corporibus i aīans: supponat̄ tamē ad solutionē pme dubitatiois ea participare quādā actionē z vitā. ¶ Quo supposito: sciēdū est q̄ nobilissimū z optime se hn̄s attingit suā perfectionē sine actione propinquissimū autē ei attingit eam per vnā. longinquū autē per multas. verbi grā. optimū corpus aliquis attingit sanitatē sine exercitio. propinquū autē ei in bona dispositione attingit eam idē modicū deambulans. remotum autē indiget multo exercitio. quoddā autē tam imperfectum est: q̄ nullo exercitio potest acquirere sanitatē sed aliquid sim perfectius ea. ¶ Difficile igitur est attigere perfectionē q̄ño multa aut vnū multociēs requirit̄ ad ipā3. aut q̄ño vnū acquirit̄ per aliud z aliud per aliud usq3 plurimā multitudinē. facile autē q̄ño acquiri pōt per vnū vel per duo. ¶ Sicut igit̄ aīalia z plures vel paucas hn̄t opatiōēs: ita z corpora totius vniūsi estimādum est hēe plante eīm vna opatione attingūt finē suum si est aliquid imperfectū. alia per plures. homo autem per multas actiones pertingit ad optimum. et in hominibus si sanitas acci-

piatur finis eius videmus aliquē hoiem sanū esse absqꝫ tiona opatiane aliquādo per extenuationē aliquādo nō per extenuationē ⁊ exercitiū. quidā vero nō potest pertigere ad sanitatē per quascūqꝫ actiones sed ad exercitiū tātum. inter hec oīa aut illud meliꝰ quod attingit optimū ⁊ est ꝓpinquius illo. hoc autē ordine extimādum est esse ī vniuerso. terra eī qꝛ a nullo attingit vniuersi perfectione totalr oīo imobilis est. ꝓpinqua aūt corpora motibus attingunt nō quidē diuinissimū ꝑcipiū sed illud qđ possunt partici pāt de ipso. primū autē celuz per vnicū motum attingit ipm. q̄ autē in medio pmi ⁊ extremoꝝ per plures motus ipm attigunt. De dubitatione autē secunda q̄re. s. octaua sphera habet multa astra alia vero vnuz tātum: pmo oportet itelligere illā habere multā excellētiā respectu aliaꝝ. eo ꝙ habet nobiliorē vitā ⁊ ꝑncipiuz est mouēdi alias spheras. ⁊ ideo habet multitudinē partiū nobilissimaꝝ. s. stellaꝝ. Secūdo hoc rōnabiliter cōuenit ei. pma eīm sphera vna exn̄s vno motu mouet multas stellas. alie āo pluribꝰ motibꝰ vnā. ⁊ sic adequalbit natura tribuēs vni lationi multa astra. vni aūt astro multas lationes. Tertio hoc est rōnabile ꝓpter hoc ꝙ inferiores spe hn̄t multos motus. mouent eīm a supioribus cum sint corpara infra ī eis. ut igit ꝓportionet spa inferior virtuti corporis supioris mouētis cōuenienter ponit habere vnicuz astruz.

Capl'm. xiij. quod sic incipit. Reliquum autē de terra dicere ⁊c. Inuestigat quid senserunt antiqui de situ terre.

Alii dicētes celū esse finitū: terrā collocāt ī medio. pictagorici autē in medio collocāt ignē. terrā vero dicunt vnū astroꝝ ⁊ latā circa mediū: facere diē ⁊ noctē. cui alia terra opponit quā vocāt antistonā quasi cōtrapositā. Et isti nō quernnt rōnes ad saluādas apparētias: sed ad quasdā suas rōnes tēptāt apparentiā adaptare. multis alijs nō sequētibus apparētias videt rōnabile terrā nō esse collocatā in medio. putāt eīm cōueniēs honorabilissimo corpori cōuenire honorabiliorē locuz ignis autē honorabilior est q̄ terra. ⁊ mediū cum sit terminus sicut ⁊ extremū: nobiliꝰ videt q̄ intermedie regiones. igitur ibi est ignis nō terra. Preterea ignis inter elemēta est nobilius ⁊ ꝑncipalius elemētuz: ideo sibi debet locus magis cōseruās. Medium autē est huiusmodi. ꝓpter qđ pictagorici dicunt ꝙ est locus Iouis. Sed ratio h̄ hoc peccat ꝙ ponit mediū dictū vno modo cum tamē sit duplex. est eī mediū magnitudinis. ⁊ est mediū cōueniēs nature rei. ut in aīalibus est mediū corporis quid distās ab extremis. ⁊ mediuz aīalis in quo natura eius cōseruat ut cor. ⁊ eodē modo estimādū est in toto vniuerso esse mediū per equidistātiā extremoꝝ: qđ magis assimilat ultio q̄z ꝑncipio: qꝛ est terminatū ⁊ finituz. honorabiliꝰ autē est cōtinens ⁊ finiens.

Capl'm. xiiij. qđ sic incipit. Similr autē de mānsione ⁊c. Ostendit quid senserunt antiqui de motu ⁊ quiete terre ⁊ similiter de figura ipsius.

Quod autē dictum est hi qui opinantur terram nō esse in medio: dicunt eam moueri in circuitu sicut ⁊ quādam aliam oppositam isti. quibusdam etiam videtur talia plura esse corpora imanifesta nobis quia sunt sub terra que ferun tur circa medium. propter qđ pluries eclipsat luna q̄ sol occultata ab illis. ꝙ nō semp apparet nobis medietas celi scđm emisperiū nisi terra esset ī cētro: dicunt hoc nō prohibere terram nō esse in medio. quia propter magnitudinem suam videtur semper diuidere medietatem celi per diametrum. quidam autem ipsam collocantes in centro dicūt eā reuolui sup statutū polum. ut patet ī thimeo. Dubitat etiā de figura terre. hisquidez videtur spherica hisautem lata ⁊ figura timpanilis. cuis signum est ꝙ sol

oriens ꝛ occidens nõ circularẽ sed rectã facit abscisionẽ. Si autẽ terra esset sperica: oporteret facere circularẽ. Sed isti nõ attẽdunt elõgationẽ solis a terra ꝛ magnitudinẽ rotunditatis solis. Nã corpora rotunda a lõge visa apparẽt plana. ita ꝛ in ꝓposito potest cõtingere. adducunt ergo pro rõne ꝙ terra sit plana: quietem ipsius.

Capĩm. xv. quod sic incipit. Hesitare quidem igitur oĩbus ꝛc̃. Insinuat quedam facientia dubitationem circa locum et motum terre. adiungens solutiones insufficientes aliquorum dubitatorum.

Qoniã parua particula terre eleuata si dimittat̃ fertur deorsũ. ꝛ quãto maioꝛ est velocius fertur: mirabile videt̃ si tota terra eleuata supra cẽtrum nõ fertur deorsũ. hec igitur causa dubitationũ adhuc si aliquis ãmoueat terrã sub particula descendẽte: deorsum semꝑ fertur donec inueniat resistentiã quare ergo tota nõ descendit nullo resistente: mirabile visum est ꝛ philosophisma. i. ratio philosophãdi. Solutiones autẽ sunt nõ minus mirabiles de hoc ꝙ̃ dubitationes. zenones enim dicit ꝙ infersus terre est infinitũ: ideo semꝑ potest esse motus deorsũ. dicit aut hoc nolens laborare inquirẽdo causã quietis. Propter qḋ empe. admiratus est dicẽs. sin finite sunt profunditates terre: ꝛ ether est imensus: ꝛ ideo sic dicẽtes effundũt linguã ad vana ꝛ modica intelligunt. Quidã autẽ sicut ab antiquis dictũ est ponunt terrã in aqua. tanq̃ supernatãs manere in ea sicut lignũ vel aliquid tale supermanẽs in aqua sed nõ in aere. cuius dicitur thales fuisse autoꝛ. Hec opinio defficit ꝑmo qꝛ cadem questio de aqua quare nõ ẽ apta manere eleuata sicut nec terra: secundo qꝛ quẽadmodum aer est leuioꝛ aqua. ita aqua est leuioꝛ terra quomodo ergo leuius potest supponi grauiori: tertio qꝛ si tota terra nata est in aqua manere: ꝛ quelibet pars ipsius qḋ falsũ est. Deffectus autẽ predictaꝝ solutionũ ex hoc nascit̃: ꝙ nõ querũt nisi scḋm quid ꝛ nõ usq̃ quo debet queri de dubitatione. hec enim est communis cõsuetudo hoĩm cõtentari de solutione quãdo euacuãt ea q̃ cõtrariant̃ dictis. oportet autẽ nõ esse cõtentũ de hoc. sed esse bene inquisituũ ꝓpriaꝝ instantiaꝝ q̃ possent fieri circa dicta. hoc autẽ est cõsiderare oẽs differẽtias. Anaximenes anaxagoras ꝛ democritus dicunt ꝙ latitudo terre est causa quietis ipsius. hec enim cõprimẽs aerẽ qui est subtus nõ habẽtẽ locum in quẽ trãsferatur: imobiliter quiescit i eo. ꝙ autẽ possit multã grauitatẽ ferre cõpressus ꝛ manẽs: multa argumenta probãt. Hec opinio defficit ꝑmo qꝛ si terra nõ esset lata: nõ quiesceret. Secundo qꝛ latitudo terre scḋm dicta coꝝ nõ est causa quietis eius: sed magis magnitudo. aer enim coartatus ꝛ nõ habẽs trãsitũ ad alia loca causa est quietis terre. hanc autẽ coartationẽ facit magnitudo nõ latitudo terre. ꝛ sic etiã quiesceret si esset sperica habẽs hãc magnitudinẽ. Preterea dubitare de motu terre est dubitare nõ de parte sed de toto vniuerso. sicut determinauim9 prius si nullus motus naturalis est corpoꝝ simpliciũ: nõ esset violẽtus ꝛ totalr̃ nichil mouebitur. ac per hoc nichil quiescet. quia quies nõ est nisi eorum que sunt apta nata moueri. Preterea si motus scḋm naturam non est: solũmodo est latio violenta ꝛ quies. Si ergo terra venit violenter ad medium ꝛ violenter quiescit: quemadmodum dicunt omnes solutiones predicte: non tenebit aliquam quietem naturalem. Querentes ergo causam quietis dicunt hi quidẽ latitudinem ꝛ magnitudinẽ ipsius causam esse quiens. hi autem ut empeđ. violentiã motus celi prohibere descensũ eius deorsũ sicut ꝛ motus circularis prohibet aquã inchiatis circũmotis cum ipsa descẽdere deorsũ. Horum opinio defficit qꝛ figuratio vel latitudo causat quietẽ terre: his nõ existib9 feretur alicubi

Si ergo ad mediũ fertur per violentiã z ibi manet per violentiã: habebit ergo motuz aliquẽ scdm naturã siue sursuz siue deorsuz. nec aer prohibebit eã ferri sursũ vl' deorsũ cõtra suum motũ naturalẽ. Ad emp. dicitur vel dicẽdum est ꝙ quãdo elemẽta erãt diuisa abinuicẽ: giratio nõ causabat quietẽ terre. Preterea p̃dicta etiã opinio insufficiens quãtuz ad motũ terre triplr. primo quidẽ qꝛ dicit ꝙ partes terre ferebanẽ ad medium ꝓpter girationẽ. nunc autẽ cum giratio nõ appropiquet ad nos: nõ est causa q̃re oĩa grauitatẽ habẽtia ferunẽ ad mediũ. Secundo qꝛ ignis fertur sursuz nõ ꝓpter girationẽ. igitur z terra alicubi nata est ferri preter eamdẽ. Tertio qꝛ graue z leue non sunt determinata ad ꝓpria loca de virtute giratiõis. ymo ea circunscripta in vniuerso erãt determinata z apta nata ferri alicubi. Quidã autẽ dicunt terrã quiescere ĩ medio propter quãdaz similitudinẽ z cõformitatẽ quã habet ad extrema. z quia nõ potest simul ferri ad cõtraria: manet in medio. Hec autẽ opinio persuabiliter dicta est: nõ autẽ vere. ratio eĩm comunis positoꝝ in medio: nõ est propria quietis terre. oĩe autẽ elemẽtum collocatũ in medio vniformiter se habet ad extrema. Preterea idẽ est causa motus naturalis alicuius alicubi z quietis naturalis eiꝰ sibidẽ. sed similiter se habere ad extremũ nõ est causa motus terre deorsũ: cum sit comune oĩbus elementis: ergo nec quietis eius. Preterea incõueniẽs est querere quare terra manet ĩ medio z nõ quare ignis in extremo. Si ergo igni conaturalis est suus locus z terre suus: nõ ergo propter vniformitatẽ sufficit dicere ꝙ manet in medio. sicut de tricoꝝ. i. caput vniformiter circundatũ capillis nõ sufficit dicere infrãgibile propter vniformitatẽ capilloꝝ. nec valde esurientẽ vniformiter z sicientẽ equaliter distantẽ ab esibilibus z potabilibus sufficit dicere nõ moueri alterã propter vniformitatẽ. Preterea isti nõ querunt nisi causã quietis terre cum tamẽ ferat ad mediũ nullo impediẽte. Preterea nõ est veꝝ dicere per se licet per accidẽs sit veꝝ ꝙ vniformiter se habẽs ad extremum manet in medio. q̃z q̃z eim totũ nõ feratur ad aliquã partẽ extremi: tamẽ distinctũ inter partes sic mouebiẽ ꝙ vna pars eiꝰ ad vnuz signũ extremuz sibi proportionatũ z alia ad aliud poterit ferri ut patet ĩ igne si collocareẽ in cẽtro. quare z terra hoc modo moueret a medio si nõ esset eius naturalis locus nõ obstãte vniformitate ad ipm.

Capl'm. xvj. qd sic incipit. Nos autẽ dicamus primuz zc̃. Determinat veritatem tam de quiete q̃ de loco terre z hoc per rationes naturales confirmans dictis astrologicis veritatem probatam.

Errã moueri qꝛ est vnuz astroꝝ vel qꝛ posita in medio voluitur circa polum: dictuz est ab antiquis. Qd autẽ hoc impossibile sit patet p̃mo sic. motus circularis non est naturalis terre sicut nec alicui particularum eius. quia oĩs in rectum feruntur ad medium. ergo si mouetur circulariter: hic motus est ei violentus. nec potest esse perpetuus. quia non potest esse perpetuum quod est violentum z preter naturam. mundi autem ordo est sempiternus ergo z motus elementoꝝ. Preterea oĩe motum circulariter per naturam preter primum mobile habet plures lationes q̃ vnã. qd si esset in terra: neccessario fierent mutationes circa apparẽtiam ipsoꝝ astroꝝ fixoꝝ in eodẽ loco terre. qd falsũ est. cũ eadẽ astra semp oriant z occidãt ibidẽ. Preterea sic ptes terre ferunẽ ad mediũ: ita z tota. si aũt nũc tota posita est ĩ medio: idẽ est mediũ eius z totiꝰ mundi: dubitaẽ ergo utrũ grauia feranẽ ad illud mediuz ĩ q̃ntuz est terre vel in q̃ntuz est mundi. Sed certum est ꝙ sicut leuia feruntur ad extre

mum qđ est totius mundi:ita grauia ad mediū ut est eiusdē.licet scđm accidēs ferantur ad mediū terre in quātū coincidit cum medio mundi.nā ꝙ ad hoc mediū ferātur:signū est qꝛ descēdunt deorsū nō scđm lineas equedistātes:sed scđm concurrētes ad similes angulos.Terra autē est imobiliter in medio:ergo nō mouebitur. Preterea grauia projecta sursū semꝑ reuertunt̄ ad mediū:etiā si infinities projiciātur ergo ibi imobiliter quiescunt. Causa autē mansiōis eius in medio est eius naturalis ꝓprietas qua nata est ferri ex omi parte ad mediū.sicut ignis ad extremū.qꝛ enī vna latio est simplicis corporis ⁊ terra nō potest moueri a medio:sicut nec aliqua pars eius necessariū est per naturā ipsam manere in medio. Testificātur predictis eꝭ q̄ determinātur a mathematicis in astrologia.Si eīm terra nō esset imobilis quiescēs in medio:nō possent saluari apparentia circa trāsmutationē ⁊ ordinē astroꝝ.tātū ergo de loco ⁊ motu ⁊ mansione terre dictum sit.

Caplm.xvj.qđ sic incipit.Figurā autē spericā ⁊c̄. Probat terrā esse figure sperice rationibus sumptis ex naturali motu ipsius confirmās hoc ex hisque apparent circa motum astrorum.

Uia vnaquaqꝫ pars grauitatē habētis ut est terra sic fertur ad mediū ꝙ maior cōprimens minorē nō permittit eam intumescere seu pocius cedit vna alteri quousqꝫ perueniat ad mediū:idcirco est sperice figure.Hoc autē verū est siue terra siue per violentiā sit talis cōcursus partiū ut dicunt quidā phisologoꝝ:siue hoc per naturā ut melius dicendū videtur.Nam siue partes diuise ab extremis vniformiter cōueniant ad mediū siue alio modo disponātur.vniformiter faciēdo circa ipm vndiqꝫ similē mollē:necesse est habere spericā figurā:qꝛ equale appositū vndiqꝫ equaliter circa mediū spericū est.Si autē plus ipsius terre esset in vna parte ⁊ minus in alia:ambobus grauitatē habēntibus maius graue minus graue ꝓpellet usqꝫ quo deueniretur ad mediū. Ex hoc soluitur quedā dubitatio qua querit̄ si terra existit in medio ⁊ est sperica:apponatur terre ad alteꝝ emisperiū aliqua terra magne quātitatis et grauitatis:tunc tota terra mouebit̄:⁊ sic nō manet in medio.aut nō mouebit̄: ⁊ sic nō idē erit cētrum mundi ⁊ terre. Ad quā dubitationē dicendum est ꝙ oīs magnitudo grauitatē habēs fertur ad mediū.nō donec quelibet pars eius tāgat medium: sed donec mediū ipsius sumat mediū mundi.ad hoc eīm habet inclinationē tā paruus bolus q̄ tota terra. ⁊ ideo potest ferri siue tota siue medietas aliqua pars. donec attingat mediū maioribus ⁊ grauioribus partibus ꝓpellentibus minores usqꝫ ad vniformitatē medij.siue ergo facta sit terra:sperica est eius generatio.siue sit ingenita:sperica est eius figura. Preterea qđ fertur ad centrū scđm similes angulos necesse ē esse spericum.terra est huiusmodi scđm suā naturā q̄uis posset esse plana ī aliqua sui parte per violentiam. Ex his etiā que apparēt sensui patet eam esse spericā.eclipses eīm lune q̄ fiunt ꝓpter interpositionē terre:fiunt per lineā circularē intersecantē obscurū ipsius ⁊ lucidum.qđ nō esset.si terra haberet aliā figurā q̄ spericā. Preterea modica trāsmutatione facta in terra ad meridiē ⁊ articū:orizō circulus fit alius in tātum ut astra q̄ supra caput habitantiū sunt magnā habēt trāsmutationē.⁊ que dā q̄ apparēt existētibus in egipto circa cipriū:nō apparent existētibus ad articū nec ecōtrario.qđ nō cōtingeret si terra nō esset sperica.⁊ cum hoc spera eius nō esset parue quātitatis.nam si esset magne quātitatis:nō faceret sic velociter diuersā apparentiā:ita modicū translatis.⁊ ꝓpter paruitatē quātitatis ipsius quidā existimāt ꝙ duo loca extrema possunt h̄re cōueniētiā aliquā inter se quā nō h̄nt cū medio loco quēadmodū

cōtingit locus qui est circa herculeas colupnas in finibus hispanie: cum loco qui ē circa mare indicū. cuius cōuenientie argumentū est qꝛ circa utraqꝫ loca existētia extrema generātur elephātes. Preterea mathematici mensurātes magnitudinē rotunditatis terre dicūt eam esse .xl. milliades stadioꝝ. i. quadragesies decēꝫ millia stadia. ex quo patet ꝙ nō solū sperica est: sed etiā nō magna respectu magnitudīs alioꝝ astroꝝ.

Tertij libri qui sic incipit de pmo quidēꝫ celo. Capl'm primū epilogat determinata ꝛ dat intentionem ad determinanda. descendens ad questionem an generatio ꝛ corruptio sit in rebus.

Uperius determinatū est de pmo celo ꝛ partibus eius. i. de quinto corpore ꝛ astris in ipso latis ex quibus sunt. ꝛ qualis natura eoꝝ. et qm̄ ingenita ꝛ incorruptibilia sunt. Sed qm̄ res naturales sunt vel substantie corporee vel opationes ꝛ passiones. adhuc autē alterationes ꝛ trāsmutationes manifestum ꝙ historia de natura ut plurimū est de corporibus. ꝛ qꝛ dictū est de pmo elementoꝝ. s. celo quale est qm̄ incorruptibile ꝛ ingenitū. relinquitur dicēdum de duob9 elemētis. s. de graui ꝛ leui de quibus dicendo inquiremus de gñone ꝛ corruptione q̄ sunt solum in his elementis ꝛ in his que ex ipsis constant.

Capl'm. ij. qd̄ sic incipit. Prius eīm phantes ꝛ c̄. Enumerat diuersitatem opinionum antiquoꝝ circa gñonem rerum naturalium.

Philosophātes diuersificati sunt adinuicē de gñone reꝝ. Quidā eīm ipsoꝝ totaliter auferunt gñonem ꝛ corruptionē ut melissus ꝛ permenides ponētes solā alterationē esse causam apparēdi diuersa. Si eīm quedā entia sunt ingenita ꝛ īmobilia prioris scientie ꝙ phisice est cōsiderare de his. predicti tamē nichil suspicati sunt esse preter substātias sensibiles. Quidā vero opinati sunt nullā substantiam ingenitā esse: sed oēs generari. genitaꝝ autē quasdas incorruptibiles permanere alias vera corrumpi. ut hesiodus. Quidam dicunt generari oīa ꝛ fluere. vno excepto ex quo oīa nata sunt fieri. ut eraclitus. Quidam vero dicunt corpora componi ex superficiebus ꝛ resolui ad ipsas.

Capl'm. iij. qd̄ sic incipit. De alijs quidē igit̄ ꝛ c̄. Omissis priorib9 opīonib9 inuestigat quid veritatis ꝛ falsitatis cōtineat ultima opinio probās tam rōnib9 mathematicis ꝙ naturalibus ꝙ corpora naturalia nō possunt componi ex superficiebus.

Icere corpora cōponi ex superficiebus ꝛ superficies ex lineis ꝛ has ex punctis puncta autē cum sint indiuisibilia nō cōponunt lineas diuisibiles. qꝛ tūc pars linee nō esset linea. de his autē sufficiēter dictum est in sermonibus de motu. s. vj. phisicoꝝ. Uidēdum est etiā impossibilia que sequūtur in corporibus naturalibus si dicātur cōponi ex superficiebus. oīa eīm impossibilia ex hoc in mathematicis sequūtur in naturalibus ꝛ nō ecōtrario. qꝛ mathematica sunt abstracta. phisica autē concreta cum materia. vnde multa possunt existere in naturalibus que nō possunt in esse mathematicis propter quādam indiuisibilitatē eoꝝ. passiones eīm naturales dupliciter sunt diuisibiles aut scdm̄ speciem propriā ut album ꝛ nigrum aut scdm̄ accidens. scilicet quia subiectū cui existunt est diuisibile. ꝛ qa tales passiones diuisibiles sunt: nō possunt inesse lineis vel punctis mathematicis in naturalibus ergo consideremus ꝙ cōpositū ex nō grauibus nec leuibus nō est graue vel leue. puncta autē vꝫ linee nullam hn̄t grauitatē ergo cū corpora sensibilia oīa hn̄t grauitatē aut leuitatēꝫ nō com-

ponuntur ex ipsis.ac per hoc nõ ex superficiebus.punctũ autẽ nõ habere grauitatẽ pa
tet.q2 omne graue cõtingit esse grauius.licet forte nõ omne grauius sit graue.si ergo pũ
ctum est graue:cõtinget ipm̃ esse grauius.⁊ sic erit diuisibile. ¶Preterea omne gra
ue est spissum sicut omne leue rarũ spissum autẽ est in quo plura existũt ꝙ̃ in raro equalis
magnitudinis.si ergo punctũ est graue ⁊ spissũ:diuisibile est in multa. ¶Preterea oẽ
graue molle aut durũ necesse est esse.molle autẽ cum bene cedat infra seipm̃ est diui-
sibile ⁊ si dicatur ꝙ nõ ex grauibus potest cõstitui graue: assignãdum est in quib9 hoc
accidit ⁊ in quibus nõ. ¶Preterea oĩs grauitas maior excedit minorẽ per aliquod
graue.si ergo vnũ cõpositũ ex punctis grauius est cõposito ex eisdẽ:oportet pũcta ꝓpẽ
que grauius est habere grauitatẽ. Secundo patet ꝙ impossibile est corpora phẽca
cõpani ex superficiebus quẽadmodũ eĩm linea se habet ad lineã scd̃m lõgitudinẽ ⁊ la
titudinẽ. Ita superficies ad superficiẽ.Sed linea potest cõponi linee scd̃m suppõnez
quasi lateraliter ⁊ scd̃m appõnem ut se cõtingãt in puncto.⁊ eodẽ modo superficies.
Si ergo ex lineis sic cõpositis potest resultare superficies ⁊ ex superficiebus corpus sẽ
sibile erit aliqđ corpus sensibile qđ nec elementũ est.nec ex elemẽtis cõpositũ. ¶Pre
terea si corpora grauiora sunt ꝓpter multitudinẽ superficierũ ut dicitur in thimeo ⁊ li-
nea ⁊ punctũ habebũt grauitatẽ.Si autẽ nõ ꝓpter multitudinẽ superficierũ est graui-
tas in corporibus sed q2 terra exñs grauis cõponit̃ ex grauibus ⁊ ignis exñs leuis ex
leuibus:erit superficies quedã grauis quedã leuis.similiter linea ⁊ punctũ. ¶Pre-
terea si corpus cõponitur ex superficiebus:resoluitur in ipsas et ipse in lineas ⁊ iste in
puncta quia resolutione facta nulla remanet magnitudo nec corpus.sicut si tẽpus cõ-
ponatur ex instãtibus poterit totaliter tẽpus auferri. Iddem autẽ incõueniens se
quitur ad opinionem pictagoricorũ constituentiũ celum.i.vniuersũ ex numeris.vni
tates eĩm que sunt principia numerorũ cum sint indiuisibiles non possunt facere cor-
pus nec grauitatem habere.

Capitm.iiij.qđ sic incipit.Quia autẽ necessariũ est existere motũ ⁊c. Decla
rat ꝙ omne corpus naturaliter simplex habet motũ naturalẽ excludens opinio
nes huic contrarias ad continuationem veritatis.

Quoniã corpora simplicia mota mouent̃ eorũ motus est si nõ est eĩ ꝓprius ⁊ na
turalis:est violẽtus.violẽtus autẽ qui preter naturã siue ut vnus sit siue multi
preter naturã oportet aliquẽ inesse eis scd̃m naturã. ¶Preterea quiescens
alicubi scd̃m naturã:fertur illuc naturali motu.aliqđ autẽ elementũ simplex manet in
medio scd̃m naturã.nam si ui maneret essz aliqđ prohibẽs ⁊ si illud quiesceret per violẽ
tiã haberet aliud prohibẽs qđ vel quiesceret per naturã vel procederetur in infinitũ.
Si autẽ prohibẽs moueret̃:alicubi utiqz ferret̃ q2 nõ potest esse motus ad infinitũ.ad
qđ autẽ fertur per naturã ibi quiesceret per naturã.Si autẽ est quies naturaliter alicu
bi:⁊ motus naturalis ad eundẽ locũ. Leucipo igitur ⁊ democrito dicẽtibus.corpo
ra semꝑ moueri in vacuo ⁊ in infinito dicẽdum est q̃ motu ista mouent̃.Si eĩm aliud
ab alio mouet̃ violẽto necesse est cuiuslibet eorũ esse motũ scd̃m naturã.oportet etiã
deuenire ad aliqđ mouẽs primũ qđ nõ vi sz scd̃m naturã moueat alias procederetur in
infinitũ in mouẽtibus.ideo hoc accidit platoni dicẽti in thimeo ꝙ elemẽta mouebã
tur inordinate ante mundũ factũ.Si eĩm hic motus erat scd̃m naturã iam mundus
erat.q2 primũ mouẽs mouebat se ipm̃ scd̃m naturã faciẽs in alijs motũ ⁊ quietẽ scd̃m
qđ cõpetebat naturis eorum.hanc autem dispositionẽ habet mundus. ¶Preterea
quereret aliquis vtrum possibile fuerit elemẽta inordinate mota misceri ꝙ ex eis

constēt aliqua corpora naturalia puta ossa vel carnes. Si eīm hoc fuit possibile. potuit esse mundus. si autē nō: elemēta nō mouebātur inordinate. Emp. eīm dicit q̄ regnante amicicia multoꝝ capita sine ceruice facta sunt ex motis inordinate pus. Illis autē qui infinita dicunt moueri in infinito tpore sicum platone dicunt ea inordinate moueri hoc incōueniens accidit. Nam si vnū illoꝝ fertur vnica latione: iam ē ibi quidam ordo. Si autē infinita mouētia: infinite lationes sunt qḋ est impossibile. ergo sūt infinite ꝛ per cōsequēs ordinate. Preterea inordinatio est aliquid preter naturaꝫ rei sicut ordo est aliquid scḋm naturā ut patet in sensibilibus. illa autē est natura rei q̄ cōuenit pluribus ꝛ plurimo tēpore. nō est ergo possibile habere motū inordinatū tēpore infinito. vnde anax. bene sumit ordinē rerum quādo incboat mundū ex imobilibus. quidā etiā alij gñonem faciunt cōgregādo ꝛ segregādo. Unde empe. cōstituēs mundū pma gñone segregādo ex vno confuso elementa tunc pretermisit amiciciā q̄ cōgregat disgregata pꝫ ergo q̄ aliqs motus naturalis est cuilibꝫ corporis simplis.

Capl'm. v. qḋ sic incipit. Qḋ autē quedā habere necessariā inclinationē ꝛ c̄. Probat q̄ oīe corpus naturaliter motū scḋm rectū hobet grauitatē aut leuitatem. ꝛ quid sit pncipium motus naturalis ꝛ quid violentū.

Quod autē quedā corpora habēt inclinationē ad motū virtute grauitatis aut leuitatis: patet sic. quedā corpora mouētur a medio qḋ nō potest esse nisi mediante naturali inclinatione grauitatia aut leuitatia. nam si aliqḋ corpus nō graue in aliquo tēpore feratur ad mediū per aliqḋ spaciū in quo tēpore habens grauitatē feratur per duplex spaciū: diuidatur hoc graue in duas partes equalis grauitatis altera itaqꝫ istaꝝ partiū in eodē tēpore transibit equale spaciū tendēs ad mediū quod pertrāsit nō graue tendēs ad idē. In equali igitur tēpore feretur ad mediū graue ꝛ nō graue. Preterea si est aliquod corpus nec graue nec leue: mouetur per violentiam in infinitū. nam si determinato tēpore mouet per determinatā magnitudinē a quadam virtute: leuius mouebitur ab eadem plus ꝛ grauius ꝛ minus. sumatur ergo tēpus in quo mouet corpus nec graue nec leue per aliqḋ spaciū. in quo tēpore habēs grauitatē moueꝛ per minus spaciū. accepta igitur a graui parte q̄ sic se habeat ad totum sicut se habet spaciū minus ad maius: sequetur corpus nō graue ꝛ habēs grauitatem moueri per equale in eodē tēpore. qḋ est impossibile. ergo impossibile est finitum esse motū corporis nec grauis nec leuis. ꝛ cum oīs motus rectus sit finitus: impossibile est esse tale corpus inter corpora mota in rectū. Et qm̄ natura est pncipiū motus existēs in moto: violētia autē est virtus in alio: patet q̄ quidā est motus naturalis ut grauis deorsū quē aliquādo grauiorē facit virtus mouēs per violentiā ad mediū sibi adiunctā. quidā autē est violentus quem facit sola virtus exterior. ad ambos autē hos motus necessarius est aer. hic autē natus est esse grauis aut leuis. scḋm autē q̄ grauis facit lationē q̄ deorsū tanq̄ instrumentū eius ꝛ scḋm q̄ leuis eam q̄ sursū. ꝛ q: virtus mouētis per violentiā imprimit motū in aere: ideo potest moueri quod fertur vi non tangēte pmo mouēte. Si autē tale corpus nō existeret: hic motus nō esset. motū etiaꝫ naturalem adiuuat aer promouendo ipm patet igitur corpus esse infra celum graue aut leue ꝛ qualiter habet motum preter naturam.

Capl'm. vj. qḋ sic incipit. Qḋ nec oīm est generatio ꝛ c̄. Probat q̄ nō oīm est generatio sed quorūdā ꝛ quid est elementū atqꝫ eius modus gñonis.

Omnī esse gñonē impossibile est nisi ponat vacuū. Si eīm oīa corpora generātur ante gñonem nullū est corpus: cū tamē sit spaciū aptū natū recipere

corpus. tale autē est vacuū quādo priuatū est corpore. Preterea corpus fieri ex alio corpore possibile est qꝛ in vno potest esse potētia ex qua fiat actu aliud nulla autē existēte magnitudine: nō est potētia ad quo corpus. ⁊ sic tolli est vacuū. quorūdā ergo ē generatio quorūdā nō. Ad cognoscēdum autē quoꝝ corpoꝝ sit gñō ⁊ ꝓpꝫ quid: oportet scire elemēta quid sint tanq̄ pͥma. eo q̄ in oībus cognitio fit per pͥma. Sit itaqꝫ elementū corpus ad qḋ alia diuidunt̄ intus exn̄s potētia aut actu indiuisibile in alterā spēm. dico autē potētia aut actu: qꝛ dubitat̄ quo predictoꝝ modoꝝ elemēta sunt i mixto. Si itaqꝫ elementū est huiusmodi: necessariū est quedā corpora esse talia i natura. nam caro ⁊ lignū cum resoluūtur ad elemēta: sunt in potētia ad ipsa cuꝫ resoluūtur in ea. nō autē ecōtrario. talia tanq̄ prima sunt ex quibus fit generatio corporum. Quis autē sit modus gñōnis anax. cōtrarius dicit empeḋ. de elemētis loquens. Empeḋ. oīa dicit fieri ex elemētis ex similibus partibus tanq̄ ex seminibus. Sed qꝛ oīe corpus naturale habet motū naturalē sibi correspōdentē: oportet q̄ sicut sit motus simplices: ita ⁊ corpora simplicia q̄ dicuntur elementa.

Caplm. vij. qḋ sic incipit. Utrū autē finita vel īfinita ⁊c̄. Inuestigat numeꝝ elementoꝝ utrum sint finita vel infinita ostēdens q̄ nō posit infinita esse.

Uod elemēta nō possint infinita esse eo modo quo anax. posuit faciēs omiomera. i. partes cōsimiles elemēta patet sic. pͥmo elementū est simplex ⁊ indiuisibile in altera scdm spēm. multa aūt omiomeroꝝ diuisibilia sūt Preterea ex omiomeris nō fiunt oīa ut facies nō fit ex facie ex elemētis autē fiunt cetera. Preterea corpus a corpore differt per ꝓprias differētias q̄ sunt finite eo q̄ sunt qualitates sensibiles finite. Nec sunt elemēta infinita eo modo quo dicunt leucipus ⁊ democritus qui remouētes q̄litates sensibiles ⁊ ponētes magnitudines indiuisibiles. i. athomos esse infinitos magnitudine generāt oīa copulatione ⁊ circūplexione eoꝝ. hec opinio q̄ q̄ nō appareat facit oīa esse numeros ⁊ esse ex numeris. Preterea corpora illa indiuisibilia differūt figuris q̄ sunt infinite ⁊ tamē nō determināt q̄ ⁊ qualis figura cōueniat cuilibet eoꝝ excepto q̄ igni assignant specificā figurā. aer autē ⁊ aqua ⁊ similia diuidūt scdm paruitatē ⁊ magnitudinē ⁊ tanq̄ perspima. i. seminalia oīm elementoꝝ. pͥmo igitur peccāt qꝛ possunt facere oīa ex finitis. scdo qꝛ finite sunt differentie elemētoꝝ. tertio qꝛ destruūt quedā pͥncipia sciētiaꝝ mathemathicaꝝ ponendo corpora indiuisibilia. quarto qꝛ auferūt multa gliosa elemēta manifesta sensui de quibus dictū est in libro phicoꝝ. Preterea cōtradicūt sibi ipsis dicētes corpora esse indiuisibilia: ⁊ cum hoc terra differre ab aqua qꝛ terra est ex maioribus aqua ex minoribꝰ corporibus. ⁊ sic impossibile est vnū fieri ex alio: sicut dicunt aquā ⁊ terrā fieri ex inuicē. Preterea corpora indiuisibilia q̄ ponunt elemēta differūt figuris. figure autē solide cōponūtur ex piramidibus: sicut figure rectilinee ex recti lineis. sphera autē ex octo piramidibus cōponitur. ergo aliqua pͥncipia sunt figuraꝝ q̄ sunt finita. ergo nō infinita Preterea simplices motus qui sunt proprij elementoꝝ sunt finiti sicut ⁊ loca ipsorum. nō ergo infinita sunt elementa.

Caplm. viij. qḋ sic incipit. Qm̄ autē necesse est finita esse elemēta ⁊c̄. Probat nō esse tātum vnū elementū: siue illud ponatur indifferēter quodcūqꝫ de numero elemētoꝝ: siue ponatur extremū subtilissimū ut ignis.

Uoniā elemēta finita sunt: restat cōsiderare utrū sint plura aut vnū. quidā eī vnū. tantū supponūt ex quo alia generāt spissitudine ⁊ raritate. Que opio incōuenientēs ostēdit multipliciter. Cōpositio eī ex elemētis est gñō ⁊ corruptio

nō est ad elemēta. ergo qd̄ est magis subtiliū partiū prius est elementū per numerū ꝙ quodcūqꝫ aliud suppositū. Inter corpora autē ignis subtilior ac per hoc elementū cū sit primū qd̄ illi nō dicunt. ¶Preterea facere res ex spissitudine ⁊ raritate est eas facere ex subtilitate ⁊ grossicie. hoc autē est facere ex magnitudine ⁊ paruitate. subtile enī paruarū partiū est. grossum autē magnarū. sed ista sunt ad aliquid: ergo nichil erit simpliciter tale. sed respectu vnius erit ignis: respectu alterius aer ⁊ sic de alijs. ¶Et hoc idē inconueniēs accidit dicētibus plura esse elemēta: tamē determiata ab inuicē magnitudine ⁊ paruitate scd̄m aliquā ꝓportionē cum enī hec ꝓportio in vno diuersimode possit inueniri respectu diuersorū: idem erit in cōparatione vnius ignis ⁊ in cōparatione alterius aer. ¶Quicūqꝫ autē dicūt ignē esse elementū licet euadāt predictas difficultates incidunt tamē in alias faciūt enī ignē elementū quidē quia sicut piramis ē acutissima figurarū ⁊ pᷓma inter eas ita ignis inter corpora alijs vero ꝙ corpora cōponuntur ex eo ꝙ est subtilissimarū partiū. talis autē est ignis respectu corporū sicut piramis respectu figurarū que figura ꝓpria est ipsius quia pᷓma primi corporis est ignē autē esse primū elementū olij vero dicūt ꝓpter solā subtilitatē partiū faciunt alia corpora ex igne oībus modis opinionis predicte dicētis primū corpus elemētore eē ignē accidūt inconueniētia superius dicto cōtraponētes simplex corpus elementū. ¶Preterea inconuenienter dicūt si loquamur naturaliter. oīne enī corpus cōparabile alteri scd̄m quātitatē modo predicto si excellit vel excellitur est diuisibile qd̄libet elementū est cōparabile alteri scd̄m quātitatē modo predicto ergo ignis diuisibilis nō obstante subtilitate partiū. ¶Preterea ignis figuratus piramide nō habet eandē rōnem piramidis ī toto ⁊ in parte qd̄ est cōtra naturā elemēti. ¶Preterea si ignis ut sic figuratus ē elementū pars ignis nō est ex eo ut sic figurato nec est elemētū quia nō est sic figurata. est igitur aliqd̄ corpus qd̄ nō est elementū nec ex elemētis ⁊ si dicat̄ ꝙ aliquid ꝑus elemēti ut pars est elementū procedetur in infinitū. quia oīne corpus est in infinitū diuisibile.

¶Preterea accidit dicere ꝙ idē ad hoc quidē est ignis ad aliud autē terra ut dictū est supra. ¶Preterea oībus dicētibus elementū vnū tantū hoc inconueniens cōiter sequitur ꝙ est vnus motus solus naturalis oīm corporum cōpositorū ex ipso quo motu velocius mouentur corpora quanto plus habent de tali elemento hoc autē falsū est cum plures sint motus naturales.

Capl'm .xi. quod sic incipit. Quoniā autē nec infinita nec vnū ⁊c. ¶Manifestat elementa nō esse sempiterna sed generabilia ⁊ corruptibilia nō ex alijs corporibus nec ex nō corpore sed ex inuicem.

Elemētis nō existētibus infinitis nec tantū existe vno: sed pluribus: cōsiderandum est utrū sempiterna aut generabilia sint. ¶Ad sciendū quanta ⁊ qualia sunt. Sēpiterna quidē impossibile esse. sunt quidē resolubilia. ita ꝙ resolutio nō procedit in infinitū. ¶Nec stat resolutio eorū. quia si staret nō posset stare ad indiuisibile ꝓpter superius dictas rōnes. nec ad diuisibile. quia rei corruptibilis facilius corrūpitur minus ꝙ maius. Siue corrūpatur a cōtrario siue a se ipso marcescēs. itaqꝫ elementa corruptibilia ⁊ generabilia sunt. ¶Quoniā autē sunt generabilia: manifestū ꝙ nō generātur ex nō corpore. quia in loco gn̄ationis eorū si nō esset corpus: esset vacuū. Si aūt ibidē esset corpus: duo corpora essent in eodē. ¶Nec generantur ex corpore alio. quia esset prius elemētis. ⁊ si quidē haberet grauitatē vel aliam inclinationē: esset vnum elemētorum. Si autē nullā: esset corpus mathematicū nullum habens motū nec naturalem nec violētum nec existēs in loco. ex tali autē nichil potest generari. quoniā igit̄ nō fiunt

ex nō corpore nec ex alio corpore elementa: relinquitur ea ex inuicē generari.

Caplm. x. qd̄ sic incipit. Iterū igitur cōsiderādum quis motus ⁊ c̄. Inquirit quomodo elemēta generātur ex inuicē ostēdēs ꝙ nō eodē modo quo dixit empedocles nec resolutionē aut trāsmutationē figurarū siue superficierum.

Quia cōsiderādus est modus quo elemēta generātur ex inuicē: sciendū est empedoclē ⁊ democritū facere gn̄onem partiū interius existium sicut i vase ⁊ nō ex quadā materia. quibus multa irrationabilia accidunt quorū primū tale est. eadē magnitudo nō fit grauior ex sola constrictione aqua autē facta ex aere grauior ē. ergo fit ex partibus aque segregatis ex aere. ¶Preterea nō est necesse corpus mixtum ab alio separatū semp ampliorē locū occupare. aer aūt separatus ex aqua semper occupat maiorē locū cum sit partiū subtilior cuius signū est quia vaporāte humido interdum corrūpuntur vasa. qd̄ nō est ꝓpter vacuū nec ꝓpter extensionē priorū corporum sed ꝓpter permutationē. ¶Preterea si ex partibus in aliquo existibus per segregationem generātur res: illud ex quo segregātur semp fit minus aut ergo stabit segregatio ⁊ per cōsequēs generatio. aut in re finita cōtinentur infinita. relinquitur ergo gn̄onem elementorū fieri qr trāsmutātur ad inuicē. Hoc autē potest esse dupliciter scd̄m aliorū opiniones aut per transfiguratiōes sicut ex eadē cera fit sphera ⁊ circulus. aut per resolutionem ad superficies ex quibus alia corpora generarētur. si hoc accidit transfiguratiōe oportet corpora quedā esse indiuisibilia sic̄ ⁊ figure. ac per hoc pars ignis nō est ignis sicut pars piramidis nō est piramides semp. Si autē fit generatio elemētorū ad inuicem per resolutionē ad superficies: primū incōueniēs ad hoc sequitur ꝙ nō oīa elementa ex inuicē fiēt. terra ei cui attribuūt figurā hysochelis nō fiet ex alijs elemētis resolubilibus ingradatos ⁊ sic vnū elemētum solū. s. terra est expers trāsmutatiōis. cuius cōtrariū videmus semp ad sensū. ¶Preterea hoc dicētes destruūt ea q̄ apparēt circa res ⁊ earū ꝑncipia nam sensibiliū sēsibilia ⁊ sēpiternorū sēpiterna corruptibiliū corruptibilia cōtingit esse ꝑncipia ꝓpter quorū amorē sustinēt oīa incōueniētia tanquā nō sit opportunū disponere priora scd̄m ꝙ cōtingit posterioribus ⁊ maxime finiqui in aliquibus ut in praticis tenet rōnem ꝑncipij. ¶Preterea cum terra sola habeat superficiē irresolubilē ad alia: sola erit incorruptibilis. ⁊ sic sola erit elementū. ¶Preterea sola tria elemēta. s. aqua aer ⁊ ignis generabuntur ad inuicē sicut gradatim possūt trāsmutari ad inuicē. itaqz multe superficies erunt superflue cum attribuāt aque. ij. aeri. viij. ⁊ igni tres superficies. ¶Preterea gn̄one corporis facta ex superficiebus est corpus ex nō corpore. ¶Preterea si corpus determinatur substātialiter per figurā sicut aliqua figura est indiuisibilis in aliquas figuras ut sphērica ⁊ piramidalis: ita erit corpus quod nō diuidetur in corpora ⁊ elementū cuius pars nō erit elementum.

Caplm. xj. quod sic incipit. Totaliter autē tēptare ⁊ c̄. Probat ꝙ elementa nō possunt determinari substātialiter per figuras rationibus sumptis ex natura loci ⁊ gn̄onis ipsorum nec non ex rationibus sumptis ex virtutibus ⁊ passionibus eorumdem.

Figurare simplicia corpora: primū quidē irrationabile est. qr solum tres figure plane. s. trigonū ⁊ exagonū ⁊ tetragonū. ⁊ due in solidis. s. piramis ⁊ cubus replent locum oīa autē elementa q̄ sunt plura duobus aut tribus locum replēt ¶Preterea simplicia corpora oīa figurātur a cōtinente maxime aqua ⁊ aer ergo nō habent esse substātiale per figuras. ¶Preterea si dant formaliter per figuras transposita figura desinet aqua esse aqua ⁊ sic de alijs nō ergo determiata sunt per figuras

sed sic natura quoddā subiectū facit informe aptū natū diuersimode formari sic fecit elementa quasi materiā rebus cōpositis et ideo possunt adinuicē trāsmutari seperatis dis propriis. Preterea si elemēta distinguunt figuris nō possunt facere vnū continuum sicut nec superficies sola ergo elemēta generātur per cōpositionē eorum et desinunt esse elementa rerum. si etiam aspiciamus passiones virtutes et motus elementorum incōuenienter distiguūtur per figuras. nam quādo ignis facile mobilis est et calefactiuus quidā figurauerūt ipsum sphera quidē piramide. hec enim sunt facile mobilia quia tāgunt aliud corpus in minimo et calefactiua quia sphera ubique est angulus et piramis accutissimi anguli angulū autē dicunt calefacere. Preterea incōueniens huius opinionis est quia predicte figure nō sunt facile mobiles motu qui cōpetit igni .s. sursum sed volutione. secundū autē incōueniens est quia si terra est cui oportet firmiter manere cum hoc habeat sol est in proprio loco et ex alieno feratur qui duo sunt comunia omnibus elemētis manifestū est quod quodlibet elementū in alieno loco erit sphera aut piramis in proprio autē tribus. Preterea si ignis calefacit propter angulos oīa elemēta calefaciēt licet alterum magis altero. oīa enim habent angulos si figurātur figuris habētium bases in piramide. Preterea cum mathematica corpora habeāt angulos calafaciēt quod falsum est. Preterea dare figurā igni solū ad diuidendū est irrationabile magis enim habet vnire quam diuidere. cōgregat enim q̄ sunt eiusdē tribus: licet nō cōgreget q̄ nō eiusdē cōgregās eī omophilō .i. vnius amoris: separat alienū. et sic per se cōgregat et per accidēs disgregat. debet ergo sibi tribui figura apta ad cōgregādum. Preterea calidum et frigidum sunt cōtraria. Si ergo calefactiuo assignetur figura: oportet frigefactiuo assignare figurā cōtrariā. In figuris autē nō est cōtrariū. quod incōueniēs quidā tēptantes vitare dicunt cōtrariū esse quod est magnarum partiū. et ideo cōstringunt. nec potest trāsire per partes. calidū autē est subtiliū partiū. quibus accidit dicere elementa differre paruitate et magnitudine partiū sed nō figuris. Preterea si quedā piramides magne sunt frigefaciunt nec sic figuratum est ignis nec talis figura est causa eius quod est accedere sed cōtrarij. manifestū est igitur quod elementa nō differūt figuris. Quoniam autē proprie elementorum sunt passiones operationes et virtutes q̄ eis cōpetunt secundum naturam: primū dicamus de his ut per ipsas sumamus differentias ipsorum adinuicem.

Quarti libri qui sic incipit. De graue autem et leui quid est utrumque et cetera. Capitulum primum premissa intentione et ordine dicendorum declarat quid est leue simpliciter et quid est graue.

Onsiderādum est quid graue quid leue q̄ ipsorum natura et propter quā causam habent tales virtutes. hec enim consideratio propria est sermonibus de motu. aliqualiter enim dicimus ipsa nō moueri per hoc quia noīa non sunt imposita motibus eorum. nisi forte quis dicat inclinationē esse motū. ut grauitatem et similia. Sed quia oēs vtuntur virtutibus eorum ut principiis motus: ideo probici est cōsiderare de ipsis et sic querētes autē prius dicta ab aliis dicemus de eis quid nobis videat.

Graue et leue quedā dicuntur simpliciter. quedā in cōparatione. puta es est grauius ligno. De simpliciter quidē dictis nichil ab aliis determinatū est prius sed de habentibus grauitatē et leuitatē in cōparatione. Magis autē erit manifestū quod dicitur intelligēdo quod quedā sunt semper nata ferri a medio et hec vero moueri sursum quedā ad medium quod est moueri deorsū. In mūdo enim aliud est sursū aliquid deorsū. et nō sicut quidā putāt ubique sursum et deorsū. Nos enim sursū dicimus extremū totius. quod secundum

perfectionē sursū est ⁊ ꝑmum natura. nō quidē tātum emisperiū qḋ est super nos sicut quidā opinātur: sed extremū celi ubiq; in circuitu dicimus sursū. mediū vero ipsius dicimus deorsū. Simplr̄ quidē igitur leue est qḋ sursū fertur ⁊ ad extremū. graue aūt simplr̄ qḋ deorsū ⁊ ad mediū. ad aliud: qḋ leue ⁊ leuius: qḋ habens equalē molem velocius fertur sursum. graue autē ⁊ grauius qḋ velociter fertur deorsum.

Caplm̄. ij. qḋ sic incipit. Eoꝝ itaq; que prius venerunt ⁊ c̄. Improbat opinionem platonis de graui ⁊ leui. ⁊ etiam dicēdium vacuum interceptum corporibus scd̄m magis ⁊ minus causam esse leuitatis ⁊ grauitatis.

Quidam priores nō determinauerunt nisi de graui ⁊ leui cōparatione dixerunt eim solū de illis quibus habētibus grauitatē hoc est grauius illo putātes per hoc de talibus dicere simplr̄. Sicut eīm dicitur in thimeo: grauius est qḋ ex pluribus eisdē constat. leuius autē qḋ ex paucioribus est. ut grauius est plūbum habēs plures partes ꝙ habent pauciores. ⁊ qm̄ oīa corpora sunt ex eisdē ⁊ vnius materie scd̄m istos: ideo graue causat a pluralitate partiū. Sic autē dicētes nō ꝺ simplr̄ graui. ut est terra q̄ semꝑ fertur deorsuz. nec de simplr̄ leui ut est ignis qui semꝑ fertur sursū. qḋ nō cōuenit eis ꝓpter paucitatē vel pluralitatē eoꝝ ex quibus sunt. Si eī hoc esset magnus ignis habēs plures trigonos ex quibus cōstat grauior essꝫ magno igne qui cōstat ex paucioribus. ⁊ ita fertur citius sursū paruus ignis ꝙ magnus. ⁊ tardius deorsū cuius cōtrariū videmus. Preterea si leuius est qḋ habet pauciora eiusdē rōnis ut se: cum aer aqua ⁊ ignis constēt ex triāgulis eiusdē ratiōis scd̄m eos: erit aliq̄ magnitudo aeris grauior ꝙ aqua. cuius cōtrariū accidit. semꝑ eīm plus aer sursū fertur respectu cuiuslibet aque. sicut ⁊ quelibet pars aeris superfertur aque. Quidam existentes antiquiores his: magis nouiter intellexerunt de predictis. viderunt enī ꝙ quedam entia minoris quātitatis grauiora sunt. ⁊ ideo putauerunt incōueniēs dicere ꝙ corpora simplicia. s. elemēta habēt grauitatē: q: constāt ex pluribus superficiebus magis eīm hoc cōtingere dicere si cō starent ex solidis. In corporibus etiā cōpositis nō semꝑ est grauiꝰ qḋ habet plures partes ut lana ere. ⁊ ideo posuerūt ꝙ vacuū interceptum corporibus alleuiat ea. Ita ꝙ habēs plus de vacuo leuius est. ꝓpter qḋ aliquādo aliquid maioris quātitatis leuius est eo qḋ est minoris. q: plus habet de vacuo. Sic autē dicētes insufficiēter assignāt causā leuitatis. q: nō solū oportet dicere leuius esse qḋ habet plus de vacuo: sed addere minus de solido. si enī plus habeat de utroq;: nō propter hoc erit leuius. multū eīm terre potest habere plus ꝺ vacuo ꝙ modicū de igne. ⁊ tamē nō est leuius eo quia habet plus de solido.

Caplm̄. iij. qḋ sic incipit. Quidā igitur verum dicentium ⁊ c̄. Manifestat ꝙ opiniones anax. ⁊ empedoclis incidunt in idē cum ea que ponit causam leuitatis esse vacuū. Improbans hoc alijs rōnibus. deinde manifestat ꝙ magnitudo ⁊ paruitas nō sunt cause grauis ⁊ leuis.

Quāuis anax. ⁊ empe. nichil dixerunt de graui ⁊ leui. nec de his que dicta sūt circa ista. tamē q: dicunt ignē qui leuis est habere hoc ꝓpter multū vacuū qḋ est in eo: incidunt in easdē difficultates cum predictis. s. ꝙ oportet eos determinare leuius per habere plus vacuū ⁊ minus solidū. quia eīm dicent si magna multitudo ignis in qua est plus de vacuo: habet etiā plus de pleno ⁊ solido: ꝙ parua quātitas terre. Sic igitur oportet eos terminare leue aut per plus aut per minus solidum. sed per minus solidū nō potest leuius determinari erit eīm quedā quātitas terre in qua erit minus de solido ꝙ in magna quātitate ignis ⁊ tamē nō est leuior ea. nec ꝑ

habere plus vacuū potest leuius determinari. q2 erit aliquid eo2 que semꝑ ferunē de-orsum leuius eo qđ semꝑ fertur sursū. s. magna terra hñs plus de vacuo q̄ modicus ignis. ¶Preterea nec potest esse causa leuitatis vacuū habēs determinatā ꝓportionem ad solidū. q2 eadē ꝓportio que est vacui ad plenū in magno igne: potest reperiri ī paruo. ꝛ sic aqua velox esset ad motū sursum qđ falsum est ꝛ eodē modo cōtingeret in magno ꝛ paruo graui respectu motus deorsum. ¶Preterea si vacuū est causa motus sursum ipm vacuū magis fertur sursum. Si autē vacuū sursū fertur ꝛ plenū deorsum nō oportet querere quare cōpositoꝝ hoc fertur sursū illud deorsum. sed solū quare vacuū est leue ꝛ plenū graue. ¶Preterea quare nō sunt separata ab inuicē vacuū ꝛ plenū. ¶Preterea ipm vacuū sursuz latuz habebit locū aliquē. ꝛ cum ipm sit locus ꝑuatus corpore: loci erit locus. ꝛ locus eius hēbebit cōtrarios terminos a quo ꝛ ad q̄z ¶Preterea q̄ ent formalis causa motus. nō eim mouetur soluz vacuuz: sed etiā plenum. ¶Preterea alijs autē visum est ꝙ magnitudo ꝛ paruitas sint cause grauis et leuis. Quibus multa impossibilia accidunt sicut ꝛ his qui vnā causā tātum eis assignāt aut multas tamē cōtrarias. vna eim existe causa utriusqz ut superficies vel signa: nō simplr erit graue aut leue. sed solum in respectu. cōtrarijs autē entibus vacuuz ꝛ plenuz: nō erunt itermedia grauis ꝛ leuis. Determinare autē graue ꝛ leue magnitudine ꝛ paruitate quedā fictio est. scđm eim alias opiniones predictas cōtingit aliquo modo assignare drīas quattuor elemētoꝝ. sed ponere vnā materiā differētē magnitudine ꝛ paruitate causā grauis ꝛ leuis: ē dicere nec esse simpliciter graue aut leue. ¶Preterea cum multa parua simul existia possint esse grauiora paucis: accidit multū aerē ꝛ multū ignē grauiora esse pauca aqua ꝛ terra. hoc autē est impossibile.

Capitm. iiij. quod sic incipit. Nos autem ꝑmum determinantes ꝛc̄. ¶Premisso procedendi ordine inuestigat per causam finalem ꝛ formalem quare leue mouetur sursum ꝛ graue deorsum.

Je igitur dictum est ab alijs de predictis. nos autē primū determinem9 ꝓpter quid quedā mouenē sursū quedā deorsū scđm naturā. ꝛ quedā utroqz modo deinde de graui ꝛ leui ꝛ eoꝝ accūtib9. Desferri vnūqđqz in suū locū sic existimādū est sicut de oibus alijs spēbus mot9 ꝛ mutatiōis in quaꝝ quelz trāsmutatio fit nō ex cōtingenti in cōtingens sed ex determinato in determinatū ut ex cōtrario in cōtrariuz vel mediuz sic alteratuz alterat alterabile ad determinatā qualitatē ꝛ augmētum augmētabile ad determinatā quātitatē. eodē modo motuz scđm locuz mouet mobile ad determinatū locuz. Si ḡ grauissimū est motū deorsū ꝛ leuissimū sursū mobile aūt a deo est. ꝙ potētia graue aut leue vnūqđqz istoꝝ ferri in suū locuz ē ferri ad suā spēm. ꝛ hoc bene cōuenit dictis antiquoꝝ dicētum ꝙ simile fertur ad simile. hoc eim nō accidit semꝑ. s. ꝙ simile feratur ad simile naturalr̄. sz solū qñ mouetē ad suū locū naturalē nam si quis ponat terrā ubi est luna non ferentur partes terre que essent deorsum ad illā terrā q2 ibi nō est eius locus naturalis. vlr̄ ergo hñtia similitudinē ꝛ eundē motū naturalem idez est locus ꝛ simile fertur ad simile utubi vna pars aque fertur ꝛ tota. ¶Preterea locus est terminus cōtinentis cōtinet autem oīa mouetur sursum ꝛ deorsum extremū ꝛ mediū ita ꝙ quedā spēs ꝛ forma rei cōtente perferri ī suū locū. Et est ferri ad simile in natura qđ cōuenit rei naturalr̄. ꝛ ideo elemēta similia sunt scđm ordinem quez habent in loco ut aer aque ꝛ aqua terre. semꝑ eim superius ad idqđ est sub ipso ut forma ad naturā se habet. Querere ḡ quare ignis sursū ferē ꝛ terra deorsū:

idē est ꝙ querere ꝓpter quid sanabile si transmutet̄ scd̄m ꝙ huiusmodi venit in sanitatē. ꝛ sic de alijs mobilibus q̄ potētia sunt talia. ꝛ eodē modo est d̄ leui respectu sursū ꝛ de graui respectu deorsū. In tātum autē dr̄ñt ꝙ graue ꝛ leue videtur in se habere ꝑncipia suoꝝ motuū: alia vero nō sed ab extra ꝗuis aliquādo trāsmutentur paruo motu facto ab extra. Qd̄ autē nō habeāt ista ꝑncipium motus intra patet. qꝛ idē est susceptiuū sanitatis ꝛ langoris. Si ergo a ꝑncipio intrinseco mouerentur: idē est causa cōtrarioꝝ per naturā. quādo eīm subiectū mouetur scd̄m qd̄ sanabile: veīt in sanitatē. quādo autē scd̄m ꝙ infirmabile: veīt in infirmitatē. magis autē graue ꝛ leue i se habere videtur motus ꝑncipiū ꝓpter hoc ꝙ eoꝝ materia est ꝓpinqua forme siue substantie. i. id quo possunt moueri ad ꝓpria loca est ꝓpinquū substātie eoꝝ. grauitas eīm ꝛ leuitas imediate sequūtur formas substātiales ipsoꝝ vl' qꝛ materia eoꝝ est ꝓpinqua forme ut statim fiat sub forma vnica transmutāte. qua habita habet̄ ratio sufficiēs motus ad propriū locum. qꝛ habēt suā perfectionē per eam. cuius signū est: qꝛ motus ad locū est perfectior tātum cum sit ulterius gn̄one. cū ergo fiat ex aqua aer qꝛ generans dat simul formā ꝛ locū tunc etiā fit sursū ꝛ quādo factū est leue factum est sursū ꝛ sic est manifestū ꝙ quādo exn̄s leue in potētia veīt ad actum leuitatis simul veīt ad locum sursū. exn̄s ergo graue vel leue naturaliter mouet̄ ad suū locū remoto prohibēte sicut ꝛ nutrimētum prohibitū ne trāseat in nutribile remoto prohibēte statim incipit nutrire. mouet autē predicta primuꝫ mouēs ipsoꝝ ꝛ remouet prohibens sic̄ dictuꝫ est. viij. ph'icorum patet igitur a quo mouentur grauia ꝛ leuia.

Capl'm. v. qd̄ sic incipit. Differentias at ꝛ accidentia ꝛc̄. Premissis diffinitiōibus grauis ꝛ leuis simpl'r ostendit q̄ sunt grauia ꝛ leuia in respectu ꝛ determinant ꝓprietates grauis ꝛ leuis in corporibus cōpositis.

D cognoscēdum drīas grauis ꝛ leuis ꝛ accidēna ipsoꝝ. Sciēdum est ꝙ graue est qd̄ oībus substat habētibus grauitatē. leue autē ꝙ oibus supereminet sursum latis. Quoddā autēꝫ est graue ꝛ leue in respectu cui ambo existunt hec. qꝛ quibusdā substat ꝛ quibusdā superfertur. ut est aqua ꝛ aer. neutrū eī istoꝝ ē simpliciter graue ꝛ leue. ambo eīm sunt leuiora q̄ terra. ꝛ grauiora igne cui substāt adinuicē autē cōparata aer est simpl'r leuior aqua: cuꝫ ei supereminēat. aqua vero grauior cum substet. Qm̄ autē cōposita ex predictis quedā habēt grauitatē quedā leuitateꝫ manifestum est ꝙ causa huius est qꝛ habēt plus vel minus de predictis elementis. habens eīm plus de terra est grauius ceteris paribus. ecōuerso de habētib9 plus ignis ꝛ qm̄ alia. s. cōposita in grauitate ꝛ leuitate sequūtur talia ꝑma: ideo de his est dicēduꝫ

Sed tamē sciendū est ꝙ accidit cōposita nō apparere esse grauia ubiqꝫ simpl'r nec leuia ubiqꝫ ꝓpter hoc ꝙ in eis indifferēter sunt elemēta prima puta in aere grauiuꝫ est lignū vnius talenti q̄ plumbū vnius oboli. in aqua autēꝫ erit leuius. causa autem huius diuersitatis est qꝛ oīa elementa preter ignem habent grauitatē. nam aqua ubiqꝫ grauis est preter q̄ in loco terre. aer autē grauis est preter q̄ in loco aque. nam in propria regione grauis est sicut alia elementa preter ignē. Signū autē ꝙ grauitas aeris in propia regione: est quia plus ponderat uter inflatus aere q̄ vacuus. si itaqꝫ sit aliquod cōpositum habens plus aeris q̄ aque ꝛ terre ut lignū supernatat aquis licet sit graue in aere. ꝛ ideo ei nō superfertur. ꝛ eodē modo de alijs modis cōpositiōis.

Capl'm. vj. quod sic incipit. Qd̄ autem est simpl'r leue ꝛc̄. Manifestat ꝙ est aliquod leue simpliciter nullā habens grauitateꝫ ꝛ aliquod graue simpl'r nullam habens leuitatem quedam intermedia que habent utrumqꝫ.

Leue simplr est illud qḋ simplr fertur sursū. graue aūt simplr qḋ simplr fert̃ deorsum: manifestū est ꝙ est aliqḋ leue nullā habēs grauitatē ⁊ ecōuerso. Uidemus eīm qm̄ terra oībus substat ⁊ semꝑ fertur ad mediū. ignis autē oībus superfertur. in tantū etiā ꝙ in ipso aere nō quiescit sed fertur sursum ad extremū. ⁊ ideo nullā habet penitus grauitatē. substaret eīm alicui si haberet eam quo posito id aliud superferretur oībus ⁊ ad extremū ⁊ sic esset leue sine grauitate. qꝛ autē nullū aliud corpꝰ tale videmus preter ignē: ideo ignis est huiusmodi. ⁊ eodē modo terra q̄ substat oībꝰ ⁊ fertur ad mediū nullā habet leuitatē. Qḋ autē mediū sit locus ad quē ferātur habentia grauitatē ⁊ a quo mouētur leuia patet pmo sic. nō cōtingit motū rectū esse infinitum. sed est semꝑ inter duos terminos extremos. ergo cum mediū sit vnū extremū deorsū: ad ipm̄ feruntur habentia grauitatē ⁊ ab eo habētia leuitatē. Secūdo sic. ignis fertur sursū ad similes angulos ⁊ terra deorsū ad eosdē. sed hoc nō potest esse: nisi deorsū sit quoddā mediū corporis circularis. ergo ad mediū grauis ⁊ ab ipso leuia mouerētur utrū autē idē sit mediū totius ⁊ terre dictū est supra. Qm̄ igitur substās fertur ad mediū: necesse est ꝙ oībus superfertur ferri ad extremū cōtrariū eīm est extremū medio in loco. cōtrariū eīm est supereminēti. ⁊ ideo sicut mediū ⁊ extremū duo sunt pncipalia loca: ita rōnabiliter graue ⁊ leue due drīe sunt corpoꝝ mobiliū ⁊ quēadmodū locus intermedius ad extrema quodāmodo est sursū ⁊ deorsū: ita duo elemēta intermedia. s. aer ⁊ aqua habēt grauitatē ⁊ leuitatē diuersis respectibus.

Caplm̄. vij. quod sic incipit. Inquiramus autē cōtinens ⁊c̄. Declarat quā habitudinem habent elementa adinuicē in quātum vnum continet aliud cōtinetur ⁊ quomodo est eorum materia eadem.

Rationabilr in omī genere cōtinens habet rōnem forme respectu cōtenti. sic habet rōnem determinati ⁊ etiā determinātis. eadē autē materia q̄ est i potētia ad formā ignis ⁊ leuis est in potētia ad formā terre ⁊ grauis sed scđm aliā ⁊ aliā rōnem sic in potētia ad utrūqꝫ. sicut idē corpus est sanabile ⁊ susceptibile lāgoris scđm tamē aliā ⁊ aliā rōnem. Habens igitur materiā dispositā per aliā rōnem q̄ conuenit leui: fertur sursū. cōtrariā autē habens: graue est ⁊ deorsum. habētia vero materiā aliter dispositā ꝙ simpliciter graue vel leue: feruntur sursum ⁊ deorsum. sicut ipsa sunt grauia ⁊ leuia simul ut est aer ⁊ aqua. aqua eīm oībus substat preter ꝙ terre cui superfertur. ⁊ preter ꝙ igni cui substat.

Ca. viij. qḋ sic icipit. Qm̄ aūt ē vnū solū ⁊c̄. Malat numeꝝ elītoꝝ adiūgēsqꝫ vnūqḋqꝫ istoꝝ hn̄s simul leuitatē ⁊ grauitatē graue est in ꝓpria regione.

Quoniā eī est vnū tantū elementū qḋ oībus substat: necē est duo iter media eē q̄ substāt cuidā ⁊ superferunt̃ alteri. ⁊ similr necē est materias ipsoꝝ proximas esse totidē licet vna materia pma communis sit oīm ipsoꝝ. fiunt eīm ex inuicē. ⁊ duo illoꝝ. s. extrema sunt contraria inter media habentia duo. nō eīm est inconueniens contrarioꝝ esse plura media. duo autē elementa media q̄ simul habēt leuitatē ⁊ grauitatē in ꝓpriis locis habent grauitatē. Propter qḋ subtracto inferiori quodlibet ipsorūꝫ fertur deorsum. ut aer subtracta aqua: fertur ad locum aque: subtracto autem igne aer non fertur sursum nisi per violentiam. sicut nec aqua fertur sursum subtracto aere nisi per vim. s. ꝙ vna superficies sit aeris ⁊ aque ⁊ fortius trahit sursū mouens ꝙ aqua feratur deorsum. terra autem nunꝙ̄ fertur sursum a mota aqua. et ideo aqua potest trahi sursum a vase ignito ex parte superiori habente foramen inferius quod tangat superficiem eius terra autem non. ⁊ quoniā sic se habent elementa: ideo

Ignis qui nunq̄ deorsū fertur per naturā in nullo loco habet grauitatē nec terra leuitatem. duo autem intermedia feruntur subtracto inferiori elemento. qꝛ habent grauitatem ubiq3 aliquo modo ꝓpter similitudinē materie. licet nō sint grauia simplr.

Capitm. ix. quod sic incipit. Quod autē necesse est facere equales dīas ꝛc̄. Inuestigat numerū dīarum siue qualitatum quibus elementa mouētur naturaliter ostēdens ipm equalem numero elementorum.

Si fit tantum vna differentia elementoꝝ ut puta vacuum aut aliud: nō erit nisi vnus motus naturalis. Itaq3 aut omnia mouebuntur sursum aut deorsum. Quia ergo sunt duo motus naturales quorum vnus est simpliciter sursum ꝛ alius simplr deorsum. ꝛ duo mixti existis: necesse est dīas elementoꝝ esse quattuor.

Capitm. x. qđ sic incipit. Figure autē nō est causa ꝛc̄. Declarat ꝙ figure elementorum nō sunt causa motus eorum simplr sed tamē possunt esse causa eius quod est moueri velocius ꝛ tardius.

Quod figure elementoꝝ nō sunt causa motus sed coadiuuant aliquādo manifestum erit quibusdā dubijs prius solutis. dubitatur enim quare quedā grauia habentia latam figurā in aqua feruntur deorsum ut acus. Dubitatur etiā quare quedā grauia in aere superferuntur ut pulueres ꝛ similia. Ad primā dixit Democritus ꝙ quidam vapores calidi ex aqua exeuntes sursum pellunt. grauia late figure que nō possunt simul pellere stricta quia ꝓpter paucitatem q̄3 tangunt ipsorū nō possunt compellere. Si autem hoc verum in aqua est multa talia corpora late figure debent supernatare in aere cum ipso sint plures tales exalationes. hanc autem instantiam democritus sibi ipsi inferens soluit debiliter dicens ꝙ in aere sexu. i. impetus eorum que sursum feruntur est debilis qꝛ talia disperguntur ibidē nec faciunt impetum in vnum. Nos autem dicimus ꝙ continuoꝝ ea que bene sunt terminabilia termino alieno sunt bene diuisibilia ut aqua ꝛ aer magis diuisibile est qđ melius terminabile ut aer. Et iterum bene diuisibile minus citius diuiditur q̄ magis habentia ergo latitudinem quia plus apprehendunt de continuo diuisibili dificilius ipm diuidunt eo ꝙ plus resistit. habentia figuram acutam ꝓpter minus cōprehenditur de cōtinuo diuisibili citius diuidunt ipm qꝛ minus resistit. Quia igitur grauitas habet quādam virtutem ad motum deorsum ꝛ latum habet resistentiam in continuo diuisibili oportet comparare hec duo. s. ꝙ sit maioris eficacie vel virtus grauitatis ad motum deorsum. s. latitudo ad resistentiam. Et si quidem grauitas sit maior feret ad inferius si autem latitudo supernatabit. de graui igitur ꝛ leui ꝛ eorum accidentibus determinatum sit hoc modo.

Incipiunt capitula primi libri.

Capl'm primũ continet opiniones antiquorum an generatio sit idem ꝙ alteratio.

ij. ꝙ dicẽtes plura ꝑncipia nõ possũt saluare gñonem ⁊ alterationem esse aliud a gñone ⁊ simpliciter empeď.

iij. ostendit insufficientiã platonis ⁊ antiquoꝝ determinãdo de gñone elemẽtorum ⁊ de augmento ⁊c̃.

iiij. ꝙ trasmutationes naturales non possunt saluari ex his ex quibus dicũt antiqui eas esse.

v. ꝙ corpus vel magnitudo nõ potest resolui ad insensibilia sicut nõ possunt cõponi ex ipsis.

vj. soluit rõnez democriti qui arguebat corpus cõponi ex indiuisibilibus ⁊ ꝙ generatio simpliciũ nõ est cõgregatio.

vij. disputat an gño sit ex ente vel nõ ente ⁊ ꝙ ex ente in potentia.

viij. querit causã cõtinuitatis gñonis.

ix. ꝙ quedam generatio est simplr̃ quedam scd̃m quid.

x. que differentia est inter gñonem ⁊ alterationem cuius subjectũ est materia.

xj. ꝙ augmentatio differt ab alijs transmutationibus penes terminũ ⁊ modũ.

xij. ꝙ augmentum fit ex quanto in actu.

xiij. augmentũ aliud per aliud corporeum ita ꝙ quelibet pars augmenti est aucta ⁊ ip̃m manet quod augetur.

xiiij. ꝙ quelibet pars aucti augetur ⁊ quomodo non ita ꝙ augmentum fit partim simili ⁊ partim dissimili.

xv. ꝙ augens tale est in potentia quale augmentabile in actu ⁊ quomodo differt augmentum ⁊ nutrimentum.

xvj. ꝙ ad cognoscendũ vtrum elemẽta sint generabilia oportet ꝑmo d̃terminare de mixtione ⁊ passione ⁊ tactu.

xvij. quid est tactus ⁊ in quibus saluatur.

xviij. ostendit insufficientiã opinionuz antiquorum de facere ⁊ pati.

xix. ꝙ augens non comunicans passo in materia non patitur ab eo comunicans autem patitur ⁊ ꝙ materia est causa passionis.

xx. enumerat opiniones aliorum d̃ modo agendi ⁊ patiendi.

xxj. destruit opiniones predictas ostendens eas includere concludere contradictionem ⁊ continue falsitatem.

xxij. destruit opiniones predictas.

xxiij. declarat veritatẽ de modo agẽdi ⁊ patiendi ⁊ excludit modos inutiles.

xxiiij. an mixtio sit ⁊ in quibus ⁊ quomodo drãt a generato. ⁊ qualiter miscibilia manent in mixto.

xxv. ꝙ mixtio non fit ex minimo ⁊ scd̃m sensum nec ex minimis simplr̃.

xxvj. concludit que sunt miscibilia ⁊ qd confert facilitatem mixtionis ⁊ quid est mixtio.

Capitula secundi libri.

Primuz destruit opiniones aliorum de materia transmutabiliũ oñs quid de illa debeat sentiri.

ij. declarat ꝙ qualitates potẽtie actiue ⁊ passiue sunt drie elementorum.

iij. ꝙ elementa sunt quattuor habentia duo principia principalia loca ⁊ ꝙ i vnoquoqz eorum est vna qualitas principalis alia secundaria.

iiij. ꝙ elementa generantur ex inuicez ꝗuis facilius generetur vnum ex alio ꝗ habet simbolum.

v. ꝙ vnuz elementũ generatur ex alijs pluribus ex aliquibus non.

vj. ꝙ subjectum comune elementoruz generationi non est aliquod aliud elemẽtum sed comunis materia.

vij. ꝙ vnum elementoꝝ nõ est subjectũ materiale elemẽtoꝝ nec ipoꝝ generatio est in infinitum scd̃m rectum.

viij. ꝙ elementa nõ sunt transmutabilia ut dicit empeõ. destruens oẽm transmutationem.

ix. determinat de gñone mixtoꝝ ⁊ elementis scđm alioꝝ dicta.

x. qualiter generatio mixtoꝝ est ex omnibus elementis.

xj. ꝙ forme separate vel ipsa materia possunt poni causa efficiens generabilium ex elementis

xij. ꝙ motus circularis est perpetuus maxime obliqui circuli causa est generationis ⁊ corruptionis.

xiij. ꝙ causa finalis successionis in generatione ⁊ corruptione est continuatio rerum in esse.

xiiij. ꝙ generatio est perpetua scđm circulum ⁊ nõ scđm rectum q̃ motus circularis causa perpetuitas eius.

Incipiunt libri de generatione.

De generatione ⁊ corruptione natura generatoꝝ ⁊ corruptoꝝ ⁊ de alteratione. Caplm primum huius libri cõtinet opiniones antiquorum an generatio ⁊ corruptio sint idem ꝙ alteratio ⁊ quia aliter de hoc opinati sunt ponentes vnum ꝑncipium: ⁊ aliter ponentes plura.

Uia dicere intendimus de gñone ⁊ corruptione de natura generatorum ⁊ corruptoꝝ ⁊ de alteratione atqȝ augmento ⁊ quid sit vtrũqȝ. ⁊ vtrum sint idem generatio ⁊ alteratio: idcirco ab hoc ultimo incipiendũ. Intelligẽdum est quicũqȝ antiquoꝝ dixit oĩa esse vnuȝ ⁊ ex vno necesse idẽ habuit dicere idẽ esse gñonem ⁊ alterationẽ ita ꝙ idem est fieri ⁊ alterari. ꝗuis anax. in hoc ignoret propriã vocẽ diceñs multa ꝑncipia ⁊ tamẽ generari idem dicit ꝙ alterari. Differunt autẽ predicti inter se q̃ empeõ. sex tãtum facit ꝑncipia quattuor materialia ⁊ duo monẽtia. Anax. leucipus ⁊ democritus infinita. anax. autẽ quidẽ infinitas partes omiomeraȝ. alij vero duo corpora indiuisibilia infinita multitudine ⁊ morphea .i. forma siue figura. quorum alia differunt ab alijs positione ⁊ ordine. Uidẽtur anax. ⁊ empeõ. cõtrariari ad inuicẽ. q̃ emp̃. dicit quattuor elemẽta esse ꝑncipia ⁊ simpliciora carne ⁊ osse ⁊ talibus similium partium anax. autẽ econtrario dicẽs similes partes esse perispermia .i. naturale semẽ oĩm elementoꝝ. q̃ postponunt̃ ex illis. Dicẽteȝ igitur vnum esse ꝑncipium ex quo oĩa: necesse habẽt facere idẽ gñonem ⁊ alterationẽ. q̃ in omĩ trãsmutatione subiectũ manet idẽ. Dicẽtes principia plura cõueniẽter ipsas dicunt differre. q̃ generatio fit per cõgregationẽ ꝑncipioꝝ. sicut corruptio per dissolutionẽ. Sicut dicit empe. ꝙ generatio rerum est quedam mixtio siue congregatio. ⁊ corruptio segregatio mixtorum.

Caplm. ij. quod sic incipit. Necesse est ex his ⁊c̃. Manifestat etiam ꝙ dicentes plura principia non possunt saluare alterationem esse aliud a generatione ⁊ specialiter empedo.

Jcut igit̃ dictũ est faciẽtes plura ꝑncipia necẽ hñt dicere gñonẽ differre ab alteratione. ⁊ tñ nõ pñt hãc driam saluare. alteratio eñ est qua manẽte subiecto fit trãsmutatio i qualitatib9 siue passioibuȝ. ȝ passioẽs ꝑme sũt drñe elemẽtoꝝ In quib9 nõ põt fieri trãsmutatio: nisi fiat i elemẽtis ipsa aũt elñta scđm eos sũt intrãsmutabilia. ergo ⁊ qualitates prime ac per hoc. ⁊ secunde q̃ nõ fit trãsmutatio in quali

tatib9 secundis: nisi per p̄mas. Preterea in omi trāsmutatione debet supponi vnū materia duobus cōtrarijs. elemētis autē manētibus nō est vnū subjectū duobus contrarijs. ergo nec est trāsmutatio nec alteratio. Preterea si alteratio est: subjectum vnū est. qz vna est materia habētium adinuicē trāsmutationē. Sed ista vnitas subjecti z materie nō est permanētibus elemētis. ergo nec alteratio. Empeđ. igit̄ dicit cōtraria sensui z sibi ipsi. sibi quidē: qz dicit elemēta nō trāsmutari adinuicē z vnū fiat ex alio: sed oīa ex ipis. z tamen dicit ꝙ ex oibus fit vnum preter quā ex lite. itez ex illo vno dicit fieri quodlibet elemētoꝝ. qđ oportet mediātibus differentijs z passionibus eoꝝ. ut ignis fit mediāte caliditate z leuitate. z sic de alijs sunt igitur differētie elementoꝝ auferibiles sicut generabilez ex illo vno cōmuni. eis aūt ablatis potest vnū fieri ex alio: qđ ipse negat. Dicitenā cōtraria his q̄ apparēt. nō solū elm principio mūdi: sed nunc videmus trāsmutationē fieri in passioibus elemētoꝝ qz possunt aduenire et separari. separari quidē etiā scđm eum ꝓpter amiciciā facientē vnum ex ipsis. aduenire vero per litē segregantē ea ex vno. Utrum autē elemēta sint ponēda p̄ncipium vel illud chaos qđ fit ex eis z ecōuerso incertū est. scđm elm ꝙ chaos supponit̄ ut materia ex qua per trāsmutationē fuerint elemēta: ipm vnuz est p̄ncipiū. scđm autē ꝙ fit ipm ex cōpositione elemētoꝝ cōuenientiuz per amiciciā dissolubiliū per litem: elemēta sunt magis principia.

Capl̄m. iij. quo sic incipit. Uniuersaliter autē itaqz zc̄. Ostendit insufficientia platonis z alioꝝ antiquoꝝ determināđo đ generatione z corruptione simplici elementorum alteratione atqz augmento.

Uia dicēdum est de predictis qz ab alijs insufficiēter dictū est de ipis. plato el de gn̄one scrutatus nō de omī sed de ea q̄ est elemētoꝝ solū locutus est. nichil dicēs de augmēto vel alteratione. Breuiter eīm loquēdo nullus preter democritū tantū cui cura fuit de oībus dixit de predictis nisi superficialiter nam de augmētatione nichil dictū est ab eis: nisi qđ quilibet simplex diceret. ꝙ fit adueniēte simili sed quomodo fiat z qualiter fit mixtio atqz agere z pati nichil dixerunt. Democritus z leucipus ponētes athomos figuratos esse p̄ncipia ex his cōgregatis gn̄onez ex disgregatis vero faciunt corruptionē ordinē autē z positionē alterationez. Et qm̄ ex his saluāt apparētia q̄ sunt infinita z cōtraria: dixerunt ꝙ figure ipsoꝝ erāt infinite etiā in quibus parua trāsmutatio facit cōtrariū. sicut ex eisdē litteris paꝝ transmutatis fit tragedia ex comedia z ecōuerso. Sed qm̄ oibus videtur ꝙ generatio z corruptio q̄ fiunt per cōgregationē z separatione fit aliud ab alteratione q̄ fit per trāsmutationem passionū: cōsiderāda est veritas istoꝝ hēt eī multas rōnabiles dubitationes: si generatio est cōgregatio. Sunt alique difficiles rōnes probātes ꝙ nō pōt aliter fieri gn̄o ita ꝙ nō existe cōgregatione: aut gn̄o nō est aut idē est ꝙ alteratio.

Capl̄m. iiij. qđ sic incipit. Principiū autē hoꝝ olm zc̄. Declarat ꝙ trāsmutationes naturales nō possunt saluari ex his ex quibus dicunt eas esse plato democritus z leucipus q̄uis magis phisice isti dixerunt q̄ plato.

Principiū querēdi veritatē circa predicta est vtrum transmutationes naturales sunt ex magnitudinib9 indiuisibilib9 aut nulla magnitudo sit indiuisibilis aut si ex magnitudinibus sunt: vtrū sint. Democritus dixit z leucipus hec sint corporee aut sicut plato superficies. Sed ꝙ impossibile sit corpus dissolui usqz ad superficies dictum est de tertio celo z mundo. rationabilius est igitur ponere corpora athomorū indiuisibilia. quia ex eis congregatis potest fieri generatio. facta eīm

trāsmutatione in ydeali.i.in forma accidētali: fit alteratio. & ideo democritus dicit ꝙ colorari fit per cōuersionē diuidētes autē corpora in planicies nichil possunt ex eis facere nisi solida corpora. & ideo nō generāt passionē aliquā ex eis. Causa vero ꝙ plato nō potuit videre ea que oīs ponunt.s. gñonem accidētium fuit in experiētia circa res naturales. ideo qui circa eas magis insudauerunt magis supponere possunt pncipia ex quibus multa naturalia saluāt. inexperti vero talium sermonū ad pauca respicientes facile.i.debiliter enunciant. Differunt ergo multū in talibus logice.s. & phisice intendere. logice quidem intendentes faciunt magnitudines indiuisibiles dicentes ante trigonos esse multa. ut lineas & superficies. democritus autem loquens phisice proprius de talibus persuadet.

Ca.v. qð sic incipit. Habet autē questionē &c̄. Probat ꝙ corp9 vel magnitudo nō pōt resolui ad indiuisibilia sicū nō potest cōponi ex ipsis.

Dubitatur si corpus & oīe quātum est diuisibile scdm quodcūqȝ signū & hoc ē possibile: utrū diuisio ista possit ire usqȝ ad indiuisibilia & videtur ꝙ sic qꝛ possibili posito in actu nullū sequitur impossibile. Quū ergo oīe corpus est diuisibile: ponatur diuisum in actu quātum est in potentia iddē ergo ad qð stabit diuisio nō erit magnitudo. qꝛ staret aliquid diuisibile. nec erit punctū aut nichil. nichil quidez nō erit: qꝛ corpus generaretur & corrūperetur ex nichilo. & sic erit nichil quātum ad eē licet appareret aliquid. Similiter nō erunt puncta ea ad q̄ stabit diuisio. qꝛ ex talibus nō fit aliqua magnitudo. & sic corpus nō esset quātum. punctus eīm nō est i diuisione continui. Nec erit rasura quasi quedā superficies ad qð stabit diuisio. qꝛ talis nō facit corpus vel magnitudinē nec erit aliqua passio: eo ꝙ passio per se nō est quāta sed habet indiuisibilitatē sicut punctus. & sic nō ex quātis esset quātum. Preterea puncta siue mobilia siue imobilia sint: erunt per se aliquid alicubi si ad ipsa stat diuisio corporis. hoc autē est impossibile cum sit ratio tangēdi vel diuisio aliquoꝝ. tactus autē & diuisio semp sunt aliquoꝝ & nō sunt entia per se. Preterea si ea in que aliqð quantum diuiditur iteꝝ cōponatur fiet ex eis aliquid equale priori & vnum. hoc autē nō fit ex punctis. Si ergo fiat diuisio scdm quodcūqȝ signū. facta ea in actu: nō relinquitur sola diuisio.i.puncta. nec passio aliqua. qꝛ ex talibus nō fit magnitudo. Relinquitur ergo ꝙ remaneāt corpora indiuisibilia. Ponētibus autē corpora indiuisibilia ostēsum est tertio de celo sequi multa impossibilia. ergo soluere oportet dubiōnem. nō est eīm impossibile corpus esse diuisibile scdm qðcūqȝ signū in potētia nō tamē in actu.

Capitm.vj. qð sic incipit. Esse autē simul olono potestate &c̄. Soluit rōnem democriti qua videbatur sequi ꝙ corpus componitur ex indiuisibilibus simul cum hoc excludēs ꝙ generatio & corruptio simpliciū nō est cōgregatio vel segregatio licet faciāt ad facilitatē gñonis & corruptionis.

Corpus esse diuisibile in potētia q̄ possit poni aliquādo in actu nō est possibile qꝛ tunc esset indiuisibile aliquid & diuisum scdm quodcūqȝ signū ex quo sequeretur ꝙ diuisio staret ad indiuisibile & ꝙ corpus iteꝝ fieret aut ex indiuisibilibus aut ex nichilo. Et qm̄ corpus semp diuidi potest in minores magnitudines: dicebat ꝙ hoc potest esse generatio & corruptio.s. per cōgregationē & disgregationē istoꝝ. Nos autē dicimus ad hunc paralogismū ꝙ nō est punctus continuus puncto. Nec ubiqȝ cōtinuus. & ideo cōtinuū esse diuisibile scdm quodcūqȝ signū est ut sic: est ut nō. scdm eīm quodcūqȝ signū diuisuū.s. ante diuisionē magnitudo est diuisibilis: sȝ facta iam aliqua diuisione in aliquo puncto nō est diuisibilis magnitudo. scdm signum con

tinuatiuum.s.ꝙ sit cõtinuum vel cõtiguũ puncto super quo facta est iã diuisio. qꝛ punctus nõ est puncto cõtinuus nec cõtiguus nec cõsequẽter se habẽs. Quis ergo ante diuisionẽ posset fieri diuisio super qđlibet signũ: sed tamẽ post aliquã diuisionẽ iaꝫ factã nõ potest diuisio fieri super signũ cõtiguũ illi super quo prior facta est. qꝛ nõ est cõtiguum diuisibile amplius super illo. Uerũ est igitur ꝙ cõgregatio ⁊ segregatio est i rebus sed nõ ex corporibus indiuisibilibus. nec ita diuisio fiat vbiqꝫ. qꝛ sic pũctus esset puncto cõtiguus sed est segregatio in partes minimas: licet quãtitatiuas. Ita tamen ꝙ simplex generatio elemẽtoꝝ ⁊ corruptio nõ est ex segregatione. sed potius qñ hoc totum cõpositum ex materia ⁊ forma trãsmutatꝰ in hoc totũ. ut in aerẽ. tunc est generatio simplex; q̃ nõ est alteratio ut dicunt quidã. in subiecto eĩm sunt duo. s. forma ⁊ materia proxima ei qñ vero i his duob9 fit trãsmutatio: generatio est, corruptio. qñ aũt ambobus manẽtibus fit trãsmutatio in passionibus ⁊ accidẽtibus: est alteratio. Et qm̃ elemẽta cõgregata ⁊ segregata facilius trãsmutabilia sunt vel difficili9. ut aq̃ diuisa i paruissimas partes: citius trãsmutatꝰ in aerẽ. ideo segregatio adiuuat gñonem.

Capitulũ. vij. quod sic incipit. Determinatis autẽ his ⁊c̃. Inuestigat disputatiue an generatio sit ex ente vel ex non ente. dicens ꝙ fit ex non ente in actu ente autem in potentia.

Inuestigandũ est post predicta utrum aliquid generatur ⁊ corrũpitur simplr̃ an nõ: sed oĩs generatio est scđm quid. sicut est gño satu ex infirmo in qua nõ gñatur eus simplr̃. Uidetur eĩm ꝙ nichil possit gñari simplr̃. qꝛ tale oportebit gñari simplr̃ ex nõ ente itaqꝫ oĩno nõ ens erit subiectũ trãsmutatiõis: sic in gñone scđm quid. ut qñ fit ex nõ albo album: ens nõ albũ est subiectũ trãsmutatiõis. Ex nõ ente simplr̃ nõ videtur fieri gño. qꝛ aut tale negat oĩe ens predicabile aut simplr̃ negat oĩe ens. Si nõ ens qđ negat oĩe ens predicabile sit subiectuꝫ ex quo fit gño simplr̃ sequitur ꝙ nõ ex substãtia fit substãtia. cum autẽ substãtia nõ est: nullũ aliđ ens predicabile est. ergo ex nõ ente scđm oĩe predicamẽtum fit aliqđ ens. Si aũt nõ ens negat oĩe ens: gño simplr̃ fiet ex nichilo. De his ⁊ similibus dictũ est ꝑmo pħicoruꝫ ⁊ ideo breuiter nunc dicẽduꝫ: qđ gño simplr̃ entis fit ex nõ ente i actu. ꝙ tamẽ est ens in potẽtia. sic eĩm preexistit ens in potẽtia. ꝙ tamẽ est nõ ens in actu. Sed ad huc videtur questio remanere mirabilis. siue eĩm gño substãne fit ex ente in potẽtia siue in actu: restat querere utrum gño substãne fit ex aliquo ente ut est quãtum vel quale. Si eĩm de ente in potẽtia fit gño: ad idẽ ens stabit corruptio. qđ est falsum. qꝛ vtrũqꝫ est hoc aliquid actu de numero entiũ. si eĩm nichil: ergo contingit nõ ens esse actu quid ⁊ separatum. ⁊ iteꝝ ex nichilo fiet aliquid. ꝙ oĩs prim loquentes pħice de gñone timuerunt. si eĩm aliquid sit actu subiectum: gño erit alteratio.

Capitulũ. viij. quod sic incipit. De his igitur quãtum cõtingit tractãdum ⁊c̃. Querit causam cõtinuitatis generationis in rebus.

De sciẽduꝫ causã ꝑpter quã gño est semꝑ nõ quidẽ causã efficientẽ. s. vnde ꝑncipium motus: sed potius materialẽ hãc querere intẽdimus. de mouẽte eĩm dictũ est. viij. pħicoꝝ quoddã eĩm ens est imobile per oĩe tẽpus: ⁊ quoddã sẽper mouetur ab ipso de ꝑmo autẽ tractare est ꝑme pħie de moto cõtinue etiã postea dicẽdum est q̃ est causa multoꝝ dictoꝝ singulariter. Sed nunc dicamus de causa materiali ꝓꝑ q̃m gño ⁊ corruptio nõ deserũt naturã. qꝛ ex hoc erit forte manifestũ quesituꝫ supra. ⁊ quid ẽ simplr̃ gño ⁊ corruptio. Habet eĩ nõtabilẽ dubitationẽ quare gño sẽꝑ replicatꝰ in entib9 ⁊ nunq̃ deficit. si eĩ qđ corrũpitur secedit in nõ ens: oportet ꝑncipiũ

materiale ex quo fiunt res corruptibiles esse cõsumptũ: si est finitũ. Nec potest esse infinitum: cum nõ sit aliquid tale ens infinitum. licet infinitum sit in potentia: ut diuisio continui. Quia hoc falsum est: oportet ergo hanc solã esse causam: quia vnius corruptio est alterius generatio ⁊ econuerso. ideo neutrum ipsoꝝ deficit.

Capitm. ix. qđ sic incipit. Propter quid autẽ hic simplr̃ ⁊ c̃. Declarat ꝙ quedam generatio est simplr̃ quedã scđm quid ⁊ hoc tam in eodem genere ꝗ̃ in diuersis excludens quedam inconuenientia circa predicta.

Quod quedã dicunẽ generari ⁊ corrũpi simplr̃ quedã scđm quid: ratio est: quia generatio vnius est corruptio alterius ⁊ ecõuerso. quotiẽscũq; illud qđ generatur vel corrũpitur est ens simplr̃: tunc est generatio ⁊ corruptio simplr̃. qñ do vero tale ens est scđm quid: tunc gñō ⁊ corruptio est scđm quid. verbi grã. forte q: ignis est ens simplr̃ ⁊ terra scđm quid: gñō vel corruptio ignis est simplex: terre aũt scđꝫ quid. Hoc eñim modo dixit permenides ignẽ esse ens: terrã vero nõ ens. sed nichil differt ponere exẽplum in istis ꝗ̃ in alijs. q: nos querimus modũ gñōnis: sed nõ subiectum. Dicamus ergo ꝙ simplex corruptio est q̃ est in simplr̃ nõ ens. simplex aũt gñō que est in simplr̃ ens. Alio autẽ modo est gñō ⁊ corruptio simplex ⁊ scđm quid si eñim aliqua materia sit receptibilis duoꝝ quoꝝ vnũ sit sicut spẽs ⁊ forma aliud sicut ꝓuatio: in quocũq; predicamẽto sit: gñō illius qđ est forma vel sicut forma est simplex vel similiter corruptio eiusdẽ. gñō vero ⁊ corruptio eius qđ sicut ꝓuatio est scđm quid.

Quibusdã vero videtur ꝙ gñō fit vel corrũpitur aliquid magis sensibile: tunc est gñō ⁊ corruptio simplex. gñō vero minus sensibile: tunc est gñō ⁊ corruptio scđm quid

Quođ falsum est. q: aer minus sensibilis est ꝗ̃ terra ⁊ tamẽ gñō aeris respectu terre nõ est gñō scđm quid. nec gñō terre respectu aeris est simplex: ymo potius econuerso.

Sic igitur gñō simplex ⁊ scđm quid dixit penes rem q̃ generatur. s. q: ipsa est substãtia vel nõ substãtia. vel q: magis est substãtia vna res ꝗ̃ alia. Quomodo autẽ simplex gñō est q: generatũ est substãtia. gñō autẽ scđm quid q: generatũ est nõ substãtia: hoc dictũ nõ habet locũ in adinuicẽ trãsmutatioibus. i. gñōnibus in quibus gñō vnius est corruptio alterius. nec hoc querimus nunc: sed tamẽ queritur quare nõ dicitur simpliciter generari. Huiusmodi autẽ dubitatio soluitur ex his q̃ determinata sunt in predicamẽtis. ubi dictũ est ꝙ entiũ aliud significat hoc aliquid ⁊ substãtiã: aliud vero accidẽs. quecũq; igitur nõ significãt substãtiã dicunẽ generari nõ simplr̃: sed scđm quid licet in talibus possit esse gñō simplr̃ in alio ordine. s. prout ibi est gñō alicuius qđ tenet rõnem spẽi ⁊ forme ⁊ aliud qđ tenet rõnem ꝓuationis ut supra dictũ est. Supra dictum est de generari simplr̃ ⁊ scđm quid. ⁊ qm̃ causa cõtinuitatis gñōnis ad modum subiecti est materia. q̃ potest subici duobus cõtrarijs. quoꝝ vnius corruptio est alterius gñō in substãtijs. Restat questio quare semꝑ generẽ aliquid alio corrupto. Ad qđ dicũt aliqui ꝙ corrũpi simplr̃ est aliqđ venire ad sensibile qđ est nõ ens. ex sẽsibili aũt põt aliqđ gñari ⁊ similr̃ ex tali nõ ente. ita ꝙ siue aliqđ sit nõ ens siue nõ: põt fieri aliqđ ex eo ⁊ corrũpi in ipm. ⁊ ideo merito nõ deficit gñō. q: ens corrũpitur in nõ ens ⁊ gñatur ex ipso Sꝫ ad hoc quereret aliqs vtrũ istud nõ ens sit aliqđ đ numero cõtrarioꝝ. ita ꝙ nõ ens sit terra ⁊ graue: ens sit ignis ⁊ leue. ⁊ pꝫ ꝙ nõ. q: terra ẽ de numero entiũ. Dicẽdũ est ꝗ̃ ꝙ illa nõ gñanẽ ex inicẽ. s. ens ⁊ nõ ens ita ꝙ vnũ sit materia alterius sicut nec cõtraria. sꝫ materia exñs aliqualr̃ eadẽ. s. ꝑ essẽtiã ⁊ nõ eadẽ ꝑ eẽ subici põt enti ⁊ nõ enti.

Ca. x. qđ sic incipit. De gñōne aũt ⁊ alteratiõe ⁊ c̃. Manifestat differentiam q̃ est inter gñōnem ⁊ alterationem adiungẽs ꝙ ꝓprium subiectũ alterationis est materia.

Uoniã dicimus gñonem ⁊ alteratioñe esse diuersas mutationes. Sciendum est ꝙ aliud est subiectũ. aliud passio q͡ꝛ nata est dici de eo. gño igitur manente subiecto sensibili trãsmutatio fit in passioĩbus alteratio est. puta cũ3 corpus trãsmutatur a sanitate in egritudinẽ. Quãdo autẽ totũ trãsmutatur nõ permanente aliquo subiecto sensibili sicut quãdo ex toto semine fit sanguis aut ex aere aq̃ generatio est. Et hoc maxime dicitur fieri gño ex nimus sensibili fit trãsmutatio ĩ magis sensibile. ut ex aere in aquã. aer eĩm valde insensibilis est. In hac eĩm gñone si aliqua passio comunis manet ut diaphanitas q̃ cõmunis est aeri ⁊ aque: nõ oportet alterum predictoꝝ. s. aer vel aqua sint passiones q̃ trãsmutẽtur ⁊ illud comune fit subiectum qõ maneat. q͡ꝛ sic: esset alteratio tãtum. . sicut est quãdo musicus homo fit inmusicus per corruptionẽ solius musice. Si eĩm musica per se esset forma hoĩs: esset generatio ⁊ corruptio simplex: gño homo musicus corrũpitur ⁊ homo nõ musicus generatur vel musicus. sed q͡ꝛ musica est passio hoĩs ita ꝙ homo idem manet sub musica ⁊ ĩ musica: ideo est tãtum alteratio. Quãdo igitur manẽte subiecto fit trãsmutatio in quãtitate est augmẽtum vel diminutio. gño in qualitate est alteratio. gño scd̃m locum est latio. quãdo autem nichil manet actu ꝙ non transmutetur gño est ⁊ corruptio. Maxime autem gñonis proprium subiectum est illẽ. s. materia prima subiecti susceptibilis diuersarum formarum sicut subiectum cõtrariarum passionum.

Caplm. xi. quod sic incipit. De augmentatione autem est reliquum dicere ⁊ c̃. Declarat ꝙ augmentatio differt ab alijs transmutationibus nõ tantum penes subiectum sed etiam penes modum.

Ransmutationes autẽ nõ solum drñt ab inuicẽ penes ea circa q̃ sunt. sic gño est circa substãtiam augmẽtatio circa quãtitatẽ: verum est penes modũ. augmentatio eĩm differt ab alteratione: q͡ꝛ qõ alteratur nõ mutat locũ. qõ autẽ alteratur vel trãsmutatur vel augmẽtatur necessario locu3 mutat: sed alique partes ei9 nõ tamẽ eo modo quo illud qõ circulariter fertur. q͡ꝛ istud sic manet totũ in eodẽ loco: q͡ꝛ partes eius in simili loco mutantur. qõ autẽ augetur per partes occupat maiorẽ locum ⁊ qõ minuitur minorẽ. sic igitur differt hec transmutatio ab alijs.

Caplm. xij. quod sic incipit. Quod autem est transmutatio ⁊ c̃. Inuestigat utrum augmentum fiat ex quanto in potentia aut ex quãto in actu. ostẽdẽs ipsum fieri ex quanto in actu.

Uia querẽdum est utrum augmẽtum fiat ex magnitudine ⁊ corpore in potentia qõ tamẽ actu incorporeũ est ⁊ sine magnitudine vel fit ex magnitudine in actu. Ideõ dicẽdum est ꝙ si ex tali ĩ potẽtia fiat iddẽ aut erit separatũ aut ĩ aliquo exñs. Si separatũ aut nullũ habebit locũ sicut est punctus ⁊ vacuũ ex quib9 est impossibile fieri quãtum: aut erit in aliquo loco: q͡ꝛ necesse est. q͡ꝛ illud ex quo aliquid fit alicubi est. In aliquo autẽ esse cõtingit per se ⁊ per accidẽs. Si per accidẽs erit in aliquo illud ex quo fit augmẽtum ut si illud ex quo fit aer sit in aqua ex qua exeat aer sic de natura cõnnẽte in potẽtia iddẽ ex quo fit aer sequit̃ pͥmo ꝙ aqua nõ trãsmutata fit ex ea aer. q͡ꝛ aqua est materia sic̃ vas cõtinẽs illud ex quo fit aer. tales aũt materias nichil prohibet esse infinitas. Preterea nõ videt̃ aer gñari ex aqua sic̃ exiẽs a manẽte. Ponendũ est igĩt materiã nõ separatã esse ex qua fiũt trãsmutatioẽs s3 entẽ vnã ⁊ eamdẽ scd̃m essentiã: licet nõ sit vna rõne. Ita tamẽ ꝙ nec puncti nec superficies debẽt poni materia augmẽti: s3 aliqõ quantũ in actu exñs per formã. Ita ꝙ sic̃ in alijs determiatũ est ĩ gñone simplr̃ fit alteꝝ ex altero actu ente aut eiusdẽ rõnis ut ignis ex

gñe: aut alterius rõnis ut dur a nõ duro. Quõ ergo substãtia corporea et quãta est materia augmẽti ut est actu sub forma ⁊ hec eadẽ est subiectũ passionũ que nõ sunt separabiles actu sed rõne: manifestũ est ꝙ augmẽtatio nõ est trãsmutatio ex quãto in potẽtia actu nõ habẽte aliquã magnitudinẽ. qꝛ separatũ esset qd̃ est comune ad augmentum. qd̃ est impossibile. Preterea trãsmutatio ex eo ꝙ est in potẽtia tãtum ꝓpria est gñani. augmẽtatio autẽ preexĩstis quãtitatis additamẽtuz ⁊ diminutio minoramẽtum. ⁊ ideo qd̃ augetur oportet habere actu aliquã quãtitatẽ. ⁊ nõ fit augmẽtuz nisi ꝑ actualem magnitudinem que sit materia eius. quãdo autem ex magnitudine in potẽtia fit magnitudo in actu: magis est gñio corporis ꝙ augmentum.

Capl̾m. xiij. qd̃ sic incipit. Suscipiẽdum magis ⁊c̃. Inuestigat utrũ augmẽtum fiat per aliqd̃ corporeũ vl̾ incorporeũ iuxta qꝛ q̃libet pars aucti ẽ aucta ⁊ illud qd̃ augetur manet ⁊ pncipiũ efficiẽs eius est alterãs.

Qũa querimus causas eius qd̃ augetur ⁊ diminuit: preintelligẽduz est ꝙ quelibet pars eius qd̃ augetur est aucta ⁊ diminuti diminuta. Et hoc adueniẽte aliquo ⁊ recedẽte. hoc ergo quo adueniente fit augmentũ aut est corporeũ: aut incorporeũ. Incorporeũ esse nõ potest nec separatũ a magnitudine ut preostẽsum ẽ. Si autẽ est quid corporeũ: sequitur duo corpora esse simul. s. augẽs ⁊ qd̃ augeẽ qd̃ est impossibile vnde ⁊ quomodo augmẽtum fit ex simili vel dissimili ad solutionẽ eorũ q̃ prius dubitata sunt circa augmẽtum dico ꝙ est impossibile. Nec põt quis dicere ꝙ augmẽtum fit per gñonem maioris ⁊ corruptionẽ minoris. aut gñio aer fit ex aqua tunc eĩm maior quãtitas facta est ex minori talis eĩm nõ est augmẽtatio: sed gñio ⁊ corruptio. Et si dicatur ꝙ licet sit gñio ⁊ corruptio substãtiarũ aeris ⁊ aque: tamẽ ẽ augmẽtatio alicuius qd̃ est comune utriqz. s. corporis. hoc est impossibile qꝛ augmẽtati oportet substãtiã saluari scd̃m formã que est ratio essendi scd̃m existẽtiã. tria eĩm cõcurrũt ad augmẽtum. primũ ꝙ quelibet pars eius qd̃ augetur fiat maior. secundũ ꝙ fiat aliquo adueniẽte. tertiũ ꝙ idẽ qd̃ augetur saluet et maneat. gñio aliquid gñatur simplr̃ vel corrũpitur nõ manet. Preterea si talis gñio esset augmẽtatio: cõtingeret augmẽtum fieri nullo adueniẽte ⁊ diminutionẽ nullo recedẽte ⁊ etiã nõ manere qd̃ augetur. Si autẽ queratur quid sit illud qd̃ augeẽ utrũ illud cui apponiẽ an illud qd̃ apponitur verbi gr̃a. crus qd̃ augetur aut cibus augẽs videtur eĩm ꝙ ambo: cum cõtingat fieri ipsa maiora. ut si vinũ misceatur aque: plus fit utrũqz. Patet solutio ex dictis. qꝛ solum illud augeẽ cuius substãtia manet. tale autẽ est illud qd̃ in mixtione predñatur ita ꝙ potest facere opus qd̃ cõpetit sue nature ut si vinũ fiat maius per admixtionẽ aque solũ vinũ predñans ⁊ manẽs augetur. Manet autẽ gñio põt facere opꝰ vini. Et eodẽ modo est in alteratione. si eĩm manẽte subiecto aliqua passio de numero accidẽtũ facta sit q̃ prius nõ erat: alteratio facta est subiecti manẽtis. Illud eĩm quo mediãte alteratio fit aliquãdo nihil patitur nec substãtia eius alteratur. Quãdoqz vero idem quod est materia augmenti alteratur ⁊ patitur ita ꝙ alterans est pncipium quod ingrediens accipiat formam illius cui additur ⁊ fiat maius corpus ⁊ sic augetur illud cui adiungitur.

Capl̾m. xiiij. qd̃ sic incipit. Quõ aũt questitũ ⁊c̃. Premittit quedã superius dicta ⁊ adiungit quedã pertinẽtia ad augmẽtum ⁊ ostẽdit quomodo quelibz pars aucti augetur ⁊ quomodo nõ ⁊ quomodo augmẽtum fit ex substantia.

Ad solutionẽ eorũ q̃ prius dubitata sũt circa augmẽtuz primo supponaẽ manere qd̃ augeẽ secũdo ꝙ augmẽtum fit aliquo adueniente ⁊ diminutio aliquo rece

dente. tertio q̄ quelibet signum sensibile in re tali augetur vel diminuitur. quarto q̄ augmētum nō fit per vacuū. quinto q̄ duo corpora nō sunt simul. sexto q̄ augeri nō est per aliqd̄ incorporeū. Addamus ergo ad predicta q̄ anomiomera .i. corpora alterius rōnis in toto τ in partibus augētur etiā omiomera .i. partes eiusdē rationis. augentur eñ manus qñ augentur caro os sanguis τ similes partes eius. qꝛ est ex his. Itē in qualibet re habēte formā in materia aliud est illud qd̄ est tale scd̄ formā aliud est caro scd̄m materiā. Quālibet igitur partē scd̄m formā τ spēm rei aucte augeri verū est: nō autē quālibet partē scd̄m materiā. verbi gr̄a. si quis mēsurabit plus τ minus aque vna mensura ut vase corio: erit aliqñ maior aliqñ minor illa mensura scd̄m q̄ plus τ minus trāsibit de aqua. qñ ergo fiet maior quelibet pars forme eius augebitur non quelibet pars corꝑ q̄ est materialis vasculi. Ratio autem quare in rebus naturalibus quelibet pars formalis aucti augetur τ nō quelibet materialis accipitur ex dictis. nam partes materiales fluunt τ nō manēt. partes autē formales manēt. oportet autē manere qd̄ augetur τ qꝛ pars formalis manet. ideo additū aduenit sibi τ augetur. Hoc autē magis manifestū est in āniomeris. verbi gr̄a. in manu q̄ augetur tota ꝓportionabilr̄ in partibus formalibus. i talibus eñ materiā diuersā esse a forma. magis manifestū est q̄ in omiomeris. s. i carne τ osse τ qm̄ pars materialis aliquo modo est eadē in mortuo τ viuo formalis autē nō: sic igitur magis dicitur esse hōis mortui eadem caro q̄ eadē manus. Ex dictis patet q̄ aliquo modo verū est quālibet partem aucti esse auctā. s. formā vel formalē τ aliquo modo nō. s. materialē. Hoc autē fit adueniēte aliquo ꝓus cōtrario rei augēte sed trāsmutatur in eādē formā. s. aucti sicut si sicco adueniēs humidū trāsmitetur in siccum auget ipsam ideo augmētum quodāmodo fit ex dissimili. s. in ꝓncipio quodāmodo ex simili. s. in fine.

Capl'm. xv. quod sic incipit. Queret autē aliquis τ c. Cōparat augmētū ad illud quo adueniente preexīs augetur ostendens ipm̄ esse tale in potentia quale illud est in aucto τ quod idem nō fit aliquid per se sed in aucto τ quomodo augmentum τ nutrimentum drn̄t.

Si queratur quale oportet esse illud quo aliud augetr̄: manifestū est q̄ tale idē debet esse in potētia quale illud est in actu. ut si caro debet augeri a cibo: oportet cibum esse potentia carnē τ actu cibum. Quo corrupto: nō quidē per se ipm̄ qꝛ sic esset gñotātum sed in alio. s. in carne: fit augmētum carnis. τ hoc in quo fit augmētum patitur mixtionē ab eo qd̄ auget ipm̄. sicut si vino superfundat quis aquā ita q̄ remanet opus vini: augetur vinum patiēs tamē mixtionē eius qd̄ exn̄s potētia fit actu vinum simul igitur exn̄te eo qd̄ cōuertitur τ eo in qd̄ cōuertitur ut igne τ lignis fit augmētum. In huiusmodi autē augmento nō augetur aliqd̄ quātum vniuersale per se. sicut nec gñatur animal vniuersale: sed potius hoc quātum singulare in quo saluatur ratio vniuersalis sicut in hoc aīali ratio vniuersalis aīalis. Caro autē τ os τ similia nō augentur per similia in actu: licet augeātur per quāta actu. scd̄m eni q̄ ea quibus fit augmētum sunt quāta τ etiam talia qualia sunt actu que debent augeri: fit augmētum. verbi gr̄a. ex hoc qd̄ est in potentia quātum τ caro augetur qꝛ ad eius augmentum oportet fieri carnē τ quātam ita tamē q̄ scd̄m quod est solum caro talis quasi illa q̄ alitur nutrit scd̄m aūt qd̄ est caro q̄nta auget τ sic augmētū τ nutrimētū drn̄t ratione τ hinc est q̄ animal donec viuit semper nutritur nō tamen augetur. Secūdum eñ q̄ aduenit sibi aliquid quod est quātum τ caro in potentia transiens in actu utrūqꝫ fit augmentum. secundū vero id quod aduenit est tantum caro potentia nu-

trimētum. Forma autē cuius virtute fit augmētum vel nutrimētum de se est imaterialis tamē est in materia sicut est forma manus ⁊ cuiuslibet organi. si autē aliqua materia aduenerit augendo rei q̄ habeat formā ⁊ quātitatē in potentia per ipaȝ augebitur forma ⁊ quātitas rei. Si vero res cui fit augmētum nō possit cōuertere rem sibi appositā de potētia ad actum diminuetur quātitas eius licet forma remaneat ut patet in senibus. Quomodo autē nō possit fieri ista cōuersio exemplum habere in vino quod propter nimiam appositionem aque nō potest plus facere opus vini nec cōuertere amplius aquam in vinum.

Capitulum .xvj. quod sic incipit. Quoniā autem oportet primuȝ de materia ⁊c. Declarat ꝙ ad cognoscenduȝ utrum elementa sint generabilia vel nō oportet primum determinare de mixtione ⁊ actione ⁊ passione ⁊ actu.

Quoniā oportet inuestigare aliqua de elemētis tanq̄ de materia utrum sint sempiterna vel generabilia ⁊ si talia utrum vnū generetur ex alio ⁊ econuerso: an oia ex vno primo. Et ideo sciēdum est ꝙ oēs generantes elementa ⁊ ea q̄ ex eis: vtuntur cōgregatione ⁊ segregatione ⁊ facere ⁊ pati. cōgregatio autē nō est sine mixtura in talibus. Nec potest aliquid alterari ⁊ segregari sine actione ⁊ passione. actio autē ⁊ passio mutua requirūt vnum subiectū propter qđ bene dixit diogenes ꝙ si oia nō fuissent ex vno: nō esset agere ⁊ pati. calidū enim ⁊ frigidum agunt ⁊ patiunt̄ adinuicē propter idē subiectum. ⁊ ideo in quibus est facere ⁊ pati in talibus nec potest aliquid alterari ⁊ segregari sine actione ⁊ passione. Actio autē ⁊ passio mutua requirunt vnum subiectum pati adinuicē eadē est materia. Et qm̄ facere ⁊ pati similiter mixtura nō sunt nisi in illis que se tangere possunt; ideo dicendum est quid sit tactus ⁊ quid agere ⁊ quid pati.

Capitulum .xvij. qđ sic incipit. Principium autē accipiamus ⁊c. Manifestat quid est tactus ⁊ in quibus proprie saluatur.

Quoniā ea q̄ miscentur ⁊ q̄ adinuicē agunt ⁊ patiunt̄ tāgibilia sunt: oportet primū determinare de tactu. qui q̄uis multipliciter dicatur: tamē principaliter existit in habētibus positionē. positio autē est in quibus est locus propter qđ etiā mathematicis siue separata sint siue nō tactus dandus est ⁊ locus: sicut ⁊ positio. Si ergo tāgere est habere ultima simul ut dictū est .vj. phicorum: ⁊ hec utiq; tangent se quecūq; habētia determinatas magnitudines ⁊ positiones habēt ultima simul. Et qm̄ positio cōuenit quibus ⁊ locus. Differentie autē loci sunt sursū deorsū q̄ sunt opposita: oportet ꝙ oia se mutuo tāgentia habeāt grauitatē ⁊ leuitatē vel ambo. talia vero sunt actiua ⁊ passiua. Sunt itaq; nata se tāgere q̄ habētia diuisas magnitudines simul hūt ultima ⁊ sunt actiua ⁊ passiua adinuicē. Sicut autē quoddā est mouēs motū ⁊ qđdaȝ nō motū: ita est quoddā agēs. patiēs qño agit ⁊ quoddā nō patiēs. oīe enim mouēs ē agēs. tamē si agere opponimus ad pati: nō sequit̄ ꝙ oīe mouēs agit. qz agere proprie ē in quibus est alteratio. ⁊ sic in plus se habet mouere q̄ agere. Et ex hoc manifestū est ꝙ motiua immobilia aliquo modo tāgunt ea q̄ mouent̄ ab eis. aliquo modo nō. Si enim accipiat̄ tactus ut supra. s. ꝙ est eorum quibus habētibus positionē: hoc agit ⁊ hoc patitur: illa vero nō tāgunt. Est igitur multū tactū ⁊ proprie qđ tangit tangens. fere enim oīa que in nro conspectu sunt mouent mota. ⁊ ideo motu se tangunt. Quoddaȝ autem est tangens ⁊ nō tamē tactum sicut est mouens nō motum: ⁊ agens nō patiēs ⁊ tale est mouens imobile. cuius exemplum potest accipi in nobis. dicimus enim ꝙ cōtristans nos tangit ⁊ mouet nos. nos autem nō eum. ⁊ tantum de tactu.

Capitulum .xviij. quod sic incipit. De facere autē ⁊ pati dicēdū est deinceps ⁊c̄. Recitat opiniones eorum de facere ⁊ pati ostendens insufficientiam eorum ⁊ causam insufficientie.

E facere ⁊ pati de quibus nunc dicēdum est suscepimus ab illis sibi inuicē cōtraria multi eīm dicunt ꝙ simile nō potest pati a simili. qꝛ ꝓpter similitudinē vnū non est magis passiuū altero patitur ergo semꝑ dissimile a dissimili. Et ideo quādo maior ignis corrūpit minorē: hoc facit ut dissimile. qꝛ multū ⁊ paucū sunt cōtraria: ⁊ sic dissimilia. Democritus autē dixit ꝙ faciēs ⁊ patiēs est idē ⁊ simile dīa eīm adinuicē nō possunt adinuicē pati. ⁊ si cōtingat ea patiuntur se: hoc habent in quātum sunt similia ⁊ eadē. Sic igitur cōtraria dicunt adinuicē priores. Cuius causa est qꝛ nō respiciunt ad totū: sed ad partes eius qd̄ est actiuū ⁊ passiuū. Omino simile ⁊ indifferēs pati a se impossibile est. qꝛ tale respectu sui nō est magis actiuū ꝙ passiuum. Preterea idē scd̄m eamdē rōnem pateretur a se. ⁊ sic nichil erit incorruptibile nec imobile. qꝛ habebit in se causam passiōis ⁊ motus. Similiter dicere ꝙ oīo alterū est qd̄ agit ab eo qd̄ patit̄ falsum est. tunc eīm linea posset pati ab albedine ⁊ ecōuerso. qd̄ per se esse nō potest: cum nō habeat materiā cōtrarietatis alicuius. Nō est autē in natū quodcūqꝫ pati a quocūqꝫ: sed q̄ sunt cōtraria vel habēt cōtrarietatē. ⁊ qꝛ talia sunt eiusdē generis ⁊ diuerse spēi: ideo q̄ agunt ⁊ patiunt̄ sunt similia ⁊ eadē genere. dissimilia vero ⁊ diuersa specie. verbi gr̄a innatū est corpus a corpore ⁊ sapor a sapore pati ⁊ ita de alijs eiusdē generis habentib9 cōtrarietatē. Sic igitur faciens et patiens aliquo modo sunt similia ⁊ aliquo modo dissimilia. talia eī sunt cōtraria ⁊ media. Et vniuersaliter in istis est gn̄o ⁊ corruptio. nam vnū cōtrariū agēs in aliud. ⁊ assimilās ip̄m sibi ⁊ corrumpit ip̄m ⁊ generat simile sibi in specie. Quāuis autē sic dixāt antiqui ꝓpter imperfectā cōsiderationē: alia tamē ratio potest esse dīc ipoꝝ. dicimus eīm aliquādo subjectū agere vel pati. ut hoīem calefacere vel calefieri. aliqn̄o cōtrarium ut calidum calefacit frigidum. ⁊ frigidū calefacit ⁊ breuiter interdū dicim9 ꝙ materia patitur: interdum ꝙ cōtrarium patitur. respicientes ad subjectum qd̄ est idem dixerunt simile a simili ⁊ idem ab eodem sed respicientes ad contrarium dixerunt ꝙ dissimile ⁊ diuersum agit ⁊ patitur adinuicem.

Capitulum .xix. quod sic incipit. Eodem autem modo suscipiendi ⁊c̄. Declarat ꝙ agens non comunicans passo in materia non patitur ab eo. comunicans autem patitur. ⁊ ꝙ finis non debet poni causa efficiens nec agens. et ꝙ materia est causa passionis in rebus.

Odē modo videtur se habere agere ⁊ pati: sicut mouere ad moueri ⁊ ideo sic est mouens ꝙ nō mouetur dū mouet ⁊ mouēs qd̄ mouetur: ita est aliqd̄ agēs qd̄ nichil patitur dū agit. quoddā qd̄ patit̄. Agens eī nō hn̄s eādem materiā cū passo nil patitur dū agit. sicut medicina faciens sanitatē nichil patitur a sanato. habens vero eamdē materiā cum passo patitur ab eo. sicut cibus nutriens alterationem patitur a nutrito.. Quecumqꝫ ergo agentia non habent formā in materia sunt impassibilia. Et ideo bene dictum est ꝙ actiuoꝝ quedā impassibilia sunt. quedā vero passibilia. Causa igitur factiua est vnde ꝑncipium motus. ideo causa finalis nō est factiua nisi methaphorice. qd̄ patet sic. factiua causa agente aliquid actualiter: generat̄ in passo habitus. habitibus autem presentibus: nō generatur aliquid: ſꝫ iam est. finis autem quidam habitus est. Materia autem scd̄m se est ꝑncipium passionis. ⁊ ideo habentia materiam patiuntur. separata autem a materia non.

Capl'm .xx. quod sic incipit. Quomodo autem hoc contingat accidere &c. Enumerat opiniones aliorum circa modum agendi vel patiendi cum rationibus eorum comparans eas ad invicem.

Quomodo autē cōtingat agere & pati in rebus dicēdum est. quibusdā eīm videtur q vnū quodq3 patiat per quosdā poros q2 per hoc ingreditur virtus agentis in passum. Hoc etiā modo dicunt videre nos & audire & breuiter sentire. cuius signū est. q2 videmus per trāsparentia sicut est aer & aqua. q2 talia habēt multos poros & spissos per quos trāsit visus. vnde empeđ. dicit ea misceri in quibus pori sunt cōmensurabiles leucippus etiā & democritus causā actiōis & passiōis dicunt esse corpora indiuisibilia. Sed quidā antiqui opinati sunt esse vnū ens & imobile. q2 si plura essent oporteret poni vacuū sine quo nō potest esse motus. Nec multitudo rerum est. siue enī multotiens segregate sint siue tangāt se diuise sunt abinuicē. qđ nō potest esse nisi vacuo mediāte. si autē vbi posset fieri diuisio: nichil erit vnu3 nec erunt multa: sed totū erit vacuū. Si autē in parte diuisibile in parte nō esse ponatur: fictio q̄dam est. Nec motus erit sic se habēte vniuerso. Isti ergo sequētes rōnem & relinquētes sensum dicunt esse vnū imobile & infinitū. Quicq̄d autē bene videat dictum in sermone: in re tamē sic ponere quedā demētia est. nullus eīm extimat idē esse ignē & glaciē. Leucippus autē cōsentiens his q̄ apparēt sensui & saluās corruptionē & gñonē & motum dicit motū nō esse sine vacuo. qđ appellat nō ens nec sine pleno qđ est pncipaliter ens tale. tamē nō vnū sed infinita multitudine esse. ut inuisibilia tamē ꝓpter paruitatē. & hec feruntur in vacuo ita q cōgregata faciunt gñonem: dissoluta corruptionē. tāgentia vero se agunt & patiunt. Hoc autē modo scđm veritatē nec gñatur vnū ex pluribus nec plura ex vno. Sicut empe. & alij dicunt oēm alteratione & oīne pati eē per porositatē etiā per vacuū & corpora indiuisibilia saluat oēm trāsmutationē. Et fere iste opiniones idē dicunt. Si eīm in poris sunt corpora solida: oportet esse ea indiuisibilia qđ leucippus vocat vacuū mediū quo sunt indiuisibilia corpora media et inter huiusmodi corpora dicit leucippus vacua qđ empeđ. vocat poros. Magis autem saluat leucippus gñonem q̄ empeđ. dicens indiuisibilia corpora dīa formis esse prima elemēta ex quibus & in q̄ dissoluunt cetera. Empeđ. autē usq3 ad elīta. iiij. saluat gñone3 & corruptionē. Sed nō dicit qualr̄ ista gñantur & corrūpuntur. Plato autē differt a leucippo q2 hec corpora solida dicit indiuisibilia terminata infinitis figuris. plato autē planicies indiuisibiles facit pncipia q̄ dicit teriata figuris & sic leucipp9 per vacuu3 & tactū saluat gñonem. De planiciebus autē platonis dictum est i tertio de celo de solidis autem indiuisibilibus amplius nunc dicamus.

Capl'.xxj. qđ sic incipit. Ut aūt paꝝ disgredictes &c. Destruit opiniones predictoꝝ ostendēs eas cōcludere cōtradictionē & cōtinere falsitatē.

Arum autē disgredictes dicamus q impossibile est corpus indiuisibile pati scđm eīm istos pati est vacuo mediāte & indiuisibile nō est vacuū. ergo nō potest pati: ac per hoc nec qualitas passibilis ut duricies vel frigiditas. Preterea isti attribuūt circulari figure calidū ergo necesse est alteri figure adaptare frigidum. Et si hec duo sunt in natura necesse est grauitatē & leuitatē molliciē & duriciē existere q̄ sunt pores qualitates. Si autē est grauius vnum corpus indiuisibile q̄ aliud ut dicit democritus: oportet esse calidius & minus calidū. talia autē impossibile est pati adinuicem. Similiter oportet vnū esse molle & aliud duꝝ que sunt passiua & actiua i natura. Preterea si vna sola figura est in eis & vna sola qualitas puta hoc semꝑ calidū

⁊ frigidū semꝑ: incōueniēs est. nō eīm esset vna natura aliqua eoꝝ. Si autē plures qualitates: nō potest esse vna figura eoꝝ nec vna natura. nisi ille qualitates insint vni corpori eoꝝ qđ est impossibile. qꝛ opposita essent in eodē. ⁊ si dicatur ꝙ scđm aliā ⁊ aliam partē hec insint eidē: erit diuisibile. ¶ Preterea incōuenientia ita cōtingunt dicentibus superficies indiuisibiles esse ꝑncipia. impossibile eīm ex utrisqȝ generari rariora vel dēsiora. ¶ Preterea incōueniēs est dicere corpora esse indiuisibilia: qꝛ parua. magna autē diuisibilia. Quis eīm facilius diuidātur magna ꝙ̄ parua: tamē eadeȝ ratio diuisibilitatis est in utrisqȝ. ¶ Preterea oīm corpoꝝ solidoꝝ indiuisibiliū aut est vna natura aut diuerse. si vna: apta nata sunt tāgere se adinuicē. sicut aqua aquā tāgit. Si autē alia ⁊ alia: magis iste ponende sunt ꝑncipia corpoꝝ ꝙ̄ figure ⁊ iteꝝ differentia in natura approximata adinuicē agent ⁊ patient. ¶ Preterea quādo vnū corpus indiuisibile mouetur: aut hoc habet ab alio: ⁊ sic patit̃ ab eo aut a seipso: ⁊ sic diuisibile erit in duo vnū mouens aliud motū aut eideȝ existerēt cōtraria actu in vno subiecto. ¶ Nec pati pōt esse ꝓpter poros. qꝛ si passio inest corporib⁹ poris existētibus plenis: ita pateret corpus a corpore poris nō existētibus. ¶ Et eodē modo nec tactus nec visus est ꝓpter poros: si plenus est vnusquisqȝ. Si auteȝ vacui sunt pori: necesse est corpora esse in eis. ¶ Nisi forte dicat̃ ꝙ ꝓpter paruitatē magnitudinis nō recipiūt corpus. ridiculū eīm est paruū spaciū nō occupatū corpore extimare nō esse vacuū: magnū vero sic. ¶ Preterea superfluū est ponere poros. Si eīm actio ⁊ passio nō est per tactū: pori sunt inutiles ad agendū ⁊ patiendū. Si autē per tactū est actio ⁊ passio: poris nō existētibus corpora agēt ⁊ patientur sicut ⁊ tangibilia erunt adinuicem. falsum est ergo poros ita dicere sicut isti existimant. Inmo diuisibilibus oīno entibus corporibus: poros facere ridiculum qꝛ absqȝ eis diuisibilia possunt separi.

Capitulum .xxij. quod sic incipit. Quo autem modo existit ⁊c. ¶ Premissis quibus principijs declarat veritatem de modo quo agere ⁊ pati est in rebus ⁊ excludit modos inutiles circa hoc.

Quomodo agere ⁊ pati sint in entibus videbitur: quibusdā suppositis quoddā est ens qđ est actu tale. quoddā ꝙ potentia tale. ⁊ hoc modo est aptū natū pati. nō tātum scđm partes: sed scđm totū. Quis magis ⁊ minus est in potētia ⁊ hoc aliquis dicet esse poros. sicut passiue vene cōtinue extense in metalis possunt dici pori. Existēs autē vnū ⁊ cōtinuum minus dicitur passibile. Talia igitur q̄ sunt in potentia ⁊ in actu approxinquātia sibi ipsis immediate vel alijs mediātibus agūt ⁊ patiūtur. ⁊ ideo nō solū ab igne tāgente patit̃ aer: sed etiā a sole tangente ⁊ longe existente. calefacit eīm sol mediāte igne aerem. ⁊ hoc mediante alia corpora inferiora. Existimare igitur corpus partim pati partim nō: falsum est. nisi corpus alicubi sit indiuisibile. Si autē hoc mendatiū est: ubiqȝ potest diuidi. ⁊ per hoc ubiqȝ segregari per actionem tāgentis ⁊ per cōsequens ubiqȝ pati. Nec intelligendū est ꝙ oīs trāsmutatio vel passio fiat per diuisionem corpoꝝ vnū eīm ⁊ idē corpus cōtinuū existēs alterari pōt ab humido incoagulatū nulla diuisione aut cōuersione aut transmutatione vel extensione partium facta in eo. Nec est dicendū ꝙ corpora dura ꝓpter indiuisibilitatē magnitudinis sunt dura. quia vnum ⁊ idem quandoqȝ durum quandoqȝ molle reperitur.

Nec dicendum ꝙ transmutatio fiat per augmentationem ⁊ diminutionē corpoꝝ nō eīm quodcūqȝ factum est maius vel minus ꝙ̄ prius. augmentum eīm fit aliquando per appositionem siue transmutationem. aliquando vero mixto transmutante illō cui miscetur. ⁊ de facere ⁊ pati sit determinatum hoc modo.

Caplm. xxiij. quod sic incipit. Reliquũ autẽ vidẽdũz est de mixtione ⁊ c̃. Inquirit quãdo mixtio fit ⁊ in quibus fiat ita ꝙ soluendo ea que probant mixtionem nõ esse dat drãm inter gñonem ⁊ mixtionem ostendens tamẽ hoc qualiter miscibilia manent in mixto.

Dicendum est de mixtione quid est ⁊ quid miscibile ⁊ in quibus existit. ⁊ an sit possibile esse eam. ꝙ nõ possit alterꝫ alteri misceri proba turhic: aut ea q̃ misceri debẽt sunt nõ alterata: ⁊ sic in eis nulla mixtio facta est plusꝙ̃ prius: aut alterum siue ambo sunt corrupta: ⁊ sic nõ est mixtio sed magis gñō ⁊ corruptio: cum nõ accipiãt aliud esse. mixtionẽ autẽ dicimus esse simil'r se habẽtium. Quia hic sermo videtur querere drãm gñonis ⁊ mixtiõis miscibilis ⁊ gñabilis: ideo his declaratis quesita soluẽtur. Qm̃ igitur in materia alicuius per actionẽ introducitur forma alterius ut in materia aeris forma ignis cum exardet nõ dicimus misceri sed ignẽ generari et aerẽ corrũpi scd̃m autẽ modũ eundẽ nec corpori cibũ. Nec dicimus misceri figuram corpori qñō figuratur. Nec qualitates subjecto qñō alterãtur saluata sunt eni tã subjectũ ꝙ̃ passio. Nullũ accidens alteri miscetur per se ut albedo disciplinę vnde nõ bene dicunt ponẽtes oĩa elemẽta mixta esse: miscibilia eĩm separabilia sunt qđ nõ contingit accidẽtibus. Qm̃ autẽ aliqđ est ens actu hoc potẽtia aliud cõtingit mixta quodãmodo esse ⁊ quodãmodo nõ esse generato eĩm ex miscibilibus aliquo mixto utrũqꝫ miscibiliũ est in potẽtia. Nam q̃ miscẽtur prius separata extitia: cõuenĩũt in vtrũqꝫ. Et rursum possibilia sunt separari ex mixto. Nec igitur actu manẽt ut corpus ⁊ albedo nec alterum vel ambo corrũpuntur. saluatur eĩm virtus utriusqꝫ.

Caplm. xxiiij. quod sic incipit. Continuã autẽ his questionẽ dicendum est ⁊ c̃. Inuestigat opiniones aliquorꝫ de miscibilibus probãs ꝙ nõ oĩa minima scd̃m sensum aut minima simpl'r sunt miscibilia.

Post predicta querẽdum est utrum mixtio ĩ aliquibus sit quãdo diuiduntur. ĩ tan parua ꝙ nullum illorꝫ percipiatur sensui ⁊ ponuntur adinuicem iuxta se ĩ Aut nõ sit hoc modo: sed per hoc ꝙ quecũqꝫ particula vnius miscibilis ponitur secus q̃cumqꝫ alterius. ut ordeum mixtũ frugmẽto dicatur quando quodcũqꝫ vnius ponitur secus quodcũqꝫ alterius. Si autẽ corpus vniuersaliter miscibile est corporicum oẽ corpus sit diuisibile: oportebit corporis omiomeri quãcumqꝫ partẽ fieri secus quãcumqꝫ. quod est impossibile. Preterea nõ potest fieri mixtio per minima scd̃m sensum. quia corpus in talia nõ est diuisibile nec idẽ est cõpositio ⁊ mixtio. si eĩm scd̃m parua saluata diceretur fieri mixtio: esset potius cõpositio. Preterea in tali cõpositione totum ⁊ pars nõ essent eiusdem rationis. oportet autẽ mixtum eiusdẽ rationis esse in toto ⁊ parte ut patet in carne ⁊ alijs mixtis. Preterea si mixta eẽnt minima solum scd̃m sensum: huic quidem nõ percipienti partes miscibiles mixtio esset. acute autem videnti ut linceo: nõ esset. Nec diuisione partium minimarum secus positarum est mixtio. quia impossibile est corpus diuidi in minima. dicamus igitꝰ ꝙ cuiuum quedã sunt actiua ⁊ quedam passiua adinuicem. ut ea quorum est eadẽ materia. Quedã vero sunt agentia que nõ patiuntur dum agunt. quia nõ habẽt eandem materiã cum passibilibus. horꝫ igitur ultimorꝫ nõ est mixtio actiui cuꝫ passiuo sicͭ medicatiue corporis. Actiuorꝫ ⁊ passiuorꝫ adinuicẽ quecũqꝫ sunt facile dissolubilia equaliter adequata in potentijs. cum utrumqꝫ transmutatur in dominans nec generatur vnũ ex alio: sed quoddã commune mediũ amboꝰ est mixtio. multa ergo paucis ⁊

magna paruis composita nõ faciunt mixtionẽ: sed predñans transmutat alterum ĩ sua natura augetur. vnde gutta vini mille amphoris aque non miscetur corrumpitur eim species eius ꝛ mutatur in aquatum.

Caplm. xxv. quod sic incipit. Manifestum ergo ꝛ c. Cõcludit q̃ sunt scḋꝫ veritatem miscibilia ꝛ quid adiuuat mixtionem ut facilius aliqua misceantur. cõcludens diffinitiue ex precedentibus quid est mixtio.

Ex predictis patet miscibilia esse que habentia cõtrarietatẽ adinuicẽ sunt actiua ꝛ passiua. Parua autẽ talia iuxta se posita facilius miscẽtur q̃ magna ꝛ ideo bene miscibilia sunt parua diuisibilia. qꝛ hec facilius diuiduntur in partes: cuius modi sunt humida nõ viscosa. viscosa eim potius maiorẽ faciunt tumorẽ q̃ misceãtur. Quãdo alterꝫ autẽ solum est passiuũ vel valde passiuũ aliud vero paruꝫ aut nichil: ex his nõ fit mixtio ãt parua quẽadmodũ cõtingit circa stagnũ ꝛ es. quorꝫ alterꝫ. s. es est quasi subiectũ. stãnum autẽ quasi quedã forma accidẽtalis potius colorãs es q̃ misceatur eidẽ. Que autẽ mixtio sit. ꝛ quid. ꝛ quare. ꝛ quorꝫ manifestuꝫ est ex dictis. ex quibus concludi potest q̃ mixtio est miscibilium alteratorꝫ vnio.

Secundi libri de gñone qui sic incipit. De mixtione quidem ꝛ tactu ꝛ c. Capitulum primum recitat opiniones de materia transmutabilium ꝛ destruit ipsas adiungens quid sit de illa materia sciendum.

Uoniã in precedẽti libro dictum est de mixtione facere ꝛ pati ꝛ de om̃i trãsmutatione qñomodo ꝛ ꝓpter quã causã existant in rebus naturalibus ꝛ q̃ꝫ habeãt d'iam adinuicẽ: restat cõsiderare principia materialia corporꝫ sine quibus nõ est gñõ vel corruptio in natura. Principiũ quidã materiale posuerunt vnũ corpus sensibile de quattuor elementis vel mediũ horꝫ. alij autẽ plura numero. ut quidã ignẽ ꝛ terrã. alij hec duo ꝛ aerẽ. empeď. vero oĩa quattuor ex quorꝫ cõgregatione ꝛ disgregatione fit gñõ ꝛ corruptio in rebus. Illa eim videtur esse ꝑma ꝑncipia materialia ex quorꝫ trãsmutatione gñõ ꝛ corruptio cõtingit. Quidã aũt dicunt vnum ꝑncipium materiale extra predicta qḋ est separabile ꝛ corporeũ. Peccãt. qꝛ tale nõ potest esse sensibile absqꝫ cõtrarietate ꝛ sic aut graue aut leue aut calidũ aut frigidũ erit ꝛ per cõsequẽs est aliqḋ de predictis. principiũ autẽ materiale qḋ plato in thimeo posuit vocãs ipm pãdoxeon. i. rescipiẽs totũ si separetur ab elemẽtis: nullam est habẽs determinationẽ. nec ipso utitur plato tanq̃ materia elemẽtorꝫ. nec tanq̃ subiecto alterationis qḋ possit denoĩatiue denunciari de rebus factis ex eo. ſꝫ ututur solidis tanq̃ elemẽtis resoluẽs ea usqꝫ ad planicies. qḋ quidẽ impossibile est: qꝛ ꝑma materia nõ potest esse plana. Dicamus ergo corporꝫ sensibiliũ vnam esse materiã nõ actu separabilem sed semꝑ subiectã cõtrarietati. Ex qua gñantur elemẽta ꝑma sicut determinatũ est in tertio celi ꝛ mundi. ꝛ hic aliqualiter determinãduꝫ. Supponatur ergo tanq̃ primũ ꝑncipium esse vnam materiã inseparabilem subiectã contrarijs. calidum eĩm nõ est materia frigido vel ecõuerso: sed aliquid subiectũ ambobus. ꝛ ideo qḋ ꝑmo est in potẽtia ad corpus sensibile ẽ ꝑncipiũ primũ materiale. secũdo cũ hoc cõcurrũt cõtrarietates. tertio ex his iã ignis ꝛ aqua vel aliud de numero elẽtorꝫ q̃ sunt trãsmutabilia adinuicẽ: ꝛ nõ trãsmutabilia sic dicit empeď. qꝛ tunc nõ esset alteratio si nõ trãsmutaretur: cum cõtrarietates per se nõ sunt transmutabiles.

Caplm. ij. quod sic incipit. Sed nõ minus autẽ corporis qualia ꝛ quanta dicendum principia ꝛ c. Declarat q̃ prime qualitates actiuerꝫ passiue ad quas alie reducuntur sunt dr̃e perfectiue quattuor elementorꝫ.

Uia priores supponentes elmta utunt̃ eis ⁊ nõ determinant q̃ ⁊ q̃nta sint: dicẽdum dum est quid de p̃ncipijs eoꝝ. Querẽdo autẽ hoc q̃rimus p̃ncipia sensibili a corporis. hoc autẽ est ꝓprie tãgibile. ergo p̃ncipia eius nõ sunt om̃s qualitates cõtrarie. sed solũ cõtrarie scd̃m tactũ. ⁊ ideo albedo ⁊ nigredo dulcedo ⁊ amaritudo ⁊ alie qualitates sensibiles nõ scd̃z tactũ nõ sunt p̃ncipia elemẽtoꝝ. Quãuis aũt visus sit prior tactu ⁊ per cõsequẽs qualitates visibiles priores tãgibilibus: nõ tamen ipse sunt p̃ncipia elemẽtoꝝ. q2 nõ querimus p̃ncipia elmtoꝝ: nisi scd̃m qd̃ sunt corpora tagibilia ⁊ nõ scd̃m ꝙ sunt corpora priora p̃oritate nobilitatis ⁊ finis. Dicẽdum ergo ꝙ sunt cõtrarie dr̃e ⁊ cõtrarietates tãgibiliũ iste sunt calidũ ⁊ frigidũ. humidũ siccũ. leue graue. durũ molle. lubricũ. aridũ asperũ. leue grossuz. subtile. hoꝝ autẽ graue ⁊ leue nec actiua sunt nec passiua: sicut oportet esse elmta cum misceãtur adinuicẽ. Calidum frigidũ humidũ siccũ actiua sunt ⁊ passiua inter se calidũ cõgregat homogenea ⁊ disgregat alienigena. Frigidũ etiã cõstringit ⁊ cõgregat utraq3. hee ergo due qualitates actiue sunt. Humidũ autẽ bene terminabile ex̃ñs ab alio: ⁊ sicuz bene terminabile termino ꝓprio ⁊ difficiliter alieno sunt passiua. ⁊ ex his quattuor sunt. iiij. relique q̃litates tãgibiles. Nam humidũ bene terminabile ex̃ñs alieno termino repletũ est qd̃ appetit subtili ꝓpter partiũ paruitatẽ ⁊ subtilitatẽ repletũ eim totũ tãgit totuz qd̃ cõpetit subtili ꝓpter humidũ ⁊ sic subtile causatur ex humido ⁊ ecõtrario grossũ ex sicco.

Lubricũ autẽ aliquid ꝓpter humidũ ⁊ ariduz ꝓpter siccũ. ariduz eĩ dicitur q2 pfecte siccum. vnde humida coagulãtur ꝓpter defectionẽ ꝓprie hũiditatis. Molle aũt tẽdens in se ip̃m ⁊ nõ resistẽs agẽti hoc q2 humidũ. duꝝ autẽ tanq̃ coagulatũ habet duriciã ꝓpter siccum. Sciẽdum tamẽ ꝙ tã siccum q̃ humidũ maltipliciter dicunt̃ nã sicco opponitur humidũ. humido etiã opponitur siccuz ⁊ coagulatũ. ⁊ hec oĩa sunt a primo sicco ⁊ humido. Humidũ eĩm habẽs alienã humiditatẽ in superficie ⁊ infusum in profundo sunt p̃mi humidi habẽtis ꝓpriã humiditatẽ in profundo q̃ humido dp̃atur siccum ⁊ coagulatum qd̃ reducitur ad siccum. Patet igitur ꝙ om̃s alie differentie reducuntur ad primas quattuor quarum vna reducitur ad aliam nec ipse ad priores ⁊ sic necesse est esse eas quattuor.

Capl̃m. iij. quod sic incipit. Qm̃ autem. iiij. sunt elementa ⁊ c̃. Manifestat tan tatione q̃ testimonio alioꝝ elemẽta esse quattuor habẽtia duo p̃ncipalia loca ⁊ ꝙ in vnoquoq3 eorum est vna qualitas p̃ncipalis ⁊ alia secundaria.

Uattuor elementoꝝ nõ possunt esse cõiugationes ex cõtrarijs videlicet. ex calido ⁊ frigido. humido ⁊ sicco: relinquitur ꝙ sint quattuor tãtum cõiugationes eorum. s. calidum siccum calidum ⁊ humidum. frigidum ⁊ siccum. frigiduz humidũ. ⁊ hoc rõnabilr̃: q2 corpora sĩplicia tm̃. iiij. sũt. s. ignis qui ẽ calid9 ⁊ sicc9. aer qui calidus ⁊ hũidus velut euaporatio quedã. aqua q̃ frida ⁊ hũda. terra q̃ frigida et sicca. ut sic cõgruẽter p̃me dr̃e adaptẽtur p̃mis corporib9 ⁊ multitudo utroruq3 sit eadem. Om̃s etiã qui p̃ncipiuz materiale ponunt simplex corpus siue vnuz siue plura adiungunt aliquã cõtrarietatẽ ex qua alia gñantur. s. dẽsitatẽ ⁊ raritatẽ aut calidũ ⁊ frigidum. ⁊ hãc dñt actiuã iddẽ autẽ qd̃ supponitur dicunt passiuũ ad modũ materie

Et permenides ignẽ ⁊ terrã dicens p̃ncipia alioꝝ mediã mixturã facit ex his q̃z dicit aerem ⁊ aquam. Plato exponens dimensiones reductas ad tria esse principia. medium mixtorum facit mixturam quasi iddem dicens permenide excepto. qui mixturam facit vnum tantum: ille autem duo. Empedo. autẽ quatuor elm̃ta: reducens ea ad duo cõtraponẽdo ignẽ alijs tribus itaq3 scd̃m antiquos nullũ elemẽtoꝝ est sim

plex sed mixtũ illud autẽ qḋ simplex videtur in eis nõ est simplex sed simile simplici eo modo quo simile igitur nõ est ignis sed igneũ ⁊ qḋ simile aeri nõ est aer sed aereum et cum ignis sit superhabundãtia frigiditatis qꝛ est coagulatio humidi ⁊ frigidi nichil potest gñari ex glacie ⁊ igne. Quattuor autẽ simplicium corpoꝝ oportet vniuscuiusqꝫ esse alteꝝ duoꝝ locoꝝ. ignis eim ⁊ aeris locus est sursum terre vero ⁊ aque deorsuꝫ. ⁊ extrema. s. ignis ⁊ terra magis sincera sunt in ea vero magis mixta ⁊ igni cõtrariatur aqua. aeri autẽ terra qꝛ sunt ex cõtrarijs qualitatibus. Quãuis autẽ vnũqḋqꝫ q̃ttuor elementoꝝ duas habet qualitates vnã tamẽ principaliter habet vn deterra magis est sicca q̃ frigida aqua magis frigida q̃ humida aer magis humidus q̃ calidus ignis vero magis calidus q̃ siccus.

Caplm. iiij. quod sic incipit. Quã autẽ determinatum est prius ⁊c. Manifestat q̄ generatio elementoꝝ est ex inuicem ita q̄ quodlibet generatur ex quolibet q̃q̃ facilius generetur vnum ex alio q̄ quando nõ habent.

Quia superius dictũ est elemẽta generari ex inuicẽ cum hoc videamus ad sensum: qꝛ trãsmutãtur eoꝝ qualitates q̃ sunt drẽ tangibiles. alias autẽ nõ esse alterano q̃ proprie in talibus qualitatibus reperitur: dicẽdũ est nunc quis modus est gñonum ipsoꝝ. ⁊ utrũ quodlibet gñari possit ex quolibet. dicamus igitur q̄ oĩa habẽtia cõtrarietatẽ sunt adinuicẽ generabilia. ⁊ qꝛ elemẽta habent adinuicẽ cõtrarietatẽ ideo oĩa adinuicẽ generabilia sunt vnũ eim elemẽtoꝝ aut scdm duas drĩas alteri cõtrariatur. verbi grã ignis aque qꝛ est calidus ⁊ siccus ⁊ aqua frigida ⁊ humida aut secundũ vnã. verbi grã. aer aque tantũ scdm calidũ ⁊ nõ scdm humidũ qꝛ utrũqꝫ est humidũ licet aer calidus ⁊ aqua frigida. ⁊ qm̃ quodlibet respectu cuiuslibet habet contrarietatẽ vnã vel duas manifestũ q̄ quodlibet gñatur ex quolibet. Est autẽ drĩa i hoc qꝛ vnum trãsmutatur in aliud qñ habet simbolũ cum eo nõ habẽs autẽ difficilius est verbi grã. ex igne fit aer trãsmutato sicco in humidũ qꝛ utrũqꝫ elementũ est calidum. Similiter ex aere aqua trãsmutato calido in frigidũ. qꝛ utrũqꝫ est humidũ. Et codeꝫ modo ex aqua terra trãsmutato humido in siccũ habẽt eim simbolũ in frigido: ex terra ignis trãsmutato frigido in calidũ qꝛ utrũqꝫ est simbolũ quo ad siccũ sic igitur circulariter vnum elementũ faciliter generatur ex alio ꝓpter simbolicã qualitatem difficiliter antem aqua ex igne ⁊ terra ex aere generatur qꝛ habent ambas drĩas cõtrarias q̃s oportet transmutari si debent ex inuicem generari.

Caplm. v. quod sic incipit. Si autem vniuscuiusqꝫ alterum corrũpatur ⁊c. Declarat qualiter vnum elementũ generatur ex pluribus sic ⁊ ex quibus non quia nõ consequenter se habentibus.

Si cõtingit in quolibet elemẽto corrũpi alteꝝ: tamen duaꝝ qualitatũ ex aliquibus ipsoꝝ gñabitur aliud. Si corrũpatur siccitas ignis ⁊ frigiditas aque: gñabitur aer. qꝛ relinquit calidũ ignis ⁊ humidũ aque. Calidũ autẽ ⁊ humidũ cõpetunt aeri. qñ autẽ corrũpetur caliditas ignis ⁊ humiditas aque: fiet terra. qꝛ relinquitur frigidum ⁊ siccum. quando etiam corrũpetur calidum aeris ⁊ siccum terre: erit aqua. quia remanet humidũ ⁊ frigidũ. quando etiã corrũpetur humiduꝫ aeris ⁊ frigidum terre: est ignis. quia relinquitur calidum ⁊ siccum. hec enim generatio maxime manifesta est sensui in flama que est fumus ardens. fumus antem est ex aere ⁊ terra. patet igitur qꝛ ex igne ⁊ aqua potest generari terra ⁊ aer ⁊ econuerso. Ex his auteꝫ elementis que sese cõsequuntur non contingit tertiũ generari ut ex igne ⁊ aere. si eim corrumpatur siccum ignis ⁊ humidum aeris: non remanet nisi calidum ex ambobus

z si in utroqz corrũpatur calidũ: remanet siccũ z humidũ. ex quibus cum sint cõtraria: nullũ gñatur elemẽtuz. vniuersalr igit ex duobus elẽtis affinib9 nõ põt tertiũ gñari p corruptionẽ vnius qualitatis in utroqz aut relinquit vna tãtum aut due cõtrarie.

Capl'm. vj. qd sic incipit. Qm̃ q oia ex oi generãtur z c̃. Ostẽdit q sbm cõe gñom elẽtoꝝ nõ est aliqd elẽtum exñs actu sed materia cois oibus elẽtis.

Aspiciamus autẽ ad huc de elemẽtis ex quo fit eoꝝ gño. si eim aliqd corpus actu exñs sit materia elemẽtoꝝ: aut erit aliqd mediũ inter ipsa elẽta aut vnũ vel plura de ipis. vnũ quidẽ nõ est possibile esse. qz cum elemẽtum maneat z trãsmutatur fit per cõtrarias qualitates: nõ esset gño elemẽtoꝝ ex ipso. sed sola alteratio. nec plura ex ipsis ut aqua z aer. qz tunc cõtrarie drie essent in eodẽ. quaꝝ si corrũperetur vna: esset alteratio. Preterea si aer fit ex igne: calido ignis trãsmutato: tũc aer est aliquid frigidũ factũ ex igne. z cum aer de se sit calidus: idẽ erit calidũ z frigidum z eodẽ modo arguetur de quolibet elemẽto respectu alterius. relinquit igitur aliqua cois materia ex qua fiunt oia elemẽta. Nec aliud corpus actu veluti mediũ aeris z aque. vel aeris z ignis grossius vno z subtilius alio erit materia elemẽtoꝝ qz tale nõ relinquit driam sibi essentialẽ z recipiẽdo driam elemẽtoq ð fiet ex ipso qd habuit simul drias cõtrarias. Si autẽ dicatur q nullã habet driam vel qualitatẽ cõtrariaz hoc falsũ est qz oĩe corpus sensibile priuatũ vna qualitate: necessario habet cõtraria ꝓpter qd tale corpus nõ remanet sine qualitate ut quidã faciẽtes ipm infinitum cõprehendẽs oia. nullum igitur sensibile corpus prius est ex quattuor elemẽtis. Hec aũt nõ esse mutabilia sed adinuicẽ trãsmutari licet citius fiat vnũ ex sibi simbolico q̃ non simbolico ostensum est prius. materia igitur insensibili ente z inseparabilis si vna tantum cõtrarietas est scdm q̃m trãsmutamur necesse ẽ duo elemẽta esse tãtum z qm̃ plura videmus elementa esse q̃ duo erunt ad minus due cõtrarietates ex quibus nõ tria sed quattuor oportebit esse elemẽta sed quattuor cõiugatiões scdm qd dictũ est prius.

Capl'm. vij. qd sic incipit. Qm̃ aũt qz trãsmutatur z c̃. Declarat q vnũ elemẽtum nõ est subjectũ materiale alioꝝ z q gño eoꝝ nõ est infinitũ sed rectum.

Quod impossibile sit aliqd vnum elemẽtum esse ꝑncipium materiale ex quo alia fiant patet sic. si aliquod extremoꝝ ut ignis aut terra sit ꝑncipium materiale elementoꝝ oia erunt ignis vel terra. Si autẽ vnum de medijs ut aer vl aqua ponatur ꝑncipium alioꝝ ut quibusdã videtur dicentibus aerem transmutari in ignem z aquam hanc vero in aerem z terram ultima que nõ transmutantur inter se. sed hoc impossibile est. Supponatur primo nõ esse possibile elementa nõ ire in infinitum sed rectum quia tunc infinite essent contrarietates. secundo supponatur q elementa habentia contrarietatẽ adinuicem transmutantur. Ex hoc sequitur q si aer transmutatur in ignem z aquã habet differentias quibus cõtrariatur utriqz ita q per humidum contrariatur igni z per calidum aque z sic in ipo simul est calidum z humidum in aqua frigidum z in igne siccum. similiter z si aqua generatur aer z terra habet differentias contrarias utriqz ita q per frigidũ cõtrariatur aeri z per humidũ terre. z sic aqua frigida est z humida terra aũt sicca q̃ si esset calida cũ sit sicca sequeretur ipsam esse ignẽ qui calidus est z siccus z cũ sit probatũ ignẽ esse siccum eo fit ex aere per transmutationem humidi in siccum si esset frigidus esset idẽ q terra. relinquit ergo ipm esse calidũ z siccum ac per hoc transmutabilẽ in aquã habentẽ cõtrarias qualitates z sic in terram habentem alterã qualitatẽ ei cõtrariã z alteram simbolam. sic igitur nõ

solum media transmutantur in extrema elementa sed etiam inter se. Predictam rationē pbus in terminis generabilibus .s.g.z.a.p. explicās utitur albedine z nigredine loco caliditatis z etiā frigiditatis. Qd autē suppositū est elemēta nō posse ire in infinitū ut probatur sic. Si eīm detur .v. elementū drñs ab igne aliqua qualitas est in igne preter .iiij. ꝓprias elemētis qua differret ab illo .v. cum quelibet ꝓprietas .iiij elemētoꝝ cōueniat alicui alteri illa .iiij. ꝓprietas quā habebit ignis respectu .v. elemēti erit in aliquo alio de .iiij. Eodē modo si ponatur .vj. elementum ignis z etiā quintum elemētū differūt ab ea per nouā ꝓprietatē que nō erit eadez cum aliquo illaꝝ .v. cōueniens tamē alicui inferioꝝ elementoꝝ. z qꝛ addito elemēto: oportet semꝑ addi q̄litatē aliquā. si in infinitū elemēta crescunt: z ꝓprietates similiter. ita ꝙ infinite erunt cōtrarietates elemētoꝝ. z sic vni infinite qualitates existent. ꝓpter qđ queđā nō erunt trāsmutabilia in alia ꝓpter infinito media q̄ erunt in eis. nec ex aere fit ignis: cum infinite qualitates sint in utroqz. z oīa erunt in vnum qꝛ ex vno infinite qualitates sunt in quolibet. ille que sunt inferiorum erunt superiorum z econtrario. ac per hoc inferiora z superiora erunt idem. z similiter oīa erunt vnum.

Capl'm .viij. qđ sic incipit. Admirabitur autē aliquis z c̄. Destruit opinionē empeđ. qui ponit elementa esse transmutabilia z tamen incōparabilia ostendens ꝙ non potuit saluare aliquā transmutationem.

Mirabile videtur quomodo empeđ. faciens plura elemēta materialia dicit eo esse imutabilia adinuicē: z cum hoc cōparabilia. si eīm cōparātur adinuicem erit scđm quātum vel scđm potentiā z virtutē. scđm quātum quidē: ut ex vno pugillo aque fiunt decē pugilli aeris. sic autē esse nō potest: nisi ambo recipiāt eandē materiā qꝛ sub forma vnius habet qualitatē vnius pugilli z forma alterius .iiij. pugilloꝝ talia autē mensurātur eodē principio materiali z sic sunt trāsmutabilia scđm potētiā vero z virtutē cōparabilia esse nō possunt. s. ut quātū infrigidat pugillo aq̄ tantū .iiij. aeris talia eīm esse. s. cōparabilia scđm potētias z nō scđm ꝓportionē quātitatū maxime quō quodlibet istoꝝ est homogeneū impossibile. Si autē sunt quātitate z virtute nō sunt trāsmutabilia cuz coincent in eadē materia hec etiā opinio saluare nō potest aliquā trāsmutationē qꝛ nec augmētum nec gñonem nec motū localē nec alterationē. Augmētum quidē nō qꝛ nō habet fieri nisi per trāsmutationē eius qđ auget in augmētum

Empeđ autē adiungēdo ignē igni dicit ipm augere ꝓprium genus tale aūt nō est augmētatio sed adiunctio. secundo difficilius potest saluare gñonez naturalē. quia q̄ sic generātur: aut semꝑ aut in pluribus eodē modo fiunt ꝙ oportet reduci in causoz ꝑ se trāsmutantē z nō in fortunā vel casum. Si itaqz fiat os vel caro nō generoē quo modo se habentibus elementis: sed aliqua ratio est causa generationis eorum. non quidem amicicia nec lis. cum illa solum congreget z hec disgreget. substantia autem rei generate non solum est mixtio: sed aliquid aliud ab ea. cuius fortuna non potest esse ratio vel causa. cum per ipsam contingenter fiat mixtio. Natura autem rerum generatarum de qua empedocles nichil dicit: cum tamen sit bonum z optimum nō potest fieri contingenter per causam agentem. nec per solam mixtionem. quā iste laudat dicens amiciciam ipsam causare. cum tamen lis non solum segreget elementa: sed amicicia. que elementa priora dicit celo sicut z amiciciam. Tunc non potest saluare motum localem. primo quidem: quia non est de ratione amicicie ꝙ moueat determinato motu locali. neqz de ratione litis similr̄: oportet autē causā per se mot9 hr̄e dterminatā rōnez ad ipaz. Secūdo qꝛ amicicia si cōgregat elīta z hec nunq̄ cōgre

gratur nisi alterum ipsorum vel oīa moueātur extra ꝓprium locū ꝙ fit motu violēto: amicicia erit causa motus qui est cōtra naturā. ꝛ lis causa motus naturalis. Tertio qꝛ si amicicia ꝛ lis sunt simplr̄ causa motus localis: nullus talis inuenitur motus sine ipsis. qđ ipse empedo. nō dicit. aut enim multotiēs ethera sursum cōcurrere vel a fortuna vel qꝛ ignis natus est sursum agi. Quarto qꝛ ipse empedo. dicit mundū simplr̄ se habere. nunc regnāte lite: sicut regnāte amicicia. ꝛ ideo oportet causā aliā ab istis esse ꝑncipium motus vniuersaliter. Ultimo nō potest saluare oēm alteratonē. Si enim aīa est ex elemētis q̄ nō sunt susceptibilia passionū vel qualitatū aīe ut pote musice. ꝛ ideo musice memorari ꝛ obliuisci nulla alteratio erit circa aīam. que si esset ignis ei inessēt qualitates ignis. Si autē mixta ex elemētis eī in essent corporee qualitates.

Capitulum. ix. qđ sic incipit. De elementis autem ex quibus corpora ꝛc̄. Determinat de gn̄one mixtorum ex elementis ostendens falsitatem quarundā opinionum que nō possunt saluare predictā gn̄onem.

Elemēta ex quibus corpora mixta generātur habēt vnā totalē materiam per quā trāsmutabilia sunt. Nam quibuscūq; inest communis materia. inest transmutatio mutuo ꝛ ecōuerso. Quicūq; ergo dicunt elemēta nō trāsmutari adinuicē nō possunt saluare gn̄onem mixtorum. nisi eo modo quo paries est in lateribus.

Quāuis autē habeat dubitationē quomodo generatur aliqđ mixtū ex elemētis dicēs ab eisdē: si sunt adinuicē trāsmutabilia habētia aliqđ commune subiectū. tamē dicentes ea intrāsmutabilia nō possunt saluare gn̄onem mixtorum. nisi eo modo quo paries fit ex lapidibus ꝛ lateribus. talis enim mixtura erit ex elemētis saluatis inter se positis scđm parua. ex quo sequitur ꝙ si per talē mixtionē facta resoluātur in elemēta: nō fiet ex qualibet parte carnis qđlibet elemētum sed ex determinata parte determinatū. quēadmodum si esset in cera spherica figura ex vna parte ꝛ piramidalis in alia: nō extraherētur ambe hec figure ex qualibet parte cere: sed ex determinata parte quelibet ipsarum cum ergo determinatū fit in qualibet parte mixti patet ꝙ nō illo modo q̄ dicit empđ est mixtio ex alia enim parte parietis lapides ꝛ ex altera lateres extrahuntur. Habet etiā questionem quomodo ex elemētis habētibus vnā materiā ꝛ trāsmutabilibus adinuicē potest esse gn̄o mixtorum: si enim caro est ex elemētis ita ꝙ nō est aliqđ nec cōpositio saluatorum: nichil relinquitur ex eis nisi sola materia. nam corruptio vnius aut terminatur ad aliud aut ad materiā ad aliud quidē nō: qꝛ nullum eorum manet. ergo ad materiā tātum. Ad qđ dicēdum est. ꝙ in quolibet elemēto quātum ad qualitates ꝓprias est magis ꝛ minus. ita ꝙ quādo vnum est simplr̄ actu ꝛ predn̄atur: fit gn̄o predn̄antis. qn̄o vero nullum oīo est actu ꝛ predn̄ans sed remissum in suis qualitatibus ita ꝙ fit quasi calidum ꝛ frigidum: ꝛ frigidū ꝛ calidū: tunc corruptis intensionibus vtriusq; fit mixtio. In qua nō relinquitur materia tantum nec generatur alterum ipsorum ex altero: sed ex omnibus fit quoddam necessarium quod est mixtum.

Capitulum. x. qđ sic incipit. Scđm vero ꝙ est in potentia ꝛc̄. Declarat qualiter ex elementis fit generatio mixtorum. probat ꝙ oīa corpora mixta sunt circa medium locum ex oībus elementis composita sunt.

Calidum ꝛ frigidū humidū ꝛ siccū possunt esse in potētia scđm magis ꝛ minus aliquid vero est ī potētia duplr̄ ad calidū q̄ ad frigidū aut triplr̄ vel scđm aliū modū. ꝛ ideo alia ꝛ alia mixta fiunt ex elemētis ꝛ alia elementa magis ꝛ minus fiunt ex mixtis. qꝛ aliqualiter scđm potētiā sunt in illis nō solum eo modo quo materia sed scđm modū superius dictū. s. ꝙ ex elementis fit mixtio ex materia vero gn̄o.

Quoniam contraria agunt ⁊ patiuntur adinuicem eo ꝙ vnum est in potentia ad aliud. ut actu calidum: potentia frigidum: si nō quocquātur elementa: vnum transmutatur in aliud. ipsis vero quo equans ⁊ transmutatis. generantur mixta. ut carnes ⁊ ossa. calido enim infrigidato ⁊ frigido calefacto ambo veniunt ad medium eo modo est de humido respectu sicci. Quecunqꝫ autem mixta sunt circa medium locum cōponuntur ex omibus elementis. terra quidem eis inest quia ipsa conuenit eis ut proprius locus aqua vero: quia oportet mixtum terminari. bene autem est terminabilis aqua. ⁊ propter hoc terra nō potest continuari sine humido. ablato enim humido: decidit terra ī puluerem. ⁊ quia generationes sunt ex contrarijs: oportet ad generationē mixtorum cōcurrere aerem qui contrariatur terre ⁊ ignem qui cōtrariatur aque: sicut contingit substantiam esse contrariā substantie omia igitur elementa concurrunt ad mixta. Testificatur dictis nutrimētum. omia enim nutriuntur ex his ex quibus sunt. nutriuntur autem mixta ex mixtis. in tātum ꝙ ea que videntur nutriri vno solo elemento ⁊ plante aqua nutriuntur mixtis. vnde rustici temptant irrigare mixcentes ⁊ qm̄ nutrimentum est ut materia quod autem nutritur est species ⁊ forma. Rationabile est igne vel calore maxime nutriuntur ea que ex inuicem generantur quia maxime tenent rationem forme cuius signum est quia fertur ad sursum tanq̄ ad propriā regionem ibi autem ratione celi continentur virtualiter forma ⁊ species oīm generabilium. corpora igitur mixta constituta sunt ex omnibus elementis.

Caplm̄. xj. quod sic incipit. Quia vero sunt quedam generabilia ⁊c̄. Ostendit ꝙ oportet opponi efficientem causam generabilium ⁊ hec non potest esse forma separata siue idea nec etiam ipsa materia quia ea que sunt circa medium locum generabilia ⁊ corruptibilia ponuntur.

Dicendum est vniuersaliter quot sunt principia eorum quia sicut in sempiternis ⁊ primis corporibus ⁊ preter materiā ⁊ formā oportet dari tertiū principium efficiens ita ⁊ in istis: materia enim generabilibus est causa ꝙ possunt esse ⁊ non esse ea enim que ex neccessitate sunt nō possunt nō esse ea vero que impossibilia nō possunt esse quedam vero possunt esse ⁊ nō esse. Et qm̄ generabile ⁊ corruptibile quandoqꝫ est quandoqꝫ non est ideo generatio ⁊ corruptio est circa possibile esse et nō esse cuius causa est materia sed generabilium finalis causa est forma que est ratio vniuscuiusqꝫ substantie preter istas oportet esse ternam. s. causam efficientē hanc autem causam plato in fedrone dicit esse ydeas. supponens ꝙ entium hoc quidem est species. s. ydea: hec autem sunt participabilia. quorum vnumquodqꝫ dicitur esse quādo participat speciem. generari autem quando suscipit eam ⁊ corrumpi quando amittit. ⁊ ideo existimat huius species causas esse generationis ⁊ corruptionis. Alij autem dicunt materiaꝫ causam efficientem quia ab hac est motus in rebus. Neuter autem bene dicunt ⁊ primo illi qui species dicunt causas efficientes quia cuꝫ ipse semper sint ⁊ similiter participabilia semper fiet generatio quod est falsuꝫ. Preterea videmus in multis effectibus concurrere aliam causam efficientem q̄ ydeas. ut medicum ad sanitatem ⁊ doctorem ad doctrinam ergo ydea nō sufficit. dicens autem naturam efficere generationē naturalius loquitur. quia alterans ⁊ transformans causa efficiens est generationis. tam ī his que a natura: q̄ in his que sunt ab arte ut communiter dicere consueuimus. Sed tamē nec isti bene dicunt. quia materie proprium est pati ⁊ moueri. facere autem ⁊ mouere est alterius principij. Sicut manifestuꝫ est in arte ⁊ natura. nam aqua nō facit ⁊ se ipsam animal nec lignum facit lectum sed ars.

quod autē attribuunt materie mouere ꝛ facere causa esse videtur potentia quā inueniunt in corporibus generabilibus que valde organice generant sibi simile: eo ꝙ causā ipoꝝ disgregat. ꝛ sic in ipsis est sufficiens ratio generandi hoc motuū deficit. quia ignis siue calidum est mouens motum. s. patiens ex superioribus corporibus. Secundo quia attribuere predictis sufficientē rationē agendi per se simile est serre ꝛ cuilibet instrumētoꝝ attribuere principalē causam eoꝝ que fiunt per artem. certū est autem ꝙ mouentur ab aliquo principali agente ꝛ qm̄ ignis per se deterius agit ꝙ̄ instrumenta: oportet ipm̄ reduci ad aliam causam preter agentem.

Capl'm. xij. quod sic incipit. Nobis autē vniuersaliter ꝛ c̄. Declarat ꝙ motus circularis perpetuo est causa generationis ꝛ corruptionis ita ꝙ motus circularis obliqui est causa ꝙ generatio subcedit corruptioni ꝛ econuerso ꝛ ꝙ tēpus generationis ꝛ corruptionis est quale licet in quibus libet generatio citius ꝛ tardius inueniatur.

Rrius determinatū est a nobis de causis vniuersaliter. ꝛ de materia ꝛ forma in spāli in. viij. phicoꝝ. dictum est ꝙ motus circularis est perpetuus ex quo oportet gn̄onem esse perpetuā. latio eim̄ circularis motus adducit ꝛ abducit generans. ex quo sequitur gn̄onem circularis. ꝛ ideo bene dictum fuit in eodem. viij. ꝙ motus localis prior est alijs mutationibus nō autem generatio. rationabilius eim̄ ens est causa nō entis ꝙ̄ nō ens entis. quod autē forma est ꝛ quod generatur non est. prior igitur est latio ꝙ̄ generatio. qm̄ autē generatio ꝛ corruptio sunt contraria. vnde latio similiter se habens nō est causa multarum. qꝛ idem similiter se habens semper natum est facere idem vna igitur latione tātum posita aut semper erit generatio aut semper corruptio oportet igitur ambas saluari per diuersitatē aut inequalitatē motuū ꝛ ideo prima circulatio vniformis ex̄ns nō est generationis causa ꝛ corruptiōis sed ea que est obliqui circuli in quo est sempiternitas ꝛ duplex motus ꝓpter cuius sempiternitatem continuatur generatio ꝛ corruptio. ꝓpter presentiā vero per quā generans fit prope est generatio ꝛ ꝓpter absentiam per quā generans fit longe est corruptio ita ꝙ sicut multociens adueniendo generat ita multociens recedendo corrūpit ꝛ quia tempus accedendi ꝛ recedendi equale est ideo generatio ꝛ corruptio equalitatē habent secundum naturam. Preterea talem itaqꝫ successionē tempus ꝛ duratio vniuscuiusqꝫ corrumpit habent determinatū periodū licet nō eamdē. hec eim̄ minoris durationis est illud maioris. predictis concordant ea que videmus ad sensum. nam adueniente sole est generatio rerum. recedente autē corruptio ꝛ equale est tempus vtriqꝫ scd̄m naturam. contingit autem aliquando in minori tempore aliqua corrumpi propter materiā que nō oībus eodē modo se habet ꝛ similiter generationes sunt inequales quia quedam citius ꝛ tardius generantur propter materiam nichil quia generatio vnius est corruptio alterius.

Capl'm. xiij. quod sic incipit. Semper vero ut dictū est ꝛ c̄. Declarat ꝙ causa finalis generationis ꝛ corruptiōis continue ē cōtinuatio entitatis in rebus repetens ꝙ motus circularis est causa efficiens ꝛ ꝙ motus habet continuitatem a mobili.

Enerationē ꝛ corruptionē continuā semper esse ꝓpter motū obliqui circuli rationabiliter cōtingit. natura eim̄ in oībus desiderās magis esse ꝙ̄ non esse tanꝙ̄ melius. qꝺ nō potuit assequi in vno generabili ꝓpter distare a p̄mo: alio modo cōpleuit deus perpetuitatē essendi in generabilibus cōtinuā faciens gn̄onem.

propter quam esse vnius succedit alteri. Huius autem continue gn̄onis ut dictum est. principalis causa est motus circuli obliqui per quē mutantur elementa in generatione ⁊ corruptione mutua. ⁊ sic motus rectus continuatur. qꝛ ꝯsequitur eum qui est circuitu. Ex his patet id quod quidā querunt videlicet quare vnūquodqꝫ elementorum nō semꝑ distat ab alio cum habeant proprias regiones. causa eīm huius est quia adinuicem transmutantur. si eīm nō transmutarentur in proprijs regionibus: iam desistissent misceri adinuicem ⁊ cōuerti. sed qm̄ transmutantur cōtinue adinuicem propter duplicem motum circularem: ideo nō semꝑ manent localiter in propria regione. patet ergo que sit causa continue gn̄onis. Quia in. viij. phicorum dictum est ꝙ necesse est esse vnum mouens imobile ⁊ intransmutabile si motus est vnus sempiternꝰ ⁊ continuus ⁊ multa mouentia sempiterna. Si motus circulares sunt multi reducti tamen aliqualiter ad vnum principium. motus autem continuus est: quia tempus ē continuum quod est numerus motus continui circulariter. Dubitatur utrum motus sit continuus eo ꝙ continuum est mobile vel in quo est motus sicut locus vel quātitas vel qualitas. Cuius dubitationis solutio est ꝙ motus recipit continuitatē a mobili. Passio eīm nō potest esse continua nisi eius subiectum sit continuum nec locus sufficit ad continuitatē motus licet habeat aliquā magnitudinē solus eīm motus circularis est semper sibi ipsi continuus qm̄ continuitatem facit ipm̄ mobile quod fertur.

Capl̄m. xiiij. quod sic incipit. Qm̄ autē continue motis ⁊ c̄. Probat ꝙ generatio est perpetua scd̄m circulum ⁊ non scd̄m rectum qm̄ motus celi qui est causa perpetuitatis eius circularis est.

Uoniā videmus continuā transmutationē in rebus quia generatur hoc post hoc dr̄enter videndum est utrum aliquid generatur ex necessitate an oīa contingat fieri ⁊ nō fieri ubi manifestum est ꝙ quibusdam presuppositis aliud preter illa necessario est futurum quod eīm verum dicere quod erit aliquando: verū erit dicere quia est quod autem verum est nunc dicere quia factum futurum est: nichil prohibet nunꝙ̄ fieri. Qm̄ autem que generantur possunt esse ⁊ nō esse videtur ꝙ nullum illorum fiat ex necessitate. Dubitatur ergo oīa talia fiant contingenter aut necesse sit aliqua eorum fieri ad quod dicimus ꝙ sicut quedam entia impossibile est nō esse. quedam autem sunt possibilia esse ⁊ nō esse ita circa gn̄onem se habet. conuersiones eīm eorum quorum corruptio vnius est generatio alterius impossibile est non fieri. Quāuis eīm pbus in his quoqꝫ vnum nō est necesse ex alio generari ad fieri posterioris sequitur fieri prioris ⁊ nō econuerso. ut ad fieri domus sequetur fieri fundamenti ⁊ nō econuerso tamē in his in quibus necesse est esse vnum simpliciter generari ex alio ad fieri prioris sequitur fieri posterioris ⁊ econuerso. ita ꝙ in talibus si necesse est generari prius necesse est generari posterius nō propter prius sed qꝛ supponitur ex necessitate posterius futurum. in quibus igitur posterius necesse est fieri conuertitur generatio prioris ad posterius ⁊ econuerso. Si autē generabilia procedunt in infinitum ad inferius in eis nō est primum ergo nec prius ex cuius suppositione necessarium sit fieri posterius nec est ibi ultimum ⁊ ideo nō est in eis posterius quo proposito necesse sit poni prius. nec potest continuari generatio in habentibus finem scd̄m rectum qꝛ nichil est necessarium generari simpliciter. ⁊ ideo nō oportet si prius generetur ꝙ posterius generetur. alioquī accidit illud semper esse quo possibile est semper nō eē. oportet eīm semper eē gn̄onē eius quod ex necessitate gn̄atur ex

necessitate eim ⁊ semper consequentur ergo tunc quod ex necessitate est sempiter-
num est ⁊ econuerso. generatio ergo necessario est perpetua ⁊ econuerso cū ergo hoc
non posset esse scōm rectum oportet ꝙ sit circularis et scōm reiterationem. gño enim
sempiterna caret fine quod non potest esse in aliqua trāsmutatione quod fiat in rectū
oportet. ideo necessitas est hoc poni in ea que est in circuitu. in tali eim fit conuersio
prioris ad posterius ⁊ econuerso. ut si ex necessitate est prius ⁊ posterius ⁊ hoc conti-
nue propter quod generatio necessaria est circularis ⁊ circularis necessaria ⁊ hoc ra
tionabiliter motus eim celi circularis est ⁊ sempiternus propter quod ea que generā-
tur per ipm circulariter generantur ⁊ semper aliquid mouet' necesse est mota hoc mo
tu circulariter moueri sicut patet in astris ⁊ eorum effectibus celo eim moto circulari-
ter sol mouetur circulariter propter quod in circuitu generātur ea que fiunt virtute su
perioris motus. verbi gr̄a. aqua fit ex aere ⁊ econuerso. ⁊ sic nubes erunt oportet pluě
re. ⁊ si pluet oportet' nubes fieri. Homines vero ⁊ animalia nec sic reiterantur qua
si circulariter sed magis in rectum videtur eius generatio. nō eim necesse si pater est
filium generari. sed si filius est necesse est patrem esse vel fuisse. Utrum autem rei-
teretur idem numero vel idem specie in his que mouentur circulariter dubitatur.
Ad quod dicendum ꝙ illa mota circulariter quorum substantia incorruptibilis perse
uerat reuertitur idem numero ut celum. quorum autem substantia corruptibilis nō
idem numero sed specie necesse est reiterari ut aqua ex aere ⁊ aer ex aqua fit nō idez
aer numero cum primo sed idem specie si enim idem aer numero reuerteretur: sub-
stantia eius non esset talis quia contingeret eam non esse.

Expliciunt libri de generatione ⁊ corruptione.

x. determinat quali motu venti moveantur et unde sit ipsorum principium.

xi. quare venti cessant diminuuntur et augentur.

xii. quare venti boreales flant post solsticium estivale australes autem non sed post hyemalem et quare auster non flat ab antartico sed a tropico estivali.

xiii. determinat priorem ordinem numerum et contrarietatem ventorum et qui principales sint.

xiiii. quare venti contrarii se adinvicem impediunt et quod flant contrariis temporibus et proprietates ipsorum.

xv. quid senserunt antiqui alii de causa terremotus improbans eorum dicta.

xvi. assignat veram causam terremotus qui est motus spiritus inclusi in terram.

xvii. causam predictam confirmat quibusdam signis repertis circa terram.

xviii. confirmat eandem ex signis eorum que fiunt in alto.

xix. confirmat causam diuturnitatis brevitatis sonitus particularitatis et raritatis terremotus.

xx. assignat causam tonitrui et coruscationis et quare coruscatio prius sentitur terremotu quamvis sit posterior.

xxi. improbat opiniones aliorum de coruscatione et tonitruo concludens veritatem.

Capitula tertii libri.

Primum determinat de causis ono phoc tiphonis incensionis et fulminis.

ii. premittit accidentia et passiones circa halo yridem parallellos et virgas.

iii. supponit quedam ad cognoscendum causas predictorum.

iiii. reddit causas halo et accidentium eius.

v. declarat modum et causam generationis yridis.

vi. manifestat differentias yridis et halo quantum ad colores et quare yris non fiat circa solem sed ex opposito.

vii. ostendit causam diversitatis colorum yridis per ea que apparent circa colores diversos.

viii. quare quartus color .s. citrinus apparet in yride.

ix. quare exterior ignis maior est quam interior et quare habet obscuriores colores ac positione oppositos.

x. proposito quod iris non potest fieri perfecte circularis nec maior semicirculo et quod sole existente in oriente vel occidente est semicircularis existente autem supra alterum ipsorum est minor semicirculo et adhuc minor ipso existente in meridie supponit quasdam suppositiones ad hec probanda.

xi. probat quod circulus descriptus aliena existente a polo ad emisperium attingit omnia puncta angulorum omnium triangulorum etc.

xii. probat quod sole existente super oriente vel occidente yris erit minor semicirculo super emisperio et adhuc minor ipso existente in meridie.

xiii. quod causa parallellorum et virgarum est refractio licet alio modo quam yris et halo.

xiiii. de accidentibus circa parallellos et virgas quantum ad locum in quo generantur.

xv. de quibusdam generatis infra terram ex duplici exalatione.

Incipiunt capitula quarti libri.

Primum manifestat quod quattuor qualitatum calidum et frigidum sunt activa humidum et siccum passiva.

ii. que sit simplex generatio facta a predictis qualitatibus cui putrefactio opponitur sicut corruptio eius.

iii. determinat de digestione quam causant ex dictis qualitatibus et que sunt species utriusque.

iiij. quid est pepansis que est pͥma species digestionis et quid omotbes prima species indigestionis.

v. quid epsesis et molinsis secūde species earumdem.

vj. quid othesis et statensis tertie species earumdem.

vij. que sunt species eorum que causantur a qualitatibus passiuis. scilicet humido et sicco.

viij. de causa coagulationis premittēns quid desiccatione et humectatione.

ix. que coagulantur et liquefiunt cuiusmodi sint nature et aqua virtute et q̄ modo hec fiant.

x. de ingrossatione in comparatione ad coagulationē.

xj. quare quedam coagulata sunt solubilia et quedam non mollificabilia quedam non.

xij. quod corpora phisica cōstant ex qualitatibus actiuis et passiuis differentia tamen alijs qualitatibus.

xiij. ostendit passiones que scd̄m potentiam et impotentiam dicuntur de corporibus et prosequitur de coagulabili.

xiiij. determinat de mollificabili et immollificabili infrangibili et eorum oppositis.

xv. que sunt et que non sunt flexibilia cōminuibilia impressibilia et formabilia

xvj. que capibilia trahibilia ductibilia et que non.

xvij. que scissibilia termīabilia cōmasabilia et que non.

xviij. que bustibilia et exalabilia et que non.

xix. determinat de exalationibus et q̄liter se habent ad liquabilia et que causa inflamationis.

xx. recolligit superius dicta de coagulatione et qualiter quedam elementa predominantur in mixtis.

xxj. quare caliditas vel frigiditas sunt in corporibus compositis ex predominio terre vel aque vel vtriusq3.

xxij. manifestat numerum corporum mixtorum per causam formalem que ordinantur ad opus.

Incipiunt capitula primi libri.

Capitulu3 primū enumerat ea de quibus in precedentibus libris actum est et de quibus in presenti est intentio.

ij. premittit quedam neccessaria ad intentum.

iij. querit quasdam questiones de elementis neccessarijs ad intentum.

iiij. inuestigat ordine elementorum respectu corporis primi ⁊ quare nubes non generantur in suppremo loco aeris.

v. vnde generetur color in aere ⁊ vnde ꝙ superiora non sunt colida.

vj. causam generationis impressionum que generantur in aere inquirit. scilicet flammationes siderum discurrentium.

vij. quare talia sidera ad inferiora feruntur magis lateraliter ꝙ̄ diametraliter.

viij. inquirit causam quarūdam impressionum apparentiū de nocte ut sunt hyatus ⁊ sanguinei colores.

ix. recitat opiniones aliorum de cometis.

x. improbat eas per ea que apparent in ipsis.

xj. determinat causam cometarum ⁊ quare aliquādo apparent aliquādo sub aliquo ostro ⁊ quare videntur ignee nosture ⁊ quo tempore plures fient.

xij. recitat opiniones antiquorum circa causas galaxie ⁊ improbat eas.

xiij. determinat veritatem de causa materiali ⁊ efficienti eiusdem diffiniens hunc circulum scdm similitudinem.

xiiij. determinat quedam generalia circa causam efficientē ⁊ materiale3 pluuie roris niuis pruine.

xv. assignat differentias spāles effectuum quia causantur ex vapore secundū diuersa tempora ⁊ loca.

xvj. determinat differentiam ⁊ cōuenientiam locorum materie pluuie ⁊ grādinis ⁊ similium.

xvij. determinat de gn̄one grandinis quatū ad tempus ⁊ locum ⁊ causam.

xviij. determinat veritatem de eade3 quantum ad locum ⁊ causam.

xix. improbat quedā dicta aliorum de fluuijs ⁊ ventis.

xx. improbat quamda3 opinionem de generatione fluuiorum oñs eos generari ex resolutione vaporū in aquam infra terram.

xxj. ostendit ꝙ fluuij non generantur ex locis concauis continentibus aqua3 ⁊ ꝙ fontes generontur sub mōtibus.

xxij. determinat de varietate partium terre quare quedam prius a quosa postea funt arida ⁊ econuerso.

xxiij. ostendit causam abilitatis ⁊ inabilitatis terrarum ⁊ quare trasmutatio ipsarum lateat nos.

xxiiij. excludit falsam causam permutationis predicte ⁊ assignat veram ex qua ostendit diuturnitatem fluuiorum.

Incipiunt capitula secundi libri.

Primū adducit opinionem aliorum circa causam salsedinis maris.

ij. improbat opinione3 dicentium mare causari ex fontibus interseriens causā fluxus moris in determinatis locis.

iij. ostendit quis sit naturalis locus maris.

iiij. quare mare nō videtur crescere improbans opinionem platonis de continuatione fluuiorum cum mari.

v. destruit opinione3 quorūdam de generatione maris.

vj. improbat opinione3 quorūdam de causa salsedinis maris.

vij. assignat veram causam eiusdem.

viij. confirmat causam predictam pluribus exemplis.

ix. inuestigat causam gn̄onis ventoꝝ.

Incipit primus meteororum.

De primis quidē igitur causis nature ꝛ c. Nunus libri titulus meteoroꝝ eius intentus potest esse triplex. primus ut dicatur meteoroꝝ .i. liber de cōsideratione eoꝝ que sunt generata supra nos. a metha .ꝙ est terminus vel trans ꝛ theoꝝ ꝙ est contēplatio. Secundus ut dicatur liber de his que naturā accipiunt. a metha qđ est. de. ꝛ theoꝝ qđ est videre Tertius ut dicatur meteoroꝝ idest de his q̄ generātur in alto a meteoros qđ est eleuatio vel excelsum.

Unus libri primū caplm enumerat ea de quibus actū est in precedentibus libris. subiungēs de quibus est intētio in hoc libro. De ꝑmis ꝑncipijs nature. ꝛ vniuersali de motu ī libro pħicoꝝ de motu superiorum corpoꝝ ꝛ ornatu astroꝝ. ꝛ quot sunt elemēta prima corpoꝝ ī libro de celo ꝛ mūdo. ꝛ de permutatione corpoꝝ adinuicē ꝛ de gn̄one ꝛ corruptione in libro de gn̄one dictū est. Relinquitur autē quedā pars considerāda q̄z oēs priores vocāt meteorologiā .i. sermonē aut passionē generatoꝝ in excelsū. hec autē sunt accidētia q̄ contingūt scđm naturā circa locū ꝓpinquū corpori superiori. i. circulus lacte9 cōmete. ignita. ꝛ similes impressiones. similiter passioēs communes aeri ꝛ aque. ut imbres ꝛ huiusmodi. adhuc partes terre ꝛ sp̄es eius. sicut cauernosum ꝛ passiones partiū ut sulphura ꝛ huiusmodi. De spiritibus autē ꝛ etiaz terremotibus ꝛ de oībus sequētibus hoꝝ motus cōsiderabimus. causas de fulminuz etiā casu. typhonibus incēsionibus q̄ accidunt ꝓpter coagulationē corpoꝝ spere declarabimus. Et per hec oīum assignabimus causas aliquas de aīalibus ꝛ plantis vtrum sit sic finis eorum que intendimus circa naturalia pertractare.

Caplm. ij. quod sic incipit. Sic igitur incipientes de ipsis ꝛ c. Premittit q̄dam tam de corporibus circulariter motis: ꝙ de corporibus motis scđz rectū ꝛ etiam de compositio necessaria ad principale intentum.

Eterminatū est prius de natura primi corporis circulariter lati ꝛ de quattuor elemētis quoꝝ duplex est motus: a medio ꝛ ad mediū. ꝛ hoꝝ quattuor ignis supereminet oībus terra autē substat aer ꝓpinquior est igni. aqua vero terre. ex his corporibus cōstat mundus qui est circa terrā de quo dicemus passiones contingentes. Hic autē mundus ex necessitate cōtinuatur superioribus corporibus: ut inde virtus eius gubernetur. q2 inde est ꝑncipium motus eius. ꝛ motus est perpetuus ad quē oportet reduci motū elemētoꝝ. qui finitus est. q2 finitis distant locis abinuicē accidentia igitur circa elementa oportet computare inter causas materiales. q2 sunt ad modū subiecti patientis. motū autē superioꝝ corpoꝝ ut causā efficiētē ponēdū.

Caplm. iij. quod sic incipit. Uiuereres autem eas ꝛ c. Querit quasdam questiones de elementis necessarias ad sequentia ꝛ soluit eas.

Dintelligēdā apparētiā quarūdā impssionū q̄ fiūt in supiori regione ut est circul9 lacte9 comete ꝛ his similia resumam9 quasdā pōnes pores circa. iiij. elēta. q̄ dicimus fieri ex inuicē. ꝛ vnū eē in potētia. sic aliud ex q̄ fit ꝛ in q̄ resoluit aliud. Primo aūt dubitat de aere ꝙ naturā hēat in mūdo: cū sit ambiēs terrā. et q̄ ordine se hēat ad alia elēta. Molle terre minorē esse corporib9 ambiētib9 eā. patz ex hoc ꝙ per astrologiā probatū est eā minorē eē quibusdā astris. Aque aūt naturā circūstantē inseparatā a terra nō videm9: cū sit tota ī mari fluminib9 ꝛ fōtib9 collocata. Inter mediū aūt terre ꝛ astroꝝ vnū corpus vel plura. q2 locus astroꝝ plenus est totus

quodā corpore q̄nto. ut etiā dixerūt antiqui appellātes ipm etherē. q̄nis anax. putauit ipm esse ignee nature appellās ipm nichilominus ethera i hoc recte dicēs. hoc ei noīe intimare voluerūt antiq illud corpus semꝑ motū ⁊ aliqd diuinū exn̄s tanq̄ aliud ab his q̄ sunt apud nos. credēdū est eī easdē opiones īfinities reiteratas in hominib9. Qui cūq3 putāt corpus ambiēs eē ignē puꝝ: dicūt ꝙ inter mediū terre ⁊ astroꝝ est plenū aere. sed si cōsideremus dicta i astrologia: videbit̄ hec opio puerilis. q2 superiora corpora maxime sunt magnitudīs ut ibi probat̄: licet modica nr̄o aspectu. Si igit̄ tota supior substātia plena est igne ex quo cōstant corpora celestia: iā olim adnichilatū eēt vnū quodq3 elm̄toꝝ ab eo. Preterea si inter mediū celi ⁊ terre plenū est aere vel etiā aere ⁊ igne: multū excederūt alia duo elm̄ta. terra ei in qua cōtenta ē ols3 aqua parua q̄ntitas est respectu ambiētis. videmus aūt cū ex aqua fiat aer ⁊ ex aere ignis: nō tantū excedere aerē factū ex aqua ipam vel ignē ipm aerē ex quo factū est: q̄ntū excedit spaciū ābiēs terrā ipam. necē est aūt eādē hr̄e ꝓportionē elm̄ta adinuicē q̄m hēt parua pars vni9 ad q̄ntitatē alterius factā ex ipa. Si aūt supponat̄ elm̄ta nō fieri exinuicē: nichil differt. q2 oportet ꝓportionari virtutes ipoꝝ adinuicē. ⁊ per cōsequēs magnitudines.

Capl̄m. iij. qd̄ sic incipit. Reliquū autē perscrutātes ⁊c̄. Inuestigās ordinē elementoꝝ respectu corporis primi. ⁊ querēs ꝑpter quā causam nubes nō generantur in superiori loco aeris determinat vtriusq3 veritatem.

Rescrutātes quomodo aer ⁊ ignis ordinata sūt respectu p̄mi corporis ⁊ ꝑpter quā cāusā caliditas fit a supioribus i inferiora: q̄ramus p̄us quare nō cōstant nubes in supiori loco aeris. cū ex aere posset fieri aqua ⁊ ecōuerso. Videt̄ ei ibi deteriate magis gn̄are nubes. q2 locus ille frigidior est. nā nec sic est prope astra: ut eoꝝ virtute calefiat. nec sic est ꝓpe terrā ut a refratione radioꝝ facta a terra caliditas possit disgregare vapores. fiūt ei cōgregatiōēs nubiū ubi refracti radij desinūt hr̄e virtutē. q2 spergūtur abinuicē procul. vr̄ igitur aut nō ex oīm aere aquā posse fieri: aut illō qd̄ est ꝓpe terrā nō est aer purus. s3 vapor est aqueus. at vero si totus aer est vapor: natura aeris ⁊ aque multū excedit in q̄ntitate alia elm̄ta. nā superior regio nō pōt eē plena igne. q2 cōsumeret oīa alia. relinquitur ergo ꝙ sit plena aere. et ꝙ circa terrā sit aq̄ vapor eīm est aqua disgregata. de his sic dubitatū est. Determinātes veritatē predictoꝝ dicimus: ꝙ locus sursū usq3 ad lunā plenus est corpore diuerso ab aere ⁊ igne i quo hoc quidē purius: hoc autē minus sinceruz est. ⁊ habet drīas quibus differt ab aere ⁊ ab his partibus mundi q̄ sunt circa terrā. Oportet autē intelligere ad predicta ꝙ corpus exn̄s sub celo est quasi quedā materia exn̄s potēna calida frigida ⁊ humida sicca. celo igitur moto circulariter qd̄ ꝓpinquū est ei de ꝓpinquo corpore moto disgregatum accenditur ⁊ calefit. exn̄s autē remotū ab eo ut circa mediū ⁊ in medio frigidissimū est ⁊ grauissimū ut terra. ⁊ aqua. post que est aer. ⁊ illud elementū qd̄ cōsueuimus vocare ignem: licet proprie non sit ignis quia purus ignis est excessus calidi. et veluti feruor. sed ille quē vocamus aerē in parte propinqua terre est humidus ⁊ calidus ꝑpt̄ euaporationē terre. ⁊ ideo vocat̄ vapor. cuius natura exn̄s calida ⁊ huida est in pō ad aquā. in parte vero supiori ē calidus ⁊ siccus. ⁊ dicit̄ exalatio q̄ est in pō ad ignē. Ex his patet quare in superiori parte aeris nō generātur nubes ibi eīm nō est aer purus: sed magis exalatio q̄ est quasi ignis. ibidē etiā ꝑpt̄ ꝓpinquitatē ad corpus motū semꝑ circulariter prohibetur consistentia ⁊ agregatio vaporum. quia neccessariū est aerē circumuolui ad motum celi usq3 ad certum spacium propinquum terre. Et ideo in locis concauis terre fit generatio ventoruz magisq̄ in alto. vnde ⁊ venti magis causantur

ꝙ in alto. Unde ꝛ vēti nō excedunt mōtes altos. q2 aer soperius exñs fluit ad motus superioris corporis ꝛ nō permittit ibidē ventos generari. fit ergo hic ordo. ignis mouetur ad motū celi. ꝛ q2 ei cōtinuus est aer: mouetur cum illo. ꝛ prohibetur ex motu cōgregari in aquā. si autē aliqua pars eius alterata fit grauis calido exalante ab ea sursum lato: deorsū fertur in cuius locum succedit pars alia sursum lata. ꝛ sic continue perseuerat aer in aliqua parte spacij circumdantis terram. ꝛ in alia superiori ignis. nō idem mouetur sed alius ꝛ alius.

Capl'z. v. qd sic incipit. De facta autē qualiditate ꝛ c̄. Declarat vnde gn̄etur calor in aere ꝛ ꝙ sol vel corpora superiora nō habent caliditatem.

E caliditate quā facit sol in medio terre ꝛ celi ꝛ ꝙuis in his q̄ de sensu cōueniēter tractetur. q2 calidū est passio sensus: tamē nunc dicēdum est ꝓpter quam causā generatur calor in inferioribus. ubi p̄mo supponatur ꝙ motus potest disgregare aerē ꝛ ignire. latio ergo solis velox exñs sufficiēs causa est calefaciēdi aerē motus eīm fixoꝝ astroꝝ velox est ꝛ longe. lune vero tardus ꝛ ꝓpinquus. sol habet autē motū velocē ꝛ sufficiēter ꝓpinquū sicut ergo corpora velociter lata et solida disgregāt ꝛ calefaciunt aerem sibi propinquū: ita latio solis calefacit aerē ꝓpter velocitatē. Ignis etiā ambiens aerē frequēter spergitur per ipm ꝛ violēter fertur deorsū calefaciēdo aerem. Locus autē sursū ubi sunt astra nō est calidus nec ignitus. cuius signuz est q2 nō fiunt tales impressiones quales fiunt deorsum. Et iterum sol qui maxime videtur calidus esse: apparet non igneus: sed albus.

Capl'm. vj. qd sic incipit. His autē determinatis ꝛ c̄. Inquirit causam generationis quarūdam impressionū que generātur in superiori parte aeris. ut sūt flame. discurrentia. sidera. dalr. eges ꝛ titōnes.

D st superius determinata: inquirēda est causa gn̄onis aliquoꝝ que apparēt in alto. Ubi p̄mo sciendū est: ꝙ calefacta terra a sole: duplex exalatio cōsurgit ex ea. quaꝝ vna est calida ꝛ humida alia calida ꝛ sicca supereminēs precedenti. quia calidior ꝛ siccior. Hoc eīm modo supereminet ignis aeri in ordine vniuersi: quia calidus est ꝛ siccus. Oportet eīm quod est supremū in elementis aproping̃ns sphere inferiori intelligere velut ypercauma. i. super calidū vel calidū in alto quod natuz est igniri vel inflamari modico motu. sicut fumuz. est eīm flama ardor spiritus sicci. Exalatio ergo sicca calida nata est inflamari a motu circulari. Ita ꝙ si habeat latitudinē ꝛ longitudinē ignitā in multis locis. videbitur flama succēsa. Si autez longitudo eius succensa scintillet ꝓpter modicā ignitionem in principio tamen succēdise. paulatim egreditur vocabitur eges. i. capra. Quando autem sine scintillatione vocabitur dalus. i. ticio. quando vero exalatio per partes dispersas succēditur siue scdz lōgitudinē siue profūditatē: videbūtur sidera discurrētia. Que aliqn̄o gn̄antur ex motu circulari. aliqn̄o extruduntur a frigore exñte in aere qd segregat calidum ꝛ ad interiora propellit. vnde latio ipsorum assimilatur proiectioni.

Capl'm. vij. quod sic incipit. Dubitabit utiqz quis ꝛ c̄. Querit causam discursus talium sideꝝ ad inferiora ꝛ propter quid magis feruntur lateraliter ꝙ diametraliter ꝛ que causa materialis ꝛ que mouens ꝛ quis locus ipsorum.

Ubitatur utrum ignitio talis exalationis fiat per hoc ꝙ superius velociter sucendit ipsam. sicut superior lucerna inferiorem: aut quia ab aliquo incensio segregatur ꝛ expelluntur partes que vidētur discurrere. Ad qd dicēdū ꝙ ꝑ ambas causas pōt esse inflamatio predictoꝝ. s. q2 mot9 circlāris inflat exa-

lationē existem superius modis predictis. z qꝛ talis eim exalatio inflamata violenter propellitur vel cōiunctim vel diuisim. ꝓpter quod nocte existē serenitate videntur quedam inflamata cadere in terrā z in mare. per diē videtur etiam existe serenitate. deorsum autē propelluntur huiusmodi ꝓpter coagulationē frigidi propellentis calidū inferius. qđ tamē est natum ferri sursum scđm naturā sicut fulmina segregata virtute frigidi expellentis cadunt deorsum. Quecūqꝫ igitur de predictis in suppremo loco generātur sunt incensa exalatione. que autē inferius deorsum propelluntur ab humido cōgregato z propellente. quod quidē condēpsatū est ꝓpter infrātionē humide exalationis. Feruntur autē tales incensiones diuersimode scđm diuersā dispōnem z situm exalationis intense ut plurimū autē deorsū ad latus siue oblique feruntur ꝓpter duos motus qui sunt in eis. nam violentia impellentis mouet deorsū qꝛ vero calida sunt diametraliter feruntur sursum. ꝓpter quod discurrentium siderum latio ut plurimū fit obliqua. Causa autē materialis horum exalatio est. causa autem mouēs aliquando latio circularis aliquando coagulatio aeris condēpsati. Omnia autē hec sub luna fiunt. cuius signum est qꝛ motus eorum assimilātur hisqui proiiciuntur velociter in tantum ꝙ videntur velocius moueri ꝙ̄ astra z sol z luna.

Capitm. viij. quod sic incipit. Apparent autem aliquando nocte zc̄. Querit causam quarūdam impressionum apparentium de nocte in alto. ut sunt hiatus voragines z sanguinei colores.

Apparent autē aliquādo nocte serenitate existe multa fantasmata ī aere ut hiatus z bothini z sanguinei colores. Causa vero istoꝝ est eadem nam cōueniēs zc̄. Cōueniens est ut ignita exalatione in alto: aer inferius exīs ingrossatus z constās coloratur multis coloribus. Nam paruū lumē trāsparens per medium spissum facit multos colores: aere suscipiente tarefactionē. maxime autē puniceū aut purpureū que ex nigro z albo mixti apparent. ut patet in astris orientibus z occidentibus: quando est canicia aut vapores. tunc enī apparent punicea z maxime cum refractio facta in medio tanꝙ̄ in speculo nō facit figurā: sed colorem. Causa autē quare predicta paruo tēpore durant: est velocitas siue debilitas talis impressionis. quando igitur obscura z nigra exalatione lumē prorumpit: apparet quedā profunditas que dicitur hyatus z si sit magis contractū z condēpsum: dicitur vorago. aliquādo autem lumē prorumpēs condēpso z spisso excidi videntur dali sive titiones. nec incongrue fiunt tales apparentie: qꝛ album in nigro multas facit varietates ut flāma in fumo.

Prohibentur autem predicta apparere de die propter lumē solis. de nocte etiaz propter similitudinez obscuritatis nō apparet nisi color puniceus. has igitur oportet existere causas predictarum apparitionum.

Capitm. ix. qđ sic incipit De cometis autē z vocato lacte zc̄. Inuestigat secūdum opinionē aliorum causa ꝓpter quā fiunt comete.

Causā cometaꝝ anax. z democrit9 dicūt esse cōcursū stellaꝝ errātium: quō ad inuicē apropinquātes sic se tāgunt ut faciāt simfasim. i. simul apparitionē. pictagoꝛ. autē dicit cometā esse aliquā de planetis. cui9 apparitio nō semꝑ fit: sꝫ post multū tp̄s. s. quō recedit a sole. z hoc potissimū accidit circa stellā mercurij. q̄ modicū a sole recedit. ita ut per longū tp̄s nō appareat. post modū vero apparet pauco tp̄ore. ypocras aūt. z eschilus ei9 discipl's idē dicūt cū picta. sꝫ tamē comā comete dīt eē nō ex ipo planeta: sꝫ ipam appere refracto nr̄o visui ab hūore qui trahī a planeta ad solē. Causa aūt ꝓpᷣ quā post multū tp̄s planeta apparet ista est. s. qꝛ tardissimo tp̄re recedit

ã sole. s. postq̃ cõpleuit totum circulum ⁊ scd̃m longitudinẽ ⁊ scd̃m latitudinem, decli nans a sole vel ad articum vel antarticum vel ad austrum. ¶ In medio autẽ tropicorum nõ apparet cometa. q: sol trãsiens per loca illa consumit humiditatẽ. itaq3 nõ potest trahi humor a planeta ad solẽ. sed quando planeta fertur ad austrum inuenit quidẽ tales humiditates. sed ꝓpter tam paruã decisionẽ circuli existẽs super terrã ⁊ elõgationem nr̃i visus: nõ apparet planeta. siue sol existat tropico hiemali ꝓpinquius siue estiuali. q̃ndo vero planeta fuerit ad partes boreales: accipit comã ꝓpter copiam humiditatis. ⁊ apparere potest propter magnitudinem periferie existẽtis super orientem: cum subtus terra sit parua pars circuli totius celi.

Capl̃m. x. quod sic incipit. ¶ Primo quidẽ dicentibus ⁊c̃. Improbat opiniones predictas per ea que apparent circa diuersitatem.

Dicere quidẽ cometã esse aliquã stellam erraticaꝫ falsum est primo. ꝓm̃o quia om̃s errãtes ferũtur in circulo zodiaci extra quẽ multi comete visi sũt. ¶ Preterea interdum multi comete simul apparent. ¶ Preterea si per refractionẽ planete ad solem cõiunctam habet fieri comã deficiente refractione illa: apparet cometa sine coma. nunq̃ autẽ planeta apparens sine coma dicitur cometa. interduꝫ et quinq3 planete simul apparent super emisperio nr̃o quoꝝ nullum dicitur cometa. ¶ Preterea quibusdã planetis apparentibus preter utrosq3 simul apparẽt quidã comete. ¶ Preterea nõ est verum q̄ solum ad articũ fiat cometa ut dicit ypocras. nam sole existẽte circa tropicos estiuales: apparuit magnus cometes circa terremotũ achaye in parte occidentali circa lineã equinocialem. ad austrũ. ⁊ iam facti sunt comete. ¶ Preterea sub principe atheniensiũ melone apparuit cometes mense gamelione. i. ianuario sole existẽte circa tropicos hyemales. ¶ Preterea concursus vel contractus planetarum ad solem: nõ est causa vniuersalis habendi comã. q: quedã stelle nõ erratice interdum habent comã sicut dicunt egiptij. ⁊ nos vidimus stellam iuxta femora canis habentẽ comã. que bene intente videntibus apparebat debilis: sed superficialiter intuentibus apparet habere plus luminis. ¶ Preterea om̃s comete qui apud nos visi sunt disparuerunt nõ occidendo sed super oriente paulatim. ita q̄ nichil omnino relinqueretur de corpore eorum vnde magna stella prius diximus prius apparuit in hyeme ad vespere. Ita q̄ prima die occidendo ante solem disparuit. sequenti autẽ paruꝫ apparuit in occidente ⁊ statim occubuit. reliquit etiam lumẽ in emisperio nr̃o usq3 ad terciam partẽ celi. ꝓpter quod vocata fuit via. demũ ascendit usq3 ad zonam orionis. q̄d est signum septentrionale ⁊ ibi dissoluta fuit. ¶ Quod autẽ democritus ad confirmationẽ sue opinionis dicit quasdã stellas aliquãdo apparuisse dissolutis cometis: q: cometa est coniunctio planetarũ: nõ videtur. q: opporteret hoc semper contingere: si predicta coniunctio esset cometa q̄d nõ vidimus. ¶ Preterea astrologi egiptij dicũt planetas cõiungi adinuicem ⁊ etiam cum alijs stellis. ⁊ nos ipsi vidimus stellam iouis subeuntem signum geminorum. tamen non fecit cometam q̃q̃ fecerit disparere aliquas stellas. ¶ Preterea stelle q̃uis maiores ⁊ minores appareant. tamẽ quelibet per se videtur indiuisibilis. Sic igitur si essent indiuisibiles: non videbuntur maiores coniuncte. cometa autem maior apparet q̃ multe stellarũ ⁊ videtur diuisibilis. ¶ False igitur sunt cause predicte de ipsis.

Capl̃m. xj. quod sic incipit. Qm̃ autẽ de imanifestis scd̃m sensum ⁊c̃. Determinat causã cometaꝝ ostendẽs q̄ aliq̃ndo per se apparẽt aliq̃n sub aliquo astroꝝ ⁊ quare ignee videntur nature ⁊ quo tp̃re plures fiant comete.

Ex his que sunt manifesta sensui debet iudicari sufficiens ratio si ex apparentibus reddatur causa possibilis que saluet esse eorum. Supponatur igitur primã partem corporis existẽtis infra circulum lune esse exalationẽ calidã & sic eam que cum aere sibi supposito usq; ad certum terminũ prope terrã circulariter mouetur sub spera quĩti corporis & hec bene disabilis exñs sepe ignitur tali motu propter quod diximus fieri sidera discurrentia. Quando igitur talis exalatio condẽpsata fuerit & per superiorẽ motum ignita nõ tam vehementer ut statim exuratur nec sic debiliter ut cito extingatur sed multũ duret cum hoc accidat bene dispositã exalationem sursum ascendentẽ eidem cõiungi tunc hoc bene fit cometa figura tamẽ quã habet exalatio sic incensa si enim uniformiter se habeat ad oẽm partẽ: sic dicitur cometes. si autẽ secundũ longitudinẽ sic ignita: vocatur pagonias .i. barbata. Talis ergo exalatio manens inflammata & circulariter mota: similatur lationi stelle. sicut enim isto vel modicuꝫ ignis posito in multitudine palearũ longã faciunt intensionẽ: ita ignitio facta in exalatione bene dispositã per caliditatẽ & siccitatẽ succendit eam in longũ. ꝙ si permanet in exalatione multũ condẽpsata: erit ibi assignare principiũ quod tale videbitur ferri & finem interminautẽ motũ eius. tale autẽ dicitur cometa quasi sidus discurrens habẽs terminũ & principiũ. quando igitur hoc fiet in inferiori loco: apparebit cometes per se quando autẽ sub aliquo astrorũ: tunc erit cometes astrũ cum exalatione: nõ quidẽ ꝙ exalatio tanꝙ coma cõiungatur astro: sed quia apparet concomitari ipm. quẽadmodum halo apparet circa solem & lunã aere condẽpsato & reuerberatione facta in ipso radiorum solis vel lune. quia aer nõ cõiungitur eis sed sequitur motum ipsorũ. sic hic & coma se habet ad astra hoc saluo ꝙ in coma nõ est refractio radiorũ sed incensio calidi colorãtis ipm. Quando etiam hoc fit sub aliqua stella eodem motu videtur moueri cometes & stella. quando autem per se fiunt tardius est motus aeris inferioris. & ex hoc apparet cometam nõ esse quãdam refractionem ad solem sicut dicit ypocras. quia sepius fit per se cometes ꝙ circa aliquã stellarum. Consistentiam autem eius esse igneaꝫ oportet putare propter hoc ꝙ spiritus ille siccus est. euaporante humido a multitudine exalationis calide. de quo postea manifestius dicemus. apparentibus autem multis & crebris cometis anni sunt notabiliter sicci & spumosi. quando autem rari & parui apparent non tales sunt anni. ut plurimi autem sunt excessus spirituum & exalationũ vel quia frequenter vel quia magnitudinem habeant. Signum autem ꝙ temporibus magnorum vel multorum ventorum fiant comete: accipitur ex his que contigerũt prius nam lapis quidaꝫ in egis fluuiis cecidit eleuatus de die a spiritu in aerem quo tempore factus est cometes ad vesperaꝫ quando etiam apparuit magna stella coma sicca erat hyems & borealis. quo tempore fuit cõcursus duorum ventorum ita ꝙ in fluuio boreas obtinuit extra autem flabat magnus auster sub principe anteꝫ incbomato apparuit cometes circa equinotialeꝫ qui non oriebatur in vespera quo tempore flauit ventus quia est circa coritum. Quare autem & multi & sepe comete non fiunt et magis extra tropicos: causa est motus astrorum & solis disgregantis exalationes. Et etiam quia ut plurimum congregantur in regione in qua apparet circulus lacteus.

Capitulum .xij. quod sic incipit. Qualiter autem & propter quam causam &c. Inuestigat secundum opiniones antiquorum causas galaxie & improbat eas.

Causas galaxie diuersimode assignāt antiqui quidā eī pictagotici dicunt hāc esse causatā viam a motu quorūdam astroꝝ cadētium. alij vero locū exustum aut passum aliquā passionem a motu solis. qui aliquādo illo circulo latus est. Predicta autē causa nō potest assignari galaxie q2 oporteret circulū zodiaci magis habere de lacteo colore ꝙ̄ habeat circulus galaxie. cum in zodiaco feratur sol et oīs planete. manifestū est autē ꝙ mediū zodiaci nō patitur talem passionē nisi ī parte eius que copulatur ad circulum lacteū. Anaxa. ⁊ democritus dicunt ipm esse lumē quorūdam astroꝝ sole existē sub terra lumē astroꝝ que aspiciuntur ab ipō no apparet prohibētibus radijs solis lumē vero astroꝝ que nō aspiciuntur ab eo terra prohibente apparēs dicitur galaxia. Hanc autē esse causam lactis impossibile est oportet eīm ad motum solis nunc aspicientis hanc partē celi nunc illā trāsferri galaxie ⁊ fieri nunc in istis nunc in illis stellis. qđ falsum est cum semꝑ appareat in eisdē. Preterea sicut per astrologiā probatur ꝙ sol maior est ꝙ̄ terra ⁊ astra plus distāt a terra ꝙ̄ sol ideo conus umbre terre nō multū fit a terra ita ꝙ nō multū extēdit usqȝ ad astra ꝫ necesse est solē oīa astra aspicere. Tertia autē opinio est dicētium illā esse reflexionem nři visus ad solē sicut ⁊ stellam cometā. Hoc autē impossibile est quiescēte vidente in speculo ⁊ ꝙ in ipso videatur: semꝑ in eadē parte speculi apparebit emphasis. i. exagitatio aut representatio siue refulgētia. Si autē moueatur speculū ⁊ res visa distantes ad inuicē inequaliter ⁊ nō permanētes in eadē distātia inter se: licet habeāt eādem distantiā ad videntē qui quiescit: impossibile est fieri ephasim in eadē parte speculi. cum igitur ī circulo lacteo astra moueātur ⁊ etiā sol. ad quē est refractio equaliter distent ambo a nobis quiescētibus inter se autē inequaliter. qđ patet ex hoc ꝙ delphinus aliquādo oritur medijs noctibus aliquando diluculo. sed si galaxia esset refractio solis ad nřm visum per respectū ad stellas nō fieret semꝑ in eisdem locis hec passio. fit autē semꝑ in eisdem. Preterea in nocte apparet lactam in speculis ꝙ̄ in aqua. nō potest autē tunc dici visum nřm refrangi ad solem. Galaxia autē nec est via alicuius planete nec lumē astrorum nec resplendor a sole nec refractio visus.

Caplm. xiij. quod sic incipit. Nos dicamus autem resumentes ⁊ c̄. Determinat veritatem de causa materiali ⁊ efficienti galaxie. diffinēs eam quid est scdm quādam similitudinem.

Esumpto autem principio prius dicto. s. ꝙ extremum aeris quod est potētia ignis motu disgregatū igitur. ita ꝙ aliquando ex ipō fit cometa ⁊ stella. dicamus similē passionē fieri: si ab aliquo astroꝝ fixoꝝ vel errātium facta fuerit similis segregatio. tunc eīm astrum illud cuius lationem sequitur talis exalatio: dicitur cometes. hoc eīm modo halo sequitur motuȝ solis. condēpsato aere ⁊ dispositio ad refractionem fiendā nec nō exequente latione solis. ꝙ itaqȝ fit ab vno astro: hoc rationabile oportet opinari fieri a toto celo. ⁊ a quolibet astrorum. Si eīm motus vnius attrahit exaltionem: ⁊ motus oīm maxime autem fit talis atractio ab illo loco in quo est creberrima multitudo maximoꝝ astroꝝ. In zodiaco autē impeditur consistentia exalationis atracte a latione solis ⁊ planetarum dissoluente eam: ⁊ ideo comete ut plurimū fiunt extra tropicos. nec fit ad solē vel lunā coma. citius eīm disgregant exalationem ꝙ̄ fiat talis condēpsatio. Circulus autem in quo apparet lac: maximus est et multum. excedens tropicos. ⁊ plenus maximis astris ⁊ fulgidissimis anotatis sporadicis. Sicut patet per visum. ideo continue ad ipsum segregatur exalatio habens

cõsistentiã. Cuius signũ est ꝙ in altera semicirculo eius habente plura ꝛ crebiora astra duplũ est de tali refulgẽtia in qua sunt plura astra. ꝛ quia magis apparet in illa parte eiusdem circuli in qua spissa multa ꝛ magna sunt astra: rõnabiliter existimãt esse cõuenientissimã causam huius passionis veritas autẽ magnitudinis huiusmodi circuli ꝛ multitudinis astroꝝ patet inmẽtibus. Predicta autẽ astra nõ habent determinatũ situm in spera per modũ recte linee fixctis in media circuli predicti cuius astra sunt plurima. qḋ nõ contingit in alijs circulis. Si erga accipiamus causam superius dictã de apparentia cometaꝝ: cõtingit hãc existimare causã galaxie illud eĩ qḋ circa vnũ astrum est causa come: circa totũ hunc circulũ est causa lactis. Ut sic diffiniamus ipm. lac est coma maximi circuli ꝑpter segregationẽ come. ex quo apparet veritas dicti superius. ꝙ nõ sepe fiunt comete. quia continue ad hunc circulũ segregantur ꝛ attrahuntur exalationes predicte. dictũ est itaqꝫ de motu superioꝝ circa terrã et de discursu astroꝝ de inflamationibus cometis de vacata lacte.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit. De loca autez positione secunda ꝛ c. Determinat quedam generalia circa efficientem ꝛ materialez causam pluuie roris niuis ꝛ pruine.

Post superiorẽ locum aeris in quo predicta gñantur: est cõsiderãdum aliqḋ de his que gñantur in loco ꝓpinquo terre qui cõmunis est aque ꝛ aeri. horũ eĩm ꝑncipalis ꝛ efficiens causa est circulus in quo est latio solis disgregãtis ꝛ congregãtis. ita ꝙ prope exñs causa est gñonis. longe vero corruptiõis. Terra eĩ quiescente humidũ qḋ est circa ipam euaporãs virtute radioꝝ ꝛ caliditate superioꝝ corporum fertur sursum. Caliditate autẽ que attraxit ipm relinquẽte: qꝛ aliqua pars eius euaporat aliqua vero extinguitur ꝑpter suspendi ipam in aere: sursũ remanet vapor infrigidatus. ꝛ qꝛ calidum derelinquit ꝛ qꝛ locus calidũ extinguit vapor itaqꝫ resoluitur in aquã que iterum fertur ad terrã. Nam exalatio que consurgit ex aqua dicitur vapor. que autẽ ex aere resoluitur in aquã nubes: ꝛ ideo nubes caliginosa magis est signum serenitatis ꝙ pluuie cum sit sterilis. Ista autẽ circulatio qua vapor resoluitur in aquã ꝛ econuersa imitatur circulũ solis. qꝛ sicut sol permutat plagas orizontis: ita et iste imitantur sursum ꝛ deorsũ ꝛ sic oportet hanc successionẽ intelligere velut fluuium fluentẽ circulariter sursũ ꝛ deorsũ communẽ aeri ꝛ aque. nam sole approximãte vapor sursũ attrahitur. elõgato aũt: fertur sursũ. ꝛ hoc indesinẽter fit scḋm ordinẽ successionis. quã forte intelligebãt antiqui dicẽtes occeanum fluere circa terram.

Capl'm. xv. quod sic incipit. Eleuata autem humida ꝛ c. Assignat differentias spãles effectuum que causantur ex predicta vapore scḋm diuersitatem tẽporum ꝛ locorum sicut est ros pluuia nix ꝛ pruina.

Humidum autem predictum virtute calidi eleuatum ꝛ iterum deorsum latum propter infrigidationem: diuersos facit effectus. qui diuersis nominibus appellantur. modica eĩm aqua per se lata dicitur perseccades quando autem scḋm maiores partes cadit dicitur pluuia. Cum autem de die in diez aliud euaporat si tale nõ fuerit suppressum ad terrã nec multum eleuatum propter debilitatem calidi attrahentis inflamatuz ꝛ deorsũ latuz. vocatur ros ꝛ pruina. Et pruina quidem: quando congelatur prius ꝙ in aquam resoluatur. ꝛ hoc fit in hyeme ꝛ in hiemalibus locis. Ros aũt vocatur: quãdo vapor huiusmodi resoluit̃ in aquã tp̃re quo nec estus tantus est ut exsiccet ipsum sursum ductum. nec frigus tantum: ut congelet vaporem. quia aut locus calidior aut tẽpus. ꝛ ideo ros fit magis in tẽperie ꝛ intempe

ratis locis. pruina autē in frigore ꝛ in frigidis locis. nam vapoꝛ habēs calidū eleuantem calidioꝛ est ꝙ aqua. ꝛ ideo indiget ampliori frigore: si debet coagulari. Ambo autē predicta fiunt tēpore serenitatis ꝛ trāquillitatis: qꝛ nō eleuātur nisi i serenitate. nec consistūt nisi in trāquillitate. Cuius signū est: qꝛ nō multū suspēditur i altū vapoꝛ ex quo fiunt. Pruina eim nō fit in mōtibus. ꝛ huius vna causa est qꝛ talis vapoꝛ sursū ducitur ex humidis ꝛ vallosis locis portās secum onus. ꝓpter qđ caliditas sursū ducens nō potest illum eleuare multū in altum. alia vero causa est. qꝛ aer in altū circūfluit. et ideo dissoluit cōsistentiā vaporis. Fit autē ros magis regnātibus vētis haustralibꝰ ꝙ boꝛealibus preter ꝙ in insula ponti in qua boreas facit rorē. hauster autē nō: eo qꝛ ibi nō faciat tēperiē. Boreas autē ꝓpter frigiditatē repercutit calidū ibi exn̄s ex ꝗ fit ibi euaporatio. Causa autē ꝓpter quā cōiter plus fit ros regnāte haustro ꝙ borea est tēperies q̄ maioꝛ fit ipso regnāte. Quādo autē boreas flat est maioꝛ frigiditas. Cuius signū est qꝛ tēporibus borealibus magis euaporāt putei ꝙ haustralibus. non tamē fit ros qꝛ frigus extinguit ipos. ante ꝙ cōstet aliqua multitudo vapoꝝ. in haustralibus autē fit ros: qꝛ ꝓpᷣ tēperiē sinuntur congregari.

Caplm̄. xvj. quod sic incipit. Ipa autē aqua coagulatur ꝛ cē. Determinat de differentia ꝛ cōuenientia locorum ꝛ materie pluuie. grandinis. niuis. roris. ꝛ pruine. ut ex hoc manifestet gn̄onem niuis.

Ex loco ꝓpter infrigidationē tria veniūt aqua. nix. ꝛ grādo. quoꝝ duo. s. aqua ꝛ nix. ꝓpter easdē causas generātur superius. ꝓpter quos pruina ꝛ ros generātur inferius ex multo eim vapore infrigidato superius fit pluuia. cuius ē locus multus ꝛ tēpus in quo ꝛ ex quo tolꝉ longū. ex pauco autē vapore inferius infrigidato fit ros. cuius cōsistentia pauca ꝛ locus paruus ꝛ tēpus breue. qđ manifestat eius gn̄o exn̄s velox. ꝛ multitudo parua. Similiter nix ꝛ pruina fiunt. cum eim cōgelētur nubes superius: nix est. cum autē vapoꝛ inferius: pruina. ꝛ ideo bene ambo sūt signum aut tēporis aut regiōis frigide nō eim cōgelarētur nisi frigus super vinceret calidum. qđ inest vapori faciēs humidū exalare a terra. grādo autē in loco ꝛ nubiū fit. cui non respondit aliquis effectus in propinquo loco terre fit igitur talis proportio sicut ibi nix: hic pruina. sicut ibi pluuia: hic ros. ut autem ibi grando: hic non correspondet aliquid cuius causa inferiuꝫ dicetur.

Caplm̄. xvij. quod sic incipit. Oportet autē accipere simileꝛ accidētiū ꝛ cē. Determinat de generatione grandinis quātum ad tempus locum ꝛ causam. interponens quasdā dubitationes quātum ad locum ꝛ causā gn̄onis eius.

Et accipiamus causā gn̄onis grādinis ꝛ accidentiū eius per cōgruas rōnes: supponamus ꝙ grādo est cristalus ꝛ ꝙ aqua cōgelatur in hyeme. grandines autē ut plurimū fiunt in vere. ꝛ in autumno ꝛ maxime tēpore fructuū. hyeme autē rarius ꝛ qn̄o minus frigus est. Fiunt autē vniuersaliꝛ grādines in tēperatioribus locis. niues autē in frigidioribus. Dubitabit autē aliquis quomodo coagulari possit aqua in loco superiori nō eim potest fieri cōgelatio: nisi sit prius facta aqua. hāc autē nō est possibile manere eleuatā per aliqđ tēpus cuꝫ sit grauis. Nec pōt dici ꝙ per secades nec infinite gutte sursū generate immorētur in aere sicut in aqua supernatant terra ꝛ auꝝ: ꝓpter paruitatē partiū ꝛ immorātes cōgelenꝛ cōuenictes in vnuꝫ. ita ꝙ ex multis paruis fiat aliqđ congelatū magnū qđ deorsū feratur. Nō eim contingit cōgelata copulari adinuicē. ergo sursū immanēs aqua nō est tāta cōgelato sursum nec ex paruis cōgelatis factū est postea tātum quātum est grādo. Videtur igiꝛ ali-

quibus causã gñonis grãdinis esse qr nubes ꝓpellitur in superiorẽ locũ aeris qui multum frigidus est. qr ibi nõ attingũt refractiones radioꝝ a terra exñs ergo ibi aqua congelatur. ꝛ ideo in calidis regionibus ꝛ tꝑoribus magis gñatur grãdo: qr caliditas plus eleuat nubes a terra. His cõtrariaꝫ qꝫ per sensũ expertũ est. nam in altis valde mõtibus nõ funt grandines oportebat autẽ ibi fieri quẽadmodũ ꝛ niues: si grãdo multũ sursũ gñatur. Preterea sepe vise sunt nubes secus terrã cum tãto sono ut terribile esset audiẽtibus ꝛ videntibus. aliqñ sine sono visis nubibꝰ secus terrã ex vtrisqꝫ facta sit multa grãdo incredibilis magnitudinis: nõ rotunda. qr paruo tẽpore fit lapsio ipius eo qꝫ cõgelata fit prope terrã. Preterea maxima causa cõgelationis debet facere maximas grãdines. maxime autẽ sũt q̃ figure sũt nõ rotũde. taliũ aũt cõgelatio facta ẽ ꝓpe terrã. nã si de lõge ferrẽtur ad terraꝫ ꝓpꝫ lõge fieri circulationẽ ipaꝝ rotũde fierẽ ꝛ magnitudĩe minores. maxima ergo gñõ grãdinis ẽ prope terrã ꝛ nõ in superiorẽ locũ.

Caplm. xviij. qd sic incipit. Sed qm videmus qꝫ fit antiparistasis ꝛ c. Determinat veritatẽ circa locum ꝛ causam gñonis grandinis.

Dicamus ergo causã gñonis grãdinis sic esse accipiendã. calidũ ꝛ frigidũ tãq̃ cõtraria apta nata sunt adinuicẽ facere resistẽtiã ꝛ percussionẽ ac per hoc expellere se adinuicẽ. localiter scḋm qꝫ alteꝝ alteri predñatur. ꝓpter q̃m causam viscera terre frigida sunt in estate. qr calor predñans exterius ꝓpellit frigus ad interiora terre. In hieme autẽ sunt calida qr frigus exterius calidũ ꝓpellit ad viscera terre. Hec igitur causa est ꝓpter quã calidioribus tꝑoribus in locũ sursũ calidũ aer circũstãs cõgregãs frigidũ cito cõuertit nubẽ in aquã. ꝓpter qḋ calidis diebus fiũt multũ maiores gute: q̃ in frigidis ꝛ plus generãtur labrotere q̃ dicũtur aque quasi simul tote pluentes. cũ sint magnaꝝ gutaꝝ subito autẽ plurimũ fiunt deorsũ ꝓpter celeritatẽ coagulatiõis. Nõ ergo sicut anaxa. dicit talia sunt cũ vapor ascẽderit in frigidũ aerẽ. sꝫ potius cũ ascẽderit ad calidũ in quo frigidũ intus exñs patitur antiparistasim. i. cõtra resistentiã a calido circunstãte. ꝛ si hãc magis cõtingat fieri frigidũ: fit intẽsiꝫ ꝛ cõgelat aquã. ita qꝫ fit grãdo. Cõuerso eñi vapore in aquã si frigus citius cõgelat eam q̃ feratur deorsũ. qḋ quidẽ possibile est. qr intensũ frigus in minori tꝑe potest cõgelare q̃ possit eius grauitas eã mouere deorsũ fit grãdo. nichil eñi prohibet aquã sursũ cõgelari: ꝛ si hoc fiat in minori tẽpore q̃ lapsio aque deorsũ. Ex his sequitur qꝫ quanto ꝓpinquius ꝛ citius fit talis coagulatio grossiores sunt gute si in solã aquã fiat resolutio ꝛ maiores lapides: si fiant grãdines. eo qꝫ breui ferãtur spacio. nec colter crebre multum fiunt grãdines siue gute quãdo sunt magne ꝓpter eandẽ causã. Predicta aũt raro fiunt in hieme ꝓpter aeris frigiditatẽ in estate etiã nõ sepius fiunt ꝓpter eius siccitatẽ in vere autẽ ꝛ auptuno sepius fiunt. qr in vere sufficiẽs caliditas ꝛ humiditas existit. In auptuno autẽ incipit aer humectari. maxime in maturatione fructuũ ꝛ existit multũ calidus in caliditate precedẽte ꝛ ideo potest citius cõgelari aqua precalefacta: qñ o frigidũ cõgregatũ a calido factũ fuerit intẽsum. Signũ autẽ huius celeritatis est hoc qḋ faciũt hoĩes. cum eã voluerint cito infrigidare aquã: precalefaciũt aq̃m deinde in locum frigidum collocant eam. hoc eñi modo aliqui circa pontum faciunt habitacula sub glacie ad venandum pisces. aquã calidã in circũfundunt calamis. ut citius coaguletur. utuntur eñi glacie loco plumbi ut calami quiescant. Et qm̃ in regionibus ꝛ temporibus calidis predicta generantur: ideo in arabia ꝛ ethiopia fiunt pluuie vehementes. ꝛ eadem die sepe nõ hyeme sed estate fit eñi tunc antiparistasis propter regionem que multum calida est. De pluuia ergo rore niue pruina ꝛ grã

dine hec dicta sint.

Caplm.xix.qd sic incipit. De ventis autē ⁊ oībus spūtibus ⁊c̄. Tractat de vētis ⁊ fluuijs quedā ab alijs irrationabiliter dicta de ventis autē et de oībus spiritibus ⁊ etiā de fluuijs ⁊ mari dicamus. primo dubitantes nam sicut de alijs: ita de his nichil accepimus dictū q̄ nō quilibet indoctus diceret.

E ventis ⁊ fluuijs quidā assignātes causam dicūt aerē motū ⁊ fluentē ventuz esse ⁊ eūdem quiescentē ⁊ consistentē esse aquā ⁊ nubē tanq̄ eandē naturam existem aquā ⁊ spm.s.aerem. Ex quo autē oēs ventos aiunt esse vnū: licet differant ex parte locoꝝ a quibus fluunt. sicut aer in omi loco idē est. ⁊ eodē modo dicere possunt oēs fluuios vnū fluuiū esse. His melius dicunt quidā sine inquisitione q̄ isti cum inquisitione. nam si diceret oīa flumia ex vno fluere pncipio ⁊ similiter oēs spūs ex eodē principio flare: forte aliquid diceret velle autē q̄ eodē modo fluunt spūs et fluuij ex pncipio leue dictum est ⁊ mēdatium. Considerare eīm oportet quid est vētus. ⁊ quomodo fit. ⁊ quid efficit ipm. ⁊ vnde pncipiuz materiale. qd predicti nō faciūt

Considerādum est si vētus ex aliquo tanq̄ vase exeat tātum fluens donec vas euacuetur totum aut quēadmodū pictores pingunt habeat pncipium ex se ipso emittens ventum. Similiter ⁊ de gnōne fluuioꝝ quibusdaz videtur aquā deplutā cōgregari sub terra. ⁊ ex eodē loco tanq̄ quodā ventre vno vel pluribus fluere nec fieri ullam aquā: sed collectā in susceptacula esse pncipium fluuioꝝ. Etq2 in hieme plures aq̄ colligunt̄ in receptaculis predictis: ideo tunc fluuij sunt maiores. ⁊ illi in quoꝝ pncipijs tanta aqua collecta est propter magnitudinem ventris ut sufficiat ad continuandum fluxum donec superueniat imber: perpetui sunt. quibus autem propter minora susceptacula hoc nō adest: tales exsiccantur.

Caplm.xx.qd sic incipit. Quāuis manifestū siquis velit ⁊c̄. Improbat opinionem predictā quātum ad gnōnem fluuiorum. ostendens eos generari ex resolutione vaporum in aquam infra terram.

Uiuos generari ex quibusdā receptaculis seu ventribus cōtinentibus aquā que postea fluit falsuz apparet ex hoc q̄ aqua que fluit per ānum ex magno flumine tante magnitudinis esset si tota congregaretur simul: quāta est moles terre. Preterea si in aere per frigiditatē vapor resoluitur in aquā ⁊ infra terrā propter eādē causam poterit ex vapore resoluto continue generari aqua. ita q̄ sicut ex paruis guttis multiplicibus simul agregatis descendit plurima aqua ab aere in terrā: sic ex paruis aquis multiplicatis velut scaturientibus in terra sunt principia fluuioꝝ. qd etiam opus manifestat. quādo eīm faciunt aque ductus: colligunt aquā humiditatibus ī humilibus ⁊ de fossis locis ac si terra desudaret a locis mōtuosis in valles. Et hec est causa propter quā inundationes fluuioꝝ diriuātur ex montibus. ita q̄ maximi fluuij ex maximis mōtibus. similiter ⁊ plurimi fontes vicini sunt montibus pauci aūt sunt in cāpestribus: nisi in eis sint fluuij. Causa autem est quia mōtana ⁊ alta sunt velut spongia spissa suspensa recipiētia ⁊ producentia aquā. siue eīm concauitatē habeant scdm periferiā suppinam siue scdm gibosam ⁊ cōuexam nichil differt. vtroq3 eī modo possunt continere aquā: siue recipiendo aduenientē siue infrigidando vaporē ascendentē ⁊ iterum cōuertendo in aquam. propter quod bene diximus q̄ magni fluuij ex magnis montibus fluunt. Est autem manifestū quod dicitur ex hoc q̄ apparet in diuersis partibus terre nam in asia ex mōte qui vocatur pernasus qui maximus est inter omnes qui sunt in orientem hyemalem fluunt plures maximi fluuij. Ex

caucaso etiã qui maximus mõs est ad orientẽ estiualẽ: multi ⁊ maximi fluuij oriuntur tante eĩm altitudinis est ut illustretur a sole eius sumitas usq; ad tertiã partẽ noctis ⁊ ante solis ortum ⁊ post occasum ex mõtibus pirineis qui sunt ad occidentẽ equinocialem oriuntur magni fluuij sicut ysocbus damonis qui per europã fluens descẽdit in pontũ. ex archinis etiã montibus plurimi oriuntur fluuij. Et fluxus nili post apparet ex argento monte prorumpere ⁊ eodẽ modo alios fluuios inueniet quis ex montibus fluere. nam si ex palludibus aliqui fluuij sumant originem. palludes sub mõtibus positas contingit reperire.

Caplm. xxj. quod sic incipit. Quod quidẽ igitur nõ oportet putari ⁊c. Concludit ꝙ generatio fluuiorum nõ est ex locis cõtinentibus aquã tanq̃ vẽtrib9 adiungẽs causam quare fontes generantur sub montibus.

Manifestũ igitur est ex dictis ꝙ principia fluuioꝝ nõ sunt aque collecte simul in aliquibus finibus terre tanq̃ vẽtribus. q: nõ sufficeret locus terre ad collectionẽ tantaꝝ aquaꝝ que cõtinue exirent ab eisdẽ ymo etiã nec locus nubium ad hoc esset sufficiẽs. Fontes esse sub montibus testatur cõtinuus fluxus ⁊ successiuus aquaꝝ ex multis scaturiginibus. in talibus eĩm locis paulatim distribuũtur aque ⁊ fluunt ad determinatũ locũ. a quibus scaturiũt fontes. talia etiã loca reperiũtur que hñt multã aquã quasi stagnũ. nõ tamẽ tantã ut sufficiens sit ad originandũ fluuiũ. sicut sufficiunt fontes. plurimi eĩm fluuij ex fontibus fiunt. similẽ ergo habẽt quedã loca ⁊ quidam fontes. Quod autẽ quedã voragines terre sunt ⁊ quidã fontes tales sint: manifestant absorti fluuioꝝ. in multis eĩm locis terre fluuij nõ habẽtes exitũ per aluеos in mare. q: montuosa est terra: inueniunt sibi transitũ in profundũ. cogente aqua desuper veniente precedẽtẽ sibi cedere. ꝙ sub caucaso mõte manifestũ est. nã stagnum quoddã ibi existẽs vocatur mare: multis fluuijs ⁊ magnis ingrediẽtibus fit. ⁊ nõ habẽs exitum deriuat sub terra alueum circa illa loca q̃ sunt vocata profunda ponti. cuius aluei tanta est aquaꝝ copia: ut nullus vnq̃ potuerit terminũ inuenire illius loci qui vocatur profundũ ponti ut efficiat aquã maris illius potabilẽ fere ad trecẽta stadia nõ in directum: sed transuersaliter ad tres partes. quidam etiam fluuius nõ minor rodano circa ligusticom absorbetur ⁊ iterum egreditur scd̃m alium locum.

Caplm. xxij. qd̃ sic incipit. Non semp autẽ eadem loca terre ⁊c. Determinat de varietate terre per suas partes. quarum quedã prius aquosa: postea fiunt arida ⁊ econuerso de sequentibus ad predicta.

On semper eadẽ loca terre sunt aquosa ⁊ arida sed permutantur sicut ⁊ gñones ⁊ desiccationes fluuioꝝ. ꝓpter qd̃ ⁊ arida aliquãdo permutãtur in stagnuz vel in mare. ⁊ ecõuerso mare mutatur in aridã. Cuius causaz oportet putare. q: partes terre sunt ad modũ plantaꝝ ⁊ aĩalium q̃ habent statum iuuẽtutis ⁊ senectutis. sicut eĩm ꝓpter frigus ⁊ calorẽ que causãtur ex motu circulari solis corpora plantarum ⁊ aĩalium minuũtur ⁊ crescunt: ita ꝓpter eamdẽ causam partes terre dĩ̃r accipiunt virtutẽ. ita ꝙ aliqua pars accipit virtutẽ ut permaneat aquosa usq; od aliqd̃ tẽpus. deinde amissa virtute predicta: senescit ⁊ exsiccatur ⁊ alia pars recepta similiter virtute viuificatur ⁊ aquosa fit. Aliquibus igitur locis prius humidis postea siccioribus factis: necesse est exterminari fontes. quibus paulatim exterinatis: fluuij magni efficiuntur parui ut tandẽ fontibus exterminatis totaliter exsiccantur. ex quo accidit permutari mare. q: ubi est crescens a fluuijs habundat: cessantibus fluuijs. decrescens relinquit aridã ⁊ ecõuerso: ubi prius nõ habens cremẽtum ex fluuijs relinquebat

aridam: adueniēte multitudine aquarum ex noua gñone fluuij: superfunditur arida et fit mare. Sed qm̄ talis gñonatura fit per successionē in maioribus tēporibus q̄ sit vita vnius gñonis hoīm: ideo latet talis permutatio. siue eīm a prelijs siue ab infirmitatibus siue a sterilitatibus nafe fiūt corruptiones hoīm. qr tota vna gño trāsit anteq̄ habeatur memoria de pncipio et fine permutationū que fiunt in partibus terre. nam aliqui derelinquūt regiones quādo incipiunt fieri steriles. aliqui perseuerāt in eis donec nō possint in eis recipere alimenta. ita q̄ a prima desertione usq3 ad ultimā tā longa fiunt tēpora ut nullus memoretur prime conditionis terre in q̄ predicta fiunt.

Caplm̄. xxiij. qd sic incipit. Eodē autē modo et cē. Ostēdit causā habitationis et inhabitanois terrarum et quare trāsmutatio ipsarum lateat noticiā hoīm.

Uoniā quedā pars terre prius aquosa ac per hoc apta ad habitationē postmodum sicca facta est ac per hoc inhabitabilis: hinc est q̄ habitationes permutate sunt. sed qr hoc nō factū est in paruo tēpore: sed in multo et paulatim successiue: nō est memoria taliū mutationū. Sicut patet circa egyptū. tota eīm illa regio velut fluuius nili exīna paulatim exsiccata inhabitari cepit. sed pter longitudinē temporis nō est memoria prime habitationis. Signuz autē q̄ habitari ceperit: qr oīa ora nili vno excepto vocato canobio manifesta. et etiā regio hec antiquitus vocata est thebe: sicut insinuat homerus. quasi a gēte thebeorum inhabitata vocabatur mēphis a ciuitate mēphi dicta. q̄ dudum ibidē sita erat. nam inferiora loco egypti posterius fuerunt inhabitata. qr paludosa exīna requisierunt plus tēpus ad alterationē ut fierēt habitabilia. Conguēter autē permutātur loca habitabilia et inhabitabilia. nam que pter humiditatē nimiā sunt inhabitabilia facta sicca dicūtur habitabilia et eadem amplius desiccata pter sterilitatem nō sunt apta ad habitandum. Similiter que propter siccitatē nimiam sunt inhabitabilia facta humida: sunt habitabilia. et magis ac magis facta humida inutilia sunt ad habitandum.

Caplm̄. xxiiij. quod sic incipit. Que quidam igitur respiciunt ad modicū et cē. Excludit falsam rationem permutationis predicte. et assignat veram causaz eiusdem concludens ex ea rationem diuturnitatis fluuiorum.

Uidam autem respicientes particulares effectus dicunt q̄ sol consumēs humiditatem aquarum et maris quasdam partes terre humidas reddit aridas. Huiusmodi dicti hoc verum est: quia quedam partes terre prius aquose nūc sunt aride et ecōuerso. hoc tamē falsum est. q̄ generatio et permutatio mundi causa sit huius permutationis. ridiculum est eīm velle totum vniuersum permutari ad varietatem partium terre. que respectu celi est ad modum puncti et quasi nichil. Causam itaq3 variationis predicte hanc existimari oportet: videlicet q̄ sicut idem annus variatur per hyemē et estatem sic interdum aliquod tempus longum est ad modum magne hyemis. ita q̄ in eo est maxima prius pluuiarum innūdantia. quēadmodum sub deucalione factus est cathaclismus maxime circa elnicum locum. tali igitur tempore quedam loca prius arida fiunt aquosa. Cum igitur factus fuerit talis excessus ymbrium: sufficit multitudo aquarum ad continuandum efluxum quorūdam fluminum. usq3 ad multum tempus. nō quidem q̄ magnitudo voraginum sub terra sit causa fluuiorum: sed potius magnitudo spissitudo et frigiditas alterorum locorum. hec eīm plurimā aquā suscipiunt et resoluūt. nam parui montes et soniferi lapides et argillosa continentia ex cōuersione aquarū deficiunt. Sic igitur ubi perpetue fiunt humiditates donec veniat ānus pluuiosus continuantur fluuij et humiditates terrarum. ubi autē per

mutatio facta fuerit in siccitatē loca arida relinquūtur. Manifestat autē opus hominū illud qđ dictum est. Nam egiptioꝝ regio sicut respiciēti patet facta videtur habitabilis ex trāsmutatione fluminū. fluuij circa rubrū mare terrā totā nauigalē. qꝛ ex hoc multe peruenirēt vtilitates. hoc idē tēptauit darius perficere sed inueniēs mare fore altius cessauit fodere ne corrūperetur fluuius maris comixto si cōtinuarentur maria duo ad inuicē. circa libiā ꝛ q̄dā regio superior ꝛ profūdior ꝛ humilior videtur q̄ꝙ̄ inferior qđ preter rōnem contingisse videtur sed nō est qꝛ causa huius fuit alteratio facta in superiori regione in qua desiccata sunt stagna ꝛ ex ariditate loca illa profūdiora sunt reddita. Circa meothidē paludē apparet etiā alteratio fluuioꝝ. nam ante sexagessimū ānum maiores naues potuerūt natare in illis fluuijs q̄ nunc: tanq̄ diminuta ibidē aquaꝝ inundātia. buferus eīm qui est fluuius diuidēs asiam ꝛ europa aliqn̄o fuit preter alterationē. qn̄ vero paruū reddit stagnum. qđ postmodū desiccatur. ꝛ sic debet arbitrari fieri multociēs. Qm̄ igitur tēpus est eternū ꝛ fluxus fluuioꝝ variabilis oportet opinari q̄ non semꝑ eodē loco est fluxus aquaꝝ in alio semꝑ siccitas: sed permutatur. ita q̄ aliquando locus siccus ē. aliquando ibi est effluxus aquarū ꝛ si fluuij fiunt ꝛ corrumpuntur: loca terre ꝛ ab aquosis permutantur in arida ꝛ ab aridis in aquosa ita q̄ non semper mare perseuerat in eodem loco: sȝ permutatur mare in arido ꝛ econuerso.

Secundi libri qui sic incipit. De mari autē ꝛ que natura ipsius ꝛc̄. Capl'm primum proposito q̄ circa considerationem maris ꝛ salseduīꝫ eius versari intendit: adducit opiniones aliorum circa hoc.

E prima vero gn̄one maris ꝛ que ipsius natura ꝛ ꝓpter quā causā tāta multitudo aque sit salsa inuestigare volentibus. Intelligēdum est: q̄ antiqui poete qui sub quibusdā verbis methaphoricis tradiderūt sciētiā de diuis dixerunt: q̄ quidā fontes terre sunt ꝑncipia ꝛ radices maris. terrā eī ꝛ aq̄s ꝑncipalissima loca mundi existimātes esse celum circa ip̄a tanq̄ honorabilissima. quidam autē sapientiores causam gn̄onis maris dixerunt esse hanc: oīs locus circa terrā humidus erat cuius quedā pars a sole exsiccata erat. quedā eīn euaporauit ꝛ facta est spiritus. reliqua vero humida remanēs vocata est mare qđ semꝑ minus fit per desiccationem. ꝛ tandē aliqn̄o erit totum siccū. Quidā autē aiunt sole calefaciēte terrā fieri sudorem qui congregatus facit mare ꝛ ideo salsam esse aquā eius. etiam quia sudor salsus est. quidam eīm causam salsedinis eius dicunt ad mixtionē terre qu ēadmodū salsum fit quod collatur per cinerem propter terre admixtionem.

Capl'm. ij. qđ sic incipit. q̄ quidā igitur fōtes ꝛc̄. Improbat opinionē dicētiū mari causari ex fōtibus interserens causā fluxus maris ī deteriatis locis.

Qod impossibile sit fontes esse ꝑncipia maris manifestū est cōsiderāti aquaꝝ d'rias quas īuenimus circa terrā. Ipsaꝝ eīm quedā sunt fluxibiles. ꝛ hec oīs fontales sunt. nō quidē q̄ deriuētur ex fonte tanq̄ ex vase: sed potius fit gn̄o aquaꝝ in loco fontis. ut superius dictū est ex aqua que fluit. quedā autē sunt stationarie quasi in vnū collecte. que si pauce sunt dicuntur palludose sicut stagnales. ꝛ iterū stationariaꝝ hee dicuntur fontanee que ex fonte scaturientes nunq̄ cessant. hee autē manufacte ut puteales. ꝛ sic quedā habent naturā quasi spontaneū fluxum ꝛ fluxuꝫ. quedam autē arte indigent ad vtrumqꝫ. Mare itaqꝫ nō potest poni in genere aquarū fluxibiliū: cum totum nō fluat nec potest dici manufactū ꝓpter suam magnitudinem.

diis autē fontales aut fluxibiles aut manufacte sunt. stationariā autē tantā multitudinem per naturā esse ꝛ eam oriri ex fontibus nō est possibile. Preterea multa maria sunt abinuicē diuisa. sicut rubꝫ qđ modicū cōmunicat mari qđ est extra colūnas. hyrcanicū autē ꝛ capsiū sicut separata sunt ab inuicē ꝛ ab alijs ut habitētur in circuitu nec lateret habitates multitudo fontiū. Fluere autē videtur mare ꝑpter tres causas Primo sꝫ ꝑpter terrā adiacentē ex magna latitudine coartatio fiat in paruā qꝛ in aere vibratur huc ꝛ illuc in magna multitudine maris talis vibratio parū videtur que in angusto loco magna apparet ꝛ fluxum aut refluxū efficit. Secunda causatur ī aliquo mari a multitudine fluuioꝝ intrantiū sicut patet in mari qđ est inter eracleas colūnas hec est propter cōcauitatē terre totū fluit multitudine fluuioꝝ ipm intrāte fluuius enī az meotidis fluit ī mare ponticū faciunt ipm fluere mare egeum talis autē fluxus minꝰ manifestus est in pōtico ꝛ egeo mari propter multitudinē intrantiū fluuioꝝ. Tertio causatur fluxus maris alicubi propter dispōnem situs. s. qñ vnū mare est in altiori situ terre ꝛ aliud ei cōtrariū in humiliori. tūc enim superfluēs in inferius mare causat fluxum in eo. sicut meotides in ponticū. ꝛ hec in egeū. istud autē in siciliū. siciliū in sardonicū ꝛ thirenicū. mare autē qđ extra colūnas paruā habet profunditatē. signū est lutum qđ defluit cum ipsis aquis ipsius. Sic igitur in particularibus locis ex altis fit fluxus aquaꝝ ad yma: sic in toto mari ex parte ad artum fit defluxus maris ad meridiē. Quia loca ad artū sūt altiora. cuius signū est qꝛ sol nō superfertur locis illis: sꝫ magis circumfertur faciens inequales noctes diebus ꝛ econuerso. scđm ꝙ magis et minus illis partibus appropinquat.

Capitulum .iij. quod sic incipit. De generatione autem ipsius ꝛc. Premisso de quibusdam est infectio circa naturam maris inuestigat natura locum eius interserens cuiusdam false opinionis exclusionem.

Inquirenti generationem maris ꝛ causā salsedinis ꝛ amaritudinis eius: occurrit cōsiderare causam propter quā antiqui putauerūt ipm esse ꝑncipium oīs aque. q̄ causa talis est. cuiuslibet elemēti videtur esse multitudo aqua defluunt partes alie. sicut ignis qui est in superiori loco ꝑncipium est oīs ignis. multitudo aeris q̄ est ī loco sequēti ꝑncipium est omīs aeris. ꝛ eodē modo est in terra. quare multitudo aque que est ī mari ꝑncipiū est oīs aque. nā fluuij nō hñt multitudinē aque stabilē nec totaꝫ simul: sed cotidie succedit aqua aque per generationem. quare mare ꝑncipiū est oīs aque. ideo fluuij dicūtur terminari in ipm ꝛ fluere ab ipso. nec obstat dulcedo fluuioꝝ: cum mare sit salsum: qꝛ aqua salsa collata fit potabilis. Dubitatur quare ipsius maris aqua nō est potabilis: sꝫ est salsa huius enim dubitatiōis solutio est utilis ad recte opinādū de natura maris. Sciendū est igitur ꝙ aqua ordinatur circa terrā sicut aer circa aquā ꝛ ignis circa aerē. sole igitur moto circa spherā elemētoꝝ: qđ subtile ꝛ dulce est ī aqua sursū ducitur per singulos dies ꝛ iterū infrigidatū deorsū fertur sicut dictū est ꝑus. Dicere igitur solē volui circa terrā cōtinue qꝛ indiget humido ad cibationē ꝙ nō posset sibi exhiberi ab eodē loco ꝛ adducere ad hoc arbitrāt de igne qui tādiu viuit quādiu habuerit humidū pro alimēto ridiculū esse multipl patet. humiditas q̄ sursū ducitur nō pertingit usqꝫ ad solem. Preterea nō est similis ascēsus vaporis ad flamā ꝛ ad solem flama enim per cōtinuū humidū ꝛ siccū alia ꝛ alia generatur. qđ est impossibile dicere circa solem qui semꝑ manet idē. Si enim se haberet ad vaporē sicut flama nō solum esset nouus quolibet die sicut dicit eraclitus verūetiā cōtinue innouaretur. Preterea eleuatio humidi a sole similis ē calefactioni aquaꝝ ab igne subtus ardēte sꝫ ignis

huiusmodi nõ mutaŕ ab aquis sic eleuatis ꝛ si ipsas totaliter facit euaporare ergo nec
sol vaporē attrahit ad nutrimentū. Preterea opinio predicta incõuenienter enra
nit tantũmodo de sole ꝛ neglexit salutē alioꝝ astroꝝ que tot ꝛ magna sunt ut eoꝝ salus
negligi nõ debeat. Preterea opinio predicta est eque rõnabilis sicut illa q̃ dicit ter
ram prius fuisse humidã ꝛ a sole calefactã euaporasse ꝛ sic aerē factū ex illo vapore atqꝫ
celū augmētatū esse ꝛ ventos gñatos q̃ oĩa falsa patēt ex hoc qḋ videmus illud qḋ ele
uatur sursum iterum resolui in aquã ꝛ deorsum tēdere siue in eadē regione siue in alia
Causa igitur amaritudinis ꝛ salsedinis maris hec est. dulcis ꝛ potabilis pars aque
propter leuitatē sursum ducitur. amaꝝ autē ꝛ salsuꝫ propter grauitatē inferius manet
tanq̃ in proprio loco. cõueniēs eĩm est ut aqua habeat propriū locuꝫ sicut ꝛ alia elẽta
locus eĩm iste qui videtur nõ est maris tantum: sed totius aque: q̃uis quedã pars eius
sursum euaporet. Sicut eĩm vēter aĩalis est proprius locus totius alimēti ingredie
tis: nõ obstante q dulce ꝛ potabile ipsius a calore naturali actratū cito resoluatur ĩ car
nes ꝛ alias partes corporis. superfluitates autē amare ꝛ salse existes resideãt in vētre
Ita locus maris existimari debet proprius totius aque. q̃uis in ipso resideat sola
pars grauis ꝛ salsa. dulcis ac potabilis cito euaporat sursum.

Capitm. iiij. qḋ sic incipit. Quare autē antiquã dubiõnem ꝛc̃. Propter qḋ
mare nõ videŕ crescere cū multa ꝛ magna flumĩa cõtinue intrēt in ipm simul
cum hoc improbãs opinionē platonis de cõtinuatione fluuioꝝ ꝛ maris.

Inqueratur quare nõ crescit: cū multi ꝛ imensi fluuij per singulos dies intrent
in ipm. Dicēdum est q illud accidit propter diffusionē aque illatã. videmus
eĩm aquã in latū diffusam interdū esse tãte profunditatis ut statim exsiccetur
sicut cyatus aque diffusus super totã latitudinē vnius mense ꝛ hoc modo flumina in-
trantia magnã latitudinē maris cito ꝛ latēter exsiccãtur. ꝓpter qḋ nullū videtur aug
mētum facere ad multitudinē aquaꝝ que sunt in mari. Illud etiã qḋ plato scripsit
in fedone de fluuijs ꝛ mari est impossibile. dicit eĩm q oĩa continuãtur eũdã loco cir
ca medium terre mediãtibus quibusdã foraminibus in quo medio maxima est multi
tudo aquaꝝ tanq̃ fontis maximi qui vocatur tartarus. Ex quo per cõtinuū motuꝫ
deriuãtur flumia ꝛ cetera maria q̃ iteꝝ circulariter mota reũtuntur ad predictū locum
siue per eandē partē per quã exiuerūt siue ꝑ oppositã. Ita q eoꝝ descensus est tãtum
usqꝫ ad mediū. postea q̃ oĩs motus eoꝝ est lano sursū. Sapores autē ꝛ colores diu
sos accipiunt aque ad diuersitatē terraꝝ per quas fluunt. Hec opinio impossibilis
apparet ex multis. nã ex ipsa accidit fluuios nõ semꝑ fluere scḋꝫ eundē modū. si cl ex
motu aquaꝝ in tartaro nūc sursū nunc deorsū fiat emanatio fluuioꝝ: oportet q idē flu
uius aliqñ currit inferius aliqñ supius ex q̃ accidet fluuios supiores eē ex fõtibus a qbus
scaturiūt. Preterea si semꝑ saluaŕ equalis aqua. qz quãtū extra tartaꝝ fluit. tãtum
ipsius ad tartaꝝ reũtiŕ: oportet excludere oēm gñonē ꝛ euaporationē aquaꝝ. Pre
terea si oĩs fluuij siue mediãtibus alijs siue imediate terminantur ad mare. nullus sub
trat terrã qui iteꝝ nõ procedat. Preterea si ex predicto loco flumĩa exeūt: oportꝫ cõ
cedi magnitudinē fluuioꝝ ex magnitudine exituꝫ a tartaro qḋ nõ est veꝝ: ymo magni
tudo fluuioꝝ ex hoc causaŕ q longe fluunt per loca cõcaua suscipiētes aquas alioꝝ flu
uioꝝ anteq̃ intrēt mare. sicut patet in danubio ꝛ nilo. Aliqui tamē alias dicūt causas
magnitudinis fluuioꝝ esse. s. multitudinē fõtiū. Preterea mare cū sit locus naturalis
aque nõ habꝫ aquã alterius loci pro origĩali ꝑncipio. Patꝫ igiŕ qs sit locus ꝓprius aq̃ po
tabilis ac leuis . ꝛ q̃ deorsū manet ꝛ q mare magis est terminus aquaꝝ q̃ principiū.

Capl'm. v. qđ sic incipit. De salsedine autē ipsius dicēduz est z c̄. Destruit opiniones quorumdā de generatione maris.

Quidam putāt mare aliqñ incipere z itez desinere esse. accipientes hanc opinionē ex hoc ꝙ mundū dicunt gñari. mare autē tanq̄ locus aque quedā ꝓncipalis est pars mundi. Putāt eīm ipm aliqñ anichilari. dicit eīm democritus ꝙ caripdis. i. quedā profūdas terre his absorbuit portē maris. itaqz preterea absorbitio discooperit mōtes. aqua eni totā terrā circundabat. i. in secūda vero discooperuit insulas z ultimo totū absorbebit relinquēs totā terrā aridā. q̄ opinio paz dīt a fabulis esopi. inuētori enī fabulaz irato cōtra mare ita cōuenit loqui cōtra portus vel fluctus maris. inquisiton autē ventana nō. Preterea siue aqua mãserit ꝓmo in proprio loco ꝓpter pondus sue ꝓpter aliā causā: oportet ipam in eodē manere semꝑ ꝓpter eam dē causā aut eleuata a sole nez nō descendit qđ falsuz est. nichil eīm dīt semel aut sepe hoc fieri sueīm sol quiescat a motu ita ꝙ semel tantū aqua sursū lata descēdet nō erit exsiccans. si vero cōtinuet circulationē ꝓpropinquās eleuabit cōtinue aquā que in terra descendet ipso recedente. Acceperunt autē predictā opinionem de mari ex hoc ꝙ multa loca nunc apparent sicca que prius fuerunt humida cuius causam non oportet putari absorbitionem caripdis sed eam quā diximus in fine libri precedentis.

Capl'm. vj. quod sic incipit. De salsedine z c̄. Inquirit causam salsedinis maris scdm opiniones aliorum z improbat eas.

Causam salsedinis assignare nō possunt illi qui semel totaliter ipm generant: dicētes ꝙ eleuata humiditate multa q̄ erat circa terrā a sole: residuū factū est mare. si eīm causa salsedinis dicat esse admixtio q̄ potuit aquā illō prius dulcem facere salsam qñ reducta fuit ad minorē quātitatē per euaporationē predictam oportet ꝙ reducunte tāta aqua mediāte pluuia quāta erat illa q̄ euaporauit sit alia causa salsedinis aut nō sit salsum mare. si autē a ꝓncipio fuit salsuz: dicēda erat causa salsedinis. qz tunc nō fuit euaporatio sicut nunc. Qui autē causam salsedinis ponūt admixtionē terre delate a fluuijs in more ostēdētes terrā multos habere sapores: ꝓmo incidunt in hoc incōueniēs ꝙ fluuios oportet facere salsos nam si admixtura terre i tanta multitudine aque quāta est maris capiēns oīs fluuiales aquas causat salsedinem: multo magis hoc faciet in vnoquoqz fluuioz. qz mari nō dāt nisi per salsedinē: nullus autē fluuius salsus venit in mare in quo oēs simul fluūt. Similiter hij qui causaz salsedinis maris dicunt esse qz est sudor terre: si methaphorice lōquātur: sufficiēter dicunt. ad cognoscendā autē naturā salsedīs insufficiēter qđ tripl'r patet. Primo qz nō est manifestū vtrū sudor huiusmodi salsus sit qz dulcissimū separatur ab eo. aut qz aliud admiscetur eidē. vtroqz eī modo pōt aliquid dici salsū fieri. nā aqua collata ꝑ cineres z etiā per calcē salsa fit admixtione alicuius partꝭ eius per qđ trāsit. vrina vero collata in vesica fit salsa humido dulci eius qđ potatū est trāseunte in alimētum. Videtur tamē vtroqz causa in aliquo salso cōcurrere. Nā vrina per hoc qđ dulce separatuz est a potu relinquitur amara. z etiā aliqd videt admixtū ei qđ est amaz ꝙ facta residētia in vase apparet. z eodē modo videt causam salsedo sudoris qz exit a corpore aīalis. Et talis salsedo repta in vrina vel sudore est ꝓpt indigestionē illiꝰ residui. in terra autē nō potest reddi causa ꝙ eius sudor sit indigestus. Preterea nō est possibile ex terra desiccata z calefacta exire tantā multitudinē aque. nā mare multū plus habet aque q̄ sit ea q̄ separatur per exalationē. Preterea nūc terra desiccata nō sudat aquā salsam. Et nec est in ꝑ gñone maris aqua eius fuit sudor terre desiccate. Sz magis videtur salsedo

causari in aqua ex hoc ꝙ humidum ⁊ dulce a sole eleuatur ⁊ residuum vocatum mare salsum relinquitur. sic igitur cum terra sicca non possit sudare tantam aquam nec humida existens exsudat: impossibile est ꝙ mare sit sudor terre.

Capitm. vij. quod sic incipit. Nos autem dicamus ⁊c. Assignat veram causam salsedinis maris confirmando eam quibusdam signis.

Esumēdum est duplicē esse exalationē quaꝝ vna est humida ⁊ alia sicca. ⁊ adiungēdum est ꝙ elemēta perseuerāt eadē scdm spēm ⁊ nō scdm numeꝝ succedit enī aqua aq̄. sicut patet ī fluētī ⁊ flama flame. ⁊ eodē modo aer aeri. Cuius talis successio gn̄onis ⁊ corruptiōis in partibus eiusdē elemēti in vno fit velocior ī alio tardior. His suppositis intelligēdum est ꝙ sapor salsus causatur ꝓpter alicuius indigesti admixtionē qd̄ eīm indigestū est salsum ⁊ amaꝝ videtur. tale autē maxime ē superfluū alimēti. ut patet in vrina q̄ propter indigōnez subtilissima est. bene eīm digesta cōpetēter condēpsata est. ⁊ similiter cum sudore separatur aliquid indigestū reddēs ipm salsum. in quo calidū obtinere nō valēs ipm indigestū relinquit. Propter causam predictā dixerūt aliqui mare factū ex terra adusta. ꝙ veꝝ nō est. licet veꝝ sit ipm fieri salsum ex aliquo tali. sicut eīm in vrina sudore ⁊ adustis aliquid relinquit qd̄ a calore digeri nō potuit: ꝫ indigestū remanēs est causa salsedinis: sic ⁊ in mari oportet intelligi ex exalatione calida ⁊ sicca aliquid adustum remanet mixtū qd̄ exalato humido in nube aquosa deorsū fertur cū pluit ⁊ hoc semꝑ fit scdm quēdam ordinē qui repitur īter exalationes adinuicē ⁊ inter ipsas respectu pluuiaꝝ. talis igitur admixtio causa est salsedinis in mari. Signū autē huiꝰ est q2 aq̄ australes ⁊ auptunales grauiores ⁊ grossiores sunt. Australes quidē q2 auster est ventus estuosus trāsiens ad nos per loca calida paꝝ habēs de vapore humido ⁊ multū de calido ⁊ cōprehendit multā exalationē calidā ⁊ siccā ex propinquis locis ꝓpter ꝙ calidus est. Boreas autē a frigidis locis veniens frigidus est ⁊ expellēs vapores serenus apud nos est: licet in oppositis locis sit aquosus. sicut auster hyems in libia apud nos pluuiosus est faciēs multiplicem admixtionē alicuius adusti vi alicuius planete in auptuno qui ꝓpter calorē precedētis estatis pluuie multū habēt d terreno adusto mixtū ⁊ ideo ꝓme pluuie auptunales grauissime sunt ⁊ grosse citissime descēdētes deorsū. mare itaqz ⁊ calidū ꝓpter multitudinem taliū q̄ fuerūt ignita admixta aque. qm̄ ignitū potētialr calidū est. sicut patet in cinere ⁊ calce ⁊ illa ypostasi q̄ fit in vrina maxime illoꝝ aīalium q̄ habēt ventres calidissimos. In exalatioibus autē que fiunt sursū ex mari aliud salsū eleuatur cum dulci tamē minoris quantitatis ꝙ dulce. sicut in pluuia aliquid salsum deorsum fertur. tamē minus in ipso dulci. ⁊ ideo propter talem equalitatem exalationis ⁊ pluuie mare remanet vniforme. Causa autem ꝙ euaporans ex mari salso resolutum in aquam fit dulce: est quia tale vertitur ad naturam propriam aque. sicut vinum ⁊ oīs humores vaporantes reuertuntur in aquam cum vapor ille infrigidatus resoluatur in humidum. nam oīs passiones saporis et coloris ac similium que reperiuntur in aqua fiunt ex alicuius cōmixtione qualecumqz eīm fuerit illud quod admixtum est: talez facit saporem. Sicut alibi dicetur. Nunc autem hic dicimus ꝙ aliqd maris sursuz ducitur ⁊ fit potabile ⁊ deorsum aliqd descendit quod est graue ⁊ amarum ⁊ propter pondus subsistit potabile. ⁊ ideo non defficiunt fluuij nec mare quia semper pars subcedit parti. ⁊ si non in eodem loco semper hoc fiat. eodem modo oportet putari de terra quia aliqua eius pars sursum resoluitur ⁊ aliquid resolutum in terram infra descendit.

Capl'm. viij. quod sic incipit. ꝙ autē ex mixtione alicuius salsum ⁊c̄. Confirmatur pluribus exemplis partim artificialibus partim ⁊ naturalibus salsedinem maris causari ex cōmixtione alicuius.

Alsum esse mare ex cōmixtione alicui9 cum aqua patet plurib9 signis. quoꝝ primū est hoc. si quis vas cereū vndiqꝫ clausuꝫ in aqua maris posuerit: quod resudat interius fit dulce tanꝗ̄ terrestri admixto aqua maris segregata sic ab eo. Secundū signū est q2 aqua maris grauior est aqua dulci. Tertiū est ꝙ grossior est fluuiali. vnde magis sustentās naues eque pōderatas. ꝓpter qd̄ multi hoc ignorātes submersi sunt in fluuijs onerātes tantū naues in fluuijs quantū in mari. Quartum si quis multū sal permisceat aque dulci oua plena supernatāt q2 aqua facta est corpulētior ad modū luti ꝓpter sal. vnde operationes salis accipiunt signū sufficiētis inspissatiōis per oua supernatātia. Quintū signū est q2 in palestina quoddā stagnū salsissimum est ꝙ si quis proiecerit hoīes ligatos aut asinū nō submergiť cuius aque sic amare sūt ⁊ salse ut piscis nō nascūur ī eis. ⁊ sic ipissa ut vestimēta sordidētur si supra fundātur ipsis. q̄ oīa sunt signa alicuius terrestris admixti causātis salsedinē. Sextū est ꝙ quidā fons in chaonia est fluēs salsus in quēdam fluuiū dulcē quidē: sed pisces nō habentē. in quo repiuntur sales qui fiunt ex fōtibus cuius aque decocte post infrigidatiōnē euaporāte humido cū calido: fiunt sales lapsi. ⁊ subtiles sicut nix. virtutis debilioris ⁊ plus delectabiles ꝗ̄ alij sales: licet nō sūt multū albi. Septimū ꝙ in quibusdā locis arabie nascunť calami ⁊ scirpi. quoꝝ oīs decocti cū aq̄ post inflatiōnē remanēt salsi. Octauū signū est q2 quicūqꝫ fluuij vel fōtes sunt salsi: aquā eoꝝ oportet putari primū multū calidā. deinde extincto calore infra terrā remanet aliqd terrestre adustū ad modū calcis aut cineris. Nec solū fit aqua salsa a dmixtione huius terrestris: veꝝ etiā oēs modos recipit sapores. q2 terrestre adustū plenū est aliquib9 virtutib9 natis facere oēs sapores in aquis. ⁊ ideo aq̄ dulces trāseuntes per ipm saporē accipiūt ab ipso: ita ꝙ aliqua est acceptosa. sicut aqua q̄ est in siccania sicilie qua vtunť hoīes in quibusdā locis loco aceti. Circa ligō etiam fōs est acetose. in cithia fōs est cuius aqua amara reddita maꝝ fluuiū in quē intrat. dria ergo sapoꝝ in aquis ex his q̄ miscenť eisdē causatur de aquis ergo ⁊ mari eorumqꝫ permutatiōibus ⁊ passiōibus tāta dicta sunt.

Ca. ix. qd̄ sic icipit. De spūb9 aūt ⁊c̄. Determīat de gn̄one vētoꝝ quātū ad causā materialē ⁊ causā efficiētē cōfirmās rōne ⁊ exēplis causā gn̄onis ipsoꝝ.

E spūbus autē iā dīc est resumētibus ꝙ exalatiōis due sunt spēs vna humida que dicitur vapor. alia sicca quā possumus appellare fumū. nō ꝙ pria humida careat oīni sicco nec secunda careat oīni humido: sed dicuntur tales a predn̄ante loco. lato igitur sole circulariter caliditas eius eleuat humidū. ꝙ lōgius factū a terra infrigidatur ⁊ in aquā vertitur. propter qd̄ magis fient pluuie in hyeme ꝗ̄ in estate. ⁊ nocte ꝗ̄ die: licet nocturne non sic sentiantur sicut diurne. aqua autem pluens tota destribuitur in terra existit multa caliditas. que iuncta calidiori solis lati super terram eleuat eius humidum desiccans eam. ex quo necessarium est fieri ambas exalationes scilicet vaporosam ⁊ fumosam. vaporosa quidem maior exn̄s principium est aque pluentis fumosa vero principium est ⁊ materia ventorum. Predictas autem exalationes specie differre inter se ac ipsas causari necessario ex sole ⁊ caliditate q̄ est in terra manifestū est ex euidētia opeꝝ. ⁊ qm̄ predicte species exalationis drn̄t: ideo alia spēs est venti alia pluuie. Aut sicut quidā dn̄t idē met motus est vētus ⁊ cōdēpsatus est pluuia ꝗ̄uis aer fiat ex his q̄ cōpetunt vapori in fumo. vapor eīm humidus

est et frigidus bene terminabilis. fumus autem siccus et calidus. conuenit ergo cum vapore in humido et cum fumo in calido. consistit enim ex utrisque tanquam simbolus. vaporem autem esse frigidum patet ex hoc quod aqua per suam naturam frigida est. Preterea non omis motus aeris facit ventum. nec omis motus aque facit fluuium. sed solum illius qui fontalis existis fluit. sic et motus aeris casualiter factus non est ventus: sed habens principium velut fontem exolationem fumosam ventus est. Testatur autem dictis ea que fiunt in alto. nam quia continue fit maior et minor exalatio: semper fiunt nubes et venti. licet diuersimode secundum tempora et loca diuersa. nam quia aliquando vapor fit multiplicior. et tunc annus fit pluuiosus et humidus aliquando autem quia exalatio fit multiplex. ideo annus tunc fit ventosus et siccus et aliquando in eodem anno fiunt siccitates et imbres siue in eadem regione siue in diuersis secundum pluuiam et diuersitatem exalationis ventose vel pluuiose. in eadem etiam regione superior pars ventosa et sicca. Inferior vero frigida et humida et econuerso. sicut contingit in corpore animalis. Propter etiam eandem causam post pluuiam fit ventus maxime in locis illis in quibus fiunt ymbres. quia terra infusa aquis et exsiccata a calido solis et ab eo quod in ipso est eleuatur exalatio sicca que est materia venti et cessante vento calidum vaporis sursum fertur. et vapor infrigidatus fit aqua. propter quod contingit pluuio facta etiam pluuia infrigidatur exalatio sicca. et cessat flare. ita quod aque faciunt cessare ventos et ventis cessantibus fiunt aque. Propter eandem etiam causam plurimi venti fiunt ab austro et borea sol enim in hec loca non supergreditur super occasum et orientem consumens exalationes ad ista loca surgentes quas non consumit in lateribus aquilonis et austri. propter quod ibi fiunt nubes quia appropinquante sole illis locis fit exalatio humidi. que sole ascendente conuertitur in aquam. Sol etiam latus ad tropicos et a tropicis causat hyemem et statem. causat etiam multam aquam in locis ad que et a quibus vertitur. scilicet ad austrum et meridiem. qua facta necesse est pluuiam exalationem causare sicut ex lignis viridibus multum fumum. ex hac fit multiplex ventus. Ita quod rationabiliter plurimi et principales venti sunt australes et boreales.

Capitulum .x. quod sic incipit. Latio autem ipsorum obliqua est et cetera. Determinat quali motu venti mouentur et quale sit principium ipsorum.

Cum venti circa terram ferantur post exalationem factam in sursum in rectum manifestum est motum ipsorum esse obliquum. principium autem ex quo incipiunt moueri est desursum cuius signum est quia prius mouentur nubes in alto existentes quam sentiantur venti prope terram. veruntamen quoniam ventus est multitudo exolotionis sicce consurgentis ex terra et mote circa terram: patet quod principium materiale ipsius est desubtus. licet principium motus principaliter dicetur sursum ubi incipiunt. Sunt autem parui et modici venti in locis ubi primo generantur. conuenientibus autem multis exalationibus ex processu longinquo ventorum fiunt validi. sicut patet etiam in fluuijs. cuius signum est quia in locis borealibus tempore hyemali regio est tranquilla et sine vento. In propinquis autem locis modicum flat boreas et quasi latenter. procedens autem extra fit spiritus maximus et insignis. de natura ventorum quo modo fiat de ymbribus et siccitate ac ipsorum ventorum motu dictum est.

Capitulum .xj. quod sic incipit. Sol autem et cessare facit et cetera. Determinat de causis cessationis diminutionis et augmenti ventorum.

Virtus solaris consumens exalationes antequam possint congregari cessore facit ventos et exsiccans terram preueniendo exalationes ne fiant prohibet ventos fieri. sicut magnus ignis velociter comburens modicum combustibile prohibet fumum fieri. et quoniam ad predicta siccida caliditas solis maxime est efficax circa ortum orizontis: ideo tunc maxima fit tranquillitas

usq₃ ānuales siue autunales ventos. qui vocātur eresij ⁊ usq₃ ad precursiuos vocatos prodromos. Uniuersaliter autē fit trāquillitas autē ꝓpter intēsum frigus extinguēs exalationes aut ꝓpter intensum calorē consumentē iam factā exalationē vel impedientē ne fiat in temporibus autē intermedijs fiunt pluuie ⁊ tranquillitates. aut qn do nondum facta est exalatio aut iam quando facta est ꝑus preterierit ꝙ alia succedat sibi. Fiunt venti ⁊ augentur tēpore ortus ⁊ occasus orionis. qꝛ funt in permutatione temporis. oritur eīm quando estas permutatur in auptuno. ⁊ occidit in permutatione hyemis. permutationes autem tempoꝝ propter indeterminationē plene sunt turbationibus. Ethesie. i. venti septentrionales flant post versiones solis et ortum canis statim. i. quando sol fuerit multum propinquus. vel multum longinquus a nobis. prope eīm exñs exsiccans impedit exalationē ne fiat. modicum autē accedēs quia glacies liquescunt ⁊ terra siccata ⁊ propria a solis caliditate tingescit fiunt exalationes ⁊ venti. sed hoc magis accidit diebus ꝙ noctibus propter frigiditatē fit aliqualis congelatio ⁊ humiditas que prohibent multam exalationē fieri. exalat eīm siccum habens humiditatem tamē fuerit calefactum.

Caplm. xij. quod sic incipit. Dubitant autē quidam ⁊c̄. Inquirit quare venti boreales quasi continue flant post solsticium estiuale et australes nō sic flant continue post solsticium hyemale manifestans ꝙ auster non flat a pollo antartico sed a loco qui est sub tropico estiuali.

Dubitatio autem contingit circa ventos. s. quare post estiuale solsticium continue flat ethesie. i. venti boreales post solsticium hyemale non sic continue flant leutonici. i. australes venti. Causa autem predicte differentie est quia boreas flat a locis septentrionalibus plenis multis aquis ⁊ niuibus quibus liquefactis post estiuas versiones magisꝙ in ipo solsticio qꝛ caliditas āpliori tp̄re facta ē multe fiunt exalationes sole adhuc exñte ꝓpe. Similr̄ etiā post hyemale solesticiū flant omichie qui sūt vēti debiles minores ⁊ tardiores borealibus ⁊ isti incipiunt flare septuagessimo die post solsticiū estiuale ⁊ in principio veris debiles quidā exñtes ꝓpter paruum vigorē exalatiōis eleuate a sole longe exñte nec sunt cōtinui qꝛ exalatio segregata debilis ⁊ superficialis exñs cito consumitur. Alia aūt multū congelata eleuari potest ꝓpter debilitatem caloris. ⁊ ideo tales venti interpollatim flant donec post solsticium estiuale flauerunt ethesie q̄ tunc quasi cōtinue flant. Auster aūt nō a polo antartico flat sed a tropico estiuali. Ad qđ intelligendū sciendū est ꝙ terre habitabilis due sūt decisiones. vna quidē ad poluz articū q̄ est super nos. alia ad antarticū q̄ est infra nos ⁊ hec due iuncte simul hn̄t figurā timpanilē ⁊ faciūt duos conos vnū cuius basis ē tropicus estiualis ⁊ conus mediū terre. aliū cuius basis est tropicus hyemalis ⁊ conuz mediū terre ⁊ hee due sunt possibiles habitari nec ultra tropicuz estiuale est habitatio his qui habitant ad polum articum qꝛ verba eoꝝ nunꝙ tendit ad meridiē nec etiā sub pollo est habitatio ꝓpter frigus. ⁊ sic habitatio est inter tropicuz estiualem ⁊ punctum propinquum polo cuius signū est stelle ille que vocantur corona cum fuerint in meridiano sunt directe sup caput nr̄m. Describere igit̄ terrā habitabilē circulr̄ rediculū ē patet rōne nā latitudo habitabilis per circulū poli artici ⁊ circuluz solsticij estiualis determinata est longitudo vero ab oriēte in occidēs circulariter protēdi potest exñs tota preambulabiliꝫ nisi mare prohibeat. Patet etiā ex his que apparēt lōgitudo multū dr̄t a latitudīe. nā siquis mēsuret nauigādo ⁊ numerādo ⁊ ab ultimo termīo occidētis ubi sunt herculis colūne circa fines hyspanie usq₃ ad indiam superiorē a pncipio

ariktur q̃ est longitudo nr̃e habitabilis multo maiorē inueniet distantiā q̄ sit ab ethiopia usq̃ ad extrema sicbie q̃ est latitudo eiusdē plus eīm excedit longitudo predictā latitudinē q̄ quinq̃ excedāt tria nam in latitudine quidā terminus versus polum est inhabitabilis ꝓpter frigus. terminus autē tropici ꝓpter estum in lōgitudine vero terminus indie quo ad habitationē licet de se totus circulus sit habitabilis. Quū igitur extimādum est eodē modo se habere quosdā ventos in parte habitabili ad polū antarticum qui est super nos idō sicut hic boreas flat ab vrsa q̃ est super nos nō tamē pertingit ad habitabilē alterius poli qđ est appogenos .i. nō longe flans q̄uis boree qui flāt in nr̃a habitabili ⁊ in ipsa deficiāt ꝓpter nō longe flare ita alia vrsa flat ventus qui hic nō pertingit. Circa mare etiā libye que est ad antrū nr̃e habitabilis ita flant euri ⁊ zephiri successiue sicut boree ⁊ auster circa nos ex quo patet q̄ auster nō flat a polo antartico nec etiā flat a tropico hyemali q2 si ab illo flaret oporteret aliū a tropico estuali flare versus nos a meridie quē nos videmus. Causa autē vehemētie austri nō est multitudo aquaꝝ ⁊ niuium vel humiditatū q2 talibus caret locus a quo flat ꝓpter vicinitatē solis sed tamē q2 locus ille expansus est magnꝰ ⁊ amplior ⁊ iccirco auster vero est magnus ventus. magis pertingens ad partes boreales q̄ boreas ad australes q̃ igitur causa ventoꝝ ⁊ q̃modo se habeant adinuicē dictum est.

Capl̃m. xiij. quod sic incipit. De positione autez ipsoꝝ ⁊c̃. Premissis que dicta sunt de ventis determinat positionē ordinē numerum ⁊ cōtrarietatem ipsorum oīs qui sunt principales in eis.

E positione ⁊ contrarietate ventorū ⁊ quos simul flare contingit ⁊ qui ⁊ quot sunt considerare volentibus supponatur prius q2 sic circulus zenonis rotūdus est ita eius pars que habitatur a nobis potest ymaginari circularis in qua corpora scđm locum erunt plurimū distātia localiter sicut cōtraria scđm spēm sunt plurimū distantia specifice scđm locum autē plurimū distant opposita adinuicē diametralr̄ ut occidēs equinoctialis orienti equinoctiali polus articus siue vrsa polo antartico siue meridiei oriens estiualis occidenti australi oriens hyemalis occidenti hyemali.

Quū igitur predicta disponuntur adinuicē distare scđm diametruz contraria scđm locū propter quod ⁊ ventos necesse est contrarios esse adinuicē q̄ scđm diametrū opponuntur hij autē a locis diametraliter oppositis sicut zefirus qui flat ab occidēte equinociali contrarius est apeliotes qui flat ab orientali equinociali. boreas autē dictus aperchias qui flat ab ursa contrariatur austro qui a meridie kkeyas vero ab oriente estiuali contrarius est vento qui dicitur kyps iste eīm flat ab occidēte hyemali q̃ loca diametralr̄ opponūtur ⁊ nō sicut dictū est supra. Eurus etiā flans ob oriente hyemali vicinus austro cōtrariat argeto q̄ quidā vocāt olimpiā alij stinora iste eīm flat ab occidente estiuali qui locus orienti hyemali diametraliter opponitur. Tresquias autē intermedius argetis ⁊ boree ⁊ messes qui medius est boree ⁊ kekye nō habēt vētos cōtrarios qui a regione diametralr̄ posita ei aqua flat messes. s. ab intermedia occidētis hyemalis ⁊ meridiei flaret alius ⁊ similr̄ a regione que diametralr̄ opponitur ei aqua flat treskyas que est media oriētis hyemalis ⁊ meridie flaret alius ventus quod non videmus nisi modicus vētus ibidē flat quē habitatores vocāt fenicbiā. Ea aūt q̃ de predictis vētis ⁊ eorum oppōne dicta sunt patent in hac figura. Principalissimi igitur vēti hi quoꝝ plures sunt ordinati ad septentrionē q̄ ad meridiē q2 plus est aque ⁊ niuis ibidem quibus liquefactis ⁊ calefactis necesse est cōplurez fieri exalationem.

ꝛ per cōsequens plures ventos quoꝝ principalis est boreas dictus aperchias ꝛ treskyas medius argetis ꝛ boree reducitur ad ipm̄ auster autē qui a meridie ꝑncipalis est inter australes ad quē reducūtur kyps qui est ab occidēte yemali ꝛ finiticis qui medius est inter eurum ꝛ austrū. Zephirus autē qui ab occidēte equinociali ꝛ argetes qui ab occidēte estiuali inter boreales cōputanꝰ vniuersalꝰ et hij vocātur boreales hij australes occidētales eim̄ frigidiores exñtes reducūtur ad boreā ꝛ oriētales autē calidiores reducūtur ad austrū sunt aūt oriētales calidiores qꝛ pluri tp̄e sunt sub sole. occidētales vero citius relinquūtur a sole ꝛ tardius ꝛ appropinquāt locis calefactis a sole.

Capl̄m. xiiij. qd̄ sic incipit. Sic autē ordinatis ventis ꝛc̄. Declarat ꝙ cōtrarij venti se adinuicē prohibēt ꝛ ꝙ cōtrarijs tēporibus flant cōtrarij ꝛ ꝙ boreales maxime faciunt alios cessare ꝛ que sunt ꝓprietates ventorum.

Rdinatis itaqꝫ ventis modo predicto manifestū est ꝙ nō contingit simul flare illos qui cōtrarij sunt scd̄m diametrū eo ꝙ alter ipsoꝝ per sui violentiā aliuz expellit nō cōtrarios autē cōtingit simul flare kekyqꝫ ꝛ eurū ad idē signū flare cōtingit cum tamē prinꝰ ab oriēte estiuali fit secundus ab oriēte hyemali. Flant autē cōtrarij tp̄ibus cōtrarijs ut equinociali vernali kakeyas ꝛ alij vēti qui sunt ultra tropicū estiualē in auptuno autē kyps qui diametraliter qui cōtrarius est kakeye circa versiones autē estiuales maxime flat zephirus ꝛ circa hyemales eurus. Vēti autē septētrionales. s. boreas ꝛ creskyas ꝛ arges maxime obuiant alijs ꝛ eos cessare faciūt eo ꝙ de prope est impetus ipsoꝝ crebriqꝫ sunt ꝛ fortes ex quoꝝ flatu dissoluūtur nubes ꝛ effugātur ꝛ ideo serenissimi sunt nisi qñ fuerint magis frigidi ꝙ̄ fortes prius cōgelant vaporē quē propellāt ꝛ ideo tunc nō serenat sed potius generāt imbres aut niues kekyas autē qꝛ reflectitur in se ip̄m non est serenus vnde prouerbialiter dicitur de aliquo ad se reflexio trahit ad se ip̄m ut kekya ad nubem. Successiones autem ventorum sepe fiunt hoc modo qꝛ cessante vno incipit flare ille qui consequenter se habet qd̄ euenit propter solis translationem nam sol est principium eleuandi exalationem que est materia ventorum ideo vnus succedit alij ordinate scd̄m motum solis reperiuntur duo venti contrarij habere eumdem effectum aliquando cōtrarium. verbi grā kyps ꝛ kekyas humidi sunt argetes ꝛ eurus sicci ita ꝙ eurus in principio siccus licet in fine aquosus messes ꝛ aperchias quia frigidissimi sunt nubilosi ꝛ grandinosi autez aperchias treskyas ꝛ arges stuosi autem zephirus ꝛ eurus. Causa autem quare kekyas est pluuiosus est duplex prima quia propter reflexionem ad se ip̄m nubes cōgregat. secunda quia medius boree ꝛ euri existens frigus est ꝛ ideo coagulans vaporem nubes condempsat ꝛ in aquam vertit kypus autem rarius hoc facit quia non est refluxiuus nec sic frigidus. Eurus autē pluuiosus est propter multam materiam et multum vaporem quem propellit aperchias treskyas sereni sunt ut dictuz est faciunt autem interdū corruscationes venti predicti ꝛ etiam messes quia frigidi sunt ꝛ de prope flant. Fulguratio autem habet causam a frigiditate nubis segregantis exalationem calidam inclusam in nube in nubem ꝛ propellentis eam inferius. Et quoniam predicti venti cito coagulant humidum nubis propter frigiditatem ideo quidam eoruz grandinosi sunt maxime auptuno ꝛ vere facientes hoc principales sunt aperchias kekyas ꝛ argētes cuius ratio est ꝙ enephie maxime fiunt qñ o alijs vētis flātibus alij incidūt in eos aūt ꝑncipalꝰ faciūt predicti tres ut dictū est. Echesie autē. i. vēti aglonares girat loca habitātiū circa occidētē hoc modo qꝛ boreas i treskyā argetē ꝛ zephirū incidēs cū incipiat ab vrsa terminaꝰ ultra occidentē equinocialē ibiqꝫ qui

escit. Zephirus est deinde girans ad orientē deuenit usqꝫ ad eurum qui flat ab oriē te hiemali de prima igitur q̄stione substātis accidētibꝰ ⁊ possiōibꝰ ventoꝝ dictū est.

Capl'm. xv. qd̄ sic incipit. De agitatione autē ⁊ motu terre ⁊ c̄. Inuestigat se cundum opiniones alioꝝ causam terremotus improbans eorum dicta.

Uod agitatio ⁊ motus terre causantur ex aliquo simili ei ex quo causant̄ vēti ideo cōuenienter cōsideratio eoꝝ sequitur tractatū de vētis tres autē de prece dentibus pħis videtur tres reddidisse causas de predictis. Anaxagoras eiꝫ ait etherē natū ferri sursū aliq̄n incidere in quedā loca cōcaua inferioris partis terre ⁊ tūc causare motū in ea. nā terra q̄ de se cōcaua est ⁊ spongiosa in superiori parte cōcludit̄ ⁊ consolidatur ꝓpter imbres condēsantes eam in inferiori autem remanet cōcaua. Causa autē predicta valde simplr̄ assignata est ponēs terrā nō esse simplr̄ deorsuꝫ ad quē vndiqꝫ feratur grauia ⁊ celis nō esse simplr̄ sursum ad qd̄ fer tur leuia. Prete rea terra nō est late ⁊ plene superficiei sed magis gibose et sperice. qd̄ patet ex hoc ꝙ orizon semꝑ fit alterum nobis translatis ad quācūqꝫ partē terre habitabilis. Pre terea dicere terrā manere in aere ꝓpter magnitudinē ⁊ tamē ipsam moueri de subtus in sursum percussam ab ethere sunt contraria. Preterea causa predicta nō saluat accidentia circa motum terre nec dicit quare magis in hac regione q̄ꝫ in alia ⁊ magis in hoc tēpore q̄ꝫ in alio fiant motus. Democritus autē causā terremotus dicit esse qꝛ terra plena aquis suscipit multā aliam aquā pluuialē. que tota nō potest suscipi i vē tre ipsius ⁊ ideo inferens vim terre causat motum in ea ⁊ qꝛ terrā siccam attrahit aqua exūs in locis repletis ad concauitates terre ex cuius transitu causatur motus in terra. Anximanes autē causā terremotus dicit esse qꝛ terra plus madefacta rumpitur q̄n desiccatur itaqꝫ frustra q̄ rumpuntur cadunt in concauitates ⁊ cōuertitur terra et ideo fit terremotus in siccitatibus ꝓpter tales fracturas ⁊ iterum fit in pluuiosis locis siccis temporibus qꝛ terra humectata ab aquis cadit in voragines terre. Si ratio demo criti ⁊ hec causa vera est oporteret terraꝫ in omibus locis apparere submersam quod falsum est in quibus fit terremotus. Preterea circa quedam loca fit terremotus que nō plus habent de submersione q̄ꝫ alia loca circa adiacentia. Preterea terrā concussā ⁊ per decisiones cadentem minus videmus aptam ad similitudinem fractio nem ⁊ casum. ⁊ ideo si hec esset causa terremotus semper minor ⁊ minoꝝ ⁊ tandē nul lus in eisdem locis terre quod non videmus.

Capl'm. xvi. quod sic incipit. Sed q̄m manifestum ꝙ necessariū ⁊ c̄. Assig nat veram causam terremotus q̄ est motꝰ spūs clausi in terram quod confir mās hoc quibusdam signis acceptis a temporibus ⁊ ventis.

Uoniam exalationem multam necesse est fieri ab humido et sicco ut dictum est prius ex hoc autem fit terremotus hoc modo q̄uis eīm terra de se sit sicca tamē habet multam humiditatem ex ymbribus ⁊ ideo calefacta a sole ⁊ a ca lore sibi inato necē est multā exalationē fieri cuius quedā pars extra eā exalat quedā i ter ipsam cōcludit̄ quedā parti extra fluit ⁊ parti intus retinet̄ ⁊ hoc supposito sciendū ē ꝙ corpus optū lōge moui vehemētissime maxime motuū est tale autē est ꝙ altissime alio penetrare ⁊ ꝙ natura spūs talis est ideo intra corpus maxīe est motꝰ. Qd̄ potꝫ ex cōiuncto sibi spū surgit i flāmā ⁊ velociter fertur causa igit̄ terremotus nō est aq̄ nec terra sed spūs infra terrā exn̄s cū fluerit ⁊ motus fuerit nō exalari extra. Et qꝛ trāquilita te exn̄te exalatio cōtinuꝫ infra terrā fit q̄ est materia vēti in ea adiungit̄ ꝑncipio vnde cepit solis exalatio idcirco ipsa multiplicata intus fit motus ⁊ īpetus infra terrā ex quo

causātur plurimi maximi terremotus siue simul intus fit talia exalatio siuē finalr totā feratur extra exīte etiā alto vēto extra mouebit eam licet minores sunt terremot9 qui fiunt nocte ꝙ die magis circa meridiē qꝛ tā nox ꝙ meridies maioria sunt trāquilitatis in meridie sol predñans reprimit exalationē in terra noctibus autē ꝓpter abundāñaz solis minus eleuātur exalationes a terra ꝛ ideo nocte ꝛ meridie fit fluxus sp̄s inclusi in fra terrā natura exalantis exterius maxime autē in nocte hoc fit circa diluculū qꝛ tunc sp̄a nati sunt incipere flare. si igitur talis sp̄s intus exñs ꝑncipium habeat infra terrā ꝙ ꝓpter multitudinē permutatū resoluatur sicvētus circularis fortiorē facit terremotū.

Caplm. xvij. qd̄ sic incipit. Ad huc autē circa loca talia ꝛ c̄. Confirmat causā predictam terremotus ex signis reperta in quibusdā euentibus cōtingentib9 circa partes inferiores maxime circa terram.

Igna autē ꝙ sp̄s inclusus causat terremotum in terra sunt hec ꝛ eīm circa illa loca fiunt fortissimi terremotus cūqz mare fluxibile est ꝛ regio spōgiosa substātialia propter qd̄ circa elispōticā achayā ciciliā ꝛ embelee qꝛ mare videtur sub intrare fiunt terremotus vnde circa ꝛ ibipm propter predictā causā emanauerūt aque calide. Fiunt autē terremotus in talibus locis qꝛ sp̄s factus vehemēs a multitudie maris repellitur in terrā qñō debet exalare ꝛ ideo regiones habētes cōcaua loca suscipiētes multū de tali sp̄u magis cōcutiuntur hoc autē ꝑncipaliter in vere ꝛ in auptuno ꝛ maxime tēporibus multū pluuiosis ꝛ in magnis siccitatibus talia eīm tēporat multū sunt vētosa. nam estas propter vehementē calorez cōsumentē exalationē ꝛ hyems propter frigus faciunt imobilitate sp̄s. In siccitatibus autē aer est spūmosus qꝛ qñō maior exalatio sicca fuerit facta ꝙ humida aer ach imos ꝛ sine sp̄u humido. In pluuiosis autē exalatio infra terrā exñs augetur eo ꝙ intercipiat in angustiorib9 locis ab aqua replēte cōcauitatē terre ꝛ qꝛ multus sp̄s cōprimitur in paruū locū ideo fluēs ꝛ impinguēs fortiter mouet terrā. Exēplum autē huius reperitur in corpore nr̄o lquo virtus sp̄s intercepti causa est terremotus pulsuū hoc enim accidit nobis propter variationem qꝛ tunc spiritus de foris subito intus latus comunicās spiritui interiori causat tremorē in corpore ꝛ hoc modo interdum circa terraz fit ita ꝙ aliquis motus eius ssimilatur tremori ꝛ aliquia pulsui. Quante autem virtutis sit spiritus ad mouendum nō solum patet ex his que fiunt in aere virtute ventoꝝ. verum etiā ꝛ in alijs que fiunt in corporibus aialium in quibus terra. i. maior contractio nerboꝝ et spassim. i. maior contractio corumdē a ceruice deorsum sunt motus spiritus aimalis habētes tātum vigorem ut multi simul nō possint vincere infirmos in tali motu constitutos ꝛ hoc modo oportet extimare sp̄m causare terremotū. Sensibiliter autem vidimus signa cause predicte nam in quibusdam locis terremotus incipiens nō cessauit ante spiritus vehemens quasi ꝛ nephemas erumpens exiuit super terram vnde nuper eradeam positi simile accidit ꝛ prius circa sacram insulam que fuit de numero vocarum eloy. i. consecratarum deo ventorum intonuit terra ad modum collis qua postmodū rupta exiuit tantus spiritus elleuans tantam fauillam ꝛ cinerem ꝙ propinquam ciuitatem liparcorum intinauerat ꝛ peruenit ad ciuitates ytalie ita ꝙ locus ex quo hec exalatio facta est ad hoc appareat. Causam enam ignia apparentis ibidem oportet putare qꝛ aer paulatim accenditur ꝛ diuisim ac successiue fit ibidem incensio ꝙ autez sub terra fluat spiritus arguitur ex hoc ꝙ fit circa insulas predictas cum enim rauster flare debeat fit sonitus eis qꝛ hauster longe flans mouet in aere quod motum epellit ad interiora spiritus qui exalabat ex terra fit autem talia sonus multotiens sine asimo

soest sine terremotu propter amplitudinem locorum in qua paucitas repulsi spiritus diversimode spergitur.

Capitulum.xviij.quod sic incipit. Adhuc fieri solē caliginasū ꝛ c. Cōfirmat supiorē causam terrematus signis occeptis ab his que fiunt in alto.

Signū autē ꝙ terremotus fit propter spm od interiora terre cōclusum est obscuritas ꝛ caliginasitas que fit circa salē absqꝫ nube tēpare terremotus nā spu incipiēte pragredi in terrā aer dissalutur ꝛ disgregatur ex quo apparet caligo ꝛ obscuritas circa solem. Aliud signū est ꝙ ante matutinales terrematus fit trāquilitas quidē qꝛ sps regreditur intra terrā ꝛ ideo maior fit tranquillitas ante maiores terrematus tunc eīm sps nā partim intus partim extra sed simul totus latus est infra terram frigus autē accidit eo ꝙ exalatia naturaliter calida regreditur intra terrā venti eīm calidi sunt. Qđ autē quidā frigidi appareāt causa huius est qꝛ mouēt acrem plenū multo ꝛ frigido vapare sicut sps exsuflatus per os de prape calidus est de lange autē frigidus fit ꝓpter frigiditatē vaporis reperti ī acre defficiēte erga spiritu naturalī calido super terrā tempare terrematus cōuenienter fit frigus relicta vapore frigida in acre.

Aliud signū cause predicte est ꝙ ante terremotū de die aut paꝝ past accasum existēte serenitate apparet quedā nubecula subtilis recta ꝛ lāga eo ꝙ venti translati in terrā nō causāt motum in ea. Cuius exēplum est in mari circa littora ubi fluctuationes ꝛ regimina grossa fiunt ꝛ distarre subtiles autē ꝛ recte qñō est trāquillum qđ igitur mare facit circa terrā hac facit sps. circa nubes in acre ꝛ sic trāquillitate exñte nubecula subtili ꝛ recta in acre relinquitur. Aliud signuꝫ ꝙ circa eclipses lune fit terrematus qꝛ tunc apropinquāte interpositiane umbre terre calidū aeris debilitatur ꝛ spu trāslata ī terrā fit in ea terremotus ut eclipsis ꝛ trāquillitas in acre. Videmus etiam ꝙ sepe ante eclipsim medie noctis fiunt vēti in ꝑncipio noctis ꝛ āte eclipses diluculores fiūt venti in media nocte qđ accidit ꝓpter debilitari calidū qđ fit a luna q̄ cum apropinquauerit laca eclipsis vel iam fuerit eclipsata reuertitur illuc qua aer quiescebat ꝛ iterū fit ventus tanta debilior quanto eclipsis lune amplius perseuerat.

Ca.xix. quod sic incipit. Cū aūt fartis factis fuerit t̄remotus ꝛ c. Assignat causas accidentiū circa t̄remotus. s. durationis sanitꝰ particularitatis ꝛ raritatis.

Dicitur terremotus nā statum cessat nec semel tantū agitat terrā sed aliqñō eiꝰ prima agitatio fit. xl. diebus. secunda per ānum vel per duas in eisdeꝫ locis. causa aūt magnitudinis eius multituda sps ꝛ dispasitia locaꝝ per que fluit si fuerit talis nā ut facile pertrāseatur a spu sed resistat eidē velut abstaculū cātrapasitū aque necessarium est spm retineri in ea ꝛ fieri maximā cōcussionē nec mox cōsumitur materia sps facietis aīnū. i. terrematū ꝛ qui nō cessat danec cōsumatur materia predicta vel debilitetur in tantū ꝙ exalatia nō possit mouere terrā sicut in carpore aīalis pulsus non statim cessat nec cito sed per maram. s. post debilitatianem passianis ꝛ principij a quo fuerat excitata. Spiritus autem existens sub terra causat illas sanas qui preueniunt terrematus ꝛ qui fiūt sine terremotibus quia sicut acr percussus emittit sanas humidas ita ꝛ pertutiens corpara salida causat easdem nichil eīm differt ipm percuti et percutere preuenit autem sonus motum propter subtilitatem ꝛ quia sanus citius penetrat q̄ spiritus. Si autem spiritus sub terra sit subtilis ꝛ debilis propter facile penetrare non mouet percutiens autem ad loca salida ꝛ diuersimade cōcaua emittit aīmados sanos ita ut videatur prodigium terre mugire causa autem ꝙ factis terrematibus interdum eruperunt aque non est quia aqua faciat motum sed ꝙ sps prapellat

aquã exñtem subtus terrã aut in superficie eius sicut vẽti sunt causa fluctuũ in aquis et
nõ ecõuerso. Qñ eĩm terra agitata ⁊ aqua efusa euertuntur causa, ut materia sunt
terra ⁊ aqua ⁊ hoc patiẽtes ꝑncipium autẽ efficiẽs est sp̃s. Qñ autẽ aliqñ simul cũ
terremotu fit fluctus in mari causa est cõtrarietas ventoꝝ cum ⁊ eĩm vẽtus agitãs terrã
nõ possit mare repellere obsistente vento cõtrario q̃ mouet mare propellẽdo ⁊ coartã-
do cõgregat multũ aque ⁊ maris ⁊ tamdẽ deuicto spiritu qui est in terra multa aq̃ pro
pellitur que erũpet super terrã ad modũ cathacismi .i. diluuij ita eĩm factũ est circa a-
chayam ubi ouster flabit extra boreas autẽ infra terrã quo victo ⁊ irrnoeũte terrã facta
est trãquilitas tamẽ simul fuit maris ⁊ terremotus ⁊ hic maioꝛ factus est ꝑpter mare
obsistens spui qui sub terra erat nec permittẽs spũi exalare sp̃s quidẽ fecit terremotum
ypostasis .i. consistẽtia ⁊ impetus alterius venti fecit cathacismũ. Fiunt autẽ terre
motus coĩter nõ in tota terra sed in parte ⁊ sepe ad modicũ locum eo q̃ exalationes q̃
sunt in ipso loco ⁊ vicinis cõueniunt in vnũ sicut siccitates ⁊ pluuie fiunt aliqñ scd̃m
partes terre q꞉ nubes ad deterĩnata loca cõgregãtur scd̃m latione solis ⁊ scd̃m diũas
locoꝝ venti autẽ nõ sic particulariter flant sed coĩter occupãt regionẽ sed hij qui sunt i
terra oĩs ad vnum locũ habẽt impelli qñ igit̃ mixtus sp̃s mouet terro coĩter tremit
secũ latũ rara autẽ propellitur ad deorsũ in sursũ ⁊ tunc minꝰ agitatur q꞉ nõ est facile
multũ sp̃m hoc idẽ cõuenire ad longitudinẽ autẽ multiplex exalatio põt cõsurgere a
profundo. Ubicũq꞉ autẽ factus fuerit terremotus in sursũ egredit̃ multitudo lapi
dũ sicut bullientiũ in caldarijs hoc eĩm modo factus fuit terremotus qui euertit sim
polim ⁊ alius in campo flegeo ⁊ tertius circa ligustinis. Fiunt autẽ terremotus mi
nus in insulis marinis q̃ in propinquis terre q꞉ multitudo maris infrigidãs prohibet
exalationẽ ⁊ suo pondere cõprimit terrã adhuc mare nõ premittit sp̃s obtinere terrã ⁊
agitari ⁊ iterũ occupãs multũ locum nõ permittit exalationẽ includi in terra sed eleuã
tur ab ea cum exalatiõibus maris. Insule autẽ propinque terre sunt quasi pars ter
re ⁊ mare intermediũ propter paucitatẽ cum habet virtutẽ infrigidãdi vel cõprimẽdi
potẽcas igit̃ insulas nõ contingit moueri nisi mare totũ moueat̃ a quo continẽt̃ ⁊ quia
hoc difficile est ideo raro fit in ea terremotus ⁊ de terremotibus itaq꞉ causis ⁊ passioni
bus ipsorum hec dicta sint.

Capitulum .xx. quod sic incipit De coruscatione autem ⁊ tonitruo ⁊c̃ Inue
stigat autem causam tonitrui ⁊ coruscationis ⁊ quare coruscatio posterioꝛ to
nitruo prius sentitur.

Dicimus autẽ causam coruscatiõis ⁊ tonitrui tiphonis incensiõis ⁊ fulminũ
horum eĩm oĩum idẽ est materiale ꝑncipium tam exalatio sicca q̃ humida
sunt in potẽtia ad condẽpsationẽ ⁊ hoc qđ facit nubes constare ut dictũ est ꝑus
Facta igit̃ spissiori constantia nubiũ in suppreme sũmitate eaꝝ q꞉ ibi deficit caloꝛ
disgregãs necesse est fortiorẽ ⁊ frigidiorẽ intãnum ut pellat inferius calidum q̃ inde
aptum est ferri sursum sicut ecõuerso quedam corpora piramidalia per extrusionem
exilientia a digitis cum manus plena aliquo molli constringitur sursũ feruntur licet
sint grauia frigiditate itaq꞉ nubium extrudente exalationem calidam ⁊ siccam fiunt
fulmina ⁊ venti violenter deorsum lati qui vocantur enesie caliditate ergo dispersa in
superiorem locum interdum aliqua pars sicce exalationis includitur in aere infrigida
to ⁊ cõuenientibus nubibus segregatur ⁊ violenter lata percutitur ad nubes continẽ
tes cuius percussure sonus vocatur tonitruum. Fit autem hec percussura quando
vapoꝛ exalans ex lignis cõuertitur in flamam fit sonus ruptis lignis desiccatis quem

quidem vocāt risum vulcā alij veste alij vtriusq3 fit in nubibus sp̄s segregatus impingēs ad spissationē nubiū facit tonitruū. Fiunt autē diuersi soni in tonitruis ꝑpter irregularitatē nubiū ⁊ ꝑpter intermediū ventres his qui sunt nō habētibus cōtinuā spissitudinē nec vniformē. q̄n autē sp̄s siccus ⁊ calidus a nube extruditur ⁊ ignitur subtili ⁊ debili ignitione ita ꝙ coloratus apparet ⁊ hunc vocamus coruscationē. Fit aūt hec coruscatio post percussurā ⁊ tonitruū ⁊ tamē prius videtur ꝙ illa audiatur. quia visus anticipat auditum sicut patet in rebus facientibus sonum ex motu quoꝝ prius videmus motū secundo factum ꝙ audiamus sonum motus prioris.

Capl̄m .xi. qd̄ sic incipit. Quis quidā dicunt ⁊ c̄. Interserit opiniones alioꝝ de tonitruo ⁊ coruscatione ⁊ improbat eas concludens veritatem.

Causā coruscationis ⁊ tonitrui quidā assignāt ignē factū in nubibus. ita ꝙ empedo. dicit causam hoꝝ esse ignē a radijs solaribus interceptū nubibus. anaxa. vero ignē ob ethere desuper delatū deorsum. Splendorē autē huius ignis aiunt esse coruscationē sonum autē ipsius ⁊ fisurā dicunt tonitruū ita ꝙ sicut ꝑus apparet coruscatio ꝙ audiatur tonitruū ita ⁊ prius fit. Ignē interceptū in nubibus modis predictis irrationabiliter dictū est ⁊ dicere ipm desuper ab ethere trahi deorsum cum sit natum ferri sursū irrōnabilius est nisi assignetur causa. Preterea quare hoc fit tantū quādo nubes sunt ⁊ nō fit serenitate existe oportuit dicere. Similiter improbabile est ꝙ caliditas intercepta nubibus ab alijs causa predictoꝝ nam tonitruū ⁊ coruscatio fit per aliquod segregatū dicere ergo ꝙ fluit per aliquid in existis simile est ac si dicatur aquā niuē grandinē prius existere superius ⁊ nō fieri ibi sed quasi ypocheya .i. superius reposita postea descendēte. Preterea interceptio caliditatis in nube magis causat aliquid ꝙ tonitruū vel coruscationē sicut calor apud nos liquoribus interceptus nō aque calefacit quidē sed tamē eum infrigidat aqua ⁊ coagulatur nō fit in ea aliud tale qualia sunt predicta oportebat autē fieri similia scd̄m ꝑportionē magnitudinis ⁊ paruitatis ita ꝙ feruor ignis factus in aqua causaret sp̄s coruscatiōis qd̄ nō est verū nec illi feruorē ignis in nube dicunt sonū esse sed strim q̄ est parua ballistio facta cum extinguit aliud calidū cum sono. Quidā autē dicūt coruscationē nō esse aliquid sed apparere quādā refulgentiā in aere similis illi que apparet in mari virga percusso nunc enim videt quidā fulgor i aquis maxime necesse ⁊ eodē modo dicūt in nube humida apparentiā frigoris esse coruscationē. Isti nesciūt naturā refractionis aqua eīm percussa fulgore facta refractione visus ab ipsa respectu alicuius fulgidi ⁊ q2 de die lumē solis excedēs illam claritatē exterminat ideo magis apparet nocte ꝙ die sic igitur aliqui dicunt ꝙ coruscatio est restrictio alicui9 qd̄ est perlustratio ignis nō geniti in nube sed ab alio intercepti. nos autē ꝙ eadē natura exalatio sicca sup terram facit ventū infra eam terremotū in nubibus autē aquosis tonitrua ⁊ coruscationes de quibus nunc dictum est.

Tertij libri qui sic incipit. De residuis dicam9 opibus ⁊ c̄. Capl̄m primū determinat de causis enephie tiphonis incensiōis ⁊ fulminis.

Dicendum est de passionibus ⁊ operibus residuis. s. que preter predicta possunt fieri ex segregatione exalationis sicce talis enī spiritus segregatur per modica ⁊ sparsim diuisus ac semper factus per flans tonitrua facit ⁊ coruscationes in nubibus. Si autem multus simul ⁊ spissioꝛ segregetur in nubibus: fit ventus enefias. qui violentus est propter celeritatem segregationis que est valida. Cū igitur multa ⁊ cōtinua fit talis spiritus hoc accidit quia multa aqua et

pluuia mouens spm deorsum generatur. ambo eñi hec. s. aqua ⁊ spiritus potentialiter sunt in nube ex qua fit plus de altero predictoꝝ: quanto plus principium eniusli-bet ipsorum fuerit virtuosius. quando autem spiritus qui in nube erat segregatus contra percussit aliquod solidum sicut fit quando ventus ex loco amplo fertur in angustū locum ut in porticis aut vijs tunc propter artitudinē loci ⁊ spiritus repercussionem fit resolutio: tunc eñi impetus spiritus propellit anterius. ⁊ obstaculum prohibet anterius procedere. propter quod fertur spiritus in altum. si nō prohibeatur illuc ferri ⁊ alius succedens ⁊ eodem modo flat donec fiat continuatio ad uentum primo flantem modo circuli ⁊ propter hoc tam super terram ꝙ in nubibus fiunt tales reuolutiones ventoꝝ. Sicut autem semper nubes segregantur ⁊ fit continuus ventus quando factus fuerit enephias: sic quando factus fuerit predictus motus: ventus cōtinue trahit secum nubes. quia propter spissitudinē nō potest separari ab eis. vertitur autem circulariter propter causam predictam: si fertur deorsum. quia nubes que deficiente calido in eis spissantur: semper inferius propellunt. vocatur autem hec passio si nō fuerit colorata a calido tiphon et est ventus quasi enephias indigestus. Ventis autem borealibus flantibus ⁊ in vallibus nō temperatis nō fit tiphō nec enephias eo ꝙ exalatio sicca ⁊ calida que est materia ipsorum extinguitur a frigiditate que in valli ⁊ ventis borealibus flantibus in aere predñatur. Fit autem tiphon quando enephias fitin nō potest segregari a nube tunc eñi spiritus nubem ducens delatus ad terram cum impetu ab ea percutitur ⁊ sursum propellitur ut sic fiat in eo circularis motus. Incensio autem fit quando spiritus subtilis expulsus de nube ignitur ⁊ aerem circūstantem incendit colorans ipsum ignitione. Fulmē autem fit quando multus ⁊ subtilis spiritus extruditur. ita ꝙ si valde subtilis sit: non adurit propter subtilitatem. ⁊ hoc poete vocant argentea. Si autem minus subtilis existens adurat vocatur soltera ⁊ primus quidem propter velocitatem fertur velociter. sic prouenit ut pertranseat anteꝙ igniat. ⁊ anteꝙ morando coloret. secundus autem quia tardior: colorat sed non exurit quia ante transit ꝙ incendat. Resistentia igitur ⁊ metalla ab his fulminibus patiuntur et lique fiunt. nō resistentia autem nō patiuntur ⁊ qꝛ propter raritatem ipsorum spiritus pertransiens nō comburit ea licet inueniens attritionem faciat. patet igitur ꝙ fulmina sunt spiritus cuius confirmatio accipitur ex his que videmus. nam in epheso autem templum combustum fuit a fulmine flāma diuisa per partes continue ferebatur. dictum est autem prius ꝙ flāma est fumus ardens. fumus vero spiritus siccus ⁊ calidus quod patet in multo fumo de quo manifestum est ꝙ est spiritus. Patet etiam in passiuis ignitionibus. ruptis eñi lignis ex quorum ruptura exalat spiritus multus: ignis succenditur ⁊ fit flāma que sursum fertur ⁊ inuadit domos. oportet igitur putare ꝙ spiritus semper comitatur fulmina ⁊ econuerso. licet hoc nō videatur. qꝛ sunt sine colore vnde ea que debent a fulmine percuti tanꝙ prius incidentes in eo principio ꝙ effectu. Diuisio etiam quam facit tonitruum in rebus nō causatur ex sono sed ex spiritu qui simul segregatur diuidens eum eo quod sonum fecit percutiendo autem virtute tali spiritus diuidet quidem: sed nō exurit. de tonitruo autem coruscatione enephia incensione tiphonibus ⁊ fulminibus dictum est.

Capitulum secundum quod sic incipit. De halo autem ⁊ yride ⁊c.

Volens determinare de halo ⁊ yride parallelis ⁊ virgis que fiunt propter easdem causas premittit eorum accidentia ⁊ passiones.

Psius quidẽ halo semp apparet integer circulus ꝛ fit circa lunã ꝛ splendẽtia sidera fit autẽ tam nocte q̃ die ꝛ magis meridie q̃ sero nam diluculo ꝛ circa occasum fit tardius iridis autẽ nunq̃ fit plusq̃ semicirculus ꝛ hoc fit sepius sole oriẽte ꝛ occidẽte ita ꝙ q̃ño fit minoꝛ apparet maioꝛ portio ꝛ minus eleuatur q̃ndo fit maioꝛ plus eleuatur licet minoꝛ fit portio. Fit etiã que fit post equinoctiũ autumnale nõ fiunt autẽ plures simul yrides q̃ due quaꝝ vtraqꝫ est tricoloꝛ ꝛ eorũdem colorum scdm spẽm atqꝫ equaliũ in natura licet colores supioris sint obscuriores ꝛ cõtrario modo positi coloribus inferioris nam yridis q̃ infra est pma periferia q̃ maxima ẽ in ea coloris punicei cuius coloris est periferia infima supioris yridis q̃ est minima eius ꝛ propinquioꝛ pme periferie interioris yridis ꝛ eodẽ modo alios colores ꝓportionabiliter disponũtur in superiori ꝛ inferiori yride. Colores autẽ predicti sunt illi quos pictores facere nõ psũt qꝛ cum ipsi fiãt calores mixtione mediãte puniceꝰ autẽ viridis alurgus nõ fiãt mixtione q̃ oĩs sunt patet ꝙ pictores hos facere nõ psũt apparet aũt quartꝰ coloꝛ inter medius punicei ꝛ viridis qui dicitur yancos. Paralleli autẽ ꝛ virge semp fiunt ex latere solis ꝛ nõ desup nec versus terrã nec ex opposito solis nec fiunt nocte sed dum adhuc sol ascendit ad orientem vel descendit ad accasum plurimum autem ad occidentem raro autem in medio celi fiunt sicut aliquando accidit in bifore in quo loco per totam diem duo paralleli simul orientes permanserunt vsqꝫ ad occasum solis iste ergo sunt passiones predictorum.

Capl'm.iij.qḋ sic incipit. Causa autẽ hoꝝ oĩm eadẽ ꝛ c̃. Premittit quasdas suppõnes neccessarias ad cognoscendũ causas halo yridis ꝛ alioꝝ dictoꝝ.

Quia causa oĩm dictoꝝ eadẽ est eo ꝙ oĩa sunt refractio quedã licet differãnt modis ꝛ pncipijs quibus fiunt.s.quomodo accidit fieri refractionẽ ꝛ ad quid.s.ad solẽ vel ad aliud fulgidũ fieri. Ideo supponẽda sunt quedã.primũ est ꝙ yris fit de die.nocte autẽ raro fit ad lunã.ꝛ quidã putauerũt tũc nõ fieri yridẽ.latebat eim eos propter raritatẽ.causa etiã latẽtie est qꝛ colores nõ apparent in tenebris ꝛ qꝛ in sola vna die mensis.s.nocte plenilunij fit yris:si debet fieri a luna.ꝛ hoc tantũ ipsa oriẽte vel occidẽte.vnde solum bis in quinquaginta ãnis hoc comꝑimus factũ ab ea Secundũ est ꝙ visus refrangitur tam ab aqua q̃ ab aere ꝛ ab oĩbus habẽtibus plenam superficiẽ sicut dictũ est in his que inde sensu ꝛ visu dicta sunt. Tertiũ est ꝙ in quibusdã speculis representãtur figure ꝛ colores in quibusdã solum colores.sicut ĩ his speculis que tantã habent paruitatẽ vt nõ possint sensibiliter diuidi.in his est impossibile.apparere figurã cum oĩs figura sit diuisibilis ꝛ qꝛ neccessariũ est aliquid apparere in talibus speculis:figura in eis nõ apparẽte relinquit qꝛ apparet ibi coloꝛ. Quartum ꝙ coloris clari aliquando claritas non apparet aut qꝛ miscetur colori speculi aut propter debilitatem visus fit apparentia alterius coloris.de his autem considerandũ est in his que de sensu sunt.

Capl'm.iiij.quod sic incipit. Inuestigat causam gñonis halo ꝛ accidentium eius ꝛ c̃. Utens his que in precedenti caplo supposita sunt.

Tentes igit de presuppositis dicamus quare halo habet figurã circularẽ.et quare fit circa solẽ lunã ꝛ alia astra.qꝛ eadẽ rõne fit in eis. Aere vaporoso exñte ꝛ vapore ipso condẽpsato in nubẽ:si regularis fuerit ꝛ paruaꝝ partiũ talis cõsistẽtia fit refractio visus ad eã.facta refractione radioꝝ corporis fulgẽtis in ipsa.ꝛ hoc dr̃ halo.vnde cõsistẽtia talis vaporis multũ pseuerãs signũ est pluuie.diruptio eius signũ vẽti.marcedo iño.s.q̃ño cito tota exteriatur signũ est serenitatis. Si quidẽ

enim nec marcescat nec extrahatur sed permutatur processu: propria natura aque signum verisimiliter est. insinuat enim fieri talē cōsistentiā vaporis ex qua inspissatione ac incipiēte cōtinuatione necessariū est aquā venire propter qđ nigriores fiunt alijs tales refractiones sine halo. Cum autē distrahitur: fit diuisio eius a virtute siue a pncipio venti iam existis in aere: licet nō presentis ipsi halo qđ patet ex hoc ꝙ vētus subsequēs inde flat vnde incipit pncipalis diuisio halo. ⁊ sic discussio signū est vēti. Marcefacta signū est serenitatis exsiccat vaporē humidum patet igitur quomodo aere se habēte fiat refractio. consistēte enim caligine nubis circa solē aut lunā visus refrangitur. et ideo halo nō fit ex opposito ipsoꝝ. Et qm̄ vndiqꝫ fit refractio predicta ⁊ ideo necesse est aut circulū aut partē circuli fieri apparere. nam in circulo a cētro frangētur equales linee ad circūferentiā ꝙ autē linee fracte a centro ad circūferentiā ad punctū.b.et alia ad.z.et.z.ad.b.que est.b.z.d. sint tria puncta in circūferentiā ductas quaꝝ quelibet sit naturalis vnius trianguli cōpositi ab ipsa ⁊ a duabus lineis procedētibus ab extremitatibus ad punctū pupille siue oculi vidētis hi tres anguli erunt equales ⁊ iste linee sunt refracte a cētro ad circūferentiā. vel sic si a cētro frangatur linea ad tria pūcta circūferentis equidistātia in ipsa circūferentia fient tres anguli equales inter se ergo linee predicte erunt equales. qđ patet in hac figura. Si autē ducātur catheti.i. linee recte ex angulis circūferentie ad corpus lucidū superius ⁊ ad visum inferius tres catheti ducti puncti ab angulis circūferentie ad corpus lucidū erunt equales ⁊ similr alij tres ducti ab eisdē angulis equalibus ⁊ in vno plāno. vel sic ex tribus qui sunt ex circūferentia quoꝝ vnus sit.g.alius.d.alius.z. ducantur catheti ad centrū medium inter corpus fulgens ⁊ visum quod sit.e.⁊ linea transiens per centrū ipm ducatur quē sit.a.ad corpus lucidū ꝙ sit.b. predicti catheti erunt equales: cum sint in triangulis equalibus in superficie plana copulati ad vnam lineam rectā.f. ad eam que transit a corpore fulgido. vt pote a sole ad visum per centrū. descriptus enim circulus erit cuius centrū est.e. circūferentia est.g.z.d. visus autē est.a.⁊ sol.b. sicut patet in figura hac.

Oportet intelligere talia fieri ad continua specula inter visus ⁊ corpus fulgens.s. solem vel aliud ex predictis. sed propter paruitatē ⁊ paucitatē materie vnūquodqꝫ est visibile per se. Ex oibus autē videtur vnū esse propter quēdam ordinē consequētie ⁊ continuitatis albedo autē que apparet ibi est refulgētia solis apparētis in vnoquoqꝫ speculoꝝ ita adinuicē continuoꝝ vt nulla inter eos sit sensibilis diuisio circulus autē siue speculū quod magis est versus terrā albior apparet ⁊ tranquilior est. vento enim existe amphori superius nō est statio circuloꝝ vel speculoꝝ ibi manifesta. speculū autē sequēs illum qui magis fit iuxta terrā nigrum est ⁊ nigrius apparet propter prioris albedinem. Sepius autē fit halo circa lunā ꝙ̄ circa solē. qꝛ caliditas solis citius dissoluit consistentiam vaporis circa alia autem astra fit propter easdem causas fit circa solem ⁊ lunam non tamen tantum significat mutationes temporum: eo ꝙ spiritus paruam habet condēpsationem ⁊ minime fecundam.

Capitm.v.quod sic incipit. Yris autem ꝙ quedam est refractio ⁊c̄. Quibusdā presuppositis declarat causam ⁊ modum gn̄onis yridis.

Quia prius dictum est ꝙ yris est refractio: sed nunc dicendū qualis refractio sit. ⁊ quomodo ⁊ propter quā causam fiat. Visus refrāgi habet ab oibus planis.i. politis ⁊ aliqualiter solidis. talia autē sunt aqua ⁊ aer maxime si aer habuit cōsistentiam. cum enim fuerit inspissatus: facit refractionē visus propter ipsius debilitatem. nam interdum absqꝫ inspissatione visus multū debilis refrangitur. ab aere

ficut accidit cuidā habenti tam debilē visum ut videretur ei ambulāti qd ydolum pro cederet ante ipm. ꝙ contingebat ei q2 visus refrangebatur ab aere ꝓpinquo q2 propter debilitatē visus fiebat ad modū speculi. nec poterat penetrari siue repelli quemad modū aer spissus ꝛ longe positus nō potest repelli a vidente propter talem refractionē summitates rerum in existitum i mari videtur refracte ꝛ maioris magnitudinis q2 visus refrangitur ab aere qui est vaporosior iuxta superficiē maris ꝛ hoc maxime accidit cum euri flauerint q2 reddūt aerē vaporosū obscurū ꝛ nubilosū. Propter eandē causā orientibus ꝛ occidētibus sole ꝛ alijs astris: corpora media inter visum ꝛ illa videtur maiora. q2 aer tunc magis caliginosus est propter eleuationē vaporis: ꝙ ipsis existētibus i medio celi. magis autē refrāgitur visus a vapore incipiēte fieri aquā q2 quelibet pars que rorat consistēs ꝛ condēpsata magis fit speculū ꝙ aer caliginosus. Cum autē dictum est prius ꝙ in paruis speculis apparet color ꝛ nō figura: ideo qn̄o incipit ꝓncipium pluuie: ita ꝙ adhuc nondū pluit: iam vapor nubiū condēpsatus est i minutas irrorationes. ꝛ si ex opposito fuerit sol aut aliud fulgidū q2 nubes facta radius fulgidi corporis ex opposito existētis refrangitur in nubē. ex quo accidit fieri ꝙ in ea appareāt colores ꝛ nō figure. q2 vnaqueqꝫ pars specularis ipsius nubis parua est ꝛ indiuisibilis secundū sensum: licet ex ipsis oibus appareat vna magnitudo coloris: vnoquoqꝫ ipsorū paruorū reddēte colorē. Quia igitur talis passio fit sole ꝛ nube predicto modo se habentibus ꝛ nobis intermedijs ipsorū existētibus propter refractionē quedā apparentiū: ita ꝙ videtur nobis yris facta si sumus in medio solis ꝛ nubis roride ꝛ nō aliter. manifestum igitur ꝙ yris est refractio visus ad solem ꝛ ꝙ semper fit ex opposito eius. halo autem circa ipm licet ambo sint refractio.

Capl'm. vj. quod sic incipit. Sed hoc quidem colorum varietatem ꝛc. Manifestat differentiam yridis ꝛ halo quantum ad colores ꝛ quare yris. non fiat circa solem sed ex opposito.

Iris differt ab halo in colorū varietate. q2 eīm refractio yridis fit ab aqua et a nigro ac delonge ꝛ etiā ex opposito solis: habet plures colores quorū vnus est puniceus. i. rubeus. fulgidū eīm in nigro exñs vel per ipm trāsiēs reddit colorem predictū. sicut patet in flama lignorū viridiū q̄ rubea est siue puniceа. q2 ignis fulgidus mixtus ē multo fumo caliginoso similiter solis lux admixta caliginoso fumo apparet punicea. ꝛ ideo prima refractio predictum habet colorem. quia fit a lumine solis refractio in paruis guttis ꝛ spissis. Halo autem quia fit ab aere albiore scd̄m naturam ꝛ sub sole ac pҫ hoc prope ipm eo ꝙ propter fortitudinem radiorum aut cito dissoluitur vapor aut cōuertitur statim in pluuiam. nube existente ex opposito solis fit quoddam tempus intermedium pluuie ꝛ gn̄onis aque. nam si circa solem fieret tale tempus medium halo esset colorata sicut yris. nō fiunt autem circa solem aliqua habentia colorem yridis scd̄m rectum nec circulariter: licet quidam parui vapores ex latere solis colorati appareant qui vocātur virge. Cum si circa solem constarent vapores caliginosi ꝛ nigri. posset apparere yris circuli completi: lumē solis recepto in ipsis. sicut in hyeme flantibus ventis australibus circa lucernas fit yris circularis apparens maxime manifesta habentibus humidos oculos. quia visus istorum propter debilitatem cito refrangitur fit etiam talis yris circa lucernas ab humiditate aeris et a vapore fluente a flama qui cum mixtus fuerit fumo: tunc fit speculum in aere propter nigredinem vaporis fumi. Itaqꝫ lumē lucerne in tali vapore nō apparet album: sed purpureū. ꝛ hoc circulariter ad modū yridis. nec ibi apparet puniceus color ꝓpter

debilitatē visus z nigredinē speculi. Iris qui fit ex gutis sursum iactis a remis causatur eodē modo quo illa que fit in nube quantū ad positionē color autem eius assimilatur ei qui circa lucernas: quia nō puniceū sed purpureū habet colorem. eo ꝙ refractio eius fit a paruissimis z minutissimis gutis que sunt oino vere aquee. Similis autez yris fit siquis subtilibus rorationibus distillet aquā in locum oppositū partim illustranti locum partim nō. radij eīm permutati in gutas faciunt apparere umbram similem yridi homini existenti extra hunc locum cuius yridis modus causa z coloratio sunt eadem iacis que o remis. nam rorans vtitur manu pro remo quia vero color predictus in yride fit sicut dictum est: manifestum erit de alijs coloribus eius ex dictis.

Capitm. vij. qđ sic incipit. Oportet igitur intelligētes z c. Inuestigat causaz diuersitatis coloꝝ. z primo premittit quedā supposita.

Oportet primo supponere ꝙ fulgidū in nigro vel per nigrū facit colorē puniceum. Secundo ꝙ visus per tensus debilior fit. Tertio q2 nigrū est sicut negatio. nam visu defficiente aliquādo nō nigrū apparet nigruz. propter qđ visa de longe apparent nigra: visu debiliter pertingente ad ea sicut sensibiliter videm9. Nam longe posita propter hanc causam apparent nigriora minora z planiora. sicut z ea que in speculis videntur nube a etiā nigriores apparent in aqua representate ꝙ in se ipsis. q2 propter refractionē aspiciuntur pauco visu. nichil eīm differt permutari visum vel visibile quantū ad diuersitatē apparētie rei in se. Sciendū autē ꝙ cū nubes fuerit prope solē nō apparet colorata: sed alba. Intuēti autē ipsam in aquā apparet habere aliquē colorē coꝝ qui sunt yridis. ex quo patet ꝙ visus tam ꝑpter refractionē ꝙ propter debilitatē facit nō nigrū apparere nigrū z album minus albū z quasi nigrū. Visui igitur fortiori refulgentia luminis in nigra nube vel vapore apparet coloris punicei. debiliori intuēti partē cōsequēter se habentē apparet color viridis. q2 autē ad huc debilior est visus quo ab tertiā partē: permutat i colorē alurgū. plures autem nō apparēt ibi colores sed terminātur in tribus. q2 permutatio alioꝝ colorum nō mouet visum. duabus aūt existibus yridibus. vtraqz est tricolor tamē opposito modo in eis existunt colores nam in pma. s. inferiori exterior est puniceus: eo ꝙ ipsa est maxima periferia ad quam fortior visus incidit ad refulgentiā solis in ea. debilior autem ad sequentē. z ad huc debilior ad tertiā scđm proportionē. si igitur bene dictū est ō apparentia coloꝝ: necesse est indem colorē tribus coloribus predictis.

Capitm. viij. qđ sic incipit. Xanchos apparet z c. Inuestigat quartū colorē in yride. s. citrinum qui nō est principalis in ea.

Anchus autē. i. citrinus color apparet i yride ꝑpꝰ hoc ꝙ puniceus est iuxta viride. nā rubeū. iuxta viride clarius z albius videtur. Signū aūt huius est q2 in nigerrima nube in qua pura fit yris magis apparet xanchos. i. citrinus colorem esse ꝙ puniceus. i. rubeus. qui tamē xanchos appareat inter puniceū z viridē. puniceus ꝑpꝰ nigredinē nubis apparet albior ac per hoc apparet citrinus. Secundū signū est ꝙ in nube icipiēte dissolui z yride defficere puniceus color ꝑmutat in xāchos q2 nubes facta albior vergit secus viridē. Tertiū z maximū signū huius est q2 in yride q̄ fit a luna puniceus color apparet valde albus siue xāchus. eo ꝙ existit i nube multū obscura. sicut eī ignis niger sup ignē nigriorē posit9 apparet albus: ita punice9 color i nube nigerrima albus siue citrin9 apparet. Qđ aūt ex iuxta pōne coloꝝ mīte varietates coloꝝ apparēt manifestū est i texturis z variaturis i quib9 diuīsas apparētias causāt colores diuīsimode iuxta se positi. sicut patet i flore purpureo colorato i medio

florꝫ per artē dicit ꝙ opantes talia ad lucernā sepe decipiūtur. q2 accipiunt alios colores pro alijs. dictū est igitur quare yris est tricolor ⁊ ex quib9 colorib9 existit.

Caplm. ix. qd sic icipit. Duppla aūt ⁊ c. Reddit causā ꝓpꝫ quā exterior yris maior est ꝙ interior ⁊ quare habet obscuriores colores ⁊ positiōe positos.

Iris exterior q̄ est ambiēs interiorē: quātitate duppla est ⁊ colorib9 obscurior positione tamē oppositis eis q̄ sunt interiori ꝓpꝫ causā predictā. Sicut ei visus lōgius processus debilius videt: ita ⁊ refractio facta a remotiori ē debilior hoc aūt modo fit ab exteriori yride. quare visus debilior fact9 ad eā facit apparere obscuriores colores. Sūt aūt positi colores ecōuerso in eis. q2 ei supior periferia minoris ⁊ interioris yridis ampliorē habet radiorū refractionē ⁊ ꝓpinquior visui īferior aūt periferia maioris ⁊ supioris yridis plus habet de refractione radiorꝫ propinquior est etiā visui. ⁊ cū hoc refrāgitur a supiori periferia interioris: ideo ambe opposite. s. exterior inferioris ⁊ interior supioris habēt colorē puniceū. Secūda aūt periferia vtriusꝫ yridis viridia est coloris. ⁊ tertia alurgi. plures aūt nō fuint yrides duabus. q2 scda ꝓpꝫ debilitatem est obscura. Tertia vero adeo debilis est ut refractio facta in ipsa nō possit mouere visum.

Caplm. x. qd sic incipit. ꝙ autē nec circulū ⁊ c. Posito ꝙ yris nō potest fieri perfecte circularis nec maior semicirculo ⁊ ꝙ sole existe in oriēte vel ī occidēte est semicircularis existe aūt supra alterꝫ iporꝫ est minor semicirculo ⁊ ad huc minor ipso exūte in meridie supponit quasdā suppōnes ad hec probanda.

Quod aūt nec possibile ē fieri pfectū circulū nec ptē ei9 maiorē semicirculo sīl de alijs accñtib9 circa yridē manifestū erit ex quibusdā descriptiōib9 ⁊ figuris Sic ei semicircul9 emispij9 exñs sup orizōtē signatꝰ p. a. cuiꝰ cētrū sit k. ī quo sit vis9 alicui9 signi aūt oriēs. s. sol in pncipio oriētis apparēs sup emispio. sit. b. nubes eleuata sup orizōtē opposita soli sit. m. si igit̄ aliq̄ linee protrahāt̄ a visu seu a cētro ad astrū ad mediū coni cui9 basis sit ī austro ⁊ angulus coni ī visu faciēt q̄si axē cui9 pncipiū erit astrū ⁊ terminus erit visus. Iterꝫ si a centro seu a visu trahat̄ linea ad nubē sup orizōtē īposito. m. a quo trahat̄ alia linea ad astrū cōstitutū ī oriēte resultauit triāgulus ī quo fiet refractio radiorꝫ ad visū q2 in eo ē maior angulus huiusmodi triāguli ⁊ si quidē astrū sit ī oriēte vel occidēte refractio aūt fit sup orizōtē habꝫ q̄ntitatē semicirculi. si aūt astrū sit sup altero iporꝫ fit semicirculo ad huc aūt eo min9 sit eo cū astrū sit in meridie. Sit igit̄ in oriēte sol signatū per. b. a q̄ intelligat̄ protrahi linea ad cētrū in q̄ sit visus significat9 per. k. sit etiā alia linea a pūcto qd est sup oriēte ī emispio ubi ē nubes assignata per. m. protracta ad visū signatū per. k. ⁊ ab eodē. m. s. nube existe dat̄ alia linea ad solē in pūcto oriētis ex his trib9 lineis cōstituet̄ triāgulus cui9 supficies plana inter has lineas cōtēta vocet̄. a. ut patet ī hac figura circulus itaqꝫ cōprehendēs totā supficiē isti9 triāguli diuidit sphērā per mediū eū sit maxim9 circulus ī sphera eo ꝙ trāsit per cētrū ⁊ attingit circūferentiā nec dāt scdm ꝙ signū cuiusdā triāguli cōstituat̄ circuli ī sphera semp ei erit de numero maximorꝫ circulorꝫ diuidēs sphērā per medium. Cū aūt due linee quarꝫ vna protrahit̄ ab astro ad emispeiū ut linea. b. m. ⁊ alia a visu seu cētro ad idē pūctū emispij. s. linea. k. m. habeāt ōterlatā ꝓportionē īpossibile ē ꝙ in eodē semicirculo protrahāntur alie due linee ad alia puncta emisperij hñtes eādē ꝓportionē. qm̄ autem duo signa videlicet. b. in quo est astrum ⁊. k. centrum in quo est visus sunt nota ⁊ determinata distant ad inuicē nota ⁊ determinata erit linea protracta ab vno iporꝫ ad alterꝫ nota etiā erit linea q̄ trahitur a. k. cētro ad emissionē. s. ad. m

qr eqnalis est linee predicte cum ambe sint tracte a cētro ad circūferentiā eiusdē circū li nota etiā z determinata erit distantia q̄ est ab astro ad punctū emisperij signatū.m.n. Quia igitur linea tracta a cētro ad punctū emisperij erit a cētro ad circūferētiaz maximi dati videlicet.a.k.ad.m.oportet ꝙ tāgat circūferētia ipsius in puncto z si hec linea ymaginetur circūferenti cōstituet circulū qui secabit predictū magnū circulū in puncto.m.ita ꝙ erit manifestus locus huiusmodi sectiōis sicut manifestū est signum m.sic itaqz hic circulus secans predictū signatū per.m.n.nō contingit autē ab eisdē signis.f.h.astro z.k.centro in eadem superficie protrahi venas eiusdē proportionis ad aliam periferiā ꝙ ad eam q̄ secata est per.m.n.exponatur autē in eodē prelatio a lsena ab astro ad emisperiū z vocetur.d.ita ꝙ eandē proportionē habeat.d.ad.d.q̄ habet in precedenti figura an.h.ad.m.k.ut videt sicut maior est linea.m.h.que protenditur ab emisperio ad astrum linea.m.k.f.protensa ab.h.hemisperio ad visuz qr refractio coni super maiorē angulū fit z suscenditur maiori angulo trianguli signati p m.k.h.ita ꝙ maior sit linea.d.q̄.linee a.b.adiungatur itaqz ad.d.h.linea.z.exiens ab astro usqz ad visum qm̄ cōiungitur ipsi.h.in centro ubi est visus. Sit igitur eadem proportio.d.h.z.adinuicē deinde linea.z.seu linea.h.k.que est ab astro ad visuz protrahatur usqz ad partē emisperij diametraliter opposita astro intermineē in puncto.p erit polus circuli facti a linea circūuoluta ad quē polū incedent oīs linee tracte ab astro ad emisperiū.qd̄ seruit signatū.m.k.ite ꝙ proportio est linee.z.ad lineā.k.k.eadem est linea.h.ad lineam.k.p.z linee.d.ad lineam.p.m.ponatur eīm ꝙ nō sit eadem proportio ad.p.m.sed ad maiorem seu ad minorem distantiam ut ad signum emisperij magis vel minus distans a polo.verbi grā.a.p.z sequitur impossibile cum eīm eadem sit proportio linearum.h.m.m.k.k.h.z.k.p.z linee.d.h.z.p.habent dictam proportionē ad punctum emisperij signatum per.z.linee.h.k.p.habebunt proportionem ad idem.z.quia quando duo sunt proportionabilia adinuicē ad quodcūqz habent proportionem vnum ipsorum z aliud. Si igitur ab astro.h.trahatur linea ad punctum emisperij z.z.a.k.a visu trahatur linea ad idē punctum concurrente.z.linea atracta ad polum ad idez punctum emisperij constituent duos triangulos quorum vnus videt triangulus.h.p.z.communis est vtriqz triangulo ut patet in hac figura. Cum igitur linee.h.k.ad inuicem z ad punctum emisperij habeant eandem rationem quam habent linee.d.h.ad inuicem z ad punctum emisperij z linee.h.k.supponebantur habere proportionem ad punctum.m.nō solum ad ipsum sed etiam ad punctum z eandem habebunt rationem quod fuit suppositum esse impossibile. quoniam.d.h.nec ad maius nec ad minus q̄ ad.p.m.habent proportionem manifestum est idem eīm impossibile sequitur siue ad maius siue ad minus dicantur habere proportionem.

Capitm.xj.qd̄ sic incipit. Si igitur eos in quo p̄mo vidēs polo z cē. Probat ꝙ circulus descriptus a linea exīte a polo ad emisperiū attingit oīa pūcta angulorū oīm triāgulorū cōstitutorū a lineis refractis ab astro z visu ad emisperiū Probat.ij.ꝙ sole exīte i oriēte yris sit semicircularis. iij.addit causā ꝓpē q̄z yris magis causat̄ in nubib9 ꝓpinquis terre z quare raro fit nocte a luna z quare euidētior fit yris in ista parte nubis i qua virtus solis magis viget.

J.p.videlicet punctus exīs in extrema parte orizontis opposita diametralr̄ astro cōstituto in oriēte in p̄ncipio orizōtis sit polus z vtamur ipso tanq̄ polo circa quā describat̄ circulus a linea exīte ab ipo.p.ad emisperiū in puncto.m.

qui circulus tantũ distat apolo quãta est distãtia ipsius .p. poli ad .m. punctũ emisperij talis puncus astringet oio puncta anguloꝝ oim trianguloꝝ quos quas faciunt linee refracte ab astro .b. ꝛ a visu .k. ad emisperiũ. Si predictus eim triangulus nõ attingerat oms angulos dictoꝝ trianguloꝝ ab eisdẽ punctis videlicet astri ꝛ visꝰ i eodẽ plano possent retrahi linee ad alia puncta emisperij habẽtes eandẽ proportionẽ qd᷑ positũ est pro impossibili. Si igitur semicirculus circuli intrinsecus a circulo orizõtis ducta contra diametrũ trãseuntẽ ab astro ad polum per visum qui diameter signatus per b.k.p. oms linee refracte ab astro ad poluz .b. ꝛ visu .k. ad emisperiũ in puncto .m. in oibus triangulis habebunt eandẽ proportionẽ ꝛ equalẽ anguluz constituẽt ubiqꝫ in circũferentia dicti circuli in puncto .m. ꝛ similiter oms linee recte ab astro ad polũ ita ꝙ oms anguli maiores trianguli cuius basis est .b.p. videlicet astrum ꝛ polus dicuntur onguli qui sunt in punctis emisperij inter se erunt equales ꝛ similiter oms anguli minoris trianguli est .b.p. videlicet visus polus dicti anguli qui sunt in puncto .m. in emisperio inter se erunt equales. Si igitur catheti dictoꝝ trianguloꝝ ꝛ linee significantes altitudinẽ trianguli super basim ab eisdem angulis constitutio in circumferentia yridis in emisperio circulũ perpendicularẽ cadant super basim ad idẽ punctum oms erunt equaleo inter se ꝛ cadẽt ad punctũ signatum .k.o. in ipso basi ꝙ punctum erit centrũ circuli yridis ꝙ punctũ existit in diametro transeunte ab astro ad polum ac per hoc medietas circuli yridis erit super emisperio qꝛ diametrũ diuidit circulũ in duos semicirculos ꝛ sic diameter exñs ab oriente ubi est astrum scindit circulum yridis relinquens semicirculum signatũ per .m .n. super orizonte. Solem autẽ nõ tantũ obtinere cõsistentiã superioꝝ nubium ut in eis faciat apparentiã yridis. obtinere autẽ in nubibus firmotis apud terrã tantũ ut disgreget aerem causa est qꝛ circulus yridis raro apparet in nubibus multum remotis a terra ꝛ sepius in propinquis terre. Fieri autẽ ultimo yridem nocte a luna causa est qꝛ hoc fieri nõ potest nisi i plenilunio ꝛ ipsa circumexiste in principio orientis ꝛ nubi in occidente qd᷑ raro contingit. Alia etiam causa est debilitas naturalis luminis eius que tanta est ut nõ possint aerem disgregare nec reddere colorẽ diuersum a nube. Qd᷑ autẽ yris maxime in illa parte nubis in qua ꝛ maxime obtinet lumẽ solis ratio est qꝛ ibi plus existit de humido aqueo et nubes dẽsior propter hoc lumẽ humidiores ibi facit apparere colores.

Capl'm .xij. quod sic incipit. Iterum sit orizon ꝛ c̃. Probat ꝙ sole existente super oriente vel occidente yris erit minor semicirculus super emisperio ꝛ adhuc minor ipso existente in meridie.

Iterum sit orizon signatum in .p.a.g. super quem descendit astrum eleuatum per aliquos gradus super orientem. axis igitur circuli yridis ab .b. astro eleuato super orizonte ad .p. polum existente sub oriente ita ꝙ in eodem diametro erit .b. astro .ꝛ.o. centrum circuli yridis ꝛ .p. polus. sed .p. polus tantũ est sub oriente quantum .b. eleuatum super ipsum ergo centrum circuli yridis .s.o. erit sub orizonte ꝛ detrictio circuli existens super orizonte minor erit semicirculo prius enim erat in principio orientis in orizonte minor polus ꝛ diameter in fine eius ꝛ quoniam abscisus ꝛ diminutus ꝛ astro eleuato super orizonte. Cum autem in meridie astrum fuerit quia magis eleuatur super orizontem ꝛ polus atqꝫ centrum circuli yridis amplius deprimuntur sub ipso idcirco adhuc tanto minor semicirculo yris apparet: quanto magis deprimitur centrum ipsius sub orizonte.

Capl'm.xiij.quod sic incipit. Easdem dictis causas existimandum ꝛc̃. Inuestigat causam circa generationem paralleloꝝ ꝛ virgaꝝ que generatione est ad eodem cum causa iridis.ꝛ halo sed dr̃it in situ ꝛ modo.

Parallelos ꝛ virgas existimãdũ est fieri propter refractionẽ. fit eñi parallelus visu refracto ad solẽ. virge autẽ fiunt propter hoc ꝙ visus refrãgitur a refractione facta in aliquo vapore. sicut fit in nubibus existibus prope solẽ q̃ aspiciẽtibus scđm rectũ colorate nõ apparẽt in qua autẽ aspiciẽn ipsas representatas videtur ꝑ lene virgis. tunc cũ aqua videtur color nubis. in virgis autẽ sup nubẽ color. Fiunt autẽ virge in nube: cũ ipsius cõsistentia fuerit irrigularis. itaꝙ in vna parte magis aquosa in alia minus. tunc eñi refracto visu ad solẽ in nubẽ: color videtur ꝛ nõ figura tanq̃ refulgẽtia solis in irrigulari nube. a quibus refrangitur visus ꝛ reddit alicubi colorem puniceũ alicubi viridẽ alicubi xanchõ. nichil eñi differt visu per talia videre: vel a talibus refrãgi. vtroqz eñi modo simul color erit. si ergo per refractionẽ potest apparere color puniceus: ꝛ per variationẽ rei per quã aliquid videtur poterit idez color apparere. virge igitur fiunt propter irrigularitatẽ nubis per quã vel in qua represẽtatur nõ figura sed color. Parallelus autẽ fit cũ vapor fuerit multũ regularis ꝛ spissus propter qđ apparet albus. Regularitas eñi speculi facit vniformẽ apparentiã coloris. qꝛ ab ipsa fit vniformis refractio totius visus. ꝛ hoc fuit visũ existe vapore ꝛ nondum cõuerso in aquã: propinquo tamẽ cõuerti. qui propter spissitudinẽ facit apparere colorẽ similẽ illi qui fit a refractione aeris positi. qꝛ ergo color solis est albus refractio predicta parallelũ vel paraliũ facit apparere album. Propter qđ magis est signũ pluuie pallelus q̃ virge. qꝛ aer magis dispositus est ad generationẽ aque ꝛ propter eãdem causam pallelus australis magis est signum pluuie q̃ borealis.

Capl'm.xiiij.qđ sic incipit. Fiunt autẽ sicut diximus ꝛc̃. Determinat causaz accidentiũ circa parallelos ꝛ virgas quãtũ ad cõpõnez loci i quo gñantur.

Fiunt autẽ paralleli ꝛ virge nõ multũ propinque soli: nec penitus a longe. sol eñi dissoluẽs consistentiã vaporis existẽs nõ permittit in ea fieri refractionem predictã. existe autẽ vapore longinquo a visu: nõ refrangitur ab eo. qꝛ paruũ speculũ positũ longe nõ videtur propter debilitatẽ visus. hec eñi est causa quare halo nõ fit ex opposito soliz. desuper etiã solẽ. i. iter solẽ ꝛ poluꝫ articũ nõ fiũt qꝛ si vapor sit prope solẽ: dissoluitur. si autẽ longe: propter distantiã sui ꝛ debilitatẽ visus nõ fit refractio. Ex lateribus autẽ solis fiunt: qꝛ tantũ distat speculũ ut nõ dissoluatur a sole ꝛ tã propinquum est ut posset visus refrangi ab eo. Sub sole autem nõ fit: quia ibi vapor dissoluitur. Nec rursus in medio celi. quia ibi visus dispergitur. Nec ex latere medij celi. quia propter debilitatem visus a speculo nõ refrangitur. opera igitur q̃ fiunt super terram a vapore eleuato fere tot ꝛ talia sunt.

Capl'm.xv.qđ sic incipit. Quecũqz autẽ in ipsa terra inclusa ꝛ c̃. Determiat de his q̃ ex predicta dupplici exalatione gñantur infra terrã.

Dicendum est de his quecunqz ex vaporosa seu fumosa exalatione infra terram generantur nam que generantur ex fumosa ꝛ sicca ꝛ calida exalatione infra terram sunt omnia fossibilia. puta oĩs lapides illiquabiles ut ver nix orcella miniuz sulphur. ꝛ oĩa similia. plura eñi fossibilia resoluũtur in puluerẽ coloratũ quedã vero sunt ad modum lapidis facti ex cõsistentia vel coagulatione pulueris. ut cubebari. Que gñantur in terra ex vaporosa exalatione. ut oĩa metballa. ut omia fossibilia aut ductibilia. puta ferrum. aurum. es. quoꝝ oĩum causa est exalatio vapo-

rosa inclusa terre ꝛ maxime in lapidibus in quibus ꝓpter siccitatē exalatio coartaṫ ꝛ coagulatur in vnū sicut ros aut pruina coagulanṫ q̄ñ separanṫ ab exalatione calida ꝛ sicca. Methalla tamē ex vapore generātur anteq̄ꝫ segregetur calidū ꝛ siccum ab humido. propter qḋ ipsa quodāmodo sunt aquea quodāmodo nō. potentia quidē materie aqua sunt. actu autē nō. nec similiṫ sunt facte ex aqua: sed ex coagulata exalatione propter quod oīa igniuntur preter aurum. ꝛ terrā habent admixtā: sicut siccam exalationem. Communiter quidem igitur ꝛ generaliter de predictis dictum est. Sigillatim considerandum est de vnoquoq̄ꝫ eorum.

Quarti libri qui sic incipit. Qm̄ autē quatuor cause determinate sunt ꝛc̄. Capitulum primū manifestat q̄ꝫ quattuor qualitatū ex quibus sunt quattuor elementa. s. calidū ꝛ frigidū sunt actiua. siccū autē ꝛ humidū sunt passiua.

Voniā de quattuor quelibet ex qualibet cōiugatione sunt quattuor elementa: determinatū in libro de gn̄one. Sciēdum q̄ꝫ ipsaꝝ. s. calidū ꝛ frigidum sunt actiua. humidū ꝛ siccum passiua. qḋ patet p̄mo inductione. in oībus eīm caliditas ꝛ frigiditas tam homogenea q̄ꝫ nō homogenea terminant cōiungunt permutāt vel siccāt indurāt vel mollificāt. sicca autē ꝛ humida terminātur ꝛ patiuntur alias passiones correspōdentes actionibus predictis ꝛ hoc tam scḋm se: q̄ꝫ scḋm ea que constāt ex ipsis. Secundo idē patet ex ratione. calidū quidē ꝛ frigidum cum sint concretiua ꝛ cōgregatiua ꝛ etiā segregatiua: factiua sunt. humidum ꝛ siccum facile vel difficile terminabilia exn̄tia habent naturam in paciendo aliquid. sicut igitur illa sunt factiua: ista vero passiua.

Caplm̄. ij. qḋ sic incipit. Determinatis autē hijs ꝛc̄. Premisso qḋ intendit determinare de opationibus q̄litatū actiuaꝝ ꝛ effectibꝫ passiuaꝝ. manifestat q̄ sit simplex gn̄o ꝛ opposita corruptio q̄ naṫaliter fiunt ab his q̄litatibus ꝛ q̄ꝫ simplici gn̄oni putrefactio opponitur cuius causā ꝛ ꝓprietatē ostendit.

Vmende sunt operationes qualitatū factiuaꝝ ꝛ spēs passiuaꝝ. ubi p̄mo sciendum est q̄ꝫ naturalis generatio ꝛ permutatio ac etiā opposita corruptio mixtorum sicut aīalium plantaꝝ ꝛ partiū ipsoꝝ est opus harum virtutū. Simplex quidē ꝛ naturalis permutatio ab his virtutibus causatur: q̄ñ actiuis correspōdent passiua tanq̄ꝫ subiecta materia ꝛ terminātur ab eis: prout cōuenit vnicuiq̄ꝫ nature. passiue eīm virtutes sunt velut materia. actiue vero perfecte obtinētes ꝛ terminātes ipsas velut agēs ꝛ generās obtinētibꝫ autē scḋm partē fit molinsis. i. quedā imꝑfecta transmutatō ꝛ indigō. q. imꝑfecta decoctio. Siplici aūt gn̄om p̄dicte marie cōtrariaṫ putrefactio. qḋ patet ex hoc q: oīs corruptio naṫalis puta senectꝫ ꝛ āriasis. i. vetustas terminatur ad putrefactionē. in oībus eīm talibus finis est putredo nisi per violentiā corrūpatur. cōtingit eīm talia per violentiā destrui anteq̄ꝫ putrefiāt. Et qm̄ putrefactio gn̄oni opponitur ideo putrefacta fiunt humida deinde sicca postmodū. putrefacta eīm ex his erant sicco terminante humidū virtute qualitatū factiuarum. Fit ergo corruptio quando propter aliquod extrinsecū actiuū ꝛ terminans nō obtinet passiuū m ꝛ terminatū. maxime autē fit putrefactio in his in quibus quelibet pars faciliter corrumpi potest ꝛ separari a natura totius. Et qm̄ elemēta oīa preter ignē hoc patiunṫ: ideo putrescunt oīa igne excepto: respectu cuius sunt materia. Est aūt putrefactio corruptio naṫalis caliditatis ī vnoquoq̄ꝫ humido a caliditate aliena causata. ut pote cōtinētis qḋ agit in id qḋ putrefit ꝓpter defectū ꝓprij calidi a quo defficit q̄cq̄d infrigidaṫ. ꝛ ideo tam frigiditas q̄ꝫ caliditas aliena ꝛ a quibus patiṫ colter naturale calidum cause sunt

putrefactiōis. Et qm̄ exeunte ꝓpō calido naturali: humidum euaporat: ideo oīa putrefacta paulatim icciora ⁊ finalr̄ reſtuuntur in terrā ⁊ fumū. Et q᷑ in hyeme pax est de calido in aere ambiēte q᷑ nichil pōt ſuper calidū re: ideo minus fit putrefactio ī frigidioribus in eſtibus autē magis fit ꝓpter predn̄ium calidi ambiētis. Coagulatum etiā nō de facili putrefit. q᷑ frigidū eius maioris virtutis est ad retinēdū naturalē caliditatē ꝙ̄ caliditas ambiētis ad extrahēdū ipam: nisi quādo liquefit. feruēs etiā calidū nō putrefcit. q᷑ caliditas eius maior est ꝙ̄ continētis. ⁊ ideo nullā patitur ab ea permutationē. Minus etiā putrefcit fluens ⁊ motū ꝙ̄ quiescēs. eo ꝙ in ipſo fit debilior actio cauſata a calido cōtinentis. Et eadē cauſa est quare multū tardius putrefcit ꝙ̄ paucū in maiori eīm ꝓpā caliditas ⁊ frigiditas maiores exſites tardius frigidātur a virtute calidi q̄ est in circūſtante. ⁊ ideo mare ⁊ alie aque ſcōm partē putrefcit totū autē nō. In putrefactis etiā aīalia generantur propter hoc quia caliditate naturali ſegregata: caliditas facit constare humiditatē repertā in re diſpōtēs eam ad talem formā. dictum est igitur quid est gn̄o ⁊ corruptio.

Caplm̄. iij. qd̄ ſic incipit. Reliquū autē dicere habitas ſpēs. Determinat de digestione ⁊ indigōne que post gn̄onē ⁊ corruptionē cauſanī ex frigiditate ⁊ caliditate ostēdēs quot ſunt ſpēs vtriuſqꝫ ⁊ quid est quelibet ipſaꝝ.

Icendū est de quibuſdā ōpationibus virtutū actiuaꝝ conſequēter ſe habētiū ad gn̄onem. q᷑ ſunt in rebus iam exſitibus per naturā. taliū autē ōpationum vna est digestio atributa caliditati. cuius ſpēs ſunt pepāsis epſesis ⁊ opthesis. alia ōpatio est indigestio attributa frigiditati. cuius ſpēs prioribus opposite ſunt omothes moliuſis ſtatensis. predicta autē oīa noīa ſcōm quādam ſimilitudinē ⁊ nō ſcōm proprietatē impoſita ſunt ſpēbus predictis. Dicamus igit̄ quid est vnūquodqꝫ predictoꝝ ſcōm rem. nam ⁊ digestio est perfectio facta a ꝓpō ⁊ naturali calido ex oppoſito paſſo tanꝙ̄ ex materia. qd̄ eīm in his digestū est perfectū ⁊ factū ita ꝙ principiū ꝑfectiōis euenit a ꝓpā caliditate. auxiliū autē cōſumatiōis fit per aliqd̄ extrinſecū ſicut cum alimentū digerit̄: principiū fit digōnis a naturali caliditate q̄ est in alito. auxiliū autē fit per balnea ⁊ ſimilia exteriora q̄ mutāt ad cōplementū. finis autē digōnis in aliquibus est forma a qua est ſpēs ⁊ ſubſtātia rei. In aliquibus autē quedā qualitas introducta per ipm̄ ſubiectū tanꝙ̄ in materia eius. ut pote factū fit tantū humidū vel tantū claꝝ vel aliquid ſimile. vnde quedā dicunt̄ digesta qn̄do ſunt bene aſſata. ⁊ hec dn̄r paſſa epſeſim aut alio modo calefacta. ſic mustū qn̄o est bene matuꝝ. aut putrefca ſicut appostemata ſiue naſcētie. qn̄o eī humores per calidū putrefci fuerint inſpiſſati: tūc dn̄r digesti. ſic lacrima inſanie cōuerſa. Accidit aūt huiuſmodi digō cū humiditas q̄ ē ſicut materia vincit̄ ⁊ terminatur a naturali caliditate. tūc eī est naturalis digō: qn̄o ꝓportio predicta naturalr̄ est inter caliditatē ⁊ humiditatē ꝓpē quedā bene digesta ut vrine ⁊ alie ſuꝑfluitates ſigna ſunt ſanitatis. q᷑ inſignuāt naturalē caliditatē predn̄ari ⁊ obtinere ſup humiditatis indeteriationē q̄ erat cauſa morbi. Et qm̄ calidū efficit illd̄ qd̄ digerit melioris cōſistētie groſſius ⁊ ſiccius. ⁊ ideo necesse est digesta calidiora ⁊ groſſiora eē indigestis. Indigō aūt est imꝑfectio ꝓueniēs ex indigētia ſeu deffectu ꝓprie caliditatis. q̄ indigētie frigiditas quedā est. nō quidē ꝙ frigiditas ſit ī caliditate. ſed deffectus caliditatis quedā imꝑfectio ē reſpectu frigiditatis. q̄ est in oppoſitis paſſiuis. q̄ ſūt materia naturalis digestibiliū. digō quidē ⁊ indigō ſic determīantur.

Ca. iiij. qd̄ ſic īcipit. Pepāsis aūt ⁊c̄. Declarat qd̄ pepāsis q̄ est ꝓma ſpēs digōnis ⁊ in quibꝰ est ⁊ ſimilr̄ quid omothes ſibi opposita tāqꝫ ꝓma ſpēs indigōnis.

Epansis est digestio alimēti facta in pericarpio .i. in fructifero. qn̄o enī semīa in fructifera sic perfecta sunt ut possint producere sibi simile hoc ei est ratio pfe ctīꝫ tunc est eīm eis perfecta perfectio digōnis scōm spēm q̄ dicitur pepansis.

· Multa etiā alia dicuntur pepāsa ⁊ digesta scōm hāc spēm: tamē methaphorice q2 nō existūt in fructiferis. nō eīm sunt imposita ꝓpa noīa oībus perfectis a naturali ca liditate termināte hūiditatē unde nomē pepāsis se extēdit ad digōnem apparētiū nat ectiaꝝ ⁊ vniuersalī humoris fleumatici: qn̄o assimilt calido humidū sic obtinetur ⁊ ter minatur ut dicatur digestū. Qn̄o autē pepansim patiunī oīa ex fumosis .i. huīdis humiditate aerea ꝑmo fiunt aquosa. ⁊ ex aquosis terrestria. ⁊ semꝑ ex subtilioribꝰ gro ssiora. ita ꝙ quedā ducunī ad cōplementū nature per hanc spēm digōnis. ut semina quedā autē deijciunī ⁊ purgātur. ut apostemata. Omothes autē cōtrariū pepāsi est indigestio alimēti in fructifero hūiditate remanēte iterminata. ꝑpter qd̄ sic indigesta aut spumosa aut aquosa aut mixta sunt ex ambobus. Sicut ergo pepāsis est perfe ctio quedā: ita homothes est impfectio ꝑpter defectū calidi naturalis improportiona ti ad humidū. nullū eīm humidū sine sicco per se patitur pepansī. ⁊ ideo aqua q̄ inter humida sola caret sicco nō ingrossatur per hāc spēm digōnis. q2 calidū naturale in ea paucū est. humidū autē multū. Propter qd̄ indigesta spe que dicī omothes hūt humores subtiliores frigidiores ꝙ calidiores inesibiles ⁊ impotabiles Sicut auteꝫ pepansis dicitur de aliquibus ꝓprie de aliquibus methaphorice: ita ⁊ omothes. vrine secessiones ⁊ catharri dicitur homꝫ. eo ꝙ in oībus talibus humiditas nō ē di gesta a caliditate. Later ⁊ lac atqꝫ similia multa in quibus humidū puruꝫ a calidi tate nō sufficiēter permutatur ad ea: improprie dicuntur oīa aqua autē que nō est in grossabilis a calido solo nullo modo dicitur passa scōm hanc indigestionē sed potius dicitur pati epsesim de qua continuo dicetur.

Caplm. v. quod sic incipit. Epsesis autem totum ⁊c̄. Determinat de secun da specie digestiois vocata epsesis ⁊ de secunda ei oppostita que dicitur molin sis.

Psesis est digestio humidi interminati existētis facta a caliditate existēte in hu mido. Et hec digestio proprie fit in eliratis. quod autem ab ipsa digeritur ē spumosū aut aquosū. cuius digestio fit a calido existēte in humido. Que aūt asantur in frixuris magis patiuntur a calido extrinseco ꝙ a calido existēte in liquore hu mido i quo frigētur. humidū autē attrictū in rem frixā reddit ipam exterius siccā ⁊ inte rius magis humidā. cuius cōtrariū accidit i eliratis i quibus huīdum naīale extrahiē a caliditate q̄ est in huīdo extrinseco ꝑpī qd̄ sicciora sūt elixata ꝙ assa q2 elixata nō attra hunt in se humidū exterius. sꝫ preualēti caliditate extrinseca: extrahitur huīdum natu rale ipsoꝝ. si eim vinceret interius calidū: traheret in ipsa humidū exterius. Non autē oīe corpus potest pati epsesim. sed ea sola corpora quoꝝ huīditas patiī ab igni tione q̄ est in huīdo. quedā autē nō ꝓpe dicūtur pati epsesim sine elixatione ut auruꝫ ⁊ argētuꝫ. lignū ⁊ similia dura. Iteꝝ quedā humida ut lac ⁊ mustū. qn̄o calefacta ab igne humor ipsoꝝ mutatur in aliquā spēm. ut lac in seꝝ. Finis autē nō est idem in oībus elixatis ⁊ epsesim passis. quedam elixari dicuntur ad esum. quedam ad sorbitio nem. quedā ad aliā necessitatē ut farmaca. Quecūqꝫ q̄ per calidū disgregans vel congregans possunt fieri grossiora vel subtiliora grauiora vel leuiora sunt elixabilia. Et ideo oleū nullū istoꝝ patiēs scōm se ipm nō elixatur. hec aūt spēs digōnis nō solū i artificialibꝰ instrumētis. veꝝ etiā in naīalibꝰ ex eadē tamē causa fieri hꝫ Molinsis

autē est indigestio humidi interminati in corpore ꝓpter defectū calidi in humido. qui defectus prouenit ex debilitate calidi circūstantis. Deffectus autē calidi circumstā tis est frigiditas, que dā facta interdū in aīalibus ꝓpter motū expellēdo calidū. defect⁹ autē digerētis aliqñ prouenit ex multitudine frigiditatis in humido in quo calidum digerēs aut propter multitudinē eiusdem in eo quod debet digeri. tunc enim caliditas in humido sufficit ad motum: sed nō est sufficiens ad tīandum ⁊ digerendum. vnde sic indigesta duriora sunt ꝙ epsesis passa in quibus humidum magis determinatum est ⁊ digestum. Quid igitur sit epsesis ⁊ molinsis dictum est.

Capl̄z. vj. qđ sic incipit. Opthesis aūt est digestio ⁊ c̄. Determiat de tertia spē digōnis q̄ vocatur opthesis ⁊ de tertia spē indigōnis ei cōtraria q̄ dī stathesis

Thesis est digestio facta ab alieno calido ⁊ sicco. vnde siquis elixās aliquid ꝑmutet decoctionē eius faciēs ipm digeri nō a calido humidi: sed ab igne cum digestum fuerit nō elixatū: sed assatū ⁊ adustū: ita ꝙ hec fit a calido: ēīz fiat sic eius: sic digeret. ⁊ in tali exteriora sicciora sunt interioribus. cuius cōtrarium est ī elixa tis. Indiget autē magis artificio manus assare ꝙ elixare: eo ꝙ difficile est tīariter tale fieri ad ignē interiora ⁊ exteriora cum ipse citius desiccet ꝓpinquiora sibi ita ꝙ cō clusis exterioribus poris humidū intus clauditur ⁊ segregari nō potest. Fiunt igit̄ opthesis ⁊ opsesis arte. fiunt etiā natura. q̄z ars imitatur naturaz. ꝙuis huiusmodi passiones ut fiunt natura nō habeāt nomē. nam digestio alimēti in corpore fit a calido qđ est in corpore humido. ⁊ indigestio eius causatur ex deffectu calidi. Aīalia ut ver mes genita in corpore nō fiunt in ipsa digōne nec in loco eius: sed in segregato per di gestionē putrefactione in inferiori vētre. deinde ascenderūt ad superiorē ventrē ubi ē digestū. causa autē quare segregatū putrescit in inferiori vētre alibi dicta est. Sicut autē epsesi cōtrariatur molinsis: ita opthesi q̄ est tertia spēs cōtrariatur stathēsis. cuius nomē minus est in usu ꝙ predictoꝝ est autē stathēsis indigestū ꝓpter deffectū calidita tis causatum. aut a paucitate exterioris ignis aut a multitudine humiditatis eius qđ patitur. tunc enim calidum tantum est ut mouere possit sed paucum est ad digerenduz Patet igitur quid est vnaqueqz species digestionis ⁊ indigōnis.

Captm. vij. qđ sic incipit. Passiuoꝝ vero humida ⁊ sicca ⁊ c̄. Determiat spēs coꝝ que causant a qualitatibus paīs oñs humidū ⁊ siccū esse coꝝ ꝑncipia ⁊ ꝙ humidū terminatur sicco ⁊ ecōuerso cuius teriati duricies ⁊ molicies sūt ꝑme paiones.

Via determinādum est de his que causātur a passiuis qualitatib⁹. s. humido ⁊ sicco q̄ sunt passiua ꝑncipia corpoꝝ ex quibus fiunt aliqua mixta. Sciēduz ꝙ iddem mixtū dicitur siccius quod habet plus sc̄dm naturā de sicco. illđ vero humidi⁹ qđ plus habet de humido. ita ꝙ oīa predicta ꝑnt dici actu vel pō eē talia. sic liqūo ē actu huida. liq̄bile vo in pō. Qm̄ aūt huidū est hn̄ teriabile ⁊ siccū difficilr̄: adi uicē patiunt aliqđ sīle pulmēto ⁊ cōdimētis. ita ꝙ humidum causat ī sicco posse teria ri. ⁊ siccū huiduz teriat ut vtrūqz simil' fiat sic cola. Sic ei fecit empeđ. in pħicis cōmix ecens farinā aque. ut ex ambobus esset corpus terminatū. Qm̄ autē terre proprissi me cōuenit siccū ⁊ aque huidū: hinc est ꝙ oīa corpora mixta teriantur per terrā ⁊ aq̄m quoꝝ illđ dī magis terreū vel aqueū qđ plus hz de naiā ⁊ pō alteri⁹ ꝑdictoꝝ. Ex hoc etiā euēit ꝙ aīalia sūt in t̄ra vel ī aqua ⁊ nō in aere vel igne q̄z illa sūt materia corporū oīatoꝝ. Corpori āt teriato ex huido ⁊ sicco ncc̄e ē inēē duriciē aut mollicie tāꝙ ꝑmas paiones. est ei duꝝ cui⁹ sup̄ficies nō cedit ī se ipaz. Molle aūt qđ cedit nō quidē cir cuūstādo tāgenti sic aqua cui⁹ sup̄ficies nō cedit in profundū s; circūstat. mollis autē

superficies cedit in se ipsam. Et quoniam sensibilia iudicamus per sensum durum et molle simpliciter determinantur per tactum tamquam per quandam medietatem. ita quod tangibile excedens tactum dicitur durum. deficiens autem sub eo dicitur molle.

Capitulum. viij. quod sic incipit: necesse autem durum et molle. Inuestigat causam coagulationis que videtur sequi duriciem et molliciem in corpore terminato et prius determinat de siccitate et humectatione que concurrunt ad ipsam.

Omne corpus terminatum proprio termino non siccum necesse est esse durum. vel molle ita et coagulatum esse necesse est et ideo de coagulatione dicendum.

Que autem sunt cause passionum que sunt in corporibus preter materiale. scilicet agens et vnde principium motus et forma. ex his igitur cause coagulationis et liquefactionis et desiccationis et humectationis querende sunt. Faciens autem facit calido et frigido. quorum presentia aut abundantia fit passio que est forma et quia coagulari aliquo modo est siccari. de hoc dicamus primum. passibile est humidum et siccum vel ex his compositum. itaque humidum passibile est aqua. siccum autem est terra. quorum frigidum magis est passiuum eo quod ambo sunt frigida. nam frigidum actiuum est aut ad corruptionem: aut secundum accidens dicimus ipsum calefacere. non sicut calidum quod per se hoc facit sed in congregando. calidum autem in terra constare faciendo desiccantur igitur omnia aquea et habentia aquam superductam exterius. ut lana infusa sine connaturalem. aut lac. aquea autem velaque species sunt vinum. vrina. serum. et quecumque nullam vel paruam habent residentiam in fundo non propter viscositatem. quibus enim viscositas causa est non residentie possunt ut oleum et pix. Desiccantur autem desiccabilia calefacta vel frigefacta. ita quod semper hoc a calido interioris vel exterioris natura quam in frigidatione siccantur sicut vestimentum hoc patiuntur: si humidum ipsorum separetur ab inferiori calido faciente ipsum euaporare. quod maxime fit quando humidum paucum fuerit. nam frigido circumstante: calidum exiens facit humidum euaporare. ab exteriori itaque calido fiunt sicca que elixantur. ab interiori vero quorum humiditas consumitur vel euaporat ab ipso. dictum est igitur quid est desiccari.

Humectari autem vno modo est resolui in aquam. vt vapor frigefactus a nube. alio modo coagulatum liquefieri de quo manifestum erit dicentibus de liquefactione et coagulatione.

Capitulum. ix. quod sic incipit: coagulatur autem et cetera. Determinat de his que coagulantur et liquefaciunt cuius sint nature et aque virtute et quomodo fiant huiusmodi passiones.

Coagulabilia sunt aqua et mixta ex aqua et terra et hec coagulantur a frigido. vel calido uel sicco ita coagulatum ex aliquo predictorum soluitur a contrario. Quedam autem coagulata putata sunt ab aqua ut mel elixatum. si non ab ea sed frigido eius coagulantur et necessitate soluuntur. sola autem aqua inter humida non fit grossior coagulata. quia frigidum coagulans non permittit humidum euaporare. ingrossatio autem fit quando siccum condensatur humido exeunte. Communia autem terre et aque coagulantur a calido et frigido. ab vtroque etiam licet diuersimode ingrossantur. a calido etiam educente humidum siccum condensatio ingrossatur. frigido autem expellente calidum simul euaporat humidum et sic in eis condensatur. Mollia autem parum humida a calido extrahente humidum coagulata non ingrossantur. ut later assatus si vero sunt humida ut lac ingrossantur. Multa ante coagulationem humectantur. sicut grossa aut dura aut prius frigida. later enim dum assatur aut prius euaporans mollis fit. et ideo in caminis oblicantur. Communia autem terre et aque plus tamen habentia terre coagulata a frig

do educēte calidū: calido iterū ingrediēte liq̄scunt. vt luctū. illa tñ a quib9 ē eductū ō
ne calidū isolubilia sūt nisi a vehemēti caliditate a q̄ mollificāt. ut cornu etiā ut ferrū
q̄d sepe liq̄factū z iterū coagulatū fit calibs. purificat ei ascoria. raro āt hoc faciūt arti
fices. q2 sepius liq̄factū nimis diminuit. Est āt ferrū melius qd a paucioribus li
q̄factiōibus fit calibs. lapis etiam piramat9 liq̄scens stillat z fluit. p9 fluxū ūo coagu
lanis iterū durescit. lapis etiā dict9 molle liq̄tur z fluit z circūcoagulat. assimilat calci:
nisi qd fit nigri coloris. liq̄scit etiā lutū z terra. Coagulatorū a sicco calido q̄dam
insolubilia sunt. q̄dā soluunt humido. later ei z q̄dā genera lapidum coagulata ab
igne cōburēte terreū corū insolubilia sūt. vitrū āt z sal humido z frigido soluunt. z iō
ab aq̄ et spēb9 aq̄ liq̄scūt: non āt ab oleo. q2 ei coagulata sūt a calido sicco: ideo oportet
ea dissolui a frigido et humido quia contrariorum contrarie sunt cause.

Capitulū. x. sic incipit: ingrosātur q̄dā z c̄. Determinat de ingrossati-
one p cōparatiōez ad coagulatiōez. Ingrossant q̄dez ab igne solū q̄cūq3 aq̄
pl9 hāt q̄ terre q̄cūq3 pl9 hāt terre q̄ q̄ coagulant ut vitrum et sal.

Ubitat āt de oleo nā sic ēēt aq̄e nature coagularet a frō. Si ei terre a cali-
do. ab vtroq3 āt ingrossat z non coagulat. cui9 causa ē q2 ē plenū aere. et iō su
pernatat in aq̄. frigidū igit aq̄ aereū ei9 i aquā utens igrossat ipaz. z iō grossi9
mixtū de aq̄ z oleo. Ab igne āt ingrossat q2 evaporāte calido aereo: humidū eius
fit aqua et ab eodē etiam faciēte evaporare q̄ olei aqūm ē albescit. Ingrossat igit am
bobus licet nō eodē modo. a neutro ipsorum desiccat non solū q2 viscosū ē: sed etiā
aeris hēt naturā aqua etiā nec desiccat nec exalatur ab igne q2 ptes eius nō vapo-
rant propter viscositatatē. Mixta āt ex aqua z terra debēt aprecōsiante censeri coa
gulabilia vel non. nam q̄dā vinū ab igne coagulat z elixat sic mustū. q2 ab ipo dū
quoquit evaporat aqua. vñ si quis colligat vaporem ei9 erit aq̄. qd āt relinquit est terre-
ū mixtorū etiā aliqua ingrossant z desiccātur a frō. q2 cōuertēs aerē in aquā ingrosat
z faciens evaporare calidū coagulat. q̄ ē q̄dā desiccare. Que igit coagulata a
frigido non igrossant plus aq̄ habent. ut vinū vrina acetū lixiuiū serū. q̄ āt ingros
santur a calido ut per vaporatiōem q̄dam sūt terrea ut mel. q̄dā comunia aq̄ et aeris
ut oleum. licet plus habeat aeris. lac ūo et sāguis comunia aq̄ z terre pl9 habēt terre. si
cut z mixta ex quib9 fiūt sales z lapides. vnde lac ab igne decoctū expurit sero non sep
ato. Si āt aliqualiter decoquat coagulat ppter terrestre inexistēs. vnde coagulo i
posito: sepatur serū et caseus quibus sepatis qd relinquit non sepatur: sed ferrū sic aqua
vnde lac nichil aut parū habēs casei aq̄ū ē et iesibile. Sāguis āt infrigidat q2 ōsic
cat. z si aliquis nō coaguletur ut sāguis ceruu: aq̄s ē et frigid9. vñ non hēt vias infra se
q2 iste causant a terreo z solido. talis igit sanguis extra actus nō desicccat z iō non coa
gulat. q2 ē nature aq̄. sic lac caseo ā moto. signum āt hui9 est: q2 sāguis langorosi hois
non coagulat eo q̄ est icor idest aqua flnematica q2 i digestus.

Capitulū. xj. qd sic incepit: ad hec āt hec quidē solubilia z c̄. Reddit causaz
quorūdā supi9 dictorū. s. q̄ q̄dā coagulata sūt solubilia quedam insolubilia q̄
dam mollificabilia quedam non.

D agulatorū aūt dissolubilia sunt. ut uitrū z sal. insolubilia aūt lapis et later q̄
q̄dā mollificabilia ut cornu. q̄dā non vt lapis. Causa āt predictorū est. q2
contrariorū cōtrarie sunt cause sicut ḡ q̄dā coagulāt frigido z sicco: ita soluun
tur calido et humido que āt coagulātur solo frigido. soluunt igne. talia ḡ sunt solubi-
lia. que āt duobus coagulātur ut calido primo educente humidū deinde a frigido cō

primēte ptes:talia āt maxime sunt isolubilia.qr nec a calido soluunt᷑:cum tñ soluat coagulata a solo frigido.nec ab aq̄:qr hec non soluit nisi coagulata a calido ⁊ sicco.ē ośt talium ferrum ꝙ p̄mo liq̄factum a calido posica frigefactum coagulat᷑. Ligna aūt que sunt ex terra ⁊ acre nec liquabilia nec mollificabilia:ſꝫ bustibilia sunt.⁊ sup̄natāt aquis propter acrem predn̄antē.preter ebenū q̄ nō sup̄natat.⁊ qr ex ipsa maxime ex nigra euaporat aer ⁊ p̄dominat᷑ terra. Later āt cū sit terrestris p̄ua desiccatione coagulat᷑.ita ꝙ aqua non hēt introitum in ipm propter puitatem pororū per quos humidum euaporat et ideo non soluitur ab ipsa.nec soluit᷑ a calido quia ab eo coagulatur. De coagulatione igitur et liquefactione dictum est.

Capitulum.xij.quod sic incipit:ex his āt manifestum et c̄. Concludit ex p̄cedentibus corpora p̄hica cōstare ex calitatib9 actiuis et passiuis et differre abinuicem in quibusdam alijs qualitatibus.

Uia calidum ⁊ frigidum coagulāt ⁊ ingrossāt:iō ex ipsis cōstāt corpora cōposita propter qđ oībus corporib9 compositis inē caliditas.in aliquib9 etiam frigiditas qr deficiūt caliditate qr hec due q̄litates sūt in corporib9:propter facere oportet in eis reperiri siccum ⁊ humidum ꝓpter pati. Unde ex aqua q̄ ē humida ⁊ terra q̄ ē sicca consistūt oīa corpora cōposita:ut plāte ⁊ methalla. hec eī sunt ex ipsis uel exalatione ipsorum terre inclusa ut dictum ē supra. Hec āt corpora cōposita differūt abinuicem in q̄busdam q̄litatib9 actiuis ⁊ etiam passiuis. actiuis quidem:qr q̄dam colorata q̄dam odoratiua uel dulcia ⁊ sic de alijs q̄litatib9 q̄ agūt in sensum.passiuis uō:q̄dam coagulabilia ⁊ sic de alijs qualitatib9 differunt abinuicem corpora omiomera que sunt cōposita ut caro neruus lignum et similia.

Capitulum.xiij.qđ sic incipit:dicamus āt primo naturam ipsorum et c̄.Enumerat passiones q̄ ꝑ potētiam dicunt᷑ de corporibus ⁊ ꝓseq̄t᷑ d̄ coagulabili ⁊ īcoagulabili.

Assiones q̄ insūt corporib9 natura ꝑ potentiā ⁊ īpotētiam sūt iste ⁊ istis oppasite ꝑuatiue coagulabile liquabile mollificabile intingibile flexibile frāgibile ꝓductibile cōminuibile īpressibile formabile capibile trahibile scissibile detrūcabile viscosū cōmassabile.multa eī corpora his passionibus differūt.⁊ iō dicēdum ē quā potentiam habeat qđlibet ipsorum. Quāuis āt de coagulabili liquabili illiq̄bili prius sit dictum otī nunc dicamus.ꝙ q̄cūq3 corpora coagulantur et durātur: hec patiuntur vel a calido desiccāte humidum:vel a frigido exprimēte calidum.ita aqueo coagulātur propter exalatiōem calidi.terrea uō propter cōsumptionē humidi.iō ab humido superueniēte terrea coagulata liq̄fiūt.ṅ adeo sint consolidata ꝙ ꝓpter paruitatē pororum aq̄ humidum non subintret.q̄ eī non solidant᷑ sic:humido soluūtur ut vitrum ⁊ sal. Que āt coagulant᷑ ꝑuatione calidi:calido soluūtur.ut glacies.plūbum.es. Incoagulabilia āt q̄ non hn̄t humiditatem aquosam et q̄ plus ignis ⁊ terre habent ꝙ aq̄.ut mel et mixtum q̄ sunt quasi feruor.⁊ ea in quibus dn̄atur aer ut oleum. et argentum viuum.et etiā valde viscosa ut glutem.

Capitulum.xiiij.quod sic incipit:mollificabilia āt sūt et c̄. Determinat d̄ mollificabili intingibili et eorum oppositis.

Oagulatorum mollificant᷑ quorācūq3 plus horum habentium terre non euaporat humidū totum.et hec sūt nō attrahibilia nec humectabilia aut intinguibilia ut aq̄a hec eī igne mollificant᷑.ut ferrum ⁊ cornu.coagulata āt ex aqua ut glacies aut ex terra in quib9 totum humidum euaporat ut vitrum ⁊ sal aut realiter inest porum hum

duꝫ derelictuꝫ ut later non mollificatur. Predictoꝝ āt q̄daꝫ sunt nō intigibilia: cū sint liquabilia. ut vitruꝫ et sal. non eī ē intigibile ꝙ nō fit mollius madefactuꝫ. q̄daꝫ āt non liq̄bilia sunt intigibilia ut lana et similia q̄ madefiūt. Sunt āt intigibilia q̄ terrea existētia habent poros duriores majores tñ poris aqueis. liquabilia āt habētia poros per totuꝫ liq̄scunt ab humido. q꞉ statiꝫ diuidūtur ptes eius ab eo si ꝓpter puritateꝫ eoꝝ nō itingit ab eodē. q̄re dīa passionū ꝑdictaꝝ sumit a dispōne eiꝰ qd̄ suscipit.

Capitulū. xv. qd̄ sic incipit: sunt āt et hec q̄daꝫ corpoꝝ et c̄. Manifestat q̄ sunt frangibilia flexibilia comminibilia formabilia impressibilia et que non patiū tur passiones predictas.

Corpoꝝ flexibilium sunt ut vimē. inflexibilia ut later lapis. ꝛ q̄cunq꞉ corpora non possunt ex rectitudine incuruitatē nec ecōuerso mutari. flexibilia āt q̄cumq꞉ possunt dirigi et ex rectitudine mutari incuruitateꝫ. flecti eī et deflectē curuari. vnde motus ex rectitudīe incuruitatē est reflexio ad cōcauuꝫ vel cōuexuꝫ longitudine saluata q꞉ si esset ad rectuꝫ: simul esset rectuꝫ et reflexuꝫ. et iō aliud ē flexio et rectificatio. ꝛ alia reflexibilia et alia rectificabilia. q̄daꝫ etiaꝫ corpora sunt frāgibilia et comminibilia simul: q̄daꝫ sepotim. lignuꝫ eī ē frāgibile: non tñ cōminuibile. Glacies āt cōminuibilis sed nō frāgibilis. later aūt vtrūq꞉ patit̄. Est āt refractio diuisio in magnas cōminutio āt in q̄scūq꞉ et plures. sunt aūt cōminuibilia q̄cumq꞉ coagulata poros habent multos āt: q꞉ vsq꞉ ad eos ptingit cōminutio. frāgibilia vero q̄cumq꞉ non habent multos. vtrumq꞉ āt q̄ se habēt vtroq꞉ modo. Impssio ē cessio supficiei scd̄ꝫ profunduꝫ. ꝛ iō īpressibilia sūt illo quoꝝ superficies cedit impellēti scd̄ꝫ pteꝫ sicut mollificabilia ut cera. dura āt quoꝝ supficies nō cedit tangēti ut lapis. ꝛ humida quoꝝ superficies trāsmutat̄ per tactuꝫ ut aqua: nō sunt impssibilia. Impssibilia formabilia sunt q̄cumq꞉ bene recipiunt impssiōeꝫ bene etiaꝫ retinēt ipam. ut cera. et nō bene impssibilia tñ bene retinētia impressiōem receptaꝫ ut lapis ꝛ lignuꝫ. bene impssibilia ūo in quibus nō manet impssio ut lana ꝛ spongia: non sunt formabilia.

Capitulū. xvj. sic incipit: sunt capibilia et c̄. Determinat d̄ capibilibꝰ trahibilibus. ductibilibus et eorum oppositis.

Necūq꞉ pulsa impssione eis facta possūt cedere in profundū non diuisa supficie sunt capibilia. Talia aūt sunt q̄ habētia poros possunt in se ipa conuenire vel cōstringi: ut spōgia ꝛ cera. q̄ aūt non possūt cedere in ꝓfunduꝫ: aut quia non sunt porosa aut q꞉ poros habēt plenos durioribꝰ non sunt capibilia. ut ferrum et lapis aqua vero et oīe humiduꝫ q꞉ non manet eadem supficies quādo cedunt tangēti dicunt̄ non capibilia. Trahibilia āt sūt quoꝝ supficies pōt dilatari ad latus. nam trahi ē trāsferri ad majores terminos supficie continua existēte sicut fit in corrigia gluti ne cornu et pasta. q̄daꝫ āt simul sunt trahibilia ꝛ capibilia q̄daꝫ trahibilia ꝛ nō capibilia. q̄dam capibilia non trahibilia ut spōgia. ductibilia āt sunt q̄ possūt pcussione dilatari in latus simul et ꝓfunduꝫ uel trāsformari ꝑ parteꝫ supficiei ut es ꝛ similia. nō ductibilia āt q̄ non possūt. ut lapis. Oīa ductibilia sunt impssibilia ꝛ non ecōuerso in ligno ī multis tñ conuertūtur. Capibiliū āt hec quideꝫ ductibilia sunt ut cera et lutū hec autem non ut aqua et lana.

Capitulꝫ. xvij. quod sic incipit: sunt autem hec quideꝫ scissibilia et c̄. Determinat d̄ scissibilibꝰ terminabilibꝰ viscosis cōmassabilibꝰ et eoꝝ oppositis.

Cissibilia aũt sunt q̃ plus possũt diuidi q̃ diuidẽs diuidat ut lignuz. qḋ plus est diuisibile q̃ diuidatur ⁊ cuius diuisio excedit in lõguz diuisionẽ impressaz ad diuidendũ. qḋ non ẽ in detrũcatione. Inscissibilia sunt q̃ hec pati nõ possũt. nullũz etiam molle simpliciter ut aq̃ ẽ scissibile nec etiaz oĩa dura. sed soluz illa q̃ nõ sũt multũ humida. nec impressibilia nec cõminuibilia. ⁊ hec sũt q̃ habent poros dispositos ꝑ longitudinez. ⁊ non ꝑ latitudinẽ. Determinabilia sũt oĩa dura aut mobilia. quorum diuisiões. nec cõminuũtur diuisa. Et talia nisi sint nimis humida sunt detruncabilia. Quedaz autez detrũcabilia sunt q̃ possunt diuidi ꝑ latitudinem. ⁊ scissibilia q̃ diuidũtur ꝑ longitudinez ut lignuz qḋ enĩ vnũ existẽs ꝑ longum diuidiť in multa: ẽ scissibile. ⁊ qḋ ꝑ latitudinez ẽ detruncabile. Omne aũt trahibile aut molle ⁊ humiduz existens ⁊ habens cõcathenationez in partibus: ita ut ad multuz possit extẽdi: viscosuz ẽ q̃ aũt his caret: ẽ frangibile. Capibiliuz aũt habẽtium mãsiuaz capturaz sũt cõmassabilia. non capibilia autez non habentia mansiuaz capturam sunt incõmassabilia.

Capitulum. xviij. qḋ sic incipit: et hec quidez husibilia sũt et c̃. Determinat de husibilibꝰ et exalabilibus atqz eorum oppositis.

Necũqz aũt poros susceptiuos ignis propter siccitatez et etiaz q̃ habẽt in poris ꝑrectis dispositis humiditatẽ debiliorem igne sũt ustibilia. ut lignuz et lana. et ossa hñtia aũt humiditatez fortiorez igne ut glacies ⁊ multuz viridia sũt inhustibilia. Exalabilia aũt sunt q̃ habentia humiditatez q̃ non euaporat a calido extrinsico. nam vapor ẽ segregatio q̃ calidum ad ustiuũ ex humido madefactiuo aliquid cõuertit in ipsuz. vnde exalabilia segregãtur in aerez vaporosuz qui postmoduz cõuertitur in aliqḋ siccum. qḋ euanescit vel terrestre fit. Et iḋ differt ab alijs segregationibus. q̃ cõuertunť in humorez aq̃um aut in spm̃ qui ventus ẽ ei spiritꝰ fluxus continuus exalationis ad lõgitudinez. exalatio aũt facta a calido ustiuo segregatio est comunis sicci et humidi aeris. iḋ non madefacit: ſʒ magis colorat. Exalatio aũt lignoꝝ ut ligni ossiuz ⁊ pilloꝝ ẽ fumus. cere aũt piscis thuris et similiuz ẽ lignis. olei aũt ⁊ oleaginorum ẽ lzania. Quecũqz etiam per se nõ ardent propter paucuz sicci trãsiens aũt per ipsa ardent hec sunt pinguia sicca ⁊ ventosa. humida aũt exalãtia ut oleuz pix. sunt humidi aerei. ardẽtia aũt sunt sicca. ꝑdictis aũt passionibꝰ differũt corpora homiomera inter se ⁊ q̃busdã alijs. s. saporibꝰ ⁊ odoribꝰ ⁊ coloribꝰ. q̃ aũt sit corpora homiomera patet ex dictis.

Capituluz. ix. quod sic incipit: quoniaz quidez hec ab alia ⁊ c̃. Recolligit q̃daz superius dicta. de coagulatiõe in tribus et ea quoꝝ humiduz euaporat simul cũ calido ut mel ⁊ illiq̃bilia et imollificabilia.

Abentia aliquid humidi ut lapides hec sunt oĩa terrea quecũqz ño non totaliter terrea sunt hec mollificantur ut ferruz ⁊ cornu q̃daz euaporant sicut ligna thus liq̃bilia aũt a calido q̃dam sũt aq̃a. q̃dam communia aeri et terre ⁊ aq̃ ⁊ cera ab aqua ño liquabilia terrea sũt. q̃ aũt a vento aut terrea aut ex amboбꝰ mixta sunt. Si igiť oĩa corpora aut humida aut sicca sunt ⁊ nõ ẽ mediuz haꝝ passionuz: ex ipsis poterit discerni q̃ sunt magis terrea vel aq̃a vel comunia. ⁊ q̃liter in corporibꝰ mixtis q̃daz elemẽta ꝑoñantur. Qm̃ predicte passiones ab aliq̃ causa insunt corporibꝰ: materiales tñ cause ipoꝝ sunt humiduz ⁊ siccuz habẽtia potẽtiaz mutuaz inter se. calidũz aũt ⁊ frigiduz sunt cause factiue faciẽtes corpora cõposita cõstare ex illis. accipiamꝰ q̃ q̃ elemẽtum predñctur in corporibus cõpositis q̃ sunt homiomera ꝑdictoꝝ corpoꝝ. q̃daz humida. q̃daz mollia. q̃dam sunt dura. de coagulatiõe quoꝝ dictuz ẽ prius. In

humidis autem que evaporant donatur a quo que autem non evaporant: communia sunt terre aut terre et aque ut lac: aut terre et aeri: ut lignum: aut aque et aeris ut oleum. Sunt etiam communia elementorum humida que coagulantur a calido. Dubitatur autem inter humida de quodam vino quod evaporat et ingrossatur. ut mixtum. causa autem huius quia non sunt unius speciei omnia vina. novum enim plus terreum est quam antiquum. propter quod calido ingrossatur. et quia multum habet de caliditate: minus coagulatur a frigido. tale autem est quoddam vinum in archadia quod a fumo exsiccatur in utribus: ut eductum coaguletur. vinum etiam multum habens fecis terreum aut aqueum est. Ingrossabilia a frigido sunt terrea a frigido autem simul et calido sunt communia plurium elementorum ut oleum mel et dulce vinum. A frigido autem solo coagulabilia sunt aqua. ut glacies nix grando a calido vero ut later et caseus sunt terrea. ab ambobus autem ut ferrum quod prius calefactum deinde infrigidatum. coagulata autem a calido simul evaporante cum humido communia sunt multorum. Terrea sunt quoque quecunque propter totius evaporationem humidi coagulantur. ut lacrime later. que coagulantur in frigidatione ut thus et ea quorum humidum evaporant simul cum calido ut mel et illiquabilia et immollificabilia habentia aliquid humidi ut lapis. hec enim omnia terrea sunt. quecunque vero non totaliter terrea hec mollificantur ut ferrum et cornu: quedam evaporant ut ligna et thus. Liquabilia autem a calido quedam sunt aquea quedam communia aeri et terre et aque. ut cera. ab aqua liquabilia: terrea sunt. que autem a neutro aut terrea aut ex ambobus mixta sunt. Si igitur omnia corpora aut humida aut sicca sunt et non est medium harum passionum. ex ipsis poterit discerni que sunt magis terrea vel aqua vel communia plurium elementorum. utrum calido vel frigido vel ambobus. coagulantur enim frigido. ferrum vero unguis cornu vertus lignum pili folium cortex electrum myrrha thus gummi fructus ut legumen frumentum et similia. quorum quedam mollificabilia. quedam exalabilia sunt infrigidata. et cum his vinum et sal. et quedam genera lapidum que in fractione non coagulatione plus habent terre. Sanguis vero et genitura communia sunt terre aque et aeri. tamen sanguis habens vias plus habet terre. et etiam frigido coagulatum humido liquefit. non habens autem vias est aqueus. nec coagulatur frigido. genitura autem coagulatur humido exalante cum calido.

Capitulum. xx. quod sic incipit: Qualia autem calida aut frigida et cetera. Determinat qualiter caliditas et frigiditas inveniantur ex predominio terre vel aque vel utriusque.

Ex predictis oportet considerare que corpora calida sint et que frigida. communiter enim corpora aquea frigida sunt: nisi habeant alienam caliditatem. ut lixivium urina vinum terrea autem propter caliditatem facientem ea constare sunt calida. ut calx et cinis. Quoniam vero siccum et humidum qui maxime inveniuntur in terra et aqua concomitante frigiditate sunt materia multorum corporum manifestum est quod communia utriusque magis sunt frigida. ita quod quedam erunt frigidissima propter predictam materiam. possunt tamen huiusmodi habere caliditatem alienam ut fervens lixivium in quo est caliditas cineris qui fuit ignitus. in omnibus enim ignitis inest caliditas: licet maior et minor. Et quoniam aliena caliditas interdum corrumpit propriam ut in putrefactis: ideo animalia interdum nascuntur ex tali corruptione. Que cunque autem communia sunt terre et aque: habent caliditatem. quia ab ipsa consistunt sicut patet in digestis in quibusdam. quia corum putrefactiones sunt velut sintecta. i. velut sanies inclusa. que vero calido constant ex terra et aqua: habent naturalem caliditatem. ut sanguis genitura medulla et lac. corrupta autem non habent. quia egreditur caliditas relicta materia. s. terra et aqua et ideo talia videntur calida et frigida. talia quidem cum sint in sua natura calida. frigida vero cum caliditate separata coagulentur. Sunt igitur quibus aqua est materia ut plurimum frigida quia aqua opponitur igni. quibus autem terra et aer secundum se calidiora. accidit tamen ipsa fieri frigidissima vel calidissima ab extrinseco. que enim fortior coagulata et solidiora sunt max-

xime sunt frigida: si puentur caliditate et maxime calida si igniuntur.

Capitulum .xxi. quod sic incipit: qm aūt de his determinatū et ē. Manifestat numerum corpoꝝ mixtorum per rōem cause formalis quam investigat per op9 qm̄ determinatū ē ex quib9 tā ex materia cōstāt corpora homiomera que sūt mixta.

Investigandum ē de his ꝑ rationem formalem. In his āt q̄ posteriora sunt natura. s. in corporib9 anhomiomeris: ut in organicis: manifestius ē ꝙ forma ē rō essendi. nam mortuus hō. quia caret forma equivoce ē hō. et hec rō formalis minus ē manifesta in corporib9 homiomeris cōpositis. ut in carne. minime āt in simplicib9 ut igne et aqua. Corpora āt in quibus minime manifestum ē cuius gr̃a sunt: plurimum habēt materie unde et extrema corpora que sūt materia alioꝝ nil videnꝫ nisi materia. substāntia aūt rei nichil videtur nisi forma intermedia āt proportionabilr̄ attribuuntur vel materie vel forme. Qm̄ igitur hoꝝ unūquodqꝫ est gr̃a finis ad quem non ē proportionatus quoliꝫ modo se habēs: sꝫ mediāte debita forma. quēadmodum manus nō proportionanꝫ ad opus cuius gr̃a est: nisi habeat formam manus et oīa sic sūt formata ex materia per opus nature ut quecūqꝫ possit facere opus ad qd̄ ordināntur dicunꝫ talia esse. puta oculus si pōt videre. qd̄ āt non pōt facere op9 illud dicitur equivoce esse tale. sic ei caro ē si pōt facere opus carnis. ꝙuis hoc minus manifestum sit in carne ꝙ in lingua et eodem modo ē de oībus alijs corporib9 quoꝝ natura cōsistit in posse aliquid facere vel pati. qꝛ tunc habent ꝓprias naturas: qn̄ possūt ea ad q̄ ordinanꝫ per ipsam. Cognoscere āt qū corpora homiomera existūt et qn̄o non apparēntibus eorū figuris non ē facile: nisi fuerit multa depditio facta in eis. sic antiquoꝝ mortuoꝝ corpora. q̄ propter multam alteratiōem subito resolvuntur in pulverem qn̄ tangunꝫ. fructus aūt multi sunt inveterati hn̄tes tn̄ figuram propriam non discernunꝫ per visum utrum habeant naturam fructuum vel non similr̄ lac coagulatum utrum habeat naturam lactis. Corpora igitur homiomera ut caro os et similia q̄ sunt ptes corporum anhomiomerorum contingit coagulari sive consistere calido et frido. et differūt passionib9 prius dictis tersione cō mixtione et alijs superius enumeratis. q̄ fiunt mediāte actione calidi et frigidi. Constituta ex homiomeris ut caput manus et similia non differūt passionibus predictis quēadmodum phiala et serra non differūt differētijs eris et argenti. Ex quibus fiunt: sꝫ differētijs introductis per artem: ita et corpora homiomera sūt gr̃a anhomiomerorum quorum sunt ptes. Accipiendum ē quid ē unūquodqꝫ ipsoꝝ puta sanguis caro os hec aūt sciem9: si cognoscamus uniuscuiusqꝫ naturam formam. unde principium motus. oportet igiꝫ homiomera considerare quid sit et postmodum constituta ex ipsis ut hominē plātam et alia talia.

Expliciunt libri meteororum

Incipiūt capitula primi libri.

Primū capitulū declarat nobilitatem scīe de anima propter quam prius tractādum est de ipsa.

ij. enumerat q̄ sūt cōsideranda de anima inter q̄ sunt accidentia q̄ conferūt ad cognoscendū quidditatem eius.

iij. inuestigat vtrum passiōes aīe conueniāt sibi ex se aut cōueniāt ꝑ cōiūcto

iiij. ostendit differētiā phici dialetici et mathematici in diffiniēdo.

v. ꝙ principiū quo aīa tū differt ab inaīato sunt motꝰ et sensus.

vj. quid dixerūt antiqui et animam esse ex v̄tute sensꝰ.

vij. assignat differētiā inter cōpositiones antiquoꝝ ponentiū aīam esse aliqd cōforme ꝑncipij propter motū.

viij. concludit ꝙ āntiqui vniformiter determinauerūt aīam ⁊ pricipia assignātes ex pricipijs aīe quidditatē.

ix. reprobat dicta de aīa ex parte motus oñdens ꝙ īpossibile ē eā moueri ꝑ se

x. ĩprobat opinionē democriti dicentis aīā esse numerū se ipz mouētem.

xj. ĩprobat opinionē plōnis dicētis animā esse numerū se ipz mouētem.

xij. improbat opinionem dicentium animā esse armoniā.

xiij. inuestigat vtrū aīa moueatur ꝓpter quasdā actiōes et passiones ei attributas ostendens ꝙ non.

xiiij. ostendit ꝙ aīa nō ē numerus se ipsum mouēs.

xv. improbat opinionē dicētium animam esse ex elemētis.

xvj. destruit radices opiniōis ꝑdicte. s. ꝙ cognitio fit per simile scōm rem.

xvij. improbat opinionē dicentium elementa esse aīata ⁊ aīā diffusā ī esse ꝑ vniuersum.

xviij. inuestigat vtrum actiones ⁊ passiones aīe insunt ei per totū vel per ꝑtes ⁊ vtrum potentie aīe habeāt determinatū situm in corpore.

Capitula secundi libri.

Primū ꝑmittit quasdam diuisiōes per quas inuestigat diffinitionē dicentem quid est anima.

ij. declarat diffinitiōem ꝑdictā oñdēs animam esse actu formalē in corpore habentis vitam in potentia.

iij. inuestigat diffinitionē anime dicētē ꝓpter quid viuentia viuunt.

iiij. inquirit vtrū potētie aīe sit oēs cū ipa ⁊ vtrū sepabiles adiuicē ⁊ ꝙ aīa ē principiū siue forma.

v. distinguit potētias aīe inter se et q̄ modo sese cōsequunter et quomodo aīa se habeat ad ipsas.

vj. ostendit ꝙ ꝑmo determinādū est de alimēto ⁊ generatiua virtute cuius opus est ad vgetatiuam

vij. declarat ꝙ aīa ꝑ triplex genꝰ cause se hēt ad corpꝰ. s. ut causa formalis finalē et vnū pricipium motꝰ. excludēs cum hoc circa errores predicta.

viij. ostendit ꝙ alimētū de quo dterminādū est quoddā cōtrariū ē alito et quomodo differt ab augmēto.

ix. ꝙ potentia sensitiua ē passiua que tū aliū cōsiderat in potētia aliū in actu.

x. qd̄ ē in potentia tam in intellectu ꝙ̄ in sensu ē duplicitet. s. propinque et remote seu accidentalr̄ et essentialiter.

xij quod ē sensibile ꝓpriū comune et per accides.

xij. inuestigat ꝓpriū obiectū visus oñdens ꝙ calor ē ꝑ se visibile et quid est diaphanū et quid lumen.

xiij. dterminat de quodā visibili insito ⁊ dclarat q̄lr̄ ipz ⁊ color videat̄.

xiiij. determinat generationē soni a quibus et in quo habeat fieri.

xv. manifestat ꝙ aer exterior est medium auditꝰ ⁊ soni ꝑter qd̄ ē aer, cōplātatꝰ

xvj. dtermiat d voce qd ē ⁊ quibus cōpetit et quo organo format̄.

xvij. determinat quē sciū hō hēt debilem cognoscēs differētias odorabilium

per analogiam ad aliud.

xviij. ostēdit aerē esse mediū olphat⁹ ⁊ vtrum respirātia odorent.

ix. determinat de gustabili quod per medium non extraneum sentit.

xx. manifestat quid ē tactus ⁊ tangibile et vtrum iste sit vnus sens⁹ vel plures et quod ē organum eius.

xxj. inuestigat vtrum in tactu sit medium extrinsecum et ꝙ aliter est medium tactus et aliorum sensuum.

xxij. ꝙ caro ē mediū tactus ⁊ qd ē organū ei⁹ ⁊ ꝙ obz ipi⁹ ad oppositū se hēt

xxiij. quid ē comune omni sensui ⁊ qr debet dici organū cuiuslz sēs⁹ ⁊ q̄re excellēs sensibile corrūpit sensum.

xxiiij. probat ꝙ non ē dare aliū sensū pter quinqz predictos rōibus sūptis ex ꝓprijs sensibilibus.

xxv. probat iddez rōe sūpta ex sensibilib⁹ coib⁹ ōn̄s q̄re hēm⁹ plures sens⁹.

xxvj. inuestigat vtrum eodez sensu sētiamus ⁊ sentiam⁹ nos sentire.

xxvij. manifestat ꝙ simul corrūpitur et simul saluaꝛ actus sensibilis ⁊ sētiētis

xxviij. inuestigat sensuz comunē per hoc quod discernim⁹ inter sensibilia ⁊ sēsum diuisorum ⁊ hic sensus ē vnus habēs vim multorum.

xxix. similr sēsuz ⁊ itellectū eē potētiaſ

xxx. probat fantasiaz differre a sensibili ⁊ ab intellectu ⁊ ob opiniōe.

xxxj. probat fātasiaz nō eē opinionez nec cōpositū ex opinione et sensu.

xxxij. ostendit quid ē fantasia ⁊ ꝙ ꝑ ipsam cōtingit multa facere ⁊ pati et q̄re aliquādo ipā ē vera aliquando falsa.

Capitula tertij libri.

Primum ōn̄dit ꝙ intellect⁹ ē q̄dam natura potētialis non mixta alij nec arctata ad vnā naturā ⁊ esse loci spērum.

ij. quomodo se habet intellectus ad quidditatez et ad illud cui⁹ est quidditas

iij. quomodo intellectus intelligit cū sit īpassibilis ⁊ intelligere sit pati ⁊ vtruz possit intelligere se ipsū.

iiij. ꝙ in aīa ē ita ītellect⁹ agēs sic possibilis cōpons hos duos adinuicem.

v. ostendit duplicē esse actionez intellectus. s. sīplicez aprehensionez ⁊ compositiōez circa quaz est veruz ⁊ falsum.

vj. ꝙ intellectus per sīplicē apphēsiones apphēdit q̄nto ⁊ nō quanta etiaz ꝙ hec actio differt a compositione.

vij. assignat differētiaz inꝛ ītellectuz ⁊ sēsuz q̄ntuz ad actionez ⁊ passionem.

viij. declarat ꝙ verum ⁊ falsū hēnt se ad intellectū sic bonū ⁊ malū ad sēsum ⁊ ꝙ mathematica ītelligūꝛ ꝑ abstratiōes.

ix. ꝙ oīo aliquo modo ē oīa ꝑ intellectum ⁊ sensuz ita ꝙ ītellect⁹ dependet a sensu et sui actione.

x. ondez insufficientiam quarūdaz diffinitionuz potentiaruz anime incipiens deꝛminore de virtute aīe motiua.

xj. ostēndit ꝙ motus ꝑ locum non est a virtute vegatatiua nec sensitiua nec a rōcinatiuo nec ab appetitiua.

xij. ostendit ꝙ intellectus praticus et appetitus sūt causa motus ꝓcessiui aīaꝛ

xiij ꝙ intellectus circa ꝑncipio semꝑ ē rect⁹ fātasia āt nō ē semꝑ recta ⁊ q̄re appetit⁹ aliū cōtrarij sūt adinuicē.

xiiij. ꝙ in motu processiuo appetibile est appetitus ⁊ intellectus ꝑticus.

xv. ē ꝙ oibus aīalibus ꝑticipātib⁹ motū processiuuz inē appetitus ⁊ fantasia ⁊ qualr inest aīalib⁹ imꝑfectis ⁊ quid sit principiūbiuius mot⁹ in oīali rōnali.

xvj quam hītuoīnē hēt uegetatiuū sēsitiuuz ad viuētia ⁊ sensus ad animalia.

xvij. quāꝙ habitudinem habet sens⁹ ad corp⁹ qr tale corp⁹ necesse ē esse cōpositū habens sensuz tactus ⁊ gustus de necessitate aliosāt sens⁹ propter bn̄ eē

xviij. ꝙ corp⁹ aīalis nō pōt esse simplex nec sine tactu quo corrupto corrūpitur aīal licet alijs sēsibus idigeat ꝓpter operatiōes q̄ faciūt ad bene ipi⁹ esse.

Incipiūt libri de aīa cū suis capitulis

Bonoruz ⁊ honorabiliuz notitiaz opinãtes et c̃. Capituluz pͥmũ declarat nobilitatẽ ſcie de aīa propter quã rõnabile ẽ prius tractare de ipſa. et cognoſcere tan ſubſtantiam ꝙ proprias paſſiões ipſius. ſʒ hoc ſit multuz difficile.

Quoniaz ſcia ẽ honorabile ita ꝙ vnaz nobilioreʒ alia reddit certitudo modi. aut nobilitas ſbĩ: q̃ ãbo repiunt in ſcia de aīa: idõ rõabile. ẽ pͥus tractare de ipſa. Cognitio eĩ ipſi9 multuz proficit ad noticiã veritatis maxime in naturalibus. cum ipſa ſit pͥncipiuz aīaliuz. Ingram9 aũt pͥus cognoſcere ſbaz ipſi9. poſtea accidentia eius. quoꝝ alia ſunt ei propria alia communia oĩb9 aīalib9. difficile aũt ẽ accipe cognitiõem de ipſa. qꝛ cum q̃ſtio de ſbaz q̃ddītate rei communis ſit multis alijs: dubiuz ẽ vtrũ vna methodus ſit de oĩbus d̃ quibus volum9 ſbaz cognoſcere ſic demõſtratio ẽ vna communis via ad oĩa accidentia propͥa aut diuiſa. Si ei vnaz accipe: q̃leʒ oportet q̃rere. ſi aũt diuſaz: difficili9 ſit negocium. cum oporteat circa vnamquãqʒ ſbaz accipe ꝓpriuz modũ. Et cum etiaz fuerit manifeſtũ ꝙ talis via ẽ demõſtratio vel diuiſio vel alia methodo9: adhuc multa reſtant dubia. qꝛ principia q̃ oportet accipe: alia ſunt aliquoꝝ ut planoꝝ et numeroꝝ.

Capitulum. ii. quod ſic incipit: pͥmuz aũt fortaſſis et c̃. Enumerat ea q̃ ſunt cõſideranda de anima. inter que ſunt accidentia eius. que multum conferũt ad cognoſcenduz quidditateʒ et ſubſtantiam eius.

Primo cõſiderãduz ẽ de aīa. vtruz ſit in genere ſbe vel in alio genere pͥntoruz Secundo vtruz ſit ens in actu vel in potẽtia. tertio vtruz ptibil' vel imptibilis Quarto vtrũ oĩes aīe ſit vni9 ſpẽi. ⁊ ſi nõ: vtrũ dĩant īter ſe ſpẽ aut genere. Nam loquẽtes de aīa videntur d̃ ſola humana itendere. Formidãduz aũt ẽ ne forte ſit vna rõ communis: aut diuſe diuſaꝝ aīaꝝ. ut eq̄ ⁊ canis. gen9 eĩ vniũſaliter acceptum ut aīal. aut nichil ẽ in re: aut ẽ q̃daz cõcept9 poſterior ipſa. ⁊ iddeʒ ẽ de quolʒ alio communi. ſic gen9. Et ſi aīe nõ ſũt multe ſ̃ ſpẽz: tñ habent multas ptes potẽtiales: dubiũ ẽ vtrum pͥ9 oporteat q̃rere totaz alaz aut ptes. difficile ẽ ēt determinare ꝑoꝝ differẽtias adinuiceʒ. vtruz pͥ9 ipſas an operationes ipſaꝝ. utruz intelligere ꝙ itellectum. ⁊ ſentire ꝙ ſenſũ oporteat q̃rere. Si aũt opa q̃rẽda ſũt: dubitat' vtrũ hoꝝ oĩa ſic ſẽſibile ⁊ itelligibile pͥ9 q̃rẽda ſit ſẽſitiuo ⁊ itellectiuo. Videt' aũt non ſolũ cognitio q̃ddītatis vtilis eẽ ad ſciẽduz cauſas accidẽtiuz i ſbijs: ſʒ etiaz ecõuerſo accidẽtia cõferũt magnaz ptẽ ad cognoſcẽduz q̃d q̃d eſt h̃ita eĩ noticia d̃ oĩb9 aut plurib9 accidẽtib9 rei: tunc d̃ ſba ipſius optime aliquid cognoſcet'. Et bene cognitio quidditatis vtilis ẽ ad noticiã accidentium: qꝛ ipſa ẽ oĩs demõſtrandis principiuz et idõ diffinitiões ſubſtãtiaꝝ per quas nõ cõtingit cognoſcere nec imaginari accidẽtia ipſaꝝ: ſophiſtice ſunt et vane.

Capitulum. iij. q̃d ſic incipit: dubitatiõem autem habẽt et c̃. Inueſtigat an paſſiones anime ſint per ſe an cõiuncti.

Dubitatio autem oritur de paſſiõibus aīe vtrum aliqua ſit ꝓpͥa ipſius: an omnes ſint ei et corpori communes. hoc enim cognoſcere neceſſarium eſt licet non facile. Plurime eniʒ paſſiones ſunt quibus anima non põt agere ul' pati ſine corpore. ut iraſci cõfidere deſiderare et oĩo ſentire. itelligere aũt maxime ꝓpriuz ei videt'. ſʒ ſi hoc fantaſia quedam aut non ſine fantaſia eſt: non contĩnget aīam ſine corpore itelligere. Si q̃deʒ igitur ẽ aliq̃ actio vel paſſio aīe cõueniẽs ei ſoli p ſe ⁊ nõ p corp9. cõtĩget ipſã ſepari a corpore. ſi uo nullã hẽt actionẽ vl' paſſiõeʒ niſi corpore mediante: non erit ſepabilis a corpore. ſed ſic recto in quãtum rectuz accidit tãgere eneam

sphera puncto: q non tangeret separatum sed coniunctum cum corpore et sic corpore mediante: ita nec anima separata aget vel patiet separata: sed coniuncta corpori. Videtur autem passiones aie cum corpore esse. sicut ira mansuetudo et similes passiones. his enim aliquid patitur corpus: aia patiente. Cuius signum est q aliquando duris et manifestis passionibus accidentibus homo nichil timet. aliquando vero a parvis et debilibus valde concitatur et hoc propter corporis dispositionem. Manifestius signum ad hoc est: quia interdum nullo terribili imminente. aliqui propter dispositionem corporis in passionibus timent. Ex quo manifestum est q diffinitiones passionum aie sunt cum materia. vnde irasci diffinitur sic: irasci est motus talis corporis aut partis aut potentie eius factus ab hoc. i. ab aliquo apparenti et gratia huius .i. propter appetitum vindicte. propter hoc igitur q passiones anime habent diffinitionem in materia: physici est considerare de omni aut de huiusmodi anima.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: differunt autem diffini etc. Ostendit differentiam physici et mathematici in diffiniendo. Differenter autem diffiniet physicus et dialeticus vnam quamque passionum aie. v. gratia iram diffiniens dialeticus. dicet eam esse appetitum recontristandi non signans materiam.

Physicus autem feruorem sanguinis circa cor. horum autem alius quidem assignat materiam alius vero speciem et rationem: ratio quidem enim hec species rei. necesse est esse hanc in materia huius si erit sicut domus assignans cor p materia. alius vero speciem et formam forma enim rei exprimitur per diffinitionem. vnde quedam diffinitio assignatur de domo penes formam dicens q est cooperimentum a pluuiis et caumatibus quedam vero penes materiam ut dicens eam esse ex lapidibus. alia vero dicit vtrumque. s. formam in materia. et hec vltima ro complectens vtrumque sola est naturalis: quoniam physicus vtramque rationem consideret. s. materialem et complectentem formam in materia. Nullus etiam alius preter physicum considerat passiones materie in quantum inseparabiles sunt ab ea physicus enim considerat opera et passiones corporum naturalium et que sunt in materia naturali. quecunque autem sunt in materia artificiali vel arti subiecta non physicus: sed artifex considerat secundum q huiusmodi sunt. ut medicus vel instructor. predictas tamen passiones non separabiles secundum rem a materia physica: tamen separatas secundum rationem abstrahentem considerat mathematicus. separatas autem realiter secundum q sunt separate primus phus. Sed redeamus vnde venit sermo. dicebamus enim q passiones aie non sunt separabiles a corpore aiato ut timor et furor. nec considerantur per se ut linea et planum. Intendentes de anima accipiamus dubitata de ea. et comprehendamus opiniones priorum qui aliquid enunciauerunt de ipsa: ut bene dicta accipiamus. et si aliquid non bene dictum est vereamur.

Capitulum. v. quod sic incipit: principium autem questionum etc. Premittit q principia quibus animatum differt ab inanimato sunt motus et sensus prosequens opiniones antiquorum dicentium q est anima ex natura motus. principium questionum de anima accipiendum est ex his que secundum naturam cuilibet insunt scilicet motus et sensus. quibus animatum differt ab inanimato. et hec duo accipiamus a progenitoribus de ea.

Quidam enim dicunt animam esse illud quod mouet animalia et quod non mouet aliquod corpus que non mouent. vnde democritus dixit eam esse ignem aut calorem. existentibus enim athomis et figuris corporis infinitis athomos figure rotunde dicit esse ignem et aiam sicut sunt athomi vocati decisiones quos videmus moueri in radiis solaribus transeuntibus per portas. quorum principia. dicit esse semina totius nature. Similiter autem et leucippus corpora indiuisibilia tamen spherica quia possunt per omne corpus penetrare et mouere partes eius cum ipsa moueatur. dicit esse aiam. quam arbitramur efficere motum aialibus. dicunt quod respiratio est esse terminum vite sine

diffinitionez aie: q respiratio dat vitaz mediātibus athomis pdictis. aere eī cōstringē te corpora ꝛ extrudēte athomos qui dant motum aīalibꝰ eo ꝙ non quiescūt auxilium fit in gredientibus exterioribꝰ athomis per respirantōez. ꝓhibent eī disgregari eos qui itus sunt. prohibēt etiam aerem comprimētez ne disgreget athomos. et iō aīalia viuunt quandiu possunt respirare. Pictagorici etiā dicētes aiaz esse de scisiones q̄ sunt in aere vel aliquid mouens ipas propter id qd continue videntur moueri. etiaz si sit tranquillitas: videnṫ idez dicere cum pdictis. Idem etiaz opinanṫ dicentes animaz esse aliquid se ipsum mouēs. existimāt eī oēs predicti motuz maxime proprium esse aie. ꝛ ab ea oīa moueri: ipsaz vero moueri a se. qꝛ non vidēt aliqd mouēs qd ꝛ ipsuz non moueaṫ. Anaxa. etiam ꝛ quicumqꝫ dicit intellectuz mouere oīa: similiter opinātur aīam esse principiuz mouēs. sꝫ aliter ꝙ democritus. iste eī aīam et intellectuz dicit sīpliciter idem esse. qꝛ ala cōprehendit ūitatē per sensū sicut ꝛ intellectus. ꝛ iō cōmendat homeruz dicētez hectorez alienatuz ab intellectu. qn̄ iacebat quasi alienatus a sensu. ꝛ sic democritus non accipit intellectuz tanꝙ potentiam cognitiuam: sed tanꝙ sensitiuaz. Anaxa. āt nimis clare loquēs de ipa aliqn̄ dicit intellectuz esse causam vere ꝛ recte operandi: aliqn̄ vero ipsuz et animaz dicit esse idem attribuēs intellectū oībꝰ aīalibꝰ magnis ꝛ puis. nobilibꝰ ꝛ innobilibꝰ. Hoc āt non ē veruz ꝙ intellectꝰ in quo ē prudētia similṫ sit in oībꝰ aīalibꝰ: cum hec ṽtus nō vigeat in oībꝰ aīalibꝰ: quicūqꝫ igiṫ aspexerunt. ad motū aie opinati sūt ipaz esse aliquid maxime motiuū

Capitulū. vj. qd sic icipit: quicumqꝫ āt ad cognoscere et c̄. Inuestigat quid dixerunt antiqui esse aīam ex virtute sensus.

Uicūqꝫ considerauerūt aīam eo ꝙ cognoscit ꝛ sentit: dixerūt eam esse ex principijs pmis entium siue sit plura principia siue vnuz. Empe. eī dicit eaz esse ex quattuor elemētis et ex concordia ac discordia: cum oīa pdicta cognoscat opinātur eī vnumqdqꝫ cognosci ꝑ sibi simile. ut terrom ꝑ terraz ꝛ sic de alijs. Plato etiam in thimeo diċ eaz ex elemēn̄s. qꝛ vnūqdqꝫ cognoscitur ꝑ sibi simile. ꝛ qꝛ omnia sūt ex elemēn̄s: iō cognoscēs oīa ē ex eisdez. Sic eī dictuz ē in phīa ipse opinatꝰ est aīal cōponi ex ydea vnius et ex ydeis longitudīs latitudinis ꝛ altitudīs sicut alia corpora. Adhuc opinaṫ intellectuz esse quid vnuz propter sīplicē apphensionem. sciam duo: propter discursū. opinionez non hēe numeri plani. qui ē tres: ꝑ punctū longitudinez latitudinez. qꝛ opinio ē cognitio alicuiꝰ cū formidīe alterꝰ. sensuz āt hēe numerum qui ē corporis siue firmi ꝛ hoc ē quattuor. numeri eī dicebanṫ ab eo esse spēs ꝛ pncipia entiuz q̄ sunt ex elemētis. ꝛ qꝛ entium pdictoꝝ alia conoscūtur intellectu alia scīa alia opinione alia sensu: oportet aīam habētez ṽtutes pdictas esse ex pncipijs ex quibꝰ sunt entia q̄ ꝑ ipas cognoscunṫ. Et qm̄ aīa videbaṫ aliquid esse de numero mouētium ꝛ etiam aliquid conoscimuz: cognitio āt habet fieri mediātibꝰ rōnibus numerorum: iō aliqui vtrūqꝫ cōplexi dixerūt aīam esse numerum mouētem se ipsam.

Capitulum. vij. quod sic incipit: differūt āt de pncipijs et c̄. Assinat differentiā inter opiniones ātiquoꝝ ponentiū aīam esse aliquid cōforme pncipijs ꝓpter motum vel sensum vel vtrumqꝫ.

Piniōes ō pncipijs differūt assignādo q̄ ꝛ quot sūt pncipia. q̄ quidē qꝛ quidā dicunt ea incorporea. qdaz corpora. alij ṽo ex vtrisqꝫ cōposita. Quot āt. qꝛ alij vnum. alij ṽo plura dicūt pricipia. et sic differūt circa pncipia sic ꝛ circa aīam. qꝛ hec cōuenire pncipijs nō rōnaliṫ crediderūt. vn̄ qbusdā visū ē aiaz esse ignez

his eĩ subtilissimas habet ptes ꝛ maxime ẽ incorporeꝯ inter elemẽta. et moueť qꝛ priꝰ mouet oĩa. Democritus igitur rõnabilius dicit enũcians aĩam esse idez cum intellectu propter motuz ꝛ sensuz. et ignem dicit esse de numero propriorꝫ ꝛ indiuisibilium corporum. motiuuz aũt propter subtilitatez partiũ. hẽt etiã figuraz faciliter mobilẽ .s. spicã ꝛ iõ intellectꝰ ꝛ ignẽ dicit esse idẽ. Ano. aũt alterũ dicit itellectũ ꝛ aĩaz. vtrisqꝫ vtiť tãq̃ vna natura ponẽs tñ itellectũ esse ꝑcipiuz oĩuz dicit ipm soluz simplicez inmixtum ꝛ puruz esse. attribuit etioz eidez cognoscere ꝛ mouẽ oĩa. Tholes etioz opinatur aĩam aliquid motiuũ dicẽs eaz hẽe lapideaz naturom. s. magnetis qꝛ mouet ferruz

Diogenes aũt faciens aerez subtilissimũ esse ꝑncipiuz corporꝫ dicit aĩam aerem notu re. ita q̃ cognoscit reliq̃ ꝑ q̃ habet naturaz primi. ꝛ mouet ea ꝑpter subtilitatez. Eraclitus dicẽs vaporez esse ꝑncipiuz ex q̃ constituũtur alia ꝛ hoc corporalissimuz ꝛ sup fluentẽ. opinať aĩam esse vaporez. ꝛ cognoscere oĩa qꝛ cum sit semp fluens. moueť in oĩbus. arbitrať ei oĩa semp moueri sicut ꝛ multi aliȷ. Almeõ aũt dicit aĩam esse imortalem qꝛ assimilať immortalibꝰ. nam oĩa diuina sol ꝛ luna astra ꝛ celũ continue mouẽtur. aĩa autem semper ẽ in motu. Quidaz autez rudiores ut hippꝰ enunciauerunt animaz esse aquaz. qꝛ est in genitura q̃ ẽ humida. im ꝑbat etiam ex hoc eos qui dicunt eoz esse sãguinez. qꝛ genitura nõ ẽ sanguis q̃ tñ ẽ aĩa prima Tertias vero magis ꝑpue opinatus ẽ. dicẽs aĩam esse sanguinem. qꝛ sentire propriũ est aĩme. hec autem inest animali propter sanguinez. Omnia igitur elemẽta preter terram habuerũt iudicẽ ponentem animaz esse aliquod ipsorum. terram autez nullus dicit eam esse aĩam.

Capitulũz. viij. quod sic incipit: diffiniũt autem omnes. Concludit q̃ omnes q̃ vniformiter determinauerũt aĩam et ꝑncipia ita q̃ sc͞dm assignationez principiorum assignauerunt et anime quiditatem.

Omnes antiqui aĩam diffiniũt penes tria. s. motuz sensum ꝛ incorporeũ. quorum vnũquodqꝫ reduciť ad pncipia. et iõ diffinientes aĩam per cognoscere: omnes pter anaxa. dicũt eam esse elemẽtuz aut ex elemẽtis. putant eĩ simile simili cognosci. ꝛ quare cognoscit oĩa. constituũt ex omnibꝰ pncipiȷs. ita q̃ facientes principiuz vnuz tñ. ꝛ animoz dicũt vnius nature esse. puto ignem vel aerez. plura ũo facientes principia. ꝛ animam plura dicũt. Solus aũt anaxagoras intellectum impassibilez dicit. ꝛ nichil hẽe commune cum aliȷs. quomodo aũt cognoscit alia. nec ipse nec eius dicto manifestãt. Quicũqꝫ etiaz principia ponũt esse cõtraria ꝛ animoz constituunt ex contrariȷs. ꝛ qui alteruz contrarioꝝ tãtum dicunt esse principiuz. ꝛ aĩam dicunt esse cum illo uel ex illo: propter quod iponunt ei nomĩa principiȷs consona. nam qui calidum principiuz faciunt. vocant aĩãm vitam. qꝛ viuere denominatum ẽ a calore. qui autem frigidum ponunt ꝑncipium. vocant animaz respirationez et refrigerationem. Hec igitur tradicta sunt ab antiquis de anima.

Capitulum. ix. quod sic incipit: considerandum primo de motu improbat ea que dicta sunt de anima generaliter ex parte motus. ostendens impossibile esse animam per se moueri.

Onsiderandum est primo quomodo possit motus inesse anime. forte non solum est falsuz substantiam anime esse naturaz mouentẽ seipsaz aut possibile moueri: vez etiã ipossibile. ẽ motuz inesse. dictũ eĩ ẽ. viij. phisicoruz. q̃ nõ necessario ẽ oẽ mouẽs moueri. moueť aũt aliquid aut ꝑ se aut ꝑ alteꝝ. ꝑ alteꝝ ut illud qđ ẽ in re mota. ut naute mouenť eo q̃ sũt i naui q̃ moueť ꝑ se totꝰ etiã hõ diciť deãbulareꝫ cum tamen deãbulatio fit proprius motus pedis qui non ineẽ nautis quiescientibꝰ

in naui mota. Dupliciter igit͛ dicto moueri: intēdimus nūc de aīa. si per se ipsā p͛ticipat motū. Cum āt sint quattuor species motus. s. latio alteratio diminutio augmētum scdm̄ omnes āt aut plures aut vnum motuz predictoꝝ mouebitur. Si enim motus inest ei per se. quicūqꝫ predictoꝝ motuuz per naturaz ei attribuatur conueniet ei per se locus. qꝛ omnes motus p̄dicti in loco sunt. Si ḡ substantie anime ē mouere se ipsam ita ꝙ motus ei inest per naturaz: eidez inerit per se locus. et non scdm̄ accidens. sicut motus ꝛ locus per accidēs insūt tricubito ꝛ albo. quoꝝ nulluz mouet͛ per se sed scdm̄ corpus in quo sunt mouetur. vnde ꝛ eis non cōpetit locus per se. anime aūt per se cōpetit loc9: si per naturaz ei conuenit mot9. Preterea si mouet͛ per se: et p͛ violentiaz moueri poterit ꝛ ecōuerso. Simuliter est de quiete. qꝛ quod alicubi mouetur per naturaz. ibidem quiescit naturaliter et quod mouetur violēter. violenter quiescit sꝫ non pōt assignari motus violentus vl͛ quies: ḡ nec naturalis. Preterea si per naturaz inē ei mot9 sursuz. erit ignis. si motus deorsuz: erit terra. ꝛ si ad intermedia loca sic erit aer. hij aūt motus sūt tm̄modo corporū. Preterea si aīa mouet corpus qꝛ inest ei motus naturalis: eodem motu mouet corpus quo ipsa mouet͛. et ecōuerso eodem motu mouetur quo mouet corp9: istud aūt mouetur localiter. ꝛ ita inerit aīe per naturam suaz motus localis. ac per hoc contiget aīam egredientem a corpore per naturam regredi in ipm̄. et aīalia mortua resurgere per naturā qd̄ est falsuz. Preterea si aīa mouetur motu locali per accidēs qꝛ ab altero impellit͛. animalia mouebuntur localiter per violentiaz. sed non oportet illud moueri ab alio cui motus inē per se ꝛ substātialis. sicut ꝑ se bonuz non ē per aliud bonuz maxime aūt cōuenit aīe moueri a sensibilib9: si ab alio dicat͛ moueri. ab his āt non mouetur localr̄. Preterea si mouet aīa se ipsam: vtiqꝫ mouebitur: omnis aūt motus facit distantiā in remota. ḡ in eius substantia erit aliqua distātia: si motus est ei substātialis. quod falsum est. relinquitur ergo eam moueri per accidens si mouetur.

Capitulum. x. qd̄ sic incipit: quidam aūt ꝛ moueri aīam dicunt et c̄. Improbat particulariter opinionem democriti.

Democritus dicit aīam mouere corpus sicut ipsa mouet͛ propter qd̄ ipsa est de natura indiuisibilium sphericoꝝ q̄ apta nata sūt nunq̄ quiescere. ideo ipsa semper mouet corpus. hoc dictuz assimilatur dicto phil̄ipi magr̄i comediarū. qui dicit dedaluz fecisse ymaginez q̄ infusso argento viuo mouebat͛ continue ad motū ei9 Nobis āt interrogātibus si eadez aīa ē causa quietis sicut motus. difficile aut impossibile ē rn̄dere. Preterea nec aīa videtur mouere corpus hoc modo: sed poti9 per voluntatez et intellectum.

Capitulū. xi. qd̄ sic icipit: eodez āt modo ꝛ c̄. repetit in quo cōsistit opinio platonis

Plato etiaz in thimeo dicit aīam mouere corpus. qꝛ ei ē corpori coniūcta: mouet corpus cū ipsa moueat͛. Dicit etiaz eā esse expꝰ et i pari tanq̄ ex elementis numeroꝝ et diuisa ꝑ numeros habentes ꝓportiōes armoniacas. ut posset hr̄e cōnaturalez sensum ꝛ cognitionez armonie. ꝛ ut possit habere motus conformes motibus totius celi. dicit eaz primo habere aspectuz per siplicez intuitionez. Sic opinat͛ substātiaz celi pmo habuisse figuraz rectā ꝛ sic circulū aliās celū reflexū diuisū ē in duos circulos. s. in circulū qui voluitur super polos mūdi. et in circulum zodiaci. et isti semper dupliciter ordinati. qꝛ vnus mouetur inter oriēs et occidens et alius inter septētrionez ꝛ meridiem ita intellect9 reflectit intētionez interdum ad se interdū ad alia siue ad actus suos quasi ad respectū recte intellectionis reflectēdo. in circulos actuū

reflexiuoꝝ dupliciter ordinatorū.s.ad se ⁊ ad alia ut sicut vno actu recto diuidatur in duos actus circulares, ita ut sicut circulꝰ Zodiaci diuiditur in septē circulos planetarū Ita actus intellectꝰ reflexus ad res sensibiles diuidit in septem quorum. Primus ē noticia habita per sensū ꝑticularē. Secundꝰ per sensū cōmunē. Tertius per fantasiā. Quartꝰ per extimatiuā. Quintꝰ per memoriā. Sextus ē actus cōcupiscibilis. Septimus ē actus irrationabilis. Sic ergo diuisit actiones intellectus tanꝗ̄ si motus celi ⁊ motus animi sint idē. Hec opinio multa habēt impossibilia. primū quidem qꝛ non ē benedictū animā esse magnitudinē. nam animā celi vult plato talem esse qualis ē intellectiua: et nō qualis est sensitiua aut desideratiua quarum motus non ē circularis. intellectus aūt ita est vnus sicut eius actus qui dicitur intelligentia. et iste ita est vnus sicut eius obiecta scilicet intellectualia hec autem cum sint proprie materialia habent vnitatē indiuisibilē sicut est vnum quod est principiū numeri et non habent vnitatē continuitate sicut magnitudo. intellectus ergo non est continuus. nec est magnitudo. immo impartibilis existit. ⁊ similiter anima intellectiua. Preterea si intellectꝰ magnitudo ꝑtibilis existit. nec partes eius nec totū poterūt intelligere. partes quidē non: qꝛ aut iste ꝑtes sunt alique magnitudines aut puncta si cōtingat puncta dicere partem quāti si igitur scḋm puncta intellectꝰ intelligit cum hec sint infinita q̄ pertransiri non possūt: nunꝗ̄ complebitur aliqua intellectio. si vero scḋm partes que sunt quāti fit intellectio: cum iste possunt multiplicari in infinitū: ⁊ scḋm vnumquodqꝫ eorum subiectū intelligatur: ipse intellectꝰ infinicies intelliget idem. Contingit autem idem semel intelligi tantū ab intellectu. si aūt dicatur ꝙ quelibet partium predictarum semel tangens obiectū sufficit ad intelligēdum: non oportet fieri intellectū circularem motum. nec ipsum habere magnitudinem aliquā extra vnā partē. si aūt ad intelligendū necessariū ē ꝙ intellectus toto circulari motu tangat intelligibile: tunc tactus nō facit ad intelectionē. Preterea si intellectus est magnitudo ꝑtibilis: intelliget īpartibile per virtutem partibilem q̄d est impossibile. Sed impossibile habet platonis opinio qui ponit intellectū esse magnitudinem circularē circulariter motā. nam si intellectus ē magnitudo circularis cum motus eiꝰ siue actus sit intelligētia: motus autē circuli fit circulatio. ⁊ intellectus erit circulus et intelligentia circulatio. et sic actus eius semper intelligendo aliquid semꝑ erit actu in principio ⁊ in fine intellectionis sicut circulatio perpetua. hoc aūt falsum est ⁊ quātum ad praticas intellectiones et quātum ad speculatiuas. Nam pratice intelligētie terminātur terminis. omnes ei alterius causa sūt. speculatiue autē intelligentia terminātur rationibꝰ q̄ sunt aut diffinitiōes aut demōstrationes. demonstrationes ei sunt ab aliquo principio ⁊ terminant ad aliquem finē. sicut ad conclusionem. ⁊ si non concludat aliquid in eis: non tñ reflectuntur iterum in ꝑncipiū. qꝛ recte procedūt q̄m in eis ē inuenire mediū ⁊ extremitates. circulatio aūt iterū reflectit in principium sic diffinitiones omnes sunt finite. Preterea si actus intellectꝰ est circularis: multotiens idem ab eodem intellectu necessario intelligetur: Tertium impossibile continet predicta opinio. quia ponit animam inesse per se ⁊ secundum substantiā moueri. nam intellectio magis assimilatur quieti et statui ꝙ̄ motui. Preterea si intellectio est motus cum iste non conueniat anime ex natura sua: intelligere non erit delectabile: sed triste. qꝛ uiolentum. et sic beatitudo non pertinebit ad actum intellectꝰ. Preterea laboriosū erit aīe corpori vniri: cū i ipo nō possit qescere nec ab ipo absolui. ⁊ fugiēdū erit corpꝰ ei. cū meliꝰ sit intellectui ꝙ sit sepatꝰ a corpore sicut

multi cõsueuerũt dicere. Preterea celi causa mot9 circularis ẽ immanifesta. s. hec anime eius non est causa talis motus: sed sic mouetur secundum accidens aĩa ei9 nec corp9 ẽ causa ꝙ aĩa mouet: imo potius per aĩam inẽ mot9 corpori. aĩa aũt de se nõ hẽt motuz circularez forte aũt dicetur deuz mouere aĩam circulariter diu. qꝛ dign9 ẽ eam moueri ꝙ quiescere. ⁊ moueri circulariter ꝙ alr̃ q̃ ratio ad presens dimittat. cũ magis conueniat alti speculatiõi. Huic tñ rõni ⁊ plurib9 alijs d̃ aĩa accidit hoc icõueniẽs ꝙ copulant et vniunt aĩam corpori nichil determinãdo de ipsius corporis dispõne de qua tamen necessariuz est determinare quia propter conueniẽtiaz quã habent adinuicez: aĩa agit et mouet. corp9 vero patitur et mouetur. q̃ non possũt inesse duobas qualitercumqz se habentib9: sed adinuicẽ dispositis et appropriatis. isti solum conãtur dicere quale quid ẽ anima. de corpore tanꝙ de susceptiuo nichil determinãtes: assimilantur pictagoricis fabulis dicentib9 quãlibet aĩam ingredi quodlz corpus. ac si colores rethorici ingrederent fisticulas musicas. sicut enim oportet artem vti proprijs organis: ita anima proprio corpore. et vnũqdqz corpus. videtur habere propꝛiaz aĩaz ⁊ formã.

Capitulum. xij. quod sic incipit: alia aũt opinio et c̃. Introducit quãdam opinionez dicentem aĩam esse quãdaz armoniaz ⁊ ipsam improbat.

Quedaz opinio alia a predictis tradita est de aĩa cui multi adhibuerũt fidemꝙ habet rationez satis apparentez. s. ꝙ anima est quedaz armonia. Armonia autem est tẽperamẽtuz contrariorum. ⁊ quia corpus cõponitur ex contrarijs: ideo anima est armonia horum contrarioꝝ. Huic opinioni multa repugnare videntur. armonia eĩm aut est ratio compositoꝝ aut est ipsa compositio. aĩa vero neutrum ẽ istorum. Preterea armonie non ẽ mouere. quod tamen oẽs attribuunt aĩe. Preterea armonia magis conuenit sanitati et alijs dispositiõibus corporalibus ꝙ substantie aĩe. quod manifestum est. Si quis tẽptauerit assignare passiões et actiones anime per armoniaz. qꝛ per ipsam non poterit eas aĩe adaptare. Preterea armonia dupliciter dicitur. vno modo proportio positionis et modi habentium magnitudinez: quãdo ita conueniũt adinuicem ut nichil ꝑtermittatur pertinẽs ad ꝓportionez vt patet in chordis q̃ sunt in cithara proportionãte. Alio modo dicit armonia debita rõ et proportio eorum q̃ miscentur sic elemẽtorum ⁊ aliorum ex quibus potest fieri mixtio. neutro aũt modo predictorum anima ẽ armonia. nam prima. s. q̃ est inter partes habentes magnitudinez. multum ẽ manifesta multis etiaz modis habet fieri. intellectus aũt non põt esse compositio partiuz predictaruz. similiter nec sensitiuuz. nec appetitiuuz. similiter nec anima põt esse armonia q̃ est ratio mixtionis elementorum. qꝛ alia est ratio mixtionis elemẽtorum ꝑ quaz est caro. et alia ꝑ quaz est os et sic de alijs. Si ergo anima est armonia ꝑdicta multe anime erunt in eodez corpore. Inuestigabit aũt aliquis ab empe. dicente animam esse armoniam: vtruz sit armonia q̃ est ratio mixtiõis aut aliquid aliud qđ sit ĩ partib9. Preterea queretur ab eo vtrum concordia causans aliquaz mixtionem cum ipsa mixtione causet animaz. nam si hoc est: q̃libet mixtio erit anima. Si aũt sola mixtio que est ꝑ rationez: hanc oportuit determinare. Preterea oportet dici vtrum ipa ratio mixtionis sit anima an aliquid preter ipsaz. hec igitur dubitãtur circa predicta. Si aũt anima est aliud a mixtione dubitatur: quõ corrũpitur aĩa corruptis ptibus animalis. ⁊ iterum si aĩa non sit ratio cõpositionis partium: quare corrumpũtur partes anima separata. Quod igitur anima non sit armonia nec circulariter mouetur per se. sed ꝑ accidens mouetur ab ipo in quo est, nec aliter potest moueri localiter: manifestum ex dictis est.

Capitulum.xiij.quod sic incipit:rationabilius autem dubitabit et cetera. Investigat utrum anima moveatur per quasdam actiones et passiones que attribuuntur ei. ostendens quod propter ipsas non potest dici moveri.

Rationabiliter enim dubitabit aliquis animam moveri:propter hoc quod dicimus eam tristari.gaudere confidere.timere.irasci.sentire et intelligere que omnia videntur motus esse. Non est autem necesse propter predicta opinari animam moveri.quia si unumquodque ipsorum puta dolere gaudere etiam dicatur motus esse:ipsum moveri ita est ab anima quod ipsa non movetur:sed potius corpus.vel aliquod membrum corporis.sicut est cor.intelligere autem forsitam non est motus:sed alterum aliquid ab aliis passionibus et actionibus predictis. Quorum aliqua accidunt animalibus propter loci mutationem:aliqua propter alterationem: hoc autem est alterius rationis considerare. dicere autem animam per se irasci:simile est ac si dicatur eam texere vel fabricare.unde sicut iste actiones sunt coniuncti et non anime per se:ita videtur dicendum animam non irasci aut dolere aut dicere aut intelligere:sed hominem per animam ita quod ista non sit motus fundati in anima:sed aliqua ipsorum sunt ab obiectis ad animam.sicut motus sensuum facti ab obiectis.alii autem facti ab anima ad res:ut reminisci et similes actiones. Intellectus autem videtur infieri quamdam substantiam que potest fieri intelligens omnia.et tamen non corrumpitur. Nam si corrumperetur.hoc esset maxime a debilitate que est in senio. non corrumpitur autem ab ea:sicut patet ex potentiis sensitivis.si enim senior acciperet oculum iuvenis:videbit sicut iuvenis quare anima non patitur aliquid ex senio:sed solum corpus in quo est.sicut in ebrietatibus et in infirmitatibus per se patitur solum corpus:intelligere autem et considerare corrumpuntur quodam interius corrupto:licet intellectus sit impassibilis. Quare intelligere et amare et odire et similia: non sunt passiones intellectus:sed subiecti habentis intellectum.quo subiecto corrupto intellectus non memoratur nec amat.quia iste non sunt actiones eius:sed totius compositi quod destructum est. ipse autem intellectus forte est aliquod divinum et impassibile. Ex his manifestum est animam per se non moveri.ex quo sequitur quod nec a se ipsa movetur.

Capitulum.xiiij.quod sic incipit:multum habent hiis que dicta sunt et cetera. Improbat opinionem dicentium animam esse numerum se ipsam moventem:ostendens primo quod non potest esse numerus secundo ex eo quod hec opinio assimilatur opinioni democriti.tertio quod ex ea non possunt assignari passiones et operationes anime.

Dicere autem animam esse numerum se ipsum moventem irrationabilius est omnibus que dicta sunt superius de ipsa. accidunt enim huic impossibilia tam ex parte moveri quod attribuitur anime:quam etiam ex parte utriusque.si enim numerus est se movens: unitas que est pars eius se ipsam movebit.quod est impossibile.quia impartibilis est et simplex.in movente autem se ipsum:oportet differre movens a motu. Preterea unitas moto habet positionem et situm.quia omne motum est in loco.unitas autem positionem habens est punctus.punctum autem motum mathematici dicunt lineam facere:ergo motus anime causabit lineam.quod est falsum. Preterea si aliquis aufert a numero numerum vel unitatem:mutabit speciem.multe autem anime divise non mutant speciem.si a qualibet earum auferatur pars una sicut patet in plantis et animalibus anulosis. Preterea nichil differt animam esse unitates positas vel corpora parva.parva autem corpora non possunt esse in se ipsa moventia.nisi diminuantur in duo.quorum unum sit movens et alterum motum nam si corpora spherica que posuit democritus fiant puncta habentia tamen quantitatem:in quolibet

corum erit mouens aliud et aliud motum. sicut in corpore continuo. magnitudo enim et paruitas in mouentibus se ipsa non facit differentiam inter mouens et motum: sed sola ratio quanti causat differentiam predictam et ideo si vnitates sunt corpora parua: aliquid erit motiuum ipsorum. anima autem in animali mouens est. et similiter in numero. Si anima est numerus: ipsa erit mouens totum et non mouet se ipsam. Preterea quelibet vnitas numero differt ab alio. vnitas autem habens positionem non differt ab alia: nisi sicut in alio et alio posita. sicut patet in punctis si ergo anima est numerus: vnitates eius que sunt posite in corpore habebunt naturam simul positorum vel punctorum distinctorum in corpore non possunt habere naturam vnitatum simul positarum quia tunc infinite vnitates: ita possent simul esse sicut et due vel tres. nec possunt habere naturam punctorum distinctorum positorum quia cum omne corpus habeat talia puncta: omne corpus esset aiatum. Preterea puncta non possunt separari a corporibus nisi linea componatur ex punctis: omnia autem separabilis est a corpore. et ideo non est idem quod vnitates posite siue puncta. Sicut enim democrito dicenti animam esse quoddam corpus subtilissimum accidit hoc inconueniens quod duo corpora sunt simul. scilicet corpus subtilissimum quod est anima et corpus animatum per eam quod in corpore quod sentit est anima: ita dicentibus animam esse numerum accidit multa puncta esse in vno puncto. anima enim tota est in quolibet puncto corporis. Si ergo ipsa est numerus: vnitates eius posite sunt in quolibet puncto corporis. vnitatates vero posite puncta sunt. et sic in vno puncto corporis sunt multa puncta. Preterea cum omne corpus habeat multa puncta: habebit animam. nisi dicatur quod vnitates anime posite in corpore differunt a punctis ipsius corporis. Preterea cum animal mouetur per ipsam que est numerus: mouebitur a numero. et sic numerus mouebit aliud. scilicet corpus et non se ipsum. sicut democritus dicit animam esse corpora sphericam mouentem corpus. nichil enim differt dicere spheras paruas: aut vnitates magnas siue vnitates simpliciter moueri secundum locum. quia cum vnumquodque istorum dicatur esse anima: necesse animal moueri ipsis motis. Hec igitur impossibilia accidunt coniungentibus numerum et motum. dicendo animam esse numerum se mouentem. Nec solum impossibile est eis sic diffinire animam: sed ex tali diffinitione non possunt assignari passiones et operationes anime ut sunt operationes sensus et leticie et tristicie et huiusmodi vera autem diffinitio sufficiens est ad assignandum propria accidentia rei.

Capitulum .xv. quod sic incipit: in tribus autem modis traditis et c. Improbat opinionem dicentium animam esse ex elementis.

Tribus modis priores diffiniunt animam. quidam enim dixerunt animam esse aliquid quod mouet se ipsum: alij vero corpus subtilissimum. quarum opinionum impossibilia superius ostensa sunt. tertij vero dicunt eam esse ex elementis ut possit cognoscere omnia alia. quia cognitio fit per simile. Huic opinioni accidunt multa impossibilia. ponenti simile cognosci per simile non solum accidit quod anima sit idem realiter quod res verum etiam oportet dicere quod non cognoscat composita ex elementis. hec enim possunt esse infinita: sicut infinicies potest variari compositio elementorum. Et cum anima non sit realiter idem cum rebus compositis nec similis eis: non poterit eas cognoscere vel sentire. et sic non cognoscet quid est celum aut caro aut homo aut quodcumque compositum. nam vnumquodque compositum non fit ex elementis quocumque modo se habentibus sed ex his habentibus debitam formam rationem et proportio-

nem. quemadmodum empedo. dicit os fieri ex humoscudū poros diffusos. itaq3 habet partes octo. quarū duo sunt ex humo. et due ex alio elemēto. reliqua vero quatuor ex igne propter quanis predñium ossa sunt alba. ad cognitiōem igitur elemētorū3 non sufficit elemēta esse in anima: nisi r rationes compositorum. non esse in ea manifestum est. nullus enim dubitat vtrum lapis et alie res composite sint in aīa. ¶ Preterea illud quod ē saluatur in substantia et quātitate et qualitate r alijs predicamētis ex quibus aīa non componitur r etiam oīa elementa non sunt elemēta omniū3 predicatorū. si igitur substantie solius sūt elemēta ex quibus dicunt aīam constare: non cognoscit nisi substantias et si cognoscit alia a substātia oportet dicere ꝙ cuiuslibet predicamēti sunt propria elementa r ꝙ ex his aīa constet. et sic aīa erit qualitas r substātia: cū constet ex eorum elemētis. hoc autem impossibile ē quia ex elemētis quantitatis nulla fit substātia. anima autem vere substantia est. hec igitur et alia impossibilia accidit dicentibus animas esse ex omnibus elementis.

¶ Capitulu3. xvj. quod sic incipit: inconueniens aūt et c̄. ¶ Destruit radices opinionis predicte. s. ꝙ cognitio fit per simile realiter et ꝙ anima non potest assimilari rebus cognitis: nisi sit ex omnibus elementis.

Dicere simile pati a cōtrio et simili et dicere ꝙ cognoscere et sentire fit per simile cū sentire sit qddā3 pati: est icōueniēs similiter nec facere nec mouere nec cognoscere nec intelligere sunt per assimilatiōe3 realem: si impassibile ē quod libet a suo simili. ¶ Preterea dicere ꝙ oīa cognoscūtur per corporea elemēta per assimilatiōem: ē impossibile. quia partes aīalium in quibus predñatur terra ut ossa nerui et pilli nichil sentiunt. cum tñ assimilent alijs multis terrestribus q̄ ab istis deberēt sentiri: si cognitio ē per simile. ¶ Preterea qdlibet elemētum est causa cognitionis similium et ignorātie dissimiliū3: ergo anima cōposita ex elemētis ignorabit oīa alia ab elemētis. ¶ Preterea accidit empe. dicere deu3 esse insipientē ceteris alijs reb9 cum in eo non sit discordia. in ceteris āt rebus sit discordia tanq̄ principiu3 earu3. ¶ Preterea si aīa est ex elemētis: omnia entia q̄ sunt ex elemētis vno vel plurib9 habebunt aīam et vnaqueq3 res cognoscet vnu3 vel multa vel oīa: cum assimilat alicui vel multis vel oībus propter elemētu3 vel elemēta in quibus ē. ¶ Dubitatur etiam: si anima est ex oībus elemētis: quid est vniens ipa elemēta: cum sint ad modu3 materie. inconueniens eni3 est illud qd dicitur anima3 continere ea. cum melius et antiqui9 non possit dici ꝙ aīa et intellectus. rationabile ē hunc esse nobilissimu3 r diuinum secūdū naturam. ac per hoc quod ē primu3 in genere entium et nō ipsa elemēta ex quibus dicunt anima3 compositam. ¶ Preterea dicere aīam esse ex elemētis qr sentit r cognoscit vel qr maxime ē motiua: non est dicere de omni aīa. nec enim oīs anima sensitiua motiua est scdm locum quo motu solo dicūt animam mouere. qdam eī animalia sunt immobilia scdm locu3: intellectiuu3 et etia3 sensitiuu3 non potest esse ex elemētis. plante enim viuunt. et tñ non participāt motum locale3. nec sensus. multa eni3 animalia intelligentiam non habēt. Si āt aliquis dixerit intellectu3 et sensum esse partes aīe que constant ex elemētis: nō dicit de omni aīa quid sit immo nec de vna tota reddit diffinitione3. hoc eni3 modo carmina orphei reddūt rationes incōplectas de anima. in quibus dicitur aīam ingredi corpora animata ex respiratione attrahente aerem qui tot9 est animatus. ergo si veru3 esset plāte et animalia que nō respirant: aīm non haberent

¶ Preterea componere anima3 ex omnib9 elemētis ut cognoscat omnia: superfluum est. quia i habentib9 cognitione3 altera pars contrarie partis sufficiens diiudicare

se et oppposita. nam recto cognoscimus ipsum et obliquum. cum sit iudex vtriusqz tā q̄ canon et regula ad vtrumqz. que regula non est in obliquo nec respectu sui nec respectu recti.

Capitulū. xvij. quod sic incipit: et in toto autē et c̄. Improbat opinionē dicentiū elementa esse animata. et animā diffusā esse per totum vniuersū. Quidam autē dicunt animā vniuersi misceri et diffundi per totū vniuersū sicut thales dicit omnia plena esse dijs.

Ec opinio habet duas dubitationes quarū prima ē: propter quid anima existens immixtio ex elementis fiat animal in vno autem elemento aut in aere vel in igne non faciat animal maxime cum ipsi dicant animam cuiuslibet elementi meliorē esse q̄ sit anima mixtorū. Secunda dubitatio est quare anima elementorū melior et imortalior est ea que in animalibus videtur esse irrationabile dicere ignē aut aerē esse animalia et etiā irrationale videtur non dicere animalia esse si habent animā. Opinatur autē predicta opinio elementa habere animā: quia totū et pars ipsorū eiusdē speciei sunt. et ideo si partes elementorū in animalibus existententes sunt animate et totū elemētū animā habet similis speciei. Sed hec opinio immpossibilis est. si enī aer separatus ab animalibꝰ est eiusdē speciei ad partes aeris que sunt in animalibus anima vtriusqz debet esse eiusdē speciei. cum tamē isti dicant animam partis que est corruptibilis diuisibilis speciei ab anima totius que est incorruptibilis. necesse est igitur ābas esse animas vnius speciei. et impossibile est animā totius et animā cuiuslibet partis hēc vnā rationē specificā. Manifestum igitur ex dictis q̄ nec cognoscere nec moueri inē aīe propter hoc q̄d ipa ē ex elemētis.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: quoniā autem cognoscere anime ē et c̄. inuestigat vtrum actiōes et passiones anime insunt ei per totū aut per partes. et an partes siue potentie aīe habeant determinatū sitū in corpore.

Uoniam anime inest sentire et cognoscere opinari concupisci deliberare appetere mouere corpus et per ipsā fit augmentū et detrimentū et status ī corpore. dubitatur vtrum vnūquodqz eorum insit toti aīe. aut aliud per aliam et aliā partē ipsius. Similiter dubitatur vtrū viuere sit per totā animā vel per aliquam partē eius vel forte per omnes. Quidā igitur dicūt animā esse partibilē et per aliam et aliam partē intelligere et cōcupiscere. et ita de alijs passionibus et actionibus eius. Contra quos primo dicetur hoc esse impossibile quia si anima ꝑtibilis est: oportebit assignari aliquod q̄ contineat eam. hoc autē non potest esse corpus: cum ipsū contineatur ab ea. cuius signū est: quia anima egrediēte spirat et marcesit. si ergo aliquid aliud q̄ corpus contineat partes anime: hoc dico esse animā et iterū de illo vtrū sit vnum aut multiplex. et si per se dicatur esse vnū: et animā oportebit dici per se vnum. Si autē est diuisibile: iterū quero de eo quod est faciens ipsum vnū. et hoc in infinitū. Dubitabit etiam aliquis de partibus anime quam positionē habent in corpore. Si enim tota anima continet totū corpus: conuenit ut q̄libet pars anime contineat partē corporis hoc est impossibile. quia intellectui que est pars anime non potest aliqua pars corporis assignari. Preterea plante et quedā animalia decisa sic videntur viuere ut quelibet pars eorū viuat et moueatur scḋ locum per aliquod tempus. ergo non est determinata pars anime ad partem corporis: cum recipiatur in qualibet eius parte. et si dicatur q̄ partes predictorum animalium diuise non permaneant lōgo tempore: nullū ex hoc sequitur inconueniens. quia hoc

cidit propter deffectuz organi ꝙ non potest saluare naturaz: sed ꝗdiu vita est in eis habent omnes predictas potentias scilicet motum et sensū et sunt eiusdem speciei virtutes earum virtutibus totius. sic in anima cuius virtutes non saluantur in partibus separatis eiusdez rationis, sunt in partibus et in toto virtutes predicte. alia vero aīa q̄ ē in plantis scilicet uegetatiua videtur esse principiuz quoddaz viuendi: cum omnia animalia ꝛ plante participent ipsaz. et ipsa separari possit ab omnibus alijs. potest enī separari a sensitiuo et non econuerso.

Secundi libri de anima qui sic incipit hec que a superioribus tradita sunt de anima et c̄. Capitulum primuz premittit quasdam diuisiones per quas inuestigat diffinitionem dicentem quid est anima.

A que superius dicta sunt de anima a prioribus tradita sunt. iteruz āt tanꝗ ex principio redeamus tractantes quid est anima et que est diffinitio comunis omni anime. Assumamus quasdaz diuisiones supponentes substantiaz esse quoddaz genꝰ entis. Substantia itaqꝫ hec gdē est materia que secunduz se non ē hoc aliquid: aliud autem est forme et species secunduz ꝙ dicitur hoc aliquid. Tertiuz est illud quod est ex his scilicet compositum horuz autez materia per se ens est in potētia. forma autem ē ens in actu. Et hoc dupliciter vel in actu per modū habitus: sicut est sciētia. vel in actu per modum actus: sicut considerare. Substantia autem maxime vidētur esse corpora. et specialiter phīca quare hec sunt principia aliorum corporum scilicet artificialium. Corporum autem phisicoroz quedaz habent vitam: ut ea in quibus per se ipsa alimētuz est et augmentuz et detrimentuz. quedam vero non habent vitā: ut priuata ab his.

Et ideo omne corpus phīcum participans vitam est substantia composita. et tale corpus non est anima: cum ipsuz non sit in aliquo sicut in subiecto: sed magis sit sicut subiectum et materia ipsius anime. necesse est ergo animaz esse formaz substantialē et substantiaz formalem. itaqꝫ sit actus formalis corporis phīci potentia vitaz habentis. Et quoniaz quidam actus est ad moduz habitus sicut sciētia alius actus est ad moduz eliciti actus ut considerare. quoruz primus assimilatur somno in quo habetur forma sine opere. Secūdus vigilie conuicte operi. prior autez in generatiōe in eadem re est forma per modū actus primi qui ē habitus ꝗ per modum actus secūdi qui est agere: ideo dicimus ꝙ anima est primus actus corporis phīci in potentia vitaz habentis. Tale autez corpus est organicum. nam et plātarum eo ꝙ habent animam sunt partes organice: licet simplices. ut foliuz qđ est coopertmentum partis fructifere ordinate ad fructuz et radices que assimilantur ori. quia trahunt alimentuz. Et si ōbet assignari comunis diffinitio anime: dicetur ꝙ ipsa est actꝰ primꝰ corporis phīci organici. Et quoniaz anima est actus corpus vero subiectuz et materia: non oportet querere quare vnū fit ex his. sicut eniz ex cera et figura et omnino ex materia et forma fit vnum quia hec est ī potentia illud vero est actus eius: ita ex corpore et anima vnuz fit. licet ēs dictū de vtroqꝫ ꝓpriꝰ cōueniat forme q̄ ē sic actꝰ: ꝗ materie q̄ ē sic potētia.

Capitulum. ij. quod sic incipit: vniuersaliter igitur quidez dictum ē et c̄. Declarat diffinitionez predictam ostendens animam esse actuz formalez corporum et ꝙ hoc corpus est habens vitam in potentia.

Ictum est quid sit anima vniuersaliter et in comuni. quia ē substantia secundum rationez idest a qua accipitur diffinitio et ratio rei idest formalis ratio eiꝰ verbi gratia si dolabra aut aliquod instrumētale organuz esset corpus phīcuz

forma eniz esset ratio quidditatis et substātie eius. et hec esset anima. qua separata nō amplius esset dolabra nisi equiuoce. nunc aūt dolabra manet: anima ab ipsa diuisa. quia anima non est forma nec ratio ipsius sed corporis phisici habētis in se ipso principiuz motus et status. In partibus etiaz organicis corporis animati considerare oportet q anima est actus formalis corporis. Si enim oculus esset animal: visus qui est substantia et ratio formalis: esset anima. oculus autez materia ipsius visus. quo defficiente: non esset oculus nisi equiuoce, sicut lapideus vel depictus. sicut ergo se habet in parte forma ad materiaz ut visus ad oculuz: ita oportet itelligere se habere animaz ad corpus et totus sensus ad totuz corpus sensibile secunduz q huiusmodi. Corpus igitur phisicuz organicuz habēs animam ita est in potentia ad vitam: q non est abijciens animam idest actu diuisuz ab ea. semen autem et fructus sunt tale corpus in potentia. et sic est duplex actus oculi scilicet visus qui est actus primus formalis: et incisio seu visio quod est actus secūdus: ita et animalis duplex est actus vnus qui est actus primus corporis phisici quod ē in potentia ad ipsuz. sicut visus ē actus organi, et alius secundus qui potest dici vigilantia siue operatio. et sicut ex primo actu formali et corpore tanq ex materia fit animal. Quod igitur anima aut tota non sit separabilis a corpore aut quedā partes eius si partibilis est: manifestum ē ex dictis. nam actus quarundaz partiuz eius sunt actus corporuz: lz secunduz quasdaz potentias ipsius nichil agat per corpus. nō ē autez adhuc manifestū si anima est actus corporis sicut motor ut nauta nauis figuraliter itaqz hec sunt determinata de anima.

Capitulū. ij. quod sic incipit: quoniaz autez ex incertis quidaz et c. Inuestigat aliaz diffinitionez anime dicentez propter quid anima est principiuz et propter quid omnia viuentia viuunt.

Quoniaz autem illud quod est certuz et notum scđm rationem et naturaz fit nobis certius ex his que nobis certa sunt: tentanduz est de talibus notificare q anima ē principiuz viuendi rebus animatis. Non soluz oportet reddere diffinitiōez dicētez qd ē res sic plures diffinitiōes dicūt verū etiaz demostrare causaz dicētē propter qd. sūt eī quędā diffinitiōes ad modū cōclusionū dicētes qd ē res. v. g. a diffinire thetragonismū et dicere ipsuz ortogonū idest quadratuz rectorum angulorum equilaterale idest equaliuz lateruz equale quadrato longiori in altera parte: est assignare eo diffinitionez que est ad moduz conclusionis dicentis quia ita est. sed dicere thetragonismus est inuentio medie linee est assignare causaz rei et propter quid est res. si enī inueniatur linea media inter longiorem et breuiorem quadrati altera parte longioris que scilicet tantuz excedat breuiorē quantū extenditur a longiori: et ex ipsa fiat quadratum tale erit thetragonismus et figura contēta quattuor lineis equalibus et rectoruz anguloruz. Accipiamus autez pro prīcipio nostre intentionis q animatuz ab inanimato differt per vitaz et q̄uis viuere dicatur multipliciter: quia viuunt ea in quibus est intellectus et in quibus sensus. et in quibus motus secūdum locum et etiam motus secundū alimentuz augmentuz et detrimentuz quodcūqz istorum insit rei a se dicimus ipsum viuere. vnde et vegetabilia videntur viuere. quia habent in se ipsis principiuz per qd suscipiunt augmentuz et decrementuz secundū contraria loca. non enim augentur tātum secunduz sursuz aut tantū secundū deorsuz: sed vtroqz modo et breuiter quecūqz nutriuntur tan diu viuunt: q̄diu possunt accipere alimētuz. Hec autem potentia scilicet vegetatiua potest separari ab illis potentijs anime: alie vero ab ista in corruptibilibus impossibile est separari: nam in his que vegetanē tantum nullo alia potentia a-

nime inest nisi ista. ⁊ ideo vegetatiuū est principiū propter quod viuere inest omnib⁹ viuentibus. animal autem ē propter primū sensum scilicet tactum. nam ea que non mutantur secūdum locum habent tamen hunc sensū: dicimus animalia ⁊ non tantū vegetatiua. multa enim animalia manentia naturaliter in eodem loco habent solum sensū primum. Primus autē sensus qui est in omnib⁹ animalibus est tactus. sicut enim vegetatiuum potest separari a quolibet sensu. ita ⁊ tactus ab alijs sensibus dicamus autē vegetatiuā potentiam anime que inest vegetabilibus. animalia autē omnia habent sensū tactus. Quare autē vtrumq; accidat posterius dicetur. nūc autem dictum est ꝙ anima est principiū viuendi ⁊ sentiendi determinata idest diuisa vegetatiuo ⁊ sensitiuo intellectiuo ⁊ motiuo.

Capitulū. iiij. quod sic incipit: vtrum autem vnumquodq; eorum et cē. Inquirit vtrum partes siue potentie anime sint idē cum ea. ⁊ vtrum sint separabiles abinuicem secundum rem vel solum secundum rationē ostendens ꝙ anima est principiū vite sicut forma.

Uerendū est vtrum vnumquodq; predictorum scilicet vegetatiuum sensitiuum intellectiuū sit anima vel pars eius. Et si pars: si quodlibet sit separabile a quolibet ratione tantū: vel etiam subiecto. de quibusdam eorum manifestum est ꝙ abinuicē non separantur subiecto. quia sicut in plātis quedā partes abinuicem diuise viuunt: existente in eis anima que fuit actu vna in qualibet planta ⁊ potentia plures. que potentia deducta ē ad actū: facta diuisione: sic et alie differentie anime insunt quibusdā partibus diuisis abinuicē. ut in ētbomis decisis idest in animalibus que decisa viuunt quorum vtraq; pars sentit ⁊ mouetur secūdū locum. si autem pars quelibet sic diuisorum animaliū habet sensū ⁊ fantasiā et etiam habet appetitū. quia vbicumq; ē sensus: ibidem est et tristitia ⁊ leticia. vbi autē hec sunt: ibi ex necessitate est desiderium. De intellectiuo autem ⁊ perspectiua potentia vtrū sequatur ad predicta: non ē adhuc manifestū. sed videtur esse alterum genus anime ⁊ solum separabile: sicut perpetuum a corruptibili. alie autē potentie anime separabiles non sunt secundū substantiā. Quāuis autem subiecto non sunt abinuicem separabiles predicte potentie: tamen manifestū ꝙ sunt diuerse ratione: sensitiuum eī est alterum ab opinatiuo: sicut sentire alterū est ab opinari. ⁊ eodem modo d alijs potentijs. Quod autē quibusdam animalibus omnes potentie predicte insunt quibusdam alique alijs verumtñ vna: hec diuersitas facit differentiā animaliū. quare autem hoc factū sit: posterius dicetur. eodem modo accidit de sensibus. quia quedam animalia habent omnes. alia quosdā. alia vnum maxime necessariū secundū scilicet tactum. Quoniam autem quo viuimus est dupliciter scilicet ad modū subiecti ⁊ ad modum forme. sicut et quo scimus ē dupliciter scilicet scientia ut forma ⁊ anima ut subiectū. ⁊ quo sanamur similiter hoc quidem ut forma scilicet sanitas aliud ut subiectum scilicet pars corporis vel corpus: sicut in istis scientia ⁊ sanitas sunt forma species ratio siue actus scientifici ⁊ sanibilis: eo ꝙ actus actiuorū sunt in patiente ⁊ disposito ita est anima actus formalis quo principio viuimus sentimus mouemur et intelligimus. erit ergo ratio formalis viuendi. ⁊ non materia vel subiectū. Confirmatur autem quod dictum est: quia cum substātia dicatur tripliciter scilicet forma. materia. compositū ex eis: materia est substantia in potentia: forma autem ē actus: compositum vero ex vtrisq;: sicut animatū quorum triū corpus non ē actus anime sed anima est actus cuiusdam corporis. propter quod bene opinantur quibus videtur ꝙ a-

nima non est sine corpore nec aliquod corpus cuius est actus. Est ergo anima in corpore non quocumqz sicut dixerunt quidaz priores non determinantes in quo vel quali corpore sit anima: sed in habente debitaz proportionez et rationem ad ipsam ad actuz proprium. quia actus uniuscuiusqz aptus natus est esse in propria materia. Manifestuz est igitur quod anima est actus formalis corporis phisici organici vitaz habentis in potentia.

Capitulum. v. quod sic incipit: potentiaruz etc. Distinguit potentias anime et consequentiam earum et querit quomodo se habeat communis ratio anime ad ipsas.

Potentiaruz anime quibusdaz animalibus omnes insunt: quibusdaz alique: quibusdam una sola. dicimus autez potentias. vegetativuz. motivum secunduz locum. sensitivum. et intellectivuz. Plantis autem inest vegetativum solum, quibusdam autez animalibus inest vegetativuz et sensitivuz: ac per hoc appetitivuz appetitus enim est desideriuz sicut ira est voluptas. Quod autem cui inest sensitivuz insit et appetitivuz patet primo sic. animalia enim omnia habent sensuz tactus. cui vero inest sensus: eidem inest leticia et tristicia et cui hec insunt eidem inest concupiscentia que est delectabilis appetitus. Secundo sic quecumqz habent sensitivum habent sensuz alimenti cum habeant tactuz qui est sensus alimenti, eo quod omnia viventia aluntur siccis humidis calidis et frigidis que sunt sensibilia tactu alia vero sensibilia ut sonus et color et odor nichil conferunt ad alimentum: nisi secundum accidens. humor autem et sapor est unum tangibilium aliquo modo conferens alimentum ad alimentum. nam esuries est appetitus calidi et sicci. sitis vero frigidi et humidi, quorum sapor est delectamentuz et ideo pertinet ad rationez alimenti. certificandum erit autem posterius de his. Nunc autem manifestum est quod animalibus habentibus tactum inest appetitus. Quibus ultra vegetativum et sensitivum inest et motivum secundum locum: eisdem inest et fantasia de qua posterius dicemus. hominibus autem cum predictis inest intellectivum et intellectus. et si aliqua alia potentia anime honorabilior reperiatur illa est in hominibus. Manifestum est igitur quoniaz ratio seu diffinitio anime ita est una communis sicut diffinitio figure. sicut enim non est aliqua figura rectilinea preter triangulum et alias species que consequenter se habent: ita non est aliqua anima preter superius dictas. et sic est una communis ratio figure rectilinee que convenit omnibus figuris rectilineis et nullius earum est propria: sic et anime est una communis ratio conveniens omnibus animalibus predictis et nullius est propria. Et ideo rediculum est tam in figuris quam in animalibus querere tantum rationem communem que nullius sit speciei propria. et dimittere rationem propriaz cuiuslibet speciei. est etiam similitudo inter species figure et species anime: quia sicut in figuris prima species continetur potentialiter in secunda et secunda in tertia. et sic consequenter ut trigonum in thetragano. ita et in animalibus vegetativum in sensitivo. Querendum est igitur que sit propria anima uniuscuiusqz ut plante. que hominis. que bestie. Considerandum etiam est propria causa propter quam anime sic consequenter se habent. nam sensitivum non est sine vegetativo: quamvis vegetativuz separetur a sensitivo in plantis. nullus etiam aliorum sensuum est sine tactu. tactus autez est sine alijs. quia multa animalia non habent visum neqz auditum neqz odoratum sensitivorum etiam aliqua moventur secundum locum aliqua non. ultimuz autem et perfectissimum est intellectivum nam corruptibilibus quibus intellectivum inest: his insunt reliqua omnia. et non econverso. quibusdam enim ut plantis non inest ymaginatio. quedam vero animalia sola

ymaginatione viuunt. speculatiui autem intellectus alia ratio est. manifestum igitur quia ratio propria cuiuslibet predictorum alia est a ratione comuni anime.

Capitulū. vj. quod sic incipit: necessarium est autem debere. Ostendit quo ordine determinandum ē de partibus anime et ꝙ primo de alimento et generatiua virtute cuius opus est ab anima uegetatiua.

Debent perscrutari de predictis partibus anime necessarium ē accipere que est vnaqueqꝫ earum. postmodum inuestigare de accidentibus consequentib9 substantiaꝫ earum. Volentibus autem diffinire quid est intellectiuuꝫ aut sensitiuum aut vegetatiuuꝫ: oportet prius dicere quid est intelligere sentire ꝛ vegetare: eo ꝙ actus secundum rationeꝫ priores sunt potentijs. adhuc autem oportet prius considerare obiecta. hec enim sunt priora actibus. et ideo de obiectis predictarum potentiarum scilicet de alimento sensibili et intelligibili oportet prius determinare. Prius autem de alimento et generatione dicenduꝫ est: quia pertinent ad potentiam vegetatiuam que prior est alijs et magis comunis. hec enim est potentia anime secundum quam viuere inest omnibus viuētibus cuius opera sunt generare et alimēto vti

Quoniaꝫ autem generare sit opus talis potentie: patet quia omnibus viuentibus perfectis non orbatis nec habentib9 generationeꝫ spontaneam naturalissimum est opus producere sibi simile. ut animal animal. planta plantaꝫ. hoc enim modo diuinū et immortale esse viuentia participant secunduꝫ ꝙ possunt. tale enim esse omnia appetunt et causa illius agunt scdm naturaꝫ. illud autem cuius causa fit aliquid est dupliciter vnuꝫ quidem illud quod ē finis. aliud vero illud quo aliquid finitur. sicut felicitas est illud quod est finis hominis: ꝛ virtus siue actus est illud quo acquiritur finis. quoniam igitur nichil corruptibile propter hoc quod nō permanet ideꝫ numero potest participare diuinum ꝛ perpetuuꝫ esse quod est finis vite non sicut quo sed sicut cuius causa ē operatio vite: participat ipsuꝫ secundum quod potest. quia corruptibilia secunduꝫ ꝙ hoc magis permanet. illud vero min9 non ideꝫ numero et in se: sed idem specie et in suo simili. secunduꝫ hec magis et minus participant esse diuinuꝫ.

Capituluꝫ. vij. quod sic incipit. est autem anima viuentis et c̄. Declarat ꝙ anima secundū triplex genus cause se habet ad corpus scilicet ut causa formalis. finalis ꝛ vnde ꝑncipiū mot9. excludēs cū hoc quosdā errores circa ꝑdicta.

Anima est causa ꝛ principiuꝫ corporis viuentis sicut forma substantialis. et cuius causa idest finis. ꝛ vnde principiuꝫ motus. Quod igitur sic sit causa sicut substantialis forma: patet sic. forma substantialis est omnibus habentibus eā causa ipsius esse. viuere autem est esse viuentibus. et quia anima est corpori causa viuēdi: ideo ē ꝛ causa essendi. Preterea act9 formalis ē ratio essēdi ei qđ est ens in potentia. anima ē act9 formalis corporis ēns in potētia ad esse viuū. Qđ āt aīa sit causa final' corporis ꝑdicti pꝫ sic. natura ita agit ꝓpter fineꝫ sicut ꝛ intellectus sed in aīalibus finis quē natura intēdit ē aīa eo ꝙ corpora pħica sunt sic instra. taꝫ in aīalib9 ꝙ̄ in plantis tanꝙ̄ gra aīe facta a natura. ꝗ ipa ē finis. non tñ finis ad queꝫ ordinatur esse viuētiuꝫ ꝫ sic quo sunt cōstituta inesse. Similiter patet ꝙ aīa ē vnde principiū mot9 scdm locum. q2 iste motus non inē oībus viuētibus sed quibusdam quibus propter perfectioneꝫ inest. cuius perfectionis aīa causa est. nec tñ predicta sunt ab anima: imo etiā ꝛ alteratio et augmentuꝫ ab anima fit in viuētib9. nā sentire vꝫ esse quoddam alterari. nichil autem sentit quod nō habet aīam. similiter nichil augmentatur pħice nec detrimentum patitur nisi alatur. nichil autem alitur qđ non participat vitam. Empedo

autem dicens augmentuz fieri in plantis dupliciter vno modo per terraz in radicibuz que tendunt deorsuz sicut ipsa terra fertur per naturam. alio modo per ignez in ramis qui feruntur sursum sicut et ignis: non bene opinatur. Quia sursum et deorsum in plantis non bene accipit. quia non eodez modo est sursum et deorsum in omnibus et in vniuerso. Radices enim in plantis sunt sicut capita in animalibus. nam instra cognoscuntur esse diuersa ex diuersitate operuz. et cognoscuntur eadez siue similia esse ex idemptitate operum. radices autem in plantis habent idem opus quod habet caput in animalibus scilicet sumere alimentū. Preterea continens elemēta in corpore alato et prohibens quod non distrahantur in contraria loca causa est eorum que fiunt in corpore animato. sed hec est anima ergo ipsa est causa alimenti et augmenti. Quibusdam autem videtur natura ignis esse causaz alimenti et augmenti. eo quod ipse solus inter corporea elementa alitur et augmentatur. propter quod existimari potest operari in plantis et in animalibus virtutez et augmentum. Ad hoc est dicenduz quod ignis quodammodo est causa predictoruz non tamen simpliciter et primitiua sed magis anima nam ignis augmentatur in infinituz quousqz habeat combustibile omnium autez cōstantiuz per naturam est dare terminuz et est in eis determinata ratio magnitudinis et augmenti. hec autem ratio non potest in animalibus attribui igni: sed magis anime. quia ignis est sicut pars materie. anima autez est forma et ratio animalis.

Capitulum. viij.. quod sic incipit: quoniam autem eadez potentia et c̄. Declarat quod alimentum de quo neccessarium est determinare ad cognoscendum potentiam vegetatiuam quodammodo contrarium est alito quodammodo non. et quid est ipsuz alimentuz et quomodo differt ab augmēto concludens ex hijs quid est potentia vegetatiua

Voniaz eadem potentia anime est vegetatiua respectu indiuidui conseruandi et generatiua respectu speciei. determinanduz est primo de alimento. quod deseruit vtriqz. hec enī potentia diuiditur ab alijs propria opatione. Alimentuz itaqz videtur esse contrariuz ei quod ex ipso alitur. Non tamen omne contrarium alitur ex alio: sed quecūqz contraria sic generantur ex inuicez. quod vnum eorum augmētatur ex alio ex quo generatur illud. Ex quo aliud sic generatur quod ex eo augmētatur dicitur alimentuz eius. et ideo sanum non est alimētum infirmitatis nec econuerso. quia vnum sic fit ex alio quod non augetur ex eo. propter hoc etiam dicūt quidam quod aqua est alimentum ignis. quia sic generatur ex ea ut etiam augeatur ignis autem non est alimentuz aque quia licet aqua generetur ex igne: proprie tamen non augetur in simplicibus igitur corporibus aliud videtur esse alimentuz aliud quod alitur. Dubitationez autem habet quod dictuz est. quidaz enim dicunt simile nutriri ex simili: sic et augeri. alij vero contrarium ex contrario quia alimentuz oportet mutari et decoqui ut trāseat in substātiam alīti. omnia autez mutatio est inter contraria. Preterea alimentū aliquid patitur ab eo quod alitur et non econuerso. sicut instructor siue artifex nō patitur a materia: sed materia ab eo nisi in quātuz exit de quiete in actū. omne aūt patiēs contrariuz est ei a quo patitur. Ad hec dicēduz quod differt aliquid dicere alimētuz quod primo adueniat alendo. et quod vltimo. quod enim primo incepit aduenire nō est coctum et ideo ei quodāmodo cōtrariuz est quod aūt sibi vltimo aduenit est aliq̄ modo simile ꝗre manifestū est quod vtrūqz quodāmodo dicit bn̄ et quodāmomo non bn̄. Quīa autem nihil alit nisi pticipet vitaz: oportet corpus quod alit̄ esse alatuz. et quia alimētuz quod p se et nō p accidens alit est simile alito: ideo et ipsum oportet esse animatuz. Alia tamen est ra-

tio alimēti z augmenti. secundū ꝙ ipsū est aliquod quantum: augmentat. secundū quod est substantia z hoc aliquid alit et saluat substantiam. que tātum perseuerat quousqȝ alatur. Ita tamen ꝙ non est factiuū nec generatiuum principium aliti cum ipsū iam sit. nil autē se ipsū generat. secundum est conseruatiuum eius generando aliquid tale quale est alitū. quia semen quod est generationis principiū est superfluū alimenti. alimentū autē est generationis factiuum. Dicamus igitur diffiniendo nutritiuam ꝙ ipsa est potentia anime potens saluare suum subiectū secundum quod huiusmodi. alimētū autem preparat naturam operationi eius z ideo priuatum alimento non potest perseuerare. Dicamus igitur tria esse quorum primū est alens scilicet anima. Secundū quod alitur scilicet corpus habēs animam. tertium vero est alimentū quo corpus alitur. Quoniam vero iustū est omnia denominari ex fine finis autē nutritionis est generare aliquid tale quale est id quod nutritur: ideo anima vegetatiua sic potest describi: ꝙ est generatiua talis quale est alitū. Aduertendū tamen ꝙ sicut illud quo nauis gubernatur est dupliciter scilicet manus tanꝙ mouens tantum. z themon tanꝙ mouens z motum: ita a quo alitur est dupliciter vnum quidē alimentum tanꝙ mouens motum ipsum enim est necessarium posse decoqui. aliud autem mouens tantum scilicet calidum quod operatur decoctionē. z ideo omne aīatum habet decoctionem figuraliter igitur dictum est quid sit alimentum. posterius aūt certius dicetur de ipso proprijs rationibus.

Capitulum. ix. quod sic incipit: determinatis autem his et cē. Ostendit ꝙ ipsa est passiua determinando de potentia sensitiua. qꝛ aliquando considerat tātum in potentia aliquādo vero in actu.

Post determinationē vegetatiui determinandū est de sensitiuo et dicendū ꝙ sensitiuum consistit in moueri et pati cum sentire videatur esse alteratio quedam. que vtrum fiat a simili vel dissimili: dictū est primo de generatione.

Dubitationē autem habet quare nullus sens9 sentit se ipsum. z quare sentire non potest esse sine sensibilibus, ut igne. terra. et similib9. aut sine accidentibus ipsorum. Dicendum est ꝙ hoc accidit quia sensus non est potentia actiua: seu passiua. et ideo non sentit se ipsum. sicut conbustibile non agit in se: sed recipit actionē conbustiui. eo ꝙ est in potentia passiua z non habet actiuum ad comburēdum. si enim hanc haberet combureret se ipsum z non indigeret igne comburente. Quoniam autē sentire dicimus habentē potentiam ad sentiendum etiam si actu non sentiat: ut patet in dormiente habente visum z etiam sentire dicimus actu operantem: oportet sensum dupliciter dici scilicet in potentia. z in actu. et eodem modo sentire est in potentia et actu. Nec videtur inconueniens ꝙ sensus dicitur potentia passiua cum hoc dicatur esse in actu. quia interdum pati z mouere dicimus agere. nam motus est actus imperfectus ut patet in tertio phisicorum. Omnia autem passiua patiuntur z mouentur ab actiuo ente actu. et ideo pati fit quodammodo a dissimili scilicet in principio quodāmodo a simili scilicet in fine quando passum est.

Capitulū. x. quod sic incipit: diuidendum autem z cē. ostendit ꝙ esse in potētia est dupliciter tam in itellectu ꝙ in sensu z qualiter adinuicē differūt hij duo modi potentie.

Diuidentes de potentia et de actu dicimus aliquem esse scientem quia actus natus est habere scientiam. aliqñ vero dicimus scientem quia iam habet scientiā. et isti nō eodē modo sunt i potētia ad sciēdū. pm9 quidē in potētia habi

mali et remota sicut materia respectu forme. Secundus autem est in potentia actuali et propinqua quia potest considerare quando vult. nisi aliquod externum prohibeat. Considerans autem actu proprie dicitur sciens. Duo igitur primi dicuntur scientes in potentia. sed primus non potest fieri actu sciens nisi per doctrinam alteretur et ex privatione mutetur in habitum. Secundus autem quia habet habitum fit in actu absque alteratione vel mutatione solum per considerare. passio tamen ista de qua dicitur quod aliquis sciens in potentia transmutatur in actu: non est corruptio facta a contrario sed magis est salus et perfectio. Habens autem scientiam cum actu fit speculans. non alteratur. licet in eo aliquid addatur si vero alterari dicatur: alterum genus erit alterationis. unde non bene dicitur sapientem habitualiter cum sapiat actualiter alterari. nec alterari hedificatorem cum hedificat. exiens autem de habituali potentia in actum non doctrinam advenire sibi dici debet. cum eam habuit: sed quod acquiritur alteram denominationem habere iustum est. Qui autem scientiam haber in potentia si eam accipiat a sciente actu scilicet magistro non pati dici debet: nisi dicatur esse duos alterationis modos. unum qui est in dispositiones contrarias preexistentibus alterum in receptione formarum perficientium sine eo quod aliquid abiciatur. Similiter sensitivi prima mutatio est a generante ducente ipsum ad actum forme sensitive. cum autem generatum est: iam habet formam qua potest sentire. sicut sciens habet scientiam. actu autem sentiens a similis est consideranti. differt autem intellectus a sensu. quia sensibilia que sunt activa operationum sensibilium extra potentias sunt ut visibile et audibile. intelligibilia autem sunt in intellectu. causa autem quia sensus qui est in actu: singularium est existentium extra ipsum. scientia autem est universalium. que modo aliquo in ipsa anima sunt. Ex quo sequitur hominem posse intelligere cum velit. sentire autem non semper. quia ad ipsum requiritur sensibile quod non semper est presens. et sicut in sensu: ita est in scientijs sensibilium in quibus requiritur presentia singularium. sed de his tractabitur alias. Ex predictis patet quod esse in potentia non dicitur uno modo: sed pluribus sicut aliter est in potentia ad militandum puer. et aliter vir. et eodem modo se habet sensitivum in potentia ut dictum est. Quia autem determinatum sit supra quod exire de potentia in actum sentiendi et intelligendi sit alterum: tamen quia nomina propria non sunt his posita: oportet uti ipso pati et alterari tanquam proprijs predictorum. dictum est etiam quod sensitivum tale est in potentia quale sensibile in actu. ita quod incipiens pati dissimile est sensibili passum autem assimulatum est.

Capitulum. xj. quod sic incipit: dicendum autem secundum unumquodque diuidit sensibile tripliciter. manifestans quid est sensibile proprium. quid commune. quod per accidens.

Ad intelligendum proprium sensibile cuiuslibet sensus. Sciendum est quod sensibilium duo sentiuntur per se. quorum unum est sensibile proprium cuiuslibet sensus aliud commune omnium sensuum. tertium autem secundum accidens sentitur. Proprium quidem est quod non contingit sentiri nisi proprio sensu. et circa quod sensus non errat. ut color respectu visus et odor respectu odoratus. et sic de alijs sensibilibus. Quamvis tactus plures habeat differentias proprias sensibilium. de proprijs autem obiectis nullus sensus iudicans decipitur quantum ad propriam rationem obiecti: quamvis possit decipi in assignando subiectum ipsius obiecti sensibilis. sicut visus non decipitur in iudicando colorem licet possit decipi quid sit coloratum. Communia autem sensibilia sunt motus. quies. numerus. figura. et magnitudo hec enim. s. sic sunt communia omnibus sensibus: quod nullius unius sunt propria predicta igitur propria et communia sensibilia sunt per se. Secundum autem accidens sensibile dicitur cum

est sensibile per se. ut socrates albus per accidens sentitur. scilicet quia ei inest albedo que per se sentitur. vnde a tali sensibili ut est socrates nichil per se patitur sensus. p(ro)p(ri)e autez secundu3 se sunt sensibilia propria: ad que vniuscuiusq3 sensus natura est apta et proporcionata.

Capitulu(m). xij. quod sic incipit: huius quidez est visus et c(etera). Inuestigat proprium obiectu3 visus. ostendens q(uod) visibile per se est color: licet mediãte lumine in diaphano videatur. et quid diaphanum. et quid lumen. q(uod) nec corpus nec defluxus est corporis.

Illud est proprie visibile cuius proprie est visus. ut color. et quoddaz aliud innominatu3. sicut manifestu3 erit ex considerandis. Color autẽ visibilis est secundu3 se. secundu3 se autez dico non q(uod) sit subiectu3 in quo sit ratio visibilis sed quoniaz in se ipso habeat causam essendi visibile. omnis eni3 color per natura3 suam mouens est diaphanu3 actu luciduz. tale autez est visibile per se: q(uo)uis sine lumine color non sit visibilis. Sed quia illud visibile ẽ cuius color est in lumĩe: propter quod de lumine dicendu3 et de diaphano cuius lumen ipsu3 est actus. Diaphanu3 autẽ voco quod est visibile non secundu3 se: sed propter extraneu3 colorem. ut aer. aqua. et quedam solida. ut cristalus. talia autez diaphana sunt non per se sed per aliquod commune quod est in eis. et non solu3 in his sed etiã in corpore celesti reperitur. Lumẽ autem actus est eius diaphani secundum q(uod) diaphanu3 quod quidem non est transparens siue diaphanum nisi in potentia quando est priuatu3 lumine et est tenebrosum. vnde lumen est velut color diaphani secundu3 actum quod lumen causatur ab igne. et ab alio corpore luminoso ut celesti. huic etia3 et quibusdaz i(n)ferioribus aliquid idẽ commune est sicut lucere et illuminare diaphanu3. Dictu3 est igitur quid est diaphanum et lumen. Ipsu3 quoq3 lumen non est ignis nec aliquod corpus nec defluxus corporis. Nam si esset corpus cuius presentia illuminaret diaphanum. et sic duo corpora essent in eodez. Et q(uod) lumen sit diaphanu3: patet: quia contrariatur tenebre q(ue) est p(ri)uatio luminis in diaphano ergo lumen ẽ presentia habitus oppositi tenebre in diaphano secundu3 actum. Et ideo empe. non recte opinatus ẽ nec alius quicu(n)q3 dixerit lumen successiue diffundi in medio: sed propter velocitatez latet nos successio. hec est contra rationez et contra apparentiaz. in paruo eni3 spatio probabiliter posset nos latere successio. ab oriente in occidẽs non potest latere. Id autez quod susceptiuum est coloris de se non ẽ coloratu3 sicut susceptiuu3 soni de se est absonu3. et quia diaphanu3 est susceptiuum coloru3: ideo de se est sine colore et inuisibile. non solu3 q(uod) vix videatur: sed etiam impossibile ẽ videri sicut tenebra inuisibilis est. diaphanum eni(m) in potentia et non actu luminatu3 tenebrosum est. quia eadem natura corporis transparentis susceptiua est tenebre et luminis.

Capitulu3. xiij. quod sic incipit: non autem inuisibilia et c(etera). Declarat de quodam visibili cui non est commune nomẽ et declarat qualiter tam color q(uam) istud visibile innominatum videatur.

Non omnia visibilia videntur in lumine sed solus color. quedaz eni3 non in lumine sed in tenebra videntur: ut ignea quib(us) non est vnum commune nomen. ut q(ue)rcus putrida cornu capita piscium squama ac oculi quorũdaz a(n)i(m)aliu3. non t(ame)n videtur proprius color alicui(us) istorum in tenebra: sed in lumĩe. propter qua3 ãt causaz color istoru3 v(idetu)r in lumĩe et ip(s)a videntur in tenebra alia r(ati)o ẽ. Manifestu3 ẽ ex dictis q(uonia)m illud q(uo)d videt(ur) in lumĩe ẽ color. cu3 sit motiu(us) diaphani s(ecundu)m actu3 cui(us) diaphani act(us)

lumē est. Signū autē ꝙ color videtur mediante diaphano illuminato est: quia si quis ponit coloratū supra visū non videtur: eo ꝙ color mouet primo diaphanum puta aerē. et ipso aere continuo existente potentia mouetur ipso mediāte. Et ideo non bene dixit democritus opinando ꝙ si esset mediū vacuū visibile quātumcūq; distans et paruū ut formica in celo clare videretur. hoc enim est impossibile. nam visio fit potentia aliquid patiente a sensibili immediate aūt non potest relinquetur ergo ꝙ a medio patiatur. istud aūt non erit facto vacuo. et per consequēs nichil videbitur per vacuū. dictum est ergo propter quid necesse est colorē videri in lumine. Ignis autē ex necessitate videtur tam in tenebra q̄ in lumine: quia mediū diaphanum ab ipso luciduꝫ fit. et ideo videtur in tenebra. et quia coloratus est videtur in lumine. Quod autem dictū est de visibili videlicet. ipsū sentire per mediū: verū est de sono et odore. non enim faciunt sensationē tangentes sensitiuū sed ab eis media mouentur. a medijs autē potētie. vnde si quis ponat odorās supra potentiā odoratiuā et sonans supra auditiuam nullum facient sensum. de tactu etiam et gustu similiter se habet licet non videatur. cuius causa posterius dicetur. mediū autē soni est aer. odoris autem innominatū est medium eo ꝙ est aliquid aeri ⁊ aque comune. sicut diaphanū mediū est coloris. nam ꝙ aqua aliquo modo sit mediū ei patet ex hoc ꝙ aliqua animalia habent sensū odorū. de aere etiā patet ꝙ sit mediū eiusdē q2 homo et gressibilia respirantia odorant. non respirantia autem impossibilia sunt odorare sicut inferius dicetur.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: nunc autē primo de sono et c. Determinat de generatione soni a quibus et in quo habet fieri.

Quia determinādum est de sono ⁊ olphatu: dicamus primo q̄ sonus dicitur aliquando de actu aliquādo de potentia. nam quedā dicimus non habere sonū quia non sunt apta nata facere sonū ut spongia et lana. quedā vero dicimus habere sonum quia possunt sonare ut es et quecumq; sunt plana et leuia et in his est sonus in potentia. quādo autē existit in medio potens mouere auditū est sonus in actu. Iste autem fit ab aliquo percutiente aliud. et in aliquo subiecto scilicet in medio. vnde impossibile est fieri vnum sonum ab vna sola re nam verberans est aliud ab eo ꝙ verberatur. ex quorum tactu fit sonus q̄ñ ictu tetigerit. et q2 ictus non est sine motu. quia motus requirit mediū: ideo sonus in actu est in medio. Non tamen ictus quorū mcūq; facit sonum. sicut pili si percutiantur: sed ea sola percussa faciunt que cumq; leuia sunt: ut es. vel concaua. Ista enim post primū ictum reddunt multos ictus de repercussione eo ꝙ aer motus in eis exire non potest. Sonus etiam fit a percussione aeris ⁊ aque. sed minor q̄ a corporibus solidis: eo ꝙ magnus sonus requirit percussionē corporū solidorū adinuicem ⁊ ad aerē fit autem potissime tunc sonus ab aere percusso quādo est permanens et citius percutitur q̄ soluatur. maxime si velociter ⁊ fortiter percutiatur. tunc enim mot9 ferientis preuenit fracturā aeris. sicut si aliqs velociter percutiat cumulū lapillorum: ictus eius preuenit diuisionē ipsoꝝ adinuicē

Echon autem fit ab vno aere refracto quādo continēs prohibet ipsum diffundi ita ꝙ repellitur sicut sphera percutiens solida. Videtē aūt fieri semper echon licet non manifesti9. accidit ei in sono sicut in lumie. nam lumen semꝑ refrangitur in medio aliter extra solem nō esset lumen sed tenebra tamen hec refractio non est tanta in medio quanta fit ab aere vel ab aqua vel ab aliquo solido et polito quedam tamen refractio luminis tan debilis est ut dicatur umbra siue tenebra.

Capitulū.xv.quod sic incipit:vacuum enim recte dicitur et c̄. Manifestat ꝙ aer exterior est medium auditus et soni. et ꝙ preter hunc est aer connaturalis complātatus auri.z ꝙ sonus generatur simul a percutiente et percusso.cuius differentie manifestantur quando sonus est in actu.

Ex quem quidem dicunt vacuum proprium mediuz est audiendi.quia continuus existens facit audiri sonum duz mouetur aer enim cuz sit frangibilis nō sonat nisi quando percussum habet quandam lenem et quasi solidam superficiem.illud enim qd motuz mouet vnum aerem continuum usqz ad auditum est de numero sonantiuz. Auditus enim:connaturalis est aeri existenti in aure qui mouetur ab aere exteriori moto ictu sonantis.et quia talis aer nō est in qualibet parte animalis sed solum in aure:ibi tantum audit animal:sicut videt tantum in pupilla.in qua et nō alibi est humidum quod est organuz visus. Per se quidez aer non sonat:eo ꝙ facile cedit.tamen cum prohibeatur fluere et violenter mouetur:eius motus ē sonus.aer vero complātatus auri immobilis debet esse:ut sentiat omnes differentias motus

Et ideo animal audit in aqua quādo non ingreditur ad connaturalez aerez. inter dum enim nec aurem pōt ingredi propter eius reflexiones. cum autem ingrediatur vel cum in rigo idest pellis circumstans aerem complātatum auri fuerit lesa vel infirmetur:non audit animal.sicut nō videt quādo pellis pupille laborat. Signum autem aeris complantati auri est:ꝙ si apposuerit manuz auri videtur sonare sicut cornu.quia aer interior quodam proprio motu mouetur non ꝙ sonet aer ille proprio sono:sed potius extraneo et ideo dictuz est ꝙ audire est ab aliquo modo sonanti:aere mediante:eo ꝙ audimus per aurez habentez determinatum aerez. Sonat autez nō tantum verberans aut quod verberatur:sed vtrumqz:licet alio et alio modo.sonus āt est motus alicuius possibilis moueri sicut mouentur resilentia z saltantia cum fuerit a solido repercussa.et ideo non sonat vnumquodqz sicut acuties acus percutiēs acuiciē alterius.quia ex his non fit sensibilis expulsio aeris .et ideo oportet regulare et solidū esse illud quod percutitur ut aer subito dessiliat et moueatur.cuius motus causat sonū

Differentie autem sonantiuz sic cognoscunt per sonuz in actu sicut differentie colorum per actum luminis.et ideo accutuz et graue conoscuntur per sonuz in actu. Hec tamen secunduz methaphoraz dicuntur in sono.sicut enīz accutuz in pauco tēpore multum mouet tactum obtusuz autez in multo tempore parum mouet:sic sonus accutus dicitur qui in pauco tempore mouet audituz grauis autez qui in multo tempore ipsum mouet. Ex hoc tamen non sequitur ꝙ accutum sit idem ꝙ velox.et graue ꝙ tardum.licet motus accuti fiat propter velocitatem.et grauis propter tarditatez. Habet igitur similitudinem accutū in voco cum accuto in tactu quia vtrūqz propter velocitatez subintrat cito et quasi pungit. similiter graue in voce cuz ebete in tactu.quia vtrumqz quasi ꝑpellit et fit in multo tempore.z ideo accutum in vtroqz sē su est velox et graue siue ebes est tardum. dictum est igitur de sono.

Capitulum.xvj.quod sic incipit:vox autez est sonus et c̄. Determinat de voce que est quidaz sonus ostendens quib9 competit vox et quo organo formatur et quid est ipsa vox.

Vox est sonus rei animate.nullum enim inanimatorum dicitur vocare:nisi ꝑ similitudinez.tibia ac lira et similia instrumenta habentia extensionem melodiaz et interruptionez q̄ ꝓprie reperit in voce similitudinarie dicitur vocem hēre.multa etiaz aīalia vocem nō habent ut carentia sanguine.aīaliū h actuz sāguinē

pisces non habēt voces qꝛ non possunt expirare. vox autē est motus aeris causat9 ex expiratione. ꝙ autē pisces qui sunt in flumine athelco sonitū faciunt hoc non ē per respiratiōem: sed qꝛ branchijs vel penulis aquam mouēt. Qm̄ igitur vox est sonus animalis factus ex percussione aeris expirati ꝛ respirati: rationabiliter illa habēt vocē q̄ aerem suscipiunt per respiratiōem. Hoc autem aere respirato natura vtitur ad duo. nam sic̄ vtitur lingua ad gustum qui necessarius ē propter conseruationē vite ꝛ ad locutionē q̄ est propter bene esse: ita vtitur aere respirato ad contemperationē caloris interioris tanꝗ̄ necessaria ad vitam ꝛ ad formationem vocis necessarie propter bene esse. Organuꝫ autem respiratiōis vocalis ē instrumētū continuatum pulmoni. quod vocatur arteria. siue trachea. quod nos dicimus epiglotū. et ea namqꝫ reperitur in animalibus q̄ pedib9 gradiuntur eo ꝙ plus habent caloris. ꝗ̄ alia animalia. ꝛ ideo locus cordis plus indiget aere ingrediēte et egrediente per respiratiōē ad contēperandum vehementiā caloris naturalis percussio igit̄ respirati aeris ab aīali virtute existente in corde ꝛ pulmone facta ad vocalē arteriam q̄ in extremo similis est ligue fistule vox est. Unde non omnis sonus ē vox. qꝛ contingit etiam lingua aliquid sonare non per modū vocis sic̄ facit tussiens. oportet igitur ad formationē vocis aīantiū cum debita imaginatione verberare vocalem arteriaꝫ. nam vox ē sonus nō tm̄ respirati aeris: sed significatiui. licet hoc fiat aere verberato respirāte aerem q̄ est in arteriā.

Cuius signū ē ꝙ respirantia non fuant vocem respirādo aut inspirādo: sed potius retinendo quasi ex respirato aere repercutiendo aerem retentū in vocali arteria. Et ideo pisces qꝛ non habēt guttur carent voce. guttur autem non habēt quia non respiciunt aerem nec respirant.

Capitulū. xvij. quod sic incipit: De odore autē et olfabili et c̄. Determinat de odorabili ostendens ꝙ sensū odoratus homo hēt debilē. et quod differētias odorabiliū cognoscit per analogiam ad gustum. ꝛ quid est odorabile et quid non.

De odore ꝛ odorabili minus bene determinare potest hō ꝗ̄ de sono et visibili qꝛ non est ita manifestum nobis quid sit odor. eo ꝙ sensū odoratus peiorem habem9 multis animalib9. praue enim odorat hō. nec per certitudinē sentit odorabile: nisi a deo fuerit vehemēs et forte ut causet letitiam vel tristiciam. sicut enī animalia habētia fortes oculos non sentiūt differentias colorum nisi vehemēter mouentium: sic et homines non sentiūt differētias odorū nisi fuerint vehemētes. Uidetur olphatus hr̄e analogiam ad gustū. et species odorum ad spēs humoris homo tn̄ habet certiorem gustū. eo ꝙ est quidā tactus quē sensū homo hēt certissimū. nam licet in alijs deficiat a multis aīalibus: tamen ꝑ tactum certius discernit. et ideo hō est prudentissimū aīaliū. cuius signum ē qꝛ in genere hominū scd̄m hunc sensū et nō aliū cognoscūtur ingeniosi et non ingeniosi. nam duri carne sunt inepti mēte. molles autē carne bene apti. Sicut igitur aliquis humor est dulcis alius amarus: sic sunt et odores alij dulces ꝛ alij amari. qui sic proportionātur humoribus ut quedam habentia humorē dulcē habēt dulcē et suauē odorē. q̄dam vero nō. et similiter de amaro siue austero sapore ꝛ accuto odore. qꝛ tamen non sic manifesti nobis sunt odores sicut humores: ideo ad similitudinē saporū nominamus differētias odorum. dulcē enim odorem sic̄ et saporem in croco et melle dicim9 acrum aūt siue austerū in pane azimo ꝛ similibus. Sicut autem respectu auditus dicit̄ aliquid audibile vel non audibile et respectu visus aliquid visibile ꝛ non visibile etiam comune ē sensuūqꝫ compre

bendat propriuz sensibile z eius priuationez: ita etiam respectu olphatus aliquod odorabile et non odorabile. z hoc dupliciter. vel quia impossibile est habere odorez vel quia prauum aut paruum odorem habet eodem modo dicitur non gustabile.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: est autem olphatus etc. Ostendit aerez et aquam esse mediuz olphatus z vtruz respirantia et non respirantia similiter odorent. et ꝙ in odore predominatur siccum.

Mediuz olphatus non est tantuz aer sed etiam aqua. quia aquatica videntur sentire odorem z similiter animalia habentia sanguinez et non habentia in aere sentiunt. quedaz enim carentia sanguine ut apes alonge transeunt ad alimenta mota ab odore. Dubitatur vtrum odoratus sit sensus vnius rationis in omnibus. et videt ꝙ non. homo enim respirans odorat. expirans autez et retinēs spm nec a longe nec prope odorat: etiaz si in nasuz intus ponatur odorabile. Quis enim commune sit omnibus odorantibus non sentire odorez posituz supra olphatum: tamen proprium est hominis non odorare sine respiratione. et quia carentia sanguine non respirāt et tamen odorant: videntur habere aliuz sensum ꝙ olphatuz vel alterius rationis. Sed impossibile est in eis esse olphatus alterius rationis si sentiunt odorez iste enim sensus vnus z idez existēs est idez odorabilis tam mali ꝙ boni odoramenti. Preterea olphatus in carentibus sanguine et in homine corrumpitur a fortibus odoribus ut sulphureis et huiusmodi. ergo non respirātia habēt olphatuz sicut et homo Differt autez hic sensus in homine ab alijs animalibꝰ: sicut visus hominis a visu aliquā hētiuz duros oculos. nā visum in hoīe habet fragma. idest panuz et palpebras q̄ si velamen quas non mouens nec retrahens non videt. fortia autez oculis nil tale habent sed statim vident que fiunt in lucido. ita et olphatus in quibusdaz animalibus est sine operculo. sicut oculus in predictis animalibus et in aliquibus non aerem recipientibus olphatus habet cooperimentuz quod discooperitur per respirationez amplians venis et poris. et ideo respirantia non odorātem aqua quia non patiuntur ab odore: nisi respirando quod impossibile est fieri in humido. odor sic fundatur i sicco sicut sapor in humido. sensitiuum autez odorum. tale est in potentia qualis est odor in actu.

Capitulum. xix. quod sic incipit: gustabile est quoddaz tangibile z c. Determinat de gustabili ostendens ipsuz non fieri per mediuz extraneuz et ꝙ gustus ē respectu gustabilis non existens actu sed potentia humiduz.

Et quia gustabile est quoddam tangibile hinc est quod non sentitur per medium corpus extraneum. sicut nec tangibile est enim gustabile aliquod corpus cuius sapor fundatur in humido sicut in materia. hoc enim est tangibile sine medio extraneo. vnde et si in aqua sentiremus appositū dulce hoc non fieret per ipaz tanꝙ per mediuz sed potius sentiremus humiduz saporosum admixtum aque. Color autem in medio non videtur: quia admisceatur medio vel defluat per ipsum sicut fit in sapore. z ideo visibile et gustabile non conueniunt in ratione medij: Quis sapor ita sit gustabilis sicut color visibilis. Nichil autez gustu percipitur sine humiditate actu vel potentia habita. salsum enim licet actu non sit humiduz: tamen quia bene liquidum z liquabile est: per linguam dissoluitur et per humores qui sunt in lingua. gustabile est tanꝙ potentia humidum. Sicut autem visus est visibilis et inuisibilis dico autem et inuisibile tam priuatione ut tenebra ꝙ excessu ut valde splendiduz: ita etiam auditus est audibilis z non audibilis. dico autem non audibile ut silentiuz vel paruus sonus et etiam sonus vehemens z violentus. et iterum sicut inuisibile dicitur aliquid

quia impossibile est videri aut aptuʒ natuʒ non videtur aut praue videtur: sic gustus ē respectu gustabilis et non gustabilis. non gustabile est autē habens prauuʒ aut paruuʒ humoreʒ aut corruptiuuʒ gustus. potabile autē ⁊ non potabile videtur principium esse gustabilis que ambo pertinēt ad gustuʒ sed hoc quidē scilicet non potabile ut prauum ⁊ corruptiuuʒ eius. aliud autē inconueniens est nature ipsius vtrum scilicet potabile ⁊ non potabile comune est tactus ⁊ gustus propter humiditateʒ ⁊ saporē. Quoniaʒ gustabile est humiduʒ necesse est gustum nec esse actu humiduʒ nec impossibile fieri humiduʒ. q2 cum eius gustus patitur a gustabili in quātuʒ gustabile quod quidem in quantuʒ tale est humidū: oportet gustum ita esse humectatuʒ ⁊ possibile fieri humiduʒ ꝙ non sit actu humiduʒ. Cuius signū est ꝙ non contingit sentire per gustū lingua existente omnino sicca nec perfecte humida. nam tactus ipsius gustus sit primi humidi. et ideo prius gustās fortem saporeʒ non sentiet qualitateʒ alterius saporis statim gustati post ipsuʒ. infirmis omnia videntur amara propter quod lingua plena ē precedenti humiditate. Simplices autem spēs humorum sicut amarum ⁊ dulce contrarie sunt sicut ⁊ simplices species coloruʒ. consequenter autē se habēt ad dulce quidē pingue ad amaruʒ autem salsuʒ. media autē inter predicta sunt acre austeruʒ ponticum accutuʒ. hec enim sunt differentie saporuʒ. gustus igitur est potentia ad predictos humores. gustabile autē facit talem ipsuʒ in actu.

Capitulum. xx. quod sic incipit: de tangibili autē et tactu et cē. Manifestat ꝙ idem est querere de tactu et tangibili querens vtrum tactus sit vnus sensus vel plures ⁊ quid sit organum sentiens in tactu.

E tangibili ⁊ tactu ita ē eadem ratio: ꝙ si tactus nō ē vnus sēsꝰ sed plures: ⁊ tāgibilia sunt plura. Et ideo dubitatur vtrum sit vnus tactus vel plures. secundo quid sit organuʒ sentiendi in tactu scilicet caro in habētibus eam ⁊ aliquid proportionale carni in non habentibus eā. aut hoc non sit organuʒ: sed potius mediuʒ sentiendi ipsuʒ autē organuʒ sit aliquid intrinsecuʒ. Ad primaʒ dubitationē dicenduʒ est ꝙ omnis vnus sensus ē vnius contrarietatis. sicut visus albi et nigri auditus grauis ⁊ accuti gustꝰ amari ⁊ dulcis. et quia tangibiles multe sunt contrarietates sicut calidū frigidum humiduʒ siccum et huiusmodi ⁊ ideo multi sunt tactus. Sʒ contra hoc dicetur quia etiam aliquoruʒ sensibilium plures sunt contrarietates sicut audibilis non solum accumen ⁊ grauitas sed etiam lenitas ⁊ asperitas vocis similiter ⁊ in colore multe sunt contrarietates. Huiusmodi obiectionis solutio est ꝙ contrarietates aliquoruʒ sensibilium reducuntur ad vnum subiectū sicut differentie audibilis ad sonum ⁊ ad vnam primaʒ contrarietatem quod non ē manifestuʒ esse in obiecto tactus. Quantuʒ ad secundaʒ questioneʒ dubitatur vtrum sensitiuuʒ idest instrumētuʒ sentiendi sit numerus vel caro. dicere enim carnem esse huiusmodi instrumentuʒ quia simul cum tactu carnis sit sensus tactus: nullum est signum. nam si circa carnem extendatur aliqua pellis subtilis: statim per ipsum tactum fiet sensus tangendi. et tamen constat ꝙ ipsa non est organuʒ sentiendi. et si esset connaturalis huiusmodi pellis: citius fieret tactus per eam non tamen esset organuʒ tangendi. Caro igitur sic se habet ad tactum: sicut aer se haberet ad alios sensus si esset nobis connaturalis: tūc enim eodem organo videremur sentire sonum colorem ⁊ odoreʒ videremur quia auditus et visus et olphatus essent vnus sensus. sed quia diuersa sunt media per que fiunt predicti motus: manifestum est ꝙ et sensitiua sunt diuersa. in tactu autem non manifestum vtrum sit vnus sensus quia non est manifestum eius medium, non enim a-

et vel aqua possunt esse instrumenta vel medium ipsius cum ex eis non posset consta-
re corpus animatuz eo quia tale oportet esse solidum et firmum: et ideo relinquitur ta
le corpus cōstare mixtione terre ꝛ aeris et aque. siue ipsum sit caro siue aliquid simile
carni. medium igitur tactus est corpus ad natuz idest naturaliter coniunctum tactui ꝙ
mediante sentitur. et ideo necessarium est esse aliquod corpus medium tactui ad na-
tū per quod fiant sensus: cum sint plures scꝫ tangendi. Quod probat tactus qui est
in lingua iste enī secundum eamdem partez sentit omnia tangibilia in quantum tac
tus et humor est. vnde si alia pars carnis ꝙ lingua sentiret differentias humoruz gu
stus: et tactus viderentur idem sensus. nunc autez iudicantur esse duo propter hoc ꝙ
sola lingua sentit humorem. sic et tactus non est vnus sensus sed plures ꝙuis videa-
tur habere vnum corpus tanꝙ subiectum.

Capitulū .xxj. quod sic incipit: dubitabit autem aliquis et cetera. Inuestigat autē
vtrum in tactu sit medium extrinsecum ostendēs hoc mediuz aliter esse respec
tu tactus et aliorum sensuuz. quia omne corpus habet trinam dimensionem
que est profundum et non contingit corpora habentia intermedium corpus
adinuicem se tangere: dubitabitur vtrum inter corpus tangēs et tactum sit ali
ud corpus medium.

Ad quod dicendum ꝙ humiduz et humectatum non est sine corpore. tale enī
vel est aqua vel aqueuz. et ideo que tangunt se in aqua necesse est habere aꝗꝫ
pro medio. quia extrema eorum repleta sunt. nisi sint omnino sicca. et ideo im
possibile est talia immediate se tangere quoruz medium est aqua. eodem autem modo
est in aere. quia similiter se habet ad ea que sunt ipso: sicut aqua ad ea que sunt in ea. li
cet magis lateat nos mediano aeris. Similiter animalia aquatica latet humectum es
se medium se tangentium. Dubitatur autem vtrum omnes sensus eodem modo
vel alio et alio sentiant. quia videtur gustus et tactus sentire sine medio tangendo sē
sibile. alij autem sentiunt longe positum obiectuz. Ad quod dicendum ꝙ eodem
modo scilicet per medium sentiunt omnes sensus. nam duruz et molle ita sentimus
per medium. sicut sonabile et visibile et odorabile. licet hec sentiamus a longe: illa ve
ro de prope propter quam propinquitatez latet medium potius in tangibili ꝙ in alijs
sicut enim dictū est prius si sentiremus tangibilia mediāte pelle ignorando ꝙ hec es-
set media: Ita sentimus mediāte aqua et aere ignorando ꝙ hec sint media tangendi
Quamuis autem sensibilia percipiantur aliquo medio: tamen differt mediū in tan
gibilibus a medio aliorum. nam in alijs ita sentimus sensibilia ꝙ medium mouet ali
qualiter potentiam. tangibilia vero non sentimus mota a medio: sed ab eis simul mo
uetur medium et potentia sicut quis per clypeum percutitur. non ꝙ clypeus percussꝰ
percutiat: sed simul percutitur clypeus et homo.

Capitulū .xxij. quod sic incipit: manifestat ꝙ caro est mediuz tactus inuesti-
gans ꝙ sit organum eius et ostendens ꝙ obiectum ipsius ad opposita se extē
dit.

Omnio tactus et gustus sic conueniunt cum alijs sensibus quia sicut aer ꝛ aqua
sunt media. visus. auditus. olphatus: sic caro et lingua media sunt gustus et
tactus. et sicut in alijs sensibus sensibile positum supra sensuz vt album supra
vltimum oculi. impedit sensationem: ita in tactu et gustu tangibile positum supra sen
sum impedit sensationez. ex quo patet ꝙ virtus sensitiua tangibilis est interius. cuius
medium est caro. Differentie vero corporis tangibilis hec sunt que sunt corporis

sensitiui quibus elementa determinantur scilicet calidū frigidum humidum siccum. de quibus dictum est in his que de generatione. Tactiuum autem est quoddā sensitiuum ipsarum. primū autem vocatum tactus est pars corporis talis in potentia q̄les sunt predicte differentie in actu. sentire enim quoddam pati est et ideo tangibile talē facit tactū in actu quale ipsū est trahendo de potentia ad actū. Et quoniā tactus in quadam medietate predictarū qualitatū existit: ideo ipsas non sentit: sed excellentias ipsarum. quas tamē sensibilia discernit. propter hoc quod existit in medietate ipsorum. medium enim discernit extrema: quia comparatū ad vnum extremorum tenet rationē alterius. sicut igitur debens sentire albū ⁊ nigrum neutrum ipsorum ē actu sed potentia vtrumq̄: ita est in quolibet sensu alio. propter quod tactus debēs sē tere calidum ⁊ frigidum potentia est vtrūq̄ et actu nichil ipsorū. Amplius sicut visus aliquo modo est respectu visibilis ⁊ inuisibilis ⁊ similiter reliqui sensus sunt oppositorum: sicut tactus est tangibilis et intangibilis. Intangibile autem dicitur habens puam excelentiam tangibilium qualitatū. ut aer ⁊ habens tantā excelentiam earum demum corruptiuū sit tangentis ut ignis. dictū ē igitur communiter de vnoquoq̄ sēsu.

Capitulum. xiij. quod sic incipit: oportet autē vniuersaliter de omni. Inuestigat quid conuenit sensui in commum respectu sensibiliū et quid debet dici in quolibet sensu organū. et quare excelens sensibile corrumpit quēlibet sensū. et propter quid plante non sentiunt nec omne corpus patitur ab omnibꝫ obiectis sensuum.

E quolibet sensu hoc oꝫ intelligere quoniā susceptiuus est specierū sine materia. sicut enim cera figurā anuli auri vel enei suscepit non suscipiendo aurū vel es: ita quilibet sensus patitur ab habente colorē vel saporē vel sonum et similia ⁊ nō ī quantū talia sunt in materia: sed in quantū recipit rationē siue intentionē ipsorum sine materia. Primū autem sensitiuū est illud in quo est potentia susceptiua obiecti modo predicto. ita ꝙ idē est potentia sensitiua et obiectum in quo primo fundatur secundū rem. altera vero secundū rationē nam subiectum est quedam magnitudo: sed ratio quedā est potentia fundata in illo. Ex his manifestum est propter quid excelens sensibile corrūpit sensum nam quia sensus est quedā ratio siue proportio que destruitur facta fortiori motione q̄ sit sua aptitudo hinc est ꝙ sensibile excellēs propter violentē actionem corrumpit proportionem sensitiui. sicut fortis percusio chordarū ī instrumento musico destruit sonū armonicum et simphoniam. Manifestum est igitur ex eisdē propter quid plante non sentiunt: q̄uis habeant vegetatiuū ⁊ patiantur a qualitatibus tangibilibus. quia eum non habeāt medietatem nec principium receptiuū specierum sensibilium sine materia. sed patiuntur cū ipsa: idcirco non sentiunt. Dubitatur si aliquod corpus carens olphatu patiatur ab odore ⁊ carens visu patiatur a colore et sic de alijs similibus. Et videtur ꝙ non odor est quid olphabile ⁊ ideo facit olphationem que est passio olphatus. propter quod non habens olphatū non potest pati ab odore. et eodem modo est de obiectis aliorum sensuum. Preterea neq̄ visibile ut lumen. neq̄ audibile ut sonus. neq̄ odorabile ut odor agit in corpora non habentia sensū. neq̄ tonitruum scindit ligna per sonum sed potius per motum aeris in quo est sonus. Tangibilia et humores que sunt obiecta tactus et gustus faciunt effectū in corporibus. quia si ab his corpora non paterentur non esset a quo corpora inanimata alterarentur. Dubitatur

ergo quare alia sensibilia non agunt in corpora animata sicut ⁊ ista. Ad quod dicendum est ꝙ ideo non omne corpus patitur ab odore ⁊ sono: quia passiua a talibus sunt inde terminata et instabilia. sicut patet in aere qui patiendo ab odore fetet. Quod autem dicebatur odorare quod ab odore patitur: nō est verum simpliciter: sed odorare est pati ab odore sentiendo odorem. aer autem non sentit quando patitur ab odore: sed potius fit sensibilis per ipsum.

Capitulum. xxiiij. quod sic incipit: ꝙ autem non sit alicuius sensus et c. Probat ꝙ non est dare alium sensum preter quinqz predictos per rationes sumptas ex similibus proprijs sensibilibus.

Uod preter visum auditum olphatum gustum et tactum. non sit alius sensus sic patet. Omne quod sentit habet sensum tactus. et hunc nos habemus per quem nos sentimus omnes passiones tangibiles in quantum tangibiles Sicut enim necesse est defficere aliquod organum ei cui defficit aliquis sensus: ita necesse est actu sentire habentem organum tactus. sicut habemus nobis coniunctum quecumqz vero sentimus non per tactum cuius medium nobis coniunctum est: sed per media separata ut per simplicia elementa scilicet aerem et aquam sic se habent ꝙ si per vnum medium sensibilis diuersa genera sentiuntur ut sonus ⁊ color per aerem necesse est habentem organum conforme aeri: sentire vtrumqz. Si vero per plura media sentimus separata idem sensibile. ut colorem per aerem et aquam quia vtraqz diaphana sunt. habens organum conforme alteri illorum mediorum ⁊ vtriqz sentiet idem sensibile per vtramqz. quia igitur sensitiua per medium coniunctum vel per medium separatum sufficienter coniu et omnes sensus: et isti sunt numero natura quinqz predicti: patet ꝙ preter ipsos predictos non est dare alium. Preterea organa sentiendi. aut sunt ex aere aut ex aqua. pupilla que est organum visus proprie ex aqua est. organum vero auditus attribuitur aeri organum olphatus alteri predictorum ignis autem aut nullius sensus est organum: licet misceatur principaliter alijs elementis ad construendum organum tactus: relinquitur itaqz omnino conformari et attribui aeri et aque quos sensus omnia animalia perfecta ⁊ non orbata habent. nam et talpa habet oculos sub pelle. Si ergo nullum est corpus vel passio sensibilis preter corpora et passiōes que hec per media predicta sentiuntur: patet ꝙ nullus sensus defficit habenti quinqz sensus predictos.

Capitulum. xv. quod sic incipit: at vero nec communium et c. Probat non esse aliquem sensum preter quinqz per rationem sumptam ex sensibilibus communibus ostendens cum hoc quare habemus multos sensus.

Ensibilium comunium sicut est motus quies figura magnitudo numerus. q̄ per se et non secundum accidens sentimus quolibet sensu non potest esse aliquis vnus proprius preter predictos hec enim mediante motu sentimus. magnitudinem enim sicut mensuramus ita et sentimus per motum et eodem modo figuram que est magnitudo. quies vero cum sit priuatio motus per motum habet sentiri. et similiter numerus sentitur priuatione continui ei et temporis. numerantur enim q̄ non sunt continua sed diuersa. Nullus igitur sensus vnus potest esse proprius sensibilium predictorum. quod patet sic vnusquisqz sensus ita sentit per se vnum sensibile proprium quod per accidens sentit quicquid est diuersum ab eo. quod est per accidens potest esse dupliciter primo ut aliquis sensus proprius alicuius sensibilis sentiat sensibile alterius sensus eo ꝙ coniungitur colori in aliquo subiecto. secundo ut si aliquis sē

sus per se sentiat propriuz obiectum et secundum accidens subiectum illius ꝙ nullo modo est per se sensibile: sicut visus potest sentire filium cleonis cui inest albedo que per se sensibilis est. ex quo patet ꝙ sensibile propriū alicuius sensus non potest per se ab alio sensu sentiri. Cum igitur comunium sensibiliuz ut motus quietis figure magnitudinis et similium sint plures sensus per se non est aliquis sensus proprius ipsoruz. Si enim esset aliquis ipsoruz propriꝰ sequeretur ꝙ alius sentiret ea per accidens. eo modo quo sentimus subiectuz per qualitates sēsibiles ut filius cleonis per albedinez vel eo modo quo sensibile vnius sensus per alium sensum sentimus quia coniungitur cum sensibili. sicut sentimus amaruz per visum: quia coniungitur cum rubeo. Et ideo in talibus contingit iudiciuz decipi alterius sensus. quia enim colera amara est et rubicunda aliquando iudicamus ꝙ aliquid rubicundum quod non est colera sit amarū.

Si autem queratur quare habemus plures sensus et non vnum solum. dicenduz hoc fecisse naturaz ne lateant nos cōmunia sensibilia. ut magnitudo et motus. Si enim solum visuz haberemus: non cognosceretur diuersitas coloris et magnitudinis posito ꝙ color esset primum obiectuz visus et proprium. ex hoc enim ꝙ diuersis sensibus percipiuntur sensibilia comunia: manifestum est ea esse diuersa a sensibilibus proprijs.

Capitulum. xvj. quod sic incipit: quoniam autem sentimus et cē. Inuestigat vtrum eodem sensu sentiamus et sentiamus nos sentire.

Quoniaz sentimus nos videre et audire necesse est aut visu sentire quia videmus aut altero quodaz sensu. Et si altero sentimus nos videre aut audire de illo sensu queritur si sentit se videre per se vel per alteruz sensum. dubitatur ergo de predictis. nam si idem sensus sentit et se sentire percipit: idem erit sensus diuersorum obiectorum scilicet obiecti proprij et actionis vel passionis proprie. ut si idē visus videt et percipit se videre: idem visus erit respectu coloris et visionis. Si aūt alio sensu sentiamus et alio percipiamus nos sentire: duo sensus erunt eiusdez obiecti sensus enim quo percipimus nos sentire necessario sentiet obiectuz sensibile sensationis quam sentit ut si alio sensu ꝙ visu sentimꝰ nos videre: ille sensus erit perceptiuus coloris. et sic duo sensus erunt eiusdem obiecti. Preterea si alter sensus est quo sentimus nos videre et quo videmus: de illo quereret vtrum per se ipsum sentiat se videre aut per alium. et si per aliuz: iddem queretur de illo. ita ꝙ vel procedatur in infinitum quod est impossibile: vel deuenietur ad aliquez sensum qui sic iudex erit sui ipsius ꝙ sentiat se sentire. et si hoc verum est de aliquo sensu: standum est in primo. Contrarium huius est quia si sentit visus se videre quod autez videtur vel color est vel habens colorem: oportebit visionez esse coloratāz. Ad quam obiectionem dicenduz est ꝙ sentire visu non est sic vnius obiecti sicut videre. discernimus eniz visu mediāte tam tenebras ꝙ lumen: licet non eodem modo cum tenebras non videamus. Preterea visio aliquo modo colorata est. quia sensitiuum suscipit speciem sensibilem sine materia. propter quod habeuntibus sensibilibus insunt nobis sensationes et fantasie sensibiliuz. Preterea vnus et idem actus secundum rem est sensibilis et sentientis licet diuersus sit secundum rationez verbi gratia sonus secundum actum iddem est ꝙ auditus secunduz actum contingit habentia auditum non audire et habentia sonum non sonare scilicet quando sunt in potentia. sed quando potentia auditiua est in actu: et potens sonare actu sonat tunc simul fit auditus et sonus in actu. quorum alterum dicimus auditionem alterum sonationem. Ambo tamen scilicet auditum et sonum

necceſſe eſt eſſe in potentia ſentiente ſicut in ſubiecto. actio enim agentis et paſſio patientis in patiente ſunt vnum. vnde non ē neceſſe omne agens pati vel moueri. act9 autem ſonatiui ſiue ſoni ſonatio eſt. ſed actus auditiui ſiue auditus eſt auditio. dupliciter autem dicitur auditus ⁊ ſonus. ſcilicet in potentia et in actu. eadez autem ratio eſt de actu aliorūz ſenſibilium et ſenſiuum. ſicut enim actio ⁊ paſſio ſunt in patiente: ſic vniuerſaliter actus cuiuſlibet ſenſibilis et ſenſiuo ſenſitiui ſunt in ſenſitiuo. ita tamen ꝙ in quibuſdaz vtrūqz nominatum eſt ſcilicet actus ſenſibilis ⁊ ſenſitiui ut in auditu act9 audibilis dicitur ſonatio ſenſatio vero audientis dicitur auditio. In quibuſdam vero ſenſibilibus alterum eſt innominatuz ut in viſu cuius ſenſatio dicitur viſio et in guſtu cuius ſenſatio eſt guſtatio actus vero tam coloris ꝗ humoris innominatus eſt.

Capitulum. xxvij. quod ſic īcipit: quoniam autez vnus quidem et cē. Manifeſtat ꝙ ſimul corrumpitur actus ſenſibilis et ſentientis ⁊ ſimul ſaluatur vtrumqz ſecundūz actūz: licet in potentia ſimul non corrumpatur reddit etiam rationem quare excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.

Quoniam igitur actus ſenſibilis et ſenſitiui vnus et idem eſt ſecundum rem: licet differens ratione: neceſſe eſt ſimul corrumpi ⁊ ſaluari vtrumqz ſecundūz actum. ut auditum et ſonum. et humorez et guſtum et alia ſimiliter. potentia autem non eſt neceſſe. Quod primi naturales non bene conſiderabāt: quando vniuerſaliter opinabantur ſimpliciter non eſſe colorem ſine viſu vel humorem ſine guſtu. licet enim color non ſit in actu ſenſationis ſine viſu nec humor ſine guſtu. potentia tamen et color eſt ſine viſu et humor ſine guſtu. Quoniam autem vox ſiue ſonus quodammodo exiſtens idem auditui eſt ſimphonia quedam ⁊ hec eſt quedam proportio: neceſſe eſt auditum conſiſtere in quadam proportionata ratione et eodem modo quamlibet aliam ſenſationem propter quod vnumquodqz excellens ſenſibile corrumpit proprium ſenſum cum deſtruat proportionez in qua conſiſtit. excellens enim audibile deſtruit auditum et excellens humor guſtuz et excellens fulgidum viſum et ſic de alijs excellentibus obiectis. obiecta autez ſincera ⁊ contemperata ſecundum debitam rationem delectabilia ſunt ſenſibus talia vero proprie ſunt mixta et quaſi media inter extrema ſicut reſpectu auditus ſimphonia mixta eſt cum acuto ⁊ graui delectās auditum. ſimiliter reſpectu tactus eſt mixtuz delectabile ex calido et frigido. excellentis vero ſenſibilia contriſtant et corrumpunt ſenſum.

Capitulūz. xxviij. quod ſic incipit: vnuſquiſqz ſenſus ſubiecti ſenſibilis et cē. Inueſtigat ſenſuz communez eſſe ex hoc ꝙ diſcernim9 ſentiendo ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. oſtendens ꝙ iſte ſenſus communis ꝙ aliquo modo eſt vn9 alio modo habet vim multorum.

Quilibet ſenſus eſt reſpectu obiecti ſenſibilis cuius eſt perceptiuus in quantum eſt ſenſitiuus diſcernēs differentias ipſius obiecti. ſicut viſus reſpectu colorum diſcernens albuz et nigrum et eodez modo eſt in alijs ſenſibus. Sz quoniam ſentiendo diſcernimus differentiaz quam habent ſenſibilia diuerſorum ſenſuūz adinuicem ut album et dulce: neceſſe eſt ſenſu cognoſcere hanc differentiam: cū ipſa quorum differentiaz cognoſcimus ſint ſenſibilia. hanc autem differentiam non percipimus aliquo vno ſenſu de predictis verbi gratia tactu cuius organum videtur eſſe caro qz neceſſe eſſet diſcernere predicta ſenſibilia tangendo vtraqz. Nec duobus ſenſibus poteſt diſcerni ꝙ alterum ſit dulce ab albo: ſed oportet aliquo vno ſenſu vtraqz manifeſta eſſe. duobus enim ſenſibus cognoſcere duo ſenſibilia eſſe diuerſa

simile est ac si diuersa esse cognoscerẽtur: quia ego illud ⁊ tu aliud sentis. tali autez modo non iudicatur diuersitas sensibiliuz. ⁊ ideo oportet vnuz et eumdem sentire sensui quoniam alteruz est dulce ab albo. et iudicare ea differre. quod non est possibile fieri neqz vno neqz pluribus sensibus particularib9 et ideo oportet esse quemdaz sensum communem discernentez differentiaz sensibiliuz diuersorum sentiendo vtrũqz. Quod autem non in alio et alio tempore sed in eodez predictus sentiat sensus diuersa sensibilia ⁊ discernat inter ipsa: patet. quia sicut ipse existens idem iudicat alteruz bonum vel maluz sic ꝙ quando iudicat vnuz iudicat et alteruz dico autem in eodez quando: ut si nunc dicit albuz alterum a dulci: ita et in eodez nunc per se dicit dulce alterum esse ab albo: ergo simul in eodem tempore inseparabili percipit vtrumqz. Impossibile aũt videtur esse vnuz et idem indiuisibile ⁊ indiuisibili tempore moueri secundũz contrarios motus. dulce autem et amaruz tam sensũz ꝙ intellectuz contrarie mouent. similiter album et nigrum. ergo non eodez sensu simul sentiuntur predicta. Et si dicatur ꝙ sensus communis est vnus et indiuisibilis subiecto: tamen multiplex ratione et virtute: ita ꝙ aliquo modo diuisibilis existens scilicet secunduz esse et rationez. alio vero modo indiuisibilis scilicet subiecto sentit diuersa: hoc non est possibile. Licet enĩ in eodez subiecto indiuisibili possint esse contraria in potentia: non tamen possunt eidem inesse secundum actum sicut igitur impossibile est esse album et nigrum eidem simul inesse actu: ita impossibile videtur sensũz eumdez simul pati a speciebus ipsorum dicendum est igitur ꝙ sicut punctuz existens idem et vnum in se est plura secundum ꝙ determinat lineas diuersas eo ꝙ pluries vtimur eodez signo. sic sensus communis vnus et idem est in se et secundum ꝙ indiuisibile potest simul plura cognoscere ac discernere. secũduz autem ꝙ eodez vtimur tanꝙ termino plurium sensuuz cognoscit et iudicat plura sensibilia separata et tempore diuerso vtimur enĩz ipso pro duobus quãdo duo iudicat separata. De ꝑncipio igitur secundum ꝙ dicim9 animal esse sensituuz hec dicta sunt.

Capituluz. xix. quod sic incipit: qm̃ autem duabus differentijs etc̃. Enumeratis his quibus idez videt̃ esse sensus et intellectus determinat ipsos realiter et inter se differre.

Voniaz duobus. scilicet motu ⁊ sensu aĩa diffinita est cõp̃rehendendo sub sensu intelligere discernere ⁊ sentire: videtur intelligere esse quoddam sentire ꝑpter multa. primo qz in vtrisqz anima aliquid iudicat ⁊ cognoscit secũdo quia antiqui idez dicunt esse sapere ⁊ sentire. Empe. enĩz dicit ꝙ appetitus in hoĩbus et in alijs aĩalibus inclinatur ad agenduz ad presens. idest ad presentiaz terminati temporis vel conuenientis obiecti. itaqz diuersitas obiecti vel temporis ꝑ̃at eis sapere diuersa. homerus etiam dicit intellectuz talez esse in terrenis hominibus qualez sol quĩ est pater et hoĩuz per generationez ⁊ deorum ⁊ planetaruz per illuminationez efficit illuminando. quod facit in die. Ita ꝙ omnes hij opinantur intelligere esse corporeum sicũ sentire quoruz vtrumqz fit per simile ut dictuz ẽ in principio huius tractatus insufficienter aũt determinauerũt de predictis ommittẽtes dicere de ignorãtia seu deceptione que videtur ꝓpria animalibus. quia plurimuz tempus anima ignorans ẽ vnde necesse antiquos dicere omnia que vidẽtur esse vera vel tactuz rei dissimilis esse deceptionez: si noticia est per apprehẽsionez similis. hoc enĩz cõtrariuz est ei quod ẽ simile simili cognoscere. nec istud potest esse verum quia eadem scientia et etiaz deceptio eadez ẽ contrariorũz. Quõ autem non sit idez intelligere ⁊ sentire patet ꝑmo

ex hoc ꝙ sentire inẽ oibus aialib⁹ intelligere aũt paucis. secũdo idẽ pꝫ ex hoc ꝙ intelligere contingit aliquid recte ꝛ nõ recte. recte quidē per prudentiaꝫ sciaꝫ ꝛ verã opiniones. nec recte aũt per cõtraria ipaꝝ. sentire aũt nõ cõtingit aliquid nisi sit recte. qꝛ sens⁹ ꝓp̄ver⁹ ẽ respectu ꝓpꝛij obi. duo igiꝉ sunt i qb⁹ dr̃ intellect⁹ a sensu. quia itelligere cõtingit aliquid falsũ et nulli inest cui nõ insit ratio sensus autem propꝛiorum semper est verus. ꝛ animalibus omnibus inest: et si eis non insit ratio.

Capitulum. xxx. quod sic incipit: fantasia aũt alteruꝫ ẽ a sensu etc̃. Manifestat ꝙ fantasia ẽ aliud a sensu ꝛ ab intellectu ꝛ ab opinione q̄ pertinet ad itellectuꝫ fantasia ita dr̃ a sensu ꝛ intellectu ꝙ ipa non ẽ siñ sẽsu ꝛ sine ipa ẽ opinio.

Quod aũt ipsa non sit opinio manifestuꝫ est pꝛimo sic fantasia eniꝫ nobis inest cum volumus qꝛ pre oculis ꝛ quasi in potestate nr̃a ẽ fantasiari. sicut patet qñ actu recordamur ꝛ ydoluꝫ formamus rei absentis. opinari aũt non inest nob̄ quando volumus. qꝛ non est in potestate nostra verũ vel falsum que requiruntur ad opinionẽ. Preterea cum opinamur aliquid defficile vel terribile stati patimur. et similr̃ statiꝫ confidim⁹ si opinamur aliquid vnde cõfidendũ sit. ꝑ fantasiam autem aliquando nil plus patitur ꝙ̄ considerãdo difficilia ꝛ confidẽtia in pictura. Preterea fantasia nõ est differẽtia acceptiõis id est cognitionis sic̃ ẽ scia opinio et prudentia et eorum contraria. de quorum differentia alibi dicenduꝫ est. Quoniam igitur intelligere diuersuꝫ est a sentire et hoc est aliud ꝙ̄ fantasia que differt ab opinione: dicentes de fantasia: dicam⁹ etiaꝫ de intellectu ꝛ opinione. Si fantasia pꝛopꝛie accepta et non scdm̃ methaphoraꝫ est virtus scdm̃ quam nobis insit aliquod fantasma id est ydolum fantasticuꝫ: non vꝫ esse aliqua potẽtia ꝛ habitus ꝑ queꝫ discernim⁹ verũ ꝛ falsuꝫ. huiusmodi aũt sũt sens⁹ opinio scia ꝛ intellect⁹. nõ vꝫ esse igiꝉ aliquod istoꝝ. Qđ aũt non sit sens⁹: pꝫ pꝛimo sic. sens⁹ eni dicit̃ vel in potentia sic̃ ẽ vĩtus visiua vel i actu sic̃ ẽ visio fantasiatur auteꝫ quis sicut dormiẽs non per sensuꝫ in potentia: quia talis nichil intuetur. nec per sensuꝫ in actu qꝛ talis non est in sõnis. Secundo sic. sens⁹ in potẽtia adest semper omnib⁹ animalib⁹ non orbatis. fantasia auteꝫ non. sens⁹ etiaꝫ in actu aliquãdo inest cuilibet aĩali. fantasia auteꝫ quibusdaꝫ nunꝙ̄ inẽ. ut formice ꝛ api et vermi. Tertio sic semper verus ẽ sensus fantasie autem multe false. Quartto sic. qñ opinamur certitudineꝫ circa aliđ sensibile: nõ dicim⁹ hoc videtur nob̄ tale: sed hoc dicim⁹ quando nõ manifeste sentim⁹. scdꝫ fantasiaꝫ auteꝫ dicim⁹ hoc nobis apparet sic̃ visiones dicim⁹ apparere dormiẽtibus. Nec potest esse ideꝫ fantasia ꝙ scientia vel intellect⁹. qꝛ semꝑ ista dicuntur vera. fantasia aũt falsa aliquando non.

Capitulũ. xxxi. quod sic incipit: relinquitur videre et c̃. Probat fantasiaꝫ nõ esse idem ꝙ opinio. nec aliquod compositum ex opinione et sensu.

Quia fantasia non est ideꝫ cum aliquo eorum que semper vera sunt: relinquitur videre si est opinio sed opinioni semper inheret fides. quia non contingit opinari. nisi credãtur que opinantur. fantasia non autem sẽper est coniuncta fidei: cum insit in multis bestijs. quarum nulli inest fides. Preterea omneꝫ opinioneꝫ sequitur fides hanc auteꝫ suasum esse suasionem auteꝫ sequitur ratio. quibusdaꝫ auteꝫ bestijs inest fantasia quib⁹ ratio non inest: manifestuꝫ igiꝉ qm̃ fantasia nec opinio cum sensu nec facta ꝑ sensuꝫ. Nec cõplexio quideꝫ opiniõis ꝛ sens⁹. Si eni esset cõplexio vtriusqꝫ: oporteret vtrũqꝫ ipsoꝝ esse respectu eiusdeꝫ et non ita ꝙ fantasia esset cõplexio ex opinione albi et sensu boni. Sic igitur vnũ ꝛ idẽ per se qđ senti:

esset opinatum per se non secundum accidens. Apparent autem quedam falsa se-
cundum sensum de quibus tamen habetur vera opinio sicut falsum est solem esse vni
us pedis sicut apparet visui. et verum est ipsum esse majorem terra sicut opinátur. Si
igitur fantasia est complexio opinionis et sensus: necesse est aut abijcere veram opini
onem habitaz de re et saluatam saluare non oblitaz nec decredentem: aut si adhuc eã
dem opinionez habet fantasia erit simul vera et falsa. propter sensum falsa. propter o
pinionem vera. que non fit falsa nisi quando res sic mutatur ut lateat opinantem. fan
tasia igitur nec est aliquod eoruz nec aliquod tertium ex his.

Capitulum. xxxij. quod sic incipit: Manifestat quid est fantasia et quare secũ-
dum ipsam contingit multa facere et pati et propter quod aliquando vera est
et aliquando falsa.

Uoniam contingit aliud moueri alio motu: fantasia videtur motus esse. non
tamen factus sine motu sensus: sed in his que sentiunt et quorum est sensus cõ
tingit enim a sensu qui est in actu fieri motum fantasie similem sensationi. hic
motus non contingens sine sensu nec existens in non sentientibus est fantasia haben
tia autem fantasiaz contingit multa facere aut pati secunduz ipsam. Contingit eti
am eaz esse veraz aut falsaz. Accidit autem fantasiaz posse esse veram aut falsam.
quia sensus respectu proprij obiecti ut plurimum verus est. et in paucioribus falsus res
pectu autem obiecti per accidens contingit ipsum mentiri. visus enim respectu albi
non mentitur. sed de eo an album accidit respectu vero sensibiluz communium ut sunt
magnitudo motus quies et alia que sequntur subiecta quibus insunt sensibilia propria
maxime contingit decipi secundum sensuz. motus itaqz fantasie factus a sensu qui est
in actu differt penes hec tria sensibilia. sicut eniz sensus respectu proprij obiecti prese
tis semper verus est: respectu autem obiecti sensibilis per accidens et etiam sensibilis
communis siue presentis siue absentis. potest esse falsus: maxime quãdo sensibile procul
existit: ita fantasia que est motus causatus a sensu secũdum actum potent esse vera.
Differt autez fantasia idest visio vel apparentia eo ꝙ causatur a sensibus quorũ visus
est principalis accipiens nomen a lumie sine quo non cõtingit videre. Animalia
multa operantur scđm fantasiam quoniam ipsis manent multa fantasmata similia sẽ
sationib9. ꝙ propter hoc fecit natura: quia multa animalia non habent intellectum.
in hominibus etiam aliquando intellect9 velatur aut pas-sione aut egritudine predo
minantibus aut somno ligante. et ideo natura preuidit aliud principium operandi. sci
licet fantasiam de qua tanta dicta sint.

De parte autez anime qua cogno cit et c. Huius libri tertij capitulũ primuz premissa intentione eorum q̃ de intellectu dicẽda sunt: ostendit ꝙ intellect9 est quedaz natura possibilis non mixta corpori nec artata ad vnaz naturaz. est etiã loc9 spẽrum. z ꝙ aliter patitur intellectus ab intelligibili et sensus a sensibili.

E parte aũt anime qua cognoscit z percipit. s. de intellectu siue separabili existente nõ subiecto sed rõne siue inseparabili: considerãduz ẽ q̃m differentiam hẽt ab alijs potentijs. z quamodo fit ipsum intelligere. Si intelligere ẽ pati aliquid aut per modum passiõis. sic est sentire: hoc vtiqz erit ab itelligibili ꝗ aũt intellect9 ipassibilis est: susceptiuus autem spẽi: ita est in potẽtia respectu intelligibilis qd̕ nan ẽ ipsuz intelligibile. sicut sẽsus ad sensibile. Et q̃m omnia intelligit: necesse est ipsum imixtum sic dixit anaxa. ut imperet. nos ãt ipsuz dicimus immixtuz ut anima cognoscit qz si mixtuz esset. aliqd̕ intus apparens probiberet aliqd̕ extraneuz recipi in ipso. ipsi9 igitur natura non ẽ vna determinata vno actu: sed potius intellectus natura possibilis. dico autẽ intellectum virtutem qua operatur anima z intelligit nichil intelligibiliũ actu ens ante intelligere. Et ideo non est rõnabile ipsũ misceri corporali organo quia si misceretur ei qualificaretur aliqua qualitate sensibili. s. caliditate aut frigiditate z huiusmodi sicut sensus. quarum nulla reperitur in eo. Benequidez dicunt antiqui animaz locum spẽruz. non totam: sed intellectiuaz. nec actu sed potentia. Qd̕ autem non eodem modo patiatur intellectus ab intelligibili z sensus a sensibili: patet ex actibus. sensus enim sentit excellens sensibile sed corrumpitur ab eodez. ut auditus a magnis sonis. et olphatus a fortibus odoribus. intellectus aũt in intelligendo maximuz intelligibiliũ non propter hoc minus sed potius magis intelligit infima intellibilia sensus etiaz nõ est sine organo corporeo. intellectus autem separabatur ab eo. Cum autez intellectus sciat singula intelligere: dicatur sciens scd̕m actum. z hoc statim fit cum possit exire in actum per se ipsuz. ita ꝙ tunc ẽ aliqualiter in potentia ad cõsiderandũ: non tñ eo modo quomodo fuit ãte addiscere. põt etiaz tũc se ipz itelligere qz factus est in actu.

Capitulũ. ij. quod sic incipit: quoniam autez aliud est magnitudo et c. Inuestigat qualiter se habet intellect9 ad quidditatez ut quiddıtas est et ad ipsam actu existentem.

Voniaz in habentibus materiaz siue naturalem: ut est aqua siue mathematicam: ut magnitudo aliud est quidditas et aliud esse actu existens. ut aliud est magnitudo z aliud magnitudis esse z aliud ẽ aqua et aliud aque esse. licet nõ aliud quidditas. et cuius est quidditas siue ens actu in omnibus ut in separatis a materia. in his in quibus predicta differunt: anima cognoscit habens quidditatez et discernit ipsum a quidditate per aliam potentiam ꝙ sit intellectus: vel per intellectuz habentez se alio modo ꝙ cognoscendo quidditatem. verbi gratia carnem que ita habet formaz in materia: sicut simuz in subiecto: sensitiua potentia iudicat in quãtuz caro est q̃daz propoztio calidi z frigidi sic eadez potẽtia pa̕pit calidũ z frigidũ. alia igit̃ q̃ p itellectũ cognoscit quidditatẽ carnis: alia potẽtia discernit esse. i. actualẽ existẽtiaz siue suppositũ carnis actu existẽs. vel si intellectu discernit carnem esse: hoc facit actu reflexo, post actum extensum ad sensum et ad fantasmata. Eodez modo in mathematicis in quibus aliud est quidditas et aliud cuius est quidditas ut rectum et simum aut alia potentia aut eadem aliter se habente anima iudicat, habens quidditatez et ipsam quid

ditatem. res enim sicut separabiles sunt a materia sic sunt apte nate cognosci per intellectum.

Capitulum. iij. quod sic incipit: dubitabit autem aliquis ⁊c. Inuestigat quomodo intellectus cum sit impassibilis possit intelligere.

Dubitatur si intellectus est simplex et impassibilis non communicans cum aliquo in materia sicut ana. dicit faciens ipsum immixtum: quomodo intelligit si intelligere est quoddam pati. agens enim agit ⁊ patiens patitur in quantum aliquod est commune vtrique. Dubitatur etiam vtrum intellectus sit aliquid intelligibile et videtur ꝙ non quia cum omne intelligibile sit vnius rationis: si intellectus est intelligibilis secundum seipsum: quecumque per se ipsum sunt intelligibilia habebunt intellectum. Si autem non est per se intelligibile eo ꝙ sit mixtus cum materia: habebit aliquid per quod fiet intelligibile. sicut materialia habebant. Ad primam dubitationem dicendum est ꝙ pati communiter acceptum dupliciter dicitur vno modo per realem transmutationem. ⁊ tale arguit materiam. alio modo per esse in potentia ad receptionem. quomodo intellectus est in potentia ad intelligibilia et nichil eorum est actu anteꝗ intelligat. est enim sicut tabula in q̄ nichil est scriptum. et pati hoc modo non arguit materiā sed ponit receptionem. Ad secundam dubitationem dicendum ꝙ intellectus intelligibilis ē per rationem proprie intelligibilitatis. sicut cetera intelligibilia ⁊ maxime intelligibilia immaterialia. in quibus idē est intelligens ⁊ quod intelligitur idem etiam virtus speculatiua ⁊ speculabile. non oportet autem in oī intelligibili reperiri virtutem intelligendi quia intelligenda habentia materiam ita sunt in potentia intelligibilia: quod in eis non est intellectus cum sit potentia immaterialis materiale ergo sic est intelligibile quod non est intelligens.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: quoniam aūt sicut in omni natura et c̄. Manifestat ꝙ sicut in anima est intellectus possibilis ita est intellectus agens comparans has differentias adinuicem.

Sicut in omni natura factibili est dare aliquid tanꝗ materia quod est potentia omnia factibilia. et aliquid quod est factiuum omnium ut materia artificialium est potentia omnia que possunt fieri per artem et eorundem ars est omnium factiua ita in intellectu necesse est has esse differentias scilicet intellectum possibilium quo est omnia fieri et agentem quo est omnia facere. ⁊ hic est quidam habitus et quoddam lumen. lumen enim aliquo modo facit potentia colores esse actu visibiles. Intellectus igitur agens est separabilis immpassibilis immixtus et substantia ens actu cum enim honorabilius sit agens patiente et efficiens materia. intellectus agens tanꝗ nobilior erit substantia ens actu. Intellectus etiam ēs actu considerans quia substantia et scientia rei secundum actum eedem sunt. Quāuis autem intellectus in potentia respectu vnius ⁊ eiusdem sit prior tempore intellectu qui est actu considerans vniuersaliter tamen ⁊ respectu diuersorum non est prior ipso tempore. oportet enim esse intellectū qui sēper actu cōsiderat ⁊ nō ē talis ut aliqn̄ q̄dam intelligat. Intellectus etiā separatus a materia ita ē vere ens: ꝙ solus ē perpetuus ⁊ immortalis eo ꝙ impassibilis. non reminiscuntur aūt anime post separationem earum a corpore qꝛ intellectus passiuus ī q̄ntum communicat cū v̄tute ymaginatiua ē corruptibil' nichil ītelligēs sinē fātasmate.

Capitulum. v. quod sic incipit: indiuisibilis quidem et c̄. Declarat duplicem esse opinionem intellectus quarum vna est simplex apprehensio circa quam nō cadit falsum. ⁊ alia ē cōpositio ⁊ diuisio circa quā est verum et falsum.

ipsius intellectus que est indivisibilium intelligentia est respectu eorum in quibus non contingit falsum. sed compositio et divisio est in his in quibus est verum vel falsum. ex eo quod intellectus ea simul componit tamquam unum. operatio autem simplicis intelligentie precedit eam que est compositio quemadmodum Empedocles dicit naturam generasse quedam capita primo sine collo et cervice. et postea concordiam composuisse ea. Si autem in operatione intellectus cointelligatur tempus preteritum vel futurum ut dicendo album fuit non album vel erit non album. et componendo unum cum alio: sive dividendo: falsum erit vel verum. et sic non solum est verum et falsum in compositione et divisione respectu temporis presentis ut dicendo cleon est albus verum etiam respectu temporis preteriti et futuri scilicet dicendo cleon fuit albus. componens autem et faciens unum ea que sic componuntur est intellectus.

Capitulum. vi. quod sic incipit: indivisibilia autem etc. Manifestat quomodo intellectus per simplicem apprehensionem intelligit ea que sunt quanta per se sive per accidens. et etiam ea que sunt tunc ut sunt albus quomodo ista operatio distat ab ea que est compositio vel divisio

Quoniam continuum est indivisum actu licet sit divisibile in potentia: nichil prohibet per simplicem intelligentiam ipsum intelligi ut indivisum. et in tempore indivisibili id est instanti. tempus enim sequitur magnitudinem. secundum divisibile intellectu igitur apprehendente simplici intelligentia continuum ut indivisum: non est dicere quod unam partem eius intelligat in una parte temporis et aliam in alia et aliquid in medio utriusque. quia hoc non sit divisum: nisi intelligat partes continui. tunc enim dividitur tempus sicut et divisim intelliguntur partes continui. et ideo cum simul intelliguntur partes eius: idem est tempus sive instans in quo illi apprehenduntur. Istud etiam quod est indivisibile secundum formam non secundum quantitatem. ut homo vel lignum intellectus intelligit simplici intelligentia. et tempore indivisibili. non enim apprehendit ipsum in quantum est divisibile: nisi secundum accidens neque in tempore divisibili: sed in quantum indivisibile et indivisibili tempore. in talibus enim que sunt unum formaliter est aliquid indivisibile quod est separabile scilicet forma substantialis faciens ea unum. et etiam facit cointelligi in uno tempore scilicet instanti facit etiam unitatem continuitatis ipsorum et tole reperitur in omni unitate continui temporis. Punctum autem et omne indivisibile quod tantum est ratio divisionis ut est unitas intelligibilis: est ut privatio quedam quemadmodum enim malum cognoscitur quia est privatio boni: ita et predicta cognoscuntur quia habent rationem privationis. ut sic aliquo modo cognoscantur per suum contrarium. oportet autem intellectum aliquid cognoscentem per suum contrarium esse aliquando in potentia et non semper in actu. Si vero alicui intellectui non inest cognoscere aliquid per contrarium rei cognite: ipse se ipsum cognoscit tamquam semper actu existens et actu separabilis. Omnis autem actio intellectus que est dictio predicans aliquid de aliquo sicut affirmatio vera est: aut falso non tamen omnis actio intellectus est talis sed simplex intelligentia quidditatis rei vera est. sicut visus in apprehensione proprii obiecti semper est verus: licet semper non sit verus iudicando album esse hominem aut non quecumque igitur entia sunt sine materia ea apprehendunt simplici intelligentia. Scientia autem rei immaterialis secundum actum idem est cum sciente. scientia autem que de potentia reducitur ad actum respectu unius et eiusdem prius est tempore potentia quam

actu. Universaliter autez et respectu diversorum non est prius tempore. quia omnia que de potentia deducuntur ad actum per aliquid fiunt quod prius existit in actu.

Capitulum. vij. quod sic incipit: videtur autem de sensibili et c̃. assignat convenientias inter sensum et intellectum quantuz ad actionem et passionem.

Sensibile autem agens sic educit sensitivum de potentia ad actum sentiendi: q̄d non patitur neqz alteratur. et ideo hec alia species motus ab his que phisice moventur quia motus est autem actus imperfecti. iste autem actus simpliciter perfecti. cum sit rei simpliciter actualiter existentis. Sentire igitur simplici apprehensione simile est simplici intellectioni. utrumqz enim est actus perfecti. sicut dicere rem est per intellectum formare. cum autem sens⁹ affirmat aut negat aliquid delectabile aut triste: statim ipsum prosequitur aut fugit. delectari enim et tristare est agere aliquid circa bonum vel malum. in quantuz talia mediante sensitiva. fuga autem ⁊ appetitus sunt actiones sensus secundum actuz. itaqz appetitivum et fugitivum sunt idem inter se et idem cum sensitivo realiter: licet differant secunduz esse: idest secundum rationem. Et quia fantasmata sic se habent ad intellectuz sicut sensibilia ad sensum: idcirco quando intellectus affirmat aut negat aliquid esse bonuz vel malum mediantibus fantasmatibus: ipsuz prosequitur aut fugit. Et quoniam ita se habet ad intellectionem: idcirco anima sine fantasmate non intelligit. Sensibilia autem hoc ordine movent sensum. aer enim illuminatus immutat pupillam et hec immutat sensum et eodem modo est in auditu et in alijs sensibilibus qui omnes immutant sensuz comunem qui est unus et ultimus tanq̄ una medietas: licet plurificetur secunduz multos aspectus. Et q̄uis prius dictum est ꝙ sensus comunis discernit differentiaz sensibilium diversorum verbi gratia dulcis et calidi tamen hoc iteruz est dicenduz. Sensus enim comunis existens aliquid unum est sicut terminus unus. est etiam terminus sensationis sensuum particulariuz cui proportionatur intellectus. qui unus in numero ens habet se ad diversa fantasmata sicut sensus comunis ad diversa sensibilia iudicare enim fantasmata diverse rationis aut contraria ita pertinet ad unum intellectū sicut iudicare diversa sensibilia diverse rationis pertinet ad unum sensum. Si enī albuz sit. a. dulce. b. fantasma autem albi sit. g. et fantasma dulcis sit. d. sicut se habet albuz ad dulce. Ita fantasma albi ad fantasma dulcis et permutati. sicut se habet album ad fantasma albi: ita dulce ad fantasma dulcis. per unum intellectuz. Intellectus igitur species sensibilium intelligit mediantibus fantasmatibus. et ideo sicut ꝓsequibile ⁊ fugiendum determinantur per sensibilia presentia quando sens⁹ est in actu ita in absentia sensibilium potest esse prosecutio et fuga: quando in fantasmatibus fuerit determinatum prosequibile vel fugiendum. aliquando enim aliquid concipitur ut fugibile. quia sentitur nocivum esse. sicut videns ignem cognoscit per visum quia nocivus est appropinquanti. ⁊ eodem modo per visum percipitur impugnans esse fugiendum. aliquando ex ipsis conceptionibus seu fantasmatibus que sunt in anima ratiocinatur homo ⁊ comparat presentia ad futura: tanq̄ si essent presentia sensibiliter ⁊ cum iudicaverit aliquid letum aut triste: ipsum prosequitur aut fugit.

Capitulum. viij. quod sic incipit: et omnino in actione et c̃. Declarat ꝙ verum ⁊ falsum se habent ad intellectum tam speculativum q̄ praticum sicut bonum ⁊ malum ipsius intellectus. ⁊ ꝙ mathematica intelligi possunt tanq̄ abstrata a materia: q̄uis non sint abstrata ab ea.

Omnino eni verū & falsū tam in actiōe intellect⁹ pratici q̄ sine actione. s. in cōsideratiōe itellect⁹ speculatiui sūt i eodē genere bono & malo. verū ētā q̄ bonū vtriusq̄ itellect⁹ & fim tāq̄ malū. differūt tñ q̄ in itellectu speculatiuo ābo dñr simpliciter sine extensione ad opus: in alio scilicet pratico sunt cum extensione ad aliud Dicta vero secundū abstrationem videlicet mathematica intellectus sic concipit nam sicut intelligendo simū et quodlibet aliud naturale in quātum tale intelligit nō separatum a materia: sed coniunctū cum ipsa: ita intelligendo cōuū actu in quantū cōuum. intelligit ipsum sine carne in qua est. et hoc modo intelligit mathematica. tā q̄ separata a materia sensibili quis non sint separata ab ea. vniuersaliter enim intellectus qui est secundum actū sic intelligit res sicut concernūt vel non concernunt materiam in sui diffinitione. Utrum autem contingat intellectū non separatū a corpore intelligere aliquod de separatis realiter posterius considerandū erit.

Capitulū. ix. quod sic incipit: nūc autē dicta de anima et c. Manifestat quomodo anima est quodammodo omnia per intellectū et sensum. & q̄ intellectus eius in sui actione depēdet a sensu non tamen per hoc ēidē cum fātasia

Nunc igitur recapitulantēs ea que de anima dicta sunt. dicamus q̄ anima est aliquo modo omnia entia. entia enim aut sunt sensibilia aut intelligibilia Cū igitur scientia sit aliquo modo scibilia & etiā sensus sēsibilia: anima que scit & sēsit aliquo modo scibilia per scientiā et sensibilia per sensum et sic est aliquo modo omnia. Sed considerare oportet quomodo hoc verum sit. intelligendum est itaq̄ q̄ scientia et sensus secantur sicut res. rebus enim entibus in potentia respondet scientia et sensus in potentia. que vero sunt actu proportionantur scientie et sensui in actu. sicut enim in anima est sensitiuū et scientificum in potentia: ita et in rebus est sensibile et scibile in potentia. Necesse est autē animam esse omnia entia altero duorū modorum scilicet aut ita q̄ sit idem realiter cum ipsis. et hoc modo non est ipsa entia aūt q̄ intentionaliter: et hoc modo est ipsa entia. lapis. n. non est in anima: sed species et intentio lapidis. vnde anima est sicut manus. manus enim in agendo est organus organorum. et anima in cognoscendo est species specierū. est enim per intellectum species specierum intelligibilium & per sensum species specierum sensibiliū. Quod autem intellectus in sui actione dependeat a sensu: patet sic. quia res intelligibiles non sic separantur a magnitudine sicut sensibilia adinuicem idcirco intelligibilia etiam que dicuntur secundum abstrationē. similiter habitus et passiones sensibilium intelliguntur mediantibus speciebus sensibiliū et ideo non sentiens nichil intelligit. intellectus enim simul speculatur fantasmata cum re intelligibili. fantasmata autem se habent ad intellectum sicut sensibilia ad sensum excepto q̄ sunt sine sensibili materia. Fantasia autem alterum est ab afirmatione et negatione quia cum ista sūt in compositione. semper in eis verum est et falsum quod non est semper in fantasia. Primi etiam intellectus scilicet prime aprehensiones intellectus simplicis non sunt idem cum fantasia: licet non sint sine ipsa.

Capitulum. x. quod sic incipit: quoniā autem aīa q̄ ē animaliū et c̄ Premisso q̄ intendit determinare de virtute motiua: ostendit insufficientiā quarūdā diuisionū partiū seu potentiarū aīe. Quā aīa ē diffinita ꝑ duas potētias qb⁹ dr̄r aīatū ab iaīato. s. discretio q̄ ptinet ad itellectū & sēsū & motio ꝑ locū: ō sēsu

quidem et intellectu predicta determinata sunt. restat determinare de motiuo quid sit scilicet vtrum quedaz pars ipsius anime separabilis ab alijs subiecto aut ratione: vel tota anima. Et si est pars aliqua vtruz sit aliqua propria diuersa ab his que consueuerunt dici partes anime: aut sit vna de consuetis dici. Dubitatur aūt confestiz quot et quomodo oportet dicere partes anime. quodaz enim modo videntur infinite. nec sole ille videntur quas dicunt aliqui partes esse ipsius scilicet ratiocinatiua irascibilis ⁊ appetitiua vel rationalis ⁊ irrationalis. Videntur eniz predicti insufficiēter diuidere partes anime. Nam preter predictas apparēt alie partes habentes maiores differentias. sicut vegetatiua que plātis ⁊ alijs animalibus inest. ⁊ sensitiua que nōn est ponere facile rationalez potentiam simpliciter vel irrationalez. Preterea virtus fātastica secundūz esse diuersa est ab alijs potentijs. Cui igitur predictaruz scilicet rationali irascibili ⁊ concupiscibili est eadez et a qua earum altera est ⁊ dubitatur maxime si ponantur separate abinuicez subiecto. Preterea appetitiuaz que ratione ⁊ virtute altera est a predictis omnib9 inconueniens est separare ab eis. Nam voluntas que est quedaz appetitiua in parte est rationali. concupiscibilis etiam ⁊ irascibilis, que sunt appetitiue reperiuntur in irrationali. ⁊ ideo si in anima sunt rationalis ⁊ irrationalis ⁊ concupiscibilis vnaqueqz earum erit appetitus in anima secundum predicta tria. Preterea preter predictas partes anime restat q̄rere eam de qua nunc ē sermo scilicet de motiua secundūz locum. Motus eniz augmenti ⁊ decremēti inest omnibus ꝑ generatiuum ⁊ vegetatiuūz de respiratione ⁊ expiratione. somno ⁊ vigilia que habent multam dubitationem perscrutandum est posterius.

Capitulūz. xj. quod sic incipit: sed de motu secundum locum. Ostendit ꝙ motus secundum locum non est in animalibus a virtute vegetatiua nec sensitiua nec a ratiocinatiua per se sumpta nec ab appetitiua.

Onsiderandum est quid est mouens animal secundum locum motu processiuo. vbi primo manifestum est ꝙ potentia vegetatiua non est causa motus huiusmodi. hic enim motus semper est propter aliquid distās apprehensūz cōcurrente fantasia ⁊ appetitu. nichil enim mouetur scd̄m locum non appetens aut fugiens aliquid nisi per violentiā. Preterea plante in quibus est potentia vegetatiua essent motiue motu processiuo ⁊ haberent aliquam partez ad hunc motūz. Secūdo patet ꝙ sensitiuūz non est causa processiui motus. multa enim animalia habentia sensū sunt immobilia per totaz vitā. Sic igitur natura neqz abundat ī sup̄fluis nec defficit in necessarijs nisi in orbatis et imperfectis: predicta animalia perfecta sunt et non orbata cum habeāt virtutez generatiuam habeant etiam augmentūz ⁊ decremētum: haberēt vtiqz partes organicas processionis. Tertio patet ꝙ rationatiua seu intellectus non est causa motus predicti. speculatiuus eniz intellectus nichil speculaꝛ operabile nec dicit aliquid fugiendūz vel prosequēdūz. motus autem processiuus sēp est animalis fugientis vel prosequentis aliquid supposito etiam ꝙ speculetur aliquid operabile: non tamen precipit ipsum prosequi vel fugere. multotiens eniz intelligit aliquid terribile aut delectabile. non iubet autem timere vel desiderare: licet cor moueatur aliquādo absqz imperio intellect9. Si autem desiderabile causet motūz appetitus altera pars a corde suscipit hunc motum. Praticus etiaz intellectus per se non ē causa processiui motus. tale enim intellectu precipiēte et dictante aliquid fugere aut ꝓsequi non mouetur animal semper ad eius dictamen. sed aliquādo secundūz concupiscentiaz ut patet in īcontinente. videmus etiam ꝙ habētes regulam dictantem sanari

per medicamina nō sanatur. quia nō agunt quod precipitur ore sed sequūtur desiderium appetitus. tanq̄ sit propriū alterius potentie z scientie pratice agere illud quod intellect⁹ praticus dictat. Quarto patet q̄ appetitus p se nō est causa predicti motus. abstinentes licet eīm appetāt z concupiscant aliquid: nō tamē operantur vl' prosequūtur illud. sed potius sequūtur intellectum z dictamē rationis dicentis illud non esse prosequendum.

Capitm. xij. quod sic incipit. Videtur autē duo hec mouentia z c̄. Inuestigat qd̄ est p̄ncipiū mouēs aīalia motu processiuo ostendēs q̄ intellect⁹ praticus z appetitus reducti ad rationē vnius p̄ncipij sunt causa motus predicti.

Duo videntur causare motū progressiuū. s. appetitus z intellectus cōprehendo sub intellectu fantasiam. multi eīm hoīes pretermisso eo quod sciunt per intellectū sequūtur fantasias. in alijs autē aīalibus que mouētur localiter nō est intelligentia nec ratio: sed fantasia. vtraqz. s. intellectus z appetitus motiua sunt secundū locum. Non autē omīs intellectus est motiuus localiter: sed praticus tātum. qui ratiocinatur ꝓpter aliquid. z differt a speculatiuo fine. quia finis huius est scire: finis autē pratici est operari. Omīs etiā appetitus est ꝓpter aliquid. ita q̄ appetibile respectu cuius est appetitus p̄ncipium est intellectus pratici sillogizantis. etiā vltimū inuentum ab intellectu est p̄ncipium actionis. quare rationabiliter hec duo appetit⁹ z intelligentia pratica mouentia sunt. verbi grā. si sanitas appetibilis est ab egrotante: ipsa erit p̄ncipium pratici intellectus inuestigantis media sanitatis z vltimū inuentum ab intellectu. ut pote bibere formacū erit p̄ncipium a quo incipiet actio per quaz sanitas acquiratur z ita appetitus sanitatis z intellectus praticus inquirens sunt principia mouentia ad consequendū sanitatē. Hec tamē duo reducuntur ad vnum p̄ncipale mouens. s. appetibile nam quia appetibile mouet appetitū tanq̄ principiū primū. i: hinc est q̄ intellectus praticus mouet. fantasia etiā quando mouet: nō mouet sine appetitu. vnum igitur primū mouens est appetibile. Si eīm hec duo. s. intellectus z appetitus mouent hoc faciunt scd̄m aliquā comunē spēm vel rationē: quā nō habent nisi appetibili. intellectus praticus nō mouet sine voluntate que est quidā appetitus. oīne eo quod mouetur scd̄m rationē praticā: mouetur scd̄m voluntatē. appetitus etiaz mouet preter rationem. concupiscentia contra rationē quidaz appetitus. cum igitur appetibile mouet appetitū sine quo intellect⁹ praticus nō mouet: oportet hec duo. s. intellectum z appetitum mouere scd̄m conformitatē ad appetibile.

Capitm. xiij. qd̄ sic incipit. Intellectus igitur quidē z c̄. Declarat q̄ intellectus circa p̄ncipia semper est rectus. fantasia autē nō. z q̄ multe sunt potentie in quas aīa diuiditur. z quare appetitus fuerint adinuicē cōtrarij in eodem.

Intellectus autē oīs etiam praticus circa principia rectus est appetitus autē z fantasia recti sunt z nō recti. quod accidit quia appetibile mouens appetitū z fantasiam aliquando est bonum aliquando apparens bonum. nō eīm oīne bonum est motiuū: sed actuale. quod contingit sic z aliter se habere. ex dictis tamē manifestū est. q̄ appetitus est potentia anime cui cōpetit mouere. Diuidentibus aūt partes anime scd̄m potentias valde fiunt multe. quedā eīm vegetabilis. quedā sensibilis. quedā intellectiua. queda consiliatiua. quedā appetitiua potēna est. hec eī plus differūt ad inuicē q̄ concupiscibilis z irascibilis. Appetitus fieri contrarios ad inuicē in eodē: tunc accidit: cum ratio z concupiscentia fiunt cōtrarie in eodē. z maxime hoc fit in habentibus actualē consideratione dr̄e tēporis. intellectus eīm z ratio ꝓpt̄ cōsi-

derationem futuri tēporis iubet retrahere ꝛ nō appetere illud quod nociuū erit in futurum. concupiscentia autē propter presentem delectationem iubet appetere delectabile presens. videtur eīm concupiscenti delectabile presens esse delectabile bonū simpliciter. quia nō aspicit ad bonum futurum.

Caplm. xiiij. quod sic incipit. Specie quadā ꝛ c̄. Manifestat ꝙ in motu predicto appetibile est primū mouens. ꝛ ꝙ tria concurrunt ad hunc motū. s. mouens ꝛ quod mouetur ꝛ instrumentum. ꝛ ꝙ instrumentum seu organum habet rationem ṗncipij ꝛ finis.

Ormaliter siue specifice vnum est mouens alalia motu processiuo. quod potest vocari appetibile aut appetitū. appetibile eīm intellectū aut imaginatum cum sic moueat ꝙ nō moueatur est primū oīm in mouendo. ꝛ ideo intellectꝯ ꝛ appetitus aliquo modo reducuntur ad vnam rationē mouēdi cum appetibili. ut sic dici possit esse specifice vnum mouens. materialiter ꝛ numeraliter plura sunt mouentia. s. appetibile intellectus prsticus seu fantasia ꝛ appetitus. Cū autem in motu progressiuo tria sunt: quoꝝ primū mouens. secundū autē quo mouet. tertiū quod mouetur. Sciendum ꝙ mouens est duplex. vnum quidē imobile ut actuale bonū. quod est appetibile. aliud autē est mouens quod mouetur. s. appetitiuū. quod eīm appetit scdm ꝙ appetit. mouetur. appetitus eīm est actus quidā aut motus. quod autem tantū mouetur est ipm animal. quo autē mouet est organum. appetitus eni mouet organo mediante quod organū est quoddā corporeū ꝛ ideo de ipso considerandū est in operibus comunibus corporis ꝛ anime. Nunc autē sumatim loquentes de organo motus progressiui dicamus ꝙ ipm est aliquo modo principiū ꝛ finis. sicut enim in linea curua idem est subjectum gibosum ꝛ concauū: ita in organo predicto idem est finis respectu motus prioris ꝛ principiū respectu motus sequentis. In tali etiā aliqd quidē quiescit ꝛ aliquid mouetur. ꝛ hec sunt diuersa ratione: sed ambo sunt inseparabilia. progressiua eīm mouentur motu composito expulsu ꝛ tractu. ꝛ ideo sicut in motu circulari oportet esse aliquid permanens a quo incipiat motus: ita ꝛ in motu progressiuo.

Caplm. xv. quod sic incipit. Omino quidē igitur ꝛ c̄. Declarat ꝙ oībus aīalibus participantibus motū comunē est habere appetitū ꝛ fantasiam ꝛ qualiter motus inest animalibus imperfectis etiam quomodo principium motus est oīni animali rationali.

Sicut prius dictum est aīal est motiuū sui in quantū est appetitiuū. appetitus autem nō sine fantasia. hec autē est duplex: quedam rationalis ꝛ quedā sensibilis qua participant alia aīalia carentia ratione. Considerandū tamē est de aīalibus imperfectis quibus inest solus tactus vtrum eis insit fantasia ꝛ appetitus sensibilis. videtur eīm eis esse tristitia ꝛ letitia que sine concupiscentia ꝛ appetitu esse nō possunt. ꝛ ideo dicendū est ꝙ sicut indeterminate mouentur: ita in eis insunt fantasia ꝛ appetitus indeterminate. Quāuis autē fantasia sensualis insit alijs aīalibꝯ deliberatiua tamē solum rationalibus. quod patet primo sic. deliberare vtrum hoc sit agendū magis vel illud est opus rationis. sola autē rationalia tali modo deliberant. secundo sic declarando quid sit magis agendū: necesse est inuenire aliquod vnū mensurans ꝛ illud esse magis elegibile ꝙ reliqua eligibilia imitantur. sed hoc facere solū possunt ratione habentia. qꝛ possunt facere vnū ex pluribus fantasmatibus comparādo ipsa ꝛ sillogizando ipsa ex ipsis. Et hec est ꝓpter quam irrationabilia nō habēt

opinionem q2.s. nō habent virtutē sillogizandi quā habent rationalia. appetitus etiam sensibilis nō habet deliberatiuū. Et licet appetitus sensitiuus nō habeat deliberatiuū: tamē in homine aliquādo mouet deliberatiuā potentiā aliquādo mouet se ipm aliquādo mouetur ab appetitu naturali quando continentia in homine dn̄antur utraq3 appetitus superior mouet inferiorē z tunc motus hominis est naturalis: quādo appetitus superior z p̄ncipalior mouet inferiorē. Moueri quidē potest appetitus inferior tribus rationibus. s. ab appetibili a se ipso. tertio ab appetitu rationali. In motu autē quo rationale mouet ab appetitu deliberatiuo scientificū. i. ꝓpositio seu extimatio z ratio vniuersalis ut est parentes honorādos esse: ita est imobilis ꝙ nō mouet particularis autē assūpta ut hec iste est pater meus ita mouet vel ꝙ ipa sola mouet z nō mouet ea que est vniuersalis vel vtraq3 est mouēs: vniuersali tamē mouente manente imobili z particulari existente variabili.

Capl'm. xvj. quod sic incipit. Vegetabile quidē z c̄. Manifestat quam habitudinē habeat vegetatiuū z sensitiuū adinuicē ad nutrientia z sensus ad aīalia.

Necesse est om̄e quod viuit habere aīam vegetabilē a principio gn̄onis usq3 ad finem corruptionis. cuius ratio est q2 quod generatur necesse est habere augmentū statum z declinationē seu decrementū. que sine alimento esse nō possunt alimentū autē per potentiā vegetabilē transit in alitum. Om̄ia autē viuētia nō est necesse habere sensum om̄e eīm animal z om̄e habens sensum necesse est habere tactū. nullum autē corpus simplex z quodcūq3 nō est susceptiuū spēꝝ sine materia habet tactum. z ideo nō est sensitiuū. multa autē habentia z viuentia ut herbe et plante sunt ad modū corpoꝝ simpliciū nec suscipiunt spēs sine materia. z ideo nō habent sensum. Necesse est autē om̄e animal habere sensum. natura autē nichil facit frustra eo ꝙ oīa subsistentia per naturā sunt propter aliquē finē vel propter aliqd ordinatū ad finem. Si igitur corpus aīatum mobile motu processiuo nō habet sensum nō poterit consequi alimentū z sic corrūpetur nec veniet ad finem ad quē opus nature ipm ordinauit. Aīalibus etiam que semp manent in eodē loco existit cōiunctum alimentū quo nata sunt nutriri hoc sensu mediāte percipiunt. om̄e igitur animal sensū habet. Nec dici potest corpus aīatum habere aīam z intellectū discretiuū quo perueniat ad finem sensum autē nō habere. siue tale motiuū exīs scōm locum sit generabile siue ingenerabile. ipm eīm carere sensu contingeret vel propter melius anime vel propter melius corporis. propter melius aīe nō oportet carere sensu. q2 ipa nō magis intelligit in aīalibus sine sensu: cum eius intelligere oriatur a sensu. nec propter melius corporis quia ipm nō magis conseruatur propter carentiam sensuum. nullū igitur corpus aīatum mobile processiue est sine sensu.

Capl'm. xvij. quod sic incipit. At vero si sensum habens. Determinat de habitudine sensus animalis ad corpus in quo proposito ꝙ necesse est corpus animalis compositum esse z nō simplex: prius manifestat tactum z gustum esse necessarios animali. alios autem sensus propter bene esse.

Omne corp9 habēs sensum necesse est esse cōpositū nam simplex esse īpossibile est. q2 tactum nō haberet. quē tactū om̄e sensitiuū habere necessariū est. Om̄e eīm animal est corpus aīatum z om̄e corpus est tangibile. tangibile est sensibile tactui. z ideo necesse est animal habere corpus tactiuū si debet saluari. alij eīm videlicet olphatus visus auditus sentiunt ꝑ media separata tactus aūt per medium cōiunctū z ideo animal nō poterit fugere nociua z accipere vtilia sine quib9 im

possibile est ipm̃ saluari nisi habeat sensum tactus. Gustus etiã cum sit alimẽti qd̃ est corpus possibile tangi est quidã tactus ⁊ ideo necessarius est animali. Est eĩm sensitiuus alicuius tangibilis ⁊ vegetatiui. sonus autẽ cuius respectu est auditus. ⁊ color cuius respectu est visus. ⁊ odor cuius respectu cuius est olphatus nõ alit nec faciunt augmentũ nec decrementũ. ⁊ ideo tactus ⁊ gustus sunt necessarij animali. nec possibile est animal esse sine tactu. alij autẽ sensus sunt propter bene esse ⁊ istos nõ est necesse in esse cuilibet generi aĩalium: sed tantũ quibusdã. s. habentibus motũ processiuum. talia eĩm aĩalia si saluari debent nõ solum sentire oportet aliquid cõiunctũ eis mediante tactu: sed etiã quod longe. quod sentire nõ possunt nisi sensu percipiẽte per mediũ qd̃ quidẽ patiatur ⁊ moueatur a sensibili ⁊ a quo medio moueatur sensus. Sicut eĩm mouens localiter permutat aliud usqz ad aliquẽ terminũ: itaqz pelendo medium facit ut mediũ moueat aliud in quo ordine primũ mouens propellit ⁊ nõ depellitur: vltimũ autẽ solum depellitur: mediũ autẽ seu vnum seu multa sint ⁊ depellunt ⁊ depelluntur: sic etiam in alteratione que fit a sensibili in sensum per mediuz sensibile qd̃ primũ est mouens: ita mouet ꝙ nõ mouetur. sensus autẽ mouetur ⁊ nõ mouet. medium autẽ mouetur a sensibili ⁊ mouet sensum. ita ꝙ manens in eodẽ loco alterat sensũ per mediũ sensibile: sicut si in cera imprimatur sigillũ seu figura: usqz ad tantũ excedi- tur alteratio facta a primo imp̃mente: usqz quantũ attingit virtus imp̃mentis. ⁊ cera mediante potest fieri aliqua impressio seu alteratio in lapide. lapis autẽ sic alteratus nõ mouet nec alterat aliud eo ꝙ non potest esse mediũ quo aliud alteretur aqua vero potest esse mediũ quo aliud etiam procul distans moueatur ⁊ alteretur. aer etiaz sic faciliter ⁊ multipliciter mouetur quod agit ⁊ patitur eo ꝙ propter sui raritatẽ de facili recipit sp̃ẽs sensibiliũ. quibus receptis agit in sensum. sicut patitur a sensibili ⁊ hoc si maneat vnus ⁊ idẽ non interruptus aliquo spisso terminato. Unde melius est dicere animal videre visu recipiente ⁊ paciente a visibili ut a figura ⁊ a calore ⁊ vniuersaliter ab objecto mouente mediũ eiũs vnũ quale mediũ est aer continuus ⁊ lenis ⁊ hoc mediate mouetur visum sicut sigilluz ingreditur cerã usqz ad aliquẽ terminũ quẽ ultimo mouet: quã dicere visionẽ fieri visu egrediente ⁊ repercusso.

Capitu. xviij. quod sic incipit. ꝙ autẽ impossibile sit ⁊c. Probat qd̃ superius propositũ est. s. corpus animalis nõ potest esse simplex adiungens ꝙ sine sensu tactus nõ potest animal existere ceteri vero sensus sunt ꝓpter bene esse.

Eo ꝙ impossibile sit corpus aĩalis simplex puta igneuz tantũ vel aereũ patet sic. oĩe corpus aĩalis est tactiuũ eo ꝙ habet sensum tactus sine quo nõ cõtingit aliquid sensum habere oĩa autẽ elementa simplicia preter terrã sensitiua sunt in quantũ ipsa possunt esse mediũ extraneũ sentiendi. tactus autẽ sentit ipsa tangendo imediate. Propter quod sortitur hoc nomẽ. s. tactus. ꝙuis eĩm alij sensꝰ sentiant tangendo. hoc tamẽ est per media separata. solus autẽ tactus per se ipm̃ sentit ⁊ qz nullum elementoꝝ est imediatũ sentiens: ideo nõ potest esse corpus aĩalis. qd̃ autẽ dictũ est de alijs elementis est etiam verum de terra. Quod autẽ corpus animalis nõ possit esse simplex maxime solum terrenũ patet sic. tactus sine quo nõ potest esse tale corpus est quedã medietas tangibiliũ. est etiam sensus susceptiuus nõ drïaꝝ solum que cõpetunt terre: sed etiam calidi ⁊ frigidi ⁊ oĩm possibiliũ tangendi. hec autem nõ sunt in simplici corpore maxime in solo terrestri. propter quod ossibus ⁊ capillis ⁊ huiusmodi partibus nõ sentimus qz terre sunt. propter quod etiam plãte nullum habent sensum quia terre sunt. nulluz eĩm sensitiuũ possibile est inesse alicui sine tactu

qui nō inest terre vel alicui elementoꝝ. Ex dictis etiam manifestū est qm̄ necesse est animalia priuato solo tactu mori quia non est possibile hunc sensum existere alicui quod nō sit animal nec alium preter hunc necesse est animali inesse ꝛ hec est causa ꝓpter quam sensibilia excellentia alioꝝ sensuum ut excellens color odor vel sonus ita corrumpunt sensus quod tamē nō corrūpunt per se animalia: licet scd̄m accidens possint ipsa corrūpere puta si cum vehementi sono fiat excellens depulsio ꝛ ictus corrūpunt tactum animalis ꝛ a calore seu odore mouetur animal ad aliquid corruptiuū. tactus etiam sapor corrumpit scd̄m quod est quid tactiuum. tangibilia autem excellentia puta calida ꝛ frigida ꝛ dura per se sunt corruptiua animalis. om̄e eñ excellens sensibile corrumpit sensum. ꝛ ideo excellens tangibile corrumpit tactum sicut determinatū est. Et qm̄ sine tactu impossibile est animal viuere idcirco excellentia tangibilia nō solum corrumpunt sensum: sed etiam animal. quod necesse est habere tactum si debet esse.

Alios sensus animalia habent propter bene esse ꝛ visum habent ad videndū in aere ꝛ aqua ꝛ vniuersaliter in diaphano. ut melius viuant. gustum autem ꝛ odoratum habent ut sentiant delectabile ꝛ triste in alimento ꝛ sentiendo concupiscant ꝛ moueātur ad necessarium alimentum. auditum autem habent ut aliquid significetur ipsis. vnde lingua ut per ipsam possit aliquid significare alijs aliquid conferēs ad bene esse.

Expliciunt libri de anima.

Capitula primi libri metaphisice.

Primum capitulum probat necessitatem scientie ex naturali desiderio quod est in hominibus scire aliquid.

ij. comparat experimentum arti ⁊ scientie ostendens ipsum precellere quantum ad agere ⁊ precelli quantum ad scire.

iij. comparat scientiam speculatiuam ad praticam ut ostendat speculatiuam esse nobiliorem.

iiij. ex conditionibus sapientis probat primam philosophiam proprie dici sapientiam.

v. manifestat primam philosophiam esse speculatiuam diuinam liberalem honorabilem ceteris.

vj. determinat necessitatem considerandi que ⁊ quot sunt cause entis prosequens opinionem naturalium de causa materiali.

vij. ꝙ euidentia rei coegit antiquos ponere causam efficientem sine qua non est generatio ⁊ etiam causam finalem.

viij. ꝙ causa unde principium motus non est ponenda una sed plures de quibus imperfecte locuti sunt antiqui.

ix. ꝙ leucippus ⁊ democritus causam materialem tetigerunt ex qua assignauerunt diuersitatem entium.

x. continet opinionem pictagoricorum ponentium numeros ⁊ passiones ipsorum principia rerum.

xj. continet opinionem loquentium de toto ente tanquam de una natura singulari.

xij. continet opinionem platonis de principijs ⁊ in quo differat a pictagoricis.

xiij. continet sumatim dicta antiquorum de causis qui non inueniuntur posuisse nisi quatuor causas de quibus dictum est in phisicis.

xiiij. improbat opinionem ponentium tantum unum principium materiale ⁊ hoc corporum.

xv. improbat opiniones ponentium plura materialia principia specialiter empedo. ⁊ anaxa.

xvj. improbat opinionem pictagoricorum declarans eorum insufficientiam.

xvij. improbat opinionem platonis de ydeis ⁊ declarat insufficientiam positionis ⁊ inconuenientia.

xviij. improbat opinionem platonis sex rationibus ponentis ydeas esse quedam exempla.

xix. alijs sex rationibus improbat dictum eius quantum ad hoc ꝙ ponit numeros ydeas.

xx. improbat opinionem platonis de principijs entium quantum ad rationem essendi.

xxj. improbat quattuor rationibus opinionem eiusdem secundum ꝙ dicit ydeas esse principium sciendi.

Capitula secundi libri.

Primum capitulum declarat facilitatem ⁊ difficultatem cognitionis veritatis que difficultas prouenit ex parte intellectus nostri.

ij. declarat primam philosophiam esse scientiam veritatis cognite per primam causam que est maxime ⁊ neccessario vera.

iij. probat ꝙ est status in causis ⁊ primo in efficienti ⁊ materiali.

iiij. quod est status in causis finalibus et formalibus et etiam generationibus ipsorum.

v. declarat impedimenta cognitionis veritatis ⁊ que obseruanda sunt volenti inquirere noticiam ipsius veritatis.

Capitula tertij libri.

Primum declarat ꝙ dubitare est vtile ad querandum noticiam veritatis.

ij. enumerat quosdam opiniones de quibus tractandum est in sequentibus.

iij. inquirit disputatiue vtrum vna scientia aut plures consideret causas entium ⁊ si plures que ipsarum sit prima philosophia.

iiij. vtrum de primis principijs consideretur in vna scientia ⁊ vtrum eadem scientia sit de eis ⁊ de substantijs.

v. vtrum omnium substantiarum sit vna scientia simul considerans substantiam ⁊ eius accidentia.

vj. vtrum preter substantias sensibiles sint alie substantie ⁊ vtruz ydee ⁊ mathematica eiusdem generis.

vij. vtrum genera sint magis ponenda principia entium ꝙ̄ materia ⁊ forma ⁊ econuerso.

viij. vtrum genera sint magis ponenda principia entium ꝙ̄ species que imediate predicantur de indiuiduis.

ix. vtrum sit aliquod vniuersale preter singularia. ⁊ vtrum sit aliqua forma separata a sensibilibus.

x. vtrum sit vna forma substantialis oium entium ⁊ vtrum oium sint eadem principia.

xj. vtrum corruptibilium sint eadem principia.

xij. vtrum ens ⁊ vnum sint substantie rerum vel aliud ab eis.

xiij. vtrum numeri ⁊ diuisiones mathematice ⁊ puncta sint substantia entiū.

xiiij. vtrum preter sensibilia ⁊ mathematica necesse sit ponere ydeas.

xv. vtrum principia sint aliquid actu tantum. ⁊ vtrum singularia vel vniuersalia sint rerum principia.

Capitula quarti libri.

Primum declarat ad primum philosophum pertinere considerare ens in quantum ens ⁊ causas ipsius ꝙ̄uis ens multis modis dicatur quia habet vnitatem analogie od primum ens de quo principaliter considerat prima philosophia.

ij. ꝙ vnum ⁊ ens idem signant ⁊ ꝙ tot species vniuscuiusq̧ quot entis de quibus oibus est eadem scientia.

iij. ꝙ ad ꝑmum philosophū pertinet considerare ꝺ pluralitate siue multitudine ⁊ eius speciebus.

iiij. ꝙ eius est speculari de omnibus propter hoc ꝙ speculatur de ente ⁊ passionibus eius.

v. ꝙ primi phi est speculari de principijs per se notis ⁊ de indemōstrabilibus quibus alie scientie vtantur.

vj. ꝙ primi phisici est considerare primum principium per se notum. scilicet ꝙ non contingit idem simul inesse et non inesse.

vij. disputat contra negantes principia ex suppositione significanti nominum.

viij. propter quid si opposita verificantur de eodem nichil predicabitur de aliquo per se sed omnia erunt accidentia.

ix. declarat ꝙ̄ si contradictoria verificantur de eodem nichil predicabitur de aliquo per se sed omnia erūt accidentia.

x. probat sillō diuisiuo ꝙ nec oio cōtradictoria nec quedā de eodē verificātur.

xj. probat idē per id qḋ res aliqḋ determiate signat ⁊ per hoc ꝙ magis ⁊ minus vez est respectu maximi veri.

xij. cōtinet diuersos modos disputādi cōtra negātes ꝑncipia ex diuersis causis. ⁊ quid mouit antiquos ad opinandum opposita verificari de eodez soluēs ipsorum motiua.

xiij. ꝙ opinari omia que apparent vera esse prouenit ex opinari intellectum ⁊ sensum esse idem.

xiiij. excludit motiua opinantiuz omnia aparentia esse vera ⁊ omia esse in cōtinuo motu.

xv. sex rationibus q̄ non om̄e apparens est verum.

xvj. improbat opinionem negantiū rationes predictas ꝛ dicentium q̄ de om̄ibus est querenda demonstratio.

xvij. concludit contraria non verificari de eodem. si contradictio de eodem verificatur.

xviij. improbat opinionem dicentium om̄ia esse tantum falsa. ꝛ om̄ia esse tantum vera.

Capitula quinti libri.

Primum distinguit quot modis dicitur principium. ꝛ q̄ om̄i principio commune est q̄ sit proprium.

ij. distinguit genera causarū in quattuor ꝛ q̄ proprietates ipsorum sunt tres modi ꝛ quilibet est actu vel potentia.

iij. diffinit quid est elementum ꝛ de quibus proprie ꝛ de quibus translatiue dicatur elementum.

iiij. distinguit quot modis dicitur natura ꝛ q̄ principaliter ratio nature saluatur in forma substantiali.

v. distinguit quot modis dicitur necessarium ꝛ q̄ necessarium requiritur tam in demonstrationibus q̄ in primo ente.

vj. declarat quot modis dicitur vnū per accidens ꝛ quot modis vnū per se.

vij. q̄ ratio vnius consistit in indiuisione ꝛ q̄ multa dicuntur vnum per habitudinem ad aliquid vnum.

viij. q̄ tam ens scd̄m accidēs q̄ ens scd̄m se multipliciter dicitur.

ix. q̄ substantia dicitur quattuor modis que reducuntur ad duos.

x. quot modis dicitur idem secūdū accidens. ꝛ quot modis dicitur idē secundum se ꝛ quomodo differunt diuersum ꝛ differens.

xj. quot modis dicuntur similia ꝛ opposita contraria ꝛ diuersa specie.

xij. q̄ priora ꝛ posteriora dicitur quadrupliciter.

xiij. quot modis dicitur potentia potens ꝛ im potentia impossibile.

xiiij. quid est quantū ꝛ q̄ diuiditur per discretum ꝛ continuū ꝛ que sunt quanta per se ꝛ per accidens.

xv. q̄ qualitas dicitur quattuor modis ꝛ q̄ reducuntur ad duos.

xvj. q̄ relatio habet tres species et q̄ quedā dicuntur ad aliquid per aliquid q̄dam per aliud quedam per accidens.

xvij. q̄ perfectū dicitur tribus modis

xviij. quid est terminus ꝛ q̄t modis dicitur ꝛ qualiter se habet ad p̄ncipium.

xix. quot modis dicitur scd̄m quid et quid est dispositio.

xx. quot modis dicitur habitus.

xxj. quot modis dicitur potentia.

xxij. quot modis dicuntur priora.

xxiij. quot modis dicitur habere.

xxiiij. quot modis dr̄ aliqd ex aliquo.

xxv. quot modis dicitur pars.

xxvj. quid est totū ꝛ quotiens dicitur.

xxvij. quid est colobon.

xxviij. quotiens dicitur genus.

xxix. quotiens dicitur falsum.

xxx. quid est accidēs ꝛ quotiēs dicitur

Capitula sexti libri.

Primū declarat q̄ prime ph̄ie est q̄rere causas entis in quantum ens.

ij. q̄ ph̄ica ꝛ matemathica sunt speculatiua tamē cōsiderāt ens in quantū ens

iij. q̄ quedā scientia alia a predictis ꝛ prior ambobus ꝛ vniuersalior ip̄is considerat ens in quantum ens.

iiij. declarat q̄ nulla scientia speculatur per se de ente secundum accidens.

v. quid est accidens ꝛ quid est eius causa ꝛ quare eius non est scientia.

vj. q̄ entis secundum accidens non est causa necessaria.

vij. quid est verum ꝛ quid est falsum.

Capitula septimi libri.

Primum declarat substantiam esse ens primum ita ꝙ prior est accidente ratione, notitia ⁊ tempore.

ij. ꝙ substantia sensibilis manifesta ē nobis ⁊ perscrutandum est vtrum sit alia preter ipsam.

iij. diuidit substantiā in formā vniuersale genus ⁊ subiectum prosequens de substantia quanta que diuiditur in materiam formam ⁊ compositum.

iiij. determinat de quidditate rerum sensibilium per quā deuenitur in noticiā quidditatis intelligibilium ⁊ c̄.

v. declarat ꝙ quidditas etiam insensibilibus conuenit rei cuius est quidditas ⁊ scdm̄ se ⁊ ꝙ entis per accidens non est quidditas.

vj. ꝙ diffinitio accidētiū maxime propriaꝝ passionū est ex additione.

vij. ꝙ quidditas ⁊ cuius est quidditas nō sunt idez in ente per accidens licet sint idem ī ente per se.

viij. ꝙ in his que fiunt a natura siue ab arte siue a casu est aliquod efficiens ⁊ aliquid ex quo ⁊ aliquid factum.

ix. ꝙ in omni eo quod fit inest materia ⁊ forma ita ꝙ materia de quibusdā formis in ea predicatur denominatiue.

x. ꝙ forma per se non generatur sed compositum.

xj. ꝙ ydee nō sūt necessarie ad generationem.

xij. quare quedam fiunt simul ab arte ⁊ casu. quedam ab arte tantum. omīa tamen fiunt ex principio vniuoco.

xiij. vtrum oēs partes rei sint de esse quidditatis ipsius.

xiiij. ꝙ q̄dā sūt partes priores ⁊ quedā posteriores toto diffinibili ⁊ ꝙ materia in quibusdam est de eē speciei. ⁊ ꝙ partes diffinitionis sunt partes speciei ⁊ nō indiuidui.

xv. que partes sint speciei ⁊ que indiuidui ⁊ ꝙ materia non videt esse pars speciei.

xvj. ꝙ in quibusdam materia est de esse speciei licet non omnis pars aīalis sit de eius essentia ⁊ ꝙ est forma principalis.

xvij. ꝙ diffinitio sit vna ratio licet habeat partes diuersas propter vnitatem differentie vltime.

xviij. concludit quinqz rationibus ꝙ vniuersale nō est substantia ⁊ duobus inconuenientibus ꝙ est substantia.

xix. ꝙ impossibile est ydeas esse substantias separatas ⁊ ydeas quasdaz si species ex genere ⁊ differentijs constant

xx. ꝙ nullum singulare in quantum singulare diffinitur. ⁊ ꝙ quedam sunt in potentia ⁊ non omnes sunt in actu.

xxj. ꝙ ens ⁊ vnum non significat substantiaz entium ⁊ ꝙ positio ydearum habet aliquid recti.

xxij. ꝙ quidditas et forma substantialis est principiū cuiuslibet rei per quā respondetur ad questionez propter quid que questio nō habet locum in simplicibus sed in compositis.

xxiij. ꝙ forma totius non est elementum nec ex elementis ⁊ ꝙ ipsa posset dici esse elementum ⁊ principium essendi.

Incipiunt capitula octaui libri.

Primū capl'm recolligit que in septimo dicta sunt ordinans ipā ad perscrutandum substantiam sensibilem.

ij. determinat de substantia sensibili ꝙ aliter materia aliter forma aliter compositum dicitur substantia.

iij. ꝙ omē significans totum principalr̄ signat formā q̄ est ratio essēdi nec per se gn̄atur ⁊ assimilatur numeris.

iiij. ꝙ licet oīa generabilia sint ex eadem materia p̄ma tamen diuersorum est diuersa materia proxima.

v. ꝙ forma nõ fit ex forma sed compositum ex composito ꝛ quo modo materia se habet ad contraria.

vj. ꝙ causa vnitatis rei habentis partes est ꝙ altera pars est potentia altera est actus eius inseparatis in materia forma est causa vnitatis.

Capitula .ix. libri.

Primus probat ꝙ om̄is potentia reducitur ad actum sicut ad primū quia differt a passiua vtriqȝ tamē opponitur in potentia oppositio priuatiua.

ij. ꝙ quedā potentie sunt in rebus inanimatis alie vero in rebꝰ aiatis quarū quedā sunt rationales quedā vero irrationales.

iij. improbat opinionē dicentiū nichil est in potentia nisi quando est in actu licet idem sit actus ꝛ potentia.

iiij. diffinit quid est possibile ꝛ ꝙ nomen actus venit ad noticiā nr̄am ex motibus

v. ꝙ potentie naturales predicte sūt actus. acquisite vero sunt per actus ita ꝙ irrationales potentie statim agunt ac suo approximato passiuo. rationabiles autem nō. nec simul agunt duo contradictoria. sed sicut contrarioꝝ.

vj. est qd actꝰ ꝛ ꝙ ipsius est duplex diuisio.

vij. qm̄odo aliquid est in potentia ad aliquid ꝛ quomodo nō.

viij. ꝙ actus prior est potentia. ratione substantia ꝛ tēpore aliqñ posterior.

ix. probat quattuor rationibus ꝙ actꝰ prior est potentia.

x. ꝙ in bonis ꝛ studiosis melior est actus potentia in malis autē deterius ꝛ ꝙ malum posterior est rebus nec est in sempiternis.

xj. ꝙ actus prior est potētia cognitione quia que in potentia sunt tunc cognoscuntur quādo deducuntur ad actū.

xij. ꝙ verum ꝛ falsū in compositis est per componi ꝛ diuidi in simplicibus autem verum est per attingi.

Capitula decimi libri.

Primū declarat ꝙ vnū quadrupliciter dicitur. s. continuū totum ꝛ perfectū indiuisibile specie singlare quibus cōuenit ratio vnius nō equaliter sed scd̄m prius ꝛ posterius.

ij. ꝙ in quolibet genere est vnuȝ primū mensurās ꝛ hoc maxime reperitur in quātitate ex qua diriuatur ad alia.

iij. ꝙ eiusdē possunt esse plures mensure reducibiles tamē ad vnā simpliceȝ ꝛ vnigeneā mensurā.

iiij. vtrum sit aliqua substantia separata mensurās om̄s substātias ꝛ vtrum ens ꝛ vnū idē significant

v. ꝙ vnū ꝛ multa opponūtur priuatiue ꝛ quot sunt spēs vnius quot multitudis nec idē est dr̄ia ꝛ diuersitas.

vj. ꝙ contrarietas est perfecta ꝛ maxima dr̄ia ex qua verificantur om̄s diffinitiones contrarioꝝ.

vij. ꝙ in om̄i contrarietate saluatur aliquo modo oppositio priuatiua.

viij. ꝙ vnum opponitur multis ꝛ equale magno ꝛ paruo nō contrarie sed priuatiue.

ix. ꝙ vnuȝ est mensura multitudinis nō prout multitudo dicit excedentiā sed quantitatē discretam.

x. ꝙ media sunt ex contrarijs propter hoc ꝙ sunt in eodem genere cuȝ contrarijs ꝛ media ipsoꝝ.

xj. ꝙ dr̄ia specie continētur sub eodē genere qđ diuiditur in eis per dr̄ias ꝛ contrarietas est dr̄ia specifica.

xij. ꝙ sola contrarietas que est ex parte forme facit dr̄iam specificam ꝛ nō illa que est ex parte materie ut masculinum ꝛ femeninum.

xiij. ꝙ licet contraria specie differant tamē corruptibile et incorruptibile differunt genere.

Capitula.xi.libri.

Primum declarat quasdã questiões factas in tertio libro.

ii. declarat alias q̃stiões tactas ibidẽ.

iii. ꝙ entis in quantũ ens est vna sciẽtia propter vnitatẽ anologie q̃z omia entia habent ad primũ.

iiii. ꝙ primi phõi est cõsiderare ens in quantũ ens. ⁊ passiones eius nec non principia comunia oĩ mentium.

v. disputat contra negantes hoc principium. nõ cõtingit simul idem esse et non esse.

vi. ostendit ꝙ eraclitus negauit dictũ principium. similiter anaxa.

vii. soluit ⁊ destruit opiniones falsas de dicto principio.

viii. excludit quinqz rationibus opinionem dicentium omia esse in cõtinuo motu ⁊ fluxu.

ix. ostendit qui sunt bene curabiles ⁊ qui nõ de his qui opinantur falsa esse principia.

x. ꝙ oĩs scientia supponit subiectũ de quo probat passiones per principia ⁊ phia que est de substãtia cuius forma est in materia altera est a prima phia.

xi. ꝙ de ente scdm accidẽs nõ est sciẽtia qz eius sunt cause infinite similiter de ente ꝙ est verũ scientia nõ est qz ipsius non queruntur principia.

xii. ꝙ motus est actus entis in potentia scdm ꝙ in potentia sicut dictum est in tertio phisicorum.

xiii. recapitat ea que de fortuna dicta sunt in secundo phisicorum.

xiiii. quot modis dicitur infinitũ ⁊ ꝙ impossibile est ipm esse actu separatum

xv. ꝙ impossibile est corpus sensibile esse infinitum.

xvi. ꝙ aliquid mutatur scdm accidẽs aliquid per partez aliquid per se ⁊ ꝙ motus eodem modo diuiditur ut dictum est in quinto phisicorum.

xvii. ꝙ motus sunt tres spẽs nec motus est in substãtia nec in ad aliqd nec in passione ⁊ actione ut dictũ est ibidẽ.

xviii. quot modis dicit̃ imobile ⁊ qd est simul tangere ⁊ sic de alijs intentioibus ibidem positis.

Capitula.xii.libri.

Primũ ꝙ phõi primi est cõsiderare de substãtia q̃ diuidit̃ in sensibile in sempiternũ ⁊ insensibilẽ corruptibilẽ. ⁊ ꝙ oĩs substantia sensibilis habet materiã.

ii. ꝙ forma ẽ pars substãtie sensibilis q̃ est ad modũ habitus ⁊ ꝙ in quibusdã nõ est separabilis a substãtia cõposita.

iii. ꝙ substãtie ⁊ aliorũ predicamẽtorũ principia realiter sunt diuersa proportionabiliter tamẽ sunt eadem. s. materia. forma. ⁊ priuatio.

iiii. ꝙ necesse est esse aliquã substãtiã sempiternã imobilẽ semper actu agentez in qua nõ est potentia.

v. ꝙ substãtia prima sẽpiterna q̃ actus purus est mouet ut finis per se est intelligibilis ⁊ optimũ ens mouẽs alia.

vi. ꝙ ipsa habet delectationẽ in se ⁊ est vita simplex ⁊ impassibilis.

vii. ꝙ numerus substantiarũ separatarum querendus est ex numero corporũ sempiternorũ circulariter motorum que sunt. lv. vel. xlvii.

viii. concludit tot esse substantias separatas q̃t sunt sphere mobiles celestes.

ix. mouet quinqz dubitationes circa intellectum prime substantie.

x. ⁊ ultimum ꝙ in natura vniuersi est duplex bonum scilicet ordinis ⁊ principis. quia princeps est principium primũ ꝙ natura non patitur plurificari scd requirit ipm esse primum.

Quod quidem principium est deus trinus ⁊ vnus qui est benedictus in secula seculorum Amen.

DEO GRATIAS

Omne quod est in potentia ad aliquam perfectionem naturaliter appetit perfici per ipsam et quia homo aptus natus est perfici per scientiam ad quam est in potentia sicut ad perfectionem suam ideirco naturaliter desiderat scire. Et hoc est quod dicit prima propositio huius libri. omnes homines naturaliter scire desiderant. In hijs autem que naturaliter scire desiderant illud maxime desiderant quod est nobilius infra naturam ipsorum. Et quoniam inter scientias naturales conformes intellectui hominis qui utitur noticia proportionata sensibus metaphisica est suprema: hinc est quod de se magis est appetibilis ab intellectu prosequente scientiam principaliter propter scire quod autem metaphisica talis sit patet. scientiarum vna nobilior est alia propter alterutrum rationum. primo quia est de suo nobiliori quomodo scientia de anima nobilior est quam scientia de corporibus. ij. Quia de modo certiori sicut geometria melior est quam phisica. demonstrationes enim geometrice certiores sunt demonstrationibus phisicis ut dicit commentator. ij. metaphisice. iij. quia est de fine vlteriori quomodo dictum est primo ethicorum quod militaris nobilior est frenefactiua. Et quia metaphisica tractat de hijs que pertinent ad nobilius subiectum. scilicet de prima substantia hoc et in certiori modo quia per primas. hec enim ordinat ad vltimum finem scilicet ad patrem ... ideirco perfectior est inter scientias que possunt naturaliter acquiri et per consequens magis appetibilis ... Cum igitur serenissime princeps diu studuerim ... intellectus uester qui propter curam regalis prudentie oportet ad sensibilia plerumque conuersus possit interdum prime philosophie speculationi vacare ipsam primam philosophiam que vulgo methaphisica dicitur distincta capitulis sub his clarioribus explanatam necnon et in aliquibus locis diffusionibus breuiatam vestre excellentie ob cuius reuerentiam hoc opus aggressus fui iam offero et ascribo. in quo si quid bene dictum est deo tamquam primo et principali tribuat auctori. quicquid autem defectus mee imperitie deputetur.

Omnes homines natura scire desiderant et cetera. Primus liber methaphisice. Capitulum primum probat necessitatem scientie et naturalis desiderio quod inest hominibus ad scire. declarans hoc desiderium ex dilectione noticie sensitiue. et manifestans gradum cognitionis in animalibus et hominibus.

Omnes homines natura scire desiderant cuius signum est sensuum dilectio. sensus enim diliguntur ab omni animali et si nulla alia vtilitas preter cognitionem sensitiuam sentienti debeat prouenire. Et inter sensus ille magis diligitur ex quo maior noticia nobis prouenit scilicet visus hic enim sensus magis cognoscere nos facit. quia propter minorem immersionem cum materia intensius facit nos cognoscere et propter maiorem ambitum sui obiecti scilicet lucis plures differentias nobis ostendit quam alius sensus lux enim siue lucidum quod est obiectum visus in pluribus differentijs reperitur quam alicuius alterius sensus. Animalia quidem igitur ex sua natura habent virtutem sensitiuam eo quod animal in esse animalis constituitur per sensum. ex sensitiua tamen virtute quibusdam animalibus non inest memoria quia non sentiunt nisi in presentia sensibilis quibusdam uero animalibus inest. scilicet illis que retinent intentionem sensatam in absentia sensibilis. Animalium vero quibus inest memoria quedam participant prudentiam per quam operantur debitis medijs ad conseruationem vite et hec sunt animalia que cum virtute sensitiua habent memoriam. non tamen habent sensum auditus ut apis et similia. quedam uero cum sensu et prudentia sunt disciplinabilia que cum memoria habent et vigent in sensu auditus. Animalia igitur cetera solis imaginationibus et memorijs viuentia parum participant experientia. hominum autem genus arte et ratione viuit. Hominum igitur

A.j.

Signum cur omnes homines scire desiderant ... dilectio sensuum ...

Duplici ratione diligimus magis sensum visus quam alios sensus

quedam animalibus inest memoria quibusdam uero non

tur ex memoria fit experimẽtum. q2 multe memoratiões eiusdem rei faciunt virtutem vni us experimenti. quia experimentum arti ꝛ scientie simile esse videtur. Hominibus autem per experientiam euenit ars et scia. ideo bene dixit polus idest thimeus qui dixit ꝙ experientia artem facit et in experientia casum. Cum enim ex multis experimentalibus conceptionibus tamq̃z ex qbusdaz similibus fiat vnus conceptus comunis ꝛ vna comũis acceptio: hoc est principium artis ꝛ scie vt quãdo qs habet quandã conceptionez ex sensationibus causatam ꝙ hec herba cõtulit sanitatem calie sacrati ꝛ multis singularibus eadez infirmitate: experimẽtũ est. habere aũt vniuersalẽ cognitionem ꝙ omnibus eiusdẽ speciei laborantibus aliqua egritudie determinata talis medicina contulit. hec ẽ aũt artis.

Capitulum secundum quod sic incipit ad agere quidẽ ꝛc̃. Cõparat experimentum ad artem ꝛ scientiam ostendens ipsum precellere q̃ntum ad agere ars autem p̃cellere ipuz q̃ntũ ad sciaz.

Ad agere quidẽ igiẽ expientia non vĩ differe ab arte. ita enim agere possunt experti sicũt artifices sed et videmus exptos in actione magis proficere sine arte: ꝙ habentes ratiõem sine experientia, Cuius causa est q2 cognitio respiciens singularia q̃lis ẽ experientia: magis proficit in actionibus eo ꝙ actiões sũt circa singularia ꝙ cognictio p se respiciens vniuersalia q̃lis est ars. dico autez actiões esse circa singularia. q2 medicus nõ sanat hominẽ nisi per accidẽs sanat enim caliam aut socratem aut aliquẽ singularez hominem cui in quãtum sanaẽ accidit hominem esse. Si quis sine experimẽto habeat rõnem ꝙ cognoscat vniuersale ignoret aũt particulare contineñ sub illo vniuersali: multociens peccabit in curatione eo ꝙ cura magis singulare sit igitur q̃ntum ad agendum experientia multociens plus valet ꝙ ars. Sed tñ scire ꝛ intelligere magis arbitramur fieri et esse per artem ꝙ per experimẽtum. ꝛ artifices arbitramur sapientiores esse expertis: tanq̃ sapia magis existente omnibus per scire ꝙ per solum experiri. Cuius ratio est q2 sciẽtes cognoscunt causam ꝙ expti ignorant. expti enim de re sciũt quia est: sed non propter quid ꝛ causaz hoc autem est scire ꝛ intelligere rem. s. cognoscere causaz et propter quid ipi9. vnde ꝛ archi tectores. i. principales artifices in qualz arte nobiliores magis scientes et etiam sapientiores putamus manu artificibus. q2 illi sciũt causas factorum. Sed ꝛ manu artifices deno minamus sicut ꝛ quedam in animata. q2 operãdo non agant secundũm sciẽtiam. sed poti9 ẽx quodam quasi impetu sicut ignis exurit. tñ ꝙ hec est differentia inter inanimata agẽtia per naturam ꝛ manu artifices agentes per solaz experientiaz quia vnu mq̃dq3 agit ex in natura: sed manu artifices per consuetudinem non ergo sũt artifices sapientiores secundum ꝙ pratici propter experiẽtiam: sed potius secũdum ꝙ ipsi habent rationẽ ꝛ cognoscunt causam. Et omnino signum scientis est posse docere. habentes autem artem docere posũt manifestando adiscenti causam rei. experti aũt docere non possunt cum ignorãt causaz. Et ideo existimamus ꝙ ars plus participat de scientia ꝙ experimẽtum. Amplius aũt non ponimus cognitionẽ habitam per quencũq3 sensum sapientiam esse. q2 ex sensib9 proprie fit cognitio singulariũ ꝛ de nulla re sensitiua cognitio dicit propter quid: sed tantum q2 est. sicut tactus non dicit de igne propter quid calidum sit. sed solum quia calidum est: quia igitur experiẽtia non excedit sensitiuam cognitionem: ideo non debet dici sapiencia.

Capitulũ terciũ quod sic incipit primũ quidez igitur conueniens ꝛc̃. Conpat sciaz speculatiuaz ad praticaz. ut ostendat speculatiuam esse nobiliorẽ et magis dignam noĩe sapiẽtie.

Primuz quidem cõueniens est ab hoībus honorari et admirari inueniẽtez q̃mlz sciẽtiam excedentem omnem cognitionem sensitiuam. et tale admirari cõuenit nō solū propter aliquam utilitatez inuētoꝝ: sed sicut sapiẽtez et ab alijs differentē. dico non propter aliquam vtilitatē quia pluribus repertis artibus quaꝝ quedā sunt vtiles ad necessaria uite sicut mōales ꝛ mechanice q̃dam uo ad introductionē sic gramatica logica et rethorica: speculatiue sciē reperte sunt. q̃ꝝ inuentores arbitrandum ē esse sapientiores inuentoribus practicarum per hoc ꝙ sciē ipsorū nō ordināt ad aliquē usum. Cuius signuz est quia iam institutis omnibus sciētijs q̄ sunt vtiles ad vsum humanum: ille sciētie sunt reperte que nec ad voluptatez vitē ordināt nec ad necessitatem: scilicet speculatiue vnde circa egiptum scilicet in his locis in quibus uacabāt tāq̄ sacerdotes nō indigētes nꝫcessaria sibi procurare primuz cōsisterūt mathematice sciētie que sūt de numero speculatiuarum. Que autem sit differētia artis ꝛ sciētie et aliorum habituū intellectualium in moralibus scilicet in sexto ethicoꝝ dictum est. Cuius autem gratia nunc facimus hūc tractatum hoc ē ꝙ omnis qui existimat sciētiam circa primas causas et principaliter nōminatam sapiētiam. Et hanc propter sui nobilitatez esse speculatiuam sicut superius dictum est expertus videtur sapiētioꝛ habente q̃mcumqꝫ cognitionem sensitiuaꝫ. artifex sapiētior expertis. architectoꝛ autem sapientioꝛ artifice manuali. sed speculatiue plus habēt de ratione sapiētie q̄ cetere sciētie. Et sic patet ꝙ scientia quaꝫ querimus est sapientia. est etiāꝫ circa causas et principaliter cum sit nobilioꝛ scientiarum et prima.

Capitulum quartum quod sic incipit. quoniāꝫ autem scientiāꝫ hanc q̃rimus. Manifestat ex conditionibus sapientis ꝙ methaphisica proprie debet dici sapientia.

Quoniam autem hanc scientiam quaꝫ querimus est circa causas et principia prima considerādum est quomodo hec conuenienter dicatur sapientia. quod quidem fiet manifestum si accipiantur consideratiōes seu conditiones quas ponimus in sapiente que tales sunt. Itaqꝫ primum existimamus sapientem non illum qui habet scientiam aliquorum tanq̄ singularium: sed potius scientem omnia. sicut contingit omnia sciri ab intellectu finito. Secundo existimamus sapientem non solum leuia: sed etiam difficilia potentez cognoscere. leuia autem ad cognoscendum sunt sēsibilia quia sentire est comune omnibus animalibus. et ideo facile est et nō sophō sensibilia cognoscere. Tertio existimamus sapientem debere habere certiorē cognitionem et alijs de his que cognoscit. Quarto extimamus ipsum potentem docere: cum possit reddere causas circa omne scibile seu de omni scibili. quinto existimam9 eum habere scientiam liberam que sui ip͡sius et non alterius causa ē. scientia est que est alicuius scibilis quod elegibile sciendi qua magis ē sapientia q̄ ea que gratia alicui9 vtilitatis possibilis euenire propter scire. Existimam9 sapientez habere scientiam principalem ꝛ non subseruiētem. quia principalis magis est sapientia q̄ subseruiens et subalternātis q̄ subalternata et bene sapientem existimamu s habere scientiam principalez: q2 ipsius sapientis est non ordinari in aliud quod pertinet ad scientiaꝫ subseruientē: sed potius ordinare quod pertinet ad scientiam principalem. Nec sapientem oppoꝛtet suaderi: sed ab ipso minus sapientez cōuenit suaderi. Tales igitur conditiones et tot putamus cōuenire sapiētie et sapienti. Istoꝝ autem q̄ nūc dicta sūt primū conuenit sapienti oīa scire necesse est esse habēti sciāꝫ vniuersalez videlꝫ de ente in quantum ē ens q̄lis est methaphicus. iste enī aliquo modo nouit omnia subiecta enti. i. in quib9 saluatur ratio entis. Secundū autez. s. cognoscere difficilia inest methaphisico q2 cognos-

proprie methaphisica [illegible] dici sapientia

cit vniuersalia que maxime sunt difficilia omnibus ad cognoscenduz: cum sint ab omnibus sensibus remotissima a quibus incipit humana cognitio. Tertium etiam videlicet habere notitiaz certiorē ad methaphisicum ptinet. quia ille de numero scientiaz certissime sunt que de maxime prioribus sunt eo φ priora sunt simplitiora z magis necessaria. scientie enī q̄ sunt ex pautioribus. i. de prioribus et simplicioribus certiores sunt his que sunt ex additione idest de compositioribus z minus simplicib9. sicut arithmetica. cuius sbm. s. numerus siue quantitas discreta resoluitur ad vnitatē certior est φ geometria. s. q̄ntitas cōtinua q̄ resoluitur ad punctum eo φ vnitas prior z simplitior sit puncto. cum punctum sit vnitas habens positionē. Quartum. s. posse omnium docere cōuenit methaphisico eo φ cognoscit causas primas circa omnes effect9 entis. illa aūt sciētia q̄ est speculatrix causarū pure est doctiua. qz hi possūt docere causas de olbus. Quintum scilicet habere scientiam que est sui gratia maxime est in primo pho cum habeat scientiā de maximo scibili. maxime aūt scibilia sunt principia prima et prime cause qz per hoc et ex his alia cognoscūt et non ipsa per sbcta idest per pricipiata et causata ex his. Sextum scilicet habere principalez scientiam conuenit primo philosopho eo φ principalis sciarum est ea que cognoscit causaz propter quam agenda singula hec est causa finis vltimus nature. quia finis est causa causaz. finis aūt vltimus est illud quod est bonum vniuscuiusqz entis et optimū in prima natura. s. prima sba de qua prim9 philosophus considerat. Ex omnibus igitur q̄ dicta sunt patet φ nomen q̄situm scilicet sapiētia conuenit scientie quam querim9 scilicet methaphisice cum ipsa sit speculatiua primoz entium et causaz primarum eo φ bonum vltimū de quo considerat est illud cuius gratia sunt alia et etiam est principium.

Capitulum quintum quod sic incipit. quia vero non actiua z cē. Manifestat conditiones prime philosophie. quaz prima est φ ipsa non est pratica sed speculatiua. ij. φ est libera. iij. φ ē diuina. iiij φ honorabilior et dignior ceteris et φ terminatur ad scire sicut incipit ab admirari.

Primam philosophiam non esse actiuam sed speculatiuā palā est ex primis philosophantibus. nam homines et nunc et prius propter admirari inceperūt philosophari. primum quidem admirātes pautiora dubitabilia philosophati sunt d ipsis. deinde paulatim procedētes et de majoribus dubitantes ut de passionibus lune et de his q̄ fiunt circa solem et astra et de grauitate querendo causas eorum quas ignorabāt philosophati sunt eis in meritis. qui enim dubitabāt et admirantur ignorare videntur effectus causam de quo admirātur. Et quoniam philosophi inceperūt querere causas eorum de quibus admirabātur: idcirco ph9 philomitos. i. amator fabularum non quidem propter fabulos sed propter mirabilia que considerat in quibus comunicat materialiter cum fabulis: eo φ fabula constituitur ex mirabilibus: sic philosophus incipit ab admirabilibus. Si ergo ad effugādam ignoratiam eorum de quibus dubitātes admirabantur homines philosophati sūt: manifestum est φ sunt conati studere tm̄ propter scire z non causa alterius vtilitatis. qz quando vnum oppositorum per se et primo naturaliter fugitur: aliud propter se naturalr appetitur. z qm̄ inuentores prime phie studuerūt ad inueniendūz causas eoz de quibus admirabant cum ignorātiaz effugarēt: manifestuz ē eoz sciam fuisse tm̄ propter scire z non causa alterius vtilitatis. Testatur aūt. i. dat testimoniuz huic prime phie. nam fere iam inuentis ceteris sciis q̄ sunt ad necessitatē vite vel ad dilectionē operis vel ad introductionē sciē dis hec scientia īquiri incepit. Ex quo patet φ propter nullā aliaz vtilitatē q̄ritur

nisi propter scire ꝛ ideo non activa: sed speculativa censetur. Secundo palam est eam esse liberam inter scias quia liberum est quod est sui iuris. sicut dicimus liberū qui suimet et nō alterius iuris est. solo aūt hec inter scias est sui ipsius causa. quia non est ꝑpter opus. nec est descibili ad aliud ordinatum et ideo sola libera est. Tertio patet eam esse divinam cum sit libera. propter quod et iuste. i. propter sui libertatē putari debet digne non esse humana possessio idest scia primo ostēsa ab homine. liberū enim non debet esse possessio servi. natura aūt humana multipliciter serva est cum sit subiecta multis ignorancijs. et ideo hec scia cum sit libera non possidet ab homine cuius cōditio multipliciter est servilis. Quare scđz simonida. i. secundū ꝙ dicitur in poemate symonis solus deus hunc honorem habet idest hanc honorabilem scientiam. Et quis condignū sit hominez q̄rere scientiam que sibi cōpetit: tamen ille poeta dicit hominez non posse acquirere hāc scientiam. quia licet competat sibi ex naturā: tamen deus invidēs homini noluit sibi communicare eaz. ex quo accidit hominem infortunatum esse ꝙ propter divinam invidiā relictus est imperfectus ꝙ cōtradixit sibi nomē scientie tam perfecte. cuius poete dictuz verū non est: cum divino esse non conveniat invidere. sed non mirandum est si talia dicit ille poeta. ꝙ scđm proverbiū multa mētiūtur poete. Quarto manifestuz est eam esse honorabiliorē alijs sciencijs nec tali aliā honorabiliorē existimare oportet. illa enī scientia honorabilior ē ceteris que maxime est divina. qđ dupliciter potest esse primo ut dicatur maxime divina quia eaz maxime deus habet. secundo quia maxime est de divinis. sola aūt prima phia ambo hec sortita ē. nam ꝛ solus deus maxime ipsaz habet. et de divino esse principalr considerat. tractat enim de ente in quantum ens. et ideo principaliter versatur circa ens primū quod est deus. qđ tanq̄ principium quoddam videtur causare esse idest entitatem omnibus alijs entibus. necessariores ergo sunt omnes alie sciētie: tamen nulla dignior est q̄ ista. Oportet aūt eius prime phie constituere ordinem idest ipsam ordinare initialem ... terminum questionū a quibus incipit. quia incipit ab ignorātia: ꝛ terminat ad noticiam. dico aūt ꝙ incipit ab ignorātia: quia sicut superius dictum est: omnes phantes incipiūt ob admirari. considerant enim effectus quorum non cognoscūt causam. quemadmodū desiderāt automata. i. ea q̄ fiūt a casu. v.g. considerātes versionē solis aut diametri commēsurationē et non cognoscentes eorum causas mirātur. mirū enim est in prima facie si ea q̄ non sunt simplicia sed potius divisibilia et continua non cōmēsurātur quemadmoduz diameter ꝛ costa: sed cognita causa incommēsurationis ipoꝝ: cognoscit scientifice ꝙ incōmēsurabilis sunt ita ꝙ magis mirabitur vir geometricus q̄ si diamēter fiat comēsurabilis coste. Oportet igitur confirmare vos ad cōtrarium eius quo incipim9. quia sicut geometra propter ignorātiaz in principio admiratur ꝙ diameter non cōmēsuratur coste et ipsa cognita nō admirat: sed potius admiraret si conmensuraretur: sic ante cognitionē cause propter ignorātiam ē admiratio. qua cognita habetur scientia et cessat admiratio. Que quidez igitur sit natura scie q̄site. s. prime philosophie quia est scientia causarum. Et quid intendimus adipisci quia scientiaz que est propter scire et tota ista methodus querit de causis primis manifestum est.

Capitulum sextum ꝙ sic incipit. quoniam aūt manifestum ꝙ ē arum ꝛ cetera. Continet prosecutionem eorum quemadmodum sunt et necessitatē determinādi de causis entis que ꝛ quot sūt incipiens ab opinionibus illorum qui naturaliter loquendo posuerunt solam causam materialem.

Quoniam autez ex dictis in precedentibus manifestuz est q oportet nos sumere sciaz primarum causarum. Eo q scire arbitramur vnumqdqz cum primã eius causam cognoscimus: idcirco tractandum est de causis. Quadrupliciter dicũtur. quarum quidem vna est forma a qua est quidditas rei et hanc esse causaz patet. eo q per ipsam respondetur ad questionez qua q̃ritur quid ẽ res. ipsum autem quid est p̃ma questionũ. Secunda est materia quod est subiectum forme. Tertia est efficiẽs vnde principiuz motus.

Quarta vero est huic opposita sicut terminus opponitur agẽti et hec est illud cuius gr̃a agens agit tanq̃ bonuz propter qđ agit. hoc enim est finis omnis generatiõis z motus. Sufficiẽter autez de predictis causis determinatuz est in .ij. phisicorum accipiam9 tamen ea que dixerũt de his causis p̃ores philosophantes de veritate etiam perscrutãtes naturaz entium. Quis enim ipsi dicãt quedam principia et causas entis: nos tñ superueniẽtes dicemus aliquid vtile prime philosophie vel inueniendo aliquod gen9 cause quod ipsi non inuenerũt vel addendo aliquid ex quo eorum dictis magis credatur. Primorũ igitur philosophantium plurimi putauerunt solas causas materiales esse principia entium. quorum ratio fuit q illud dicunt esse elementum et principium entium ex quo existũt entia omnia quãtum ad esse et ex quo primo fiunt et in quod vltimo resoluuntur manẽte substãtia ipsius q̃uis in passionibus et qualitatibus mutet. Et quoniaz materia prima sola habet omnes cõditiones predictas: ideo ipsa tantũ causa est et principiuz entium. Et propter hec q talis natura semper conseruatur et manet q̃ est tota substãtia rei ideo nichil putauerunt generari vel corrumpi sed alterari. quẽadmodũ socratez non dicim9 simpliciter generari quando fit bonus aut musicus vel corrũpi quando perdit istos habitus eo q ipse socrates q subiectum ẽ accidẽtium predictorum manet. Et eodem modo opinantur aliq̃m esse naturaz vnam aut plures ex qua vel quibus obseruatis alia fiant. Et de pluralitate vel vnitate z de quiddi tate scilicet quid sit tale principiũ non eodem modo dicũt. Sed thales qui fuit princeps illorum qui posuerũt solam causam materialem dicit principium omniuz esse aquam asserens terram fundari super aquam. Forsitam autem hoc opinatus est quia videbat humiduz esse nutrimentum cunctorum que nutriuntur. ex eodem autem fiunt entia et nutriũtur. Et quia calidum quod fit in multis entibus fit ex humido et quia videbat animalia ex humido viuere eo q ex humido sunt. quia igitur hoc videtur esse principium et prima causarũ ex quo fiunt entia hanc accepit extimationẽ. cuius confirmationem assumpsit ex hoc q sperma omnium que generantur ex his naturaliter sunt humida. aqua vero est naturale principium humidorum sunt autem aliqui antiquiores z priores his qui nunc dicũt omnia generari ex aqua putantes idem extimãdum de principijs entium occeanum idest primaz cõgregationẽ aquarum et thetim idest deam earum fecerũt parentes totius generationis. dixerunt etiam q adiuratio et sacratio fieri debeat per aquaz deorum vocatam a poetis aquã stigen. sacramentum aũt fit per illud quod est honorabilius. tale autem est quod est antiquius istud est prius et per consequens principiuz. Si quidem igitur alia opinio fuit de principio materiali antiquior ista incertum est. tamen secundum predictum modum thales opinatus est de prima causa. Yppone vero non est dignum connumerare cum predictis propter sui intellectus paruitatem z modi ineptitudinem q̃uis idem sensit cum eis. Anaximenes autem et Diogenes ponũt aerem priorem aqua et maxime esse principiũ corporum simplicium. Yppasus autem Methapontinus et Eraclitus Ephesius dicũt ignem principium omnium. Empedocles quattuor elementa dicit principaliter z ea semper manere et nunq̃ corrumpi. sed congregatis adinuicez secundum pluralitatem ex eis fieri vnum mixtum et segregatis. quasi reductis ad paucitatem dicunt ea fieri ex vno mixto.

Anaxagoras vero etate p̃or sed scientia posterior empedoclis infinita dicit esse p̃cipia

liter scilicet infinitas partes consimiles cuiuslibet rei per quarum congregatiōem fit generatio et per disgregationem ipsarum corruptio ennuum ipsa tamen semper manere. Ex his igitur quis intelligeret solam causam materialem.

Capitulum septimum quod sic incipit. procedentibus autem sic et cetera. Declarat ꝙ euidentia rei coegit antiquos philosophos ad ponendum causam efficientem sine qua generatio et corruptio esse non potest coegit etiam ipsos ponere causam finalem quas causas anaxagoras esiodorus et permenidem posuisse manifestum est.

Procedentibus aūt ad consideratiōem entiuz euidentia rei facit sibi viam coegit q̄rere aliquam causam preter materialez dico autem euidentia rei quia si corruptio ⁊ generatio est ex aliquo vel ex aliquibus subiectis: oportet dare causam aliaz a subiecto que facit huiusmodi transmutationez, quia subiectum non potest se ipsuz transmutare lignum enim aut es non est causa permutandi se ipsuz ad aliquaz formam. non enim facit se ctum nec es statuam sed aliquid aliud est causa permutationis, quod querere est inuestigare aliud principium et hoc dicimus vnde principium motus. Igitur primi qui dixerunt esse vnam causaz tantum scilicet materialez ne paterentur difficultatem predictam propter motum vel mutationem: dixerunt omne ens esse vnum ⁊ immobile. non soluz auferendo generationem et corruptionez quia hoc antiquum ē quod omnes priores confessi sunt: verum etiam auferendo omnem transmutationem quod est principium ponendi omnia esse vnum et imobile. quibus non conuenit intelligere aliam causaz preter materialem nisi forte permenides qui in tantuz posuit aliam causaz in quantuz non vnam solam sed duas posuit causas entium. Plura vero facientes materialia principia expresse tangūt causam efficientem. quia vtuntur altero illorum quasi habente virtutem motiuaz. nam qui calidūz et frigidum materias rerum ponunt: calidūz dicunt esse actiuū. Similiter qui quattuor elementa ponunt materiaz entium ignem actiuum dicūt et alia passiua. Post hos aūt alij quesierūt causam finalem consequenter se habentem causę vnde principium motus et hoc fecerunt coacti ab ipsa veritate. per quam euidens est ꝙ principia materialia ⁊ agentia non sufficiūt generare ea que per naturaz existunt. quedam enim entia comprehēdunt siue attingunt et habent causam finalez que est bonum ⁊ complemētum ipsoruz quedam vero fiunt per ipsa nichil autem materiale ut sunt ignis terra ⁊ similia verisimile est esse finalem causam entium. nec conueniēs est predictos philosophos hoc existimare. Causa etiam vnde principium motus agit fortuito vel a casu nisi determinate agat propter finem. Cuz igitur non sit conueniēs tantam rerum quanta agitur a natura comittere automato idest casui nec fortune: rationabiliter preter materialez ⁊ agentem queritur causa finalis. Anaxagoras autem dicens intellectum esse causam efficiētem non soluz in animalibus sed etiā in naturalibus et in ordine totius vniuersi excitauit ignorantiam priorum loquētiuz preter conuenientiaz de principijs. habuit tamen causaz sue opinionis habem extra modacenuz. Sic igitur opinantes simul cum causa efficienti ponun⁹ causam finalem ex quo inest principium motus his que per naturā existunt. suspicabitur autem aliquis hesiodum quesisse primaz causam predictam vel aliquem alium qui amorem aut desideriuz posuit principium entium ut fuit permenides qui tentauit assignare de causa generatiōis totius vniuersi amorem deorum omnibus entibus prouidentem. Esiodus vero dicit chaos fuisse principium omnium entium deinde terraz latam postmoduz amorez qui omnia immortalia cō

docet cetera produxisse quasi necessariuz sit inesse rebus existētibus causam q̄ ipsas moue at et cōgregat. His igitur opinionibꝰ quomodo conuingat adhibere fidez. Et quis pri mus opināntium melius ordinauerit posterius iudicabitur.

Capitulu. viij. qd sic icipit. Quoniā vero cōtraria boīnis &c. Adiungit opinionibus poetis causaz vnde principiuz motꝰ nō vnam tantum sed plures ponendas esse et q imperfecte predicti philosophi de predictis causis loquuti sunt.

Uoniam in naturalibus rebus non solum bonum & ordinatio esse videt sed etiam contraria. s. malum et inordinatio. in tantuz q plura mala et praua repriuntur in natura q̄ bona q̄re vna ex eis non est assignanda causa cum cōtrarioꝝ cōtrarie sunt cause. Et ideo si quis dicat amorem & litem esse entiuz causas: putandum est ipm dixisse amorez esse causam bonorum litem maloruz vnde si quis accipiat non verba sed intellectū empedoclis ex verbis que tanq̄ balbuciēs loquutus est de predictis inueniet ipm sensisse amorem esse causam agaborum. i. bonoruz litez vero maloruz. Et si quis dixerit empe. posuisse bonum & malum principaliter: forsitam bene dicet. maxime si bonoꝝ omnium causa est bonuz et malorum maluz. Isti enim sicut diximꝰ tetigerāt duas causas entium de quibus in phisicis determinauimꝰ. s. materiaz et vnde principiuz motus tamen obscure et non manifeste sed potius eo modo quo in erudicti in actibus bellicis faciūt. sicut enim isti circūduci non ex sciā nec experientia sed potius casu aliq̄ndo faciunt bonos ictus: ita phi predicti causaliter vsi sunt aliq̄liter causis predictis. Anaxogoras aūt artificialiter vtitur intellectu ad generationez mundi quia quādo bene dubitat de causa necessaria eoruz que fiunt in mundo dicit intellectū prime cause esse principium ipsorum in alijs autem de quibus non dubitat aliam causam assignat q̄ intellectum. Et empedo. plus vtitur causis predictis q̄ anaxogoras non tamen sufficiēter ex eis inuenitur productio effectuum manifestorum quos dicit fieri ex amore congregāte et lite disgregāte. in multis enim dictis ipsius inuenitur q amor non solum congregat sed disgregat. quia elemētoruz partes alique congregantur ab eadem virtute a proprijs naturis. cum eadem elemēta virtute litis disgregātur. et admixta eadem virtute congregātur ad virtutem proprij elemēti. Empedo. igitur primus inter priores phos inducentes causam vnde principiuz motus diuisit eam in duas tanq̄ faciēs diuersa & contraria principia mouētia. primus etiam dixit quattuor elementa esse causam materialez q̄uis non vtitur eis tanq̄ quattuor sed potius tanq̄ duobus eoꝝ ignē dicit esse materiam alterius rationis scdm se a terra aere et aqua quibus vtitur tanq̄ vna natura sicut potest speculari ex versibus. Empedo. igit sicut diximus tot et tali modo posuit.

Capitulz. ix. qd sic incipit. leucippꝰ & collega eius. Recitat opinionem leucippi et democriti quātuz ad causam materialez & modum assignandi diuersitates entium ex ea.

Leucippus et democritus dicūt plenuz et inane elemēta esse entium. vtentes pleno tanq̄ ente & inani tanq̄ non ente. ita q vtrumq3 dicūt causaz esse materialem entium & queadmodum dicētes vnam causam materialem generāt alia ex passionibus ipsius videlicet ex raro et denso: ita isti ex pleno et inani cum rysmo idest figura et diatigi idest ordine & tropi idest passione tanq̄ passionibus pleni et inanis dicūt oīa fieri. Differentie omnium predictaꝝ passionū scilicet figure. ordinis & passionis patēt exēplo

differt enim figura .n. a figura .o.n.a. autem ordine .z.ob .n. positiõe. de causa vero vnde principium motus quomodo inest entibus tam isti q̃ alij neglexerunt. de duabus igitur causis scilicet materiali et efficienti tantum ab illis est questum.

Capitulum .x. quod sic incipit in his autem et ante hoc et c. Recitat opinionem pictagoricorũ ponentium mathamatica esse principia rerũ nõ omnia sed numeros et passiones numerorum.

In his autem p̃dis et ante hos pictagorici nutriti mathematicarũ predixerũt principia ipsorum causas omnium entium et quoniam numeri materialr̃ sunt primi inter mathematica. ideo sunt principia primitiua mathematicorũ q̃ aliorum. Et hoc confirmabant dupliciter primo quia in numeris magis reperiebãt similitudines eorũ que existũt et eorum q̃ fiunt q̃ in igne aqua et terra. Quedam enim proportio seu passio numerorum assimilatur iustitie quedam vero anime et intellectui. quedam aũt tempori et sic de alijs. Secundo quia rationes et passiones armoniarum atq3 proportionũ prius reperiũtur in numero quibus alia entia assimilãtur eo q̃ consistũt in quadam armonia atq3 proportione suarum partiũ sicut totum celum et quecũq3 entia sunt inanimata in quadam armonia consistunt. cuiusmodi signum pictagorici assignauerũt seu acceperant ex perfecti numeri comparatione ad eius perfectum. nam denarius perfectus ẽ cum oẽs numerũ comprehendat. celum autem quod continet visibilia et inuisibilia est perfectum inter entia. Et ideo consistit ex speciebus quarum quattuor sunt manifeste duodecim vero ex motu planetarum octo ex motu stellarũ fixarum .ix. ex motu diurno .x. vero dicũt ex antigono. idest ex contra mouen ab an quod est contra et tono. sed de his strictus alibi determinatum est a nobis. Sed cuius gratia superaccimus huic opinioni istud est. s. ut accipiamus que principia isti ponunt et q̃ principia dicta ab eis cadãt in causas predictas. Propter quod sciendum est duas esse opiniones pictagoricorũ de p̃ncipijs quidam enim ipsorum putant numeros esse quasi materiam existentium passiones atq3 habitus rerum ita q̃ vnum ratione paris et imparis quorũ impar est sicut finitum par vero sicut infinitũ eo q̃ eius diuisio non existat nisi perueniat ad impares et etiam numeri pares per ordinem adiuncti vnitati semper redeunt aliam et aliam figuram in infinitum ut dicitur in .iij. phisicorum sunt ex quibus fiunt res. par enim et impar sicut vnum numerum faciunt: ita vnum ens sicut numeri consurgũt ex vnitate ita possunt esse principia entium per quod sicut dictum est totum celum vnum numerum esse dicunt. Eorundem autem pictagoricorum alij dicũt principia esse .x. ordinata secũdum quandam combinationem positum et priuatum ita q̃ primum est finitum et infinitum .ij. impar et par .iij. vnum plura .iiij. dextrum sinistrum .v. masculus femina .vj. quies motus .vij. rectum et curuum .viij. lux tenebra .ix. bonum malum .x. quadrangulus et longius altera parte. cui opinioni consensit almeon troctanitis ita q̃ ab istis hanc opinionẽ accepit vel isti ab eo. fuit enĩ contemporaneus pictagore existenti iam seni. dicens autem consimiliter istis de principijs in hoc differt ab eis quia multa animato ait esse ex duobus. s. sensibili et insensibili. tamen possunt non determinatas contrarietates et incerto numero sed quascũq3 et indeterminate esse principia rerum. pictagorici vero enumerauerũt q̃ et quot contrarietates sunt principia.

Ab his autem duobus licet possimus accipere q̃ principia sunt cõtraria tamen non est plane determinatum ab eis qualiter reducãtur ad predictas causas. Videntur ipsa reducere ad causam materialem eo q̃ dicũt substantiam entium constitui et plasmari ex ipsis tanq̃ ex eis que insunt quod est proprium materialis principij. Antiquorum igitur dicentium plura esse principia elemẽta nature ex his possumus speculari intellectum.

Capitulum. ij. qd sic incipit sunt autem aliqui &c. Recitat opinionem quorundam loquentium de toto ente tanq̃ de vna singulari natura ostendens quantum pertineat ad propositum de causis o primo ipsorum & recolliges sumatim opiniones superius positas.

Sunt autem aliqui qui de toto ente loquuntur tanq̃ de vna natura singulari licet non eodem modo nec eam bene nec etiam sicut contingit. nec loquuntur de principali quia auferunt modum q includitur in diffinitione nature. Ad presentem igitur speculationem q̃ est de causis non est ita conueniens eorum sermo sic sermo quorundam dicentium ens esse vnum. generant tamen multa alia ex illo vno quia isti saluant motum illi vero dicunt esse ens esse immobile conuenit principali speculationi eorum opinio in quantum de causis faciunt mentionem. Nam permenides qui fuit vnus illorum aliqualiter tanq̃ omnia esse vnum secundum formam. Melisus autem omnia esse vnum secundum materiam & quia forme conuenit finitas: ideo permenides dixit ens esse finitum. quia vero materie conuenit infinitas: ideo melisus dixit ens esse infinitum. Zenophanes vero prior istis cuius permenides fuit discipulus dicens omnia esse vnum nichil plane locutus est de materia vel forma: sed respiciens ad celum tanq̃ ad totum ens dixit ipsum esse vnum secundum deum. Hi igitur preter mittendi sunt specialiter zenophanes et melisus quia equaliter agrestiores idest nimis rudes fuerunt. Permenides autem magis videtur secundum rationem loqui quia cum ipsis dicat omne quod est preter ens esse non ens et nichil sicut diximus in phisicis tamen coactus sequi apparentia et reddere rationem ipsorum quelibet secundum rationem vnum sunt tamen secundum cognitionem sensitiuam plura sunt duas causas & firmamentum terre quam dicit non esse ens. Ex dictis igitur predictorum sapientum qui consentiunt rationi accepimus quedam principia quia a quibusdam primis accepimus principium materiale esse corporeum. quorum quidam vnum. quidam vero plura materialia principia dicunt a quibusdam cum materiali causa accepimus illam vnde principium motus & hanc ab aliquibus ipsorum vnam ab aliquibus vero duas. Itaque vsque ad ytalicos omnes mediocriter dixerunt de causis predictis. Ipsi tamen ytalici sicut diximus sic vsi sunt duabus causis quia aliqui eorum causam mouentem dicunt duplicem esse. Pictagorici vero duo principia dicentes tamen apponunt quia finitum & infinitum q̃ competunt numero dicunt esse causam materialem entium. De eo vero quod quid est. i. de causa formali valde simpliciter tractauerunt superficialiter diffinientes dicendo quod cui primo adaptabatur aliquod diffinibile illud erat terminus & diffinitio eius. v. g. si duabus adaptetur duplicitas hoc erit quiditas & diffinitio eius sed fortasse non idem est esse duplo & duplicitati propter quod sicut diffinientibus contingit dicere vnum esse multa et hoc accidit philosophis predictis. a prioribus itaque tot et talia accepimus.

Capitulum. xij. qd sic incipit. post dictas vero philosophias et cetera. Recitat opinionem platonis quantum ad naturam entium & positionem principiorum ostendens in quo communicat & in quo differt a pictagoricis & in quo genere cause posuerit principaliter.

Post dictas vero philosophias platonis superuenit sequens pictagoricos in multis aliquid tamen propria preter ipsorum doctrinas tangens consentiendo cratilo & eraclito dicentibus omnia sensitiua esse in continuo fluxu nec de ipsis posse scientiam existere Consentiendo autem socrati circa moralia intendenti & nichil determinanti de natura secundum sequenti aliquod vniuersale in naturalibus atque firmanti primo intellectum circa diffinitiones ita suscepit vniuersale propter rationem diffiniendi quia putauit impossibile assignare rationem communem & diffinitiam

de aliquo sensibilium que continue transmutantur sic itaq; plato posuit quedam vniuersalia que vocauit ydeas et species entium ex quibus et secundum se omnia sensibilia dicuntur et secundum illorum participationem inferiora vni voce habent naturam. quod autem participationem transmutauit nomen loco mutationis posuit participationem. Utriq; tamen omiserunt quererean sit hec mutatio seu participatio. Amplius autem plato posuit res mathematicas intermedias ydearum et sensibilium tanquam differentes ab eis. a sensibilibus quidem differunt quia sempiterna sunt et immobilia ab ydeis autem quia multe res mathematice sunt sub vna specie. ydea vero vnius speciei vnica est. Quoniam autem ydee siue species sunt cause entium: ideo plato et putauerunt principia ydearum esse principia formalia entium. magnum vero et paruum esse principia materialia itaq; substantia rerum formaliter erat ex participatione ydee tanquam vnius participabilis a pluribus. vnum enim quod est principium numeri plato dixit esse substantiam cuiuslibet entis itaq; non aliud est in aliqua re vnum et aliud ens sed potius idem est ens et vnum. Ex parte etiam cause materialis ponit plato sicut pictagorici aliquem numerum scilicet dualitatem. Differt autem ab eis dupliciter primo quia ex parte materie quam diuisit in duo videlicet in magnum et paruum posuit infinitatem et hoc fuit proprium eius. pictagorici ex parte materie posuerunt finitum et infinitum secundo differt ab eis quia numeros siue ydeas dicit esse aliquod separatum a sensibilibus et res mathematicas medias dicit ydearum et sensibilium. pictagorici dicunt numeros esse res ipsas et mathematica intermedia non posuerunt. ratio vero propter quam plato non posuit ydeas siue numeros tanquam causas formales separatos a rebus fuit perscrutatio diffinitionum quia diffinitio conuenit rei propter formam et quidditatem permutabilem sicut dialetica quam priores ignorauerunt et ideo de diffinitionibus non curauerunt. Dualitatem vero posuit ex parte materie eo quod omnes res sensibiles ex ea generantur. omnes enim numeri idest omnes res numerate extra primos idest propter ydeas generantur ex aliquo materiali et ex ydea tanquam ex aliquo emagio idest tanquam ex aliquo exemplari. Uidetur autem econtrario dicendum videmus enim ex eadem materia multa fieri diuersificata forma plato autem ex eadem forma dicit multa fieri diuersificata materia exemplificans dictum suum ex habitudine quam habet agens tanquam forma adaptans tanquam materia verbi gratia masculo ad feminam. nam masculus multas implet. femina a multis vero non impletur tanquam si causa formalis et efficiens sit vna materialis vero plurificetur igitur sic dixit de causis palam autem est quia plato solum duabus causis est vsus scilicet formali a qua accipitur quidditas rei quam vocauit formam cui attribuitur vnitatem et materiali tanquam subiecta formis reperitur in sensibilibus itaq; ex parte formalis cause quam vocauit ydeam posuit vnitatem in qualibet natura specifica ex parte vero materie dualitatem quam dixit magnum et paruum propter maiorem et minorem dispositionem materie. Amplius bene et male idest finalem causam posuit in entibus dicens quod bona materie dispositio materie est causa ipsius bene et praua ipsius male de qua tamen finali causa quia priores philosophorum sicut empedocles et anaxagoras quemadmodum superius diximus magis inuestigauerunt.

Capitulum decimum tertium quod sic incipit. breuiter igitur et capitulariter et cetera. Colligit sumatim opiniones antiquorum ostendens quod non posuerunt plures causas quam quattuor de quibus dictum est in phisicis nec tamen de finali causa proprie sunt loquuti.

Rebiter igitur pertransiuimus qui philosophi et quomodo ipsi locuti sunt de principijs a quibus tamen habemus quod non sunt plures nec alie cause quam iste que a nobis in phisicis determinate sunt ydem philosophi debiliter tetigisse videntur. Et enim quidam ipsorum principium rerum dicunt aliquid velud materiam sive vnam sive plures sive corpoream ut Empedo. quattuor elementa. Anaxa. partes similes et quicunque alij aliquod elementorum vel medium ipsorum dicunt esse principium rerum: sive incorpoream ut plato magnum et paruum et pictagorici numeros. alij vero causam vnde principium motus apponunt sicut qui amiciciam litem amorem vel intellectum dicunt esse principium. Quod autem quod erat esse. i. causam formalem a qua est principaliter substantia rei nullus plane assignauit. quamuis etiam melius tangant platonici qui ponunt speciem et ydeam esse causam rerum. non enim existimant ydeam esse causam materialem cum debet esse specificum in causam vnde principium motus quia magis ex ipsa prouenit imobilitas rei et esse in quiete quam motum eo quod ydea largitur vtrique rei quidditatem que consistit magis in facto esse quam in fieri. Ydearum autem vnaquaque consistit in vnitate. cuius vero causa est actus transmutationis et motus. i. causam finalem aliquomodo tetigerunt antiqui aliquomodo non. quia non dixerunt de ea secundum quod nata est esse causam dicentes enim intellectum aut amicitiam causam esse tanquam quoddam bonum non estimant hoc bonum esse causam finalem cuius gracia alia fiunt. sed potius causam efficientem a qua sit principium motus in alijs similiter dicens ydeam a qua est vnitas et entitas rei esse bonum ipsius dicunt eam esse causam substantialem et non finalem cuius gratia fiunt res. quare accidit eis dicere et non dicere bonum esse causam finalem. Quod quidem igitur recte determinatum sit a nobis de causisque et quot sunt omnes testimonium sunt omnes priores valentes tangere aliam causam preter quattuor quia tamen querenda sunt principia in hac doctrina ut cognoscamus de ipsis vel omnibus vel aliquibus ipsorum pertranseundo quid vnusquisque predictorum philosophorum dixerit tangamus dubitabilia circa eorum dicta.

Capitulum decimum quartum quod sic incipit quecunque quidem igitur et c. Improbat opinionem ponentium vnum principium materiale tantum et hoc esse corporeum.

Quicunque quidem dicunt omnia esse vnam quandam naturam et hanc ponunt ut materiam eius cum corpoream et habentem magnitudinem multipliciter delinquunt.

Primo quia existentibus quibusdam incorporeis infra ens non assignant elementa ipsorum sed tantum elementa corporum. ij. de generatione et corruptione cognantes reddere causam et tractantes naturaliter de omnibus entibus auferunt causam motus cum tamen natura sit principium motus Tertio peccant quia nullius rei assignant causam formalem a qua tamen tota substantia rei dependet. Quarto quia quadam facilitate dicunt quodlibet simplicium corporum excepta terra esse principium entium. nec considerant quod vtrumque ipsorum ex allo generatur. dico autem simplicia corpora ignem aquam terram et aerem quorum aliqua fiunt ex alijs congregatione sive condempsatione vt aer ex igne condempsato et aqua ex aere. et terra ex aqua. econuerso disgregatione fit aqua ex terra. aer ex aqua. ignis ex aere. quia itaque ex inuicem fiunt condempsatione et rarefactione aut equaliter omnia debent composui principia aut nullum ipsorum. Amplius multum differt quomodo hec ponuntur principia secundum prius et posterius. quia que priora sunt quantum ad fieri posteriora sunt quantum ad naturam et econuerso quantum autem ad fieri aliqualiter videtur habere prioratione elementi illud ex quo primum fit per condempsationes ipsius. tale autem principaliter est

quod minimuz illarum partium et subtilissimuz est corporeum ut ignis et ideo quo ad fieri ignis videtur esse primuz elemētum omnium. unde quicūqz ponunt ignem principiū maxime concordāt huic rōni. Quilz etiaz qui opinatus est vnuz corpus esse elementuz omnium confessus est ipsum esse tale. s. subtile ex cuius condempsatione alia fiant. et ideo nullus ipsoruz posuit solam teraz esse elemētum propter magnitudinez suarū partiū. Nō libet aūt trium elemētorum accepit quedaz iudicem. i. ab aliquo iudicatum est ipsuz esse elementuz omniuz. sed quare nullus philosophus posuit terrā elemētuz cum multi homines dicāt omnia fieri ex terra. et esiodus dicat terrā factam esse primaz inter corpora. ita q hec opinio antiqua et popularis esse videt. si enim scōm hanc rationē qua dictum est illud debere esse elemētum quod est subtilissimuz corporum debet aliquod poni elemētum: nullus recte opinatur nisi qui ponit ignem principium omnium cum solus sit subtilissimus inter corporeo. Si vero illud est prius natura et perfectiōe quod est posterius generatione cum digestum z contrictum seu dempsum posterius sit generatione. vt dicitur. iiij. methaph. e: tale. s. spissum magis erit principium tanq̄ prius naturaliter q̄ subtile ita q aqua prior erit s naturam aere cum sit dempsior et eadem ratione terra prior erit q̄ aqua. De ponentib9 igitur vnam causam materialem hec dicta sunt.

Capitulum decimum quintum quod sic incipit. Idem aūt et si quis plura ponit et c. Improbat opiniōes ponentium plura principia materialia specialiter empedoclis deinde anaxagore ponēti plura materilia principia.

Quemadmodū empe. dicit. iiij. elemēta esse: Accidūt incōueniētia, nūc dicta et quedam alia propia ei9 dictis contraria q̄sunt hec q̄ enī ex inuicē generātur non pnt esse principia cum sint corruptibilia p̄ncipia āt oportet manere semp z qz elemēta dicūtur generari ex īnuicē ita q non semp manet ignis nec terra idem corpus. ideo non pnt esse principia prima. dictū est aūt hoc in phicis. Preterea de causa mouēte vtruz vna aut plures sint non ē recte nec rationabilr dictū ab ipo. Preterea sic dicētes totalr auferūt alteratiōez ita q nec calidum ex frigido nec ecōuerso. Alteratio enī reqrit vnuz sbm qd possit saluari sub duobus cōtrarijs successiue. empe. non ponit aliq̄m vnā naturā coēm igni z aq̄ et alijs elemētis q̄ natura mouēs eadez suscipit cōtrarias q̄litates z non pōt saluari aliq̄ alteratio in rebus. Anaxa. āo duo principia. s. vnuz vū p̄ncipiuz mot9 vocās ipm intellectū z aliud partes similes tanq̄ materiā rerū magis vr loqui s rōnem q̄uis non dearticulauit. i. determinauit clare de ipis sz secut9 ē dicē s has causas tales esse ex necessitate nature. Preterea absurdū ē dicere oīa fuisse pmixta a p̄ncipio rerū z nullum huisse distinctū. Preterea necesse est impermixta existere ex quibus fiat mixtio eo q mixtio prius fuit ex non mixtis q̄ eo. Preterea non potest esse verum omnia fuisse permixta in quodam esse confuso quia nō ē aptum natuz quodlz misceri cuilibet sicut sonus nō est aptus misceri anime.
Preterea quecūqz possunt od inuicem permisceri possunt ab inuicē separari eo q eorūdez est mixtio z separatio sed non omnia possunt separari ab inuicē sicut passiōes et accidentia nō possunt separari a substantia ideo non possunt eidem admisceri tamen si quis determinate prosequitur intentionez anaxagore z incipiat quid vult dicere forsam apparebit rationabiliter loquēs quando enim nullum erat actu discretum. manifestum est q tunc non poterat predicari aliquid actualiter de illo subieto in quo nichil erat distinctum non enim poterat dici albuz vel nigrū uel alio colore coloratū quia nulluz habebat colorē actu distinctum si eni verificari potuisset de illo sbo quod esset coloratū aliquo colore: huisset aliq̄m colorē actu

distinctū. Similiter nec poterat dici sapiduz aliquo sapore uel dispositū aliquo accidēte propter eandem rationem. nec etiam poterat dici distincte esse quid. i. substātia nec quale nz quantuz quia propter mixtionem confusam nichil erat in eo distinctum. dicit etiā anaxa. oīa fuisse permixta preter intellectum quē solum ostēdit fuisse impermixtum et purum. Ex his aūt accidit ipsuz dicere duo principia quorū vnum simpliciter impermixtum dicit scilicet intellectum alterū autem quidem indeterminatum quale nos putamus materiaz ante ꝙ determinetur per participatiōem forme et ꝙuis ipse nec plane nec recte hoc dicat: videtur tamē vele dicere aliquid simile dicto posteriorꝝ qui nūc materiale principiū ponūt de se indistinctū verum hoc dictum soluz propriuz est eorꝝ qui de gñone et corruptione et motu causas quesierunt quia isti tm̄ querunt pncipia et causas sbē generabilis et corruptibilis ac mobilis.

Capitulum. xvj qđ sic incipit. quicūqz ergo de omnib⁹ existentib⁹ et c̄. Improbat opinionez pictagoricorꝝ ostendit primo ꝙ ptinet ad methaphisicuz perscrutari de ea. ij. in quo comunicet in quo differat ab opinione materialiū. iij. insufficiētiaz ipius declarat primo itaqz ostendit ꝙ pertinet ad methaphisicum considerare opinionem pictagoricorum dicens.

Uicumqz de omnibus entibus tam sensibilibus ꝙ insensibilibus pscrutantur sicut pictagorici qui ponunt quedam esse sensibilia. quedam insensibilia aliquo modo de omnibus faciunt theoricam idest de toto ente considerāt. propter ꝙ methaphisicus cuius perscrutatio versatur circa omnes magis circa eorum opinionem immorabitur ut cognoscat quid bene et quid non bene dicāt ꝙ circa opiniones aliorum qui non loquūtur nisi de ente sensibili. Tertio ostēdit in quo pictagoricorum opinio differat et in quo conueniat cum his qui naturaliter locuti sunt dicens. pictagorici qui vsi sunt principijs entis extraneea phisiologis idest aliter ꝙ naturales. cuius causa est quia acceperūt principia sensibiliū non esse sensibilia sed insensibilia quia numeros dicūt esse principia qui sunt de genere mathematicorum mathematica autez omnia preter ea que pertinent ad astrologiam sunt sine motu sensibilia vero omnia vident esse cum motu et ideo naturales posuerūt principaliter sensibiliū esse aliqua que non sunt sine motu. In hoc conueniūt aliquo modo pictagorici cum naturalibus ꝙ disputant et tractant de omnibus naturalibus sicut et naturales simpliciter generāt celum idest dicunt celuz genitum obseruāt etiam accidentia passiones et operationes circa partes celi et assignant causas ipsorum quasi consentientes naturalibus in hoc quod dicūt ens esse aliquod sensibile et sub isto comprehendi celuz. causas vero et principia huius entis dicūt sufficientia esse non solum ad causandū inferiora sed etiam supiora z magis conuenientia ꝙ sint rationes causarum quas ponūt naturaliter loquentes de principijs entis. Tertio declarat insufficientiā opinionis supradicte dicēs ex quo tamen modo motus inerit rebus ex sola suppositione paris tanꝙ infiniti et imparis tanꝙ finiti aut quomodo est possibile saluari generationem et corruptionem sine motu aut quomodo fiūt operationes ex motu corporum celestium non dicunt. Amplius autem insufficiens est opinio eorum ponens numeros esse principia quia nō potest eis assignari causa de natura corporum naturalium. nam siue quis concedat his corpora habentia magnitudinem posse fieri ex numeris siue ipsi hoc pbent non tamē poterit reddi causa quare ꝙdam corpora sūt le

sta et quedam grauia eo quod principia que supponunt nullum assignat magis proprium cor poribus mathematicis quam sensibilibus nec econuerso vnde ipsi nichil dixerunt de igne terra et aliis elementis habentibus proprias differentias sic nichil existimo eos dicere proprium de sensibilibus. Amplius quomodo contigit numerum et eius passiones esse causas eorum que erunt circa celum et circa terram que sunt loca diuersa et etiam eorum que facta sunt ab initio et que nunc fiunt et que sunt tempora diuersa. dicunt enim eundem et non alium esse numerum ex quo totus mundus consistit quod videtur impossibile quia ab ipso non potest causari diuersitas tanta entium quantam videmus in locis diuersis. Nam in hac parte mundi est opinio .i. incertitudo et tempus .i. successio et iniusticia .i. inequalitas et discretio aut mixtio .i. quedam entium multitudo permixta seu confusa quorum omnium partium est desuper aut subtus .i. in locis superioribus aut inferioribus. Cuius diuersitatis demonstratio non potest assignari dicendo quod vnumquodque istorum est numerus.

Preterea accidit numero in hoc loco inferiori esse pluralitatem multitudinum factarum quarum passiones diuersificantur secundum diuersitatem locorum et ideo mirum est si idem numerus est in celo et in terra qui sit causa vniuscuiusque entis et non sit alius numerus preter vnum ut dicunt pictagorici. plato namque qui existimauit numeros esse causas rerum alium dixit numerum in superioribus quia intellectuales numeros causas dicit celestium sensibiles vero causas sensibilium. De pictagoricis quidem nunc dimittatur et sufficiat quod dictum est.

Capitulum .xvij. quod sic incipit. qui vero ydeas posuerunt. Improbat opinionem platonis ponentis ydeas esse causas rerum ostendens primo insufficientiam positionis ipsius. ij. inconuenientiam que sequentur ad ipsum. iij. ad inutilitatem ydearum separatarum insufficientiam positionis platonis dicens.

Qui vero ydeas posuerunt primo quidem querentes assignare causas sensibilium attulerunt quedam alia separata equalia numero sensibilibus. Et quidem tale est inconueniens quale esset si quis vellet numerare et numerata per plura vel equalia ipsius putando quod per pautiora non possit assignare numerum eorum. hoc enim modo platonici querentes causas sensibilium assignauerunt fere tot vel non pautiores species quot sunt nature sensibiles in quorum noticiam conati sunt deuenire mediantibus speciebus. putauerunt enim quod in quibuslibet sunt aliqua plura vnius nature eis respondet aliquid omnino vnum .i. aliquid vnius rationis ita quod tam substantiarum sensibilium vnius rationis quam sempiternarum est vnum in multis .i. vna ydea separata a multis. Amplius autem secundum nullum modorum per quos dicunt ydeas esse videtur vera esse positio ydearum ponunt enim ydeas ut possit fieri diffinitio et ratio sillogistica de entibus. Cum igitur ex particularibus non possit fieri sillogismus non est possibile ex ydeis quas dicunt esse quedam particularia fieri rationem sillogisticam. Preterea non solum ydee erunt substantiarum sicut ipsi putant sed etiam accidentium et omnium horum possunt esse ydee quorum sunt scientie et scientie possunt esse non solum substantiarum verum et accidentium in quibus potest reperiri vnum abstractum a multis et etiam negationum quarum est necessaria causa. Preterea non est verum illud quod dicitur de sintelligentia videlicet quod non contigit intelligere aliquid nisi sit incorruptibile quia fantasma cum sit aliquid corruptibilium est intelligibile. Intellectus enim sic se habet ad fantasma sicut sensus ad sensibilia.

Secundo inconuenientia positionis ostendit dicens. Quod certissime rationes quorundam platonicorum ponunt ydeas esse iter ea que sunt respectiua nam habent aliquod genus secundum se absolutum. Alii vero ipsorum preter genera

larem holem et intentionē comunem hominis q̄ predicatur de particularibus dicūt esse hominē separatū tanq̄ tertiuz a p̄dictis et omnino ponentes ydeas aufferūt diffinōnes propter quas dicunt ydeas esse quia cum ponāt ydeam esse aliquid p̄ticulare sicut et ea quorum sunt ydee p̄ticularia sunt in quibus dicunt vniuersale esse ꝛ ideo dicūt nichil esse diffinibile cum singulare non diffinatur. ¶Preterea accidit dualitatē quam ponūt ex parte materialis principij scilicet magnum et pauum non esse p̄ma in ratione principij ꝫ potius numerū q̄m dicūt esse ydeas q̄ sunt priores magno et paruo ita ꝙ aliquis numerus scilicet ydealis prior erit dualitate. ¶Preterea accidit eis dicere qđ est per se et absolutum .s. substātiam esse ad aliquid relatum q꞉ ydea substātie est absoluta cum sit substātia et tñ est rellata cum sit p̄ticipata. multa etiam opposita veritate principioꝝ sequentē opiniones loquentium de ydeya. ¶Preterea scđm coniꝫ dicta non solum substātiaꝝ sed etiam multoꝝ alioꝝ sunt ydee dicūt enim omnium illorum esse ydeas quorūcūqꝫ potest esse vnus conceptus comunis et etiam quorum possunt esse scīe que ambo non solum substātiaꝝ ꝫ etiam accidētium esse possūt. Accidūt autem eis multa talia incōuenientia. necessariū est enim scđm eoruꝫ opiniōnem ydeas esse non accidētium sed tantum sbārum quia secūdum eos non participātur per accidēs sed per se. ab his quoꝝ sunt ydee. de quibus etiam p̄dicatur per se ꝛ non scđm accidēs de subiecto ydea āt accidētis si ponatur participabilꝫ non per se sed per accidēs ut si aliquis participat ydeam dupli cui accidit esse sempiternā: participabit etiam ydeam sempiterni quia accidit duplo sempiternū esse. soli9 igiꝫ substātie erit ydea. ¶Preterea hee substācie q̄ sunt hic et sustācie q̄ sunt in ydeis sbām assignant et si eiusdem rationis sūt. poterit ab eis abstrahi aliquid commune ita ꝙ et ydearum et p̄ticulariū quoꝝ sunt ydee erit quedam alia ydea. nec potest dici hoc non esse propter hoc ꝙ substācia particulariū est corruptibilis et substācia ydeaꝝ incorruptibilis q꞉ si dualitatib9 corruptibilibus est vna ydea cum dualitatibus sempiternis eo ꝙ sūt eiusdē rationis sbāꝝ corruptibilium et incorruptibilium sbē scilicet yde particularium quaꝝ est ydea cum sint eiusdem rōnis erit alia ydea communis Si vero non ē eiusdem ratōis substāña in his quoꝝ est ydea et ipius ydee: equiuoce dicētur sbā de eis cum non sit aliquid reale commune ipoꝝ. v.g. si quis dicat caliam et lignum esse hominem. Tercio inutilitatem ydearum ostēdit q̄ triplex est prima ꝙ dō dubitabit aliquis q̄ sunt vtiles ydee reb9 sempiternis et etiam corruptibilib9 cum non sint causa motus qui potest reperiri in sempiternis nec sint causa transmutatiōis q̄ est in rebus corruptibilibus. Secunda inutilitas ydearum est q꞉ nichil auxiliātur ad sciaꝫ illoꝝ quoꝝ sunt ydee q꞉ vnumq̄dqꝫ scitur per aliquid sibi simile ydea āt cum non sit in his quoꝝ sunt ydee sed potius separate ab eis non sunt eorum substāña. Tertia inutilitas est quia non conferunt ad esse rerum cum non insint scđm rem participātibus eas illud āt qđ confert esse alicui debēt inesse sicut albedo debet inesse rei q̄ per eius participatiōeꝫ est alba. ratio autē ponens ydeas esse per participationē valde mobilis est .i. faciliter improbabilis q̄ anaꝫ. primo eudoxus et alij posterius dixerūt cōtra quē facile est colligere multa imposibilia. nec ex ydeis possunt alia esse secundum ullum modum q̄ consueuerūt a platonicis assignari.

Capitulum.xviij.quod sic incipit dicere vero exempla esse ꝛ.c̄ Improbat.vj.rationibus opinionē platonis dicentis ydeas esse quedam exempla.

Icere ydeas esse quedam exempla ad quasdam formas quib9 inferiora partici- d pant vaniloquium est et simile methaphoricis poeticis. illud enim quod fieri potest per agens absqꝫ aliquo exēplo non ē necesse fieri presupposito aliquo exēplo natura li aūt talia fiūt. quia nullum agens naturale agit respiciēdo ad ydeas. cōtingit enim esse

et fieri aliquid simile agenti absq3 exemplari quare z existente et non existente socrate
separato tanq3 quodaz exemplo fieri potest aliquis talis qualis est socrates. Pre
terea si quelibet res sit ad propriuz exemplar socrates qui sit presupponeret socratem
sempiternuz tanq3 propriuz exemplar. et quia ipse sit homo bipes z animal presuppo
neret exemplar hominis qd est anthoatropos z exeplar bipidis et animalia ita q eius
dem rei erunt exemplaria plura. Preterea ydee erunt exemplaria sensibilium q
ipsarum erit aliquod exemplar. s. genus ita enim pticipant species genus sicut sensi
bilia spem. z ideo si spes participata est exeplar z ymago exemplar quidez sensibilium
et ymago generis ymago, aut est quid productum qd plato non concessit de ydeis.
Preterea impossibile est substatiaz separatam esse ab eo cuius e substatia et ideo, si y
dee substatie sunt non possunt esse exempla separata a rebus. Preterea in phedone
dicit plato ydeas esse causas rerum quatum ad esse et fieri quod non videtur verum
quia ydeis existentibus non fiut res participates naturaz ydearum nisi sit aliqua cau
sa mouens et efficies quaz causam non dicut esse ydeam sed solum sit causa exempla
ris et non efficiens. Preterea si ydea est causa exemplaris oim que fiunt nichil
poterit fieri cui non respondeat ydea tanq3 exemplar quod falsum e quia multa fiunt
per artem ut domus z anulus quoz non sunt ydee. palaz igitur q contingit multa es
se z fieri pter causas alias.

Capitulum. xix. quod sic incipit. amplius si sint numeri z c. Improbat sex rationi
bus opinionez predictam quantuz ad hoc quod ponit ydeas esse numeros z duabus
rationibus quatum ad illud quod dicit magnitudines habere principia.

Icere ydeas esse numeros z eas esse causas impossibile videt quia si nume
ri sint alij in ipsis ydeis z alij in sensibilibus ita q hic numerus sicut homo sep
tius z alius ab eo sit socrates alius vero calias illi non poterut esse causa isto
rum quia non differt verum illi sint sempiterni z isti non nec sufficit ad rationem cause
di sempiternitas illorum ex quo vtriq3 sunt numeri. Si vero dicatur q sensibilia con
sistunt quia in eis sunt rationes numerorum sicut proportio musica ex rationib9 nu
merorum consistit manifestuz est q aliquod vnuz tanq3 subiectuz seu materia subest
cuius tales numeri sunt ratio tanquam ipsi numeri ydeales sunt rationes alicuius ut
potius dicantur rationes alterius q substatie rerum. v. g. si calias existat ex quattuor
elemetis cuius natura dicetur esse quedaz ratio seu proportio in numeris. i. quattuor
elementis. z eodem modo antropos idest homo ydealis erit quedam proportio quo
rumdaz numerorum z non erit numerus sed potius res numerate si ex ipso dicantur
esse homines sensibiles tanq3 ex numeri proportione. Preterea ex multis nume
ris fit vnus numerus ut senarius est ex binario et quaternario ex pluribus at speciebus
non fit vna ergo si ydee sunt numeri cum sint spes non poterit ex pluribus ipsarum fi
eri aliquod vnum et si dicatur q non ex numeris tanq3 ex numeris sed tamq3 ex vni
tatibus fieri aliquid quomodo dicimus millenariu costitui ex vnitatibus quomodo se
habeant vnitates. Si enim sunt eiusdem spei multa incouenientia accidunt videlz
q ex his que sunt vnius spei fiunt multa diuersarum specierum nihil eis addito cum
non sint alterius speciei ronale est q vnitates non dicatur specifice ab inuicez impossi
biles existetes nisi sint coniiicte aliquibus per q conferat. Preter ea si ydee sunt
numeri res sensibiles erut res numerate z per consequens sut alij numeri cum neces
se sit ponere aliud genus numerorum circa qd uersatur arithmetica diuersum esse ab
ambobus z intermedium ipsorum erunt tres differetie numerorum q platonici non

ponūt. Preterea si numerus rerum sensibilium ut puta dualitas duorum sensibilium causat ex ydeis q̄ sūt numeri poterit causari ex dualitate q̄ ē pmus numer9. ⁊ sic vnitates que sunt in dualitate sensibili causantur ex dualitate numerorum ydealium qḋ est impossibile q2 vnitas cū sit prior dualitate non pōt causari ex ea. Preterea numerus ex vnitatibus colligitur et causatur. ⁊ ideo non potest ipsorum esse causa. Preterea si vnitates numerorū ydealiuz inter se differant et cum hec sint causa sensibilium oportet eas dicere ita esse causas vnius sensibilis quemadmodum sunt q̄tuor aut duo elemēta. elemētoꝝ aut signat qḋdaz corp9 comune ſ; potiꝰ a vnūqḋq3 ipsoꝝ signat rōnez corporis determinari vz ignis uel terre uel alicui9 similiūsiue ponat aliquod corpus comune omnibus elementis siue non. Cum igitur plato dicat qḋlibet sensibiliū fieri ex numeris ydealibus tamq̄z ex vno principio habente partes similes sicut est ignis aut aqua nō potest numerus ydealis habere vnitates differentes ſ̄ rationem. si uero numeri ydeales sint admodum alicuius materialis habentes partes similes ipe non erūt substantie rerum q2 substantie principaliter sunt a formis. Manifestū ergo qḋ si aliqḋ bonū sepatū ē pncipiuz in q̄tū bonū nō pōt eē pncipiū in q̄tuz numer9. quia ipsū bonū multipliciter dictuz. s. vnum. numero. spē ⁊ genere non potest alter esse principium nisi in q̄tum vnum. Volentes ergo platonici reducere substāas sensibiles ad principia quanta dixerūt longitudines causari ex producto ⁊ breui tamq̄ ex aliquo paruo ⁊ magno. superficies ex alto et lato corpus uero ex profūdo ⁊ humili. hoc autē non bene dicitur. q2 superficies non habebit lineaz nec corpus superficiem et lineam sic̄ nec latū ⁊ artum est aliqḋ genus a pfundo ⁊ humili nec includit necessario vnuz in alio ita super ficies erit aliquod corpus a corpore non inclusa in ipo. q̄madmoduz enim multum ⁊ paucum alterum est a numeris: ita q̄ non oportet numerum esse vbi est multum ⁊ paucum ita in p̄dictis nichil superioꝝ aut priorum erit in inferioribus ut linea non erit in superficie nec ista in corpore. latum enī quod dicūt esse principium superficiei non est genus profundi qḋ dicunt principium corporis. si esset genus ipsius aliqua superficies esset corpus. Preterea insufficienter locuntur de p̄dictis cum non assignēt aliqua principia esse ex quibus fiant puncta. cum etiam plato huic generi. s. punctorum opinabatur principaliter insistēdo cōtra ea disputās contra geometricos existimās geometricum dogma quasi totum cōsistere i punctis ipe etiam plato q̄uis multociens posuerit lineas indiuisibiles tn̄ vocabat punctuz principium linee tanq̄ necessarie sit linearum esse aliquem terminum et ideo ex eadem ratione qua linea est necessarie est esse punctum.

Capitulum. xx. quod sic incipit: omnino aūt sapientia. Improbat sex rationibus opinionem platonis insufficienter loquēns de principijs entium quātum ad rationem essendi.

Omnino autem sapientia que phisica p̄ma est inquirēte causas effectuuz manifestorum plōnis opinio volentis philosophari insufficienter de causis locuta est pretermittēs quasdam ipaꝝ nihil enim dixit de causa efficiēti ex qua est principiuz transmutatiōis putat etiam assignare substantiam idest causam formalez sensibilium dicendo quasdam alias substancias. s. ydeas que q̄uo sint substantie rerū inaliter dicit q2 cum sint separate a sensibilibus non possunt participari ab eis. in scientijs etiam ipsius de ydeis non fit mentio de causa finali propter quaz oīs intellectus et omnis natura agit nec dicit a platonicis quomodo hec causa ē vna causarum.

ydee enim ab eis dicuntur esse quedam abstracta quasi quedam mathematica in quibus nichil agitur per motum nec propter finem. ¶ Preterea hec opinio dicit substantiam subiectam .s. materiam magis predicari de re et dicere intelligimus substantiam eius quam ydeam que est tanquam forma et mathematica .i. separata. platonici enim magnum et parnum ita dixerunt esse substantias rerum sicut naturales phi rarum et spissum quem reducebantur ad abundantiam et defectum. ¶ Preterea si omne sensibile est talis nature quia participat ydeam talem quale ipsum est oportet quod motus sensibilis participet ydeam ita quod ydee erunt ipsius motus ita quod erit ydea aliquod ens mobibile quod plato non concedit. Si autem motui respondeat ydea non est aliqua causa ipsius et sic aufertur nec est inter entia ac per hoc aufertur tota perscrutatio de natura que est principium motus.
¶ Preterea supponitur quod omnia non sunt unum sicut facile est probare et etiam opinio plonis concedit. Si ergo aliquis concedat omnia esse unum aliquod in entitate quia ydea entis qua omnia participant est una vel unum realiter est in quo omnia sunt unum nisi dicat aliquis genus universale esse unum respectu omnium in quo omnia sunt unum. sed hoc impossibile est in quibusdam quia substantia et accidens non sunt unum genus.

¶ Preterea longitudines latitudines et corpora nullam habent rationem essendi secundum dicta eorum. hec enim omnia sunt ydee: cum non sint numeri distincti: sed potius quedam continua. nec mathematica. quia considerantur cum materia. nec sunt res sensibiles: cum sint incorruptibilia. et ideo videtur quod pertinet ad aliquod genus substantie non positum a platonicis dicentibus esse tantum tria genera substantiarum. videlicet ydeas sensibilia et mathematica intermedia. Impossibile est querentem elementa omnium sensibilium invenire ea sufficienter nisi dividat ea secundum quod diversimode conveniunt diversis ex eo quod alia elementa sunt aliorum entium querendo enim elementa ex quibus sunt entia secundum modum quem platonici assignant per ydeas numeros et dimensiones non potest accipi ex quibus elementis fiant accidentia que non sunt substantie. verbi gratia actio et passio rectitudo et similia et si dicatur quod sufficienter determinatum est de principijs et elementis aliorum entium si solum substantiarum principia et elementa assignata sunt quia substantia est principium aliorum atque subiectum. dicendum est hoc non esse verum quia diversorum entium sunt principia diversa.

Capitulum .xxj. quod sic incipit: quando autem dicet aliquis et cetera. Improbat quattuor rationibus opinionem platonis de principijs secundum quod dicebat ydeas esse principia sciendi epilogando dicta antiquorum de principijs.

Si ydee sunt principia cognoscendi res sensibiles et cum hoc sunt substantia ipsarum quomodo potest acquirere scientiam de sensibilibus cum enim ydee sint principia non accipietur de eis scientia ex quibus prius notis et quia eis cognitis cognite erunt res sensibiles quorum ydee sunt substantie nulla notitia erit ex preexistenti cognitione aliquorum precognitorum vel demostratione vel diffinitione vel inductione. Si autem dicatur quod nulla scientia sit in nobis per acquisitionem sed est connaturalis ita quod numerum addiscere est tantum reminisci mirum est si tam nobilissima scientia nobis inest sicut est prima philosophia ac tamen latet nos. ¶ Preterea quomodo per ydeas que sunt quedam forme separate poterit quis cognoscere principia materialia ex quibus sunt res sensibiles et sine quibus non cognoscuntur. ¶ Dubitabit ergo aliquis de talibus rebus sicut de alia dictione verbi gratia desima de qua dicunt aliqui quod non est aliud quam .s.i.m.a. et ita non potest cognosci nisi predicte littere que sunt

eius materia cognoscatur. alij vero dicunt qd̄ ē aliquid aliud a p̄dictis litteris sūt scili
cet quidam sonus in eisdem. Preterea si ydee sunt elemēta omnium sensibilium
ex quibus ista sunt sensibilia quemadmodum voces ex litteris necesse erit cognosci sen
sibilia cognitis ydeis et cum ipse possunt cognosci per solum intellectum absqꝫ sensu
eo ꝙ sunt forme separate a sensibilibus contingent ea quorū est sensus id est sensibilia
que proprie sensu participātur cognosci ab aliquo non habente sensum. Duod qui
dem igitur omnes antiqui conati sunt querere causas dictas a nobis in phisicis et nul
lam aliam inuenerūt materiam ex dictis. predictas autem tenuerūt et īperfecte tetige
runt. primorum enim philosophia balbuciens tanꝗ̄ noua existens de principijs lo
cuta est. Unde et emped. dicit omnes esse quādam rationem ꝙ idem ē ꝙ quiditas
et forma rei quam nominare nesciuit et eodem modo necessarium est carnem esse sā
guinem et quodlibet aliud compositum habere formam per quam magis est ens ꝗ̄ p
materiam. quam emped. dicit esse ignem terram aerem et aquam ita ꝙ hoc dixit coact9
ex necessitate dicti alterius dicentis predicta elemēta esse materiam rerum tamē nō
dixit hoc clare et manifeste determinādo qualiter elementa sunt materia sensibilium.
de talibus ergo principijs entium dictum est in precedētibus. Sed ea que dubi
tabit aliquis de principijs rerum resumam9 quia forsan ex ipsis magis habundabi
mus rationibus vtilibus ad sequentes dubitationes.

De veritate quidem theolica et c̄. Libri secundi methaphisice. Capitulū
primum declarat facilitatem et difficultatem consideratiōis veritatis scientifice
acquirende. Secundo ꝙ potius ex parte nostri intellectus ꝗ̄ ex parte ve
ritatis in se causatur talis difficultas. Tertio ꝙ antiquis qui prius incepe
rūt querere de veritate debent posteriores gratias refferre.

Onsideratio de veritate aliquo modo facilis est aliquomodo diffici
lis. Signum autem difficultatis eius est ꝙ nullus potest eam pfecte
adipisci. Signū vero facilitatis est ꝙ non omnes sunt exortes ipsius
sed vnusquisqꝫ inuestigans de ipsa aliquid dicit de natura ipsius.
Aliud etiam signum est difficultatis ipsius ꝙ vnusquisqꝫ per se nichil
aut parum determinauit de veritate. sed signū facilitatis est ꝙ ex omnibus dictis que
rētur de ea simul cōgregatis puenit ad aliqꝫ magnā notitiā ipsius. Facilitas etiam
ipsius accipit ex principijs de quorum euidētia verificari pōt respectu intellect9 illud
quod puerbialr̄ dicim9 de foraminib9 dom9 respectu uis9. s. in forib9 qs delinqt prin
cipia enī in sciētijs sic se offerūt intellectui: sic fores dom9 se offerūt visui. Et ideo qn
tum ad noticiam principiorū cognitio veritatis ē facilis. Sed difficultas cognitiōis ve
ritatis ex hoc patet ꝙ nemo potest eam tantam vel majorem partem eius cōprehen
dere Forsam autē difficultate existente duobus modis: non est eius causa in rebus
sed in nobis. quia sicut occuli nicticoracum se habent ad lucem diei quam non possunt
intueri propter debilitatem visus: ita intellectus noster se habet ad ea que sunt mani
festissima et euidentia in natura. Non solum est iustum refferre gratiam his quorū
opinionibus aliquis consistit: sed his qui superficialiter dixerunt aliquid de veritate.
quia hi contulerunt pro nobis in quantum intellectum nostrum preexercitati sunt. nam

si thimoteus non fuisset multam melodiam non haberemus. Et si philonites non p̄cessisset: thimoteus non tantum dixisset de melodia. Et eodem modo est de annunciantibus veritatez. a quibusdaz enim quasdam opiniones accepimus cōsonas veritati: sed alij fuerunt causa ut isti inquirerent ⁊ inquirendo aliquid inuenirēt.

Capitulum .ij. quod sic incipit: vocari vero phiam ⁊c̄. Declarat primaz phiam tanq̄ speculatiuam esse scientiam veritatis cognite per causam primā q̄ est maxime ⁊ necessario vera.

Ocari phiam primaz scientiam veritatis rectum est. quia vnumquodqz congruenter nominatur ex fine. huius autem finis est veritas: cum sit theorica nam theorice finis est veritas sicut pratice opus. Quis enim pratici speculentur quomodo se habet veritas rei: non tamen speculantur propter scire: sed propter operari. Nescimus autem verum nisi per causaz. In quolibet autez genere illud quod maxime habet naturam illius generis causa est aliorum participantiuz vniuoce naturam eamdez ut sint talia. puta ignis calidissimus est causa caloris omnibus participantibus caliditatem. et ideo verissimum tanq̄ in veritate primum: causa est veritatis posteriorum. propter quod principia entium que semper existūt necesse est semper esse verissima. quia non sunt q̄ñz vera q̄ñoz non vera sed semper vera. Nec eis vt sint aliud est causa: sed potius sunt causa vt alia sint. Et q̄m veritas sequit̄ entitatem: idcirco sicut vnumquodqz se habet ad esse: ita se habet ad veritatem.

Capitulum tertium quod sic incipit: at vero ꝙ sit principiuz ⁊ quidez et c̄. Proponit ꝙ non sit processus in infinitum nec in causis eiusdem speciei sicut sunt cause efficiētes inter se: nec in causis diuersarum spērum sicut sunt causa efficiens ⁊ formalis adinuicem cōparate: probans hoc de causa efficienti ⁊ materiali.

Quod sit quoddaz principiuz tanq̄ causa prima in omni genere causandi nec sint infinite cause indirectuz idest eiusdem ordinis sicut sunt cause materiales inter se et similiter formales inter se et sic de efficiētibus ⁊ finalibus. nec scdm spem idest secundum infinitatem causaruz specie differentiū: manifestuz erit sic. in causa enim materiali non ē possibile progredi in infinituz ita ꝙ vnuz ex alio sit materialiter in infinitum. nec sit dare primaz materiaz. v.g. non est possibile fieri carnē ex terra. terraz ex aere. aerem ex igne ⁊ sic semper in infinituz aliud ex alio. Similiter in causa vnde principiuz motus non est possibile hominez moueri ab aere ⁊ hūc a sole ⁊ sic in infinitum. Similiter nec in causis finalib9 possibile est in īfinituz procedere. Quod aūt in causis efficiētib9 non sit infinitas: patet sic. quādo in aliquo ordine est principiuz medium et vltimum necesse est primū esse causaz omniuz sequentium. ita ꝙ si oporteat nos assignare causaz ipsorum dicem9 ꝙ principiuz est principaliter causa. vltimum enim nullius est causa cum non sit prius aliquo in illo ordine. medium non est causa nisi vnius scilicet vltimi. nec differt ad propositum vtrum sint plura media vel vnum. quia quecūqz sint non erunt causa nisi posteriorum. principalis igitur et prima causa omnium ipsorum est primuz. quia igitur in infinitis non est primuz: eo ꝙ omnes partes infiniti tenent naturaz medij: cum careāt primo et vltimo: si cause mouentes essent infinite: non esset in eis primuz mouens. et sic simpliciter nullum esset mouens. Similiter in causis materialibus in quibus status reperitur insursum. s. quia inuenit̄ aliquid ex quo vlterius non fit aliud impossibile est infinitum. Impossibile est etiam in infinituz ire deorsuz verbi gratia ꝙ ex igne fiat aqua

et ex aqua terra. et sic semper procedatur in infinitum. Dupliciter enim fit hoc ex hoc. non dico autem fieri hoc ex hoc quomodo fit tantum unum post aliud sicut quando ex mane idest post mane fit meridies. hoc enim modo fiendi aliud ex alio idest post aliud exclusso: restat duplex modus quo aliquid fit ex aliquo. quorum primus est quando ex imperfecto fit perfectum. ut ex puero mutato fit vir. In quo modo ex eo quod est in fieri fit illud quod postea dicimus factum esse ita quod fieri est medium inter non existere et esse factum. sicut generatio media est inter esse et non esse. Et hoc modo dicimus quando adiscens fit sciens. Alius modus fiendi hoc ex hoc est quando aliud fit ex altero corrupto. ut aer fit ex aqua corrupta. Istorum duorum modorum differentia est quia in primo non est reflexio. sic enim fit ex imperfecto perfectum ut ex puero vir quod non fit econverso. ex perfecto. imperfectum ut ex viro puer. Cuius ratio est quia imperfectio sicut est puericia sive generatio non est materia ex qua fiat perfectum sive genitum: sed tantum fit perfectum post imperfectionem et genitum post generationem. talia enim includunt ordinem essentialem prioris ad posterius in quo ordine sic fit posterius ex priori: quod non econverso quia enim dies fit ex aurora idest post eam essenciali ordine ideo non reflectitur quod ex die fiat aurora. In secundo autem modo ita fit aliud ex alio ut ad invicem reflectantur. sic fit aer ex aqua. Utroque autem predictorum modorum impossibile est in infinitum ire. nam in primo ipsum fieri intermedium est non existentis et existentis. et imperfectum intermedium est non entis et perfecti entis. ubi autem est aliquod intermedium: necesse est esse finem. ac per hoc ibidem non est infinitas. In secundo autem modo corruptio unius est generatio alterius cum ea quorum unum fit ex alio illo modo adinvicem reflectantur. ubi autem est reflexio: non est processus in infinitum sed reversio ad idem. Preterea impossibile est primum sempiternum corrumpi et ideo illud ex quo primo corrupto aliud fit non est sempiternum: sed aliquando incipit et sic in eo est status primi corrupti ex quo aliud est factum.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: amplius autem quod est cuius causa et cetera. probat quod in causis finalibus et formalibus non potest esse infinitas. similiter nec in generibus causarum.

Quod in causa que est quod cuiusmodi causa fiunt alia non possit esse infinitas patet. quia talis causa finis est. de cuius ratione est quod non sit gratia alicuius sed alia propter ipsum et ideo quod est finale ipsum est ultimum. tale. autem non potest esse infinitum. non posito ergo ultimo: non erit causa finalis. Preterea ponentes tale infinitum scilicet in finibus ignorant propriam vocem quia sic dicendo tollunt finem et cum finis et bonum idem sint: auferunt naturam boni a rebus. Preterea sic dicentes negant omnem actionem quia nullus conatur aliquid agere nisi possit pertingere ad terminum ad hunc autem pertingere non potest si infinitas sit in finibus. Preterea nullus intellectus praticus erit ita quod non erit agens per intellectum quia operans per intellectum agit propter finem qui est terminus actionis non erit autem finis si ponatur predicta infinitas. Sed nec in causa formali potest procedi in infinitum et hic primo manifestum est in conceptibus formalibus diffinitivis. Non enim convenit sic diffiniri quidditatem alicuius ut diffinitio eius per aliam diffinitionem dif-

finiatur ꝛ alia per aliaꝫ et sic in infinituꝫ. nam in omni diffinitione est pars prior ꝛ posterior. ita ꝙ prior est communior posteriore. priori aũt non posita non ponetur posterior que consequenter se habet: sed in infinitis non est ꝑus nec posterius igitur in eis nõ potest esse diffinitio. Preterea dicẽtes infinitateꝫ esse in conceptib9 formalibus destruunt scientiaꝫ. quia non ẽ possibile scire quidditatem rei nisi perueniatur ad speciem specialissimaꝫ cõstitutam per vltimaꝫ differẽtiam ad quam non potest ꝑueniri in conceptibus formalib9 si ponatur infinitas. Preterea non cõtingit aliqueꝫ cognosci nec intelligi posita tali infinitate. q2 omnis res cognita determinata est ab ĩtellectu. infinita vero determinata non sunt ab eo. Et si dicatur ꝙ linea est ĩfinita tñ intelligitur: dicẽdum non esse simile de infinitate que est in linea ꝛ de infinitate conceptuuꝫ formalium propter duo. Primo quia diffinitiões linee sunt in potentia et non stant sed semper sunt in fieri diffinitiones auteꝫ formales sunt in actu ꝛ imperfecto esse. vnde non sequitur ꝙ si aliquid infinituꝫ in potẽtia potest cognosci ꝛ comprehendi ab intellectu ꝙ infinitum in actu possit comprehendi ab eo. Secũdo ad idem dicendum ꝙ partes linee nõ possunt ab intellectu cõprehendi nisi ille que determinate ꝛ finite sunt. propter quod non numerabit diffinitiones eius ille qui procedit in infinitum. Preterea necesse est intelligere materiam in omni quod mouetur ꝛ hec materia cum sit determinata de se est finita. forma aũt que est actus ipsius nõ potest esse infinita. q2 per ipsam materia determinatur et finitur nunꝙ̃ autem finitum per infinitum determinatur nec finitur. Genera etiam causarum infinita esse nõ possunt. quia nichil cognosceretur si infinita essent. tunc enim putam9 scire vnumqđ qꝫ cum causas nouerimus noscere autem infinita scđm additionem non possumus. sicut nec pertransire possumus ea tempore finito.

Capitulum. v. quod sic incipit: cõtingit aũt additiões et cetera. Declarat que sunt impedimẽta in quibus cognitio veritatis impediri potest ꝛ que sunt obseruanda volẽti inquirere noticiam veritatis.

Rimum impedimẽtum veritatis cognoscende ẽ consuetudo q2 auditiones cõtingũt hominibus conformiter his que consueuerũt audire. cõsideramus enim ꝛ approbam9 omnia dici sicut audire consueuim9 ꝛ que preter consueta dicũtur nõ videntur similia consuetis sed propter incõsuetudinem videntur min9 nota ꝛ magis extranea. Quãtam autem vim habeat cõsuetudo leges ostendunt in quibus propter consuetudinem puerilia ꝛ fabulosa magis valent et plus acceptantur ꝙ̃ cognitio veritatis. Aliud impedimentum tamen est non accipe aliqua dicta de veritate nisi demõstratione potissima ꝓloluta sunt q̃les sunt dmonstrationes mathematice. Tertium impedimẽtuꝫ est assẽtire suditis soluꝫ propter famositatem ꝛ apparentiam ꝛ propter hanc non recipere aliqua nisi exemplariter declarẽtur qui enim hoc querunt approbant qđ inducatur testimoniuꝫ poete ad confirmatiõeꝫ dictorum. Sunt tamen aliqui qui nolunt omnia scire per certitudinẽ sicut conuenit rebus ꝛ isti habent naturaꝫ philosophorum. Quartum impedimẽtum est offendia difficultate rei: quibusdam enim certitudo est tristis propter impotentiam intellectus non valentis comprehendere noticiam veritatis. aut propter hoc ꝙ videtur eis difficile inquirere usqꝫ ad minima q̃ faciunt ad certitudinem veritatis. certum enim ha

bet aliquid simile sumptibus ⁊ rationibus. quia sicut i istis nõ videtur esse liberale cõputare usqz ad minima: ita in illis videtur superfluum investigare usqz ad minima.

Propter quod oportet erudiri per noticiam logice que determinat modum sciẽdi quomodo singula sunt recipiẽda. et absurdum est simul querere scientiam ⁊ modũ sciendi scilicet logicam quia neutrum per se facile est accipere. ⁊ ideo difficilius est addiscere esse utrumqz simul. Violentia tamen demõstrationis mathematice nõ est in omnibus requirẽda sed solum in his que non habent materiaz sensibilem. quia de talibus est mathematica. Et ideo non est naturalis motus iste quo mathematice demonstrationes procedunt. quia forsam omnis res naturalis habet materiaz. primuz ergo perscrutandum est quid sit natura. quia per hãc fiet manifestuz de quibus est sciencia phisica. ⁊ manifestum erit utrum unius scientie aut plurimarum sit causas ⁊ prĩcipia considerare.

Necesse quidem est adq̃sitam scientiam et cetera. Huius libri tertij primuz causam declarat q̃ utile est ad veritatis noticiaz acquirendam dubitare de ignotis.

Necesse est ad scientiam veritatis quam querimus. primum aggredi de quibus dubitare oportet ⁊ hec sunt quecũqz antiqui aliter sẽserũt de ipsis q̃ se habeat veritas. ⁊ etiam ea que pretermissa sunt ab eis utilia tamen ad noticiam veritatis. Volentibus autem investigare veritatem valde utile ẽ dubitare. quia dubitare facit investigare. investigatio autẽ ⁊ inventio posteriorum solutio est prius dubitatorum

Preterea ignorantis vinculuz non est solvere ipsum sed scientis. veritatis autez dubitatio vinculum demonstrat quo ignorans ligatus est in quantuz enim quis dubitat in tantum assimilatur ligato cognoscẽti vinculum quo ligatus est. nam utriqz impossibile est procedere ad ea que sunt ante ipsum. sicut enim ligatus procedere nõ potest ad ea que sunt ante ipsum localiter: ita nec dubitanti donec develat ad ea que sunt ante ipsum intellectualiter. propter quod ut accedat ad ea: prius oportet ipsum speculari dificultates et causas ipsarum ad hoc autem inducitur ex dubitatione. Preterea querentes aliquid sine dubitatione ipsius similes sunt ignorantibus terminum ad quem oportet ire. et tamen vadunt ad ipsum. Preterea querẽs id de quo non dubitatur non cognoscit id quod invenit utrum sit illud quod querebat aut non. quia non habet noticiaz de quesito. pre dubitans vero cognoscit quesitum quando ipsum ĩvenerit. quia ei fuit aliqualiter notum. Preterea dubitans audiendo rationes aliorum dubitantium et eorum qui contraria opinantur melius se habet dubitando ad iudicanduz et examinando virtutem ipsorum ex quo disponitur ad noticiam veritatis.

Capitulum secundum quod sic incipit: est autez dubitatio prima ⁊ cetera.
Enumerat viginti quattuor questiões dubias de quibus intẽdit inferius per

tractare. quarum quattuor pertinent ad scientiam. due autem ad substantias tres ad scientiam accidentium quindecim vero ad causas et principia entium

Prima igitur questio est de qua dictum est in fine precedentis libri scilicet utrum unius scientie aut plurium sit speculari causas. Secunda utrum ad primum philosophum pertineat considerare tantum principia prima omnium scientiarum, sicut est istud non contingit idem simul affirmare et negare. Tertium utrum una scientia sit omnium substantiarum aut plures. Quarta posito quod plures utrum iste scientie sint inter se cognate ita quod omnes sint speculative vel omnes practice, aut quedam speculative et quedam practice. Questiones pertinentes ad substantiam rerum sunt due. Prima utrum sole sensibiles substantie sint substantie aut preter illas sint alie. Secunda utrum omnes substantie sint unius generis et unius rationis aut sint plura genera ipsarum sicut dicunt hi qui ponunt ydeas esse substantias separatas et substantias sensibiles et alias substantias mathematicas intermedias

Questiones pertinentes ad scientiam accidentium sunt tres. Prima utrum speculatio scientialis sit non solum circa substantias sed etiam circa propria accidentia substantiarum. Secunda est de specialibus accidentibus sicut est idem et diversum simile dissimile contrarietas identitas diversitas et similia de quibus dialetici considerant ex aliquibus probabilibus. qui dialeticorum consideratio est de omnibus. Tertia preter predictam considerationem accidentium querendum est utrum unum uni contrarium sit. Questiones autem pertinentes ad principia sunt quindecim

Quarum prima est utrum genera sint principia et elementa rerum existentium. aut ea que existentia dividuntur sicut sunt materia et forma. Secunda supposito quod universalia aliquo modo sint principia rerum utrum magis communia sicut sunt generalissima aut minus communia sicut sunt specialissima sint principia rerum. Tertia utrum aliquid preter materiam sit causa intrinsica rei. Quarta utrum intrinsicum principium sit separabile a re vel non. Quinta utrum unum aut plura numero sint principia intrinsica. Sexta utrum aliquod additum super nolon idest rei composite ex materia et forma sit principium rei aut non. et si tale additum rei composite aliquorum existentium sit principium et aliquorum non. Septima utrum principia tam formalia quam materialia sint determinata numero aut specie. Octava utrum eadem aut diversa sint principia corruptibilium et incorruptibilium. Nona utrum omnia principia sint incorruptibilia aut corruptibilia principia sint. Decima dessicilior est omnium et plurimam habet dubitabilitatem videlicet utrum unum aut ens sint idem cum substantia rerum sicut dixerunt pictagorici et plato aut sit alterum ab ea sicut dixit empedocles et alii naturales. Undecima utrum principia rerum sint universalia aut singularia. Duodecima utrum sint in potentia vel in actu.

Decima tertia utrum includunt motum aut non. Decima quarta utrum numeri longitudines figure et puncta sint substantia rerum. Decima quinta utrum si calida sint substantie utrum sint separata a sensibilibus aut in eis. De his enim omnibus non solum inquirere veritatem verum etiam bene et rationabiliter dubitare est difficile.

Capitulum. iij. quod sic incipit: primum ergo de his quibus in primis etc.

Inquirit disputatiue vtrum vna sit scientia aut plures ⁊ inuestigat que ipsarum sit dignior vocari philosophia prima de qua hic queritur.

Primuz ꝙ q̄ritur vtrū vni9 aut pluriuz scientiarū sit speculari oīa genera causarū. videt̄ ꝗ̄ ꝙ non vni9 q̄a ca q̄ ab vna sciā cōsiderātur cōtraria sūt. genera aūt causarū nō oīa sunt adinuicē contraria. Prima ꝓcipia que considerātur in vna scientia insunt omnibus contentis per se sub scientia. sed non omnia principia ⁊ cause entium insunt omnibus entibus quia in quibusdam ut in immobilibus nō est causa vnde principium motus nec natura boni quod est causa finalis propter quam fiunt ⁊ sunt cetera finis enim semper est terminus alicuius actus. actus autem includit motum. et ideo sicut in immobilibus non est cā vnde principium mot9: ita in eis non est causa finalis nec authoagaton idest per se bonum cuius causa fiunt cetera. et q̄m mathematica abstraunt a motu: ideo nichil in eis demostratur per causaz finalem nec per illud quod est melius aut deterius que pertinent ad bonum. de talibus enim nullus mathematicus facit mentionem. Et ideo aristipus sophista causas finales neglexit dicēs ꝙ artes seruiles ut sunt thectonica et coriaria ⁊ alie mechanice tractant de eo quod est melius vel deterius. tanq̄ de fine earum. mathematica nullam facit mentionem de eo quod est melius vel deterius que pertinēt ad finem sed solum considerat causam formalem. Queritur secundo si plures sint scientie causarum ita ꝙ alterius principij sit altera sciētia ut vna sit scientia de causa formali ⁊ alia de finali ⁊ sic de alijs: que ipsarum debet censeri sapientia quam querimus ⁊ quis de habētibus scientias predictas melius scit rem hic quesitaz. Contingit enim omnia genera causarum eidem rei inesse. domus enim causa efficiens est artifex. finis vero vtilitas. materia aūt lapides ⁊ alia. forma vero ratio ipsius. Si igitur consideremus ea que superius determinata sunt apparet rationabile vocari sapiētiam quamlibet scientiam trium causarum. In quantum enim prima sapiētia est antiquior et principalior cui alie subseruiūt rectum videtur ꝙ scientia de causa finali propter quam sūt cetera sit prima scientia vel sapiētia. In quantum vero prima sapientia cognoscit causas diffinitiuas quidditatis scientia de causa formali videtur esse sapiētia. quia mltis modis res scita: magis dicimus scire eum qui nouit rem quantum ad esse quod est a forma quam quantum ad non esse quod est per negationē et etiam scientium dicere quodcūqz esse: magis scire dicimus illum qui nouit quod est idest quidditatem rei que est per formam q̄ qui nouit de ea quantuz aut quale aut quid apta nata est facere vel pati. Preterea eorum que per demōstrationē sciuntur putamus habere scientiā quando cognoscimus causam formalem sicut scimus quid est thetragonizare quādo cognoscimus inuentionem medie linee que est causa formalis thetragoni equalis q̄drangulo habenti alteram partem longiorem. In his autem que includunt generationem actionem ⁊ trāsmutationem nobilior scientia videtur esse illa qua cognoscimus principium motus. ⁊ hec causa aliqualiter est opposita fini. videtur igitur diuersarum scientiarum speculari causas predictas.

Capitulum quartum quod sic incipit at vero de principijs demostrationis et cetera. Inquirit vtrum de primis principijs consideretur in vna scientia et vtrum eadem scientia consideret de eis et de substantijs.

Ex primis principijs ex quorum virtute omnes scientie demonstrãt: que principia dicuntur animi demonstrationes sicut est ꝙ non contingit idem affirmare ⁊ negare. Dubitatur vtrum sit vna scientia vel plures. et vtruȝ eiusdem scientie sit cõsiderare de ipsis ⁊ de primis substãtijs. Et si alterius est dubitatur que illarum sit phĩa que queritur. vnius autem scientie esse considerare de omnibus principijs primis non est rationabile. quia non plus ad vnam ꝙ̄ ad aliam pertinet eorum consideratio cum sint communia omnibus. Omnium vero scientiarum non est considerare de ipsis. quia vna res non consideratur simul ab omnibus scientijs. Non videtur etiam ꝙ considerare de ipsis sit proprium scientie de substãtijs sicut nõ est proprium aliarum scientiarum. Preterea non videtur ꝙ de ipsis sit aliqua scientia. q2 scientia de his est que probantur per ipsam. sed principia prima non probantur in aliqua scientia sed cognoscimus quid sunt et eis vtuntur sicut tanꝙ̄ notis. Preterea si de eis est scientia erit demõstratio ð ipsis et sic oportebit esse aliquod subiectuȝ cuius prima principia sunt passiones probate per demõstrationem ⁊ hoc sit per alias dignitates siue principia ita ꝙ quedam principia erunt priora primis principijs quod est impossibile. sicut impossibile est de omnibus esse demõstrationem cum demonstratio semper sit ex aliquibus indemonstrabilibus principijs ⁊ circa aliquod subiectum ⁊ de aliqua passione. Ea autem ex quibus virtualiter est demõstratio sunt dignitates quibus omnes scientie demonstratiue vtuntur. Si vero est alia scientia de subiectis ⁊ alia de principijs dubitabitur que earum principalior sit. et videtur principalior esse ea que de principijs primis. q2 tales dignitates videntur esse principia omnium. Preterea nullius alterius videtur proprium speculari veritatem a falsitate de primis principijs nisi primi phĩ habentis principalem scientiarũ.

Capitulum. v. quod sic incipit: Totaliterq3 substãtiarum vtrum vna et c. Inuestigat vtrum omnium substãtiarum sit vna scientia aut plures ⁊ vtrum eadem scientia consideret substãtiam et eius accidentia.

Dubitatur vtrum vna scientia sit omnium substãtiarum aut plures. Videtur ꝙ vna quia si plures essent non videtur posse assignari que illarũ ponenda sit philosophia quam querimus. Contrarium videtur. quia si vna scientia sit de omnibus substãtijs: vna etiam esset demõstratiua de omnibus accidentibus. omnis enim demonstratiua scientia speculatur accidentia per se circa proprium subiectum per consequens animi conceptiones. ita ꝙ eiusdem scientie est speculari proprium genus ⁊ accidentia per se ipsius ex proprijs principijs. Unius etiam scientie est considerare proprium subiectum quia est et dignitates seu principia ex quibus. siue eiusdem siue alius sit considerare subiectuȝ ⁊ principia vna tamen est que speculatur accidentia de subiecto ex proprijs principijs. Juxta hoc dubitatur vtrum consideratio sciẽtie sit solum circa substãtiam aut etiam circa ipsius accidentia. v̄. g. si corpus linea superficies essent substãtie. dubitatur vtrum eiusdem an alterius scientie sit considerare aut cognoscere ⁊ accidentia cuiuslibet ipsorum de quibus accidentib9 mathematici tractãt. Videtur ꝙ non eiusdem quia si scia eadem esset de vtrisq3 sicut ipsa per demonstrationem considerat de accidentibus: ita consideraret de substãtia. ⁊ sic eius qd̄ quid ẽ esset demõstratio. qd̄ ẽ impossibile cum sit principiũ demr̃ationis. Contra si diuerse scie sint de sba et de accidente non poterit assignari scia q̄ speculatur accidẽtia de sba.

Capitulum. vj. quod sic incipit: ãplius autez vtrum sensibiles et c̄. Inquirit vtrum preter substãtias sensibiles sint alie substãtie: et posito ꝙ sint scd̄m dicta aliorum. s. ydee ⁊ substãtie mathematice: querit vtrum iste sint inter se eiusdem generis vel diuersi.

Querendum est vtrum preter substãtias sensibiles sint alie an non et si preter eas sunt substãtie quas quidem dicunt ydeas et alie intermedie inter ydeas et sensibilia circa quas alij dicũt mathematicas scientias esse querẽdum est vtrum iste sint substãtie eiusdẽ generis vel diuersorum. quomodo preter sensibiles substantias sint species q̄ sunt substãtie ⁊ cause sensibilium dictum est in primo libro. Quod aũt si sint tales substãtie multa ĩpossibilia sequantur manifestuz ẽ. maxime absurdum esse videtur dicere inter intelligẽtias que sunt in celo alias esse substãtias sep atas a sensibilibus eiusdem tamen rationis cum hõie sensibili et eodẽ modo equũ sanitatem ⁊ sic de alijs. Et isti sic dicentes similes sunt dicẽtibus deos esse aliquoz qui sunt humane speciei. nichil eniz aliud isti faciũt ꝙ homines sempiternos. nec platonici aliud dicũt ydeas esse nisi res sensibiles sempiternas. Si quis autem preter ydeas ⁊ sensibilia ponat mathematica intermedia: multa sequitur inconueniẽtia quorum primũ est q2 sicut preter substãtias sensibiles ponuntur substantie mathematice. ita preter lineas sensibiles erunt linee mathematice ⁊ eodem modo preter quecunq3 corpora sensibilia erunt corpora mathematica eis correspondentia. ⁊ sic preter celuz sensibile ⁊ preter solem ⁊ lunam sensibiles erunt alia celestia mathematica sepata qd̄ est impossibile quia nichil tale de sua natura est immobile sed mobile in quantum autem separatum non potest esse mobile. ⁊ sic idem esset mobile ⁊ immobile per naturam. Preterea lineas sensibiles de quibus tractat perspectiua ⁊ preter sonos sensibiles de quibus est musica erunt linee ⁊ soni mathematici separati a sensibilibus quod est impossibile. quia oportet esse animalia separata a sensibilibus: eo ꝙ si vnum relatiuorum est in natura et relinquum potest esse in ea. sens9 aũt et sensibile ut visus ⁊ uisibile audit9 ⁊ audibile correlatiua sunt. Preterea si geometria ẽ de quãto mathematico separato ⁊ geodosia de quanto sensibili oportebit aliam medicinale esse de sanabili mathematico separatam preter eaz que ẽ de sanabili ⁊ eodem modo aliaz oportebit esse sciẽtiaz preter vnãq̄q3 scientiaz sensibiliũ qd̄ est impossibile. quia si esset medicinalis sepata preter medicinalem sensibilem: necesse esset poni quedaz sanabilia preter sensibilia ⁊ autosanũ. i. per se sanuz. Quod autem necesse sit esse sbas mathematicas intermedias videt̃ ꝙ geometria cõsiderãs magnitudines sensibiles ⁊ corruptibiles corrũperetur corruptis magnitudinibus si non essent magnitudines mathematice separate. Preterea nec ea que dicũtur in astrologia de motibus et reuolutionibus corporuz celestium vera sunt si cõsiderentur in corporibus celestibus sensibilibus nec linee sensibiles sunt tales quales dicit geometria nullũ enim rotundum sensibile tangit lineam sensibilem puncto. vnde dicit bene pictago. redarguens geometras ꝙ nec mot9 nec reuolutiões celi tales sũt q̃les illi d̃ q̄bus astrologia logt̃ nec astra hñt naturã puncti. Sũt aũt quidã ponẽtes predicta mathematica intermedia tamen non separata a sensibilib9 sed in ipsis in quibus accidunt impossibilia. Si enim huiusmodi intermedia in sensibilibus sunt: eadem ratione et ydee erunt in eis cum vtraq3 sint ingenerabilia et incorruptibilia. Preterea duo corpora e-

runt in eodem loco scilicet mathematicum et naturale sensibile. Preterea illa in termedia ponuntur immobilia quia non erit possibile si sint existentia in sensibilibus que mouentur. Preterea si sunt corpora mathematica diuersa realiter a sensibilibus et tamen existētia in ipsis est aliquod celuz diuersum a celo sensibili. non tamen existens extra ipsum sed in eodem loco cum ipso quod est impossibile. De his ergo quomodo veritatem habeant multa est dubitatio.

Capitulū septimū quod sic incipit. Et de principijs vtrum oportet per generari et cetera. Inuestigat vtrum genera magis sint ponenda principia entium ꝙ ea ex quibus sunt entia et insunt in factis sicut materia et forma.

A ex quibus prius sunt res videntur esse magis principia ꝙ genera sicut principia vocis sunt ea ex quibus componuntur ut littere et syllabe et non vox que est genus vocis. Preterea descriptionum geometricaruz ea dicimus elementa quorum demostrationes insunt demostratiōibus posteriorū. Preterea naturales dicētes vnum et plura esse elemēta ex quibus constāt entia dicūt ea principia rerum sicut empedo. quattuor elemēta dixit esse principia existentiuz. nec dixit ea esse genera rerum. Prereterea si quis consideraret artificialia ut lectuz: tunc cognosceret eorum naturam quando speculatur ex quibus partibus et quomodo compositus constāt. Hec igitur sunt rationes ex quibus apparet genera non esse principia existentium sed ea ex quibus sunt cum insunt. Si aūt intelligamus ꝙ eadem sunt principia essendi et cognoscendi. videbitur ꝙ genera sint principia existentium. nam vnumquodqz cognoscimus per diffinitionem cuius principia sunt ipsa genera et ideo necesse est genera esse principia diffinitorum. Preterea tunc habetur scientia de re quādo scitur specifica ratio eius principia autē cognoscendi species quid sunt: sunt genera. Preterea dicētes vnum aliud ens magnum aut paruū esse elemēta rerum entium videntur eis vti tanꝙ generibus. nec potest dici ꝙ vtraqz sint principia scilicet ea ex quibus et genera. ratio enim substātie cuiuslibet diffinitiua est vna. diffinitio autē assignata per genera et per ea ex quibus res est erit diuersa et ita eiusdez essent diuerse diffinitiones substāntiales.

Capitulum. viij. quod sic incipit: ad hec autem si qua maxima principia. Inquirit disputatiue vtrum existentium principia magis sint ponenda genera pⁱma aut species vltime que imediate predicātur de indiuiduis.

Uod āt genera pⁱma nō sint rerū pⁱncipia videtur. Si enī magis sunt pⁱncipia que sūt magis vniūsalia seqtur. ꝙ suprema genera q̄ dicūtur de oībus inferioribus erūt genera prima. ita ꝙ tot pⁱncipia erūt entiū quot sūt genera pⁱma. Seqt etiaz ꝙ ens et vnum que dicūtur de omnibus existētibus sint rerum principia substātialia et prima genera hoc autez est impossibile quia necesse est differentias cuiuslibet generis sic esse determinatas infra genus ꝙ ipsum non predicetur de differentijs proprijs nisi prout sunt in speciebus. Si igitur vnum aut ens est genus: nulla differentia ipsoruz est nec vnum nec ens et quia hoc est impossibile ideo ipsa non sunt genera nec principia. Preterea si vniuersalia inquantum vniuersalia sunt genera et per hoc principia omnia intermedia inter generalissimum et indiuidua erunt genera. quod falsum est. quia differentia et species vltime non sunt genera. Preterea si omnia vniuersalia sunt principia magis erunt principia vniuersalia propinquiora rebus existentibus quam longinquiora et cum differentie specifice sint vniuer

vniuersales et magis propinque existentibus magis erunt principia quam genera. cum enim differentie vltime sint quasi infinite vt sic dicam principia entium erunt infinita. hoc autem inconueniens non sequitur si ponatur genus primum esse principium. Quod autem specialissimum magis sit principium quam genera probatur sic. magis habet naturam principii quod magis est vnum. tale autem est quod magis indiuisibile. Indiuisibile vero dupliciter dicitur secundum quantitatem et secundum speciem talia autem non sunt genera cum diuidantur in species. sed vltimum quod predicatur de indiuiduis scilicet species specialissima est vere vnum cum non diuidatur in alias species homo enim non est genus aliquorum hominum specie differentium. Preterea in quibus est prius et posterius non est aliquid vnum preter ipsa in quibus est prius et posterius verbi gratia. quia vna species numerorum est prior alia: non aliquis numerus preter species numerorum. similiter nec aliqua figura preter species figurarum. in quibus autem non est prius aut posterius in eis est aliquid commune preter ipsam que est quasi sola continens inferiora ita quod ipsorum est genus commune preter species inferiores. et de numero horum maxime videntur esse genera que ponunt principia entium. Indiuiduis vero non eiusdem speciei non est hoc prius et illud posterius et ideo species est magis principium quam aliud vniuersale. Preterea quando aliquid est melius et aliud vilius: quod est melius semper est prius sed species est melior genere cum sit perfectior. ergo prior est ipso et sic principium. Ex his igitur specialissima videtur esse magis principia quam genera. Contra principium potest esse preter res quarum est principium et separari ab eis species autem non possunt esse preter singularia. nam principia non videntur esse nisi illa que vniuersaliter predicantur de multis specie differentibus. quod si verum est: magis sunt ponenda principia que magis sunt vniuersalia qualia sunt genera prima.

Capitulum .ix. quod sic incipit: est autem habita his dubitatio etc. Inuestigat disputatiue vtrum sit aliquod vniuersale separatum a singularibus et vtrum sit aliqua forma separata con sensibilibus.

Ecedam dubitatio conuenienter se habens ad precedentem difficilis et necessaria est ex qua precedens sumpsit originem scilicet vtrum sit aliquod vniuersale separatum a singularibus. videtur quod sic quia cum singularia sint infinita: non erit de eis scientia. in tantum enim scimus in quantum est aliquod vnum vniuersale commune multis. Contra si est necesse ponere aliquod preter singularia necesse est esse quedam vniuersalia separata et hoc aut species vltimas aut genera prima quorum vtrumque impossibile est separatum esse a singularibus vt in precedenti dubitatione dictum est. Alia dubitatio est si aliqua forma preter singulare simul aggregatum sit separata a toto simul vtrum hoc sit respectu omnium singularium. aut respectu quorumdam et quorundam non aut respectu nullius. videtur quod preter singularia sit aliqua forma separata. quia cum singulare compositum ex materia et forma non sit intelligibile si non est aliquod preter singularia nichil erit intellectuale sed omnia erunt sensibilia et nullius erit scientia. nisi dicatur sensum esse scientiam. hoc autem impossibile est. Preterea omnia sensibilia corrumpuntur et mouentur et ideo si nichil est preter ea non est aliquod sempiternum nec immobile. Sempiternum autem aliquod esse probatur tripliciter. Primo quia impossibile esset generationem esse si nichil est sempiternum. In generatione enim est aliquid quod fit cum generatio non fit ex non ente ita quod non potest procedi in infinitum. ex parte illius ex quo fit. sed oportet dari vltimum quod sit ige

sit. sed oportet dari vltimum quod sit ingenituz et incorruptibile et per cõsequens. Secundo si omnis generatio et motus habent aliquez finem ita ꝙ impossibile est generari quod impossibile ẽ esse factum. quod autem generatuz est necesse est esse quãdo primum factum est. id aũt ex quo fit primuz generatuz oportet esse ingenituz et sic sempiternum. Tertio sic si prima materia ẽ sempiterna quia ingenita est rõnabile est formam esse quãdo illa fuit cum materia sit per formaz. Si aũt neutrum ipsorum sempiternum est nichil erit omnino qđ est impossibile. necesse igitur est esse formam preter simul totum. i. preter singulare compositũz ex materia z forma. Contra si ponatur forma separata preter singularia dubitabit̃ in quibus singularibꝰ hoc ponatur et in quibus non: cuz sit manifestuz non posse hoc poni in omnibus non enim est aliqua domus preter singulorea.

Capitulũz. x. quod sic incipit: ad hec aũt vtrum substãtia vna et c̃. Inquirit disputatiue vtrum sit vna forma substãtialis omnium entiuz et vtrum sint eadem principia omnium.

Si se omnium vnam formam substãtialem et omniũ hominum vnaz humanitatem impossibile est sequeretur enim ꝙ eã quoruz ẽ vna forma non erunt vnum sed multa z in differentia. qđ est irrationabile. Preterea qñado materia fieret propria cuilibet singulari si omnium ipsorum esset vna forma non potest ostendi. nam ex materia z forma cõstat vnumqđqz singulare. De principijs enam entium vtrum sint eadem vel diuersa numero dubitatur. nam si non sunt eadem numero: nec erit vnum numero cuz ad idemptuatẽ rei exigatur idemptitas principiorũ Preterea nulluz erit bonuz nec ens sed quodlz erit plura entia z ita vnum non erunt. Preterea si non est aliquod vnum in omnibus non est aliqua sciã de eis. quia ad vnitatem scie reqr̃itur vnitas scibilis. Contra si principia entium sunt vnuz numero z non vnum spe. dico aũt vnum specie quemadmodum diuersaruz syllabarum possunt esse eedem littere eedem specie diuerse numero nichil erit aliud preter elemẽta z principia quod enim est vnuz numero est vnuz singulare et ecõuerso vniuersale vero est quod in singularibus ẽ. itaqz si omnia principia essent vnum numero ex eis nõ fieret nisi vnum. z sic non essent plura principia tanꝙ principia. v. g. si elemẽta vocis essent vnum numero necesse esset tot: z non plures esse syllabas seu dictiones compositas ex eis quot sunt littere.

Copitulum. xj. quod sic incipit: non minor aũt dubitatio et c̃. Disputat vtruz corruptibilium z incorruptibilium sint eadem principia vel diuersa.

Et videtur ꝙ non eadem quia cum eorundem principioruz sint ijdem effectꝰ si sint eadem principia non poterit reddi causa propter quaz quedam prĩcipiata ab eis sunt incorruptibilia quedam non corruptibilia Esiodorus tamen z priores theologi quãdaz rationem dederunt per quam satisfecerũt sibi ipsis z non nobis. dicũt enim deos esse principia z illa principiata ab ipsis q̃ non gustauerũt nectar et manna causas incorruptibilium corruptibilia esse facta qui vero non gustauerunt incorruptibilia permãserunt. In quorum dicto palam est ꝙ dicendo nectar et mãna causas incorruptibilium vsi sunt nominibus eis notis. et supra nostrum intellectũ non tamẽ rationabiliter. nam si nectar et manna debẽt esse necessaria rebꝰ ad delectationẽ nõ sunt causa essendi icorruptibilia cuz delectatio presupponat esse. Si vero propter existere predicta sunt causa rerum nõ poterunt esse sempiterna cum egeant cibo. Sed de fabulose loquentibꝰ nõ cõuenit studiose intẽdere a dicentibꝰ vero rõ

nabiliter oportet querere quare ex eisdem principijs. q̄dam sempiterna. quedam vero corruptibilia sunt. quia si non reddatur ratio huius diuersitatis: non videtur rationabile esse eadem principia predictorum. Existimabit aūt aliquis emped. causaz manifestam dicere quare quedam corrumpūtur. ponit enim quoddaz principiuz. s. odiū causam corruptionis. Cuius opinio primo inconueniēs est quia ex eius dictis reperitur φ odium non tantum est causa corruptionis sed etiam generatiōis. dicit eniz ex odio generari omnia q̄ fuerūt sunt et erūt preter deum ita φ per odium disgregauit ea que erant mixta arbores pullullarunt viri ꝛ femine bestie vultures et pisces et etiam dii longeui distincti sunt ꝛ breuiter si odium non esset in rebus: omnia essent vnum. quādo enim res conueuerunt in vnum soluz odium quasi deuictum stabat vltimum .i. separatuz ab eis. Secundo accidit eis incōueniens φ ex eius dictis sequitur deum felicissimum minus prudentez esse ceteris. quia non cognoscit omnia principia. dicit enim emped. noticiam rei haberi per simile ut terraz cognoscimus per terrā cuz ergo deus non habeat odium non poterit habere noticiam de ipso ꝛ sic ignorabit vnum principiorum. Tertio incōueniēter loquit quia sicut accidit ei odium non tantum esse causam corruptionis entium sed etiam generatiōis ipsorum: sic ei accidit φ amor non est tantum causa existendi rez sed etiam destruēdi. quia colligēdo multa ex quibus facit vnum: corrumpit ea ex quibus hoc facit. iiij. insufficiens est eius opinio. quia non dicit causam quare incipit agere ad corruptionem sed soluz φ sic aptum natum est. dicit enim φ in membris animaliuz ꝛ plantarum est odium aptum natum separare ipsa ab inuicem. ita φ paulatim separādo tendit ad honorem. i. separationem q̄ est sua victoria. ꝛ determinato tpore dissoluit sacramentum mutabile. i. armoniam dissolubilem membrorum et sic transmutat res. ipse tamen empe. nullaz reddit causaz huius necessitatis. Quinto eius opinio non est ad propositum quia licet apparenter reddat causam corruptiōis entium: non tamen dicit quare quedam sunt corruptibilia q̄daz non. immo oīa facit corruptibilia preter elemēta. presens tamen dubitatio q̄rit causaz propter quaz ex eisdez principijs quedam sunt corruptibilia q̄dam incorruptibilia. φ igitur entiū non sint eadē principia tot dicta sunt. Si vero diuersa principia sūt dubitat vtrū oīa sunt incorruptibilia aut corruptibilia. Corruptibilia esse nō possunt quia essent ex aliquibus eo φ omnia corrumpuntur in ea ex quibus sunt sed nun essent ex aliquibus non essent principia cum alia essent eis priora. principijs aūt non sunt alia priora siue sit status in eis siue procedatur in infinitum. Preterea principia oportet semper manere cum ergo corruptibilia destruantur non sunt principia. nec possunt esse incorruptibilia quia ex eisdem incorruptibilibus existentibus irrationabile videtur quedam fieri corruptibilia q̄dam incorruptibilia. hoc enim est impossibile aut eget multa consideratione. Preterea nullus dixit principia entium esse diuersa, sed eadem tamen procedentē dubitatiōem concedunt supponentes idemptitatem principiorum tanq̄ aliquid vnum verum.

Capitulū .xij. quod sic incipit: omnium autē ad considerādum et c. disputat vtrū ens ꝛ vnum sint substātie rerum sicut dixerūt tan platonici q̄ pictagorici vel sunt aliud ab eis sicut dixerunt phisici naturales.

Inter omnia difficilia ad considerādum ꝛ necessaria ad virtutez cognoscendam est verum ens ꝛ vnum sint substātie eorum que sunt aut alterum ab eis quasi quedam natura subiecta altera a rebus. plato enim ꝛ pictagorici dicunt ens ꝛ vnuz idez esse rebus existentibus tanq̄ substātia naturales dicūt ea esse aliquid

aliud ab existentibus sicut empedocles dicit amorem esse vnum ⁊ principium quia ē causa vnitatis omnibus que sunt vnum. Alij autem naturales dicunt vnum esse aliquid naturale ex quo fiunt res et ita vnum est sicut principium rerum ⁊ non est substātia ipsarum et hoc dicunt tam hi qui faciunt plura principia materialia ꝙ hi qui faciūt vnum. Quod autem sint substātie rerū ens ⁊ vnū videtur. si enim nō sunt substātia entium nullum vniuersale erit substātiale existentibus cum ens et vnum maxime vniuersalia sint et sic sequitur ꝙ preter singularia nullū sit substantia. Preterea si vnum non est substantia: nec numerus est substantia rerum. Quia numerus est quedam vnitates. vnitas quidem maxime vnum est. Si aūt ens et vnum est aliquid oportet quodlibet ipsorum esse substantiā existentium cum ipsa sola ⁊ non alia vniuersaliter predicetur de omnibus existentibus. Contra si ens ⁊ vnum sunt substātia rerum sicut quicquid ē diuersū ab ente ē non ens: ita quicquid est diuersū ab vno est non ens ex quo sequitur ꝙ omnia sunt vnū ens sicut dixit permenides. vtrobiqꝫ itaqꝫ accidit difficultas. nam si vnum non significat substātiam nec numerus qui consurgit ex ipso est sba entium sicut dicūt platonici ⁊ pictagorici. Si aūt vnum est substātia quicquid est preter vnum est non substātia. numerus aūt qui est quedam multitudo est preter vnum ⁊ sic non est sba. omnia enim entia aut sunt vnum aut multa quorum vnumquodqꝫ est vnum ⁊ sic multitudo per se non est vnum. Preterea si verum est dictū zenonis ꝙ ens ⁊ vnum in quantū cōuertunt̄ ipsum vnū non dicit aliquam entitatē. quod enim additum alteri non facit ipsum maius: nec ablatum facit minꝰ: ē nichil. talis aūt ē vnitas sic̄ ⁊ punctū nō aūt linea q̄ɽ addita alicui facit maius scd̄ꝫ lōgitudinē sꝑficies scd̄ꝫ lōgitudinē ⁊ latitudinē. sꝫ hec ratio sophistica est. quia non aliud est aliquid qd̄ additum alteri facit magis continuatiue sed etiam qd̄ facit plus naturaliter ⁊ discretiue talis autem est vnitas q̄ aliquibus addita facit plura. Relinquitur tamen dubitatio quomodo ex vnitate vna aut pluribus sit magnitudo simile enim videtur magnitudinem esse ex vnitatibꝰ ⁊ lineam ex punctis. Et si dicatur ꝙ numerus fit ex vnitate. quodam alio non vno qd̄ vocatur inequalitas participationis ex parte eorum q̄ participāt vnitatē nichilominus querendum est propter quam causam ⁊ quomodo ex ipsis fit aliquando numerꝰ aliq̄ndo magnitudo. non enim est manifestū quomodo ex vnitate ⁊ in qualitate magnitudines fiant.

Capitulum. xiij. quod sic incipit. his aūt habita dubitatio et c̄. Disputat vtrū corpora superficies linee ⁊ pūcta sint substātie rerum vel non.

Iocꝫ ꝙ predicta sint aliquid. quia si non nichil aliud videtur posse poni sbaꝫ passiōes enim motus respectus dispositiones ⁊ similia nullius sbaꝫ significāt cum sint accidentia que dicuntur de aliquo subiecto nec significāt hoc aliquid ipsius. Et elemēta ut ignis aer aqua ⁊ terra ex quibus cōstant corpora cōposita videntur maxime sbaꝫ significare et q̄ɽ qualitates ipsorum non sunt sustāne relinquit̄ corpꝰ ipsorum cuius q̄litates sunt passiones solum esse sbaꝫ rerum cum in eis nō sit nisi corpus ⁊ qualitates. Si aūt corpus est substātia magis superficies erit sba et linea magis ꝗ̄ superficies ⁊ punctus atqꝫ vnitas magis ꝗ̄ linea. dico aūt hec omnia magis esse sbam ꝗ̄ sit corpus q̄ɽ his diffinitur corpus et etiam q̄ɽ hec possunt esse sine corpore corpus aūt vero impossibile est esse sine his ⁊ ideo multi priores putantes corpus esse sbaꝫ entium ⁊ alia esse passiones eius dixerūt principia corpoꝝ. s. superficiē et c̄. esse principia entium ꝗ̄uis posteriores et sapientiores dixerunt numeros substātiarū rerum esse. videtur igitur ꝙ si hec non sint substantia ꝙ omnino substātia non sit nec ali

quod ens quia non est dignum accidentia corporum vocare entia. Contra si concessum est lineas & puncta magis esse sbas entium ꝙ corporum insensibiliũ cum sit in eis tanꝙ in subiecto. ergo nullum predictorum est sba. Preterea ratio sbe diuisa est a ratione quantitatis & demõstrationis: predicta aũt omnia dimẽsiões corporis sunt quedaz quidaz ad latum. quedaz ad longum. quedaz ad profũdum. Preterea dimẽsiones predicte tali modo sunt in corpore. s. potentialiter quali modo figura est in solido non elaborato ut in lapide figura mercurij & in cubo medi9 cubus. figure aũt et medietates que sunt potentialiter in aliquo subiecto nõ signant sbam ei9 ergo nec dimensiones predicte sunt substãtie entium & per cõsequẽs nec corp9 erit substãtia cum magis sint substãtia dimẽsiones ꝙ corpus. Preterea hec est natura substãtie ꝙ prius non ens fit ens per generationem et prius ens fit non ens per corruptionem. quod igitur fit ens sine generatione & designit esse ens sine corruptione non est substãtia. huiusmodi sunt predicta. ex duabus eniz superficieb9 fit vna per solam cõiunctionem & ex vna due per sola3 diffinitiõem & eodem modo est in linea et puncto huiusmodi aũt exemplum patet in nunc respectu temporis q2 absq3 generatione & corruptione. s. per sola3 successionem vnum nũc succedit alteri & sic vnum nũc fit ens sine generatione: & aliud designit esse sine corruptione. & bene exempluz hoc ẽ ad propositum q2 predicte dimẽsiones ita se habent ad corpus sicut nũc se habet ad tẽpus quia sunt termini & dimẽsiones sicut nunc determinat tp9 et diuidit.

Capitulu3. xiiij. quod sic incipit: omnino vero dubitabit aliquis et cetera. Disputat vtrum preter sensibilia & mathematica sit necesse ponere substãtias separatas que vocantur ydee.

Quod preter sensibilia & mathematica sit necesse ponere spẽs videtur. particularia enim eiusdem speciei tam in sensibilibus ꝙ in mathematicis aliquo modo. s. numero licet cõueniant specifice & quia particularia differẽtia numero sunt & indeterminata: ideo principia ipsoꝝ non sunt numerata fꝫ numeruz particularium quia essent infinita sicut principia litterarum particulariũ non sunt correspõdentia litteris singularib9 sed potius specifice differentib9. Si aũt per principia eiusdem speciei non possit certificari hoc singulare & illud q2 species non ponunt perfectã vnitatem specificam littere seu vocis non potest certificari vnitas huius littere singularis vel huius vocis: oportet poni formã vnam numero que sit substãtia omniu3 singularium vnius speciei ita ꝙ principia sbalia entium nõ erunt tot quot sunt singularia in vna specie sed erit vna ydea omnium singulariũ eiusdem speciei que erit vna substantia numero tanꝙ principium ipsoꝝ et ꝙuis non bene dearticulẽt qui ydeas faciunt tamen hoc volunt dicere quia necesse est scdm eorum dicta esse vnam ydeam cuiuslibet speciei q̃ sbaliter & non scdm accidens dicitur de his q̃ sunt infra speciem.

Contra si ponam9 ydeas esse principia eadez numero multa impossibilia contingunt vt dictum est supra.

Capitulum. xv. quod sic incipit: his autem a fine & cetera. Disputat vtruz principia sunt quedam entia in potentia vel in actu. ij. vtruz singularia sint principia substantialia rerum vel vniuersalia.

Reter predictas dubitationes sequentur vtrum elemẽta rerum sint entia in potentia vel in actu. videtur ꝙ in potentia. potentia enim prior est actu q̃d autẽ prius illud est principium & bene dico potentiaz priore3 esse actu. quia ab ipsa non conuertitur consequẽtia non eni sequitur si possibile ẽ hoc esse ꝙ actu est. econuer

so sequitur .f. si actu est ergo possibile est esse. Contra si sunt principia entia in potē tia conningit nullum ens esse. principijs enim non existētibus principiata non sunt si ergo principia sunt in potentia possibile ē ea non esse. sed possunt fieri. qđ eni nō est sed potest fieri est non ens ⁊ ideo si principia sunt entia in potētia: nec ipsa sunt nec p̄n cipiata ⁊ sic nichil ē ens. Secundo dubitatur vtrū uniuersalia aut singularia sint sb̄alia principia ⁊ videtur ꝙ non vniuersalia qꝛ substātia significat hoc aliquid. nullū autē vniuersale significat hoc aliquid sed potius aliquid comune. Si aūt dicatur ipz significare hoc aliquid ⁊ sbām: sequit̄ ꝙ eiusdem singularis ut socratis sint multe sbe videlicet homo animal ⁊ similia. Cōtra si nulla sba ē vniuersalis sed singularis: non erit scīa sbaꝝ cum ois scientia sit vniuersaliū ⁊ ideo si substantiarum: debet esse sciētia oportet p̄ncipia substantiarum vniuersalia esse.

Est scientia quedam q̄ speculatur ens in quantum ens et c̄. Primum ca pitulum huius .iiij. libri declarat ꝙ ad primū philosophū pertinet considera tio entis in quantum ens ⁊ causarum entis non obstante ꝙ ens dicitur mul tis modis qꝛ inter hos modos est analogia ad vnum primū scilicet ad substā tiam de qua principaliter ē cōsideratio primi philosophi tamē ꝯ primo ēte

Quedam sciētia est que speculatur ens in q̄ntum ens ⁊ proprietates que insunt enti scd̄m se ⁊ hec scientia non ē eadem cum aliqua consi derante aliquā partē entis. dico autem aliquā partem qꝛ nulla scīa preter philosophiam intendit vniuersaliter de ente in quantum ens sed circa aliquod determinatū est ens speculat̄ accidentia propria il lius entis sicut geometria speculatur propria per se quāti continui et a rithmetica quanti discreti. qm̄ primus philosophus querit prima principia ⁊ vltimū finem necesse est ipsa esse cuiusdam nature sbe. ⁊ quia querentes prima principia en tium quesierunt predicta principia: ideo necesse est primū philosophum cōsiderare prima principia entis in quantum ens. Nec obstat ad cōsiderationem huius scīe ꝙ ens dicatur multis modis quia nō dicitur equiuoce sed analogice ad vnum ens p̄ mū ⁊ ad vnam aliquam naturam in qua principaliter reperitur ratio entis. Quē admodū enim omne salubre verbi grā conseruatiuū introductiuū significatiuum et susceptiuū sanitatis reducitur ad sanitatem sicꝫ ad vnum finē. Et quemadmodū medicinale omne ad artem medicine reducitur sicut ad vnū efficiēs ita entia omnia ad vnum ens primum reducūtur tanq̄ ad subiectum scilicet ad sbām. nam quedam dicuntur entia qꝛ sunt passiones substantie. alia vero quia sunt via ad ipsam sicut gene rationes quedaꝫ vero qꝛ corruptiones aut priuatiōes aut qualitates aut effectiua sūt substantie siue ipsoꝝ q̄ per se substantie competunt vnde ⁊ propter attributionē quā habent negationes ⁊ priuationes substantie ad substantiā dicūt esse non ꝙ sint entia sed sunt non entia ita ꝙ de eis verificatur predicatio negatiua propter attributionē quam habent ad entitatem quam priuant. qꝛ igitur non solum vniuocoꝝ est vna sciē tia sed etiam analogorum dictorum ad vnum primū ut omniū salubrium eo ꝙ ista aliquo modo dicūtur scd̄m vnam rationem idcirco vnius scīe ē speculari in quantum ens quia ē anologum ad omnia entia. In omni autē scīa speculante aliquod anolo gū principalis consideratio ē illius primi ex quo alia dependēt ⁊ propter quod dicū tur talia ⁊ quia inter entia substāna ē primū ideo de ipsa tanq̄ de principali ente con siderat primus philosophus quem oportet habere noticiā principiorum et causarū sbe ⁊ bene dicitur ꝙ vnius scīe ē considerare ens in quantū ens qꝛ cuiuslibet entis re

ducibilis ad vnam rationem vel vnum genus nature est vnus sensus et vna scientia sicut omnium vocum est vna gramatica quia reducuntur ad vnam rationem. et quoniam ens in quantum ens ad vnam rationem entis reducitur: ideo vnius scientie communis est speculari de specialibus entibus.

Capitulum secundum quod sic incipit: si igitur ens et vnum et cetera. Declarat quod ens et vnum idem significant et quod tot sunt species vnius quot entis et quod de omnibus eadem est scientia.

Si ens et vnum sunt idem et habent eandem naturam quod quidem videtur cum adinuicem se consequantur sicut principium et causa. omne enim principium est causa et econuerso ita omne ens est vnum et econuerso sunt ergo idem vnum et ens secundum rem licet differant secundum rationem et si non differunt ratione magis habemus intentum. s. quod sunt idem sequitur quod eadem scientia est de vno sicut de ente et bene ens et vnum dicuntur esse idem quia homo et vnus homo non significant aliquod diuersum sed idem sed tamen dictionem reppetitam. Preterea que vna generatione generantur et vna corruptione corrumpuntur idem sunt. talia autem sunt ens et vnum et ideo addere vnum alteri nullum diuersum ostendit in eis sed idem. Preterea substantia cuiuscumque entis est vnum secundum se et similiter eius ita quod vnum et ens sunt secundum se idem inter se sunt idem cuicumque sibi et ideo sunt idem inter se ideo propter idemptitatem vnius et entis tot sunt species entis quot vnius de quibus speciebus eiusdem scientie communis est speculari. dico autem species vnius idem simile et equale atque eorum contraria. fere enim omnia contraria reducuntur ad vnum sicut a principio determinatum est a nobis in electione contrariorum et quoniam philosophia prima principaliter est de substantia tanquam de primo ente: ideo tot sunt partes ipsius quot sunt partes substantie que tamen partes possunt in eadem scientia considerari que reducuntur ad rationem eandem scilicet vnius et entis que sunt quasi genera ipsorum et sicut necessarium est esse aliquam primam substantiam et aliquam consequenter se habentem ad primam: ita est quedam scientia prima scilicet que est de prima substantia separata et quedam consequenter se habens ad ipsam. primus enim philosophus in hoc est similis mathematico cuius scientia habet partes ita quod quedam mathematica scientia est prima ut arithmetica. quedam .ij. ut geometria. et quedam alie consequenter se habent ad istas.

Capitulum .iij. quod sic incipit: quoniam autem vnius est opposita speculari et cetera. Probat quod ad primum philosophum pertinet considerare de pluralitate et eius speciebus sicut de vno et de speciebus vnius quis licet illa plura dicantur multipliciter habent attributionem ad vnum.

Quoniam vnius scientie est speculari vnum et multa siue plura cum opponantur adinuicem quasi negatiue vel priuatiue negatio enim in hoc differt a priuatione quia negatio est remotio alicuius simpliciter non amouendo subiectum priuatio vero est remotio alicuius subiecti in subiecta natura de qua priuatio predicatur. Sicut autem vni opponitur pluralitas ita speciebus vnius que sunt idem simile et equale opponuntur species pluralitatis que sunt diuersum dissimile inequale et ideo eiusdem scientie est speculari species pluralitatis et etiam alia quecumque dicuntur secundum pluralitatem vel diuersitatem et contrarietas hec enim est quedam differentia et ista est aliqua diuersitas. Quamuis autem pluralitas dicatur multipliciter sicut et vnum: tamen vnius scientie est cognoscere omnia que reducuntur ad multitudinem vel vnitatem. non enim sequitur quod alterius scientie est considerare ea que dicuntur inseparabiliter licet sequatur quod alterius scientie sit considerare ea que multipliciter dicuntur quia rationes ipsorum non re-

ducuntur nec referunt ad vnum. Quoniaz igitur omnes species vnius z species multitudinis similiter diuersa z contraria referuntur ad vnuz principiuz: idcirco vnius scientie ē hec omnia considerare. diuiso igitur quolibet vno in multa quorū aliquod referatur ad primū vel sicut istud in habendo illud aliud vero infaciendo z talia scđz alios modos eiusdē scīe est considerare tam in diuiso ꝙ in omnibus diuidētibus. Ex quo patet vna questio posita ī dubitationibus tertij libri. s. ꝙ vnius scientie est considerare de substantia z eodem z diuerso et alijs similibus.

Capitulum. iiij. quod sic incipit philosophi enim ē de omnibus et cē. Probat ꝙ methaphisici ē speculari de omnibus eo ꝙ speculatur de his in quibus diuiditur ens z de passionibus entis.

Primi philosophi est posse speculari de omnibus quia nullus preter ipsum potest inuestigare de eodem z diuerso z de alijs inquibus diuiditur ens in ꝗn tum ens. Preterea passiones entis z vnius non accidentia alicuius particularis entis z numeri aut linee aut ignis sed potius sunt passiōes cuiuslibet entis. z ideo illius scientie. s. prime philosophie ē cognoscere passiōes cuiuslibet entis cuius est speculari ens in quātum ens. non igitur peccāt primi in hoc ꝙ tractantes de pma phīa intendebant de passionibus totius entis. sed in hoc peccant qz nichil considerāt de sbā quod est ens primum. Dico aūt ꝙ non peccāt tractando de passionibus ēntis qm̄ sicut sunt proprie passiones numeri in quantum numerus z proprie solidi ī ꝗntum solidum z sic de alijs entibus spālibus: sic etiam entis in quantum ens sunt quedam propria de quibus primi phī ē perscrutari veritatem. Signum aūt ꝙ primus phūs intendat de passionibus entis qz dialectici z sophiste qui assimilauerunt methafisice disputant de passionibus totius entis nam circa ens in quantuz ens tamꝙ circa sbm̄ vsat sophistica dialetica z prima phīa differunt tamen. phīa a dialetica differt in virtute probandi eo quod demōstratiue scit illud quod dialetica ex probabilibus opinatur. a sophistica vero differt in re electionis. eligit enim scire per causaz id quod sophistica. vult apparenter scire. Preterea vnus modus oppositionis est priuatio et habitus ad que alia reducūtur. Ista autez referūtur ad ens z non ens simpliciter ad vnitatem z pluralitatez. quies enim ꝗ est priuatio habet se ad moduz vnius. quod enim quiescit vno modo se habet ad nūc z post. modus aūt qui est positio habet se ad moduz pluralitatis. qz quod mouetur alr̄ se habet nunc z prius. primi igitur philosophi cuius ē speculari ens z non ens est considerare de omnibus entibus. qz sicut confitentur alij sbam z omnia entia componuntur ex contrarijs. omnes enim dicūt principia entiuz esse contraria. Palam igitur ꝙ vnius scīe ē speculari ens in quantum ens eo ꝙ oīa entia aut contraria sunt aut ex cōtrarijs causantur contrariorum aūt vna scientia est. nec obstat ꝙ ens dicatur de multiter qz omnia entia et oīa contraria habent attributionem ad vnum z ideo nulla particularis scīa vniuersalis speculatur quod ē contrarietas perfectio vnum z ens idem z diuersum nisi forte quantum competit proprio sbo

Manifestuz igitur est ꝙ vnius scientie est speculari ens in quantuz ens z passiones entis ꝙ non tantum de sbā est vna consideratio sed etiam aliorum scilicet de priori et posteriori genere z specie toto et parte atqz alijs partibus.

Capitulū. v. quod sic incipit: dicēdum autem vtrum vnius aut diūse scīe et cē. Declarat ꝙ methaphisicus speculaꝛ de principijs per se notis quibus alie scīe tm̄ vtunt ꝗntū conuenit earuz sbo z ꝙ huiusmodi pncipia idem rabilia sūt

Dicendum est virum vnius aut diuerse scie sit speculari de primis principijs que mathematica vocant dignitates ⁊ de substantia. in qua questione manifestuz est ꝙ vnius scientie .s. prime phie est perscrutari de predictis principijs eo ꝙ ipsa insunt omnibus entibus ⁊ non artantur ad aliquod speciale ens. ⁊ ideo primus phus speculatur de ipsis sicut speculatur vniuersaliter de ente. principijs autem primis vtuntur omnes scie non secunduz eorum ambitum sed tantum quantum est sufficiens sbo de quo probant passiones per demonstrationes. v.g. hec principia de quo libet affirmatio, vel negatio. nam geometria non vtitur quãtuz ad eius totalem ambitum: sed quantum sufficiens sbo proprio .s. quanto continuo ⁊ ideo nullus particularis artifex sicut est geometra aut arithmetic9 nititur dicere aliquid de primis principijs nisi ꝙ naturales hoc rationibiliter facientes supposita eorũ opinione que fuit ꝙ tractando de sbã mobili tractabũt vniuersaliter de ente. sed quoniam sbã mobilis est aliquod genus entis, et non est totum ens ideo est aliqua scia communior ꝙ phica cuius est perscrutari tam de prima substãtia ꝙ de primis principijs licet eniz phisica sit quedam sophia non tamen est prima. sed potius illa que considerat de prima sba. Quicunqz aũt conatur probare prima principia ignorãt doctrinam q̃ data est demostrationibus analeticis .i. libris resolubilium. oportet enim adiscentes scire principia prima ⁊ non querere probationem de eis. Palam igitur ꝙ primi philosophi est speculari de substantia et primis principijs.

Capitulum. vj. quod sic incipit congruit aũt maxime et c̃. Manifestat ꝙ primi philosophi est considerare primum omniuz principiorũ videlicet: non contingit idẽ simul esse, et non esse idez excludẽs circa hos duos errores.

Conueniens est primuz: primum philosophum cognoscẽtez veritatem circa vnum ens considerare firmissima rei principia qꝛ talia cõueniũt entib9 in q̃ntum sunt entia. firmissimuz principiuz illud est circa quod impossibile est mentiri. tale eniz necesse est esse notissimuz. nec habet euidentiaz conditionalez .s. ex suppositione alicuius complexi prioris illud enim quod necessarium est haberi ab intelligente quãcũqz naturaz: non est notum nec euidens ex alicuius suppositione. tale aũt est principium primuz hoc enim necessariuz est habere conoscẽtem quodcunqz ens et ideo est firmissimuz ⁊ notissimum inter omnia principia dicamus aũt esse huiusmodi principium istud non contingit idem ẽ idem simul inesse ⁊ non inesse idẽ. hoc enim est firmissimuz principiorum cui inest determinatio predicta. quod sic patet. impossibile est existimare idem esse ⁊ non esse sicut quidaz dicunt eraclituz dicere esse enim et non esse contradictoria sunt ita ꝙ respectu eiusdem opinari esse contrarium ẽ opinari ipsum non esse. Et quoniaz hoc principium notissimũ est hinc est ꝙ omnes demõstrationes reducũtur ad ipsum tanꝙ ad vltimuz quod ad notius non resoluitur hec enim est natura primoꝝ principioruz. Sunt autem qui opinãtur idem sunt contigere simul esse et non esse. qua opinione multi naturales vtunẽ. Nos aũt supponimus impossibile idem simul esse ⁊ nõ esse. ⁊ per hoc ostẽdimus hoc esse firmissimũ principiorum. Volunt aũt quidaz hoc principiuz demõstrare quod contigit eis propter incruditionem dialetice qꝛ contingit ipsos non cognoscere quorũ oportet querere demõstrationem ⁊ quorum non. Impossibile est enim omnia dmõstrare quia in infinitum procederemur et sic non esset demõstratio qꝛ de nullo esset certitudo. Si igitur quedam sunt indemõstrabilia: nullum debet censeri magis indemõstrabile ꝙ notissimum principiorum. Et ꝙuis autez principium indemõstrabile sit probari tamen

potest elenchice quod impossibile est ipsum non esse verum. Si dubitans aliquis de
hoc dicit si vero nichil loquitur derisio est uti ratione cum illo qui nullam habet ratio-
nem, talis enim est similis plante. dico autem elenchice probare principium non per sillogis-
mum demonstrativum. quia hoc esset petere principium et non probare. eo quod omnis demon-
stratio est ex prioribus principio autem primo nulla propositio est prior sed dico elenchice. i.
sillogismo contradicente illi qui negat principium ex concessis ab eo.

Capitulum. vij. quod sic incipit: principium vero ad omnia talia. Dispu-
tat contra negantes principia ex suppositione significati nominis ostendens quod
concesso nomen significare aliquid impossibile est illud simul esse et non esse.

Principium ad probandum veritatem ipsorum principiorum non est universa-
le concedi aliquam propositionem affirmativam vel negativam. quia hoc esset pete-
re principium sed solum quod nomen significat aliquid et audienti et dicenti hoc est
non concesso non est loquendum nec sibi nec alteri. hoc autem concesso iam aliquid est diffini-
tum per quod poterit probari elenchice primum principium esse in natura nam si ali-
quis negando veritatem huius principij concedit aliquid significari determinate per
vocem indeterminando rationem primi principij defendit ipsam et negando loquelam
concedit loquelam significari verum est quod nomen significat determinate hoc aut hoc non
esse. Impossibile est de ipso simul verificari esse et non esse. Preterea si hoc signifi-
cat unum aut plura posito quod sint determinata quia si sint plura unicuique eorum impone-
tur nomen significans unum tantum. Si autem non concedat quod nomen non significet aliquod
vel aliqua determinata sed potius infinita nichil significant quia non significare aliquod de-
terminatum est significare nichil ad quod sequitur quod aufertur disputatio sicut intelligen-
tia cuiuslibet nominis nichil intelligit dere qui non intelligit aliquod determinatum de ea.
supponatur itaque nomen significare aliquod unum. Si igitur homo non significat unum non
quia predicetur de uno sed quia habet unum significatum hoc unum erit quia de homine poterit dici es-
se et ideo de ipso non poterit verificari non esse oppositum ei quia homo non significa-
ret unum tantum sicut suppositum est sed plura quia esse et non esse que adinvicem altera sunt et
ideo non possunt eodem nomine significare nisi sit equivocum ut si quem nos voca-
mus hominem alij eodem nomine significent non hominem. non est autem dubitatio utrum
de eodem nomine possunt opposita simul esse vera sed si de eadem simul verificantur.

Preterea si simul verificantur affirmatio et negatio de eodem idem erit homo et non
homo ac per hoc idem erit esse et non esse hominis. idem etiam erit homini esse et non
homini esse et sic homo et non homo erunt sinonoma habentia unam rationem sicut vesti-
mentum et indumentum quod falsum est. Preterea si verum est quod homo significat ani-
mal bipes necesse est ipsum esse animal bipes et impossibile est non esse hominem animal bi-
pes. quod enim necesse est esse impossibile est non esse. Non ergo contingit simul verum
dicere hominem esse et hominem non esse. magis enim opponuntur hominem esse et homi-
nem non esse quam album et homo aut non significat idem album et homo et sic omnia pos-
sent esse idem que non sunt opposita quae minus significant idem esse et non esse que sunt op-
posita. Preterea si respondens ad interrogationem factam de aliquo determina-
tim non dicat determinate unum sed opponat eius negationes et ab eo diversa non
respondebis ei ad interrogationem. verbi gratia si interrogatur de aliquo utrum sit homo
respondendum est unum significatum et non est addendum etiam oppositum nec ac-

cidentia possibilia eidem inesse ut album nigrum ⁊ similia talia enim cum sint infinita non possunt pertransiri. cum igitur res significent determinate id per quod satisfit interroganti de eius significato non potest simul significari illud et eius oppositum.

Capitulum. viij. quod sic incipit: omnino vero destruunt et c̄. Continet aliam rationem probantem ꝙ si de eodem verificantur opposita nichil predicabitur de aliquo per se sed omnia erunt accidentia.

Dicentes idē simul esse ⁊ non esse omnino destruunt substātiam ⁊ quidditatem cuiuslibet entis. qꝛ necessarium est omnia dici scđm accidens. si enim nomen signat vnū quod est substantia ipsius et quidditas significatū hominis qđ est esse homi. et nō pōt simul verificari d̄ ipso ⁊ eius negationes. s. non hoī esse ⁊ hoī non esse. significatum autem substātiale non est aliud ab eo cuius ē significatum. Si igitur de homine verificatur esse hominis ⁊ non esse hominis aut esse non hominis cum ista sint diuersa hominis ratio non erit aliquid substātiale. sed omnia dicentur de eo scđm accidens qꝛ in hoc ē determinata substātia ab accidente ꝙ accidens sic dicitꝰ de re ꝙ significat esse eius. omnia aūt dici scđm accidens impossibile est quia nullum est predicatum vniuersale primū dictum de re sed in infinitum predicabitur aliud d̄ alio accidentaliter. qđ est impossibile. accidens enim potest alicui accidere altero duorum modorum. primo qꝛ accidens accidit alteri accidenti eo ꝙ ambo accidunt alicui subiecto ut musicum accidit albo quia ambo accidunt homini. Secundo quia accidens accidit subiecto ut musicus accidit socrati. neutro aūt predictorum modorum possibile est predicationē accidentium in infinitū ire. illo enim modo quo accidens dicitur accidere subiecto status est in primo accidente ut quādo dicitur socrati accidere album non enim potest aliud accidens dici de socrate albo tanꝙ de vno subiecto per se quia ex albo ⁊ socrate non fit vnum per se. similiter illo modo accidit accidens accidenti non potest procedi in infinitum quia vnum ipsorum non dicitur ab alio ratiōe sui sed ratione subiecti communis vtriusqꝫ in quo est status. accidentium enim non magis accidit vnum alteri ꝙ econuerso quia igitur in vtroqꝫ modo accidendi status est de aliquo subiecto impossibile est omnia dici scđm accidens sed oportet aliquid significare substātiam. Ex quo sequitur ꝙ contradictiones non possunt verificari de eodem.

Capitulū. ix. qđ sic incipit: āplius si contradictiones etc̄. Declarat ꝙ si cōtradictoria verificant̄ de eodē nichil predicabitur d̄ aliquo sꝫ oīa erūt vnū.

Si contradictiones omnes de eodem simul sunt vere omnia erunt vnum verum enim erit de eodem ente quod est homo ⁊ non homo nauis et non nauis tu eris ⁊ non tu eris ⁊ sic de alijs quibuslibet ita vt omnia reducātur in vnum in quod incōueniēs pcīa. incidit dicens ꝙ omnia erant vera scđm ꝙ apparebant. et quia diuersis hominibus apparebant contradictoria de eodem loco vera erāt. Anaxa. etiam dicens omnia esse in omnibus facit totū ens esse indeterminatum et confusū. ita vt nullum vere sit vnum purū ꝑ actum. nam confusum ⁊ indeterminatū non est actu determinatum sed potentia determinabile. Opinantibus igitur affirmationē ⁊ negationē veram esse de eodem dicendū ē ꝙ si alicui inest sua negatio ut hoī inest non homo. multo magis eidem inerit negatio alterius ut nō lapis. hec enī negatio minus repugnat hoī ꝙ propria nec solum inerit vtraqꝫ sꝫ etiā affirmatio. ex quo sequitur ꝙ omnia erunt vnum. Preterea si cōtradictiones verificantur d̄ eodem: sicut verum est dicere ꝙ homo est homo ⁊ non homo ita verum est dicere ꝙ homo non est homo nec non homo. hec enim est negatio illius.

Capitulum .x. quod sic incipit: Amplius autem circa omnia ita se habet et c. Probat sillogismo divisivo ꝙ contraria non possunt verificari de eodem.

Si contradictiones de eodem simul vere sunt hoc habet veritatem aut circa omnia subiecta et de omnibus contradictionibus aut de quibusdam ꝙ sic et de quibusdam non. et siquidem in quibusdam non in his erit manifestum contradictiones non verificari de eodem. Si vero de omnibus contradictiones verificantur: hoc potest esse altero duorum modorum primo ut de quibuscumque verificatur affirmatio verificatur etiam negatio sed non econverso quia de quibusdam verificatur negatio de quibus non verificatur opposita affirmatio. et si sic fit iam aliquid erit determinate verum de aliquo de quo non verificatur eius oppositum videlicet negatio ꝙ sic contingit illi subiecto quod ei non convenit eius opposita affirmatio. Si autem aliqua negatio vera est de aliquo determinate et aliqua affirmatio vera erit de eodem. Si vero de quibuscumque vera est negatio vera est etiam affirmatio et hoc coniunctim: sequetur quod dictum est prius scilicet omnia esse unum idem enim erit homo et deus et ipsorum contradictiones nec differt aliquod ab aliquo. Si autem divisim vera est affirmatio de aliquo tunc negatio non erit vera de ipso quando affirmatio verificatur de eodem. Preterea si contradictiones vere sunt de omnibus: verum et falsum sunt idem ergo omnis qui verum dicit mentitur et qui dicit hoc esse verum confitetur se dicere falsum. ex hoc sequitur ꝙ nulla est perscrutatio nec enunciatio. non enim verum est dicere ꝙ aliquid est ita vel non ita sed ambo hec negat dicendo quod non est ita nec non ita. Preterea si affirmatio vera est negatio est falsa et econverso igitur ambo non verificantur de eodem. videtur autem hec ratio petere principium .s. affirmationem veram esse tantum vel falsam tantum.

Capitulum .xi. quod sic incipit: amplius autem quid est habere et c. declarat contradictiones non posse verificari de eodem per hoc ꝙ res aliquid determinatum significant confirmans hoc ex electione hominum et ex hoc ꝙ magis et minus verum dicunt per respectum ad maximum verum ostendens ꝙ opinio pictagore in idem incidit cum predicta.

In extimationibus hominum aut ille vere opinatur qui extimat rem sic se habere ut ille qui extimat aliquid determinatum significare et si primo modo nullius entis natura significabit aliquid determinatum. Si autem .ii. modo iam aliquid erit ens tantum vel non ens tantum. Et si dicatur ꝙ nec primo modo nec secundo sed equaliter omnes mentiuntur et vera dicunt nichil est pronunciandum illi qui sic opinatur non enim differt a brutis vel plantis. Manifestum etiam ꝙ nullus de his qui dicunt contradictoria esse vera sic disponitur in mente nec in opere sicut loquitur nobis. qui enim vadit domum si idem putat ire et non ire quare etiam diluculo consurgens non vadit in puteum aut in torrentem si idem est ire et non ire. timet enim cadere in puteum quia putat hoc non esse equaliter bonum et non bonum sed melius esse unum quam aliud. Si ergo hoc verum est et non econverso omnia querit patet ꝙ non extimat opposita simul esse vera. putat enim melius esse bibere dulce quam non dulce et videre amicum quam non amicum deinde querit ea que putat meliora tamquam non extimans opposita esse eadem. Si autem dicatur ꝙ predicta fiunt non a scientibus sed opinantibus alterum illorum esse melius habetur propositum quia non est idem opinari et scire ita ꝙ magis curandum est a sic opinantibus querere veritatem sicut ab

infirmo sanitatem. opinans enim respectu scientis sic operatur ad veritatem sicut infirmus ad sanitatem. Preterea in natura entium est magis et minus verum similiter et falsum non similiter mentitur qui opinatur decem esse et qui mille nec similiter verus est qui dicit duo esse paria et qui tria. Si ergo magis verum est illud qd ꝓpinquius est simpliciter vero et minus verū est ꝙ longinquius est ab eo: necesse est aliquid simpliciter verū quod nō esset si simul esset falsū et verū remoti igitur sum9 ab opinione incognita et fatua ac prohibente extimari aliquid esse determinate verum.

Opinio etiam pictagore eadē videtur cum ea que dicit opposita verificari de eodem ambas enim necesse est esse aut simul veras aut simul falsas. si enim omnia q̄ apparent vera sunt cum vni appareat hoc esse tale alteri autem idem appareat non esse tale: idem erit et non erit tale. Opposita etiam vera erunt de eodem qz circa idem mentiens et verum dicens opposita opinatur. idem igitur intellectus est vtriusqz opinionis.

Capitulum. xij. quod sic incipit: est autē non idem motus et cetera. Declarat ꝙ diuersus ē modus disputandi cōtra illos qui ex diuersis causis negāt principia prima. ostendens quid mouit aliquos ad opinandū contradictoria verificari de eodem et soluens eorum motiuū.

Non enim idem modus ad omnes qui negant principia prima. nam qui ex ignorantia hoc dicūt bene curabiles sunt persuasione nec obuiandū rationi eorum sed intellectus instruendus de veritate principiorū. Qui autem negāt principia propter apparētem rationem corrigentur per violentiam rationis reducentis ad redargutionem opinio autem dicens opposita simul inesse eidem accidit hec opinantibus ex hisq̄ vident in sensibus videlicet contrariū fieri ex cōtrario cum enim ex non ente non fiat aliquid si vnum oppositorum fiat ex alio: existit simul cū illo ꝓpter e hoc anaxa. dixit qd̾libet esse mixtū i quolibet qz qd̾libet fit ex quolibet Democrit9 etiam ait inane qd est nō ens et plenū qd est ens existere i q̄libet parte cuiuscūqz entis. Ad qd motiuū dicēdū ē ꝙ ens dupliciter dicit̄. s. actu et potētia contigit igit̄ aliquid fieri ex non ente actu ente tamen in potentia. ex quo sequitur ꝙ opposita non sūt simul actu sed vnum est in potentia et aliud in actu. Preterea ex predicta ratiōe non concluditur ꝙ de quolibet verificētur simul opposita sed solum de his q̄ fiunt ꝑ generationem et motum. quedā autē substantia est cui non inest motus nec generatio nec corruptio videlicet substantia prima

Capitulum. xiij. quod sic incipit: similiter autem que circa apparētia et cetera. Declarat ꝙ opinio dicentiū omnia q̄ apparent vera esse prouenit ex hoc ꝙ putauerunt sensum et intellectū esse idem et omnia entia esse sensibilia.

Similiter opinio extimātium oīa apparētia vera esse aliquibus accidit ex sensibilibus. putant enim ꝙ verum non sit iudicādum id qd apparet pluribus aut paucioribus. qz si ex pluralitate illoꝝ quib9 apparet debet aliquid iudicari tale. v. g. amarum vel dulce accideret ꝙ illud ꝙ scdm veritatē dulce ē deberet dici amarū si plures habentes gustum infectum iudicarent dulce amarum esse. Preterea cum plura sit alia animalia q̄ homines potius deberet iudicari verum illud quod apparet alijs animalibus q̄ hominibus si ex pluralitate iudicandum esset verum Preterea eidem homini diuersis tēpibus eadē res aliter et aliter apparet qd nō pōt contingere ex pl'itate vl' paucitate cū idē sit cui opposita apparent nec discernit̄ qd illoꝝ

magis debet iudicari verum. propter hoc enim democritus ait nichil esse veruz aut nobis non manifestum. Opinari igitur omnia apparentia esse vera puenit ex hoc q intellectus extimatur esse idez cum sensu. sensus aut alteratur a sensibilibus moventibus ipsum secundum veritatem et ideo quod videtur verum scdm sensum putatur esse veruz simpliciter. Ex hoc eniz multi antiquorum in hunc errorez inciderut q putant intellectum esse sensum vnde empedocles dicit q mutantes habitudinem corporis mutant prudentiam. z q consilium vigoratur in hominibus ad presentiam sensibilium z ad transmutationem sensus. mutatur sapere z intelligere. Parmenides etiaz dicit q intellectus in hominibus habet multas operationes propter multiplices complexiones membrorum iddem enim facit complexio membrorum in hominibus q sit propria complexio in qualibet rez tantum plus quantum in hoibus complexionez habet intellectiuam. Anaxagoras etiam alloquens socios dixit entia esse talia qualia eis apparent. videtur etiam z homerus opinari intellectum z sensum esse iddem quia dicit hectorem alteratum a plaga iacerere quasi insipientem qui prius sapiens erat. Palam ergo q si omnia apparentia vera sunt opposita verificantur de eodez. Ex his accidit quoddam grauissimuz q si illi qui maxime amauerunt z inquisierut veritatem talia opinantur de ipsa: dignum e respuere philosophari z non querere veritatem quia querens ipsam videt prosequi volatilia. huius autez opinionis causa fuit q philosophi priores querendo de entibus putauerunt sola sensibilia esse entia in his autem est multa incertitudo z indeterminatio. propter quod licet non vere tamen decentius loquitur dicendo sensibilia indeterminata esse q epiphanus qui dixit ad xenophonem q omnia entia sunt neccessaria. Preterea ols natura sensibilis e mobilis non contingit aut veruz dicere de eo q semper mouetur. Ex hac enim ratione eraclitus opinatus est sicut et cracillus q nichil debet affirmari de aliquo. vnde tirannus solum motu digiti in dicebat q pronunciare nolebat z eraclitum dicentem q non pot bis intrare in eadem aquam fluminis propter continuum fluxu eius increpauit dicens q nec semel potest intrari in ipsum.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: nos autem z cetera. Improbat motiuum predictarum opinionuz. s. q omnia sunt in motu dupliciter primo qz supposito q esset verum non sequitur opiniones illas esse veras. secundo quia falsum est omnia esse in motu.

Sciamus igitur q mobile qn mouetur habet determinate hanc naturam. s. q non est stabile z ita opposita non sunt vera de ipso. s. q mutetur et non mutetur nec si ambo hec de ipso appareat vera sunt. Preterea abiciens aliquid a se sicut mouens quod relinquit terminum a quo aliquid habet determino a quo aliquid determino ad quem. et qd corrumpitur ad huc e aliquid similiter quod fit iaz e aliquid et ab aliquo fit in quo e status nec in infinituz pot id fieri ex alio z illud ex altero igit in ipso fieri multa sunt determinate nature. Preterea non omne qd mutat s quatitatez nec qd augetur vel diminuit mutat s forma a qua accipit esse rei g non obstante q aliquid mouet s quantitatez pot habere determinatuz esse s forma. Dignus etiaz e increpari dicentes oia esse in continuo motu generationis et corruptionis et nichil stabile ea enim que sunt in loco inferiori z sub sunt generationi z corruptioni quasi parua pars sunt comparata ad totum vniuersum et ad celestia incorruptibilia. quare dignius est propter ista dicere q etiam generabilia sunt aliquid firuz q propter hoc errare de imobilibus. Preterea sicut superius diximus oportet esse aliquam naturam

immobilem ⁊ ostendendū est ⁊ hoc ipsi credere debēt. ¶Preterea si contigit idē esse ⁊ non esse omnia erunt in omnibus ita ꝙ nichil mouebitur cum motus sit ad aliquid distans distantia aūt non si omne in omni esset.

Capitulum .xv. quod sic incipit: de veritate vero quod nō omne ē ⁊ c̄. ¶Probat multis rationibus ꝙ non omne apparens verum est.

Uod non omne apparens verum sit probatur sic: ꝗuis sensus non sit falsus circa proprium obiectuꝫ: tamen fantasia q̄ non est idem sensui potest falsa esse. et ideo non omne quod scđm fantasiam apparet verum est. ¶Preterea magnitudines vel colores nō sunt tales quales apparent a remotis sed quales a propinquo. ¶Preterea sensibilia non sunt talia qualia apparent infirmis sed qualia sanis. grauia etiam non sunt talia qualia debilibus sed fortib⁹ apparent. Similiter vera non sunt talia extimari qualia dormiētib⁹ apparent sed qualia vigilātibus videntē de futuris etiam non eque vera opinio ignorantium ⁊ expertoruꝫ ut medici et nō medici de futura sanitate egroti. ¶Preterea nō similiter iudicat sensus de proprio obiecto ⁊ de alieno ut non similiter iudicat de saporibus visus ⁊ gustus. proprius enim sensus circa proprium sensibile nunꝗ̄ dicit simul ita. Et non ita se habere sed nec dubitat de subiecto cui accidit proprium sensibile non enim dubitat gustus vtrū sit dulce ⁊ non dulce licet possit dubitare vtrum subiectum dulcis sit vinum vel aliquid aliud ¶Preterea si omnia que apparent vera sunt nulluꝫ ens erit neccessarium sed oīa contingit aliter ⁊ aliter se habere scđm permutationem apparentie. ¶Preterea si ea sola entia sunt que sentiuntur ⁊ in quantum sunt sensibilia nichil erit non existentibus rebus inanimatis. naꝫ sine istis nullus ē sensus nec sensatio sensibilia aūt priora sunt sensu sicut mouens prius est naturaliter moto et quamuis sensibilia relatiue dicātur ad sensum priora tamen sunt ipso nec dependēt ab eo sicut econuerso.

Capitulum .xvj. quod sic incipit: sunt aūt quidam qui dubitāt hic persuasorium et c̄. Adducit quamdā opinionem negantē rationes predictas ⁊ dicentem de omnibus querendaꝫ esse demōstrationem et improbat.

Unt aūt quidam dubitantes de rationibus dictis querendum quis est sanus vel vigilans vel huiusmodi talis cuius iudicium sit putandum rectum. que dubitatio similis est illi qua dubitatur vtrum nunc dormiamus an vigilemus omnes enim tales dubitationes supponunt ꝙ omnia possit probari per principium prius quod ꝑncipium etiam potest probari per demōstrationem ⁊ tamen sic opinantes non hoc obseruant in actibus suis sed in eis supponunt aliquid primuꝫ notum est igitur passio ipsorum querere rationem primorum principiorum quorum nulla est demōstratio sicut facile credibile est ⁊ sine difficultate supponi debet licet in sermonibus suis dicāt contrarium et sibi ipsis contradicendo afferant contraria esse vera de eodeꝫ Q̄d autem apparentia non sit causa reruꝫ patet sic nō omnia entia sunt ad aliquid sed quedam sunt scđm se qui autem dicit omnia que apparent talia esse qualia apparent omnia facit ad aliquid. Et si dicatur ꝙ apparens non est tale simpliciter quale apparet tamen est tale illi cui apparet et ꝗn̄do et ī quantū et eodeꝫ modo quo apparet accidet adhuc contraria dicere circa idē. Contingit enim eidem homini aliquod apparere mel ꝯ visum ⁊ non mel secundū gustū. alia etiaꝫ res apparebit alia ⁊ alia ꝯ visū Si vnus occulorū aliter dispositus est ꝗ̄ alius. Ex quo sequit̄ ꝙ oīa simul erūt vera ⁊ falsa cuꝫ eadeꝫ res appareat esse duo contraria ꝯ idē tēpus vel penes duos sens⁹ sīc

est tactus et visus vel penes eundem sensum diversimode dispositum. Si igitur cōcedatur ꝙ id qđ apparet verum ē ei cui apparet necesse erit dicere oīa esse ad aliquid ⁊ refferri ad opinionez ⁊ sensūz. Ex quo sequitur ꝙ nullo preopināte nichil erit factuz ⁊ quia hoc falsuz est: ideo non oīa ad opinionez refferunt. Preterea oē relativū realiter refertur ad aliquid determinatuz vt dimidiuz ad dupluz equale ad equale et ecōuerso. Si ergo opinās refertur ad opinata ⁊ ecōuerso: infinita erūt ad q̄ refertur opinans ac per hoc ipē erit quedam infinita ꝑ speciem. Quod igitur verissimuz sit opposita non verificari de eodem ⁊ quid accidit contrarium dicētibus et quare quidam hoc dicant tot sunt dicta.

Capitulū. xvij. quod sic incipit: quoniaz aūt impossibile est et cetera. Cōcludit ꝙ contraria non possunt verificari de eodem probans ꝙ cōtradictiōis nullum est medium.

Quoniam impossibile est contradictio simul vera esse de eodē manifestum est ꝙ contraria non contigit simul esse eidem. Contrarioꝝ enim vnuz est privatio alterius privatio āt est negatio illius quod privat in subiecto determinato. Si igitur impossibile ē privationez ⁊ negationem simul verificari de eodem et contraria simul esse vero simpliciter de eodez ē impossibile licet ambo ꝑ quid vel alterum simpliciter verificari possunt. Contradictionis āt nullum esse medium palaz est. primo ex diffinictione veri vel falsi. dicere namqz ens ⁊ non ens esse ⁊ non esse est falsum. ideo dicens aliquid esse aut non esse aut verum dicit aut falsum hoc autez nō sequeretur si entis ⁊ non entis esset medium. Preterea aut mediuz ē participatione extremorum sicut palidum medium est albi et nigri aut negatione ipsorum sicut iusti ⁊ iniusti medium est nec iustum nec iniustum inter contradictoria non potest esse medium per negationem ipsoruz. qz si esset tale medium ex ipso posset fieri permutatio i bonum ex alio ꝙ ex non bono. s. ex medio inter bonum ⁊ non bonum eodem modo fieret permutatio in vnū contradictoriorū non ex alio sed ex medio si ipsoruz esset medium participatione extremorum. Preterea omne intellectuale determinate oblatum est intellectui. intellectus aūt confirmat aut negat ⁊ confirmatio aut negatio verum dicit aut mentitur. hoc autez non sequeretur si affirmationis aut negationis esset medium. Preterea si contradictionis ē medium per naturam ipsius omnium contradictoriorum erit medium ⁊ sic inter verum dicere ⁊ non verum dicere erit medium aliquod dicere. Preterea inter ens et non ens erit medium ad quod ita poterit terminari quedam transmutatio sicut ad ens terminatur generatio ⁊ ad non ens corruptio ⁊ sic preter gñonez ⁊ corruptionē erit alia transmutatio. Preterea oppositorum quoruz negatio vnius infert aliud sicut negatio imparis in numero infert par erit aliquod medium itaqz erit numerꝰ aliquis nec par nec impar. hoc aūt impossibile esse manifestū ē. ex diffinitione paris ⁊ imparis par enim ē numerus divisibilis i duo equalia. impar vero indivisibilis in eq̄lia istoruz aūt nichil est medium. Preterea non solum erunt tria si contradictionis est medium videlicet extremuz medium et aliud extremum sed etiaz infinita. medium eniz comparatum ad extremuz affirmativum opponitur ei ⁊ possit negari ab ipso. Si igitur cuiuslibet contradictionis est medium inter affirmationem et illud medium erit medium. Similiter medium comparatum ad extremum negativum opponitur ei et potest negari ab ipso ⁊ sic inter ea erit aliquod medium. eadem autem ratio est de his duobus mediis respectu suorum extremorum scilicet quod inter ipsa et sua extrema erunt alia media et hoc in

infinitus si semper inter opposita cadit mediū. Preterea si alicuiū interrogāti vtrū hoc sit album respondeatur ꝙ non nichil aliud negatur ꝙ̄ esse albi cuius esse albi negatio est non esse sicut ergo non ē mediū inter esse ⁊ non esse album ita nec inter cōtradictiones. Venit autem hec opinio aliquibꝰ propter debilitatē intellectus ex q̄ non potentes soluere sophisticas rationes cōcesserūt conclusiōem ⁊ quia ex hoc seq̄batur opposita esse simul vera ideo ⁊ hoc concesserunt aliquibus autem hoc accidit propter hoc ꝙ omnium quesierūt demōstrationē. Principium autem disputādi cōtra omnes qui talia opinantur ē ex diffinitione atq̄ quidditate quā significat nomē. ratio namq̄ cuius nomen est signum diffinitio est. Eracliti autem opinio dicens qd̄ liber simul esse ⁊ non esse videtur facere omnia vera. Anaxagore autem opinio dicens contradictionis esse medium facit omnia falsa: q̄n̄o enim aliquod ē mixtū ex bono ⁊ non bono nec bonum est nec non bonum quia nichil est simpliciter verum.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: determinatis autem his et c̄. Improbat opinionem dicētē omnia esse falsa tantū ⁊ dicentem omnia esse vera tātū concludens ꝙ dicere omnia quiescere vel omnia moueri incidit in idem cum dictis opinionibus.

Is determinatis manifestū est impossibile esse ꝙ oīa falsa sint vel ꝙ omnia vera. sicut quidam dicunt quibus eadem incōuenientia contingūt q̄ eraclito. si enī omnia sunt vera ⁊ falsa coniunctī sequitur ꝙ omnia sunt vera ⁊ ꝙ oīa sunt falsa diuisim. Et si primum est impossibile scilicet omnia esse vera ⁊ omnia esse falsa coniunctim. secūdum scilicet omnia esse vera et omnia esse falsa diuisim est impossibile. Preterea quedam cōtradictiones euidenter sunt determinate quas non ē possibile simul veras esse vel simul falsas vt ex predictis patet. Preterea supposito ꝙ nomina aliquid significēt et ꝙ diffinitio veri ⁊ falsi ē bene assignata quod verū est dicere ꝙ est esse ⁊ falsum est dicere ꝙ est non esse necesse ē alteram partē contradictionis veram esse. Preterea si de omni est vera negatio ⁊ affirmatio impossibile est vtramq̄ partem contradictionis falsam esse. Accidit itaq̄ talibus opinionibus qd̄ famose de ipsis dicitur scilicet ꝙ destruunt se ipsas. qui enī dicit omnia esse vera dicit contraria sue orationis vera esse ergo sua est falsa. qui vero omnia dicit esse falsa seipsum dicit falsum pronūciare. Et si dicat quis ꝙ omnia sunt vera preter contrarium sue orationis vel dicat ꝙ omnia sunt falsa preter suā enuntiationē ⁊ accidit infinitas orationes veras esse vel falsas ⁊ non vnam tantum qui enim dicit orationē veram verus est ⁊ qui dicit falsam falsus est. ⁊ hoc in infinitum procedere potest. s. dicendo orationem ⁊ dicendo se dicere eam. Ex his manifestū est ꝙ non est verum omnia quiescere aut omnia moueri. nam si quiescunt omnia: vera enūtiatio non poterit trāsmutari in falsam nec econuerso transmutatur aūt transmutata re. Si vero omnia mouentur nichil erit verum sicut nichil erit stabile sed omnia falsa quod impossibile ostensum est. Preterea in omni permutatione ē aliquod ens in qua fundatur transmutatio que est ex alio in aliquid. Quādam igitur aliquādo quiescunt et aliquando mouentur ⁊ aliquid est quod semper mouetur ⁊ primum mouēs est immobile.

Principium quidē aliud dicit̄ vnde vtiq̄ aliquid rei mouebitur et cetera. huius libri quinti capitulum. i. declarat quot modis dicitur principium et ꝙ omni principio conuenit esse primum. Principium vno modo dicit̄ illud

a quo incipit motus localis sicut ẽ terminus a quo incipit quid moueri. ij. modo dicit̃ principiũ illud ex quo facilr̃ potest aliquid inchoari ut principiũ doctrine a quo faciliter quis incipiet adiscere. Tertio modo illud ex quo pmo incipit res generari z existit ĩ re ut fundamẽtũ domus z cor siue cerebrum animalis. Quarto principiũ dicit̃ a quo non existente in re sed extra incipit permutatio rei sicut pater z mater pncipiũ pueri sunt et voluntas principiũ ẽ eoꝝ que mutant̃ in ciuitate et ars pncipiũ est artificialium z principalr̃ archibetonica. Quinto principiuz dicit̃ illud ex cuius euidẽtia demõstrationes fiunt. Predictis aũt modis pncipij distinguũtur cause quia omne principium causa est. Omni ãt principio comune ẽ esse primuz vnde ẽ aut fit aut cognoscit̃ res ita tñ ꝙ quedam sunt pncipia existentia in re sicut natura z elemẽtuz quedaz extra rem vt intellectus voluntas z finis quod est bonum rei.

Capitulum. ij. qđ sic incipit: causa vero dicitur zc̃. Declarat ꝙ genera causarum sunt quattuor z ꝙ ipsarum proprietates sunt tres. Modi vero ipsarũ principales sunt sex quoꝝ vnusquisqz põt considerare in actu vel in potẽtia.

Causa dicitur vno modo ex qua fit aliquid et existit in re facta sic̃ es ẽ causa statue. Alio modo spes z forma q̃ est rõ quidditatis dicit̃ causa ut diapason. i. proportio dupla causa formalis ẽ armonie et etiaz superiora ipi9 diapason. Tertio modo illud vnde est pncipiuz motus aut quietis causa dicit̃ ut consiliator rei introducte per cõsiliuz z pater filij z efficiens facti. Quarto modo finis z cui9 causa: causa dicitur ut sanitas dicit̃ causa ambulatiõis q̃cunqz etiam media inter finem z efficiens ordinantur ad finem sicut ad causaz quẽadmoduz attenuatio z purgatio laxatiuum z instrumẽta quib9 ministrãtur medicinalia ordinãtur ad sanitatẽ tãq̃ ad finem licet inter se differant qz quedã ipoꝝ sunt instrumenta q̃dam operationes. Causa igitur totiẽs dicit̃. Accidit autem multas causas esse eiusdem effectus per se z non per accidens sicut statue causa est es vt materia statue factiua vt efficiẽs. Contingit etiaz aliquid esse causam alterius quod econũso est ipius non tamen ĩ eodem sed in alio genere cause sicut exercicium est causa efficiens bone dispositionis. z hoc ẽ causa finalis exercicij. Contingit etiam idem scdm̃ diuersas rationes causam esse cõtrarioruz sicut absentia gubernatoris causa est piclitationis cuius presentia ẽ causa salutis. Omnes igitur cause quattuor sunt q̃dam materialis ex qua sunt res sicut littere syllabaꝝ z quattuor elementa corporum z partes totius z pmisse cõclusionis. q̃dam vero formalis sicut quidditas totum compositio z spẽs. q̃dam efficiens sicut medicus et omne efficiens. alia vero finalis ut bonũ cui9 causa fiunt cetera. hoc enim ẽ optimũ in re nichil autem differt ad presens dicere bonum existens siue apparens. Modi aũt causarum multi sunt sed principales sunt pauciores. dicuntur enĩ cause q̃dam priores. quedam posteriores siue propinque z remote ut medicus sanitatis est causa propinqua z artifex remota z diapason duplum est causa formalis propinqua numerus autem remota z superiora ad numerum sunt cause remotiores. Amplius quedam est causa per accidens ut policletus et superiora sub quibus continetur causa sunt per accidens statue. accidit autem statue factori ꝙ sit policletus homo et animal. licet istarum causarum accidentalium quedam sit remotior ut homo. quedam propinquior vt policletus. Quedam autem est causa per se ut statue factor. Amplius quedam est causa in potentia vt hedificator non actu operans causa est edificandi. Quedam

in actu vt edificās causa est edificari. Et effectuū quidā est propinquior. quidam remotior. quidā per se. quidam per accidens. Amplius quedā causa dicitur simplex ut statue factor. quedā complexa ut policletus statuificus. Sunt ergo sex modi causarum propinquus ꝛ remotus per se ꝛ per accidens simplex ꝛ cōpositus quorū quilibet dupliciter dici potest. s. in actu et in potētia. Differunt autem causa in actu ꝛ causa in potentia quia causa singularis ꝛ in actu simul est cum suo effectu in fieri. sic enim medicās cum hoc conualescente ꝛ hoc hedificās cum hoc hedificari. causa āt in potentia separabilis ē a suo effectu corrupto enī hedificatore non corrūpitur domꝰ

Capitulum .iij. quod sic incipit elemētum et cetera. Diffinit quid est elemētum ꝛ de quibus proprie ꝛ de quibus trāslatiue dicitur elemētum.

Elemētum dicitur ex quo primo cōponitur res existente indiuisibili scḋz speciem. s. quia non potest diuidi in specie diuersa vocis enim elemēta sunt ea ex quibus primo cōponitur vox. hec autem sunt in que vltimo resoluitur et ipsa non sunt diuisibilia in alias voces spē diuersas. licet enim elemētum possit diuidi in ptes quantitatiuas eiusdem speciei sicut aqua in partes aque tamen elemētum non est quod est diuisibile in diuersa ꝫ speciem vt syllaba in litteras. Similiter corpora simplicia in que vltimo diuidunt corpora mixta ipsa aūt non diuiduntur in alia corpora diuersa specie dicūtur elemēta corporum. Eodem modo ea ex quibus primis fiūt descriptiones geometrice ꝛ ex quibus fiunt prime demōstrationes dicūtur elementa demōstrationum tales enim demōstrationes prime fiunt ex tribus terminis quorum vnus est medium. Transfertur autē nomen elemēti ad omne illud quod existens vnum ꝛ indiuisibile ē vtile ad multa eo quod elemētū videtur esse aliquid paruum simplex ꝛ indiuisibile ꝛ ideo quibusdam visum est ꝙ maxime vniuersalia sunt elemēta qꝛ quodlibet ipsorum vnum existens ꝛ simplex in multis est. ꝛ qꝛ genera ad plura se extēdunt ꝙ aliqua differentiarum ipsorum qꝛ cui inest differentia ꝛ genus inest ꝛ non ecōuerso ideo videtur genus magis esse elemētum. Unum etiā ꝛ punctum propter eandem causam a quibusdam elemēta dicūtur. Omni autē elemēto primo conuenit esse in re.

Capitulum .iiij. quod sic incipit: natura quidem dicit et cͭ. Determinat quotmodis dicitur natura ꝛ ꝙ principaliter dicitur de forma substātiali.

Natura vno modo dicitur generatio nascentiū quā significat phisis. i. primo producto. Alio modo dicitur primum qḋ nascitur de re ex quo postea tota res generatur sicut est embrio respectu animaliū. Tertio modo dicit natura illud vnde est principiū motus existens in re. nasci autem dicitur quecunqꝫ habent augmentum per ea ex quibus nascuntur ꝛ tāgūt ipsa quasi eis conata ꝛ adnata vt embrio in pregnantibus. non tamen idem est connasci et tactus qꝛ in tactu non oportet esse aliquod medium preter tangentia in simul aūt natis aliquod medium ē coniungens ambo ꝛ per tactum faciens vnum continuū ex eo quod nascitur ꝛ in qḋ nascitur licet non sit vnum ꝫ formam sicut patet in fructo ꝛ in arbore. Quarto dicitur natura materia ex qua primo est aut fit aliquod ens naturale nam materia inordinata existit de se quia caret omni forma ꝛ immutabil'a sua propria virtute quod ē ens in potentia vt es dicitur natura vasorum et eoꝝ ꝛ lignum ligneoꝝ ꝛ sic de singulis ex quibus fit vnumqḋqꝫ artificialium saluata prima natura eoꝝ ex quibus artificialia fiunt. hoc etiam modo antiqui dixerunt elementa esse naturam rerum naturalium ita ꝙ aliqui ignē. alij aerem. alij aliquod tale. alij vero quedam eorum vel omnia simi

mul naturaz entia dicunt. Quinto dicitur natura sbalis forma reruz naturalium vnde empe. compositionez elemētorum tanq̄ forma dicit esse primam naturam rez quia nichil ē forma existentium rerum nisi mixtio z compositio mixtoz homines aūt rationabiliter z de natura loq̄ntes dicunt formaz ita esse naturā entiuz φ non est sola compositio sed sba aqua principaliter res est illud qd̄ est. z ideo iam existente materia ex qua funt aut sunt res naturales non dicim9 eas habere naturaz priusq̄ habeatur spēs vel forma. Natura igitur dicit̃ qd̄ ex vtrisq3 consistit. i. ex materia z forma ut animalia z eorum partes. Materia aūt debet dici natura dupliciter et qz materia omnino prima est sicut aqua respectu liq̄bilium et materia prima aliquorum sicut est es respectu ereorum operuz. Natura dicitur forma sbalis que est finis generationis. ita dicitur natura per quādaz methaphoram. omnis alia sba natura dicitur propter ipsam. Ex dictis itaq3 palaz φ natura proprie dicta est forma sbalis. hec enim scd̄z se principium est rerum habentiuz in se motuz. Materia etiam dicitur natura qz est susceptiua eius. Similiter generationes z generari dicūtur natura qz sunt ab hac z propter hanc. z natura dicitur principiuz motus in rebus propter formam que existit aut potentia aut actu.

Capitulum. v. quod sic incipit neccesariū dicitur sine quo et c̄. Declarat φ neccessariuz dicitur quattuor modis quorum tres priores habent respectū ad quartuz. Et φ neccessarium reperitur in demr̃atione et p̄mo ente.

Eccessarium dicit̃ illud sine quo non pōt res esse vel viuere quasi concausale rei ut respirare z cibus neccessaria sunt aīali. Alio modo sine quo bonum non contingit esse vel fieri z malum expelli sicut medecina neccessariuz ē hoī vt non infirmetur z ire aliquo neccessariuz est vt pecuniam recipiat. Alio modo dicitur neccessarium vis z viz faciens vt impediens z p̄hibens naturalem seu voluntarium motum per violentiaz tale neccessariuz infert tristiciaz vt homer9 sit omnis res neccessaria est tristis propter qd̄ dicit sophocles vis me hoc facere cogit. videtur hec necesitas non esse inrepabilis cum sit contraria motui quia ē scd̄z cognitiōem z electionem. Quarto modo neccessariuz dicim9 qd̄ non contingit aliter se habere. et s̄ neccessarium hoc vltimo loco dicuntur neccessaria esse alia violentum enim dicitur neccessarium quādo propter eius violētiam ita agit aliquid vt paciatur φ existēn tali violentia non contingit aliter se hr̄e similiter id qd̄ est causa viuendi. z id sine quo nō potest bonum haberi vel maluz euitari dicūtur neccessaria φ sine eis nō contingit viuere aut bonum haberi aut malum euitari. Demr̃atio etiam est ō numero neccessariorum. qz demōstratum simpliciter non potest aliter se habere. Causa vero neccessitatis in conclusione est quia premisse non possunt aliter se habere ita φ neccessitas cōclusionis ē altera causa. hui9 aūt neccessitatis non est altera causa. Primū aūt ens quod est simplex proprie naccessarium est qz cum non contingat ipsum se habere pluribus modis: non contingit ip̄m aliter z aliter se habere. Si enim hoc esset: pluribus modis se haberet. Si qua igitur sunt sempiterna et immobilia nichil violentū nec preter naturam est in eis.

Capitulu3. vi. qd̄ sic incipit: vnuz dicit̃ et c̄. Declarat quot modis dicitur vnum per accidens. Et quot modis dicitur vnum per se.

Num dicitur aut scd̄m accidens aut scd̄m se. s̄ accidens quidem primo dicit̃ vnum qn̄o aliquod accidens et eius sb̄m dicuntur vnum esse ut coriscus musicus. qz corisco inest musicus tanq̄ accidens in subiecto. Secūdo moda

dicitur vnum scdʒ accidens qn̄o accidens vnitur alteri accidēti in eodem sbo ut musicum iustum dicitur vnum qꝛ eidem subiecto accidūt musica et iusticia. Tertio modo dicitur vnum per accidens qn̄o subiectum ꝛ accidens dicuntur esse idẽ cum subiecto vt musicus coriscus vnum est cum corisco cum ambo sint ex eadem parte orationis siue teneāt rationem predicati siue subiecti. Quarto dicitur vnum per accidens quādo compositum ex vno accidente ꝛ subiecto dicitur esse vnum cum composito ex eodem subiecto ꝛ alio accidente vt musicus coriscus vnum est cum iusto corisco. musicum enim et iustum q̄ sunt partes subieti ꝛ predicati sunt vnum in quantum ambo eidem corisco accidunt. Et eodem modo dicitur vnum per accidens vel scdʒ accidens quando alicui subiecto vniuersali attribuitur accidens sicut qn̄o dicitur hō ē musicus. hec enim sunt vnum scdm accidēs vel quia homini tanq̄ subiecto accidit musicuʒ vel quia tam homo q̄ musicum accidūt alicui homini singulari non tamen eodem modo. quia homo inest cuidam homini sicut superius et vniuersale: musicum vero sicut accidēs sbō. hec igitur dicuntur vnum p accidēs. Secundum se vero vnum dicūtur quecunqꝫ sunt continua aut per arteʒ sicut ligna continuantur iusto aut per naturaʒ sicut brachiuʒ continuatur humero. magis tamen sunt vnuʒ que sunt continua natura q̄ arte. Continuum vero ē cui9 non pōt esse nisi vnus motus. motus autem vnus est qui non diuiditur scdm tp̄us. sunt igitur continua secunduʒ se non ea que tactu faciun vnum ut ligna se tangentia sed q̄ habent vnam continuitatē siue rectam siue reflexaʒ licet magis sint vnuʒ carentia reflexione ut tibia aut crus q̄m habentia reflexionem vt totum continuuʒ ex tibia aut crure. contingit enim huius totius esse vnum motuʒ. Item etiam reflexa est magis vnum non habens angulum q̄ habens recta vero hoc cuius est semper vnus motus magis est vnum q̄ reflexa q̄ntitas cuius motum contingit esse vnum ꝛ non vnum. Contingit etiam reflexe quantitatis vnam partem moueri altera quiescente qd in recta contingere non pōt. Secundo dicuntur quorum genus subiectum est vnius nature siue tale subiectuʒ sit primum et immediatuʒ sicut omne vnum dicitur vnum quia est vnius nature siue sit remotum ad quod multa resoluātur quomodo omnes liquores sicut vinum ꝛ oleum et omnia fluida dicūtur vnum. qꝛ vltimum subiectuʒ ad quod resoluūtur vnum est. s. aqua vel aer. Tertio dicuntur vnum ea quorum gen9 siue tale subiectum sit primū ꝛ immediatuʒ logicum diuisibile oppositis differentijs ē vnum ut homo equus canis vnum dicūtur qꝛ omnia animalia sunt vnuʒ animalis. et hec vnitas simul est ei qua aliqua dicuntur esse primum propter vnam materiaʒ ita tamen q̄ aliquando dicunt vnum propter genus propinquuʒ aliquando propter remotum ut ysocheles et equilaterus sunt vnum in figura et non in triangulo sunt enim diuerse spēs trianguli. Quarto dicūtur vnum ea quorum diffinitiones possunt reduci ad vnam diffinitōeʒ superiorem indiuisibilem sicut augmentum ꝛ diminutio vnum sunt qꝛ vna diffinitio quanti continui potest assignari vtriqꝫ. dico aūt rationem indiuisibileʒ quantum ad quidditatem diffinitiuam et non quātum ad partes diffinitionis. omnis enim diffinitio diuisibilis est in genus et differentias. Quito ea dicūtur vnum quorum intelligentia et quidditas est indiuisibilis ita q̄ nec loco nec ratione potest in eis cadere dio ꝛ hec sunt quecūqꝫ habent substantie rationem.

Capitulum. vij. quod sic incipit: vniuersaliter enim quecūqꝫ non habent diffinitionem et cetera. ostendit q̄ ratio vnius in diffinitione consistit ꝛ q̄ plura dicuntur vnum propter habitudinem suam ad aliquid idem et q̄ vnum

mensura est in omni genere adiungens quosdam modos logicales vnius.

Uniuersaliter quecunqz non habent diffinitionez nisi tantum dicuntur vnum in quantum sunt indiuisa vt vnus homo dicitur vnus homo in quantum non habet diuisionez in humanitate: Plura etiaz vnum dicitur propter habitudinem ad vnam actionem vt trahentes vnuz pondus aut ad vnam passionez suscipientes vnaz doctrinam aut ad aliquid aliud. principaliter autem dicuntur vnum quorum est vna substantia siue continuatione siue specie siue diffinitione. Nam plura dicimus quedam aut quia non sunt continua aut quia ipsorum species vel ratio non est vna. Continuuz autem aliquando dicimus vnum aliquando non. quod enim sic continuum est quod tamen non habet perfectionem specificam sue nature non dicimus vnum sicut non dicimus vnum calciamentum quando partes ipsius sunt qualitercunqz disposite. Si autem sic sit continuuz quod habeat speciem calciamenti perfecte dicitur vnum. et ideo inter lineas circularis est maxime vna sicut est maxime continua et perfecta. Proprium autem est vnius esse principium numeri sicut et mensura eius. quia in quolibet genere principiuz mensurans est principiuz quo cognoscuntur alia et ideo vnum est principiuz cognoscendi circa quodlibet genus non quidem ita quod vnum sit mensura omniuz generuz sed in quolibet genere est vnum primum mensurans. vt in consonantia diesis et in vocibus litera vocalis et in ponderibus vncia et sic de alijs. In quolibet enim genere vnum quod est indiuisibile sine quantitate siue specie est mensura. indiuisibile enim sine positione in quanto dicitur vnitas. habens autem positionem dicitur punctum diuisibile vero secundum solam longitudinem et latitudinez est superficies. diuisibile vero tripliciter. scilicet secundum longuz latuz et profundum est corpus ita quod vnitate diuisibile est linea dupliciter superficies tripliciter corpus nullatenus vero diuisibile carens positione est vnitas habens vero positionem est punctus. Amplius quedaz dicitur vnum numero vt quorum est vna materia. quedam vnum specie vt quoruz est vna ratio. quedam vnum genere vt quorum est figura predicationis eadez. quedam proportione vt que habent vniformitatem attributionis. In his autem modis ad primuz sequitur secundus ad secunduz tertius. et sic deinceps et non econuerso. verbi gratia. que sunt vnum numero sunt vnum specie et hec sunt vnum genere et ista vnum proportione non autem econuerso. que enim sunt vnum proportione non oportet esse vnum genere nec vnum genere vnum specie nec ista vnum numero. Manifestum autem quod multa dicuntur per oppositum ad vnum que enim non sunt continua aut que non habent vnum genus nature aut que non habent vnam diffinitionem dicuntur multa.

Capitulum. viij. quod sic incipit: ens dicitur hoc quidem secundum accidens. Declarat quod ens secundum accidens dicitur tripliciter et similiter ens per se tripliciter dicitur.

Ens aliud est secundum accidens aliud secundum se. secunduz accidens dicitur ens quando accidens dicimus inesse accidenti vt cum dicimus musicuz esse iustum aut musicum esse hedificatorez. Alio modo dicitur ens secundum accidens quando subiecto accidens dicitur inesse vt cum dicimus hominem esse musicuz et hic modus differt a precedenti quia ibi vnum accidens dicitur inesse ad aliud eo quod ambo insunt eidem subiecto. hoc modo accidens dicitur de subiecto. Alio modo dicitur ens per accidens quando subiectum dicitur de accidente vt albuz est homo cum dicitur de eo quod sibi accidit. scilicet de albo. dicuntur igitur per accidens esse vel ea que accidunt eidez vel subiectum cum accidente vel accidens cum subiecto. Ens per se vno modo dicitur res cuiuslibet predicamenti vt substantia quantitas qualitas et similia: ita quod totiens dicitur ens quot sunt predicamenta.

ta. nec duo ipsorũ sunt tunc vnum per se quãdo alterũ de altero predicat̃ non ei est v
nũ ens cuz dicitur hõ cõualescit vl' hõ videt ⁊ hõ est videns. sic ergo duo entia sunt q̃ntũ
ad predicamẽta hõ ⁊ visio: ita duo ⁊ non vnum ens significat hõ videt ⁊ eodez modo
de alijs. Secundo dicit̃ ens idez q̃ verũ siue sit in affirmatione eoꝝ q̃ coniũcta
sunt siue negatione eoꝝ q̃ diuersa sunt non ens ãt eidem oppositũ dicit̃ idez q̃ fal-
sum siue in affirmãdo q̃ diuisa sũt siue in negãdo cõiuncta. Tertio modo ens dici-
tur aut quod in potentia ẽ aut qd̃ in actu ad decem genera vt ens hõ. s. q2 in potẽtia
est vl' q2 in actu ⁊ ens sciens aut q2 põt vti sciã aut q2 vtitur ⁊ similiter de alijs.

Capi. ix. qd̃ sic icipit: sbã dĩ. declarat q̃ sbã dĩ. iiij. modis reducibiles ad duos

Substãtia dicitur corp9 cõpositũ ex materia ⁊ forma alteri non inherẽs vt ter
ra ignis aqua aer ⁊ corpora ex eis cõposita. Secũdo sbã dicitur forma sbã
lis q̃ est causa essendi cõposito vt anima al' aĩali. Tertio quidquid significat hoc
aliquid ex quo destructo destruit̃ res sbã rei dicitur quomodo quidaz dicũt superficies
⁊ alias dimẽsiões. Alij vero numeros sbãs eẽ tum esse q2 sic determinãt oĩa q̃ ip-
sis destructis nl' ens pmanet. Quarto quidditas cuius ratio est diffinitio dicit̃ sbã v-
niuscuiusq3 accidit itaq3 sbãm dici dupliciter videlicet sbãm indiuiduam que est sbm
vltimũ qd̃ de nullo dicitur et formaz substantialem que dat esse specificum rei.

Capitulum. x. quod sic incipit: Eadẽ vero dicũtur et cẽ. Determinat quot
modis dicit̃ idez tã3 scd̃m accidẽs q̃ p se et quomodo differũt diuĩsũ ⁊ dr̃ñs.

Idem scd̃m accidẽs dicitur q̃ vni sbo accidunt vt album ⁊ musicuz qui eidez
insunt simuliter accidẽs cum sbo ⁊ econuerso dicitur eadez p accidẽs vt hõ ⁊
musicus ⁊ econuerso music9 ⁊ hõ. q2 hoi accidit musicum. vtraq3 eniz hec. s.
hõ ⁊ musicus diuisim accidunt hoi musico cõiunctiz ãt econuerso. q2 igit̃ predicta nõ
dicuntur eadez p se: ideo non dicunt̃ vniuersaliter. q̃ eniz vniuersaliter p̃ntur p se exi-
stunt in subiectis accidẽtia ãt insunt particularib9 vt musica socrati ⁊ ideo sic nõ dicit̃
tur oĩs socrates ẽ music9 ita nõ ẽ veruz dicere hõ ẽ music9. Secũduz se ãt dicũtur
eadem quoꝝ ẽ eadez materia siue propinqua siue remota ẽ vna. dicũtur etiaz eadem
quoꝝ3 diffinitio sbãlis vna ẽ idẽtitas ãt ẽ q̃daz vnitas pluriũ3 entiũ vt eiusdez en
tis q̃ ipo vtunt̃ vt duob9 etiam velut q̃n dicimus iste ẽ idez sibi. Diuersa vero
dicuntur quorũ spẽs sunt plures ⁊ quoꝝ materia ẽ altera ⁊ quoꝝ ratio sbe diuersa oĩo
enim diuersũ dicitur oppositũ eidez. Differẽtia vero dicũtur primo ea q̃ sic vel nu
mero vel spẽ vel genere vel proportione sunt diuersa q̃ tñ cõueniũt ĩ aliquo coĩ. Et
.ij. drĩa sunt quoꝝ gen9 ẽ diuersũ. iij. q̃ sunt cõtraria. iiij. q̃ habẽt in sbã diuĩsitatem.

Capitulũ. xj. qd̃ sic incipit. similia dicũtur et cẽ. Declarat quot modis di
cũtur similia opposita cõtraria et diuersa specie.

Similia dicũtur. j. plura paciẽtia eamdẽ passiõez. Secũdo quoꝝ qualitas est
vna. iij. q̃cũq3 hñt plures q̃litates p q̃s cum sint contrarie contigit sbm altera
ri. Opposita vero similibus dicũtur dissimilia. Opposita dicũtur con
tradictoria. contraria. ad aliquid priuatio ⁊ hit9. dicũtur etiaz opposita quoꝝ termi-
ni opponunt̃ vt gñõ ⁊ corruptio q̃cũq3 etiaz nõ contigit siml' inesse susceptiuo ipoꝝ3
ut ipsa sunt opposita vt palliduz ⁊ albuz aut ea ex quib9 sunt. medij eniz colores q̃ nõ
pñt siml' inesse eidez sbo sunt ex extremis q̃ ad inuicẽ opponũtur. Contraria ãt du-
pliciter primo q2 drĩa p gñõez nõ pñt simul inesse eidez vt corruptibile ⁊ incorruptibi
le. Secũdo q̃ existẽtia in eodez gñe pluriũ3 drñt vt sensibile ⁊ insensibile. Ter
tio q̃ possũt inesse eidem susceptibili multũ3 iterse distãt vt dulce ⁊ amaruz. Quar

to que sunt infra eādem potētiā materie ⁊ plurimū distāt vt calidū ⁊ frigidū. Quib9 quorum ē maxima differētia siue extra gen9 siue infra genus siue infra spēz q̄dam etiam dicuntur contraria in aptitudine ad predicta. s. q2 talia habēt vel q2 talium sunt susceptiua vt actiua ⁊ passiua in aptitudine aut ogentia aut patiētia ipa in actu aut q2 sunt abiectiones seu acceptiones talium sic generatiōes ⁊ corruptiōes ipsorum. conuenienter āt predicta oīa multipliciter dicuntur cum ens ⁊ vnum multipliciter dicantur necesse est ⁊ ea ipa q̄ sequunt. s. idem diuersū ⁊ contrariū multipliciter dici. Diuersa vero spē dicūtur q̄cunq3 entia eiusdem generis non subsunt sibi inuicem vt corporeum ⁊ incorporeū. Secundo q̄cunq3 in eodē genere entia habent differētiam vt aīal ⁊ planta. Tertio q̄cunq3 in sbā habent cōtrarietatē. Contraria enim oīa maxime proprie dicta spē differunt vt albū ⁊ nigrū. Quarto q̄cunq3 differunt p finalem differētiā cōstitutiuā spēi vt hō ⁊ equus diuersa sunt spē sic̄ ⁊ diffinitiōes ipsorum. Quinto q̄cunq3 simul existentia in eodem sbo differētiā habēt diuersa sunt spē. q2 duo indiuidua eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem. Eadem autē specie dicuntur opposite predictis.

Capitulū. xij. quod sic incipit: priora ⁊ posteriora et c̄. Declarat q̄ priora ⁊ posteriora dicunt̄ quattuor modis primo ꝑ habitudinē alicuius principij determinati. Secundo penes ordinē cognitionis. Tertio ꝑ naturā ⁊ substātiam rei. Quarto secundum potentiam et actum.

Priora ⁊ posteriora dicuntur adinuicē q̄dam q̄ñ in aliquo genere existēte aliquo primo ⁊ pricipio aliquo eis sunt propinquiora aliqua remotiora siue ꝑ locum. determinato ei aliquo loco vt centro siue circūferētia tanq̄ primo: pri9 dicitur illud. quod propīquius ē ei posterius āt illud quod remotius. Similiter ꝑ tempus quod enī in preterito remotius est a presenti nūc: prius ē eo quod idem nunc propinquius ē vt bellum troyanum q̄ medorū. In futuro āt prius ē quod presenti nūc ē propinquius. vtimur enim ipo nunc tanq̄ principio et primo ꝑ motum et prius est quod propinquius ē primo mouenti. hoc enim ē principiū. puer enim quātū ad fieri prior ē viro. qui propinquior ē prime generationi. Et eodem modo scd̄m potestatē prius ē quod ē potētius circa volūtatē necesse ē alterū tanq̄ posteri9 sequi vt illo non mouente: posterius non moueatur ⁊ mouēte moueatur. ita q̄ volūtas posterius ē principiū in cuius habitudine ē prius et posterius. Et similiter q̄cunq3 distāt ab aliquo vno determinato ꝑ ordinē dicūtur priora ⁊ posteriora vt status iuxta primū scd̄ētem prius ē q̄ tertius ab eo ⁊ corde q̄ sunt iuxto medias priores sunt illis q̄ distant ab ea acepta media tanq̄ principio. Alio modo dicit̄ prius cognitiōe aliter tñ scd̄m rationē ⁊ ꝑ sensum nam ꝑ rationē vniuersalia p̄ora sunt scd̄m sensū singularia. Et scd̄m rationem accidēs prius notū ē toto composito ex accidente ⁊ sbo vt musicum homine musico. non enim erit cognita ratio totius compositi nisi pri9 cognita ratione partis. hoc etiam modo priores dicūtur passiones prior sborum vt rectitudo q̄ est passio linee prior ē lenitate q̄ est passio superficiei. Alia dicūtur priora ꝑ naturam ⁊ substantiam videlicet ea q̄ possunt esse sine alijs et alia non sunt sine illis. qua prioritate vsus est plato dicens q̄ separato prioro sunt sensibilibus. hoc etiā modo dicim9 q̄ sba prior ē alijs q̄ dicūtur entia. Dicūtur etiā q̄dā p̄ora alijs ꝑ potētiā vt materia p̄or ē forma ꝑ potētiā posteri9 vero ꝑ actū. ⁊ ꝑ diuisionē pars in potētia prior est toto actu āt posterior q2 fit actu per se soluto toto. Quodā itaq3 modo oīa que sunt p̄9 ⁊ posterius sic se habēt q̄ illud dici prius qđ cōtingit esse sine alijs ⁊ alia nō sine ipo.

Capitulum .xiij. quod sic incipit: potestas dicitur et cetera. Determinat quot modis dicitur potentia et impossibile et quod methaphorice potentia dicitur in mathematicis. reducit etiam omnes modos potentie ad actum.

Otestas sive potentia dicitur virtus activa que est principium motus aut mutationis in altero ut edificativa est principium mutationis edificati in quo non existit. vel est principium mutationis in se quantum est alterum ut medicativa infirmante se ipsum est principium mutationis existens in ipso non in quantum sanatur sed in quantum est medicus. Alio modo dicitur potentia principium passionum secundum passibile potest pati et transmutari supra quascunque passiones sive ad melius. Terno dicitur potentia aptitudo bene et faciliter agendi vel paciendi. dicimus ei habere potestatem loquendi qui bene et ut volunt loqui possunt. Quartus dicitur potentio habitus secundum quem aliquid redditur impassibile aut immutabile autem non facile mobile in peius. Et hac potentia privantur ea que de facili franguntur vel conteruntur vel curvantur vel corrumpuntur. Impassibilia vero nichil aut modicum tale patiuntur propter potentiam dictam itaque potentia his modis et totiens dicitur et potens habens enim a se vel ab alio principium transmutandi alterum vel se ipsum in quantum alterum potens dicitur. similiter habens potentiam qua potest permutari sive in peius sive in melius propter talem dispositionem dicitur potens pati. nec solum in habendo tale principium sed in non habendo privationem aliquam dicitur quis potens ad patiendum eo modo quo contingit habere potentiam. Tertio dicitur potens quod caret principio per quod possit ab aliquo corrumpi vel pati. Quarto potens dicitur habens aptitudinem ut bene agat et bene patiatur hoc modo aliquod inasatum potest dici potens et non potens ut liram dicimus potentem sonare si bene sonat et non potentem si non bene sonat. Impotentia autem est privatio principii per quod aliquid dicitur potens. dico autem privatio aut omnino aut apto nato pro illo tempore in quo non est aptum natum habere tale principium ut in puero est impotentia ad generandum aut quando aptum natum est habere ut in eunucho est inpotentia generandi. Dicitur etiam impotentia opposita potentie motive et bene motive. Et habet hanc impotentiam quedam dicuntur impossibilia. Aliter etiam dicitur impossibile cuius contrarium verum est ex necessitate ut diametrum commensurabilem esse est impossibile. quia necesse est ipsum incommensurabilem esse. contrarium vero huic est illud possibile cuius contrarium non est ex necessitate falsum ut hominem sedere est possibile quia ipsum non sedere non est necessario falsum. possibile ergo uno modo dicitur illud quod non est falsum ex necessitate. Alio modo quod iam est verum. Tertio contingens esse verum. Translative autem et secundum methaphoram dicitur potentia in mathematicis ut ternarium posse in novenarium. omnia autem in quibus est potentia dicuntur per respectum ad primam scilicet potentiam activam que est principium mutationis in alio in quantum aliud.

Capitulum .xiiij. quod sic incipit: quantum vero et cetera. Difinit quid est quantum et dividit ipsum per discretum et continuum ostendens que sunt quanta per se et que per accidens.

Quantum dicitur quod est divisibile in ea que insunt quodlibet est aptum natum esse hoc aliquid determinatum. Multitudo ergo numerabilis est quantum aliquid discretum. Magnitudo ergo numerabilis quantum ad continuum dicitur. Multitudo est quantitas possibilis dividi in partes non con-

tinuas vt numerus. Magnitudo dicitur quantitas diuisibilis incontinua. Itaqz indiuisibile tantum vno modo est longitudo que est linea. que autem duobus ē latitudo et superficies. que vero tribus est profunduz vt est corpꝰ. Amplius alia dicitur quanta secunduz se vt linea alia secunduz accidens vt musicū et corpꝰque secūdum se quedā sunt quanta essentialiter qui in ipsoruz diffinitione est ratio quāti vt linea et superficies. quedam alia sunt quanta non essentialiter. sed qꝛ sunt passiones quātorū secundū se vt multuz et paucuz sunt passiones numeri productum et breue passiones linee strictum z latum superficiei. profundum humile et graue z leue et similia corporis. magnum etiam et paruū et maius z minꝰ siue scōm se dicantur siue adinuicem sunt passiones quān licet hec omnia transferantur ad alia ꝙ ad quanta. Secundum actū vero quanta dicuntur quecunqz propter subiectum cui insunt habent extensionez vt musicum z album z de numero taliuz sunt motus z tempus. hec enim dicūtur quanta et continua propter scta quorum sunt passiones. nam quia res mota quanta est. iō motus est quantus et per motum tempus.

Capitulum. xv. quod sic incipit: quale dicitur et ē. Ostendit ꝙ qualitas dicitur quattuor modis qui tamen sunt reducibiles ad duos.

Qualitas vno modo dicitur differentia sbalis quia per ipsaz respondetur ad qle vt quale quid homo interrogān: respondemus rationalis. et qualis figura circulus respondetur agonon idest sine angulo ita ꝙ hec differentia ē tanqꝫ differentia substātialis. Alio modo dicitur qualitas in mathematicis quēadmodū quidam numeri dicuntur superficiales vt illi qui sunt quotiens qnti idest numerus replicatus super se vt bis duo vel super aliuz vt tria bis. quidā autē solidi idest habentes ternam dimensionem vt hi qui quotiens quāti idest tripliciter replicati vt bis duobis ter tria ter. superficialitas enim z soliditas que existunt in numeris vltra essentiā quātitatis sunt qualitates numeroruz essentia enim cuiuslibet numeri existit in semel idest in sic distare ab vnitate et non in componi ex diuersis numeris. sex enim substātialiter non est bis tria nec ter duo sed semel sex. Tertio dicūtur qualitates passiones substānarum mobilium. vt calor frigiditas albedo nigredo grauitas leuitas z alia similia. secundū que corpora pmutantur. Quarto qualitates dicūtur virtutes z vicia et vniuersaliter bonitas et malicia. Fere itaqz duobus modis dicitur quale quorum principalissimū est ille quo differentia substānalis dicitur qualitas. ad hanc eniz reducitur tanqꝫ eius pars qualitas que ē in numeria. ambe enim sunt differētie reruz non motarum aut non in quātum sunt mote. alie enim due qualitates sunt reruz motarum. passiones enim z passibiles qualitates sunt differētie motoruz. virtus autem et vicium ex quibus discernuntur motus et actus secunduz quos entia bene aut praue agunt vel patiuntur sunt pars passionum. dico autez bene aut praue. quia que sūt in motu: possibile est bene aut praue agere aut pati et sic bonuz vel maluz circa actiones et passiones significāt qualitatem. maxime in rebus animatis et principaliter in rebus habentibus actionem.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: ad aliquid dicuntur et cetera. Determinat de triplici specie relationis quaruz primo modo est multitudinis z vnitatis. Secundo modo potētie z actus. Secundo modo mensure z mēsurati adiungens ꝙ quedam dicuntur ad aliquid propter genus. quedaz propter concretum quedam propter accidens quod est in eis.

Ad aliquid dicuntur quedam secundum habitudinem numeri ad numerum vel numeri ad vnum vel vnius ad numerum. secundum habitudinem quidem numeri ad vnum dicitur ad aliquid dupliciter primo secundum numerum determinatum ad vnum determinatum vt duplum ad dimidium. Secundo secundum numerum indeterminatum vt multiplex ad suum multiplex. Similiter secundum habitudinem numeri ad numerum determinatum et medietatem eius habenti quod est dimidium et olon quod est totum se habet ad sibe imolion quomodo se habent sex ad quattuor vel secundum numeros indeterminatos vt particulare ad sub particulare. Ad quem modum reducitur habitudo continentis ad contentum. continens enim et contentum et tantum et plus quodcumque sit illud plus et ita secundum indeterminatum numerum est habitudo continentis ad contentum. Omnia igitur predicta dicuntur ad aliquid secundum numerum et numeri passiones. Equale vero simile idem ad aliquid dicuntur secundum virtutem. Eadem enim sunt quorum est substantia vna. similia quorum vna qualitas et quia vnum reducitur ad numerum sicut eius principium et mensura: ideirco ista dicuntur ad aliquid secundum numerum. Alia vero dicuntur ad aliquid secundum potentiam actiuam et passiuam vt calefactiuum ad calefactibile et vniuersaliter actiuum et passiuum. quia vnum potest in reliquum. dicuntur etiam ad aliquid hoc modo quedam secundum actiones et passiones vt calefaciens tanquam agens refertur ad illud quod calefacit tanquam ad patiens. Differt autem hec species ab ea in qua dicuntur ad aliquid secundum numerum quia in numeris non est motus nec ratio actionis nisi metaphorice hic autem inest ratio actionis sicut et potentie actiue. Variatur etiam hec species secundum potentiam per tempora. aliqua enim dicuntur ad aliquid quia vnum in preterito fecit et aliud fuit factum sicut pater dicitur filij pater quia iste genuit ille genitus est. alia secundum futurum sicut facturum dicitur ad faciendum. alia secundum presens sicut agens dicitur ad patiens. quedam etiam ad aliquid dicuntur secundum priuationem potentie vt impossibile et inuisibile. dicta igitur ad aliquid secundum numerum et secundum formam sic referuntur ad inuicem quod realis relatio est in vtroque extremo et non in altero tantum. Alia vero ad aliquid dicuntur sicut mensurabile ad mensuram scibile ad scientiam et sensibile ad sensum in quibus alterum extremum dicitur ad aliquid non quia realiter referatur sed quia aliud realiter refertur ad ipsum sicut intellectuale dicitur ad intellectum non quia dependeat ab intellectu sed quia intellectus intelligendo mensuratur ab intellectuali. intellectus autem et visus sic dicuntur ad intellegibile et visibile quod non dicuntur relatiue ad intelligentem et videntem. nam si relatiue dicerentur ad substantiam idem diceretur bis idest in eodem esse duplex relatio eiusdem rationis. visus enim relatiue diceretur ad visibile et similiter ad videntem hec quidem sunt que ad aliquid dicuntur secundum se. Quedam vero dicuntur ad aliquid quia ipsorum genera dicuntur vt medicina dicitur ad aliquid. quedam vero quia ipsorum concreta sunt ad aliquid vt equalitas: quia equale. et similitudo quia simile sunt ad aliquid. Alia vero dicuntur ad aliquid quia eis accidit aliquod eorum que per se sunt ad aliquid vt homo cui accidit duplum est ad aliquid dicitur propter duplum quod accidit homini.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: perfectum vero dicitur et cetera. Declarat quod perfectum dicitur primo cui nulla pars deficit. Secundo quod attingit propriam virtutem. tertio habens finem studiosum.

Perfectum vero vno modo dicitur extra quod non est accipere partem aliquam quantitatis eius vt perfectum tempus extra quod non est pars aliqua ipsius temporis. Alio modo dicitur perfectum secundum virtutem scilicet quod attingit vlti

mum de potentia alicuius generis. vt perfectus medicus qui sic attingit virtutez medicine: quod nichil deficiat de ipsa. Secundu hunc modum transferimus nomen perfecti ad mala et dicimus perfectum latronem et perfectum calupniatorem: quia quis attingit virtutem calumniandi et furadi. dicimus autem tales perfectos methaphorice et non proprie: sicut eosdem dicimus bonos. Conuenienter autem aliquid dicitur perfectum propter virtutem: quia virtus est quedam perfectio. et ideo vnumquodqz perfectum est quando ei nichil defecit de his que conueniut sue nature. Tertio modo perfectum dicitur cui inest finis studiosus. quia omnis perfectio accipitur ex fine. et quoniam finis est aliquid vltimum: ideo scdm hunc modum perfecti dicimus abusiue aliqua esse perfecta quia sunt finita. vt perfecte corruptum vel perditu cui nichil deest corruptionis: sed in vltimo est eius. Et ideo mors methaphorice dicitur finis quia tam mors qz finis vltimu est. perfecta igitur secundum se dicutur alia quidem quia in nullo defficiunt qd sit perfectionis nec exceduntur ab aliquo et extra ipsa nichil accipitur. Alia vero que in proprio genere non exceduntur ab aliquo illius generis quia extra ipsa non est perfectio pertinens ad illud genus. Alia vero perfecta dicuntur in habitudine ad perfecta superius dicta aut quia faciunt ipsa. aut qz habent. aut quia congruunt. aut aliquo alio modo: referuntur ad ipsa.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: terminus dicitur et c. Declarat quid e terminus et quot modis dicitur et quomodo se habet ad principium.

Terminus dicit quod est vltimu cuiuslibet et extra quod nichil rei accipi pot et infra ipsum continetur quid est rei. Terminus dicitur quelibet species magnitudinis terminas aliud vt linea est termin9 superficiei vel reducibilis ad magnitudinez vt punctus est terminus linee. Secudo finis ad quem terminatur motus et actus est terminus ad quem et non a quo licet quadoqz terminus dicat de vtroqz scilicet a quo et ad quem. Tertio finis cuiuslibet rei cuius causa est vt sit terminus dicitur. Quarto substantia cuiuslibet et quidditas eius terminus est. qz sicut terminat cognitionem rei ita terminat entitatem eius. Dicitur aut toties terminus quotiens principium eo qd omne principiu est quidam terminus sed non couertitur. non enim omnis terminus est principium sicut terminus ad quem.

Capitulum. xix. quod sic incipit: secundum qd dicit multipliciter ostendit quot modis dicitur per quod siue secundu quod. Et etiam quot modis dicitur secundu se et quid est dispositio.

Secundu quod vel per quod vno modo dicitur forma essentialis vniuscuiusqz vt bonitas est secundum quam quis e bonus. Secundo subiectu in quo primo aliquid est natum fieri vel esse dicitur secudu quod vt color in superficie. primo igitur modo scdum quod est forma rei. Secundo autem modo materia est subiectu ipsius vniuersaliter autem totiens dicit secundum quod quoties dicitur causa. idez enim est querere s quod e res et cuius causa est vt s quod sillogizatu est. i. cuius causa e sillogism9. Tertio secudu qd significat potetia ut secundu qd stetit aut iuit significat positioez situs aut loci. Scdm se etia dicit tripliciter vno modo qdditas et diffio vniuscuiusqz s se cotingit ei similiter qlibet ps quidditatis iest rei cuius e vt animal qd est pars diffinitiois hois inest hoi scdm se. Alio modo s se dicit qn iest potentia sbo cui primo conuenit vt albedo s se inest superficiei vl sbo cuius pti primo

nest, vt viuere secūdū se inest. homini quia primo inest anime que est pars hominis. Tertio secundum se dicitur cuius non est alia causa extra vt secundū se humanitas causa est ꝙ homo ē homo. Quarto secundum se dicitur ꝙ inest soli in quātum solum et ab alijs sepatum vt secundum se legit aliquis solus ꝛ ab alijs separatus legit. Dispositio dicitur ordo rei habentis partes aut secundū locum aut scḋm potentiam aut secundū formam. nam dispositio est quedā positio sicut eius nomē ostendit.

Capitulū .xx. quod sic incipit habitus vero dicitur ꝛc̄. Manifestat quot modis dicitur habitus ostendens in principio ꝙ habitus non habetur.

Habitus vno modo dicitur medium habentis ꝛ habiti sicut eni inter agēs et patiens est factio intermedia: ita inter habentem ꝛ vestem habitū ē habitus medius. Non contingit aūt haberi a re habita. quia per alium habitum haberetur et ille per alium ꝛ sic in infinitum. Secundo habitus dicitur dispositio ꝑ quam bene vel male aliquid disponitur siue in se vt sanitas est habitus sani scḋm se siue, ad aliud vt virtus ē habitus disponēs ad opus. Tertio dicitur habitus pars dispositionis alicuius totius et ideo virtus cuiuslibet partis siue potentie dicit̄ habitus.

Capitulū .xxi. quod sic incipit: passio dicitur et c̄. Ostendit ꝙ passio quadrupliciter dicitur.

Passio vno modo dicitur qualitas secundum quā contingit alterari vt albedo nigredo dulcedo amaritudo grauitas leuitas ꝛ similia. Secundo actiones ꝛ alterationes horum passiones dicūtur. Tertio magis nociue ꝛ magis tristes alteratiōes et actiones predictarū qualitatū passiones dicūtur. Quarto magnitudines calamitatū et tristiciarum dicuntur passiones.

Capitulum .xxij. quod sic incipit: priuatio dicitur et c̄. Manifestat ꝙ priuatio dicitur quadrupliciter adiungēs ꝙ totiens priuatio dicitur quotiēs distinctio priuactiua potest variari.

Priuatio vno modo dicitur si aliquid non habet illud quod natum est haberi ab aliquo ente licet non ab ipso vt planta priuata est occulis. Secundo qn̄ aliquid priuatur illo quod natum est habere siue ipsum siue suum genus vt talpa priuata est visu. Animal quod est genus talpe habere natum est. Tertio quando aptum natum est habere aliquid eo tempore loco modo et parte quibus aptum natum est habere priuatur illo vt cecus est homo ꝑuatus quando natus est habere et in ea parte scilicet occulo in qua natus est habere visū. Quarto priuatio dicitur quelibet ablatio per violentiam facta. Totiens autē dicuntur priuatiōes quotiēs generationes significantur per dictionē priuatiuā sicut est in .a. et in nam. In equale est quod ē aptum natum equari non habet equalitatem ꝛ inuisibile ē quod aptum natum ē habere colorem ꝛ non habet vel habet turpē colorem ꝛ sine pede nō habēs pedes vel habens malos. Amplius parum habens de aliquo sicut potest dici sine illo: ita pōt dici priuatum illo sicut priuatum igne dicit̄ ꝙ tā paꝝ hēt de igne vt dicat̄ non ignem hoc āt est aliquo modo ꝑue hr̄e. Tertio ꝙ non facile aut nō bn̄ suscipit actiōes vl̄ passionē dicit̄ priuatū ea sicut dicit̄ cum dictiōe ꝑuatiua vt quod non facile aut q̄d non bene secat̄ dicit̄ insecabile ita dicit̄ ꝑuatū sectiōe. Quarto sic̄ dictio priuatiua additur illi q̄d omnino nichil habet de re q̄ priuatur: ita ꝛ ꝑuatio dicit̄ ꝓpter nō hr̄e

vt cecus dicitur non monoculus sz qui in ambobus non hēt visum. propter qđ priuatio hoc modo sumpta et habitus ei opposit9 non sic opponuntur vt alterum necessario sit verum de quolibet ſbo quia est dare mediuz inter ipsa sicut non omnis homo est iustus ⁊ politicus et habēs omnez iustitiam politicaz aut iniustus idest omnino priuatus iustitia politica sed est dare medium.

Capitulum. xxiij. quod sic incipit habere multipliciter dicitur et c̄. Declarat quot modis dicitur habere.

Habere vno modo dicitur ducere alium secūm propriuz impetum aut voluntatem sicut febris dicitur habere hominez et tyrāni ciuitates et vestiti indumentum. Alio modo susceptiuum dicitur habere illud qđ suscipitur in eo vt es habet formaz statue et corpus infirmitatē. Tertio dicitur hēre aliquid aliud vt continēs habet cōtentuz sicut lagena habet vinum ⁊ ciuitas hominē ⁊ nauis nautas ⁊ totum habet partes. Quarto prohibēs aliquid moueri aut operari propter predominium habere ipsuz dicitur vt colupne habēt ponderosa superposita. Et hoc modo quidā naturales dicunt athlantez habere celuz ne cadat. tot autē modis dicitur aliquid esse in aliquo quot dicitur aliquid haberi ab alio.

Capitulum. xxiiij. quod sic incipit. ex aliquo esse dicitur ⁊ c̄. Declarat quot modis dicitur esse aliquid ex aliquo.

Ex aliquo esse vno modo dicitur vt ex materia ⁊ hoc dupliciter aut ex materia prima quemadmoduz omnia liquabilia dicuntur esse ex aqua aut ex proxima vt statua ex ere. Secundo ex aliquo dicitur vt ex primo mouēte sic pugna ex conuicio hec enim ē eius principium. Tertio vt partes sunt ex toto composito per eius diuisionez sicut lapides ex domo. hec enim dicūtur esse ex aliquo tanq̄ ex pfecto forma enim totius dat esse perfectum quod ē finis generatiōis. Quarto dicitur aliquid esse ex aliquo vt ex parte vt hō ex bipede et syllaba ex littera. siue hec pars sit formalis siue ad modum forme. Aliter enim est aliquid ex materia aliter ex forma. Alia vero ex aliquo dicūtur vel ex aliquib9 quia sunt non ex toto sed ex parte eius vel eorum ex quibus sunt vt puer ex patre et matre quia ex parte ipsoꝝ ⁊ non ex totis ipsis est. Alio modo dicitur aliquid ex aliquo quia post ipsum ē secunduz tempus vt ex die nox quia post diem. Omnes igitur modi ex aliquo reducūtur ad duos. quedam enim sunt ex aliquo ita q̄ habent trasmutatiōem ad inuicem vt patet in omnibus modis preter vltimuz. quedam autem ex aliquo dicuntur per hoc solum q̄ consequenter se habēt secūdum tēpus vt ex equinotio fit nauigatio quia post equinociū

Capitulum. xxv. quod sic incipit: pars quidem dicitur et c̄. Ostendit quot modis dicitur pars.

Pars vno modo dicitur aliquid integrale quantum in quod diuiditur aliquod quantuz. id enim quod ablatum est a quanto secūdaz quod quātum pars illius dicit: vt duo sunt pars trium. Aliquando aūt pars quāti dicitur quod mensurat suum totum ⁊ hoc modo duo non sunt pars trium. Secundo partes dicuntur ea in quibus diuiditur forma sine quātitate sicut species dicuntur partes generis. Tertio pars dicitur quodlibet essentiale ex quo componitur totum habēs formam sicut es pars est enee spere et angulus pars figure angularis. Quarto partes dicuntur ea que sunt in diffinitione rei vt genus et differentia partes speciei.

Capitulum. xxvj. quod sic incipit: totum dicitur et cetera. Diffinit quid est totum et quot modis dicitur et quo modo se habet ad esse.

Otum dicitur cuius nulla pars abest ita q ea ex quibus per naturaz cõstituitur totum sunt vnum aliquid z contẽta sub vnitate totus. Hoc autem totum est dupliciter aut enĩz est totum vniuersale cuius vna queqz pars suscipit predicationem totius. vniuersale enim dicitur totuz quasi multa continẽs de quorũ vnoquoqz predicaẽ z in quo omnia inferiora sunt vnum puta animal totuz est respectu equi z hominis. continet enim z predicaẽ de ipsis z ambo sunt animalia. Aliud est totum integrale habens vnitatem ex partibus et hoc est continuũ z finituz vnum aliquid ens ex pluribus q̃ insunt ei in potẽtia si aũt insunt actu non faciunt perfectam rationem totius vt aceruus. Horuz autem magis totum sunt q̃ per naturã q̃ que per artem habent totalitatem. sicut enim magis sunt vnum q̃ per naturam vniuntur q̃ que per artem ita magis sunt totuz q̃ talia sunt per naturaz eo q totolitos est que dã vnitas. totum ãt habens partes quaruz positio non facit differẽtiam in natura totius proprie dicitur omne vt aqua de qua proprie dicitur omnis aqua. Totum autem cuius partes habent differentiaz in positione proprie dicitur totũ vt tota domus. illud autem cuius partium positio partium facit differentiaz partium non vt cera z vestis trãspositio enim partiũ in istis non facit differẽtiam quantum ad substãtiam quia manet eadem natura ipsorum facit tamen differentiaz quantuz ad formã z figurã dicuntur totum z omne. Numida autem z numerus proprie dicunẽ omne totum atñ nõ dicuntur nisi methaphorice quecunqz autẽ in vno dicuntur omne in pluribus dicuntur omnia vt omnis numerus de vno et omnes numeri de pluribus dicuntur.

Capitulũ. xxvij. quod sic incipit: colobon vero dicitur. Declarat quot cõditiones requiruntur ex parte totius vt aliquid possit dici colobon idest diminutum. z qualis debet esse pars propter quam dicitur diminutum.

Olobon siue diminutuz non dicitur quodlibet quantuz sed illud solum quod est participabile z extensuz ita tamen q ablatum z relictum non sint equalia vnde si a duobꝰ auferatur vnum residuuz non dicitur colobon qz est equale ei quod ablatum est ab eo. Oportet etiam essentiam eius quod dicitur diminutũ permanere ablato ab eo illud per quod dicitur diminutum vt si calix colobon dicatur oportet ipsum habere naturam calicis. qz oblata vnitate a numero non remanet natura specifica numeri: ideo nullus numerus potest dici colobon. Tertio oportet dicere dissimilium partium omne totum quod dicitur colobon z ideo ignis aqua et alia tota similium partium proprie non dicuntur coloba. nec sufficit dissimilitudo partiuz ad hoc q totum dicatur colobon sed oportet q potentie ipsarum faciãt differentiam in substantia totius. z quia duo et tria ita sunt partes quinqz q posito non facit differentiam in sba: ideo quinqz non potest esse colobon. Quarto oportet continuum esse totum quod debet dici colobon et qz armonia non ẽ continua licet sit dissimilium partiuz z habentiũ differentiaz in positione: iõ non ẽ coloba. Sicut ãt q̃libet tota coloba dicitur: ita nec ablatio cuiuslibet partis facit residuuz esse colobon. si enim principalis pars auferatur a toto per quaz destruatur sba rei: qd relinquit non dicit diminutum sed destructum vt si ab homine auferatur caro aut cor nec diminutio facta in quocunqz loco totius reddit ipsum colobon vt si calix perforetur diminutus non dicitur. Oportet ergo partem per cuius ablationem totum dicitur colobon esse non principalem sed extremam vt est auris. et talẽ que non possit iterum generari per naturam et ideo calui non sunt colobi quia possunt eis renasci capilli.

Capitulum.xxviij.quod sic icipit: genus dicitur et cetera. Manifestat quot modis dicitur genus et que dicuntur diuersa genera.

Enus dicitur generatio continua corum que sunt eiusdem speciei sicut dicitur genus hominum continua generatio ipsorum. Secundo primum mouens et quo denominatur tota vna generatio: generatio dicitur que ad modum dicuntur eligenes quod ab eligene primo generante descenderunt. Et magis sumitur hoc modo a generante actiue vt est pater quam a generante paie et per modum materie vt est mater quemuis a matre aliquod genus denominetur primo. Tertio modo genus dicitur primum subiectum ad quod resoluuntur formales differentie eiusdem manerie sicut superficies est genus figurarum superficialium. non ita subicitur superficies figuris superficialibus quod ad ipsam resoluuntur tanquam ad primum subiectum et ideo dicuntur esse eiusdem generis. scilicet superficialis et eodem modo se habet solidum ad figuras solidas. Quarto genus dicitur quod primum est in diffinitionibus et predicatur in eo quod quid est diffinito et differentie sunt eius qualitates. Genus ergo dicitur aliud quidem continua generatio eiusdem speciei aliud vero primum mouens totius generationis predicte aliud vero subiectum cuius differentie sunt qualitates. Diuersa genere vero dicuntur quorum subiectum primum diuersum est ab alio ita quod vnum non resoluitur in aliud nec ambo in tertium sicut materia et forma diuersa genere quecumque etiam habent diuersam significationem et figuram entis sicut substantia qualitas quantitas et sic de aliis predicamentis. quorum ista sunt prima quorum nullum resoluitur in aliud nec in tertium diuersa sunt genere.

Capitulum.xxix.quod sic incipit: falsum vero dicitur et cetera. Distinguit falsum in rebus a falso in oratione et in hominibus.

Alsum vno modo dicitur res falsa et hoc dupliciter primo per non compositum possibile componi vt sontem sedere et hoc falsum est quandoque. Secundo per impossibile componi vt diametrum esse commensurabile et hoc est semper falsum. Alio modo res falsa dicitur que est aliquid in se non tamen est id quod apparet esse aut non est talis qualis apparet sicut descriptio vmbre et somnia sunt aliquid in se non tamen sunt ea que apparent esse. Res igitur false dicuntur dupliciter videlicet aut quia non sunt aut quia non sunt ea que apparent esse. Ratio vero falsa est que non est alicuius entis in quantum est falsa. vnde omnis oratio falsa est alterius quam cuius est vera vt ratio circuli falso est de trigono. diffinitio quidditatiua vniuscuiusque est vna licet multe possint esse de eodem secundum diuersas proprietates ipsius. nam aliqualiter idem est res in se et res in sua proprietate et passione vt homo et musicus homo ratio autem simpliciter falsa nullius est ratio. et ideo si alicuius assignetur: falso assignabitur. Ex quo patet quod antisthenes fatue opinatus est. scilicet quod nichil poterat de alio dici nisi propria ratio eius que est vna de vno. Ex quo accidit quod nulla contradictio formari potest et quod non contingit mentiri. quod falsum apparet ex hoc quod non solum propria ratio potest deducere sed aliena que falsa est de eo cuius non est ratio. falsum etiam est quod tantum vnum dicatur de vno quia contingit vere dici de re aliud quam propriam rationem sicut de octo verum est quod sunt dupla ad quattuor cum tamen ratio dualitatis non sit propria ipsi octo. Homo autem falsus dicitur qui promptus et electiuus est rationum falsarum non propter aliud quam propter falsum dicere et eligere. Est etiam falsus homo qui fictor est rationum falsarum tanquam sint vere. sicut res falsas diximus que falsam faciunt apparentiam vt somnia. Conuenienter itaque respuitur dictum platonis scriptum in libro qui dicitur ipia videlicet quod idem falsum in potentia et falsum in est actu quia ad ipsum sequitur quod sit falsum et verum in actu et econuerso dicit enim hominem potentem mentiri falsum esse quod non est verum. quia sciens et prudens esset falsus homo cum posset mentiri. falsus autem non est cum non sit electiuus nec fictor orationum

num falsarum. Opinio etiam dicēs meliorez esse eum qui voluntarie pnā agit ꝙ inuoluntarie. probans hoc per inductionem .s. qꝛ melior claudicās voluntarie ꝙ in uoluntarie non est vera nec exemplum est sufficiens qꝛ voluntarie claudicās moraliter peior estqꝛ falsus est et non bene vtens naturalibus instrumentis.

Capitulum .xxx. quod sic incipit: accidens dicit̄ et c̄. Ostendit ꝙ accidēs dicitur id qd inest alicui non ex necessitate nec in pluribus sed in paucioribus cuius causa est indeterminata. dicit̄ etiaz de propria passione.

Accidēs dicitur illud qd proprie inest alicui non ex necessitate nec ꝑ magis ut fodienti fossam inuenire thesauruz per accidēs inest. Et eodem modo musicus ē albus accidēs erit ei. Secundo accidēs ē qūo aliquid existit in aliquo sbo et in aliquo tp̄e et in aliquo loco nec ex necessitate subiecti tp̄is vel loci nec ut in pluribus sed in paucioribus. huius accidēns non est aliqua causa determinata: sꝫ indeterminata ꝛ contigens sic̄ accidit alicui qd veniat eginā non a proposito tanꝙ a causa determinata sꝫ expulsus a tempestate aut duct9 a latronib9 aut a quocūqꝫ alio contingente ꝛ indeterminato pricipio. Dicitur etiam ꝑ accidēs quicquid ꝑ se existit alicui non nisi ei sbale sicut propria passio inest sbo vt triangulo hr̄e duos rectos et tale accidens pōt esse sempiternuz principiuz vero non cuius ratio albi determinat̄.

Principia et cause querunt̄ entiuz et c̄. huius libri sexti capituluz primum declarat ꝙ prime phie est querere causas entiuz in quātum entia ꝛ ꝙ nullius particularis scie est determinare de ente in quātum ens nec de hoc ꝙ quid est et ꝙ substantie non est demōstratio.

Rincipia et cause entium in quātum entia hic querūtur quia sicut est aliqua causa sanitatis ꝛ conualescentie que q̄ritur a scia q̄ intendit de ipsis. Et similiter methaphisice prima principia elemēta et cause q̄runtur in scijs mathematicis. et vniuersaliter omnis scia intellectualis circa causas et principia est aut certiora idest euidētiora aut simpliciora .s. magis nota nobis. ita enim queruntur cause et principia entiū in quātum entia. Omnis aūt scientia particularis ē circa vnum quoddā genus de quo determinate tractat ꝛ non de ente simpliciter nec in q̄ntuz ens. nulla etiaz scia particularis cōsiderat de quodquidest .sed potius ipo qd quid est accepto per sensuz aut per suppositionem ex ipso determinat sed magis necessaria aut debilius ea q̄ insunt generi subiecto circa quod intendit. Et qm̄ quodquidest supponitur: ideo palaz ē ꝙ nec sbe nec eius qd quidē est sbe est demr̄satio: sꝫ quidaz alius modus ostensionis. Similiter nulla scia dic̄ de suo sbo si ē aut non ē: qꝛ eiusdē ratiōis ē d ipso manifestū facere qd ē ꝛ si ē

Capituluz .ij. quod sic incipit: quoniam vero ph̄ica est et cetera. Declarat ꝙ licet scia ph̄ica sit theorica non tamen considerat eius separatum a motu et materia. Similiter methaphisica theorica est et circa immobilia et separabilia et secundum considerationem ꝛ secundum rem.

Uoniam scientia phisica est circa determinatum genus entis scilicet circa talem substāntiam in qua est principium motus et status in re et non in sciente: palam ꝙ nec factiua nec actiua est sed theorica: nam factiuarum principium est in faciente aut intellectus aut ars aut quedam potētia actiuarum vero electio que ē in agēte principiuz est qꝛ idē ē agibile et elegibile. Si igitur oīs scia aut ē actiua aut pasiua aut theorica: relinquit̄ ph̄icam esse theoricaz eum pn̄cipiuz rerum naturaliū nō sit i sciēte sed in reb9. tn̄ est circa tale ens qd possibile ē moueri ꝛ circa sbā q̄rit i plrib9.

non est separabilis a natura. oportet enim non latere ꝙ quidditas ⁊ diffinitio quorū-dam est sicut diffinitio simi quod est conceptuz cum materia. simꝰ enim est nasus cur-uus. quorumdam vero diffinitio ē vt concaui quod non concernit materiaz sensibilē et quia omnia phisica diffiniuntur sicut simum. vt nasus occulus facies caro os et v-niuersaliter al'⁊ planta ⁊ omnes partes eius quorum nullius ratio est sine motu ⁊ ma-teria: manifestuz ē quomodo in phisicis oportet querere quidditatem ⁊ diffinitionem q: cum materia. vnde phisici est speculari de illa anima que sine materia non est. phi-sicam igitur theoricam esse patet ex his. Methaphisica aūt theorica est. sed v-trum sit imobiliuz ⁊ separabilium nondum manifestuz est. licet sit manifestuz ꝙ q̄dā mathematica. s. geometria et etiaz arithmetica speculatur immobilia in quantum se-parabilia sunt in consideratione.

Capitulu3. iij. quod sic incipit: si vero est imobile aliquid et c̄.' Declarat ꝙ quedam scia theorica considerat de ente separato ⁊ sempiterno que non est phica nec mathematica. sed prior ambabꝰ considerans ens in quantuz ens.

Si vero est aliquod immobile et separabile et sempiternum manifestum quia theorice scie est nosse illud non tamē phice nec mathematice sed prioris am-babus phice quidem non est quia circa inseparabilia ⁊ imobilia intendit. nec mathematice licet quedam mathematice sint circa immobilia, non tñ circa inseparabi-lia a natura. pⁱma vero sapia est circa separabilia ⁊ imobilia q̄ necesse est esse causas sempiternas sensibiliuz nobis manifestoꝝ et ideo prima est scia. Tres igit̄ sunt phie theorice mathematica phica et theologia. dico aūt theologiam a theos quod est deꝰ illam q̄ considerat ens immobile separatuz ⁊ sempiternuz. q: si diuinum esse alicubi existit maxime existit in tali natura. Preterea honorabilissimā sciam oportet esse circa honorabilissimuz sōm quale est ens separatum. hec aūt nobilior est inter theori-cas q̄ sunt alijs scijs desiderabiliores. Dubitatur autem vtrum prima phia sit v-niuersalis aut circa aliquod determinatum genꝰ ⁊ vnam naturaz entis. Ad quod dicendum est ꝙ est comunis ⁊ vniuersalis scia. non enim idem modus est in prima phia et in scientijs mathematicis. q: iste sic sunt circa determinatum ens ꝙ non sunt comunes omni enti. prima aūt phia ita est de ente immobili et separabili ꝙ vniuersa-liter comunis est omni enti. sicut enim si sba phisica esset prima et sola substāna: phica esset prima scia ita si est aliqua substātia immobilis cum sit hec prior omni sba. scia q̄ intendit de ipsa est phia prima. et quia prima ideo vniuersalis cuius est speculari de ente in quantum ens quidem et que ei insunt secundum ꝙ ens.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: sed quoniam ens simpliciter dictuz et c̄. Premittit quasdam diffinitiones de ente de quo inferius perscrutātur. et de-clarat ꝙ nulla scientia speculatur de ente secundum accidens.

Quoniam ens vniuersaliter sumptum dicitur multipliciter primo secunduz se et ꝑ accidēs. Secūdo ens vt veruz et nō ens vt falsuz. Tertio ꝑ figuras ꝑdicamētoꝝ vt sba quātita qualitas; ⁊ similia. Quarto ens i pō ⁊ i actu: dicēduz ē primo de ente scōm accidēs ꝙ nulla speculatio ē circa ipsuz. Cuius signuz ē q: nul-la scia siue actiua siue factiua siue theorica est studiosa de ipso. nam faciens domum non simil' facit cum ea q̄cunqz accidūt domui facte. hec enī posunt infinita esse. pōt ei-bis esse voluptuosa illis neccessaria alijs vero vtilis a quibus oibꝰ accidētibꝰ domus est diuisa et quoꝝ nulliꝰ ē causa ars edificatiua. Et eodem modo geometria nō spe

culatur q̃cunq3 accidunt figuris vt si alterum est triangulus z triangulus habet duos rectos. Et hoc accidit rationabiliter. s. nullaz scientiam speculari ens scd̃m accidẽs q2 ipsum solo nomine est ens. vnde plato non male ordinauit sophisticaz circa nõ ens quia rationes sophisticaruz maxime sunt circa ens scd̃m accidens sicut ẽ musicuz gramaticum et iddemẽ coriscus musicus et musicus est fact9 gramaticus qd̃ sophistice sic probatur. omne quod ẽ. et non semper fuit factuz est. sed musicus est gramaticus et non semper fuit. ergo factus est. et alie rationes similes sunt circa ens ꝑ accidens. hoc autem ens videtur propinquuz non enti. quia generatio z corruptio eius est. quod est ens. eorum aũt que sunt scd̃m accidens non ẽ generatio nec corruptio.

Capitulum. v. quod sic incipit: Attamen dicendum est amplius et cẽ. ostẽdit que est natura entis scd̃m accidens z propter quaz causaz est z quare eius nõ est scientia.

Quamuis igitur entis ꝑ accidens nulla speculatio scialis sit tamen dicẽduz ẽ de ipso q̃ est eius natura z propter quam causaz est z quare scia non est de ipso Quoniam aũt entium hec semper similiter se habent z ex necessitate. non q̃dem ex necessitate q̃ est ex violentia agentis sed ex necessitate cõmutabilitatis quaz non contingit aliter se habere. Alia vero non sunt ex necessitate nec semper sed vt in pluribus z secundum magis hoc est principiuz z causa entis scd̃m accidẽs. quod enim non est semper nec scd̃m magis sed in paucioribus dicimus esse scd̃m accidẽs vt si fuerit frigus sub cane. non aũt ẽ scd̃m accidẽs ꝙ sub cane sit estus q2 hoc ẽ ꝑ magis. similiter hominem esse albuz ẽ scd̃m accidens cum sit in paucioribus hominez aũt esse animal non est ꝑ accidens quia hoc semper est. Et hedificatorem facere sanitatem accidit q2 hoc non est natus facere hedificator sed medicus quez accidit hedificatorem esse. et quoq9 delectatiõz coniectans in cibo faciet salubre alicui sed per accidẽs q2 per pulmentaria. Est igitur scd̃m accidens aliquo modo causa aliquo modo nõ. Aliorum enim entium q̃ per accidens non sunt: sunt alique cause determinate. Entiuz autem scd̃m accidens non est causa determinata sed per accidẽs z indeterminata. Et quoniam non omnia sunt z fiunt ex necessitate sed plura in pluribus z secunduz magis oportet ꝙ ens secunduz accidens non sit semper nec scd̃m magis sed in paucioribus ut alb9 est musicus. Et quoniam hoc aliquãdo contingit fieri: ideo est aliqñ ens scd̃m accidens: nam si nihil esset in pluribus quod posset defficere in paucioribus omnia essent de necessitate. Causa aũt propter quaz accidit aliquid fieri in paucioribus est materia propter quam non semper euenit illud quod natum ẽ ut plurimum euenire. oportet autẽ supponere tanq̃ principiuz ꝙ aliqua semper similiter sunt alia secundum magis. q̃dam vero preter vtrumq3 dictorum. s. in paucioribus et hec scd̃m accidens sunt. vtrum aũt que sunt in pluribus z q̃ semper nulli insũt aut quedaz sempiterna sint posterius perscrutãduz. Quod autẽ scia non est entis manifestuz est. omnis enim scia ẽ aut eius quod ẽ semper aut quod in pluribus. oportet enim scibile tale esse ut quis possit doceri de ipso aut alium docere ipsum: tale aũt oportet diffiniri per semper vel per magis esse tale. ut melicratuz vtile ẽ febricitanti est docibile q2 scd̃m magis et ut in pluribus hoc est. sed quod est preter hoc ut nouam lunaz vtilem esse febricitanti non est scibile nec docibile et hoc est accidens. Quid igitur sit accidens et propter quam causam et quoniam eius non est scientia dictum est.

Capitulum. vj. qd̃ sic incipit: ꝙ aũt sunt principia z cause per accidẽs et cẽ. Manifestat ꝙ sunt q̃dã cause per accidẽs ad q̃s non neccessario sequit̃ effect9

Quot sint quedaz principia ⁊ cause quibus positis non necessario ponuntur effectus manifestum est. si enim nulle cause sunt tales omnia erunt ex necessitate. effectus enim reducibilis in causaz futuraz que necessario causa est: reducetur in causaz presentez necessariam. Si nulla causa est scdm accidēs sed omnis est necessaria. v.g. iste necessario morietur infirmitate aut violentia. si exibis domum exibis. si sint sitiet. aut si nūc comedit mordicātia quare necessario moriet cuius necessitans causa necessaria iam est presens. Similiter erit causa preterita necessaria ad quaz sequit necessario oīs effectus de futuro vt necessario morietur infirmitate aut in cuius causa iam posita ē. s. cōtraria esse in codez corpore. Manifestum igitur ꝙ reductio effectuuz predictoꝝ vadit vsqz ad aliquod principium quod non resoluitur ad aliquid. ⁊ qꝛ ad istud principiuz sequitur vtrumqz et consequenter effectus: ideo est aliquod ens cuius generatiōis nulla erit causa necessaria. Utrum autem reductio cause per accidēs sit ad materiā aut ad finez vel formaz vel ad mouēs perscrutādūz erit de ente ergo secundum accidēs sufficienter determinatuz est.

Capitulū. vij. quod sic incipit: quod āt vt veruz ens. Determinat de vero et de falso quid est vnumqdqz ipsoꝝ et quomodo possunt simul intelligi et quare pretermittenduz est ens scdm accidēs ⁊ ens quod est verum.

Uerum ⁊ falsum sunt scdm compositionez ⁊ diuisionē modo cōtrario. nam verum habet affirmationez in composito et negationez in disiuncto. qn̄o enim affirmatur esse qd est ⁊ negatur non esse quod non ē tunc est verum sed falsuz consistit in contradictione predictorum. s. quando affirmatur qd non est vel negatur quod est. Quando aūt contingit intelligere ambo. s. verum ⁊ falsuz simul aut separatim alius erit sermo. dico āt simul non eo ꝙ consequēter sed in eodē instanti causa aūt huius est qꝛ verum et falsum non sunt in rebus quemadmodū bonuz ⁊ malum sꝫ sunt in intellectu non quidez circa simplicia ⁊ quidditatem sed circa compositiōem et diuisionem de quibꝰ posterius perscrutanduz est. Quoniaz aūt compositio et diuisio in intellectu ē et non in rebus ideo ens verum diuersum est ab entibus proprijs que sunt extra intellectum sicut est sbā quantitas qualitas. Et ideo tam ens qd est verum ꝙ ens ꝑ accidens pretermittēda sunt qꝛ causa entis scdm accidens ē indeterminata. entis enim quod est verum causa est aliqua passio intellectus. Et ideo vtrumqz ens est extra ea que habent aliquam determinatā naturaz entis. propter quod pretermittendum ē. perscrutāduz vero sunt cause ⁊ principia entis in quātum ens qd significat quid aut quale aut quantuz aut ad aliquid similium sicut determinauimꝰ in qnto in quo distinximus quotiēs dicitur vnumquodqz.

Ens dicitur multipliciter: huius libri septimi capitulum primum probat sbām esse ens primuz. itaqz ratione et notia et tpe prius est in quolibet ente. et ideo de ipsa primo speculanduz est: quid est.

Jcut diuisuz est in quīto ens dicit multipliciter signat enim hoc quidem sbām et hoc aliquid. Jllud vero quale aut quantuz aut aliquod predicamētorum. quoꝝuz primuz ens est illud qd significat qd quidē et sbām. Et hoc patet qꝛ quando dicimus de aliquo quale ē vt bonū aut malum aut quantuz sicut tricubituz non significamus illud qd ē. quando vero dicimus quid est vt hominez aut deum significamꝰ nō quidem accidens eius. s. album vel calidu3 vel tricubituz sed potius esse eius. Preterea alia dicuntur entia eo ꝙ sunt aut qualitatez quantitates aut passiōes aut aliquid

quid tale substantie tanq̄ entis primi. Et quoniam sba est maxime et principaliter ens ideirco dubitabit aliquis vtruz accidentia in abstrato sicut est vadere sanare et sedere et similia sunt entia aut non. nullum enim taliuz per se aptuz natū est esse nec possibile separari a sba. Accidentia aūt concreta sicut vadens sedens sanās magis apparent entia: q2 ipsis est aliquod determinatuz subiectum scilicet sba. vnumquodqz enim accidens concretuz sicut bonum sedēs et similia nō dicitur sine sba tanq̄ propter eaz existens quasi primo ens et non scdm̄ quid: sed simpliciter ens sba est. Multipliciter autem dicitur aliquid esse primuz. sed sba omnium entiuz primum est rōne noticia et tpre. tempore quidem q2 nullum aliud ens sepabile est a substātia hec autem sola separabilis est ab alijs. ratione autem q2 in diffinitione cuiuslibet accidētis necessarie est esse rationez substātie et non econuerso. noticia autem prius ē sba: q2 tunc putam9 maxime scire vnumquodqz quādo cognoscimus quid ē et sbam ipsius magis q̄ qn̄o cognoscimus quale aut quātum aut vbi ē. Nam accidētiuz singulo2 naturaz magis cognoscim9 qn̄o scimus quid est vnumqdqz ipsorum q̄ quādo scimus aliquid accidens eis. Testificatur aūt substātiam esse primuz ens qd olim et nunc et semper quesitum et dubitatuz est quid est sba. quaz quidam dixerunt esse vnum ens. alij vero plura. et quidaz finita. quidam vero infinita. Speculandum igitur ē a nobis maxime et primuz et vt sic dicam solum de substantia: tanq̄ de primo ente quid est.

Capitulum. ij. quod sic incipit: videtur aūt sba existere. ostendit q̄ substantia sensibilis manifesta ē nobis et pescrutanduz est vtrum sit substantie alique preter sensibiles et quomodo antiqui opinati sunt diuersa de sba.

Videtur aūt substantia manifestissime existere in corporibus sēsibilib9 nam animalia et plantas et co2 partes similiter naturalia copora vt ignez aquaz terraz aerem et partes ipo2 et quecunqz sunt ex ipsis et celum et partes eius astra solem lunam substātias esse dicim9. Utrum aūt sole substantie sunt aut alie aut nō pescrutanduz posterius. Uidetur aūt quibusdaz q̄ termini corporis sicut superficies linee et punctus magis sunt substātie q̄ corp9 et soliduz. Quidaz āt preter sensibilia non opinantur esse aliquas substātias. Quidaz vero preter sensibilia ponūt plura. que dicunt magis esse entia et sempiterna vt plato: dicens ydeas. et mathematicas duas esse substātias. tertiā vero corpo2z sensibiliuz. leucipp9 vero plures sbas posuit: quarum principium sumpsit in numeris incipiēs ab vno. et dicens q̄ aliud ē principium numero2 aliud magnitudinuz. aliud aīe et sic gradatim multiplicat substantias. quidam vero spēs et numeros dicunt habere eandez naturam sbe. et alias substantias consequēter se habere ad istas: vt lineas superficies celi sbam et sensibilia De his igitur que bene aut non benedicūtur et que sunt substantie. et vtrum sole sensibiles aut alique preter eas. et iste quomodo sunt. Et vtrum aliqua separabilis et quare. et quo modo aut nulla perscrutanduz ē quādo discripsimus p̄mo sbaz quid ē

Capituluz. iij. quod sic incipit: dicitur autem substantia diuisa substantia in quidditate vniuersali genere et subiecto: prosequitur de substantia que dicitur subiectum: diuidens eam in materiaz et formā et compositum: comparās ista adinuicem. et diffiniens materiam: dicitur autem substantia: quadrupliciter. nam quidditas. vniuersale. et genus: videntur significare substantiam quartum etiam subiectum horum substantia videtur esse.

Subiectum vero ē de quo alia: et ipsum de alio nō dicit. et qr maxime videtur significare substantiaʒ prius determinādū est de ipso. tale enim quodammodo dicitur materia. alio modo forma. iij. cōpositum ex his. dico āt materiaʒ sicut es. formaʒ vero sicut figuraʒ. statuā āt compositū ex ambobus. Et quoniā forma propter actualitatem prior ē q̄ materia: ⁊ magis ens: propter eandeʒ causam prior erit cōposito ex vtrisqʒ. Nunc igitur dictum est quid ē substātia typo .i. figuraliter. quia dicere ipsaʒ non dici de alio sed alia de ipsa: inmanifeste ⁊ insufficiēter dictuʒ est. Materia etiam substāntia ē. qr preter ipsam nulla videtur sbā sublatis enim oībus alijs entibus sicut sunt passiones factiones ⁊ potētie corpoꝝ: sicut etiaʒ est lōgitudo latitudo ⁊ profunditas que quātitates sunt: ⁊ non sbē nichil videmus remanere nisi materiā que determinata fuit ab alijs: ⁊ ideo ipa sola materia ē substātia. Dico āt materiam q̄ scdm se nec quid nec quāta nec aliud aliquid est de his quibus ens ē diuisum: cum sit quoddam de quo predicat quodlibet horuʒ. ⁊ cui est diuersuʒ esse ab esse vniuscuiusqʒ predicamēti. alia enim entia .s. accidētia predicātur de substātia: hec vero de materia predicatur Et ideo ipsa ē vltimū p se: que nec est quid. nec quātitas. nec aliud ens predicamētoꝝ: nec etiam negationes ipsoꝝ qr iste accidunt materie. est ei in potentia ad omnia predicta. Videtur ergo ex dictis materiaʒ esse sbaʒ. Sed impossibile ē ipsam esse magis substātiā q̄ formaʒ vel cōpositū qr substātia maxime videt esse quid separabile ⁊ hoc aliquid. qd magis seruat in forma ⁊ in composito q̄ in materia. Attamē substātiam cōpositā ex materia ⁊ forma nunc dimittamus: qr posterior ē ⁊ nobis nota per sensum. materia etiaʒ aliqualr manifesta ē. tertia vero scilicet forma que maxime dubitabilis perquirat. et prius in substantijs sensibilibus quas omnes confitentur eas esse substantias.

. Capitulum. iij. quod sic incipit: quoniaʒ āt in principio diuisimus determinat de quidditate rerum sensibiliū p quaʒ deuenitur in noticiā quidditatis intelligibilium ostendens q̄ quidditas conuenit rei cuius est scdm se et q̄ entis per accidēs non est quidditas.

Quoniā supius determinauimus quot modis dicit substātia quoꝝ vnus ē quidditas rei: speculāduʒ est de ipsa in rebus sensibilibus. hoc enim vtile ē ad deueniendum in noticiā quidditatū intelligibilium que sunt notiores in natura. hoc enim modo fit oībus disciplina: scilicet per magis nota nobis ad magis nota nature quēadmodū enim in actibus ex bonis vniuscuiusqʒ hominis fit bonuʒ comune oībus quod postea est bonuʒ vniuscuiusqʒ: sic ex notioribus nobis: ea que sunt nota nature fiunt nobis nota. namqʒ prius nobis nota sunt .s. sensibilia: paruʒ aut nichil entis habēt et ex natura sua male noscibilia sunt. tamen ex his tanq̄ ex nobis noscibilibus temptāduʒ est deuenire in noticiaʒ intellegibilium q̄ per naturaʒ suam sunt noscibilia. Primo ergo dicamus sic declaratuʒ ē in logicis qd quid erat esse vniuscuiusqʒ dicit de eo p se. et ideo accidens sic musicum non ē quidditas subiecti ⁊ subiectū p illud qd est non musicum. nec etiaʒ omne qd sbo conuenit p se vt color superficiei. ⁊ tamen nō est quidditas qr esse superficiei non est coloratuʒ esse. nec quidditas rei est totum cōpositū ex sbo ⁊ passione sicut quidditas rei superficiei non ē superficies colorata. qr vnuʒ istoꝝ alteri accidit. dico āt passionez non esse quidditatē sbi: qr ratio diffinitiua singuloꝝ talis ē q̄ diffinituʒ non ē in ratione diffiniēte. passio āt diffinit per sbm. ⁊ ideo non potest esse ratio subiecti. Preterea si sbm diffinireť p passionē tanq̄ per dr̄iaʒ: multe passiōes vt album et lene vnum ⁊ idem essent inter se: sicut essent idem cum superficie quaʒ

diffiniūt. Quoniam vero quedaꝫ entia composita sunt ex naturis diuersoꝝ pre-dicamētoꝝ vt ex subiecto qualitate quantitate quādo vbi et motu perscrutāduꝫ est: si ali cuiꝰ cōpositi vt hominis albi est aliqua diffinitio indicās quidditatē hominis albi cui imponatur vnum nomē et vocetur vestis. Ad quod dicēdum ꝙ entis scd'm accidens vt hominis albi non est diffinitio. sicut ipsum nō ē ens dictum scd'm se. eius enim non secundum se dicitur dupliciter. vno modo ex additione entis ad ens sicut quando additur album homini: cui albo homini impositū est nomē vestis. et huius non est diffinitio: cum non sit ens: sed entia. Alio modo dicit̄ ens nō secundum se ipsū quod additur. vt albuꝫ quod additur homini. et hoc per se nō diffinitur: nisi quis diffiniens album esse addat in diffinitione ipsiꝰ subiectuꝫ: videlicet albi. dicēdo albi hoīs diffinitiōem. Preterea albꝰ homo album quideꝫ ē: non tamen idẽꝫ est quidditas hominis albi ⁊ quidditas albi per se. sicut idẽꝫ est esse homini albo ⁊ vesti. positū est enim homini albo nomē vestis. illud ergo cuius ē quidditas: aut significat aliquid aut eius. nō ē diffinitio. ꝙ quidditas est eius cuꝫ aliquid erat esse. quādo aūt aliud de alio dicitur vt albuꝫ de homine non significat̄ hoc aliquid: sed potius aliqua vel alicuius. Et quoniaꝫ solis substātijs inest significare. aliquid: ideo ipsaruꝫ proprie ē quidditas. sicut ipsaꝝ proprie ratio est diffinitio. nec est diffinitio semp: si enim nomen idem significat rationi vel descriptioni. quia sic: omnes descriptiones essent diffinitiones cum cuilibet descriptioni possit nomē imponi. hoc enim modo hystoria troyana cui impositum est nomē ylias posset diffiniri. Est igitur diffinitio proprie alicuiꝰ primi. tale vero est quod per se dicit̄. et non eo quod aliud de alio dicatur. et quia proprie dicuntur per se spēs determinatoꝝ generum: ideo solis talibus speciebus ē quidditas. et diffinitio. quia ipse non dicūtur scd'm participationem nec scd'm passionem nec vt secūdum accidens. erit itaqꝫ aliorum entium ratio significās quid importatur per nomē. vt q2 hoc accidēs huic subiecto inest aut pro sermone simplici sermo certior declarans ipsum. diffinitio vero et quidditas proprie non erit nisi specierum substantie.

Capitulum. v. quod sic incipit: aut diffinitio sicut et quodquidest. Probat ꝙ accidētis est diffinitio: sicut eius est quidditas. non tamen primo et simpliciter: sed secūdario et secundum quid

Diffinitio itē dicitur multipliciter sicut ⁊ qđquidest. hoc enim vno modo significat substātiam. alio modo qualitatē et quantitateꝫ ⁊ alia predicamēta. sicut enim entitas existit in omnibꝰ predicamētis licet non eodem modo q2 primo substantie consequēter alijs: ita et quodquidest simpliciter inest substātie: consequenter vero alijs. nam qualitateꝫ dicimꝰ esse aliquid et ideo ipsa est de numero coꝝ que significāt quid. nō tamen simpliciter: sed sicut logice loquēdo dicimus non ens esse. non simpliciter: sed esse nō ens: sic ⁊ qualitatē dicimꝰ esse nō simpliciter quidqđest qualitas. Oportet igitur intendere quomodo oportet dicere esse vnumqđqꝫ. ita ꝙ nō magis attribuamus ei esse ꝙ̄ habeat nec minus ⁊ similiter quomodo cuilibet conueniat quodquidest. et enim primū et simpliciter inest substātie ⁊ deinde alijs. nam quodquidest non simpliciter inest qualitati ⁊ quātitati sed scd'm quid. substātia igitur et alia de numero entium equiuoce dicūtur entia aut analogice: aut vniuoce. et quia non ē conueniēs eo dici equiuoce nec vniuoce relinquit̄ ea dici analogice. eo ꝙ omnia attribuūt̄ ad vnum primuꝫ eius. s. substantiam. sicut medicinalia ad primuꝫ medicinale. et sicut corpꝰ opus ⁊ vas dicūtur medicinalia. non enim equiuoce vniuoce: sed analo

gice et ad vnum: ita entia dicitur. Siue ergo hoc modo dicatur. s. quicquid est analogice dicitur de substantia et alijs predicamentis: siue quod primo et simpliciter inest sbe et consequenter alijs: nichil differt. Manifestuz est igitur quod diffinitio et quidditas primo et principaliter est substantiarum non tamen solum ipsarum est: sed etiam aliorum entium. licet non primo. nec est necesse omne id esse diffinitionem: quod significat idem cuicumque rationi. sed si quid significat idem rationi quidditatiue. vnius entis: aliud est diffinitio. vnius autem dico non aggregatione. nec continuatione sicut ylias sed ponius entitate substantie aut qualitatis aut quantitatis aut similium. Sic igitur entis secundum accidens vt hominis albi erit diffinitio significans quid importatur per nomen. Alio modo erit diffinitio accidentis vt albedinis principaliter autem et primo diffinitio est substantie.

Capitulum. vj. quod sic incipit: habet autem dubitationem. Declarat quod diffinitio accidentium et maxime propriarum passionum est ex addinone subiecti quia oportet subiectuz esse in diffinitione ipsarum.

Si quis dicat diffinitionem accidentium non esse ex additione subiecti: dubitatur quomodo accidentium non communium sed propriorum et copilatorum determinato subiecto est diffinitio. et ideo necesse est talia diffiniri per additionem subiecti. Simitas enim diffinitur ex duobus: quorum alterum est subiectuz scilicet ex naso et curuitate. est enim simitas nasi curuitas. ita quod hec passio concauitas et simitas est passio nasi. non secundum accidens sicut albuz calie aut homini calias cuiz albus est: cui non accidit hominem esse in quantum albus sed secundum se. sicut masculum animal et equale quantitatis. et omnia que secundum se existunt in subiectis. hec autem sunt in quorum diffinitionibus insunt aut subiecta. aut rationes subiectoruz quorum sunt passiones. ita quod non contingit ea diffiniri sine subiecto. sicut diffiniri potest album sine homine. femineum autem non sine animali. Talium igitur passionuz aut non est diffinitio aut est ex additione subiecti. Dubitatur autem de dictis. si enim subiectuz additur in diffinitione passionis: ita quod idem sit nasus simus: et nasus concauus: idem etiam erit simum et concauum. Si autem dicatur simuz differre a concauo quia simuz includit in actu subiectum cuius est passio scilicet nasum eo quod est concauitas in naso aut non conuenit diffinire simuz ponendo in diffinitione eius subiectum: aut idem subiectuz bis dicetur in diffinitione simi scilicet et semel in se et semel in simo: quod ipsuz actu importat. ita quod nasus simus erit nasus nasus cauus. igitur propter nugationem predictam inconueniens est inesse talibus passionibus diffinitionem. nec solum bis: sed infinities subiectum dicetur in huiusmodi diffinitionibus. Ex quo manifestuz est quod solius substantie est diffinitio. quia si esset aliorum predicamentorum necesse esset ea fieri ex additione: sicut diffinitio imparis non est sine numero. nec femineum sine animali. vbi autem est talis diffinitio idem bis dicitur. sicut dictum est. et ideo accidentium propriorum vt imparis non est diffinitio sed nugatio. diffinitionem esse accidentium latet: eo quod rationes diffinitiue non dicuntur de omnibus eodem modo. cum enim accidentium sint diffinitiones: aut non sunt eodem modo ipsorum et substantiarum: aut oportet dicere diffinitionem et quidditatem esse multipliciter quia substantiarum principaliter et primo est diffinitio: accidentiuz vero ex additione. Quod igitur diffinitio sit ratio quidditatis et quod solum aut maxime et primum et simpliciter est substantiarum manifestum est.

Capitulum. vij. quod sic incipit: vtrum autem idem est. Inuestigat vtrum quod quid est et cuius est sint idem in qualibet re declarans quod in ente per accidens non sunt idem in ente autem per se quodammodo sunt idem.

Trum idem aut diuersum est quodquidest et cuius ē in vnoquoqꝫ perscrutādum est. tanq̄ vtile ad inquisitionē de substātia. Uidentur autem esse idem. q: vnumq̄dqꝫ idem est cum suimet substātia. quodquidest aūt dicitur substātia vniuscuiusqꝫ. In dictis itaqꝫ scḋm accidens sicut est homo albus: diuersum videtur esse quodquidest. et cuius est. quia si esset idem: cum idem sit homo et albus vt videtur idem esset esse hominis ꝛ esse hominis albi. non est igitur necesse in ente scḋm accidens esse idem quodquidest et cuiꝰ est. quia extremitates ex quibꝰ consistit tale ens sicut album et musicum ex quibus cōsistit hoc ens album etiam musicum fiunt idez per accidēs ꝛ non per se. et ideo in eis nichil est idem simpliciter alteri. In dictis vero secūdum se necesse est esse idem quodquidest et cuius est. et hoc maxime verum ē: si substāne alique sunt a quibus non sunt forme sb̄ales ipsarum separate nec priores ipsis quales sunt ydee platonis. si enim aliud est bonum et quidditas boni animalis ꝛ eius quidditas ens ꝛ entitas: erunt substātie ꝛ ydee alique preter res sensibiles ꝛ priores ipsis. Que si abinuicem separate sunt: sensibilium non erit scīa. quia scientia cuiuslibet habetur per quodquiderat esse ipsius. ydee etiam separate non erunt entia quia quilibet forma est ens per hoc quod est in eo cuius est forma. nec est separata ab eo. dico aūt separata: sicut si bonitas que est forma boni non existit in bono. Preterea si bonitas nō est in bono: nec entitas in ente. nec vnitas erit in vno. nec vniuersaliter aliqua quidditas in eo cuius est. quare ens nō erit ens: nec aliud quodlibet erit id quod ē. Preterea cui non inest ratio boni: illud ē nō bonum. et quia hoc impossibile. illud necesse est. ideo si in bono non inest bonitas. bonum erit non bonum. et q: hoc est impossibile: ideo necesse est idez esse bonum et eius quidditatem et sic de alijs primis. non secūdum aliud: sed secūdum se dictis. quidditas enim cuiuslibet magis sufficiēs est ad esse ipsius: q̄ sint ydee: si ponātur separate. Preterea si sunt ydee separate: subiectū quod actu ē vt homo non erit substantia. quia separata erit ab eo forma substāntialis que ē humanitas. q: si diceret de subiecto que esset in ipso: haberet esse secundū participationē: et non per essentiam. quia in tali subiecto haberet esse participatum. Ex his itaqꝫ manifestuꝫ est q̄ idez ꝛ vnū est per se quidditas ꝛ cuius ē quidditas. et q̄ scire quidditatez ē scire vnumquodqꝫ cuius est quidditas. quia ambo sunt ad vnum. In ente autez secūdum accidēs sicut ē musicū aut albū non idez ē ꝛ q̄dquidē et ipm cui accidit ꝓpter duplex significare. aliud ē enim significatū sbi: aliud accidētis. ita q̄ hō et q̄dquidest hōis albi: non ē idē simpliciter. licz sit idez sicut passio cū sbo. Absurdū vero apparebit dicere q̄ quidditas ꝛ cuius est sint diuersa. si imponat nomē vtriqꝫ: vt si alteruz ē equus ꝛ q̄dquidest equi. q: q̄dquidest equi erit idem cum sola quidditate: si ponatur ei nomē. et eodem modo nichil prohibet equū ꝛ q̄dquidē equi statim esse idez. Preterea nō solum q̄dquidē et cuiꝰ ē: sunt vnuz. verum tū ratio ipoꝝ ē eadez: cuz vnuz sit rō alterius. nō enim p accidēs: sed per se idem ē vnuz et eiꝰ vnitas. Preterea si aliud ē quidditas ab eo cuiꝰ ē: illiꝰ quidditatis per se ipse aliud erit q̄dquidē ꝛ cuiꝰ ē. et sic in infinitum: cum eadez sit rō in oībꝰ. In p̄mus igit̄ p se dictis idē est q̄dquidē et cuius est.

Sophistici āt ꝛ elenchi qui fiūt contra hāc positionē: ex eadez soluūtur. Si enim dicatur idez ē socrates ꝛ quidditas eiꝰ: sꝫ quidditas ē in socrate: ḡ eius quidditas ē in eiꝰ quidditate. Soluendū ē dicēdo q̄ idez est socrates ꝛ eius quidditas. sicut id q̄d est et rō essendi. ꝛ ideo non sequit̄ q̄ si ratio essendi sit ī eo cuiꝰ ē: q̄ ipa sit in se ipa. ita q̄ ex eisdem fiūt solutiōes taliuz elenchoꝝ ex quibus fiunt interrogationes. Interrogāt eniz

sophiste si idem est socrates et eius quidditas: et respondetur ꝙ idem sunt. sicut illud quod est et ratio essendi. Quomodo igitur quodquidest et cuius est vnius cuiusqꝫ sint idem. et quomodo non idem dictum est.

Capitulum. viij. quod sic incipit: eorum autē que fiunt. Manifestat ꝙ quedam fiunt a natura. quedaꝫ ab arte. et quedaꝫ a casu. in quibus omnibus aliquid efficiens ⁊ aliquid ex quo materia ⁊ aliquid factuꝫ. siue sit sbīa: siue aliud ens alterius predicamenti.

Orum que fiunt quedaꝫ fiūt a natura. quedaꝫ ab arte quedaꝫ a casu. In quibus omnib9 est principiuꝫ a quo: et ex quo fiūt: ⁊ aliquid qđ fit. siue hoc sit q̄ntum siue quale: siue aliquid alteri9 predicamēti. Generationes aūt naturales sunt quarum principiuꝫ ē natura. in quibus est aliquid ex quo scilicet materia ⁊ aliquid a quo scilicet generās. ⁊ quod generatur sicut homo. et plāta ⁊ similia entia maxime substātie. omnia vero que fiunt a natura vel ab arte: habēt materiam. qꝛ qđlibet ipsorum est possibile esse ⁊ non esse cuius possibilitatis ratio in vnoquoqꝫ ē materia. Uniuersaliter aūt et materia ex qua et forma scđm quaꝫ aliquid fit ⁊ agens a quo: dicitur natura. agens enim naturale eiusdē speciei est cum effectu. homo nanqꝫ hominem generat. cum quo est idem specie. Alie vero generatiōes que naturales non sunt dicuntur factiones. et hec sunt aut ab arte aut a potestate executiua aut ab intellectu. quarum quedā fiunt a casu et fortuna. sicut in factis a natura in qua quedam eadem specie fiunt cum spermate: ⁊ sine spermate. de quibus dicetur posterius.

Ab arte vero fiūt quorum species est in anima artificis. que species est quidditas concepta ⁊ prima ratio cuiuscūqꝫ factibilis; vel ab arte que quodammodo est contrariorum. species enim sanitatis est ratio cognoscēdi sanitatē ⁊ infirmitatē. quia per abundātiam sanitatis cognoscitur infirmitas. dico autem specië sanitatis id quod est in anima ratio sciendi. fit itaqꝫ quod fit ab arte: sicut sanitas fit a medico: intelligēte p̄mo quod ad sanitatem requiritur humoruꝫ regularitas. et hec introducitur per calorem. et ita semper intelligit vnum post aliud: donec veniat ad aliquod vltimuꝫ intellectuꝫ quod ipse potest facere. a quo incipiēdo motum: dicitur agere ad sanitatem. et sic accidit ex sanitate siue materia. s. ex specie sanitatis in anima: fieri sanitateꝫ in materia scilicet in corpore sanabili. et eodem modo ex domo siue materia: domuꝫ habentem materiam. In factione vero artis motus qui a principio fit in intellectu a spē rei vocatur intelligēntia. que vero ab intelligēntia vltimuꝫ a quo incipit operari dicitur factio. Eodem autem modo fit ab arte vnumqđqꝫ intermediorum q̄no fit principium. vt si adequatio medij ad introducēdaꝫ sanitatem: oportet medicū scire ꝙ adequatio fit mediante calefactione. et hec introducitur aliquo prius facto: super quod medicus habet potestatem. a quo incohoat motum sanādi per speciem quam habet in anima tanꝙ rationem illius. Si vero aliquid fiat a casu: ab hoc fit quod est principium fiendi ab arte. non tamen motuꝫ ab arte: sed ab aliquo principio per quod agēs non intendit mouere ipsuꝫ. sicut sanitatis, aliquādo principiuꝫ est calefactio facta per fricationem: fricante non intendēte introducere calorem. calor itaqꝫ in corpore aut pars est sanitatis aut sequitur cum aliquid quod est pars sanitatis. sicut lapides sunt pars domus.

Capitulum. ix. quod sic incipit: quare sicut dicitur. Concludit ex premissis ꝙ in omni eo quod fit existit materia et forma. ita ꝙ in quibusdam materia p̄dicatur denominatiue de his que sunt ex ea. in quibusdam non.

Ex predictis patet quod impossibile est aliquid factum esse: nisi prius existat materia tanquam pars que inest rei facte. in qua materia fit forma tanquam ratio essendi. Ex his enim duobus scilicet materia et forma dicimus esse ea que fiunt. ut ereum circulum cuius materia est es forma vero figura rotunda. ita quod ereus circulus habet formam in materia. In quibus autem materia ex qua fiunt non predicatur de ipsis in recto: sed denominatiue. sicut statua non dicitur lapis sed lapidea. in quibus etiam illud ex quo fiunt nullo modo predicatur de factis ex eis. sicut ex laborante fit conualescens. nec tamen laborans predicatur de conualescente. Causa autem huiusmodi veritatis est: quia aliquid fit ex subiecto quod dicimus materiam sicut ex homine fit sanus. aliquid ex priuatione sicut ex laborante fit sanus. et his modus prior est quam primus quando igitur aliquid dicitur fieri ex priuatione: non predicatur priuatio ex qua de eo quod fit ex ipsa. non enim dicitur laborans est sanus nec econuerso et bene tamen dicitur homo est sanus subiectiue. igitur in quibus priuatio inuenitur licet non manifesta nec habet nomen sicut in ere concluditur priuatio figure et in lateribus et lignis priuatio domus sic se habere videtur ad ea que fiunt ex ipsis: sicut priuatio ad facta ex ipsa. et ideo sicut priuatio predicatur in recto de his que ex ea: ita nec talia subiectiue predicantur de factis ex ipsis: nisi denominatiue. statua enim non dicitur lignum nec es nec lapis: sed potius lignea vel lapidea. nam si quis bene inspexerit: non dicit statuam fieri ex ligno simpliciter: sed ex ligno permutato de non figurato esse ad figuratum esse. talia enim oportet fieri non permanente: sed permutato ex quo fiunt. et ideo non predicantur simpliciter: sed denominatiue de ipsis.

Capitulum. x. quod sic incipit: quando vero de aliquo fit. Probat quod forma non generatur per se sed compositum.

Quoniam omne quod fit ab aliquo fit quod est principium generationis et ex aliquo quod non est tantum priuatio: sed materia. de quo superius diximus. fit etiam forma ut spera aut circulus aut aliud simile: manifestum est sicut faciens non facit materiam per se: sic nec formam. nisi secundum accidens. sed facit compositum ex utraque verbi gratia faciens es rotundum: non facit es nec rotunditatem: sed totum quod est ex utrisque. quia facit rotunditatem in ere: Si enim facit aliquid: ex aliquo quod subicitur factioni facit. ut ex ere facit speram. si igitur solam formam spere facit: ipsam faciet ex aliqua materia que est pars forme. et sic forma pura composita erit ex materia ex qua et forma que ex ipsa fit. et eodem modo hec forma per se fiet ex aliqua materia. ita quod generationes formarum ex materijs procedunt in infinitum. Manifestum igitur quod forma sensibilis per se non fit. nec eius quod quid erat esse per se est generatio. sed potius fit in alio. siue ab arte siue a natura siue ab alia potentia fiat. verbi gratia ars ex ere spera facit eream speram quia in ere tanquam in materia facit speram tanquam formam. et hoc totum scilicet spera erea est terminus factionis. nam si solam formam spere faceret: ex aliquo quod pars materialis eius faceret eam. et oporteret ipsam formam que per se fieret esse diuisibilem in duo. quorum vnum est materia et aliud forma. et sic sola forma composita esset ex materia et forma. fit ergo non forma spere tantum: sed compositum scilicet erea spera. Palam igitur ex dictis quod forma que dicitur substantia rei: non fit per se: sed sinolon idest simul totum ex materia et forma fit. et quia forma et materia est in omni generato et quod aliqua pars est materia et aliqua forma.

Capitulum. xi. quod sic incipit: vtrum igitur est quedam spera preter has

probat ꝙ forme separate que a quibusdam dicũtur ydee non sunt necesse ad generationem.

Quod non sit necessariũ esse formas separatas a sensibilibus vt formaz spere separatam ab his speris que sũt in materia aut formam domus ab his que sunt in lateribus sic patet. nulla forma sensibilium facta est que non sit in aliq̃ materia. quia forma sensibilis non considerata in materia: non ẽ determinata ad hoc aut illud omne autem generãs est ens determinatum. et generat aliquid determinatum. quod habet hanc formam in hac materia. sicut ẽ callias aut socrates aut hec spera homo autem et animal in cõmuni sunt sic spera enea vniuersaliter sumpta. Manifestum ergo ꝙ si ponãtur forme separate tãq̃ substãtie essẽtia: nec sunt vtiles ad generationes substãtiarum que sunt in materia. ꝙ autem generãs tale sit quale generatum non idem quidem numero sed idez specie: patet in phisicis. homo nãqz hominem generat. et si in ipsis aliquid fiat preter vsitatuz cursum nature sicut equ9 generat mulum ad huc in talibus est similitudo inter generans ⁊ generatuz. nam illud quod est commune equo et asino simile est in mulo generato ab illis concurrẽtibus in illo communi. Manifestum igitur ꝙ non oportet ponere speciez separatam tanq̃ exemplum necessariam ad generatiõem sensibiliuz. si in aliquib9 tale exemplum requiritur: maxime in predictis substãtijs poni. cum sint principales inter substãtias generabiles. sed ad ipsaz generationem sufficiẽs est generãs tanq̃ efficiens. et materia in qua ẽ aptitudo ad formaz. omnis autem forma generabilis est in materia determinata. sicut forma socratis et callie est in his carnibus ⁊ ossibus. quoruz forma diuersa est propter materiaz. idem vero specie. que species non est diuisibilis in species.

Capitulum. xij. quod sic incipit: dubitabit autem aliquis quia animalia fiunt arte. Inquirit causam propter quam quedaz fiunt simul ⁊ ab arte et a casu. aliqua vero ab arte tantum. concludẽs ꝙ omnia aliquo modo generãtur ex vniuoco principio. et quia in alijs predicamẽtis sicut in substãtia non generaf per se forma sed compositum.

Dubitabit aliquis quare aliqua fiunt simul ab arte ⁊ a natura. aliqua vero ab arte tantum: vt domus: Causa autem huius diuersitatis ẽ: quia in materia quorundam ẽ aliquod principium per quod materia non tãtum est apta nata fieri: sed etiam facere aliquid eorum que sũt ab arte. qđ principium est quasi quedaz parz rei fiẽde. in materia vero quorũdum non ẽ nisi aptitudo qua moueri possit pricipiuz etiaz qđ existit in materia quorũdaz potẽs facere: in quibusdaz ẽ per se potẽs absqz adiutorio artis: in quibusdã ãt per se non sufficit sine arte. sicut in quibusdã ẽ virtus saltãdi: non tñ possunt ordinate saltare sine adiutorio melodie. illa ergo quoruz materia non habet principiũ actiuũ vt lapides respectu dom9 vel habẽt pricipiuz tñ per se nõ potẽs non possũt fieri sine arte ea vero quorũ materia habet sufficiẽs principiuz ad agendum: possũt fieri absqz arte ⁊ ab aliquib9 nõ egẽtib9 motu artis: sz a casu. q̃ actio fieret ab illo pricipio tanq̃ a casu apte rei fiẽde. Palã igitur ex dictis ꝙ oĩa q̃ fiũt quodãmodo fiũt ex aliquo pncipio. naturalia enĩ fiũt a pricipio totaliter simili: artificialia vero fiũt ex principio simili in forma: licet non in materia. spẽs enĩ dom9 in intellectu artificis simil' est forme dom9 in materia ita ꝙ artificialia fiunt ex parte scilicet ex forma in conceptu artificis. aut ex parte habente partem. sicut ex forma artificis in conceptu et ex principio intrinsico quod mouetur per artem. sicut calor naturalis per artez medicine mouetur ad sanitatem. cuius sanitatis est pars sanitas in cõ

ceptu medici et alia pars eius est calor ex quo fit sanitas. vt nō secundum accidens fiat: sed per se in sanato. prima autem causa per se faciēdi est forma in conceptu ab ipsa enim mediāte motu artis fit in corpore calor. qui vel est tota sanitas vel pars eius vl̄ ad ipsum sequitur sanitas vel pars sanitatis. et ideo faciens illud cui cō sequitur calor. facit sanitatem sicut igitur forma in conceptu est pricipium sillogismi probatiui per quē introducit ars effectum: sic in generatione naturali generās est principium spermatis in cuius virtute artis est illud quod generatur per artez. Et ideo generatio eorum que fiunt spermate est ex vniuoco principio. non oportet in omnibus querere tātam vniuocationem quāta est quādo ex homine generatur homo. nam femina ex viro et mulus ex non mulo generatur. perfecta enim vniuocatio solis in quibus non est orbatio nec deffectus. sicut igitur artificialia in quoruz materia est principiū possibile moueri a se possunt fieri a casu: ita naturalia in quorum materia potest esse motus similis motui spermatis: possunt generari a casu. siue ex putrefactiōe. in quorum vero materia non est talis motus absqz spermate impossibile ē fieri aliter ꝗ per generationem similis generātis. Non solum autez ratio probans formam non fieri per se sed compositum est vera de substātia: sed et de alijs cathegorijs vt quantitate ꝛ qualitate. fit enim spera enea: et non spera per se. nec es. in omnibus enim que fiunt siue in subiecto siue in qualitate siue in alijs cathegorijs: oportet concurrere materiaz et formam ex quibus fit totum. non enim fit qualitas per se: sed quale lignum. nec quantitas per se: sed quantuz lignum. hoc tamen proprium ē in generatione substātie quia oportet preexistere alteraz substantiam in actu que generet vt animal in actu a quo fiat animal quod generatur. quale vero aut quantum: non oportet preexistere in actu: sed sufficit ꝙ sint in potentia ad hoc ꝙ fiat quantum.

Capitulum. xiij. quod sic incipit: quoniam vero diffinitio ratio ē. Querit vtrum partes rei sint omnes de esse quidditatis ipsius. et vtrum sint priores toto: soluens primam questionem per distinctionez quia pars materialis in aliquibus est de ratione quidditatis in aliquibus non.

Quoniam diffinitio est ratio habens partez ita ꝙ sicut se habet tota ratio ad totam rem: sic se videtur habere pars rationis ad partez rei. Dubitat vtruz ratione partium oporteat esse in ratione totius an non. Nam in quibusdam rationes partium non sunt in diffinitione totiꝰ sicut rationes incisionuz non sūt in ratione circuli in quibusdam vero insunt: sicut in syllaba insunt rationes litterarnz. diuiditur autem circulus in incisiones scilicet in semicirculo: sicut syllaba in litteras. Dubitatur secūdo vtrum partes sint priores toto. et vtruz anguluꝰ accutus sit prior recto cuius est pars. et digitus prior homine. videtur ꝙ sic: quia totum consistit in partibus. priora autem sunt ea ex quibus aliquid est. Preterea totum non potest esse sine partibus. partes autez possunt esse sine toto. prius autem est a quo non cōuertitꝰ cōsequētia. Ad primaz dubitatiōez dicenduz: ꝙ ps vno modo dicit̄ illud qḋ ꝑ quātitatem mensurat totum. et hoc pretermittatur: cum non ptineat ad quidditatem rei sed ad quātitatē. Alio modo ptes dicūtur ex quibus ē sb̄a rei. quaꝝ alia ē materia alia forma. aliud compositum ex his. ita ꝙ tam materia ꝗ forma ꝗ etiaz cōpositū est sb̄a. et de talibus partibus pscrutāduz ē. et dicēdum ꝙ materia alicuiꝰ ē ps alicuiꝰ non illius enim de cuiꝰ specifica ratione non est materia ipsa non est pars quidditatis eius

sicut caro nō est pars concauitatis. licet sit materia in qua sit. illius vero de cuius conceptu est materia ipsa est pars quidditatis eius. sicut nasus est pars simitatis. et es est pars statue similiter. vnumquodqꝫ igitur dicitur tale per se qualeest eius esse specificū cuius ratio ē spēs siue forma. tn̄ nūq̄ꝑ ꝑ se dicit penes materiale ip̄ius qḋ nō ē d' rōne quidditatis ei9. Et qꝛ incisiones comporātur ad circulū ut aliquid materiale: id ratio circuli non hēt in se ratonē incisionū. q̄ sunt partes vt materia. in quib9 fit circulus lꝫ sint propiquiores quidditati q̄ꝫ sit es: qm̄o circulus fit in ere qꝛ vero littere comparantur ad syllabā vt ptes quidditatis ip̄ius: idcirco in rōne syllabe ē ratio litterarū: vt littere sint. et nō sic sunt terre vel aeris. qꝛ tales literre sunt ptes materiales sensibiles syllabe. Si āt obiciat q̄ partes materiales ꝛ sēsibiles. vidētur esse de quidditate rei. qꝛ ipsa corrupta fit resolutio in huiusmodi ptib9. sicut linea corrumpit cum diuiditur in duo media. ꝛ hō cum diuiditur in ossa neruos ꝛ carnes. ad hoc dicēdū q̄ res naturales sunt ex his: sicut ex ptib9 substātialib9: tn̄ materialib9. ito q̄ sunt partes ptinētes ad simul totum. i. ad indiuiduū speciei āt non sunt partes. ꝛ ideo non ponitur in eius diffinitione. Aliquarū igitur partiū rō inest rationi totius: sic generis et differentie aliquarū vero. s. materialium partiū ratio non inest rōni totius: nisi fuerint partes simul sumpti idest indiuidui siue aggregati ex natura spēi determinato subiecto. sic est figura enea. nam quedam simul sumpta ex his partibus sunt tanq̄ ex principijs: in q̄ corrumpūtur. quidditates aūt ex talibus principijs non sunt. Quecūqꝫ igitur simul sumpta: habent formam in materia determinata. vt sim9. et eneus circulus. hec enī corrumpūtur in partes ex quib9 sunt. quarum alterum. est materia. sic nasus ē materia simi et es circuli. quecūqꝫ vero non concipiūtur cum materia: sed consistunt in ratione sola specifica: aut omnino nō corrumpūtur: aut non sic corrumpūtur sicut simul sumpta. quorum principium ꝛ partes sunt ea que in ipsis sunt tanq̄ materia. speciei vero talia non sunt ptes nec principia. et ideo per corruptionē resoluitur lutea in lutū ꝛ spera enea in es. ꝛ callias in carnē et ossa. et hic circulus in incisiones. hic enim circulus concipitur cum materia. et equiuoce dicit circulus de circulo simpliciter et de hoc circulo singulari. quare enim non est propriū impositū cuilibet singulariū circulorū. iddem nomen dicitur de circulo simpliciter ꝛ de singulis circulis tamen equiuoce.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: dictum ē igitur et nunc ipsum verum.
Manifestat q̄ partes sunt priores ꝛ que posteriores toto diffinibili. et q̄ materia in quibusdam ē de esse speciei. Et q̄ partes diffinitiōis per se et proprie sunt partes speciei et non indiuidui.

Uamuis illud quod dictum ē supra de partibus diffinitiōis verū sit: tamē manifestius dicetur quibusdam repetitis. partes diffinitionis in quas ipso diuiditur priores sunt diffinito: aut omnes aut quedā. partes aūt materiales diffiniti in quas ipse diuiditur tanq̄ in materia: sunt posteriores. ꝛ qꝛ diffinitio recti nō diuiditur in acutum: sed potius diffiniens acutum vtitur recto dicēs angulus acutus est minor recto: ideo acutum est posterius recto. ꝛ eodem modo se habet semicircul9 ad circulū. ꝛ digit9 ad hominē. sunt ei ptes materiales ex quib9 nō diffinit totum sꝫ q̄ diffiniunt ꝑ totū. Qm̄ aūt aīa in aīalib9 ē sb̄a animati. est enim forma sbalis et ratio quidditatiua corpori aīato. ꝛ cuilꝫ parti eius. nullo ei ps talis corporis diffinietur sine opere cuius est organum. quod opus non existit in ea sine sensu. ratio autem sentiēdi est anima. talis pars et similes ei priores sunt toto aīali in qualibet pte corporali

ipsius.corp9 vero ⁊ ptes corporis posteriores sunt in toto aīali nam in ipsa diuiditur
non anima:sed simul totum animal vt in materia.tales igitur partes aliquo modo ꝑ
ores sunt suo toto:videlicet in quātum ex eis totum constituit aliquo modo posterio-
res scilicet in quantum non possunt esse separata a toto.non enim digitus quocumqz
modo se habēs est pars aīalis.coniunctus autē ē pars eius.separatus aūt ⁊ mortuus
est equiuoce digitus.principales tamen partes materiales in quibus primo est ratio
substātie totius sicut cor aut cerebrum se habēt ad animal simul sunt cum toto.speci-
es autem q̄ de se communis est ⁊ subsistit in singularibus vt homo et equus non ē pura
forma.sed est quoddam totū ex determinata materia ⁊ determinata forma in commu
ni.quod vero ex hac materia singulari et designata consistit:est singulare vt socrates.
materia igitur est pars speciei q̄ species est quidditas cuiusdā totius compositi ex ma
teria ⁊ forma. Partes autē diffinitionis solius speciei sunt.nam diffinitio est per
se ipsius vniuersalis.cuius idem ē quod quid est et cuius ē.sicut idē est circulo esse
et circulus anime esse ⁊ anima singularis aūt nullus est per se diffinitio siue sensibilis
sit.sicut hic circulus ereus siue intellectuale.sicut hic circulus mathematic9 tales enī
cognoscuntur aut sensu aut ymaginatione:cum actu sentiūtur. abeuntes vero extra
actualem sensationem:non ē manifestum vtrum sint aut non sint.tunc non cognos-
cuntur in se:sed tamen cognoscūtur per diffinitiōem sui vniuersalis scilicet speciei.ca
usa autē propter quā singularia non intelligunt in se ipsa est materia signata.que si
ue sensibilis sit.vt est es lignū et quodlibet mobile materiale.siue intelligibilis.vt ē
materia rerum mathematicarum scilicet quātum de se est ignota. quomodo igitur ꝑ
tes sunt priores toto et quomodo posteriores dictum ē. Interrogān igitur vtrum
totum:sicut est rectus circulus et animal priora sunt paucioribus in quas diuidūtur.
et eorum in quibus sunt.aut econuerso:partes sunt priores ipsis:nō est simpliciter res
pondendum sed dicēdum:ꝙ si idem est forma que est ratio essendi et aliud quod est
per ipsam vt anima animatum.et circulus ⁊ forma circuli.de qua idēptitate postea
perscrutādum est posterius partes que sunt in ratione diffinitiua priores sunt toto.ꝑ
tes vero materiales que sunt in singularibus:sunt posteriores toto.⁊ eodē modo di-
cendum est de partibus ⁊ toto in forma que est ratio essendi vt anima animali non est
idem cum toto.

Capitulum.xv.quod sic incipit:dubitatur autem merito. Inquirit dispu
tatiue que sunt species spei que indiuidui.arguēs ꝙ materia nec in mathema
ticis nec in naturalibus videtur esse pars speciei.

Dubitatur merito que sunt partes speciei et que indiuidui.cum enim diffinitio
proprie sit speciei et vniuersalis non autem sit indiuidui:nisi fiat manifestum
que sunt partes speciei.et que indiuidui:non erit manifestum cuius rei sit dif-
finitio. Sciendum igitur ꝙ quecumqz reperiri possunt in materijs proprie specie
diuersis vt circulis in ere ⁊ ligno nulla talis materia est pars speciei ipsorū.cum possint
separari ab ipsa.que vero actu non separantur ab aliqua materia.sicut est circulus res
pectu eris: si oēs circuli essēt enei: nichil ꝓhiberet simil'r se hēe scilicet ꝙ materia nō
est de esse spēi:eo quod sepabilis est per intellectū forma a tali materia in aliquib9 tñ
formis naturalib9 difficile est separare etiā per intellectū formā a propria materia.
homo enim semper apparet in carnib9 ossib9 et similib9 partib9. Et ideo dubitatur
vtrum in talibus materia sit pars spēi aut nō. Quī igitur manifestū est qn̄o materia
sit de esse speciei:et quando non:ideo dubitāt quidam de formis mathematicis vt cir

culo z trigono vtrum materia intelligibilis scilicet quãtum continuuz sit in eis de esse speciei:aut non sint sed diffiniũtur sine lineis incontinuo. sicut homo diffinit̃ sine carne ossibus. z circulus sine ere z lapide. quidam enim referũt naturam substãnarũ mathematicaruz ad numeros. dicũt ꝙ ratio formalis circuli nichil ē nisi vnitas. linee vero dualitas. trigoni trinitas. nec aliqua materia etiam intellectualis. sicut cõtinuum sine linea ē de ratione spẽi ipsorum. vnde ponẽtium ydeas aliqui ponũt ipsam lineaz esse tantum dualitatẽ. alij vero dicũt dualitatem esse spẽz linee. et linea cuius ē spẽs. sicut idem est dualitas z species dualitatis. non autez in linea idez est species z cuius est species. Hoc dictum ē impossibile quia ex ipso accidit plura differentia specie esse vnius speciei. plura enim differẽtia specie possunt reduci ad dualitatem. z sic scd̃m ipsos essent vnius speciei. et hoc inconueniens pictagoricis accidit. Preterea contingit facere vnam formã omnium extra quam ratio ē aliquid formale. sicut contingit omnes numeros reduci ad vnitatez. et sic omnia erunt vnum. quia quorũ est vna forma: est vnum esse quam ergo dubitationez habeãt que sunt circa diffinitiones et propter quam causam dictum est.

Capitulum .xvj. quod sic incipit: quare omnia reducere ita. Soluit dubitationem predictam. ostendẽs ꝙ in quibusdaz materia est de esse spẽi. z ꝙ partes quãtitatiue vt sunt semi circuli non sunt partes spẽi sed indiuidui. et ꝙ forma est principiũ pars ex qua cum materia fit compositũ. z quod inuestigãdum posterius: vtrum sit aliqua forma sepata a materia. Epilogans etiam q̃ dicta sunt de quidditate et cuius est quidditas.

Reducere omnia ad rationem numeroꝝ vel ad ydeas z auferre materiam a natura omnium entiuz superfluuz est quedã enim talia sunt que cõsistunt ex forma que inest materie. et ideo parabola de animali separato quã dixit plato iunior socrate ponẽs animal sine carnibus et similibus partibus: non bene se habet. nec continet veritatẽ. facit enim opinari ꝙ ita contingit hominẽ esse sine carnibus et ossibus sicut circuluz sine ere cum tamen non sit simile hic et ibi. nam animal est aliquid sensibile. quod diffiniri non potest sine motu. nec sine ptibus se habentibus tãꝙ organa et instrumenta motus. manus enim non est pars hominis nisi potẽs perficere opus cuius est organum. hoc autem potest existens animata. ideo tunc ē pars hominis. non animata vero non est pars. Circa autẽ mathematica dubitatur. quare semicirculi non sunt partes formales diffinitiõis circuli. non enim possunt excludi a ratione circuli tanꝙ partes sensibiles cum non habeant naturam sensibiliũ. Ad quod dicẽdum ꝙ semicirculi se habent ad circuluz vt materia nec pertinẽt ad quidditatez et spẽz circuli: sꝫ potiꝰ ad hũc circulũ singularẽ. ita ꝙ nõ sũt ptes circuli vniuersalis: sed potius singulariũ. dico autez vt materia quia q̃daz ē materia sensibilis. quedã intelligibilis. que reperitur in his ex his que nõ sunt sensibilia. Manifestum autẽ ꝙ anima est prima substãtia z forma animalis. corpus vero est materia. animal autẽ vniuersaliter sumptum ex vtrisqꝫ consistit. et similiter homo siue singularis siue vniuersalis vt socrates. Et aĩa etiam quidaz dicunt ꝙ est formalis pars totiꝰ. Alij vero ꝙ ē totuz esse rei. Similiter autem hec anima et hoc corpus partes sunt ex quibus constat animal tam vniuersale ꝙ singulare. Utruz autez preter substãtias materiales oportet q̃rere substãtiaz separatam perscrutãdum ē posterius. huiꝰ ei grã tractamꝰ de substãtijs sensibilibus quaꝝ speculatio pertinet ad phisicaz q̃ ē .ij. phisica. phicꝰ ei

non solum considerat de materia: sed etiam de forma. et de hac etiam principalius quam de materia. Secundo modo autem partes que sunt in diffinitione videntur et quare diffinitio est una ratio. tam re diffinita que est una. quo autem res sit una habens partes: speculandum est posterius. Quid igitur sit quidditas. et quomodo quod quid est dicitur per se de omni cuius est. et quod aliquorum ratio diffinitiua habet partes per additamentum: quorundam autem non. et quod partes que sunt ut materia non sunt in diffinitione substantie quia non sunt partes forme specifice: sed in indiuiduo cuius per se non est diffinitio: cum sit indeterminatum propter materiam licet ipsius sit diffinitio: ut continetur sub specie. et quod prime substantie scilicet forme sit ratio. hec enim substantia est ex qua cum materia fit totum. sicut ex concauitate et naso fit simus. in cuius diffinitione aliquo modo bis idem inest. scilicet nasus. ita quod in naso simo sicut et in substantia particulari ut est callias inest materia et quod in quibusdam sit in primis substantijs. scilicet separatis a materia idem quod quid est et cuius est. nec tamen sit unum ex eis secundum accidens ut socrates et musicum dictum est.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: nunc autem dicamus primum inuestigat quomodo diffinitio sit una ratio unius diffiniti: cum habeat partes diuersas. assignans causam huius unitatis finalem differentiam que est una.

Nunc autem dicamus de diffinitione aliquid quod in posterioribus non est dictum. videlicet propter quid diffinitio est unum: cum habeat partes hec enim diffinitio valde utilis est rationibus que fiunt de substantia. verbi gratia. sit diffinitio hominis animal bipes. sicut unum sunt homo albus: cum enim album non inest homini: multa sunt homo et album. cum vero album inest homini: unum sunt. eo quod homo participat album. genus autem non participat differentias. quia simul participet contraria. differentie enim eiusdem generis contrarie sunt. Preterea posito quod genus differentiam participet: adhuc restat dubium. quomodo differentie que sunt in eadem diffinitione ut gressiuum bipes non alatum sint unum. non enim oportet quod una talium differentiarum est in alia: ideo unum sunt esse enim in alio non sufficit ex unitate quia sic ex omnibus esset unum. cum differentie possit esse in uno: omnia sunt in celo. oportet autem partes diffinitionis unum: tanquam una quedam ratio. et substantia que sit unius diffiniti. substantia enim diffinibilis est aliquid unum. Sed oportet autem intendere primum ad solutionem dicte dubitationis diuisiones ex quibus fit diffinitio. nichil enim est in diffinitione nisi genus et differentie. nam genera subalterna nichil aliud sunt quam genus primum. et cum hoc comprehendere differentie. ut si animal est primum genus et animal bipes non alatum quam genus et differentie comprehendere. scilicet bipes non alatum. et eodem modo se habet genus. consequenter se habens ad primum si plures differentias comprehendat. qui nichil differt pluralitas vel paucitas differentiarum. semper enim hec diffinitio fiat per plura siue per pauciora reducitur ad duo. quorum unum est differentia. et aliud est genus ut si animal bipes est diffinitio. alicuius: animal quidem est genus: bipes differentia. genus autem non est preter species quarum est genus. aut si est preter eas est materia. que est in potentia. verbi gratia. vox est genus et etiam materia ex qua differentie faciunt species litterarum. et sic diffinitio ratio est ex genere et differentijs. Differentia autem prima oportet diuidi usque quo deueniatur ad ultimam ut pedalitas est differentia animalis et hanc oportet diuidi in ea in quibus differt habens pedes. ideo non est dicendum habentis pedes: aliud alatum aliud non alatum. quia licet hec natura sit: tamen non sunt differentie habentis pedes in quantum hominis sed est dicendum habentis pedes aliud habet fixos pedes: aliud non fixos. iste enim sunt differentie pedis. nam fixo pe

dis quedaz pedalitas est. et per dictionem talium procedendum est donec deueniat
ad differentias indiuisibiles. tunc enim tot erūt spēs animalium habentium pedes:
quot erunt differentie vltime pedalitatis. qr ita hec sic se habēt: manifestum ē φ fina-
lis differētia erit sba ꝛ diffinitio rei a cuius vnitate diffinitio est vna. non oportet aūt
in collectione differentiaꝝ multotiēs reppetere id. qr est superfluum vt si dicatur: alal
habēs pedes bipes: superflue dictum ē pedes habens dicto bipede. est enīz sensꝰ alal
bipes habens duos pedes. diuidendo enim pedes habens in bipedez: multotiens di
cet eandem differentiam. diuidendo autem differētiam in proprias differentias: de
ueniet ad vnaz vltimaz ex qua est spēs ꝛ differentia rei. Si vero diuidat accidētia
per differentiaz. vt habens pedes per albuz ꝛ nigrum tot erūt drie quot fuerunt tales
diuisiones. nec stabitur ad aliquaz determinataz. Manifestum ē igitur φ diffini-
tio est ratio ex differentijs ordinatis scōm rectam diuisionem. qr si quis trās ponat mi
nus commune ad magis commune vt in diffinitione hominis preponat bipedez aut pe
dem habens: dicendo homo ē animal bipes pedes habens superflue dictuz ē pedes
habēs dicto bipede. talis enim ordo non est in diffinitione substātie scilicet φ differē
tia magis communis intelligatur posterius et minus communis intelligatur prius.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: quoniam vero de sba perscrutandum est
inquirit disputatiue vtrum aliquod vniuersale sit sba: arguens quinqz rationi-
bꝰ φ non. et duobus inconueniētibus φ sic

Quoniam perscrutanduz est de sba que dicit quadrupliciter: de sbo et de quid-
ditate. et de eo qd ex his est. et etiam de vniuersali. dictuz est autez de duobꝰ
videlicet de quidditate et sbo φ dupliciter dicitur. vno modo aliquid est sbm
passionibus. alio modo materia sbiecto forme nunc de vniuersali qd videt quibusdaz
esse principium ꝛ causa entium. Impossibile enī videtur aliquid vniuersaliter dic
torum esse sbam: primo qr substātia vniuscuiusqz ita ppria est vnicuiqz φ alij nō inest
vniuersale vero est commune multis. nam hoc dicitur vniuersale qd natum est esse in
pluribus cuius ḡ vt quid erit sba cui conuenit oīum illorum aut vnius tantuz aut nul
lius omniuz autem esse substantiaz non ē possibile cum sba sit propria cuius est. vni-
us autez si erit substātia: omnia q̄ comprehenduntur sub vniuersali: erunt idem cum il
lo. et ita omnia erunt vnum. ea enim sunt vnum quoꝝ substātia et quidditas est vna v
niuersale ḡ nullius est substātia. Prima substantia ē que nō dicitur de sbo. vniu
sale vero semper dicit de subiecto. Et si dicatur φ quidditas dicitur de eo cuius ē
quidditas: et tamen pōt esse subantia. Similiter quia animal est in hoie ꝛ equo de qui
bus dicitur etiā hoc ē substantia: nichil differt ad presentem rationē. sequitur ei φ sit
substātia alicuius tanq̄ subiectum in quo existit vt animal in hoie ita φ accidet sbam
in sba. Preterea impossibile ē substātiaz esse ex nō sbis. prius esset nō sba vt q̄le
q̄ sba. qd ē impossibile qr nec ratiōe nec tpe nec generatiōe passiōes possūt esse priores
sba essent ei sepabiles ab ea. vl'e aūt nō ē sba: sed q̄le. Preterea socrati q erit sba ierit
hoi qd est sba cōis. q̄re duplex sba erit eiusdez rei. vl' ei accidit si hō ꝛ qdcūqz diffinibi
le ē sba nullūz eoꝝ q̄ ponunt in diffinitiōe taliuz esse sbaz. φ duplex esset sba eiusdē. s.
ea q̄ diffinit et ea per quaz difinit. Ex his itaqz videtur φ nichil vniuersalit dictorum
est sba qr non significat hoc aliquid sz potiꝰ aliquid cōe φ si ponat sba: multa impos
sibilia accidūt ꝛ ponit secūdꝰ hō qui erit sba. Preterea ipossibile ē sbaz esse ex sub
stātijs actu existentibꝰ actu nunq̄ fit vnuz actu. sed si postea fuerit duo: ex eis poterit
vnum fieri. linea enīz dupla non fit ex duabus indiuiduis actu existentibus qr actus

separatrem a re: sed ex indiuiduis in potentia fit linea dupla. Si ergo sb̃a est aliq̃d vnum in actu non ẽ ex substãtijs: cum q̃libet substãtia dicat aliquid in actu. ꝫ hũc modum recte dicit democritus cum ait: ꝙ ex duabus magnitudinibus non fit vna. nec due ex vna. q2 ambe sunt aliquid actu non est aliquid vere vnum in agone. dualitas enim aut non ẽ aliquod vnum aut vnitates non sunt actu in ipa. Habet aũt quod dictum est nunc dubitationem. si enim nulla sb̃a est ex vniuersalib9 eo ꝙ vniuersale nõ significat hoc aliquid sed potius quale quid comune et etiaʒ si ex substãtijs in actu nõ fit substantia: sequitur ꝙ omnis substãtia sit incõposita ꝛ simplex. Ex hoc sequitur secundum inconueniẽs. s. ꝙ nullius substãtie est diffinitio. q2 diffinitio ẽ ratio ex genere ꝛ differentia. dictum est aũt superius ꝛ omnibus videtur hoc ꝙ aut solius substãtie ẽ diffinitio aut maxime et ideo superius non sit nullius erit. de his auteʒ maxime manifestum erit ex sequentibus.

Capitulum. xix. quod sic incipit: manifestum aũt ex his. Ex dictis probat quod impossibile est ydeas esse substãtias separatas: si species constãt ex genere ꝛ differentijs vt dictum est.

Ex dictis aũt manifestum ẽ inconueniẽs quod accidit dicentibus ydeas esse substãtias separatas et cum hoc ponentib9 spẽʒ ex genere et differẽtijs. Si enim genus vt animal ẽ quedam ydea erit in homine et in equo. ita ꝙ aut idem erit in vtroqʒ: aut alterum. cognoscat ꝙ idem ꝫ rationeʒ. q2 eadeʒ ratio animalis assignatur vtraqʒ. Si ergo est homo sepatus. erunt animal ꝛ bipes sepata ex quibus constat homo. erit ergo ideʒ animal numero separatum in homine ꝛ in equo. sicut es idem numero in te ipso. Preterea gen9 actu separatũ existẽs habet actu comunem differẽtiam possibilem participari ab ipso g̃ cum differentie eiusdeʒ generis sint contrarie contigent contraria simꝫ esse in eodem. Si aũt dicatur ꝙ genus nõ participat differentias contrarias oportet dare modum quo gressibile ꝛ bipes insunt animali separato non enim dici potest ꝙ genus componitur et copulatur aut miscet. q2 hec omnia inconuenientia sunt. Nec dici potest ꝙ aliud genus ẽ vnius drĩe et aliud alterius. q2 sic: essent genera infinita sicut spẽs de quibus per se dicitur genus possunt esse infinite. Preterea si ẽ aliud genus in vnaquaqʒ drĩa: ipsuʒ aĩal separatum erit non vnuʒ sed plura sb̃aliter. sicut ea de quibus sb̃aliter dicit multa sunt. dico substãtialiter: q2 animal dicit de homine sicut de alio sed sicut de eo q̃d est de ipso. ꝛ cuius ipsum est genus. Preterea si ea de quibus ẽ homo oĩa sunt ydee. erit ydea hominis et substãtia ipsius. quod ẽ impossibile. q2 substãtia non est separata ab eo cuius est. sicut animal non est sb̃a de quoꝝ substãtia est ydea. est aũt aliquid separatum. Preterea species q̃ est genere vt homo ex animali non poterit esse ex ipso. sicut est separatum ab eo nec ipsum erit substãtia animalium si est preter animalia. Preterea hec inconuenientia et absurda accidunt ponentib9 ydeas separatas a sensibilib9 et ideo ipsorum non est ydea vt quidam dicunt.

Capitulum. xx. quod sic incipit: quoniam vero substãtia altera probat primum ꝙ nullum singulare sensibile diffinitur. secundo ꝙ ydee singulari existẽti non conuenit diffinitio. nec singulare cui9 tota natura est in vnico. tertio ꝙ multe substantie sunt in potentia et non omnes in actu.

Quoniam alia est ratio substantie singularis alia quidditas specifice q2 singularis est substãtia cuius forma cõcepta ẽ cum materia quidditas vero ẽ simpliciter ratio formalis substãtie. et est singularis generatio ꝛ corruptio per se. quid

ditas non: q2 non fit quidditas domus: sʒ huiusmodi dom9. quidditates. enī sunt sine generatiōe z non sunt sine corruptione. q ostēsuʒ ē prius ipsas per se non fieri hic ē ꝙ substātiaꝝ sensibiliuʒ singulariuʒ nec diffinitio ē. nec demrātio. habet eniʒ materiam cuius natura talis ē vt per eam possit esse et nō esse. et sic corruptibilia sunt. omnis demratio et diffinitio scientifica ē necessarioꝝ: sicut eniʒ scīa non pōt esse ignorantia: ita nec corruptibiliuʒ pōt esse demōstratio. nec diffinitio. sʒ potius opinio. q̄ est cōtingētis aliter se habere. Preterea singularia sensibilia quādo corrupto sunt quādo a sensu abscesserit: non sunt manifesta habētibus sciaʒ in saluatis in anima eisdem rationib9 sciēdi. essent āt manifesta si ipsorum esset diffinitio et demōstratio et ideo oportet eum qui vellit diffinire aliquod singulariuʒ: non ignorare q2 semp contingit auferri. z ideo non ē diffinibile. nec ita contigit diffinire ydeaʒ: cum sit de numero singularum z separata a sensibilib9. Diffinitionē oportet ex pluribus nominib9 esse. ꝙ vnum nomen nō diffinit rem. ignotuʒ enī erit ꝙ diffinituʒ est per vnum nomē plura autē nomina in diffinitiōe posita: ita sunt comunia oībus eiusdeʒ nature: ꝙ necesse est qdolibet ipsoꝝ inesse alij ꝙ̄ huic singulari. vt siquis te diffiniēs dicat animal gratiale album. quodlibet nomē predictoꝝ in erit alij ꝙ̄ tibi. et sic diffinitio null9 singularis ē. Si quis aūt dicat qōlibet nomen posituʒ in diffinitiōe per se conuenire nil tamen simul sumpta in diffinitione insunt cuilibet ipsoꝝ per se sumptorum. verbi gratia totum hoc solum sumptum onimal bipes inest tam animali per se sumpto ꝙ̄ bipedi. igitur non vni soli singulari. et hec ratio vera ē. et etiā in singularib9 sempiternis quales sunt ydee. Preterea necesse ē etiam simul sumpte priores esse diffinito. sicut partes formales priores sunt composito ex eis. necesse est ipsas separabiles. sicut diffinitum ē separabile. aut enim nichil ē separabile. aut ambo sunt separabilia. significari nullum esse separabile: non erit ydea generis preter species. Si vero ambo sunt separabilia. tam genus ꝙ̄ differētia separabilia sunt ab ydea speciei. et sic non cōueniunt ei soli. Preterea genus z differētia priora sunt specie. quia eis ablatis non remouet species. ablata tamē specie: ipsa possunt esse et sic non insunt sole ydee spēi. Preterea si eisdem generis z differētie ē diffinitio: ydee spēi q̄ est aliquod singulare simpliciores sunt ille ex quibus hec composito ē ꝙ̄ ista que ex eis componitur. Si autem simpliciores et communiores. sic non cōueniunt ei soli. Preterea oportet predicari gen9 z differētia de his de quib9 predicaꝝ ydea spēi. hoc aūt predicaꝝ de multis. quia si de vno solo predicaretur non esset ydea. omnis enī ydea participabilis est a multis. Sicut ergo enim dictuʒ ē: impossibile ē diffiniri singularem ydeam. que impossibilitas maxime latet in supremis substātijs que cūqʒ vnica sunt vnius spēi. velut sol z luna. in quarum diffinitione primo per oppositionē tatiuʒ partium: quib9 oblatis diffinitum remanet. puta si dicaꝝ sol est astruʒ gyrās terraʒ vel obscōdituʒ nocte. si enim steterit aut nocte apparuerit: ad huc erit sol: cum remaneat substātia eius. Preterea quecūqʒ diffinitio solis significās substanaʒ eius erit comunis huic soli et alteri soli: si fiat alter eiusdeʒ nature. nō igitur diffiniꝝ sol tanꝙ̄ quoddaʒ singulare. qualis ē cleon. aut socrates nullus igiꝝ diffiniet ydeam ut singulareʒ. quia ei9 diffinitio comunis ē multis. vt nunc dictuʒ est. Manifestuʒ ē autem ꝙ multe substātie sensibiles interduʒ sunt in potētia. vt partes animaliū existētes in toto. tunc enim separate non sūt. quādo āt fuerint separate a toto: tunc erūt actu entia. vt materia totius. sicut terra ignis z aer ex quib9 non fit vnum. vt cumulus anteꝙ̄ degeratur. et fiat vnum ex ipsis. Maxime aūt quis suspicabitur eas partes animatoꝝ que sunt pro-

pinque anime esse actu et potētia. actu quidez que habent motus ab aliqua virtute in iuncturis. itaqz quedaz animalia diuisa viuunt. potētia vero sunt quādo fiunt subiectum vnum et continuuz. sed non quando fiunt continuuz aut per violentiaz aut per complātationem. talis enī cōtinuatio est orbatio siue deuiatio a concauitate naturali.

Capitulu z. xxj. quod sic incipit: quoniaz vero vnum dicit. Manifestat ꝙ ens et vnum vt comunia non significant substātiaz rerum. ꝛ p alijs ydearum aliquid recte et aliquid non recte dicit.

Quoniam vnum comune ē sicut ens substātia autez vniuscuiusqz ita ē vna qꝛ quoꝝ substātia est vna numero et ꝛ vnitas ipsorum est vna numero manifestuz qꝛ nec vnum nec ens est substātia reruz sicut elemētuz ꝛ principiuz non significāt substātiam: sed signant aliquid quod querimus vt ad ipsuz tanqꝫ ad notius reducamus principiatuz. magis ergo signat substātiam alicuius ens et vnuz ꝙ elemētū et principium cum sint magis intrinseca. Sed nec ista substātiaz signāt. Si nichil comune est substātia rei. hoc enim nulli inest: nisi ei cuius est substātia comune autez multis inest. Amplius quod ē vnum apud multa: non est totum simul alicui vnum comune autem ꝛ vniuersale simul existit apud multa. et ideo nichil tale existit per se in aliquo vno: sed est in multis singularibus non separatuz ab eis. Dicētes autem ydeas esse: hoc quidem dicūt recte quod oportet esse substātias aliquas separatas. hoc āt dicūt non recte ꝙ vnam ydeam dicunt esse in multis. Cuius dicti causa ē quia nō possunt assignare rationem. ꝙ tales substātie sint alterius nature a substātijs singularibus sensibilibus ꝛ sic faciūt eas eiusdez speciei cum corruptibilibus a quibus solū differunt per additionem nominis. ydeaz enim nominis vocāt apto idest per se hominē hominez aūt sensibilem non vocāt simpliciter hominē. et sic, accidit sensibilibus hoc verbuz aptō vt significetur substātia ydee existētia. ꝙ vis non possint intelligere substātias separatas esse alterius nature ab eis. si enim non videremus astra sempiterna sz corruptibilia: nichilominus existimare debemus ꝙ essent astra sempiterna: preter ea que videmus. et ideo si non possumus assignare q̄ sunt substātie separate: tamen forte necessariuz ē quasdam esse tales substantias. ꝙ igitur nullum vniuersale est substantia et ꝙ substantia non est ex non substantijs manifestum est.

Capitulum. xxij. qō sic incipit: quid aūt oporter dicere. Declarat ꝙ quidditas et forma substātialis est principiuz et causa cuiuslibet entis. per quaz respondetur ad questionez propter quid. que questio non habet locum in simplicibus sed in compositis.

Quid autem oportet dicere de sba et quale quid est ipsa substātia: dicamus facientes aliud principiuz. forsam eniz ex his manifestum erit aliquid de separata: et etiam de sensibilibus. Quoniaz autem substātia ꝛ quidditas formalis est principium et causa quedaz: hinc inuestigāduz est ipsuz propter quid sit semper queritur quod per ipsuz queritur causa ꝑpter quid est alicui. querere enim ꝑpter quid homo est musicus: est querere causaz propter quaz musica inest homini. ꝛ ideo in simplicibus querere ꝑpter quid ipsum est ipsuz: nichil est querere quādo non querit propter quid: oportet supponi de aliquo quia est. et quia ei aliquid inest. vt si queratur propter quid luna eclipsatur: oportet manifestuz esse. qꝛ lune inest eclipsis ipsius aūt simpliciter: vna ratio ꝛ vna causa ē. ideo de ipso proprie non queritur propter quid homo ē homo a

ut musicus musicꝰ. nisi quis dicat ꝙ in talibus queritur propter quid idem est, indiuisibile a se ipso. hoc enim est esse vnum. quod commune ē cuilibet enti. qꝺ vere contingit vnicuiqꝫ. Queritur autem propter quid in eis in quibus queritur aliquid, ꝺ aliquo vt propter quid homo est animal rationale. hoc enim nō queritur idem de eodem: sed aliquid de aliquo. in quo manifestum est ipsum quia est. nam manifestuꝫ si hoc nō presupponatur non quereretur propter quid similiter si queratur propter quid tonat: presupponitur quia sonitus fit in nubibus. et queritur causa propter quaꝫ aliquid in aliquo. et eodem modo cum queritur lateres ꝛ lapides sunt domus. palam quia in talibus queritur causa alicuius. hec autem est quidditas ꝛ forma rei. ipsa autem vt logice locamur causa ē propter quaꝫ res est: licet in quibusdaꝫ finis sit causa propter quaꝫ in quibusdam vero efficiens. ita tamen ꝙ efficiēs causa est propter quam in fieri et corrumpi. forma vero causa est facto esse. Latet autem in his maxime que non dicuntur de aliis. questio propter quid. in talibus enim queritur quid est: quia simpliciter dicitur. vt quid est homo et quid in eis non videtur queri propter quid. quia non attribuitur aliquid alicui. nec dicitur in eis hoc est illud. Sed tamen in aliquibus ipsorum oportet corrigētes querere propter quid talia sunt. quelibet dicantur simpliciter: tamen composita sunt ex materia et forma propter quam formaꝫ existunt talia. et hec forma queritur in eis propter questioneꝫ propter quid. si autem non sic corrigamus sed dicamus ꝙ in eis non queritur propter quid: sequitur ꝙ eius cuius nichil est quereretur. et eius cuius aliquid est quid est quereret. sic aliquod commune quod est incomponibile ꝙ quid in talibꝰ ipsum quia sunt presupponitur et cum ignoratur rationabiliter queritur propter quid et hoc est querere formā propter quam materia existit vt propter quid lateres et lapedes sunt domus huius enim causa est forma domꝰ et propter quid homo est. huius enim causa est forma existēs in corpore. queritur quid ē causa materie. et hec est forma et substantia qua aliquid est palam quidem ꝙ in simplicibus formis non est questio nec doctrina: cum in eis non sit aliquid de aliquo. sed est alter motus questionis in eis.

Capitulum. xxiiii. quod sic incipit: quoniam vero ex aliquo compositum.
Declarat ꝙ formalitas rei composite nec est elemētum nec est ex elementis
Et ꝙ licet forma dici elementum et causa essendi rei tamen proprius dicitur principium.

Uoniam vero compositum fit ex aliquibus ex eis prout reducitur ad vnum commune non sicut cumulus: sed sicut syllaba fit ex elemētis. hec enim non est idem ꝙ littere. vt. ba. non est. b. a. nec caro est ignis et terra. dissolutis eniꝫ partibus ab inuicem ita remanent littere ꝙ non remanet syllaba et ita est ignis et terra ꝙ non est caro. syllaba quidem non soluꝫ est elementa vocalis et consonātis: sed aliquid aliud. et caro non solum est ignis sed etiam aliquid aliud. Forma quidem totius non est elementum. quia ex ipsa et ex his ex quibꝰ est: fieret aliud. cuius formalitas esset elemētuꝫ. ex quo cum ꝑdictis posset aliquid aliud fieri. et sic in infinituꝫ irēt generationes. nec etiam est forma rei ex elementis. quia non potest esse ex vno: cum sit quid compositum. Si autem esset ex pluribus: ipsa cum eis faceret quoddam aliud. sicut dictum est supra. Uidetur autem forma rei in tantum esse elemētum: in quantum est causa essendi rei. hec enim forma est causa essendi carneꝫ: illa vero syl

labam. et sic de alijs. que forma substãtialis vniuscuiusqz est causa prima essendi vnũ quodqz. Quoniam autem quedam non sunt res sensibiles substantiales: vt artificialia. quedam vero sunt substãtie vt res constitute per naturam: manifestum est q̇ si et in artificialibus substantio rei sit elemẽtum: tamen in naturalibus forma substancialis non est elementum: sed principium. quia elemẽtum talium est illud in quod diuiditur res in existens ei vt materia. sicut syllaba diuiditur in. a. et. b.

Ex dictis itaqz sillogizare oportet. libri octaui mathaphisice. capitulũ primũ recolligit que dicta sunt in septimo ordinans ipsa ad perscrutationez substantie sensibilis.

X dictis itaqz oportet sillogizare intentum. et sumatim recolligendo ita imponere dicẽdis. Dictum est autem q̇ querũtur cause principia et elemẽta substantiarum. Quarum quedam sunt concesse ab omnibus. vt substantie naturales quales sunt ignis et aqua terra et simplicia corpora. et plante ꝛ animalia celum et partes ipsorũ.
Quidam etiam dicunt species et mathematica substantias esse. alias vero substãtias esse accipimus: ex rationibus dictis in precedenti libro videlicet quodquidest. et quod subicitur ad huc magis genus q̄ species. et vniuersalia magis q̄ singularia. vniuersali vero et generali copulantur ydee. quia secundum eandem rationem videntur substantie. Quoniam autem quiditas est substantia: cuius videtur esse diffinitio: propter hoc diximus de diffinitione. et de secundum se. et quia diffinitio est ratio partes habens: necesse fuit considerare que partes conueniunt diffinitioni substãtie et que non. ostendimus etiam q̇ nec vniuersale nec genus. est substãtia alicuius. de ydeis et mathematicis posterius perscrutandum est. hec enim quidam dicunt esse substantias preter sensibiles Nunc autem tractabimus de substantijs concessis: quales sunt sensibiles que omnes habent materiam.

Capitulum. ij. quod sic incipit: est autem substantia que subicitur. Determinat de substantia sensibili: ostendẽs q̇ aliter materia: aliter forma aliter cõpositum ex eis dicitur substantia sensibilis que dicitur subiectum.

Liter materia est substantia que non est aliquid actu: sed aliquid potentia. Aliter vero forma que est ratio essendi existens hoc aliquid actu separabile secundum rationem. tertium vero quod est ex his substantia dicitur cuius solius per se est generatio et corruptio. que etiam separabilis est simpliciter tanq̄ per se ens nam quedam sunt separabiles: quedam non. Quod autem materia sit substantia patet sic in omnibus oppositis mutationibus est aliquid quod subicitur vtriqz termino. sicut in mutatione secũdum locum iddem est q̇ nunc est et hic et postea et alibi erit etiam secundum augmentũ iddem nunc est vnum ꝛ postea maius materia secũdum etiam olterationem iddem nunc est sanum et postea laborat. Similiter autem secundum substãtiam iddem est q̇ nunc est sub generatione: postea sub corruptione. hoc autem est materio. et hanc mutationem cuius subiectum est materia: alie sequuntur. quod enim est generabile et corruptibile: est mobile secundum locum. augmentabile. et alterabile. hoc autem non sequitur aut vnam aut duas aliarum muta

tionum.non enim necesse est id quod habet materiaz localem habere materiam subiectam generationi et corruptioni.que autem differētia sit inter fieri simplex et nō simplex:dictum est in phisicis. Quoniam autem substātia que dicitur materia manifesta est quia est potentia ens relinquitur dicēdum que est illa potentia sensibilium que est actus scilicet forma. Democritus tātum differencias tres assignauit.corpus eniz subiectum quod dixit materiam.vnum ꝛ idem posuit.differt autem arismon quod est figura.aut tropi quod est positio.aut diatigi quod est ordo. Insufficiēter autem dixit ꝙ multe differentie formales esse videntur.quedam enim accipiunt esse per cōpositionem vt quorumcūqz mixtura est ratio essendi. vt melicratum.alia vero ligatione:vt ornamētum capitis.alia ligatiōe vt liber ꝛ archa.alia positione:vt limen inferius et superius.que differunt per aliter et aliter poni.alia tempore:vt cena et prandium.alia vero loco:vt diuersi venti.alia passionibus sensibilium:vt diuicie et mollicie et similib9.quibus omnibus:aut quibusdam horum multa differunt.alia vero superabundantia et defectu. Esse enim tot modis variatur in rebus:quot sunt differentie predicte.esse vero liminis inferioris consistit in sic poni pasitio signat esse ipsius. Similiter sic inspisari:signat esse christali.quorumdaz quidem esse diffinitur per misceri quorūdam per cōtēperari.quorumdam per ligari vel inspisari.et sic de alijs differentijs sumēda sunt tamen genera dictarum differentiarum tanꝙ principia essendi. vt ipse differētie reducātur ad pauciores sicut ille que sunt in magis et minus spisso et raro et similibus reducuntur ad superabundātiam et deffectum. et ille que reperiūtur in figuris:reducuntur ad lenitatem et asperitatem vel ad rectuz ꝛ curuum.per aliquā enim dictarum differētiarum dicetur aliquid esse per misceri et per priuationem ipsius dicetur non esse. Manifestum itaqz si forma est causa essendi vnumquodqz quod in predictis forma substātialis est querenda:sicut causa essendi.nullum eniz predictorum accidentum per se vel alterari coniunctum est substātia alicuius: licet proportionaliter in qualibet substāntia accidens sequatur formaz. Substātie autem composite sunt in quibus forma inest materie de qua predicatur actus ipse quod est forma.sicut patet in earum diffinitionib9 si enim oporteat diffinire limē inferius:dicemus ipsum esse lignum vel lapidem ita positum.lignum enim et lapis materia est:positio autem forma.que predicatur de materia. In aliquibus autem diffinitionibus ponitur etia causa.similiter diffinietur ita:christalus est aqua sic congellata et simphonia ꝙ ē grauis et accuti proportio talis:ꝛ sic de alijs. vnde manifestum est ꝙ alius actus ꝛ forma alterius.quorumdam enim forma est compositio.aliorum mixtio.aliorū aliquid dictorum. Propter quod diffinientium quidam diffiniunt rem penes materiam: vt dicētes ꝙ domus est lapides lateres et ligna.quidam penes formaz et actuz:vt dicentes domum esse vas protectiuum pecuniarum et corporum.alij vero consequuntur vtrumqz diffinientes substātiam compositam ex vtroqz. Itaqz diffinitio per solas differentias est forme et actus.diffinitio vero eorum in quibus existit forma ē materia terminum autem quos architas aprobauit similes sunt diffinitionib9 substātie composite.vt ꝙ serenitas est quies in aeris pluralitate diffinitio enim compositi ex vtrisqz aerenum est materia: quies autem forma. Similiter ꝙ tranquillitas est equitas maris.diffinitio enim compositi aer enim est materia: equitas forma. Palam quidem ex dictis que sit substātia sensibilis.cuius hoc quidem est materia illud vero forma tertium autem quod ex his.

Capitulum.iij.quod sic incipit:oportet autem non ignorare. Inuestigat utrum nomen principaliter significet ipsorum totum vel formam. ostendens q forma est ratio essendi materie & composito et q per se non generatur et q assimilatur numeris.

Oportet autem non ignorare utrum nomen principaliter significet substantiam compositam aut formam ipsius vel utrum hoc nomen domus sit signum totius domus que est tegumentum ex lapidibus sic compositis aut sit signum tegumenti quod est actus forma domus. Similiter utrum animal significet totum compositum ex anima et corpore aut principaliter animam que est forma et actus corporis. Dicendum est enim q nomen signat utrumque:non secundum unam rationem:sed principaliter formam et ex consequenti compositum prout attribuitur forme ista tamen ad aliquid aliud differunt.licet ad questionem substantie sensibilis nichil differant quodquidest et cuius est ut anime et anime esse.in compositis autem:non:ut homo & hominis esse non est idem:nisi anima dicatur homo.sic igitur alicuius nomen simul importat formam et totum:ut simplicis forme.alicuius non ut compositi.non videtur itaque entitas substantie composite esse ex materia nec ex principijs materialibus:sicut compositio et mixtio non est ex his quorum est:sed potius formalitas substantie est causa essendi substantie sensibilis.aut sempiternam esse.aut corruptibilem seu corrumpi.aut factam esse sine fieri.monstratum est in septimo q forma per se non generatur nec fit sed compositum.si autem forme corruptibilium sunt separabiles a materia:nondum manifestum est.Quis palam est q forme artificialium quas impossibile est esse sine subiectis:sicut est forma domus & vasis separabiles non sunt.forsam enim quecunque forme non consistunt per naturam separatam sed per artem non sunt substantie quia in corruptibilibus sola substantia per naturam existit. Quare dubitatio que accidit antisthenis propter ineruditionem logice:hic solui potest.que fuit q nichil contingit diffiniri:quia diffinitio habet partes quarum quelibet diffiniri posset.et sic in infinitum diffinitiones procederent.contingit tamen secundum ipsos per discretionem dicere de aliquo quale quid est:sicut de argento quod est aliquid quale est stannum. dicendum est enim q substantie composite sive sensibilis sive intellectualis fuerint contingit esse diffinitionem.partium tamen simplicium primarum ex quibus ipsa est non contingit esse diffinitionem.quia semper aliquid de aliquo diffinitio signat quorum unum oportet esse ut materiam aliud vero ut formam. Palam autem q diffinitio substantie assimilatur numeris et non unitatibus ut quidam dicunt. diffinitio enim numerus quidam est divisibilis in indivisibilia nec infinite sunt rationes.talis autem est numerus qui est divisibilis in unitates. Item quemadmodum ablata aut addita unitate numero non remanet idem sed mutatur eius species quantumcunque minimum sit id quod additur vel aufertur sic nec diffinitio nec quidditas remanebit eadem: ablata vel addita differentia. Item sicut in numero oportet aliquid esse quo sit unus ex multis unitatibus:q autem est numerus sicut acervus aut si vere numerus est dicendum q est faciens ipsum unum ex multis.ita oportet dicere q est faciens diffinitionem esse unam cum sit ex multis.et hoc rationabiliter queritur. Nam eadem ratio est quare substantia est unum et quare diffinitio substantie non est unum tanquam quedam unitas simplex ut punctum:sed est unum per unitatem actus quod est forma.aqua una est quelibet natura substantie. Item quemadmodum numerus non habet nec magis nec

minus in vna specie: nec forma substãtialis suscipit magis et minus nisi cum materia de generatione quidem et corruptione substãtiarum sensibilium et quomodo reducãtur ad numerum hec dicta sunt.

Capitulum .iiij. quod sic incipit: de materiali autem substãtia. Declarat ꝙ licet omnia generabilia sint ex eadem materia prima tamen cuiuslibet est aliqua materia propria. Secundo ꝙ plures materie sunt eiusdem rei. Tertio ꝙ diuersa possunt esse ex eadem materia licet quibusdam diuersis diuerse sint materie. Quarto ꝙ substãtiarum incorruptibilium est materia diuerse rationis a corruptibilibus. Quinto ꝙ accidẽtibus non est materia ex qua fiant sed subiectum in quo: quod in quibusdam vero est manifestum.

De materiali autem substãtia oportet scire: ꝙ licet omnia generabilia fiant ex eadem materia prima: tamen aliqua est materia proxima et propinqua vniuscuiusq; . vt flegmatis propria materia est dulce aut crassum. colere vero amara et forte hec sunt ex eadem materia prima. Fiunt autem plures materie eiusdem quando alterum est materia alterius. vt flegmatis materia est crassum et dulce: si crassum sit materia dulcis. ex colera vero potest fieri crassum: non immediate: sed si resoluatur in materiam primam. Dupliciter enim fit aliquid ex aliquo. vno modo immediate. alio modo per resolutionem in primam materiam. Contingit enim diuersa fieri ex eadem materia a diuersis agentibus: vt archam et lectum ex ligno. quorundam tamen diuersorum ex necessitate est diuersa materia vt serre et eorum quorum materia est lana et lignum. ex his enim non potest fieri serra. cum quidem fit idem ex diuersis materijs: oportet ꝙ efficiens siue ratio agẽdi sit eadẽ. nam si materia est diuersa et efficiens est diuersum: oportet ꝙ factum est esse diuersum. Et ideo quando quis quesierit causam alterius effectus: oportet respondere omnes causas cõcurrentes ad ipsum. vt hominis causa materialis ẽ instrumẽtum. efficiens autem sperma. formalis vero quidditas ꝙ autem cuius sit et forte finis et forma idem. in talibus autem causis oportet respondere proximas non remotas. Circa naturales quidem substantias et generabiles necesse est sic versari: si quis ratione versatur: et si iste sunt cause perfecte et tot quot diximus. In naturalibus autem substãtijs sempiternis alia ratio est. quia aut non habent materiam aut habent non generabilem sed solum mobilem secũdum locum. Quecunq; etiam per naturam non sunt substantie: sed accidentia: eis non est materia ex qua fiant sicut pars. sed substãtia tanq̃ subiectum. puta eclipsis non est aliqua materia: sed luna est subiectum patientis eclipsim. efficiens autem causa est terra interposita priuans lumen . finalis autem causa forsitan non est aliqua ipsius. sed formalis causa est aliqua: licet non manifesta. nisi dicatur illud quod est causa eclipsis sit forma ipsius scilicet priuatio luminis a terra interposita. somni vero non est manifestũ ꝓmũ sbm. q2 licet animal sit subiectũ ipsius: tamen secundum quid et alio immediate. primũ enim subiectum hoc patiens est cor aut aliquid aliud cuius passionis querenda causa est a qua fit. deinde quid sit hec passio que non ẽ totius primo sed alicuius partis. est enim quedam immobilitas que fit per hoc ꝙ primum subiectum eius aliquid patitur.

Capitulum .v. quod sic incipit: quando vero quedam sine generatione et corruptione. Ostendit ꝙ forma non fit ex materia. Sed compositum ex composito mouens dubitationem vtrum materia eodem modo se habeat ad con

traria et quare vinum est materia aceti cum fiat ex ipso. nec vinū est materia mortui.

Quoniam quedā sunt sine generatione et desinunt esse sine corruptione vt forme albedo enim non fit: sed lignum album. Omne enim quod fit est compositum ex eo quod fit. Manifestum est ꝙ non omnia contraria fient ex inuicem licet enim albus homo fiat ex nigro homine: tamen albedo non fit ex nigredine. manifestum est etiam ꝙ non omnium est materia tanꝙ pars rei sed illorum tantum quorum est generatio et transmutatio inuicem. que autem sunt et non sine trāsmutari vt forme eorum non est materia pars. Habet autem dubitatiōem vtrum materia se habeat vniformiter ad contraria. vt si corpus quod est in potentia ad sanitatem et infirmitatem tanꝙ materia ipsarum habeat se vniformiter ad ipsas. et aqua respectu vini et aceti ad que est in potentia. Ad quod dicēdum est ꝙ non oportet materia vnum contrarium aspicit sicut habitum et formaz. aliud vero sicut corruptionem et priuationem forme. quare preter naturam. Est enim dubitatio quare vinuz nō est materia aceti: cum ex ipso fiat acetum. Similiter quare vinū non est materia mortui cum sit in potentia mortuum. Ad quod dicēdum ꝙ acetum mortuuz et similia sunt corruptiones secundum accidens. materia enim que est sub vino est in potentia ad mortuum mediante corruptione vini. ita ꝙ fit acetum ex vino: et mortuuz ex viuo sicut fit nox ex die: quia post diem fit nox. Si autem oporteat fieri transmutatiōem ex aceto in vinuz et ex mortuo in viuum: oportet ea resolui in primam materiam.

Capitulum. vj. quod sic incipit: dubitatione vero dicta. Inquirit causam vnitatis rei habentis partes ostendēs ꝙ causa huius est quia altera pars est potētia altera est actus eius in formis vero separatis ipsa formalitas est causa eius scilicet vnitatis.

De dubitatione vero superius mota vbi diffinitiones assimilātur numeris videlicet que sit causa essendi vnam diffinitionem cum habeat partes nunc dicendum est hoc enim rationabiliter dubitatur cuiuslibet enim totius habentis partes quod est vnum aliquid preter partes non tamen sicut actus alia causa est vnitatis. sicut in quibusdam corporibus tactus est causa essendi vnum: in aliis viscositas. aut aliquid tale. cum quidam diffinitio sit ratio vna non coniunctione vt illias: sed per significare vnum quod dubitatur quidem est faciens vnum et non multa diffinitione: puta animal bipes. Aliter enim dicēdum est ad hoc: si animal et bipes sunt quedam forme separate vt quidam aiunt. tunc enim homo erit per participationem duorum actu diuersorum scilicet animalis et bipedis. et sic non erit vnuz sed plura. et ideo acceptantibus diffinitionem predictam: non contingit reddere causaz vnitatis diffiniti. nec soluere dubitationem. Si autem vt diximus vna pars substātie sensibilis est materia que est ens in potentia alia vero est forma que est actus: non videbitur dubitabile. id quod queritur. Similis est enim hec dubitatio qua queritur quid ē causa essendi vnum rotundum et es in hoc toto es rotundum. cuius non ē altera causa: nisi ꝙ es est materia et rotundum est forma generabilium enim non est alia causa

vnitatis preter generãa nisi illud quod est in potentia fit in actu. vt eius quod est spera in potentia esse actu spera non est altera causa preter faciens et hoc est eius quodditas scilicet esse speram. Eadem autem est causa vnitatis habentium materiam intellectualem. circulus enim qui est figura superficialis est. Manifesta figura est materia et superficialitas est actus. quecumqz vero nullam habent materiam non habent aliam causam vnitatis: sed vnumquodqz ipsorum statim est aliquid vnum. sicut enim substãtia per et non per se aliud ẽ ens et similiter qualitas et quantitas. Propter quod in ipsorum diffinitionibus non inest ens nec vnuz. quia quidditas vniuscuiusqz statim est vnum sicut ens. ita non est alia causa horum essendi vnum aut ens. quia quodlibet ipsorum statim est ens et vnum. non ꝙ sub ente et vno: sicut sub generibus nec sub separabilibus singularibus propter ignorantiam quidem huius dubitationis quidam dixerunt participationez esse causam vnitatis. cuius tamen participatione causam aliam esse dicunt: dubitãtes quid est participare. alij autẽ coexistentiam forme in materia causam vnitatis dicunt. alij vero compositionem aut coniunctionem ipsarum. Hoc autem verum non est quia cum eadem ratio vnitatis sit compositum ex materia et forma: signum erit existentia aut coniunctio anime et sanitatis. et trigonus eneus erit commixtio eris et trigoni. et album: compositio superficiei et albedinis quod falsum est. Causa vero dicte opinionis est quia querũt aliquid differens propter quod ex potentia et actu fiet vnum sicut vnuz aliquid ꝙ nulla alia causa est vnitatis nisi mouens quod educit ex potentia ad actum. Que vero materiam non habent omnia simpliciter per se ipsa sunt aliquid vnum.

De primo quidem igitur ente. Huius libri noni primum capitulum repetitis quibusdam superius dictis determinat de potentia ostendens ꝙ omnes potentie proprie dicte reducuntur ad actiuam sicut ad primam. cuius ratio reperitur in rationibus aliarum potentiarum. que licet vnam habitudinem habeant ad potentiam passiuam: tamen differt ab ea subiecto. vtriqz tamen potentie opponitur priuatione in potentia.

E primo quidem ente dictum est scilicet de substantia ad quam omnia alia entia reducuntur et secundum cuius rationem alia dicuntur entia. quia ipsius ratio inest rationibus aliorum vt patuit in septimo Et quoniam ens non solum diuiditur per substantiam quantitatem et qualitatem et similia: verum etiam secundum potentiam et actum Idcirco opus est determinare de potentia et actu. primum quidem dicendum est de potentia continente motum. hec enim proprie potentia dicitur: licet non sit sufficiẽs ad id qđ intendimus determinare de potentia et actu. quia hec sunt in plus ꝙ potentia que concernit motũ: tñ cuz de hac dixerimus ostendemus de alijs potẽtijs determinãdo de actu. Quod autem potẽtia et posse dicitur multipliciter in quinto determinatum est. ille tamen potentie que dicuntur equiuoce per quandam similitu

dinem: sicut ille que sunt in geametria: pretermittantur. in eis enim dicimus possibilia ea que aliqua modo sunt et impossibilia que aliqua modo non sunt. Quecunque autem potentie reducuntur ad eamdem speciem omnes sunt quedam principia: et ad unum referuntur quod est principium transmutationis in alio in quantum aliud potentia enim patiendi que est principium mutationis passive in patiente: reducitur ad principium transmutativum in alio in quantum aliud. habitus enim impassibilitatis dicitur potentia que a principio transmutativo non potest transmutari in deterius nec corrumpi. in his quidem diffinitionibus inest ratio prime potentie scilicet active.
Et quoniam potentie dicuntur aut patiendi et faciendi. aut bene patiendi et bene faciendi: que includunt priores in rationibus potentiarum que dicuntur secundum bene insunt rationes potentiarum simpliciter que sunt priores. Palam igitur quod potentia faciendi et patiendi aliquo modo est una secundum habitudinem. quis enim dicitur habere potentiam patiendi eo quod aliud potest pati ab ipso: subiecto tamen sunt diverse. quia passivum est in patiente quod ab aliquo patitur per hoc quod habet materiam tanquam principium faciendi. quamodo crassum est combustibile et cedens est impressibile. Activa autem est in faciente ut caliditas in calefactivo et hedificativa in hedificatore. Et ideo nichil patitur a se ipso in quantum optum natum est esse idem quia sic est unum et non diversum. Impotentia autem est privatio contraria tali potentie quare omnis potentia et impotentia est eiusdem et secundum idem sicut habitus et privatio. privatum enim dicitur non habens et si aptum natum habere aut omnino non habet: aut si quando aptum natum est. aut si eo modo qua natum est habere ut puta perfecte aut quocunque modo natum est habere nō habet in quibusdam tamen non omnibus que apta nata sunt habere ut privata quando violentia causa est non habendi.

Capitulum. ii. quod sic incipit: quoniam hec quidem in animatis. Declarat quod quedam potentie sunt in rebus inanimatis et hec sunt omnes irrotionabiles et determinate ad unum. alie vero sunt rebus animatis quarum ille sunt in virtute rationali rationales sunt et contrariorum quia earum ratio est scientia que contrariorum est.

Quoniam autem quedam talia qualia sunt potentie insunt rebus inanimatis et specialiter in parte anime rationali. Manifestum est quod potentiarum alie sunt cum ratione. Unde et habitus factivi quales sunt artes: omnes sunt potentie. quia sunt principia permutativa in alio vel in quantum aliud. rationales autē potentie omnes sunt contrariorum. sicut medicativa est infirmitatis et sanitatis. irrationabilium autem unaqueque est unius tantum. sicut calidum est tantum calefaciēdi. Causa autem quare rationales sunt contrariarum et quia scientia que est eis ratio possedue eadem existēs ostendit rem et eius privationem licet non similiter quia principaliter est rei. quare necesse rationales potēcias contrariorum esse. ita quod unius secundum se et alterius non per se sicut ratio qua rationales dicuntur unius contrariorū secundum se et alterius secundum accidens illius. s. quod ostendit negatione et privatione et eius quod per se cognoscit. privatio enim que ablatio alterius extremorum contrario est ei quod privat. irrationales idcirco sunt determinate ad unum: quia forma est eis ratio possendi. in eodem autem non sunt contrarie forme: sed una tantum. unde salubre facit solum sanitatem

et calefactiuum caliditatem. et frigefactiuum frigiditatem. Scientia autem que est in anima habente principium motus est potentia cum ratione. et quia non sciens facit ambo contraria sic ratio est amborum: licet non equaliter. quia potentia rationabilis copulans idem principium ad duo contraria mouebit vtrumqꝫ. Et hec est ratio quare potentie rationales faciunt contraria: quia vnum principium in ratione existens est contrariorum. potentie vero sine ratione contraria facere non possunt. palam autem ꝙ potentiam faciendi sequitur potentia patiendi et non econuerso. necesse enim est benefacientem facere sed facientem non est necesse bene facere.

Capitulum. iii. quod sic incipit: sunt autem quedam. Improbat opinionem dicentium nichil esse in potentia nisi quando est in actu quasi idem sit actus et potentia.

Sunt quidam vocati megarici qui dicunt aliquid habere potentiam solum quando operatur: et non habere quando non operatur et non hedificantem non posse hedificare: sed hedificantem posse hedificare dicunt: quando hedificat et sic de alijs. Quibus accidentia inconuenientia facile est videre. non enim erit hedificator qui non hedificat. quod falsum est. quia hedificatorem esse est potentem esse hedificare. et similiter est in alijs artibus. Preterea impossibile est acquirere artes non discendo aliquando vel inueniendo: impossibile est eas perdere non abiciendo: aut obliuione: aut passione: aut alteratione: causata a tempore. non enim corrumpuntur re artificiali corrupta. Si quidem potentiam non habet quando actu non agit: quando quis cessabit agere perdet artem. et quando incipiet agere acquiret eam. Et sic ars acquireretur sine studio et perderetur sine abiectione. Preterea in rebus inanimatis nichil est frigidum nec calidum nec dulce nec omnino sensibile nisi actu sentiatur. et ita entia erunt talia qualia apparent sensui: vt dixit pictagoras. Preterea nulla res habebit sensum nisi actu sentiat: itaqꝫ non videns non habebit potentiam visiuam. Si quidem non habens visum aptum tamen habere. et quando aptum natum est est cecum: idem eodem die sepe erit cecus et videns. Propter quod priuatum potentia est impossibile. si quidem idem est actus et potentia ꝙ non sit actu: impossibile est fieri. et etiam impossibile factum esse. Ita ꝙ dicens ipsum esse aut futurum mentietur. nam impossibile hoc significat scilicet non esse nec possibile esse. hec ergo opinio aufert motum et generationem ꝙ secundum ipsam stans semper stabit et sedens sedebit nec surget. quia impossibile erit surgere: cum non habeat potentiam surgendi. Si ergo hec vera non sunt: palam quia potentia et actus sunt altera et non idem: sicut dicit dicta opinio desiriens non paruum aliquid: sed multa entia. quare decendum. quod aliquid est possibile esse ꝙ actu non est. et possibile non esse quod actu est. et hoc tam in substantia q̃ in alijs cathegorijs.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: est autem impossibile hoc. Diffinit quid est possibile ostendit etiam ꝙ nomen actus venit ex motibus et ꝙ possibili nõ repugnat actus essendi et ꝙ consequens est possibile si antecedens est possibile.

Est autem possibile illud cum si steterit actus cuius dicitur habere potentiam nichil erit impossibile vt possibile est sedere cui si inest sedere: nichil erit impossibile. et ita de alijs possibilibus. Venit autem nomen actus ad alia de quibus dicitur. s. ad for-

mam et ad esse et ad agere principaliter ex motibus. quia motus maxime videtur actus esse. vnde si non assignatur motus non existentibus: quibus eis assignentur alie rationes entium quomodo dicitur ꝙ non entia sunt intellectualia et cōcupiscibilia. non autem dicitur mota: quia non entia actu essent. non entium enim quedam sunt potētia actu vero non sunt. Si autem possibile est illud quod dictuz est scilicet cui sequitur esse: manifestum est ꝙ possibile non est illud quod nullo modo erit. qui enim hoc dicunt esse possibile: idem faciunt possibile et impossibile vt fugiāt impossibilia esse diuersa a possibili. verbi gratia si quis dicat diametrū possibile commēsurari coste: licet commensuretur falsuz dicit. quia hoc est impossibile: cum non possit esse vel fieri. possibile autem omne nichil prohibet esse vel fieri dictum est enim ꝙ posito possibili inesse nichil erit impossibile. nam possibile actu esse potest falsum esse. non tamen est impossibile. non enim idem ē falsum et impossibile. sicut sedentem stare falsum est: non tamen impossibile. Similiter etiam palam ex dictis ꝙ si antecedēs est possibile ꝛ cōsequens necesse est possibile esse. si enim consequēs est impossibile antecedēn existenti possibili posito antecedēte: nichil prohibet poni consequens: immo necesse est ipsum poni. sed dicebatur ipsum esse impossibile. et sic impossibile erit possibile. et ideo si antecedens est possibile. et consequens similiter. et si cōsequens est impossibile. et antecedens est impossibile. et quia sic se habent: ideo si antecedens est necesse est et consequens esse et ex necessitate possibile est consequēs: si impossibile est antecedens. nam possibile hoc significat ꝙ eo modo atqꝫ eo tempore quo possibile est antecedēs possibile est consequens.

Capitulum. v. quod sic incipit: omnibus autem potētijs. Declarat ꝙ potentie naturales precedūt actus: acquisite vero fiunt per actum. et ꝙ potētie rationales sunt in rebꝰ animatis irrationales tam in animatis ꝙ̄ in nō animatis et ꝙ irrationales statim agunt actiuo approximato passiuo. rationales autem non semper nec simul agunt duo contraria licet sit cōtrariorum.

Omnibus autem potentijs existētibus altero trium modorum. his quidem connatis: vt sensibus. his autem consuetudine: vt potentia fistulādi. alijs disciplina: vt potentie artium: illas quidez que consuetudine aut disciplina fiunt: necesse est habere propter actum exercicij. connaturales autem quales sunt ille que consistunt in pon: vt sensitiuas non est necesse acquiri per actus. Quoniam autez possibile respectu alicuius est possibile non quocumqꝫ modo sed determinato tempore ac sub debita proportione et cum alijs conditionibus necessarijs ad eius diffinitionez.

Potentiarum autem quedaz possunt mouere secūdum rationem et sunt rationales et istas necesse est esse in re animata. quedam vero irrationabilia mouere possunt et horum potentie irrationales sunt que possunt esse tam in animatis ꝙ̄ non in animatis istarum vnaqꝫqꝫ est factiua vnius tantum sicut calefactiua calefacit solum. Rationabilium autem quodlibet contrariorum est non tamen facit simul duo cotraria quia aliud principium concurrit ad actionem ipsius scilicet appetitus vel electio voluntatis et ideo potentia rationalis aproximato passiuo illud soluz de duobꝰ contrarijs faciet ꝙ apetitꝰ aut volūtas pricipalr desiderabit q̄re omne potēs potētio rationali id faciet tantū ꝙ pricipaliter desiderabit si habet tunc potētiam respectu eius hēt

autez potentiam passiuo presente, taliter enim se habente facere potest et non habente non potest nec oportet ad hoc addere nullo exteriorum prohibente habet enim potentiam quando habet eam vt potentiam faciendi ad quam habendam concurrent debite conditiones per quas excluditur quodcumqz externus prohibens quia prohibentia remouent aliquam vel aliquas de conditionibus. Similiter propter istas conditiones habentes potentiam rationabilez non possunt simul facere duo contraria etiam si velent aut appeterent simul facere ipsa quia non habent potentiam ea faciendi simul.

Capitulum .vj. quod sic incipit: quoniam autem de potentia. Declarat quid est actus et manifestat duplicem diuisionem rationis.

Quoniam dictum est de potentia que concernit motum: determinemus quid est actus et quale quid est nam ex diffinitione eius simul erit manifestum quod non solum dicitur possibile quod aptum natum est mouere aliud vel moueri ab illo siue simpliciter siue alio modo; sed etiam alteri dici possibile repeneemus determinando de actu. Est autem actus rem existere alio modo quam in potentia. dicimus autem mercurium esse in ligno in potentia antequam formetur ex ligno figura mercurij. in actu autem quando formata est. Et scientez non actu speculantem dicimus potentem considerare: speculantem autem quando actu considerat esse in actu speculationis. Quod autem nunc dictum est: manifestuz est introductione singularium. non enim oportet cuiuslibet rei querere diffinitionem: sed sufficit adducere aliquid proportionale ad manifestationem eius quod dicitur. actus quidam ad potentiam sic se habet: sicut hedificans ad hedificabile. vigilans ad dormiens. videns ad claudens occulos et habens potentiam videndi. elaboratum ad illaboratuz et similia: in quibus alterum dicit actum et alterum possibile. Dicuntur autem actu non omnia eodem modo sed quedam in habitudine huius ad hoc vt motus ad potentiam actiuam: quedaz vero in habitudine huius in hoc: vt forma que est actus se habet ad materiam in forma aliter etiam dicuntur in actu esse infinitum vacuum et similia. hoc enim contingit aliquando esse in actu non comixto potentia sicut hoc visibile aliquando videtur. Infinitum autem non contingit aliquando esse in actu simpliciter: quia semper est in aliquo actu in mixto potentia. diuisio enim continui non separatur a potentia. que quidem sunt actu et quid et quale sit actus: ex his omnibus est manifestum.

Capitulum .vij. quod sic incipit: quando quidem potentia est vnum. Determinat quando potest dici aliquid esse in potentia ad aliquid et quod illud quod immediate est in potentia ad illud predicatur de ipso denominatiue sicut passiones de subiecto.

Quando aliquid est in potentia et quando non: determinandum est. non enim quodlibet est in potentia ad quodlibet. sicut terra proprie non est in potentia homo: nisi fiat sperma. sed nec hoc simpliciter est potentia homo. Est quidem aliquid potentia aliud: quando vna transmutatione potest deduci ad actum. nisi sit externus prohibens. illud enim potentia sanum quod a medicina vel a fortuna vna actione sanabitur. illud est in potentia artificiatuz vel aliud factibile ab intellectu: quod quando volitum fuerit et per soluz agens volens ex potentia deducitur ad actum nisi sit externus prohibens vniuersaliter quod illud est potentia aliud quod vnica factione potest deduci ad actum illius: nullo exteriorum prohibente siue principium generationis sit extrinsecum vt in artificialibus. siue intrinsecus: vt in natu

ralibus. et quia sperma debet trāsmutari in aliud puta in embrionem antequam ex ipsa fiat homo: ideo nondum est potentia homo. quando vero deductū est ad aliquid quod per suum principium tale est ꝙ ex ipso immediate potest fieri homo: hoc est potentia homo. et ideo non sunt potētia ad aliquid ea que agunt altero principio ad hoc quod ex ipsis possit fieri illud. sicut terra non est potētia statua: quia eget permutari in es ex quo immediate fiet statua. Videtur autem illud ex quo fit tanquam ex potentia propinqua dici de eo quod fit ex ipso non formaliter sed denominatiue vt archa dicitur non lignum: sed lignea et lignum dicitur non terra: sed terreuz. et similiter terra se habet ad illud quod immediate est in potentia ad ipsum. semper enim illud est potentia simpliciter quod posterius est respectu eius quod fit ex ipso. vt archa se habet ad lignū et non ad terram. vnde non dicitur terra vel terrea: sed lignea. quia hoc est potētia archa et eius materia tam vniuersaliter ꝙ particulariter. arche eniz vniuersaliter sumpte materia est lignum in communi: huius vero arche materia hoc lignum. si autem est aliud primum quod de nullo dicatur denominatiue: illud est materia prima vt si ignis est aereus. et aer aqueus et aqua terrea. terra vero nichil est nisi prima materia. vniuersale enim in hoc differt a materia: quia ipsum de alio dicitur. prima autem materia de nullo. Passiones etiam vt albedo. et musica subiecto aduenientes quale est hoc corpus anima dicuntur non formaliter: sed denominatiue. vt homo non dicitur musica: sed musicus: nec albedo sed albus. nec ambulatio aut motus: sed ambulans aut motus denominatiue. Et in talibus vltimum quod est subiectuz est substantia. in quibus autem illud quod predicatur est forma et quidditas illud quod est vltimum est materia. conuenienter autem tam materia ꝙ passiones dicuntur de alijs nō formaliter: sed denominatiue. quia ambo sunt determinata. quando quidem aliquid est in potentia et quando non dictum est.

Capitulum. viij. quod sic incipit: Quoniam autem primus premisso ꝙ actus est prior potentia ratione substantia et perfectione et tempore autem aliquo modo prior aliquo modo posterior: probat ꝙ ratione prior est simpliciter tempore tamen prior in diuersis sed in eodem posterior est.

Quoniam autem determinatum est in quinto quot modis dicitur prius: manifestum est ꝙ actus prior est potentia. voco autem potentiam non soluz principium permutationum existens in alio in quantum aliud sed etiam omne principium motiuum aut immobilitatiuum. siue sit in alio: siue sit in eodem et intra. sicut natura que est principium intra. et in eodem subiecto cum eo in quo agit. natura enim est principium motiuū non in alio sed in eodem in quantum idem omnium itaque potentia tali prior est act9 ratione et substantia licet tempore aliquo modo sit prior aliquomodo nō. Ratiōe quidez priorez esse actum patet: quia omne possibile est primo possibile per hoc qd cōtingit ipm esse actu. et sic rō possibilis ē propter rōez act9. ut hedificator hēt potētiam hedificādi: quia pōt hedificare actu. et sic de alijs possibilib9. quare necesse ē rōez et noticiaz actus: priorez esse ratione et noticia potētie. Tempore vero actus ē prior potētia respectu diuersoꝝ numero: licet sit posterior ea in eodē numero. hic eniz homo prius tempore fuit in potentia materie: ꝙ existeret actu et hoc frumentuz prius in potentia seminis. ꝙ esset actu. et sic de alijs que eadem numero

recipiunt potentiā et actuȝ. sed quando ex ente in potentia fit ens in actu: ab aliquo ac tu existēte. ideo alia entia actu fuerū ꝑ priora tpe ex quibus hec facta sūt. homo enim et frumentum in potentia fiunt actu per aliqua tēpora priora actu existentia. dictum ēst enim in septimo quia omne quod fit ex aliquo fit. et ab aliquo mouente. quod idem est specie cum eo qđ fit. et diuersum in numero. Ex his sequi vedetur ꝙ impossibile ē hedificatoreȝ esse qui nunq̄ actu hedificauit. nec cithareduȝ. qui nō citharizat nā adiscens citharizare citharizādo adiscit citharizare et sic de alijs. Et si obiciať sophistice ꝙ non habens sciētiam faciet actum scientie. quia adiscēs nonduȝ habet habitum dicēdum ꝙ eius qđ fit iam aliquid factuȝ ē in potēntia fieri. sicut eius qđ mouetur: iam aliquid motuȝ est. vt dictuȝ ē in sexto phicoruȝ. et ideo discētem necesse ē forsam aliquid habere sciencie ex his ergo palam ꝙ actus prior est potētia ꝑ generatiōeȝ et tps.

Capitulum. ix. quod sic incipit: at vero et substātia primuȝ. Probat quattuor rationib9 actum esse priorem potentia perfectione et substāntia.

At vero et substātia et perfectione prior est actus quam potētia. qui in his que habent generationeȝ. posteriora tēpore sunt priora et perfectiora quātum ad substātiam. vt vir puero. et homo spermate. quia vir et homo iam habētperfectionem humane speciei. puer autem et sperma non. Omne qđ fit tendit ad finē tanq̄ ad principium. complectumȝ. quia finis ē complemētuȝ generatiōis: quia act9 est finis cuius gratia sumitur potētia: ideo actus perfectione prior ē. Animalia nō exercent actuȝ vidēdi vt acquirāt potētiam scilicet visus: sed potius habēt visum vt videant similiter habent potētiam hedificādi vt hedificent et theoricam vt speculentur non aūt speculātur vt theoricam habeāt. nisi qui meditādo theoricam acquirunt. qui non speculantur perfecte: sed in quātuȝ sic meditādo studēt acquirere habitum. vt nō egeant amplius speculari propter ipsum: sed potius ipō habitu speculentur. Amplius materia semper est potētia: donec veniat ad formam. quādo vero est actu: tunc est sub forma tanq̄ sub complemēto et eodeȝ modo in alijs potētijs quorum finis et complementum est actus siue motus. cuius signum ē ꝙ docentes putāt assignare finem doctrine: quando ostendūt discipulum operātem opera doctrine. et similiter putatur natura esse in complemēto: quando eius effectus potest facere opus nature. Si enim non sit ita ꝙ actus et potētia manifestat perfectioneȝ rei: non erit differētia inter ignorantem qualis fuit passon os et sciētem qualis fuit mercurius non enīȝ manifestum ē in aliquo ipsorum scientiam esse in potētia vel in actu: nisi per opus quod ē finis. opus autem ē quidam actus. propter quod nomen: actus dictum est ab opere: quia opus semper tendit versus actum. Quoniam vero quarumdam potentiaruȝ vltimuȝ opus est visus: vt visus visio. preter quam nullum aliud opus fit a visu: quorūdam vero vltimum opus non est visus. sed factum. vt hedificatorie preter visum hedificationis est aliud opus scilicet domus. in vtrisq; tamen potentijs opus est finis. hedificatorie enim hedificatio ē in hedificato. et simul fit cum fieri ipsi9 dom9 que ē finis hedificatorie. potētiarū igitur quaruȝ est aliquid aliud ꝑter visuȝ act9 ē in facto vt hedificatio in hedificato et contextio in cōtexto. et vniuersalr̄ mot9 in moto quorū vero nō ē aliud opus preter actionem in ipsis existit actio. vt visus in vidēte speculatio in speculante. et vitam in anima. vnde felicitas que est quedam vita in anima ē. forma etiam sbalis quidaȝ actus ē: cum existat in re tanq̄ in perfecto Ex quo patet ꝙ act9 ꝑfectiōe

et substātia prior ē potētia. et sicut dicim9 in tpe semper accipitur ali9 actus ante illū qui in exeūdo de potētia ad actum procedit de potētia vsqꝫ adueniaꝫ ad actum primi mouentis qui prior est qualibet potētia et quolibet actu. Preterea magis proprie patet actum priorem esse potētia perfectione. sempiterna eī semper sunt priora corruptibilib9 substātia ꝛ perfectiōe. nichil autem sempiternū ē potētia. Quia omnis potētia simul ē contradictiōis. itaqꝫ omne possibile contigit esse et non esse. contigens āt non esse ē corruptibile aut simpliciter si simpliciter: sit contingēs non esse aut secūdū illud ꝑ quod contingit non esse: puta ꝑ locum aut scd̄m quātitatē aut qualitatē ē corruptibile ꝙ scd̄m hoc contigit non esse incorruptibiliū enim nichil ē ens potētia simpliciter: licet possit esse potētia quale aut ubi. Similiter que ex necessitate sunt: nō sunt potētia cum sint prima entia. nam si hec non essent actu nichil esset. motus itaqꝫ si quis est sempitern9 et si quid sempiternū est motū: non oportet ipsū esse motū ꝓpter potētiam que sic sit in eo: nichil ad ubi: huius āt entis potest esse materia. et qm̄ in sempiternis non est potētia ad esse simpliciter: ideo possunt semper esse in actu. sic sol astra ꝛ totum celū semper agit. nec ē timēdum ꝙ aliquādo stet. sicut naturales timēt non enim laborāt hec agētia: cum non sit in ipsis potētia cōtradictionis. sicut in corruptibilibus quib9 ē laboriosa continuatio motus ꝓpter materiā ipsorum in qua est potentia cōtradictionis. Immitāꝫ āt incorruptibilia ea etiā q̄ sunt in trāsmutatione. vt terra et ignis in hoc ꝙ semper agūt. qꝛ scd̄m se et in seipsis habēt motum. Potētie omnes superius diffinite contradictiōis sunt. ita ꝙ rationales sunt contradictionis per se posse sic mouere et non sic. irrationabiles vero per posse aliquid esse vel non esse. Si q̄ sunt alique substāne separate quales dicūtur ydee: īpfectiores essēt alique ex ipsis q̄ participātia ipsas. cum illi9 sint in actu. sciens enim ꝛ motum magis sunt actus: q̄ ydea sciencie ꝛ ydea motus. Quod quidem igitur actus sit prior potentia in omni principio mutabili palam est.

Capitulum. x. quod sic incipit: ꝙ autē melior et honorabilior determinat ꝙ in bonis melior est actus q̄ potētia: in malis āt deterior. et ꝙ malū est posterius rebus. nec inuenitur in sempiternis.

Quod melior ꝛ honorabilior sit actus q̄ studiosa potētia: patet sic. quecūqꝫ dicuntur ꝑ posse idē ē potēs contraria. vt idem est potēs simul conualescere et languere. qꝛ eadem est in eo potētia conualescēdi ꝛ languēdi. similiter autem ꝛ aliorū cōtradictoriorū simul existit potētia eadē: actu vero simul existere cōtraria in eodem: vt simul sanū esse et laborare impossibile ē. quare esse actu sanū solummodo bonū ē esse āt potentia sanū cum simul sit vtrumqꝫ contrariū aut neutrū non est bonū tantū: actus q̄ melior est in bonis. In malis autē ꝛ non studiosis deterior est actus qui solā maliciā participat: q̄ potētia. qua idem est potens ābo contraria. Manifestū igitur ꝙ malū nō est aliquid sed sequiꝫ ipsas. potētia enī posterior ē ipsi nature sicut ē posterior actu. malum aūt posterior est potētia cum insit rebus ꝓpter potentiā. Et ideo in sempiternis in quibus potētia non est: non ē malū nec corruptio. nec ipsum peccatum: cum hoc sit aliquid malorum.

Capitulum. xj. quod sic incipit: Inueniuntur autem et diagramata. probat actum esse priorem potentia cognitione. quia que in potentia sūt cognoscuntur quando deducuntur in actum.

Inueniuntur autem per cognitionem descriptiones geometrie per actuales descriptionem earum. nam diuidentes que sunt in potentia ante diuisionez et hec essēt manifesta si essent diuisa actu. verbi gratia triangulꝰ habet tres angulos equales duobus rectis propter hoc quia anguli qui sunt circa vnum punctū scilicet interior et exterior sunt equales duobus rectis ꝙ statim est manifestuz si linea super quā cadit alia linea ꝑ puncto illoꝝ anguloꝝ ꝓtrahitur patet in hac figura. Similiter anguli qui sunt iuxta punctuz duoꝝ anguloꝝ semicirculi sūt recti. q̄r tres linee sunt equales in eis exeūtes a puncto ad circumferētias et due bases similiter inter se sunt equales et ideo oportet ꝙ media linea duoꝝ triāgulorūz semicirculi sit recta cadens super lineam rectaz et ideo facit duos angulos rectos et hoc manifestuz est videnti talem descriptionem in tali figura. palaz quidem q̄d ea que in potētia sunt inueniūtur per hoc ꝙ reducūtur ad actum. cuius causa est q̄r intelligētia est actus. ideo faciēs intelligibile in actu ipsum cognoscunt. in eadez enim re actus posterior est ꝙ potentia generatione.

Capitulū. xij. quod sic incipit: quoniam autem ens ⁊ non ens. Declarat ꝙ verum et falsum in cōpositis ē per componi et diuidi. in simplicibus autez verum ē per attingere. falsuz aūt in eis nō est licet possit de eis esse ignorātia.

Quoniam autez ens et non ens. vno modo diuidit̄ scd̄z cathegorias: alio modo scd̄m potentiaz et actum. Tertio modo per verum et falsuz q̄ sunt quasi cōtraria predictis: dicēdum est. ꝙ in rebus verum et falsum est per componi et diuidi. verum eniz est quod diuisuz putatur diuidi. et compositū putat̄ componi. falsum aūt contrario modo se hēt. et ideo perscrutādūz quid ē verum et falsuz in rebus. q̄r non pōt quis extimare verum ēe esse albuz ꝙꝙ verum dicamus dicētes hoc esse albus. Quedaz quidez q̄dam semꝑ cōponūtur et diuidi non possunt. Alia vero semꝑ diuisa sunt ⁊ īpossibilia componi ⁊ esse vnū. Alia vero sunt cōtingētia. circa que eadem opinio et orō pōt esse quandoqz vera quādoqz falsa. circa impossibilia aliter se hēc non ē indez aliqn̄ verum aliquādo falsuz: sed verum semꝑ est verum et falsuz semper ē falsuz. Circa incōposita vero et simplicia esse verum et falsuz non ē per componi et diuidi. vt sit veruz aliquid quādo est compositū: et non sit verum qn̄o est diuisum. sicut est circa albuz lignuz aut incomēsurabilez diametruz: que sunt cōposita. nā veruz ⁊ falsuz non existet ita in simplicibus sic̄ in istis: quēadmoduz esse non eodē modo est in vtrisqz. In simplicibus itaqz attingere et rep̄sentare est veruz. nec tamen hoc est per cōponi. quia rep̄resētatio non ē idez ꝙ affirmatio non attingere autē simplicia: est ea ignorare. decipi enim ⁊ falsuz existimare circa quodquidest simpliciter sūptuz non contingit: nisi ꝑ accidēs. s. in quātum q̄dquidest attribuit̄ ei cuius ē et hoc dico tam de quidditatibꝰ substātiaꝝ cōpositaꝝ sicut de alijs. quidditates aūt omnes actu sunt non potētia. nam si essent potētia generarētur ⁊ corrumperētur. non āt generat̄ nec corrumpit̄ ipsuz ens in quātuz ens. q̄r ex aliquo generaret̄. Quecūqz igitur entia simplicia sunt actu circa ea non est decipi. sed aut intelligere: aut non. ꝙuis de ipsis q̄ratur quid sunt. videlicet vtruz sint talia vel non. puta incorporea aut nō. Esse igitur vt verum ⁊ non esse vt falsum. vno modo est per cōponi et nō componi: Alio modo si ens vere est sicut tunc res est. si vero non ē sic res non est vt in simplicibꝰ in quibus ipsa attingere vel intelligere sic̄ sunt: est verum. circa ipsa tamen non ē falsuz nec deceptio sed ignorantia non per potētiam intellectiuaz qualis est cecitas q̄ est principio visus sz per priuationez noticie et attingētie. palam quidem ꝙ de immobilibus

non ↄ̄ceptio scdm̄ quā videlȝ vt eadem opinio aliqñ permutet̄ ex vera in falsam: nec econuerso qui ei putat triāgulū permutari ex hoc qd̄ est hr̄e equale duobus rectis non opinabitur quādoqȝ duos rectos hr̄e quādoqȝ non. permutaret̄ enim sicut permutatur numerū parē esse primū. quia aliquis numer9 par ē primus: aliquis non. ꝛ hec permutatio non cōtingit circa vnum et eundeȝ numeruȝ. semp enim verum dicet aut semper inuenietur circa eundē numerū pareȝ dicēs ipsum esse primum semper sic se habente natura ipsius.

Unum qꝛ multis modis dicitur. huius libri decimi Capitulū primū declarat ꝙ vnum dicitur quattuor modis. primo scilicet continuū. secūdo totum et perfectum. tertio indiuisibile spe. quarto singulare. in quibus tamen non est equaliter ratio vnitatis sed secundum prius et posterius.

Unum vero qꝛ multis modis dicitur dictuȝ est in quīto. in quo diuidit̄ quotiens in quo diuiditur vnumqdqȝ. principales tn̄ modo vnius in quos diuidit̄ tanꝙ primos et scdm̄ se et non scdm̄ accidēs dictos sunt. quattuor continuuȝ enī aut simpliciter aut per vacuuȝ ē vnum. et ideo continua q̄ se tangūt vel sunt ligata nō sunt vnum proprie. Continuoꝝ aūt illud est magis et ꝑprius vnum cuius mot9 indiuisibilior est et magis simplex. Amplius magis ē vnū illud qd̄ est totum ꝛ perfectum per formaȝ specificam. Maxime si tale sit per naturaȝ non autem que cūqȝ sunt per violentiam. vt que cūqȝ vinculo aut clauo aut alia coniunctione non naturali sūt vnum. totum enīȝ per naturaȝ ē hn̄s in se aliquid quod sibi causa est vt sit continuū tale vero est cuius mot9 vnus indiuisibilis ē loco ꝛ tēpore. et ideo si quid per naturā hȝ in se principium mot9 primi principij scilicet circulatiōis: illud est primū totuȝ et prima magnitudo vna. Alia vero dicūtur vnū quoꝝ est rō vna. et hec sunt quoꝝ intelligētia vna. intelligētia autem ē quoꝝ est indiuisibilis ratio aut specie aut numero in numero ergo vnum ē singulare et indiuisibile ꝑ esse specie vero ē vnumqd̄ indiuisibile est rōe intelligibili et noticia. Et hec vnitas reperit̄ in ratione q̄ est causa vnitatis in substātijs. Unum enim quadrupliciter dicit̄ scilicet continum natura totum singulare et vniuersale specificum. Et hec omnia sūt vnum ꝑ indiuisibile esse. naȝ cōtinui et totius motus ē indiuisibilis. Singularis ōt et speciei indiuisibilis ē intelligētia et ratio. Oportet aūt intelligere ꝙ non equalr̄ dicūtur vnum predicta: sicut eis equaliter competit ratio vnitatis. licet enim tot modis dicatur vnum ꝛ vnum sit cuiuslibet eoꝝ existent aliquis horum modoꝝ: tamē ratio vnius prius inest illi qd̄ est magis ꝓpinquum nomini significanti rationem vni9. Alia vero q̄ potentialr̄ dicuntur vnuȝ sicut si oportet dicere ratonē nominis elemēti et cause: dicim9 ꝙ aliquo modo ignis est elemētum ꝑ se: aliquo modo non. non enim ignis sic est elemētum qd̄ idem sit in igne illud quod ē ignis et elemētum. tn̄ ex natura sua est elemētum: cum sit aliquid ex quo primo in existēn aliquid fit et ita nomē elemēti prī9 conuenit ei cuius esse idem est quod elemētum esse: posteri9 autem alijs quibus nō est idem esse et elemētuȝ esse licet ex natura sua insit eis ꝙ sint elemēta. Eodem autem modo est in causa et in vno ratio enim vnius que est indiuisibilitas primo et per se conuenit illi enti indiuisibili cuius natura magis et inseparabilius conuenit indiuisibilitati. siue hec indiuisibilitas ī separabilis sit loco siue specie. siue intelligētia. siue toto et perfecto.

Capitulum. ij. quod sic incipit: Maxime vero in eo quod est. declarat ꝙ in quolibet genere est vnum primum mensurans et hoc maxime proprium ē in quantitate ex qua ad alia genera deriuatur ꝙ vnum sit mensurans.

Prime autem conuenit vni q̄ sit mēsura. nam primū vniuscuiusq̄ generis Et maxime quātitatis mēsura est ⁊ ex quātitate venit ad alia genera q̄ vnū in eis sit mēsura. qđ enim ita sit manifeste patet. nam illud ē mensura in quātitate. quo ipsa cognoscitur. cognoscit̄ aūt quātitas aut vno aut numero ⁊ cum numerus cognoscatur vnitate. oportet q̄ q̄ntitas in quātū quāntas mēsuretur vno ⁊ vnū sit ex quo primo cognoscit̄ quātitas. Ita q̄ vnum ē p̄ncipiū numeri ꝑ q̄ numerꝰ. Eodem aūt modo in alijs generibꝰ illud ē mēsura quo primū cognoscit̄ vnumq̄dq̄ ipsiꝰ hoc āt est vnum in vnoquoq̄ genere vt in lōgitudine latitudīe ꝓfunditate grauitate velociter dico aūt grauitatē ⁊ volocitatē communiter esse in contrarijs. quedam enī grauitatē hn̄t respectu vniꝰ. et leuitatē respectu alteriꝰ. dupliciter āt dicitur tam graue q̄ leue. Est aūt graue habēs quātumcūq̄ et indeterminatā inclinationē. et est graue habēs excessum inclinationis in sūmo et ē velox habēs quātumcūq̄ motū et habens excessū motus. Alius grauis qđ hēt quātum cumq̄ inclinationē et nō ī sūmo est aliq̄ leuitas. qđ quidem hēt motum non in excessu est aliqua grauitas.

In omnibus āt his primū mēsurās est aliquid vnum ⁊ indiuisibile eo modo quo cōtinuis pōt dici aliquid indiuisibile et simplex qđ est mensura. vbicūq̄ quidē est aliquid tale cui non cōuenit addere vel auferre: hec ē certa mēsura. propter qđ numeri mēsura est certissima. cum hec sit vnitas q̄ ponitur oīo indiuisibilis ⁊ hāc imitant̄ alie mensure. nam stadio ⁊ talento latebit additum ⁊ ablatū aliquid et similiter a quolibet habente magnitudinē. et tāto magis quāto magis est. quare et omnes mēsuratores ponunt metrum oīum quantorum vt humidorum siccor̄ grauium ⁊ similiū illud a quo primo scd̄m sensum non cōuenit aliquid auferri vel addi. et tunc putant cognoscere quantum: quando ipsum cognoscūt per hanc mēsuram motu etiam mēsurāt simplici ⁊ velocissimo motu. quoniam hoc habet paruissimū tempus. ideo astrologi supponunt motū celi regularē et velocissimū: tanq̄ mensuram per quam indicāt aliqđ motum et in musica semitonium minus et diesis ponit̄ mensura. eo q̄ minimū sit in littera et voce. hec autem omnia sunt aliquid vnum non q̄ vnum sit aliquid cōmune dictum de eis: sed sicut dictum est vnū mensurās primū reperitur in quātitate ⁊ numero: deinde reperitur in alijs generibus sicut patet ex dictis.

Capitulū. iij. quod sic incipit: non semper aūt numero. Ostēdit q̄ aliquā do plures sunt mēsure eiusdem reducibiles tamē ad vnum in quolibet genere qđ est indiuisibile aut simpliciter aut ad sensum et etiam vnigeneum mensurantis et q̄ scientia ⁊ sensus magis sunt mēsurata q̄ men ure.

On semper vno modo est mēsura: sed aliquādo plura sunt due dieses in armonia que libet scd̄ auditū non appareant due: tamen scd̄m rationem due sunt. Similiter plures littere aliquando mensurāt syllabam et diameter duabus costis mensuratur. et latus exagoni ⁊ magnitudines mensurātur pluribus. quia transit reductio ad vnum. idcirco in omnibꝰ vnum est mensura. q̄z cognoscimꝰ ea ex quibus est natura cuiuslibet generis diuidens vsq̄ ad vnum indiuisibile diuisione q̄ntitatiua vel formali. Et ideo p̄mū vnum cuiuslibet generis est indiuisibile q̄uis non eodem modo quia quoddam ē indiuisibile simpliciter vt vnitas q̄ est mensura numeri. aliud vero indiuisibile ad sensum vt linea pedalis q̄ est mensura lineatum. hec enī non est indiuisibilis simpliciter: cū sit continua et omne continuū diuisibile. Semper autem mensura vnigenea est mēsurato. magnitudinū enim mēsura est aliqua ma

gnitudo. lõgitudinis lõgitudo. latitudinis latitudo. vocis vox. grauis grauitas. vnitatũ vnitas. nõ aũt numerorũ numerus. licet appareat talis cõformitas iter numeros et numerũ q̃lis ẽ iterpdicta. nõ tñ ẽ dicere vnitates mẽsurari vnitatibus et nõ vnitate: cuz omnis numerus sit pluralitas vnitatum. Scientiam aũt et sensuz proprie nõ dicimus mensurã rerũ: q̃uis ipsis aliquid cognoscamus. q̃m magis mensurãt q̃ mensurãt. Accidit enim de ipsis sicut accidit de nobis si mẽsurari per cubitũ disceremus quanta esset longitudo rei equalis nobis. Pictagoras ergo dicẽs hoiem esse mẽsuram omnium q̃ ẽ sciẽs et sentiẽs. sciẽtia aũt et sensus mẽsure sunt eorum q̃ sciuntur et sentiuntur. Videt aliquid excellẽs dicere cum nichil dicat q̃ quidez vni maxime conueniat ratio quaz importat nomen mẽsure primo in quãtitate palam erit autem mensura quãtitatis si est indiuisibile secundum quantitatẽ. qualitatis vero si est indiuisibile s̃ qualitatẽ. ꝓpter qð oẽ vnũ est indiuisibile aut simpliciter aut in quãtum vnuz.

Capitulum. iiij. qð sic incipit: substãtiam vero et naturã. Inuestigat vtruz vnum sit aliqua substãtia sepata a rebus ostẽdens q̃ non: sed potius est in ipsis ita q̃ in quolibet genere est vnum mẽsurãs et q̃ ens et vnum idẽ significat.

Querendũ est de vno scðm naturam ipius vtrum sic̃ proposuimus in dubitationibus libri tertij sit aliqua substãtia per se existẽs sicut pictagorici prius dixerunt et postmoduz plato: aut supponatur ei aliqua natura in qua sit ratio vnius sicut naturales dixerunt. quorum alius dixit esse amiciciam illud qð est vnum. alius aerem. alius infinituz. Ad qð dicẽdum q̃ si nulluz vniuersalium est substantia. sic̃ dictum est in septimo nec ens ẽ substãtia separata. nec vnuz ẽ aliquid pter multa: licet pdicatione cõmune sit multis. nam ens et vnum vniuersalr̃ predicãtur de omnibus: non tñ sunt genera ipsorum. nec quedam substãtie sepabiles ab eis. vnum enim nec genus ẽ nec substãtia separata ꝓpter easdem causas propter quas ens nec genus ẽ nec substãna. Ad hoc aũt q̃ ens et vnum equaliter dicãtur de oĩbus: necesse est q̃ in omnibus equaliter se habeãt: sicut in qualitatibus et quantis illud quod est vnum est aliqua natura qualis et quãta. Manifestum q̃ vniuersalr̃ querẽduz est quid est vnum. quẽadmoduz et quid ens in quolibet genere. tãq̃ natura ipsius vnius per se non sit sufficiẽs ad rationem vnius. Est et aliquid in coloribus aliquid quod est color vnus. i. albus ex quo et nigro fiunt alij colores. nigrum vero priuatio est albi: sic̃ tenebra priuatio luminis. Si ergo entia essent colores ipsi essent numerus coloruz. et albũ esset vnum aliquid cuius substãtia esset albedo et non ipm vnum. Similiter si entia essẽt melodia: diesis esset aliquid vnum cuius substãtia esset non ipm vnũ sed diesis. et eodez modo se hẽret elemẽtũ vocale in vocibus: Si elemẽta essẽt soni et trãgulus scientia essẽt figure recte linee: eadẽ etiam rõ est in alijs generibus. sic̃ ei in qualitatibus q̃ntitatibus et in motu ẽ aliquis numerus et aliquid vnã qð non ẽ substãtia alicuius ipoꝝ: necesse est similr̃ se hẽre in substãtijs qð in eis sit aliqð vnuz. s. prima substãtia: cum in oĩbus generibus sit eadem rõ. qð quidem in oĩ genere est aliquid vnum qð quidẽ vnum nulli est substãtia manifestũ ẽ. et q̃ sicut in coloribus ipm vnuz querẽdum est nõ aliquid commune sed vnum colorẽ. s. album: sic et in substãtijs ipm vnum querẽdum ẽ vnaz substãtiam. Qð vero idẽ signat aliqualr̃ ens et vnuz. patet primo per hoc qð asseq̃ntur equaliter cathegorias. Secũdo q̃ non artatur vnum sic̃ nec ens ad aliquaz naturam vt ad aliquid vel equale sed equalr̃ ẽ in omnibus. Tertio per hoc q̃ vnus hõ sicut et ens homo non pdicat aliquid diuersuz ab homine. quarto per hoc q̃ vniuscuiusq3 idem est esse et vnum esse.

Capitulū .v. quod sic incipit: Opponūtur vnū et multa manifestat ꝙ vnū et multa sunt priuatiue opposita. et ꝙ species vtriusq multipliciter dicūtur. et ꝙ differētia et diuersitas nō sunt idem.

Unum et multa opponūtur scdm plures modos: tamen vno modo opponuntur sicut diuisibile et indiuisibile. qd enim diuisum est aut diuisibile: dicitur multitudo. quod vero indiuisibile ē aut non diuisum dicitur vnum. Et quia oppositiōes dicūtur quattuor modis: vnum et multa opponūtur priuatiue et contrarie nō secūdum cōtradictionem. nec vt ad aliquid. Ex multitudine aūt que est diuisibilis ostendit ipsum vnum esse indiuisibile propter magis sensibilem esse mltitudinē et diuisibilem ꝙ vnum et indiuisibile. et q multitudo magis sensibilis est: ideo ratiōe est indiuisibili qd est vnum. Unius autem sicut dictum est in quinto spēs idem simile equale. pluralitatis vero diuersum diuisibile inequale. Idem vero multipliciter dicitur scilicet idem subiecto eo modo accidēs dicimus esse idē subiectum scdm numerum. Alio modo idem dicitur ꝙ ratione et numero et ē vnum. sit inter ipsa forma aut materia idem est. Alio modo idem dicitur ea quorum ratio substātialis specifica est vna. vt linee equales ratione: dicūtur esse eedē. et trāguli equalium laterum et si sint plures numero dicūtur esse vnum. Et his idemtitas est proprie equalitas. Similia vero dicūtur non sūt eadē scdm substātiam subiectam: sed q scdm speciem sic sunt eadem ꝙ vtraq habēt similem qualitatem vt maior et minor trāgulus. et in equales linee. tamen ratione hoc quidem sic sunt similes: ꝙ simpliciter nō sunt eedem. Alia vero dicuntur similia si pticipāt aliquā passionem equalr. q tamen sic participabilis et magis et minus. alia si participāt eiusdem speciei sicut magis et minus valde album et minus album. Alia si plura habēt eadē ꝙ diuersa vel simplr vel in promptu vt stannum argēto est simile. Quā quidem erit simile multipliciter dicitur: manifestū ꝙ diuersum et dissimile dicit multipliciter. diuersum et aliud est oppositum. idem est enim diuersum ab alio aliquo qd non est idem subiecto cum illo. Secundo diuersum est ab aliquo illud cuius materia nō est eadem: licet ratio specifica sit vna. sicut et tu et propinquus tibi diuersus est. Tertio diuersum ē specie differens vt in mathematicis trāgulus et quadrāgulus et omne quidem ens ad aliud ens cōparatum dicitur aut idem aut diuersum. q aptum natum ē quodlz ens cuilibet enti vnum aut non vnum. non tamē verificatur de non entibus idem vel diuersum. q non sunt contradictorie opposita: sicut verificatur de non entibus idem vel non idem q contradictorie opponuntur. differētia vero et diuersitas aliud sunt. nam diuersum nō est necesse esse diuersum aliquo alio cum se ipso possit ab alio esse diuersum. q omne ens ad aliud cōparatum aut est idem aut diuersum. differēs vero ab aliquo: non differt se ipso: sed per aliquid sui. et ideo in differētibus necesse est aliquid esse quo differūt. hoc aūt est genus aut species quia omne differēs differt aut genere sicut ea quorum nō est cōmunis materia aut adinuicem gnō. vt sunt ea quorum aūt alia figura predicamēti aut specie vt sunt ea quorum est idem genus in quo conueniunt. et differūt secundum differētias substantiarum. contraria aūt sunt adinuicem differētia. et contrarietas est differētia quedam. quod patet ex inductione. omnia enim contraria sic videntur differētia ꝙ conueniunt in eodem genere. quedam ei sunt eadem genere. quedam diuersa in eodem genere. et hec sunt differētia specie qualia sunt contraria quedam diuersa in eadem specie et hec sunt diuersa numero. determinatum est autem alibi que sunt genere eadem et que sunt genere diuersa.

Capitulum. vj. quod sic incipit: Quoniam autem differentia conuenit. declarat quod contrarietas est maxima et perfecta differentia ex qua verificantur diffinitiones contrariorum.

Quoniam aūt contingit differre abinuicem aliquo plus & aliqua minus: necesse est aliquā differentiam et hanc voco contrarietatem. quam esse maximam patet sic. ea que differunt genere non habēt inuicē materiam qua vnum fiat ex alio: sed incōferibiliter. generationes vero fiunt ex vltimis cōtrarijs inuicē differentibus specie. quorum est maxima distantia. & ideo contrariorum differentia maxima ē. Est etiam contrariorum differentia pfecta quia maximum in quolibet genere est perfectum. maximum est cuius nō est excessus aut extra qd non ē possibile aliquid sumere. ideo perfecta differentia cum sit finalis excedi nō potest. sic & alia dicūtur perfecta. quia habent finem extra quod nichil est: cum sit vltimum rei continēs quicquid est eius. propter qd nichil est extra ipsm. nec eget aliquo illud qd perfectum est. contrarietas itaqz ē perfecta differentia que ita inest contrarijs: sicut in eis inest natura cōtrarietatis. Ex dictis patet quod non conuenit plura esse cōtraria vni. non enim cōuenit aliquid esse vlterius vltimo. nec conuenit vnius distātie esse plura vltima quā duo. prima cōtrarietas est differentia perfecta et vltima q̄ non potest esse nisi duorum. Necesse est autem alios terminos cōtrariorum veros esse ppter diffinitiōem predictam. Contraria enim sunt quorum est differentia perfecta. hec āt est eorum q̄ plurimum differūt. talia vero sunt cōtraria spē in eodem genere. dictum est enim quod eorum q̄ sunt diuersorum generum nō est differētia. differentium ergo specie in eodem genere maxima est differentia. ideo vera est diffinitio qua dicitur quod contraria sunt que in eodem genere plurimum differunt. quia contrariorum differentia perfecta est. ideo maxima. Verum ē etiam quod contraria sunt que in eodem susceptiuo plurimum differūt. quia eadem est materia susceptiua contrariorum. Verum est etiam quod contraria sunt quorum sub eadem potentia est maxima differentia. vna enim circa vnū genus considerati quibus pfecta & maxima differentia ē q̄lia sūt cōtraria.

Capitulum. vij. quod sic incipit. Prima vero cōtrarietas. declarat quod in omni contrarietate saluatur aliquo modo oppositio priuatiua.

Prima vero cōtrarietas ē habitus et priuatio: non tamen ois priuatio: sed pfecta. Nam priuatio multipliciter dicitur. quando quidem habitus et priuatio sunt prima cōtraria. alia dicentur cōtraria scdm ista. quedam quidē per habere. alia vero per facere aut factiua esse. alia per esse acceptiones vel abiectiōes primorum contrariorum. Et quoniam opponuntur contradictio priuatio contrarietas & ad aliquid quorum primum est priuatio cuius nichil est medium: manifestum est quod non idem sunt contradictio & contrarietas. Priuatio vero est quedam contradictio. nam priuatum est quod taliter non habet illud quo dicitur esse priuatum aut si aptum natum habere illud non habet: vt dictum est in quinto. est ergo quedam priuatio cōtradictio aut in potētia determinata aut concepta cum subiecto. propter qd contradictionis non potest esse medium. priuationis autē alicuius potest esse medium per negationem extremorum. et ideo de omni verificatur equale aut non equale contradictorie. non tamen verificatur de quolibet equale aut inequale priuatiue: sed de solo susceptiuo equalitatis. Si itaqz generationes fiunt ex materia in contrarijs in quātum vnum habet rationem forme & habitus aliud rationem priuationis forma palam quia omnis contrarietas est priuatio: licet non

omnis priuatio sit contrarietas. quia multipliciter fieri contigit priuationem. contraria quidem sunt ea ex quibus tanquam extremis fiunt permutationes. et hec sunt velut habitus et priuatio in eodem genere. vt album et nigrum in colore. quod patet per inductionem. in omni enim contrarietate. vnum contrariorum habet priuationem alterius vt inequalitatis equalitas. dissimilitudo. similitudinis. et malicia virtutis. differt autem priuatio sicut dictum est a priuatione. quia quoddam priuatum dicitur solum si non habet aliquid. aliud vero si non habet illud quod natum est habere et quando et in quo aptum est habere illud quapropter habitus et priuatio secundo modo dicte. scilicet quando et in quo conuenit esse nudum per negationem vtriusque sicut medius est nec bonus nec malus ciuilis inter bonum et malum ciuilem. Aliorum autem priuatiue oppositorum quorum est determinatum subiectum nullum est medium vt paris et imparis respectu numeri. Preterea quedam priuatiua habent determinatum subiectum: quedam non. et tamen vtriusque vnum est priuatio alterius. qualis est natura contrariorum. propter quod alterum contrariorum semper dicitur secundum contradictionem. Preterea sufficit ad probandum hoc: si prima genera contrariorum. scilicet vnum et multa sunt sic quod vnum ipsorum est priuatio alterius: cum alia contraria ad hoc reducantur sicut ad prima.

Capitulum. viij. quod sic incipit. Quoniam autem est vnum vni contrarium est. Inuestigat quomodo vnum opponitur multis et equale magno et paruo supposito quod vnum vni contrarium est et ostendit quod equale opponitur magno et paruo non contrarie sed sicut priuatio negatiua.

Quoniam vnum vni contrarium: dubitatur qualiter opponitur vnum multis et equale magno et paruo. quod hec enim duo magno et paruo opponantur: patet quia semper vtimur dictione vtrum in oppositis. vt vtrum hoc sit album. aut non album que sunt contradictoria. vtrum autem hoc sit album aut homo non querimus: nisi supponendo aliquam oppositionem inter ipsa. similiter cum querimus vtrum venit cleon aut socrates supponimus quod non conuenit eos simul venire et oppositionem aliquam inesse eis inueniendo. quia opposita sola non conuenit simul existere. si enim simul venire possunt: rediculosa erit interrogatio. si autem vera est incidunt in oppositionem quam habet vnum ad multa. vt sit sensus: vtrum ambo venerunt aut alter. si quidem interrogatio ipsius vtrum semper est in oppositis: querimus enim vtrum maius minus aut equale. aliqua oppositio est equalis ad maius et minus non enim alteri soli nec ambobus coniunctim: sed ambobus diuisim opponitur. Preterea equale contrarium est medium. quod saluatur tam in maiori quam in minori quare ambobus equale est oppositum. Et hec ratio iuuat pictagoricos dicentes inequale esse dualitatem. Si autem equale oppositum est ambobus accidit vnum duobus esse contrarium quod est impossibile.

Preterea equale medium videtur esse magni et parui. non autem est contrarietas inter media extrema. quod patet ex diffinitione contrarietatis que est maxima et perfecta differentia et hec non est medium ad aliqua extrema. habent quidem contraria medium non tamen ad extremum est contrarietas. restat quidem equale opponi magno et paruo. et non tamen alteri ipsorum aut negatiue aut priuatiue. Dico autem non alteri tantum: quia non magis magni quam parui sed amborum est negatio priuatiua. et ideo respectu amborum et non respectu alterius tantum dicitur. vt vtrum equale aut magis nec vtrum equale aut minus: sed semper tria. non est autem equale negatio simpliciter maioris aut minoris. sed in quibus aptum natum esse. est enim equale nec magnum nec paruum: est tamen aptum natum esse aut magnum aut paruum et opponitur ambobus: vt negatio priuatiua. et est medium ipsorum: sicut quod nec malum nec bonum est medium: sed opponitur malo et bono: licet in nominatum. medium enim multipliciter dicitur. vno modo quod sic

remouet extrema: ꝙ non aspicit determinatū subiectum. sicut nec albuꝫ nec nigrum mediuꝫ ē albi et nigri et tale mediū non est vnū tm̄: sed determinati coloris vt palidū aut rubeum aut alius medioꝝ coloꝝ in quorum quolibet saluat̄ negatiua priuatio albi et nigri. Nec recte opinātur dicētes esse in oībus mediū p negatiōem extremorum nam calcei et manus medium sit ꝙ nec calceꝰ nec manus. sic boni et mali medium ē quod nec bonuꝫ nec maluꝫ. nō enim ē necesse hoc accidere in oibus: sed in illis solum quoꝝ ē aliquod mediū et distātia aliqua nata esse. multoꝝ auteꝫ non ē vna distantia vt illorum q̄ sunt in diuersis generibꝰ. et quorum negatiōes non sunt infra vnam naturam vel vnum subiectum.

Capitulum. ix. quod sic incipit: Similiter āt et de vno et multis. determinat ꝙ vnum opponit̄ multis sic mensura mēsurato accipiēdo multitudinem non prout dicit excellentiam sed quātitatem discretam.

Similiter dubitatur de vno ꝛ multis. naꝫ si multa vni opponūtur: accidūt duo īpossibilia. primū ꝙ vnuꝫ erit idem ꝙ paucū aut pauca. multa enim paucis opponunt̄. Preterea duo sunt multa. duplex enim qđ a duobus dicitur esse multiplex. sed duo nō sunt multa nisi respectu vnius. q̄ vnum ē paucum. Secūdo impossibile erit ꝙ vnuꝫ erit multa. sic eni in lōgitudine ꝓductum ꝛ breue habēt naturam longi: sic in multitudine multū ꝛ paucum habēt naturam multitudinis. ita ꝙ qđlibet est multa nisi in continuo vno terminabili paucū quideꝫ ē q̄dam multitudo quare si vnuꝫ ē paucum qđ necesse ē ipm̄ esse: si duo sunt multa ipsum ē quedā multitudo. dico āt in continuo bene determinabili differre multuꝫ a multis: q: forsam oē multum est multa preter ꝙ in continuis bene terminabilibꝰ sic est aer et aqua in quibus differt multuꝫ a multis. q: vnum ipsoruꝫ sic dicitur multuꝫ: ꝙ non dicitur multa. plura āt ipsorum ab inuiceꝫ diuisa dicitur multa. Dicēdum ē quidem ꝙ multitudo dicitur dupliciter vno modo habens excedētiam aut simpliciter sicut est multitudo infinita aut respectu paucorum sicut mille respectu duoꝝ. Et paucum vno modo dicitur multitudo habēs defectuꝫ. et alio modo dicit̄ multitudo que absolute vt ē omnis numerus ꝛ talis multitudo opponitur solum vni. Ita ꝙ sic dicimꝰ vnum ꝛ multa ac si dicamus vnum ꝛ vna pluralr̄ vt albuꝫ ꝛ alba. mensurata ꝛ mēsura vnusquisqꝫ enim numerus ita est vnus ꝙ in eo sunt multa cum sit multitudo mēsurabilis vno. q̄ multitudo vni opponit̄ non mēsure et nō pauco. hoc modo ipsa duo sūt multa. q̄ duo non sunt multa prout multitudo est q̄dam pluralitas habēs excedentiam vel simpliciter vel ad aliquid: sed sunt primuꝫ paucum. cum fieri sit q̄dam multitudo habēs defectum. et qm̄ duo habēt rationem prime paucitatis infra quam non est paucitas. Et ideo anaxagoras cum prius dixisset ꝙ omnes res simul erāt cum mixtione partiū que sunt multitudine et infinite et paruitate: non recte mutauit: dicendo pro paruitate paucitatem. quoniaꝫ nulla paucitas potest esse infinita: cum primum paucuꝫ sit nō vnū sed duo. Opponitur itaqꝫ vnum multis relatiue vt metrum mensurabili que sunt ad aliquid non secundum se diuisuꝫ est enim a nobis in quinto ꝙ quedam dicuntur ad aliquid: quia vtrumqꝫ refertur ad aliud. et hoc secundum se nō sunt ad aliquid: sed quia alterum tantum ipsorum refertur. qualia sunt vnum et multa. non est ergo vnum paucum vt prius dicebatur. licet enim vnum sit minus aliquo puta duobꝰ nō tamen sequitur: si minus ergo paucum. bene aūt dictum est ꝙ numerus est multitudo quedam: cum ipsa sit quasi genus numeri. est enim numerꝰ multitudo mensura-

bilis vno. et opponuntur aliqualiter vnum et numerus nõ contrarie sed relatiue. i quãtum vnum est mensura et multitudo est mẽsurabilis. et ideo non omne vnum est numerus. puto illud quod est indiuisuz cum sit non aliquo multitudo. A quibusdam aũt scientia non assignatur ad scibile sicut mensurabile ad mẽsuraz: sed potius videtur scientia esse metrum. scibile veruz quod commensuratur: sed cum necesse sit scibile esse: si est sciencia. scienciaz vero non est necesse: si scibile est: modo quodam sciẽtia mensuratur scibili multitudo autem que mensuratur vno non est cõtraria pauco: licet ei sit cõtrarium multum quod dicitur per excedẽtiam. sicut excedẽs multitudo contraria est excesse multitudinis. sed ipsi vno opponit multitudo: sicut diuisibile indiuisibili et mensurabile mensure.

Capitulum. x. quod sic incipit: Qm̃ autem contrarioꝝ sunt ex contrarijs ꝑ hoc ꝙ sunt in eodem genere cum ipsis et sunt medio ipsorum.

Quoniam autem contingit esse mediuz contrarioruz. et quorumdam ẽ necesse media ex contrarijs esse omnia enim media et quoꝝ sunt media in eodem genere sunt. nam quorum sunt medio dicimus in que necesse ẽ permutari prius quod permutatur ab extremo in extremũ vt si in coloribus permutatio sit ex albo in nigrum prius eueniur ad puniceum ⁊ plumbeuz ꝙ ad nigrum permutari vero nõ cõuenit ex alio genere in aliud vt ex colore in figurã nisi secundum accidẽs: ergo extrema et media sunt in eodem genere. At vero omnino media sunt quorũdaz oppositorum. quod patet qꝛ permutatio secundum se est solum ex oppositis. cum vero in permutatione prius veniatur ad mediuz ꝙ ad extremuz ĩpossibile est mediuz esse nisi oppositorum. oppositorum aũt contradictorie non est mediuz. hec enim ẽ contradictio et oppositio non habẽs mediuz. quia altera pars eius est de necessitate de quocũqz oppositorum autem relatiue non omnium est medium ⁊ eorum que contraria nõ sunt. sicut scibile et sciẽtia quia nõ sunt in eodem genere. relinquitur ergo mediuz esse oppositorum cõtrariorum autez priuatiue sicut equale medium est magni et parui. Quia igitur media sunt in eodem genere et etiaz ipsa sunt cõtrariorum necesse est ipsa componi ex contrarijs. contrarioꝝ autem et mediorum aut est aliquod genus aut nullũ. ⁊ si quidem est genus ipsorum: oportet aliquid prius esse contrarijs per qđ constituantur sub genere. hec autem sunt differẽtie cõtrarie priores constituentes species generis. ex genere enim et differẽtijs sunt species. vt si album et nigrũ contraria sũt ⁊ album ẽ color disgregatiuus. nigrum vero congregatiuum: congregatiuum et disgregatiuum sunt differẽtia quodammodo contrarie et priores. Ac magis cõtrarie albo et nigro ex quibus sunt albuz et nigrũ. Media aũt oportet esse ex genere et differentijs. vt colores medios albi ⁊ nigri oportet esse ex genere qđ ẽ color ⁊ quibusdã differẽtijs: non quidẽ ex primis. s. congregatiuo et disgregatiuo. qꝛ ex istis sunt album et nigrum a quibus diuersi sunt medij colores. Et sicut congregatiuum et disgregatiuum sunt prime differentie: ita album et nigrum sunt prima cõtraria. ꝗ̃rẽdum ẽ igitur ex quibus cõstant media contrariorum: cum sint in eodem genere. ⁊ qꝛ necesse est ea que sunt in eodem genere aut esse incomposita aut componi ex incompositis: prima autem contraria incomposita sunt: cum ex inuicem non fiant: ideo hec sunt principia de quibus intermedia fiunt. et in que prius transmutatio quam in contrario.

Preterea illud quod habet huius quidem magis: illius vero minus compositum est ex illis quoruz dicitur esse huius quidem magis illius vero minus. et mediuz ẽ ipsorum. talia autem sunt media contrarioruz. et ideo composita sunt ex ipsis. et quia non

sunt alia priora eiusdem generis: ꝙ contraria prima: ideo omnia inferiora contraria et media ex primis cōtrarijs sunt. ꝙ igitur media ⁊ cōtraria in eodez genere sunt et ꝙ media sunt cōtrariorū atqꝫ ex ipsis cōponunt̄ manifestum ē.

Capitulū. xj. qđ sic incipit. Diuersuz aūt specie. declarat ꝙ differētia specie que sunt: sub eodem genere cōnnētur quod diuiditur in eis per differētias subiūgēs ꝙ cōtrarietas ē differētia specifica et qđ ē idez spē ⁊ non idem.

Diuersum specie est aliquid comune diuisuz in spēs quod est in speciebꝫ in q̄s diuiditur vt si animal diuisū est ī duas species: ambo diuidētia sunt animalia. et ideo necesse est diuersa specie esse in eodez genere tale enīz voco genꝫ in quo multe spēs dicitur esse vnaz habēs differentiaz in eis: scōm se et non ꝑ accidēs siue ipsum sit materia siue non. Non enim oportet ipm genus solum esse quid comune respectu spērum: sed etiam diuersificari in eis vt animal non oportet soluz esse comune equo et hoī: sed etiam diuersū spē in ipsis. ita ꝙ equus sit tale animal homini vero diuersum tale spē ab eo. ꝙ differētiam necesse ē esse diuersitatē generis q̄ scilicet diuersum facit ipsum genus in differētibus specie. Contrarietas quidez ē differencia specifica. qđ patet ex inductiōe. quia oīa contraria diuidūtur oppositis differentijs ex quibus cōstituūtur diuerse species sub eodem genere ⁊ maxime abinuicē diuersa.

Perfecta enim differētia non ē eoꝝ quoꝝ simul sit vna ratio. et qꝛ cōtrarietas est differētia perfecta. ideo cōtraria sunt diuersa specie rōe. hec eī sunt contraria q̄ sub eodem genere existētia habent contrarietatē entia indiuidua id est indiuisibilia in rōes specificas. sicut albedo ē indiuisibilis in albedines differētes spē. eadem vero spē sunt q̄ tm̄ indiuidua existētia non habent contrarietatē. qꝛ contrarietates fiunt in diuisiōe extremorum ⁊ medioꝝ: ante ꝙ perueniat̄ ad indiuidua differētia soluz numero. vt cōtrarietates fiunt in colore qm̄ color diuiditur in albuz et nigruz ⁊ medios colores ante ꝙ perueniatur ad hoc albū indiuiduuz. Manifestam quidē ꝙ hoc genus cōparatuz ad species non est diuersum specie ab eis: sed potius aliquid comune ipsorum. cuius natura manifestat̄ remotione differētiaꝝ. sicut materia ostēditur negatione formarū. genus enim ꝓpter potētias q̄ continēt differētias ⁊ spēs non materia q̄ est in potentia ad formas. dico aūt genus non hominū vt eracleoꝝ: sꝫ genus nature. ab eis etiaz q̄ nō sunt in eodez genere nō differt ipm genus spē: sꝫ potius genere qꝛ differētia specifica est eoꝝ q̄ sunt in eodez genere contrarietas autem ita est differētia specifica ꝙ ipsa nō differt spē: cum hoc ꝓpriuz sit specierum existentium in eodem genere.

Capitulū. xij. quod sic incipit: dubitabit vtiqꝫ aliquis. Ostendit ꝙ nō oīs contrarietas facit differētiam specificam: sed illa sola q̄ est in ratione formali. et non illa q̄ est ex parte materie: vt masculinum et femeninum.

Dubitabit aliquis quare femina a viro spē nō differt: cum masculinū ⁊ femeninum cōtraria sint. et cōtrarietas sit differētia specifica. masculinū eī ⁊ femeninum vident̄ esse differētia aīalis ꝑ se et nō ꝑ accidēs. sicut albedo ⁊ nigredo. et hec dubitatio eadē ē qua dubitatur: quare aliqua cōtraria vt ābulātiuz ⁊ volātiuz faciunt diuersa spē sub aīali: aliqua ū° nō vt albedo ⁊ nigredo. Ad hāc dubitatiōez dicēdū ē. ꝙ q̄daz sunt proprie passiones generis conuenie̅tes eis ꝑ propriā rōez formalē eiꝫ. q̄rū contrarietates faciūt differentiā subiecto ipo: vt rōnale ⁊ irrōnale sub aīali. quedam vero sunt passiones generis ꝓut concipitur cum materia et tales non faciūt

differētiaꝫ specierū sub ipō sicut albedo ⁊ nigredo non faciūt diuersa spē sub hoīe. hō enim albus ab homine nigro non differt specie si ponaſ nomē vtriqꝫ. quia q̄uis in eis sunt diuerse carnes ⁊ ossa: tamen si m'totū idest humanitas nō est in eis specie diuersum. cum in ratione nō sit contrarietas. albus enim hō est quidam homo et hoc est vltimum indiuiduum: vt calias cuius forma ē cum' materia. homo itaqꝫ albus quia calias albus scōm accidens est albus. quia albedo est potētia materie. ereus etiam circulus non differt spē a triangulo ligneo propter materiam scilicet es et lignū: sed qꝛ in ratione inest contrarietas. Utrum autem materia faciat diuersa spē dubitatur. hic enim equus ab hoc homine differt. sed tamen rationes ipoꝝ sunt cum materia

Sed dicēdum ꝙ in talibꝰ non est differētia specifica propter materioꝫ. sed qꝛ in ratione est contrarietas. nam hoīs albi ⁊ equi nigri. diuersitas est in specie. non qꝛ hic ē albus et ille niger. qm̄ si ambo albi essēt: adhuc specie differrēt: sed ꝓpter diuersitatem rationis et forme. Masculus etiam et femina sunt proprie passiones aīalis non ex pte forme: sed ex parte materie ⁊ corporis idē enim spma aliquādo fit femina aliquā masculus patiens aliā ⁊ aliam passiōem. Quid igitur ē diuersū in specie et quare alia differūt specie et alia non dictum est.

Capitulum. xiij. quod sic incipit: Qm̄ vero cōtraria. declarat ꝙ lꝫ cōtraria specie differāt. tamen corruptibile ⁊ incorruptibile que videnſ cōtraria differunt genere.

Quoniam aūt cōtraria differūt inter se spē: dubitatur quomodo corruptibile et incorruptibile sint contraria: cum differāt genere: ꝙ autē sint cōtraria patet quia vnum est priuatio alterꝰ in potētia determinata. Preterea vniuersaliter diximus de eis cum nō videretur ꝙ in specie differūt corruptibile ⁊ incorruptibile: sicut nec alia cōtraria: vt albuꝫ ⁊ nigruꝫ idem enī specie vniuersaliſ acceptum vt hō potest esse album ⁊ nigrū pro sorte albuꝫ ꝓ calia nigrum. idem etiā singulare ꝓ diuersis tēporibus pōt esse album ⁊ nigrum. q̄ contraria sunt. ḡ contraria nō differunt spē ac per hoc corruptibile ⁊ incorruptibile nō erunt diuersa specie. Sꝫ sciēdū ꝙ contrarioꝝ q̄dā sunt in substātijs ꝑ accidēs: vt album ⁊ nigruꝫ. q̄dam āt insūt ꝑ se ⁊ ipossibile ē ea inesse ꝑ accidēs: vt corruptibile et incorruptibile. nichil ei ē corruptibile ꝑ accidēs: qꝛ contingeret ipm non corrumpi. cum tamē ex necessitate insit ei corruptibilitas. si ei posset non corrūpi: contingeret idem esse corruptibile ⁊ incorruptibile necesse ē igiſ substātiā rei corruptibilis esse corruptibilē aut in substāna eius inesse corruptiom. Et eadē ē rō de incorruptibili cum ābo insint ei cui insūt ex necessitate. et iō vnum hēt oppositiōem ad aliud ꝑ se ꝓpter qd̄ necesse ē ea esse genere diuersa. Ex his aūt manifestū ꝙ nō conuenit ydeas esse quales platonici dicūt. s. eternas. Contingeret eni ꝙ hic hō sensibilis esset corruptibilis ⁊ hic hō sepatus incorruptibilis: cum tamen platonici dicāt eos esse eiusdē speciei ⁊ ratiōis nō equiuoce. corruptibile ei et incorruptibile differūt genere qd̄ est plus differre q̄ spē solum.

Quod quidem circa pricipia sapientia vel scia est Capitulū primū libri vndecimi reclarat q̄sdam q̄stiones in tertio motas cū argumētis ad vtrāqꝫ ptē.

Quod quidē sapia prima. i. methaphisica est scia circa pricipia. Manifestuꝫ est ex his que de principio dubitata sunt ab alijs in tertio libro Et primo. Dubitabit autem aliquis vtrum oporteat sciaꝫ esse vnā causā aut multas. nō ei vid ē vna esse qꝛ vna scie ē cōtrarioꝝ. pricipia aūt de quibus est sapiētia non sunt contraria. nec possunt esse multe quia essent

equales. eiusdem autem rei nõ sunt equales scie. Secundo dubitat͛ vtrum vnius scie aut plurium sit speculari pricipia demostrationis. si enim vnius: quid magis hoc prime phie q̃ alterius. et cuiusq3 ipsa speculari: si autem plurium dubiu3 est quales iste sint

Ueritas autem hay dubitationũ est q̈ oportet existimare vnam prima3 scia3 que est circa principia entis in quãtum ens que vnitate3 habet non ex contrarietate cõtrariorum sed ex vnitate subiecti scilicet entis in quãtum ens. et principia demõstrationis oriuntur ex ente et non ente: ideo eiusde3 est considerare predicta principia et nõ alterius quod querebat secũda dubitatio. Tertio dubitat͛ vtrum omnium substãtiaru3 sit vna scia aut non. si quidem non omnium est vna difficile ẽ assignare qua3 est et qua3 non. Si autem omnium est vna: non patet quomodo cõuenit plurium eadem scia3

Ueritas huius dubitatiõis ẽ q̈ omniu3 substãtiarum est vna scia prout habẽt analogiam ad primam. Quarto dubitatur vtrum demõstratio est solum circa subãtias aut etiam circa accidẽtia. Si enim demõstratio ẽ circa accidentia: non est circa substantias. et sic non videtur eadem scia esse vtriq3. Si aute3 altera ẽ circa substãtias et accidentia dubitat͛ quomodo vtraq3 sapientia. nam demõstratiua que est circa accidẽtia est illa sapiẽtia que ẽ circa primas substãtias. Ueritas huius est quod eadem sapiẽtia que est circa substãtias considerãdo eas circa diffinitionem. est etiam circa accidẽtia ipsarum per demõstratione3. Quinta dubitatio est q̈ prima phia hic quesita nõ videtur ponenda circa causas dictas in phisicis. non eni3 ẽ circa quod cuius gr͞a. cum tale sit bonum. qđ existit in operabilib9 et existẽtibus in motu. hoc enim primum aũt mouet: cum sit finis. primu3 ãt mouens non est in imobilibus de quibus scia quesita considerat. Ueritas huius ẽ q̈ hec scia considerat causas p̄dictas non scđm q̈ cõpetunt enti mobili vt mobile est: sed scđm q̈ conueniũt enti in quãtum ens. Sexto dubitatur vtrum hec scia sit circa substantias sensibiles tm̃ aut circa alias. Si eni circa alias aut circa ydeas aut circa mathematica. non circa ydeas: cum ipse non sint et si quis putat eas esse: dubitatur ꝓpter quid sicut mathematicas est ponere substãtiam sensibilem et eius ydeam intermediam mathematica m̃ velut tertiam preter spẽm et sensibilem vt lineam sensibile3 ydealem ⁊ mathematicam ⁊ in alijs nõ simil͛ est quoru3 sunt ydee. nam preter hoiem sensibile3 ⁊ ydealem non ẽ tertius hõ nec preter singularem et autho. idest per se equum nõ est terti9. Si aũt mathematica nõ sunt separata non est assignare circa q̃lia negotiet͛ mathematic9: cum nullum sensibile sit tale quale mathematice scie q̃runt. si ãt separata sunt: circa ipsa nõ est q̃sita scia hec: cum nullu3 ipsorum sit separabile s̃ rem. nec ẽ substãtiaru3 sensibiliũ: cum sint corruptibiles. Ueritas huius est q̈ prima phia est principal͛ circa substãtiam separatam real͛ per se existẽtem non p modu3 ydee ⁊ de alijs substãtijs s̃ q̈ habet atributiõe3 ad primã. Septimo dubitatur cuius scie est determinare de materia mathematicoꝝ. nõ eĩ hoc pertinet ad phica3. q2 oẽ negotiu3 naturalis ẽ circa habẽtia in seipsis pricipiũ motus ⁊ quietis. mathematica ãt sunt abstrata a motu. nec ꝑtinet ad mathemacicã q̃ est determinatiua q̃ circa subiectũ suu3 facit inquisitiõem de passionib9 eius. ꝓpm ãt subiectu3 nõ considerat: s3 supponit relinquit͛ igit͛ primã phia3 cõsideratiõe3 facere d his circa q̃ sũt mathematice prout reducuntur ad ens vel cathegoriam entis et hec est veritas.

Octauo dubitat͛ vtrum quesitam sciẽtiam oportet esse circa pricipia que vocãtur ab aliquibus elementa. videtur q̈ sic cu3 talia sint pricipia intrisica cõpositoꝝ. Unũqđq3 scitur p sua pricipia intrisica. magis autem videtur predicta scia esse velut cu3 omnis scia et ratio vniuersaliu3 sit et nõ extremoꝝ. idest singulariũ q̃re hoc erit p̄moꝝ generꝝ

q̃ maxime sunt vniuersalia. Ueritas huiꝰ ē φ hec scientia ē circa vtraqz pñcipia ſ φ ptinet ad rationez entis. Circa hoc dubitaẽ vtruz ens et vnum sint prima genera videtur enim φ sic eo φ extimãtur cõtinere oĩa entia. ꝛ videtur maxime esse principia q: sunt prima in natura. qḋ patet ex hoc q: ipsis corruptis reliqua corrũpunẽ. oĩa enim sunt ens ꝛ vnum. nulla ãt differẽtia participat genus. et iḋ non sunt genera ponẽda. et hec est veritas. Nono dubitatur vtruz spẽs sint magis pñcipia vel ecõuerso. si enim magis pñcipiũ est illud qḋ est simplicius eo qḋ est minus simplex: simpliciora ãt sunt inferiora generibus φ genera: cum sint minus indiuisibilia. genera eñ in plura ꝛ differẽtia: magis pñcipium videbũtur esse species generibus. cõtrariũ ãt videẽ ex hoc q: species interimũtur interẽptis generibus. et iḋ magis assimilãtur principijs: cum principiũ sit quo remoto remoueẽ aliud. Ueritas huiꝰ est φ quãtuz ad esse nec species nec genera sunt pñcipia: licet q̃ntum ad infima genus aliquo modo sit pñcipiuz speciei. hec igitur et quedam alia sũt habẽtia dubitationem.

Capitulum. ij. quod sic incipit: Ad huc vtrumqz oportet poni. recitat q̃sdam alias questiones superius tactas maxime in tertio.

Dhuc dubitatur vtruz p̃ter singularia oportet poni aliquid aliud aut nõ: sed ipoꝝ ē q̃sita scia. hec enim esse nõ põt: cum hec sint infinita. cõtrariũ ãt ex hoc videẽ q̃ preter singularia sunt aut genera aut spẽs dicũtur. quoꝝ non ē scia. Ueritas huius ē φ de vniuersalibus non ꝑut sunt sepata a singularibus ſ existẽtiam est scia. Secũdo dubitaẽ vtrum p̃ter substãtias sensibiles oportet esse substãtiaz sepatam aut nõ: sed circa sensibiles esse sapiẽtiam. Et rõnabiliter dubitaẽ: q: videmur q̃rere aliam substãtiam a sensibilibus. ꝛ ꝓpositum est a nobis scire: si quid ē sepabile ſ se non in existẽs alicui sensibili. Si enim preter sensibiles substãtias ē aliqua alia non est manifestum p̃ter q̃les oportet hanc esse. q: non magis p̃ter hoĩes aut equos ponet quis talem substãtiaz: quã p̃ter alia animalia aut aĩata ponere ãt p̃ter substãtias sensibiles oẽs alias sepatas ꝛ cõstituere equales esse ꝑpetuas sensibilibus quo ad numerũ extra rationẽ videẽ. Si ãt primũ pñcipiuz hic q̃situm nõ est sepabile a corporibus: nil erit pñcipiuz magis φ materia. qḋ ē falsũ cum ipsa nõ sit actu: sꝫ potentia ꝛ nõ principalius videbiẽ forma ꝛ spẽs φ materia. Si ḡ totaliẽ forma corruptibilis ē: nulla substãtia erit ſ se perpetua sepabiſ. qḋ ē incõueniẽs. q: talis substãtia videẽ tanφ pñcipiũ et etiam a gratiosissimis querit. nullus eñ ordo erit in entibus nõ existẽte aliquo principio sepabili ꝛ imobili. Et hec ē veritas huius dubitatiõis. Iuxta hoc dubitatur si ē aliqua substãtia ꝛ pñcipium tale ſ naturã quale nũc dicimus ꝛ hoc ē vnum ꝛ idẽ ꝑpetuoꝝ et corruptibiliuz. ꝓpter quid eodem existẽte pñcipio q̃dam pñcipiata sunt ꝑpetua: q̃daz nõ. Si ãt idem ē pñcipiũ corruptibilium et aliud ꝑpetuoꝝ ita φ pñcipium corruptibiliũ sit ꝑpetuuz: similiẽ dubitaẽ ꝓpter quid existẽtia sub perpetuo sunt corruptibilia. Si autẽ sit non perpetuum aliud erit principium eius et illius alterum. et hoc in infinitum procedet. Ueritas huius est quod idem principium est perpetuorum et corruptibilium procedens vtraqz tamen diuersis modis. Quarto dubitatur si quis putat principia esse maxime immobilia. vtrum ens et vnum sunt principia. Si enim vtraqz ipsorũ non signat hoc aliquid et substãtiam nõ erit pñcipiũ cuz non sint separabilia et per se. talia eñ principia querimus scilicet sepabilia ꝛ ꝑpetua. Si vero signat omnia erunt substãtia. quia de omnibus ꝑdicatur ens ꝛ vnũ. oĩa aut entia esse substãtiã falsum ē. Ueritas huius ē quod licet pñcipiũ primum sit vnum in

quo saluatur ratio entis tamen ens et vnum vniuersalr̃ sumpta non sũt principia pri ma. Dicẽtes aũt vnum esse principiuꝫ qḋ est substãtia formalis ex qua ⁊ ex materia primo generat numerũ ⁊ hunc dicunt esse substãtiaꝫ entium nõ possũt assignare quo modo dualitas. et vnusquisqꝫ duorũ numerorum ẽ formalis ratio essẽ di vnuꝫ de hoc enim nichil dicũt nec ẽ facile dicere. Si quis vero ponat pͥcipia primas lineas ⁊ superficies: cum hec non sint substãtie sepabiles: falsum opinabiť. qꝛ linee sunt decisiões ⁊ diuisiones sup̃ficierũ sup̃ficies corpoꝝ. et vniuersalr̃ ꝙ lꝫ trũ diuisionuꝫ existit in alio. et nulla ẽ sepabilis. Preterea punctũ existimare substãtiam falsũ est quia omnis substãtie ẽ gñõ. puncti aũt non est generatio: cum sit diuisio quedã. Habet dubitationem ꝙ oĩs scĩa est vniuersaliuꝫ substãtia aũt non ẽ de numero vniuersaliuꝫ sꝫ magis signat hoc aliquid sepabile ab alijs. Si ergo scĩa est circa vniuersalia: pͥcipia quoqꝫ oportet substãtiam existimare pͥcipiũ. Veritas huius est ꝙ aliqua vñitas est in substãtia per quã scĩa est de ipsa et hẽt etiam cõmunitatẽ virtutis propter quã est prin cipium. Dubitatur etiam vtrum sit aliquid preter sinolon. i. preter simľ totum cõpositum ex materia ⁊ forma qꝛ si preter hoc nichil ẽ omnia erunt corruptibilia: cum ea que in natura sunt corruptibilia. Si aũt aliquid est preter simľ totum hoc erit spẽs et forma: sed difficile est determinare in quib9 hoc sit sepabile et in quib9 nõ naꝫ et in quibusdam palam est ꝙ forma non existẽs separabilis a materia puta forma domus. Veritas huius est ꝙ q̃dam forme non sunt sepabiles a materia vt forme sensibilium. intellectuales aũt separabiles sunt. Dubitatur vltimo vtrum principia sint eadem specie aut numero. si enim numero omnia erũt eadem. veritas huius dubitatiõis est quod patebit in duodecimo.

Capitulum. iij. quod sic incipit. quoniam aũt pħi scĩetia. Declarat ꝙ entis in quãtum ens est vna scientia licet dicatur tñ habet cõmunitatem analogie eo ꝙ omnia entia attribuũtur ad vnuꝫ principiũ et omnia cõtraria ad prima quorum contrariorũꝫ põt esse mediũ nõ obstãte ꝙ alterũ ipsorum dicatur secundum priuationem.

Quoniam aũt scientia pħi est primi entis in quãtum ens simplex ⁊ non alicuius p̃ticularis entis. Ens aũt dicitur non vno modo sed simpliciter: si hec multiplicitas dicitur equiuoce ⁊ non ꝑ aliquid cõmune: ens nõ ẽ sub vna scĩa. quia equiuocoꝝ non est gen9 vnum subiectuꝫ alicui scientie. Si aũt ens dicitur multipliciter ꝑ aliquid cõmune: erit vtiqꝫ sub vna scĩa. videť itaqꝫ ens dici sic medicatiuuꝫ et salubre. quorum vnumqḋqꝫ multipliciter diciť tñ per attributiõem ad vnuꝫ primuꝫ oĩa enim medicatiua et ad vnaꝫ sciam medicatiuã. sermo enim diciť medicatiu9 qꝛ processit a scĩa medicatiua et cultell9 medicatiuus: qꝛ scĩe medicatiue ẽ vtilis. Similr̃ aũt et oẽ salubre reduciť ad sanitatem aĩalis. hoc aũt quod significatũ. Illud autẽ quod factiuum eius et ita de alijs eodem modo oẽ ens reduciť ad substãtiã. hoc eĩ diciť ens qꝛ est passio substãtie q̃ est ens primuꝫ: illud vero qꝛ habit9 aut dispositio aut motus aut aliquid taliuꝫ ipsi9 substãtie. Quõ autem redutio omnis entis ẽ ad aliquid p̃muꝫ ⁊ cõmune: oportet ꝙ vnaq̃qꝫ cõtrarietatũ entis reducatur ad primas dr̃ãs ⁊ cõtrarietates ipsi9. siue prime dr̃e sint vnũ et plura siue similitudo ⁊ dissimilitudo siue alique alie. Nichil aũt differt reductionẽ entis fieri ad ens vel ad vnum. quia licet differãt ratione: tamen adinuicem conuertuntur. Nam vnum ẽ ens ⁊ ens ẽ vnũ. Quõ aũt vnius scientie est speculari omnia contraria semper autem alterum contrariorum dicitur scd̃m priuatiõem: dubitatur quomodo contrarioꝝ aliquod est mediũ vt iusti et i

iusti vnũ ꝑ priuationẽ3. Ad quod dicẽdum ꝙ in talibus contrarijs oportet intelligi pri-
uationẽm non totꝰ rationis alterius cõtrarioꝝ: sed vltime speciei et perfectiõis. verbi
grã. Si iustus sꝫ quedã ẽ obediẽs legibus: iniustus non semper erit priuatus tota ra
tione obediẽtie legalis aliquãdo enim iniustꝰ erit difficiẽs in aliquo a ꝑsuasione legis
et scdm hunc deffectum meretur ipsi priuatio iusticie legalis et eodem modo est in alijs
contrarijs.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: quẽadmodũ autem mathematicꝰ. decla
rat ꝙ primi philosophi ẽ cõsiderare ens et passiones eius etiam primi phi consi
derare communia.

Quemadmodum mathematicꝰ facit consideratiõem suam circa abstrata a sẽ-
sibilibꝰ qꝛ auferens sensibiles passiones puta grauitatẽ et leuitatem duriciẽ
et molliciem et alias sensibiles contrarietates solum aũt relinquit quãtum con
tinuum vel ad vnum vt linea vel ad duo vt superficie vel ad tria vt corpus et speculaẽ
ipsa et ipsorum passiones scdm ꝙ continua sunt considerat enĩ passiões ad inuicẽ. et
existẽtia huius ꝛ comẽsurationes ac rationes horum. et tamen omniũ ponimꝰ vnam sci
entiam geometriã: et eodem modo ẽ vnius phie speculari ens in quãtum ens et acci
dentia ac cõtrarietates ipsius. naturalem aũt consideratiõem nõ circa entia in quãtum
entia: sed magis in quãtum participat motum destribuet quis. dialetica aũt et sophi-
stica sunt quidem accidẽtia entis: sed tamen non in quãtum sunt accidẽtia entis. nec
circa ens in quãtum ens. propter quod relinquitur solũ primum phm esse speculatẽ
eum dictoꝝ in quãtum passiones entis. Quiã autem omne ens dictum multipliciter
habet comunitatẽ analogie ad aliud vnum. Et eodem modo oĩa cõtraria ad primas
contrarietates et differẽtias entis. propter quod esse possũt sub vna scĩa. Ex hoc solue
tur dubitatio dicta de principijs qua dubitaẽ: quomodo multorum ꝛ differẽtium ge-
nere est aliqua vna scĩa. hoc enim contingit ex hoc ꝙ habẽt attributionem et analogi
am ad vnum. Quiã autem mathematicus vtitur comunibꝰ pricipijs nõ scdm eo-
rum comunitatẽ sꝫ apropriate primi phi erit ea cõsiderare hoc eĩ pricipiũ qꝺ est cõmu
ne oĩbus ab equalibꝰ ablatis q̃ relinquuntẽ sunt eq̃lia: mathematicꝰ assumẽs circa par
tem materie cui cõuenit. s. circa ꝑtem cõtinui vt circa lineas aut angulos nõ in q̃ntũ
sunt entia sꝫ in q̃ntũ continua facit cõsideratiõem. phia aũt prima de hiis q̃ in ꝑte sunt ẽ
quãtũ vniuscuiusq̃ eoꝝ aliquid accidit nõ intẽdit de continuo sꝫ et de accidẽtibus specu
laẽ aũt ens accidẽtia. Eodem modo naturalis speculaẽ entia non in q̃ntum entia: sed ꝑ
quod conueniũt substantie materie secundũ ꝙ mobilia. ꝑpter qꝺ tam naturalis scĩa:
quã mathematica ꝑtes phie ponẽde sunt.

Capitulũ. v. qꝺ sic incipit: ẽ aũt qꝺdaꝫ in entibꝰ principiũ disputat cõtra ne
gãtes hoc pricipiũ nõ cõtingit vniũ ꝛ idẽ ꝑ vnũ ꝛ idẽ tpꝰ sim͂l esse ꝛ nõ esse

Est autem quodam principium in entibꝰ circa quod non contingit mentiri
sed necessariũ est ipm sẽper verum est aũt hoc principiũ ꝙ vniũ ꝑ vnũ ꝛ idẽ tpꝰ
ꝛ sic d̃ alijs cõditionibꝰ opponẽdis nõ cõuenit esse et nõ esse. d̃ talibꝰ enĩ prin
cipijs nõ ẽ demõstratio simpliciter cũ non possit fieri sillogismꝰ ex credibilioꝛi pncipio qꝺ
tñ ẽ necessariũ ĩ demõstratiõe simpliciter. Ad eos aũt q dicũt oppositas dictiões veras esse
d̃ eodem volẽtes ostendere falsũ est qꝺ dicũt sumendũ est aliquod tale qꝺ quidem idem
sit ei quod est non cõtigere idem esse et non esse: tñ non videatur esse idẽ per hoc eẽ
demõstrabitur: nõ cõtingere oppositas dictiones verificari de eodem. si itaq̃ contingit
homines comunicare ad inuicẽ idem oportet ipsos aliquid intelligere ad inuicem

quia hoc non facto: non est comunicatio sermonis adinuicē siue inter eos. et iō oporꝫ vnumquodqꝫ nominuꝫ esse notuꝫ et signare aliquid vnum ita ꝙ si plura significet oportet determinare vnuꝫ signatuꝫ qd̄ intēdit manifestare per nomen dicēs aūt hoc simul esse ⁊ non esse dicit ꝙ nomen significat ⁊ nō significat. istud aūt est impossibile supposito ꝙ determinate aliquid significet. hoc enī supposito impossibile ē contradictionem verificari de eodeꝫ. Preterea si non magis verificatꝰ de aliquo affirmatiuo ꝙ̄ negatiuo: non magis erit verum de aliquo homine dicere ꝙ est homo ꝙ̄ dicere ꝙ est nō hō magis aūt verum videtꝰ dicere ipsuꝫ esse et non equuꝫ ꝙ̄ non hominē et si verum est dicere ipm̄ esse ⁊ non equuꝫ accidit igitꝰ eundē esse hominē et equū aut aliquod aliorum animaliuꝫ. nulla aūt predictaꝝ rationum ē demōstratio simpliciter tn̄ ē demōstratio contra passiones opposita simul verificari de eodem.

Capitulum. vj. quod sic incipit: cito aūt quis vtiqꝫ ipsuꝫ esse eraclitum et cē. In speciali declarat opinioneꝫ eracliti dicētis vnuꝫ scd̄m vnum et idē tp̄us esse et non esse. et qd̄ in idē incidit pictago. dicēs homines esse mēsura oīuꝫ

Ito aūt quis interrogās eracliꝰ coget ipm̄ confiteri opposita nō verificari simul de eodeꝫ. non enim intelligit se ipm̄ existimare verū dicere cum dicit verum esse ꝙ opposita simul verificātur simꝰ de eodeꝫ. si enim diuisim non magis ē vera affirmatio de aliquo ꝙ̄ negatio: nec cōiunctim affirmatiōem et negationē veram esse de eodeꝫ est verum. igitur hoc dicēs non dicꝰ veruꝫ. sic ergo eraclitus falsum opinatur. Preterea si nichil conuenit vere affirmare hoc dictuꝫ est falsum. s. dicere nullam affirmatiōem esse veraꝫ. Si aūt aliquid ē veruꝫ destruitꝰ opinio negātium aliquid esse verum ⁊ auferētiuꝫ esse penitꝰ disputare. Simile aūt dictuꝫ est ꝙ pictago. opinatur. ille enim dixit hoīem esse mēsuraꝫ omniuꝫ nichil aliud dicēs quaꝫ illud quod videtur vnicuiqꝫ firmiter esse tale quale videtꝰ hoc aūt concesso accidit idēꝫ esse et non esse et idem esse moluꝫ et bonuꝫ. et alia opposita verificari de eodeꝫ: propter hoc ꝙ multotiens aliquid videtꝰ esse alijs. aūt esse contrariuꝫ eius ipsuꝫ autem videri mensura: est vnicuiqꝫ essendi vt anaxagoras dixit.

Capitulū. vij. qd̄ sic incipit: soluere aūt vtiqꝫ ⁊ cē. Introducit motiua differentiarum. opinionum falsarum de principijs soluēs ipsa vt ex solutione ipsarum destruat opiniones falsas.

O luetur aūt dubitatio opinātium contingere idem simul esse ⁊ non esse cōsiderātibus vnde oriantꝰ tales dubitationes quibꝰ venit dicta opinio propter opinionem phīlozuꝫ alijs aūt ex opinari quecūqꝫ apparēt esse vera. non enī omnes de eisdem vera cognoscūt sed aliquibꝰ hoc videtꝰ delectabile illud aūt triste. Dico autem opinionē phōrum qua dicūt nichil ex non ente hoc enī fere ē cōmune dogma omnium phōrum naturaliuꝫ scilicet omne qd̄ fit fieri nichil fieret ex nō ente nec fit formaliter ex albo: sed fit ex albo qd̄ existit simꝰ cum nō albo: propter quod idē existit simul album et non albuꝫ ⁊ non est aūt difficile hāc rationeꝫ soluere. dictum ē enim in phīcis ꝙ q̄ fiunt fiūt ex non ente actu: ente tamen in potētia. Circa dicentes qd̄ cumqꝫ apparet id esse. Sciendū est ꝙ credere opinionibꝰ ⁊ fantasijs sic dicētiuꝫ stultum esse: cum necesse sit alteros mentiri illoꝝ quibus apparēt idem cōtraria. qd̄ patet ex his que sensibilꝰ experiuntur numꝙ̄ aūt videtur istis dulce vel amaruꝫ nisi corruptis et priuatis debita proportiōe et organo sensus et indicat materiaꝫ dictoꝝ sapoꝝ propter quod nō corruptos existimādū est mēsuraꝫ esse. et recte iudicare. corruptum autem nō esse mēsuram et similꝰ dico de apparētia boni et mali pulchri turpis et similiū

Est enim simile de iudicio ipsorum et de ipsis que apparent in visu. summisso enim digito in oculo: vnum videtur duo. et non summisso apparet quod est vnum ergo idem est vnum et duo nec debet putari id esse quod apparet occulo diuariato et moto: sed potius quod apparet oculo non moto

Capitulum. viij. quod sic incipit: totaliter in tonus et c. Excludit quinque rationibus opinionem dicentium omnia esse in continuo fluxu. ex qua posset credi φ de nullo est aliqua affirmatio.

Simpliciter iudicare omnia esse in cõtinuo fluxu propter hoc φ ea q̃ sunt nobis presentia semper mutantur et nunφ permanẽt eadem oportet enim inquirere quid de hoc verum sit ex his que sẽper eodem modo se habẽt nec patiuntur aliquam permutatiõem. talia sunt principalia in mundo que nullam mutatiõem participãt. Preterea si motus est in rebus: aliquid mouet ex aliquo ad aliud. et hoc oportet esse in termino a quo et non in termino ad quem mouetur: propter quod nõ verificatur de ipso φ simul sit et non sit in vtroqz termino. Preterea si quis cõcedat φ entia sunt in fluxu secundũ motũ quãtitatum. qd tamen nullus concedere debet: non oportet ea fluere scdm quale. et ideo non oportet verificari opposita scdm quale. Si enim scd quãtum verificaret de aliquo qd est et nõ est tricubitum: qr quantitas ipsius fluit continue: non tñ verificatur de ipso scdm substãtiam primam qd sit quale et non sit quale. pot etiaz substãtia esse determinate nature et quãtitas indeterminate. Preterea iubente medico offerunt infirmo hunc cibũ sed si omnia sunt in continuo fluxu: non enim erit hic cibus qñ erit oblatus et sic infirmus non habebit quid comodat: si determinate debet aliquid comedere. cum ergo offerũt hunc cibũ determinate putatur qd aliquid permanet in sua natura. Preterea si semper alteramur et nunφ permanemus idem non ẽ mirum si res nunφ videtur eedẽ quẽadmodũ laborantib9 his enim ꝓpter diuersimode dispositiões scdz habitũ infirmis et sanis nõ videntur eadem scdm sensum. sensibilibus tamen non participantibus mutatiões scd facientib9 impressiones diuersas propter diuersã permutatiõem patiẽtis et eodẽ modo forte neccessariũ est se habere circa sanos qd eis apparet diuersũ illud quod est idem ⁊ permanes propter ipsos alter ⁊ aliter disponi. si autem permanem9 idem et in eadem dispositione erit aliquid manens.

Capitulum. ix. quod sic incipit: ad habentes quidem et c. concludit φ sunt hũ curabiles habens dictas opiniões. et φ contraria sicut contradictoria nõ possunt vera esse de eodem ⁊ φ opinio anaxagore vera esse nõ potest.

Ontra habẽtes ergo dictas opiniones et non credẽtes aliquid significare nomina nec exquirentes rationem: difficile ẽ disputare ⁊ dubitatiõem ipsorũ dissoluere. oĩs eniz demõstratio ex aliquib9 presuppositis. ꝓpter quod nõ supponentes aliquid interimũt disputare rationẽ. quare cõtra tales non ẽ sermo. Contra dubitantes ãt ex datis diffinitionib9 et ex rationibus de factibilibus: facile ẽ obuiare et dissoluere faciẽtia ipsis dubitatiõem sicut patet ex ipsis dictis. Manifestum ẽ ergo ex his φ non conuenit opposita cõtradictoria verificari simul de eodẽ contraria etiam simul de eodẽ non verificãtur. propter hoc φ alterum ipsorũ dicit priuatiõem alterius sicut patet resoluẽtes rationes contrariorũ ad prima cõtraria siue hec sint potentia ⁊ actus: siue cõtraria. Similiter est impossibile aliquod mediorũ simul verificari de eodem cum extremo. nam subiecto existẽte albo: falsum est dicere ipm esse pallidum vel fuscũ vel coloratum colore aliquo mediorum accideret ei albũ esse et non

album esse. q2 ex quo medius color de ipso verificetur nō esset albuz. qḋ est contradictio eius qḋ est albuz esse. Nec itaqz verum dicit eraclit9 nec anaxa. Si enī anaxa. verum diceret: contraria predicarētur de eodē. cum enī dicat partez cuiuslibet esse ī quolibet nō soluz potētia sed actu segregata: nichil magis est aliquid dulce q̄ amaruz album q̄ nigruz et sic de alijs contrarietatib9. Similiter non ē possibile oēs affirmationes esse veras vel oēs falsas ꝑpter multas difficultates q̄ sequūtur hanc opinionez et etiam hec opinio dicens omnes affirmatiōes esse falsas interimit seipsam. falsis eī existentib9 omnib9 affirmationibus vera est illa qua pars affirmat omnes esse falsas. falsas autē omnes dicēs non mētietur si omnes sunt false q̄ sua affirmatio nō erit.

Capitulum. x. quod sic incipit. omnis āt scīa et cetera. Recapitulat q̄ oīs scīa requirit subiectū de quo ꝓbat passiones per pricipia et q̄ phīco est speculatiua cōsiderāa tamen substāāz cuius ratio ē in materia et q̄ prima phīa altera est a phīca et mathematica.

Omnis āt scientia q̄rit aliqua pricipia et causas circa scibilia q̄ sunt sub ipsa medicatiua ꝛ exercitatiua et quelibet alia scīa siue pratica siue speculatiua supponens aliquod genus subiectuz circa ipsuz negociatur tanq̄ circa ens suppositum: non considerās ipsum in q̄mz ens. q2 altera ab alijs scīctijs speculantibus circa ipsum negociatur. Dictaruz aūt sciarum q̄libet supponēs de proprio subiecto nō conatur ostēdere passiones ipsius debilius aut certius. accipiūt autem qḋ est subiectum sciēne quoddam per sensuz qḋdam per suppositiōem ex quo patet substāne q̄ quidem subiecti non ē demōstratio in aliqua scīa. Qm̄ autem q̄dam est scīa de natura alia palam ꝛ altera ē a pratica et a factiua. factiue enim principiū motus est in faciēte et nō in facto siue hoc pricipiuz sit ars siue alia potētia. simil̄r et pratica nō habet principiuz motus in agibili sed in agēte est āt phisica circa habētia in seips principiuz motus ꝓpter quod nec factiua nec speculatiua necessariū est esse sciam materialez oportet enīz ipsum cadere in aliquod gen9 triuni predictaꝝ. Qm̄ autem in oī scīa necessarium est aliqualiter scire quod est subiectuz proprium ꝛ diffinitione ipsius vti tanq̄ pricipio oportet nō latere quare diffiniēdum est naturaliter ꝛ qualiter sumēdum est ratio substātie rei phīce vtrum cum materia: sicut simum q̄ ē cōcauitas in naso aut sine materia sicut cauum. cuius ratio non est in materia. Manifestū est enim q̄ carnis ꝛ occuli ꝛ reliqua partium substātie naturalis ratio reddēda est cum materia. Quoniam vero quedam scīa est entis in quātum ens et etiam entis sepabilis a materia. Considerandum vtrum hec ponēda sit eadem naturali ꝛ mathematice an altera. patet enim q̄ altera est ab vtraqz. naturalis eī est circa habētia in se ipsis principium mot9. et mathematica autem circa quedam immobilia non tamen separabilia. igitur altera ab his ābobus est circa ens separabile et immobile. et hoc dico si aliqua substātia talis existit. quod quidem in sequētibus temptabim9 ostendere. Si enim aliqua natura talis est in entibus hoc est quid diuinuz ac primuz ac principalissimuz pricipiuz. Ex quo patet q̄ tria genera speculatiuarū scientiarū sunt. s. naturalis. mathematica. et theologia. Optimuz autez gen9 scīentiarum ē speculatiuarum inter scīas. et harū optima est theologia: cum sit circa honorabilissimuz entium. Melior āt et deterior dicitur vnaqueqz scīa secundum propriuz scibile. Dubitabit autem aliquis vtrum scientia que entis est in quātum ens sit vniuersalis et prima. vnaqueqz mathematicarum est circa ens determinatuz. vniuersalis aūt est de omni ente. Si ergo substāne phīce prima entia erunt scīa naturalis esset prima scientia. Si autem est alia natura

et substātia separabilis et immobilis: necesse est sciam ipsius priorem esse naturali. & eo ꝙ priorem esse vniuersalem et hec est prima philosophia.

Capitulum .xj. quod sic incipit: quoniaz autez simpliciter et c̄. Probat q̄tuor rationibus ꝙ de ente scd̄m accidēs non est scientia adiungens ꝙ ens qd̄ est verum consistit in intellectu. nec querūt principia entis secundum accidēs sunt in sunt cause.

Quoniaz autem ens absolute acceptuz dicitur multis modis. quoꝝ vnuz ens secundum accidens de hoc primo cōsiderādum ē. quod ei nulla scientia negociatur circa ipsum patet. nam nec hedificatiua considerat ea que accidunt vtentibus domo. puta si habitatio erit tristis aut leta. Similiter coriaria vel coriatiua nec textiua accidentia considerāt: sed magis quia intēdunt ꝙ propriuz est sibi. hoc autem est propriuz finis. Preterea musicū non ē gramaticū: sed non existēs musicus nec gramaticus aliqñ fit gramatic9 aliquādo musicus: et sic ambo prius fuerūt non ens: ita ꝙ non ens musicus et gramaticus postea factus ē musicus et gramatic9 tale autez quod de se non erit ens: nulla scia querit nisi sophistica q̄ sola circa accidēs negociatur ꝑpter quod plato nō male dixit dicēs sophisticam versari circa non ens.

Preterea patebit non esse scientiam non entis secundum accidens: si accipiamus quid est tale ens quoddam enim est ens semper de necessitate non violentie sed inconnigibilitatis quia necessitate vtimur in hisque sunt in demonstrationibus. aliud autem est ens nec vt in pluribus & frequenter nec semp et ex necessitate sed in pauciorib9 et cōtingenter puta frigus sub cane et tale ē scd̄m accidēs cuius non est scia quia omnis scientia est entis semper aut in pluribus. accidens āt tientrum horum est

Preterea entis scd̄m accidēs nō sunt cause nec principium talia qualia entis per se quia si ipsius essent talia principia omnia essent ex necessitate. si enim hec est causa illius per se et istud est causa illius per se: si istud est ex necessitate et oīa sequētia erunt ex necessitate. si enim hec ē causa illius per se: et istud vltimuz est scd̄m accidēs ens ꝓ accidens erit ex necessitate & omnia entia etiam cōtingētis cōtingētia ex necessitate erunt et auferetur demfatio entis contingēs quod si dicatur causa entis scd̄m accidens non ē presens sed futuruz hoc non referetur solum supposito qd̄ sit causa ipsius per se semper enim sequitur ens scd̄m accidens erit ex necessitate. Si enim ponatur ꝙ cras fiet eclipsis quod erit interpositio terre et hoc erit cras si aliquid aliud fiet qd̄ ē se tam interpositionis cum tp̄re crastinum dicet a nunc finite alio necessario erit presens illud qd̄ est causa eclipsis per se et sic ex necessitate erit eclipsis si itaqz entis scd̄m accidens sunt per se cause & principia omnia erunt ex necessitate non sunt ergo per se cause ac per hoc nec scie. Ens autem quod ē veruz consistit in oppositione intellectus et est quedam passio in eodem intellectu existens propterea eius non queruntur cause & pricipia extra mentē. Ens āt scd̄m accidens licet sit sepabile ab intellectu non tamen ē necessariū nec determinatuz sed ipsius sunt inordinate cause et infinite propter quod de neutro istorum entium est scientia.

Capitulum .xij. quod sic incipit: ꝙ autem gratia huius et c̄. Recapitulat ea que dicta sunt de fortuna secundo phisicorum.

In his que fiunt a natura et ab intellectu ē agere ꝑpter finem qñ ergo aliquid fit in eis ꝓ accidens ē fortuna. ita ꝙ sicut ens. aliud ē per se: aliud per accidēs similiter et causa alia est per se et alia per accidēs in factis propter finez ab electione. ctiō circa eadem est intellectus & fortuna cum electio non sit sine intellectu.

cause autez huiꝰ qđ fit a fortuna īfinite sunt. sicut vt intelligentia cognitiōis humane ipsa fortuna causa ē scđm accidēs ⁊ nullius ē causa simpliciter. bona aūt fortuna dicitur cum aliquod bonuz euenerit et mala cum malū. eufortuniuz aūt ⁊ infortunium cū uenerit magnuz bonum vel magnū maluz. quoniaz vero prius est qđ est p̄ se ꝙ̄ qđ est scđm accidēs: et causa per se prior ē ea quod ē scđm accidens: ideo intellectus et natura que secundum se priores sunt cause celi ꝙ̄ fortune.

Capitulum. xiij. quod sic incipit: est aūt hoc qđdaz actu solum et cetera declarat ꝙ motus est actus entis in potētia scđm quod est in potētia sicut dictuz est tertio phisicorum.

Apponimus primo aliquid ꝙ soluz est in actu aliquid solum in potentia aliquid actu simul ⁊ potētia. secundo ꝙ entis aliud est substantia. aliud est quantum aut aliquid aliud aliorum predicamētoruz. Tertio ꝙ motus non est aliquid separatuz a rebꝰ sed ē semper in ente alicuiꝰ predicamēti. cuz semper fit in subiecto. quarto ꝙ in quolibet p̄dicamēto dupliciter potest aliquid existere. s. non perfectum ⁊ nō imp̄fectum. v. g. in substātia aliquid est vt forma: aliquid vt priuatio in q̄li aliquid perfectum vt album: aliquid imp̄fectuz vt nigrum. in quāto aliquid vt p̄fectum aliud imperfectuz. in latione sursuz vt p̄fectuz: deorsuz vt imperfectuz. similr̄ leue et graue. et iđ tot sunt sp̄ēs motus quot sunt sp̄ēs entis. habētis duplex esse predictuz.

Diuisio igitur vnoquoqz genere per potētiam ⁊ actum: dicēduz ē motum esse actuz potentis in potēti p̄ quod ī potētia. ꝙ autē vera dicimꝰ: patet et primo ꝙ motus ē actus entis in potentia. cum enī hedificabile in potētia hedificatur et ponitur actu hedificationis: tunc est motus qui dicitur hedificatio ⁊ eodez modo doctrinatio. curatio. āmbulatio ⁊ similia sunt actꝰ entis in potētia q̄ū enī res est in actu perfecto: tunc accidit ei moueri. non ḡ prius nec posterius ē motus: nisi quādo mobile in potētia ē sub actu. dico p̄ ꝙ in potētia. est ergo potentia et actu: sed motus non ē in eo in quātum ē ēs sed in quātum ē potētia statua. nec ē idem esse actu aliquid actu et aliud potentia: q̄ūi si esset idem simpliciter et scđm rationem: motus esset alicuius in quātuz ē in actu. nūc aūt non ē idem vt patet in cōtrarijs. idem ei subiectum quod ē actu sanū ē potētia infirmuz. siue hec sit humiditas siue sanguis. propter qđ si idem esset simpliciter ens et aliquid actu ⁊ aliquid in potētia idem esset sanum ⁊ infirmuz. nō sūt ḡ idē ens actu ⁊ ens potētia. cum non sit idem color ⁊ visibile. cum tū̄ color actu sit visibile potētia non tū̄ actus. motus ḡ est actus possibilis in quātuz possibile et nō in quātuz actu est. Tertio manifestuz ē ꝙ motus est actus quidā ⁊ ꝙ tunc et non prius nec posterius aliquid mouetur qđ non est actu illud enim qđ est possibile contigit aliquādo sub actu esse non hedificabile sub actu hedificatiōis aliquādo sub potentia tū̄ motꝰ autē qui est hedificatio non est quādo hedificabile est in potētia sed ē actus hedificabilis in quantū hedificabile aut'el hedificatio est ipsa domus iam facta aut ē actu hedificabil' non ē aūt domꝰ q̄z quādo domꝰ facta est non amplius ē hedificabilis nec hedificatio necesse est ḡ hedificationez qui ē motus hedificabilis esse quēdam et eadem rō est in alijs motibus. Qđ aūt bene dictum sit motum esse actuz amixtuz potētia patet tam ex his que alij dicūt de ipso ꝙ̄ ex hoc quod nō ē facile ipsuz diffinire. Nullus enim poterit ipsum ponere in alio genere ꝙ̄ in genere actus imperfecti alij quidem dicūt ipz esse alteritatez et inequalitatē et non ens q̄z quidem verū non ē q̄z nulluz istorum necesse est moueri nec p̄mutatio magis ē ex his vel in hoc ꝙ̄ ex oppositis vel in opposita causa aūt ponēdi motū in predicta ē q̄z videtur esse aliquid infinituz cum sit de nume-

ro principiorum illius ordinationis cuius principia sunt priuatiua et indeterminata quorum nullum est substātia nec aliqđ reliquorum predicamētorū. Ratio vero indeterminationis motus ē quia non pōt poni pura potētia nec purus actus ꝙ enim tm̄ in potētia est quantitatē non mouet ex necessitate nec ꝙ actu quātus ē motus etiam ratio predictam diffinitiōibus confirmat. Videtur enim esse quidam actus imperfectus imperfectus aūt idcirco est qr est actus. act9 alicuius possibilis propter quod difficile est sumere quid ē motus aut ei videtur poni in priuatiōem aut in potētiam aut in actum simplicem in quorum nullo per se poni pōt alia relinquit ipsum esse actum ad mixtū potētia cōtingit enim ipm̄ esse actu talem licet sic difficile hoc videre. Qđ autem motus sit in mobili patet ex hoc quod ē factus a motiuo immobili act9 enim motui nō est alterius subiecti nisi mobilis oportet ei amborum esse eundē actum motiuum enim ē quod est potens mouere mot9 aūt est ꝙ operatur motum et hoc ē actiuū mobilis quare vnus act9 est motui et mobilis quēadmodū eadem distātia est vnius ad duo et duorum ad vnum et similiter ascensus et descēsus licet non sit eadem ratio.

Capitulum .xiiij. qđ sic incipit: infinitum āt et cē. Premisso quot modis dicitur infinitum probāt quattuor ratiōibus ꝙ īpossibile est infinitum esse actu separatum.

Infinitum vno modo dicitur ꝙ imopossibile est pertrāsire eo ꝙ non sit natū ptransiri: qr caret dimēsiōe: vt punctum: quēadmodū vox dicitur inuisibilis qr non ē apta nata videri. alio modo dicit infinitū habēs imperfectā ptransitionem. aut ꝙ vix pertrāsitur. vt profunditas maris. Alio modo ꝙ natū est habere tn̄ non habet ptrāsitionem aut terminū. ad huc dicitur infinitum appositiōe vt maris cui semper potest fieri semp appositio aut albatione vt cōtinuū aut vtroqz modo. Separabile quidem esse ens aliqđ sensibile non ē possibile. si ei nec magnitudo ē ipsum infinitum nec multitudo sed substātia q̄dam et nō accidens indiuisibile erit. qr omne diuisibile aut magnitudo ē aut multitudo. Siāt diuisibile est nō erit infinitum: nisi primo modo. sicut vox est inuisibilis qm̄ non dicūt nec nos querim9 infinitum sed impertrāsibile natum tamen ptransiri. Preterea infinitū ē passio quāti propter qđ non conuenit per se esse aliquid infinitū nisi min9 et magnitudo per se possunt esse per se. Preterea infinitum ē accidēs non erit elemētum entium propter infinitatem sicut inuisibile nō est elemētum locale propter inuisibilitatem. Preterea īfinitum est substātia et nō dicitur de subiecto idem erit infinito esse et infinitum et quidditas ei9 est quidditas. Si ergo diuisibile sit quelibet pars eius accepta per se erit infinita sicut quelibet ps aeris ē aer et sic idem erit multa infinita qđ ē impossibile si aūt indiuisibile sic non erit infinitum quātum et oē quātum diuisibile si g̃ infinitum est aliqđ separatum erit accidēs nec erit principium entium sed illud cui accidit .s. aer aut aliquid aliud hec quidem inquisitio de infinito vel est.

Capitulum .xv. quod sic incipit: qđ autem in sensibilib9 et cē. Probat vna ratione demostratiua et quattuor vniuersalib9 ꝙ non ē possibile corp9 sensibile infinitum esse.

Qđ āt in sensibilib9 nō sit aliqđ infinitum: sic patet nullum determinatum ē infinitum: sed ratio corporis est esse determinatū superficieb9. ergo nec corp9 sensibile nec intellectuale nec mathematicū erit infinitum. numer9 et infinit9 non ē aliquis: cum qlibet numerus sit aliquid numerabile naturalr̄. hoc idem patet sic: impossibile ē corpus simplex aut cōpositum infinitum esse. cōpositū ei corpus infini-

um non est: si cōponētia sunt finita numero. q2 non pōt aliqḋ ipoꝝ esse infinitū. excederet enī in virtute alia cōponētia et corrūperet ea. nec pōt qḋlibet ipsoꝝ esse infinitū cum sint corporea: qḋlibet habet trinā dimēsionē. propter qḋ qḋlibet ipsorum si infinitū eēt infinite distaret ad coēm dimēsionem. nec simul cum eo posset esse aliud: cū multa cōponātur simul esse nō possunt. Nec possibile ē corpus siplex infinitū esse q2 hoc nō pōt esse corp9 diuersū a quattuor elemētis sic quidā dicūt ⁊ ex ipo generātur elemēta. tale ei corp9 non ē. q2 in ipo nō resoluerētur elemēta q2 vnūq̄dq3 dissoluit in aliud ex quo ē. siplicia vero corpora in aliū non resoluunt. nec possibile ē aliqḋ elementoꝝ esse ifinitū. non tm̄ ꝑpter hoc q2 infinitas repugnat corpori. veꝝ etiam ꝑpter hoc ꝙ si aliqḋ elemētoꝝ infinitū eēt corrūpet alia et resolueret in suā naturā. quemadmodū eraclit9 dicit oīa fieri ignē. et hec rō etiam eēt de natura de illo vno ꝙ naturales posuīt p̄ter elemēta. tale ei haberet aliquā cōtrarietatē ad elemēta. et si infinitū eēt: ꝑmutaret ea in se. oīe enī ꝑmutat ex contrario in cōtrariū vt ex calido in frigidū. Preterea corp9 sensibile ē aliqui ⁊ idē ē loco totius ⁊ ptis. puta terre ⁊ vni9 glebe. si ḡ eēt infinitū corp9 eiusdē rōis in toto ⁊ in ptib9 aut imobile eēt oīo aut semper moueret. qḋ ipossibile. cum nō sit maior rō quietis vl' motus in vna pte q̄ in alia. puta sursū q̄ deorsū. Si ḡ in vna pte moueretur ipm aīal aliqua ei9 ps alicubi mouetur ⁊ nunq̄ q̄escet. si ḡ in vna pte quiescat vbiq3 ⁊ sēper quiescet ⁊ nūq̄ mouebit. Si āt corp9 infinitū sit dissimiliū ptium: tunc loca oportet esse dissimilia esse multa ipossibilis accidit primū ē q2 ex ipis non erit aliqḋ totū nisi per cōtactū cum nō sit corpus organicū dictū cum tales ptes nō possūt esse finite numero: si ex ipis cōstat infinitū oporteret aliq̄m ipoꝝ ifinitā esse a qua corrūperent alie. necesse ē ḡ eas esse infinitas numero. ḡ ⁊ loca simpliciora ifinita erūt. ꝙ si ipossibile ē: necesse ē tam loca q̄ corpora esse infinita. Preterea ipossibile ē corp9 esse ifinitū: si cuilib3 corpori debet locus. oē ei corp9 sensibile aut grauitatē hēt p quā fertur ad mediū: aut leuitatē p quam fertur sursū. s3 infinito nō cōuenit assignari mediū ⁊ extrema: ḡ non ē corp9 sensibile ifinitū. Preterea oē sensibile corp9 in loco ē. loci āt sex sunt spēs. s. sursū. deorsū. dextrum. sinistrū. ante et retro. qḋ ipossibile ē in infinito corpore esse. Uniuersalr̄ ḡ si ipossibile ē locum ifinitū esse. ⁊ corp9 ifinitū ē ipossibile. cum oē corp9 sit alicubi. s. aut sursū aut deorsū aut in aliqua d'iaꝝ loci quoꝝ vniuscuiusq3 ē aliquis termin9. Infinitū āt nō ē idem tm̄ q̄ vna q̄dā natura i magnitudie motu ⁊ tpe: s3 ꝑ prius ⁊ posterius nam motus hēt infinitatē ꝑpter magnitudinē qua mouet tpus ꝑpter motū.

Capitulum. xvj. qḋ sic incipit: puntat āt et ē. recapitulat q̄ sūt dicta. v. phisicoꝝ. s. ꝙ aliquid mutat ꝑ accidēs aliquid ꝑ ptē. aliquid p se. similr̄ ꝙ mouēs eisdē modis diuidit ⁊ ꝙ in oī motu ē dare ꝑmū mouēs mobile tp9 in quo termin9 a quo ⁊ in quē. ⁊ ꝙ gnāō ⁊ corruptio nō ē mot9 s3 mutatio coꝝ q̄ mutant.

Liqḋ mutat ꝑ accidēs vt musicū ābulare. aliquid ē scḋ3 ptē: eo ꝙ nō siplicīter totū: sed aliquid rei ꝑmutat. sic sanat aīal: qn̄ occulus sanat solus aliquid vero p se mutatur: qn̄ aliquod totū ꝑmū mutat. et hoc ē per se. In omni āt motu quinq3 sunt: v3 primū mouēs illud qḋ mouet. tpus in quo. termin9 ex quo et i quē est aliqua forma vl' passio vel loci in quē mobilia q̄ mota sunt mouent. q̄lis terminus est scia ⁊ caliditas. nō ꝙ caliditas mot9 sit: s3 calefactio mot9 ē ad caliditatē. Per mutatio āt q̄ est p se non existit in omnib9: s3 in cōtrarijs ⁊ in medijs. ⁊ in contradictione: hoc patet ex inductiōe. cuiuslibet mutatiōis ꝑmutatur aut de subiecto in subiectū tanq̄ ex ente in ens: aut ex non subiecto in nō subiectū: tanq̄ ex nō ente in nō ens. aut

ex non subiecto in subiectū:tanq̄ ens ex nō ente in ens.aut ex subiecto in nō subiectuz tanq̄ ex ente in nō ens. voco ei subiectuz aliquid afirmatiuū: vt ens z albuz.non subiectuz voco aliquid negatiuū: vt non ens z non albuz. Et qm̄ ex nō subiecto in nō sbm tanq̄ ex nō ēte in nō ēs.z ex nō albo in nō albuz nulla ē pmutatio.cuz non sit opposita nec vt cōtraria: nec vt cōtradictoria reliquit tres esse pmutatiōes. s.ex nō subiecto in subiectum Mutatio ḡ que ē ex non subiecto in subiectū tanq̄ ex non ēte in ens qz opposita sunt scōm contradictiōem:generatio ē.ita ꝙ simpliciter est gn̄o que ē inter non ens z ens simpliciter. scōm quid ē gn̄o q̄ est inter non ens z ens simplr̄. scōm qd est gn̄o que est inter non ens z ens ꝟ qd vt gn̄o accidētium. hec autez permutatio q̄ est generatio non ē motus.quod sic patet. non ens ei dicit̄ multipliciter tamen nec illud non ens qd est falsuz consistēs in compositiōe vel diuisione nec illud qd est ens in potētia oppositū enti in actu vt non albū aut non bonuz potest moueri nisi scōm accidens qnēadmodū dicim9 non album moueri qz mouetur hō qui est non album.simpliciter aūt impossibile est non ens moueri cum ḡ generatio sit mutatio ex nō ente qz non ē generatuz.Et veruz ē dicere de generato simpliciter qd fuit non ens:impossibile ē generatiōem esse motuz.et eadem ratione non est quies. Preterea om̄e qd mouetur est in loco:non ens āt quod generat̄ non est in loco qz esset alicubi eo ꝙ generatur non mouetur et iō gn̄o non ē motus. Simil̄r corruptio q̄ est ex subiecto in non subiectum et ex ente in nō ens mot9 non ē qz motui contrariat̄ aut motus aut quies: generatio āt que contraria ē corruptioni nec est motus nec qes ergo et c̄.

Capitulum.xviij.quod sic incipit:qm̄ āūt omnis permutatio et c̄. De clarāt ꝙ motus tres sunt spēs.s.quale quātum et locum.qz nec in substantia nec in da aliquid nec in actione z passione pōt esse motus

Uoniam āt oīs mutatio est inter opposita:oppositiōes aūt tres sunt:ideo tres mutatiōes sunt quaz due sunt generatio z corruptio q̄ sunt inter opposita secūdum contradictiōem sicut est non ens z ens nō sunt mot9:necesse est eam solam mutationē esse motuz q̄ ex subiecto in subiectū. non tamen sipliciter sed nō substātia hec sunt ad inuicez contraria:vt media z extrema. comphendēdo sub contrario priuatiōem.nam priuatio ē contrariuz aliqd forme z loquimur de ipa per afirmatiuā dictionem.sicut priuatuz veste dicim9 nudum.z priuatū dente edētuluz.et priuatum albedine dici9 nigruz. Si ergo predicamēta diuisa sunt p substātiaz quātitatem q̄litatem vbi agere pati ad aliquid:cum in trib9 possit esse mutatio per se de subiecto in subiectum cōtrariuz:necesse est tres esse spēs motus. s.qualis quāti z loci. Secūdū ei substātiaz non ē motus:qz ipi non ē aliquid contrariuz. Nec ad aliquid qz cōuenit aliquid de nouo referri ad aliud:ipso nichil mutato:sed altero tātum. et sic per accidēs ē motus in ad aliquid. Nec ē motus in actione z passiōe. qz motus non ē mot9 nec gn̄is gn̄o.quod sic patet dupl̄r posset hoc cōtingere vno modo ꝙ mot9 eēt subiectū mot9 z alio modo ꝙ eēt termin9 ei9. subiectuz esse nō pōt.vt ꝙ ipse motus calefiat aut īfrigidet̄.qz eēt aliquid permanēs.mot9 āt non ē permanētuz. Nec pōt esse mot9 termin9 motus.primo quidez quia cum oīs motus sit ex alio in aliud:si motus terminat̄ ad motū et iste qui est terminus ei9 terminetur ad aliuz motū et iste ad aliū z sic in īfinituz:non cōtingeret motuz aliqū quiescere qd ē falsuz. Preterea si motus terminat̄ ad motum:nō terminat̄ ad quēcūqz sed ad oppositū motū:cum sit inter opposita.sicut motus sanitatis in egritudinē.ḡ quando aliquis sanatur egrotatur qz terminus motus sanatiōis erit egrotatio.qd est impossibile. Preterea si mot9

terminatur ad motū: et generatio ad generatiōem: necesse ē priorē existere si posterior est sicut necesse ē mutatiōem preexistere: si terminꝰ ē. vt si simplex gñō aliqñ sit vt terminus ꝛ ipsa gñō que fit aliquādo fiebat vt terminꝰ ꝛ nondū erat quādo fiebat et similr̄ ista gñō que prior fiebat: ē terminꝰ generatiōis alicuius ꝑcedentis et nondū est et similiter illa q̄ fiebat. et sic in infinitū. et qm̄ in infinitis non est primū: nō erit prima generatio nec primus motus ꝛ per cōsequēs non erit secūda nec tertia. nec aliqđ consequēter se habēs. et sic non ē possibile aliquid fieri nec moueri. Preterea eidē motui contrariatur motus et quies ꝛ generationi corruptio. si ergo terminus generationis ē corruptio: illud qđ fit per generatiōē: quādo fit tēdit ad corruptiōem. quia quod fit qñ fit tunc corrūpitur sed etiam quādo fit qđ est impossibile. qr quod fit per generationem quādo fit nondū est. quod autem corrumpitur qñ corrūpit̄ tunc est. et sic idem esset et non esset. Preterea ei qđ fit quando fit et quando factū est oportet sub esse materiā. sicut corpus alterabile subē alterationi ꝛ alterato esse. Si ergo motus mouet̄ oportet ipsū sub esse motioni et motui qui ē eius terminꝰ. ita ꝙ quādo aliquod motū est in termino ad quē tunc mouebit̄ cum motus sit eiꝰ terminus. hoc autē impossibile ē. et ideo motus non est motus. nec disciplinatiōis disciplina. nec generatiōis generatio. Qm̄ autem nec substātie nec eius qđ ad aliquid nec facere motus est: relinquitur ipsū qualitatis esse quātitatis et vbi. accipiendo qualitatem non prout est differētia substātialis sed prout est passio vel passibilis qualitas.

Capitulum. xviij. quod sic incipit: mobile autem et c̄. Declarat quot modis dicitur mobile ꝛ quasdam intentiones positas primo phisicoꝝ atqꝫ habitudines ipsarum: videlicet simul tangi intermediū consequēter ꝛ habitū et continuum

Immobile dicitur vno modo quod impossibile est simpliciter moueri. secūdo modo ꝙ vix mouetur in multo tempore tarde incipiens moueri. tertio modo qđ est aptum natū quidē moueri non potest tamen qñ et vbi natū est ꝛ hoc solū inter immobilia dico quiescere. quies ei est priuatio motus in subiecto nato moueri. Simul ꝑ locum sunt: que in vno loco primo sunt. Seorsū aūt que sunt in alio loco. Tangūt autē se quoꝝ vltima sunt simul. Intermediū ē illud in quo natū est prius peruenire quod mutatur continue scđm naturalē motū ꝙ in vltimū. Contrariū autem scđm locum ē quod ꝑ rationem plurimū distat. Consequēter ē qđ est mediate post aliud. siue secundum potentiā seue scđm formam. ꝛ nichil eiusdem generis mediū est inter ea. vt domus consequēter est domo: cui non ē domus alia intermedia aliquid aūt alterius generis intermediū esse potest. est autem illud quod cōsequēter posterius ei cui cōsequēter. vt duo vni. ꝛ secūda luna noue ꝛ nō econuerso. Habitū aūt est ꝙ cōsequēter existēs tangit illud cui consequēter existit. Qm̄ aūt oīs mutatio ē in oppositis quoꝝ alia sunt cōtraria. alia cōtradictoria. Contradictiōis aūt nō ē mediū. palā aūt ꝙ mediū ē in cōtrariꝭ. Cōtinuū aūt ē cuius vna ps alteri habita ē et eaꝝ ē terminus. ꝛ iō cōtinuū ē in his ex quibꝰ ē natū fieri vnū ꝑ tactū. Manifestū ꝙ īter dicta primū ē illud qđ cōsequēter. qđ. ei tangit cōsequēter se hēt ꝛ nō ecōuerso. In quibꝰ aūt non ē tactus: nō ē in eis cōnaccētia nec cōtinuitas. et iō punctus nō ē idē cū vnitate qr pūcto pōt inesse actus: vnitatibꝰ aūt nō: sꝫ solum cōsequēter se hēt. ꝛ punctoꝝ pōt esse aliquid mediū: vnitatibus autem non.

De substātia quidē ꝛ theoria et c̄. libri. xij. capitulū ꝑmū ꝑmisso qđ primi phi ē cōsiderare de substantia et ipsa sbā diuisa ī tres ꝓbat ꝙ in oī sbā sēsibili ē materia

E substantia quidez theoria ẽ idest consideratio. qꝛ querũtur cause et principia substãtiarum. siue ens eni sit quoddã totum. substantia est prima ps eius. siue sit analoguz in quo vnuz se cõsequẽter ad aliquod primuz: in ipo est substãtia. deinde qualitas aut quãtitas prima sola substãtia ẽ ens simplr: alia vero nõ sunt simpliciter entia sed q̃litates. dispositiões. motus entis simplr. s. substãtie. Quãuis nec sint simpliciter entia tñ dicũtur esse. qꝛ etiam negatiões esse dicũtur. dicimus ei est non albuz est non rectuz. Preterea nulluz alioꝝ est sepabile preter substãtiam et ideo sola ẽ ens simpliciter. testãtur ãt antiqui. qꝛ eius quesierũt principia elemẽta et causas. quorum quidam vniuersalia magis dicũt esse substantias. nam genera q̃ scdm ipsos sunt principia et substãtia entiuz vniuersalia sũt ꝛ hec magis possũt esse pricipia. ppter qd logice inquirere propter quasdaz ppositiones antiquiores aut pticularia: vt ignem et terrã substãtias entiuz esse dixerũt et non corpꝰ comune. Substãtie vero tres sunt vna quidem sensibilis sempiterna. cuius elemẽta necesse ẽ inquirere. siue vnum siue multa sint. alia sensibilis corruptibilis quã omnes cõfitẽtur ut planta et alia. tertia vero imobilis quã qui sepabiles esse dicẽtes in duo diuidũt i spẽs et mathematica. Alij vero in vnam naturaz ponũt hec duo sensibiles quidẽ substãtie naturales sunt cũ inciudãt motuz. immobilis ãt est alterius cõsiderationis si nulluz pricipiuz comune ẽ ipsi ꝛ sensibilibus. Sensibilis ãt substãtia mutabilis est. Si igitur mutatio ẽ ex oppositis ꝛ medijs dico nõ olbus sed contrarijs: necesse ẽ subesse aliquid mutabile contrarijs; cum cõtraria non sic mutãtur adinuicez: qꝫ alterum ipsoꝝ sit subiectũ trãsmutationis. subiectuz eni manet intransmutatiõe contrariũ vero non manet. igitur aliquod eius tertiuz pter contraria intrãsmutabile. s. materia. Si ãt trãsmutatiões sunt quattuor vz generatio ꝛ corruptio scdm substãtiam augmẽtum ꝛ diminutio scd quantitatez alteratio scdm qualitatez et latio scd locuz. quaꝝ vnaqueqꝫ est in contrarietates: necesse est materiam potẽtez ambo cõtraria esse subiectuz transmutatiõis. Preterea duplex est ens. s. actu et potẽtia trãsmutaẽ aũt omne qd trãsmutatur ex ente in potẽtia puta ex albo in potẽtia in albuz in actu. ꝛ sic de alijs. quare nõ contigit soluz fieri aliquid ex non ente p accidẽs: sed etiam per se: omnia eni fiunt ex ente in potẽtia quod tamen non ẽ actu. et sic semp omnia fiunt ex non ente actu ente tñ potẽtia hoc proprie tamen est materia. hoc aũt est in potẽtia illud qd anaxa. vocauit vnum in quo omnia simul esse dixit. Melius tñ dicimus in potentia. hoc etiam ẽ mixtura empedoclis. anaximedri. et democriti. tamen qꝛ hi omnes aiunt hec omnia vnum esse actu qdãmodo. nos aũt dicimus ipsuz esse omnia potẽtia et non actu. tangũt enim materiã sicut ꝛ nos. Quecũqꝫ autem trãsmutantur habent materiaz tñ alia ẽ sempiternoꝝ q̃ non sũt generabilia sed mobilia latione. quorum materia nõ est subiectum generatiõis sꝫ in potẽtia ad motuz localẽ. Dubitaẽ ãt ex quali non ente est gñio. quia nõ ens tripliciter dicitur primũ qd non põt esse. scdm priuatio. tertio ens in potẽtia et ex hoc est generatio. non tñ ex quocũqꝫ fit quodcunqꝫ: sed altero ente in potẽtia: fit alteruz ens in actu et qꝛ multe potẽtie sunt in materia: ideo multa ꝛ non vnuz tantũ facta sunt ex ipa cuz ei intellectus distiguẽs entia sit vnus: si in materia eẽt tantum vna potentia: tantuz vnum esset factum actu et non multa.

Capitulum. ij. quod sic incipit: tres vero sunt cause et c̃. Ostendit qꝫ forma ẽ pars substantie sensibilis nõ tñ forma fit: sꝫ cõpositum et hoc fit tam in arte q̃ in natura ex pricipio vniuoco. forma etiaz ẽ ad modum hitus. qꝫ in quibusdã

non est separabilis a substātia composita nec ē prior ipa lz causa efficiēs prior sit.

Res aūt sunt cause z tria prīcipia substātie sensibilis. duo quidez forma z priuatio. tertiū vero materia. nō fit aūt p se nec forma nec materia prima. qz omne qd fit fit ab aliquo mouēte et ex aliquo possibili. qd ē materia. z in qd. quod ē forma. si igitur materia z forma per se fierēt essent cōposita ex eo ex quo. et ex eo qd fit eodem modo materia hec z hec forma p se fieri possent z essent cōposita ex materia z forma z sic in infinitū et qz necesse ē statū esse in aliquo qd fit p se: id solū cōpositum vt es rotundū per se fit z non materia nec forma. Quelibet etiaz substātia fit ex vniuoco prīcipio. quicquid eī fit a natura aut arte aut fortuna aut casu fit. ars aūt ē prīcipium extra. natura prīcipiū intra. cū vtrūqz hēt aliquid simile producto. homo nāqz hominez sibi similez generat. fortuna z casus reducūtur ad naturā z ad artē tanq̄ priuationes ipaz. Substāne vero tres sunt vz materia q̄ ē substātia in appere. qz solus apparet substātia esse artificialiū. q̄cumqz eī existūt per tactū ptiuz vt artificialia. z vt non cōnascentia vt naturalia tota substātia eoz ē materia z forma substātia a q̄ ē natura et quidditas rei in quātū ē quidā hītus informās materiā. Tertia vero substātia singularis ex materia z forma vt socrates calias. In quibusdā igitur vt in artificialib9 nō ē forma sepata a substātia cōposita. vt nō ē forma dom9 pter domū q̄ ē i materia taliū etiam formaz non ē per se gnō nec corruptio: lz mediāte cōposito. Si qua alia forma ē sepata a cōposito: hoc ē in eis q̄ sunt naturalia. pter qd plato non male dixit qz si ydee sunt pter res sensibiles: sunt q̄dam forme naturales alie a formis q̄ sunt in materia. q̄les sunt ignis caro capud. q̄ oēs sunt forme in materia q̄ ē ps substāne vltimo diete vel cōposite. Mouētes igitur cause pexistūt ante cōpositū cuius sūt cause. forma aūt q̄ ē causa essendi simul coexistit substātie cōposite. qñ eī sanatur hō: tunc nō prius ē sanitas. z forma eree sphere simul ē cum ipa. Si aūt aliqua forma manet p9 corruptionez substātie cōposite sep. Scrutādū ē in seqntib9. in quibusdā eī nichil phibet formaz remanere p9 corruptionē cōpositi: vt aīam. nō oēz: sed intellectualē. oēm eī forma remanere p9 cōpositū forsā ipossibile ē. palaz itaqz q non oportet ydeas esse pter genōez entiū. qz ad hoc sufficit natura et ars. hō eī singularis generat aliquē holez. et ars medicinalis ē rō faciēdi sanitatē. substātie aūt composite cause z pncipia aliquo modo sūt diuīsa diuīsoz. lz sint eadē oīuz in vniuersali z s pportiōez ut ista dicet.

Capitulum. iij. quod sic incipit: dubitabit aūt aliquis ec̄. Inuestigat vtrū substātie z alioz predicamētoz sint eadem prīcipia z elemēta. ōndēs q pportionalr sunt eadez. s. materia forma z priuatio. potentia z actus: realiter aūt sūt diuersoz diuersa.

Dubitabit aūt aliquis vtrū sint diuīsa aut eadē prīcipia sbaz z eoz q̄ ad aliquid z cuiuslibet pdicamētoz: Inconueniēs eī ē q oīuz sint eadē prīcipia. qz nō ē possibile sbaz z qd ad aliquid ex eisdē esse prīcipijs z elemēns. Nā elemētuz prius ē his quoz ē elemētū. nichil aūt ē cōe sbe z alijs pdicamētis qd sit prius eis. nec sba ē elemētuz eoz q̄ ad aliquid nec ecōuso qz diuīsoz diuīsa sunt elemēta. Preterea si omniuz pdicamentoz eēnt eadez elemēta haberēt idem esse cum pdicamētis vel cum aliquo ipoz qz extra predicamēta nichil ē. hoc aūt est impossibile. qz nullum elemētorum potest esse idez cum cōposito ex elemēns. vt. b. aut. a. non est idem q ba. nec etiaz vnum autens q̄ sunt intellectualia possunt esse elemēta communia omniu-

bus predicamētis. nullum enim elementum est illud cuius est elementum. Si ergo vnum aut ens essent elemēta entium nullum ipsorum esset substantia nec ad aliquid. quod falsum ē igitur non sunt eadem elemēta omnium. Ad hoc dicēdum ꝙ aliquo modo sunt eadem elemēta oīum aliquo modo nō. nam sensibiliū corporum elemēta sūt forma priuatio ⁊ materia. q̄ scd̄m se primo est potētia vtriusq; dictorum. substātia vero sensibilis ex his tanq̄ ex principiis. tamen necesse ē illud qd factum ē esse alterum ab elementis ex quibus factum ē. et quorūdam eadem esse elemēta ⁊ principia: aliorum vero alia

Dicere aūt esse eadem elemēta omnium realiter non ē verum. nam ꝓportionabiliter eadem esse possunt. vt si dicat ꝙ omnium sunt tria principia. s. materia forma ⁊ priuatio. Sed vnumquodq; istorum diuersum ē in vnoquoq; genere entia. vt in colore album est forma. nigrum vero priuatio. superficies vero materia. In alio aūt ente vt in die ⁊ nocte lumen ē forma. tenebra priuatio. aer materia. Quī aūt non solum cause intrinsece sed etiā extrinsece q̄lia sunt mouētes que rē de sūt: manifestum qd differt principium ⁊ elemētum. causa eni communia ambobus p̄dicta et diuiditur in principium qd proprie cōuenit cause mouenti vel facienti sistere ⁊ quiescere. et in elemētum qd proprie conuenit materie et priuationi. Elemēta igitur entium scd̄m analogiam sunt principia dicta videlicet. materia forma et priuatio. Cause vero ⁊ principia sunt quattuor. vz tria predicta ⁊ mouens. aliud tamen mouens ē alterius effectus. vt sani cuius forma est sanitas priuatio infirmitas corpus materia. causa mouēs medicatiua. domus vero cuius forma ē ordinatio taliter materia. priuatio inordinatio. causa mouēs effectiua. ⁊ sic alterum ē principium mouēs. Quī vero in phisicis principium mouēs ē simile moto vt hō generās similis est homini genito. et in his que sunt absolute spēs in mēte artificis similis ē artificiato vel contraria ei. q̄ scīa eadē ē cōtrariorum. quodāmodo tres erūt cause quodāmodo quattuor. Quattuor quidem si mouēs dicatur alia causa a forma moti. cui ē eadem spē. tres vero si mouēs et forma moti sit eadem. nam sanitas in corpore ⁊ medicinalia in mēte aliqualiter sunt idē. similiter forma domus ⁊ edificatoria. et eodem modo generās ⁊ genitus. Ad hunc preter causas mouētes ꝓpinquas q̄ diuersificantur. respectu diuersorum effectuum. ē vnum principium mouēs omnia. Quī autem entium hec sunt separabilia ab aliis vt substātie quedam vero iseparabilia vt accidentia: separatabilia autem tanq̄ per se entia principia sunt eorum q̄ per se esse non possunt. adcirco substātie principia sunt accidētium. q̄ sine substātiis accidētia esse non possunt. hec aūt substātie sicut sunt cause mouētes sic ꝙ forte principiū mouēs in eis est corpus aut anima aut intellectus aut appetitus aut obiectū. Alio etiam modo ꝓporcionaliter sunt pricipia omnium vz actus ⁊ potētia. tū hec sunt diuersa in diuersis. In quibusdam ēi vt in generabilibus idem quandoq; est in actu quādoq; in potentia. ut vinum aut hō. tū est diuersa potentia eorum et actus diuersus. Reducūtur autem actus et potentia in dictas causas: vz formam ⁊ priuatiōem ⁊ materiam. actus ei ē forma siue sit separabilis tanq̄ ps altera cōpositi: siue sit totius. priuatio etiam reducit ad formam quantum ad actum quem priuat. sicut tenebra ē priuatio actus lucis ⁊ infirmitas ē priuatio actus sanitatis. potentia autem reducitur ad materiam. hec enim ē in potentia ad fieri sub forma et priuatiōe. Differūt aūt in diuersis actu ⁊ potentia illa autem sunt altera quorum non est eadem materia siue potentia. nec eadem forma siue actus. quēadmodum causa ē. vt hoīs propria materia aqua ignis aut terra et propria forma tanq̄ propria actus. Si autem aliqua est causa extrinsica generabilium puta sol vel obliquus circulus: hec nō ē materia vel priuatio sed mouēs causa. preter hoc videre oportet ꝙ vel acci-

piendo actum ⁊ potētia aliquo modo sunt eadem principia. aliquo modo non. Illa enim que sunt naturalia realiter abstracta: sunt principia sed principium est homo in communi: sed non hominis vniuersaliter separati a sensibilibus. huius enim hominis ē principium hic hō. vt policletus. archilis. et tui pater tuus. Quāuis autem principia substantiarum aliquo modo sint principia omnium: tamen aliorum alie cause ⁊ elemēta. vt colorum sonorum substātiarum et quātitatis. nisi proporcionabiliter reducātur ad idemptitatē. eorum etiam que sunt in eadem specie: principia sunt eadem specie. et diuersa numero vt singularium. alia enim est tua materia licet hec principia alia spē. Palam igitur q̄ sunt principia substātiarum ⁊ aliorum predicamētorum. et vtrum eadem aut diuersa. diuersa enim sunt scdm rem: et eadem proportione. s. materia forma ⁊ priuatio. Et q̄ substātiarum principia aliquo modo sunt principia aliorum quia alia destruuntur destructis substāntijs. et q̄ actus prior ē potentia si tamen aliqua priora sunt potentia ⁊ actu. hec erunt prima cōtraria. s. forma et priuatio et materia que est potētia ambo hec.

Capitulū. iiij. quod sic incipit: quoniam autem tres erant substantie et c̄. probat q̄ necesse ē esse substātiam aliquā sempiternam immobilem semper agentem in qua non est materia.

Quoniam āt tres erant substātie due vero phice. q2 mobiles. tertia vero immobilis de qua nūc ē dicēdum: necesse est aliquam substātiam esse sēpiternam imobilem. quod sic patet. substātie enim prima entia sunt. et iō si omnes substantie essent corruptibiles: omnia entia essent corruptibilia. qđ est impossibile. motus enim sempiternus ē: nec totaliter pōt fieri aut corrūpi. similr tps. prius enim ⁊ posterius esse non possunt nisi sit tps ⁊ motus qui motus ita cōtinuus ē sicut tps q2 aut tēpus est idem motui aut passio eius. Motus āt non ē omnis cōtinuus: sed tm̄ ꝑ locum. ⁊ nō oīs est huiusmodi: sed tm̄ circularis. At vero si primum ens sempiternū ē motiuum aut effectiuum in potētia: non āt operās aliquid actu: non erit necessario motus ꝑpetuus. q2 cōtingit hn̄s potentiā actiuam non agere actu facere ḡ substātias sempiternas habentes principium potēs transmutare q̄les quidem faciunt ydeas: nichil prodest ad essentium. nec sufficiens ē substātia sempiterna altera a spēbus solum q2 sempiterna: nisi sit actu efficiēs. nam si nō egerit: non erit motus. Nec sufficit dicere ipsam potentem et nō agētem. q2 sic nō erit motus eternus. contigit ei illud nō esse qđ est potentia tm̄. oportet ḡ ipsam esse tale ꝑncipium cuius sba sit actus ⁊ nō potētia. Amplius tales sbas oportet esse sine materia: cū sint sēpiterne. ac ꝑ hoc actus purus. Dubitat āt circa dicta ⁊ videtur q̄ potētia prior sit actu ⁊ prius cōueniat sbis sēpiternis. nam oē agens ē potēs agere: non tm̄ oē potens agere agit. q̄re videt esse prius q̄ actus: Cōtra si potentia simplr precedit actū in oī ente: contigit nullum ens esse. possibile ei esse cōtigit non esse ⁊ de se nō dū ē. ⁊ in hoc īpossibile incidūt ꝑmi phi q̄ oia generāt ex pura ꝑuatiōe. ⁊ similr phici dicētes q̄ oēs res erāt in quodā possibili. ea ei que ī potētia sunt non possunt moueri ad actum essendi: nisi fuerit actu aliqua causa. quemadmodum materia artificialium se ipsam non mouet: sed mouetur ab arte actu ente. nec materia naturalium. nec menstrua et terra non se ipsam mouet sed mouetur a virtute feminatiua et generatiua. Propter hoc igitur q̄ oportet aliquid esse actu existens quidā vt leucippus ⁊ plato dicunt motum semper esse ab aliqua causa semp in actu. tm̄ quare hec causa semp equalr moueat nō dicunt. qđ tm̄ oportet determinare. cū nichil moueat cōtingēter motu sēpiterno. sed oportet ad hūc motū sēp aliquid existere tāq̄ causa

determinata. quia ꝯmodũ in natura est causa determinata eoꝝ q̄ viuunt. vel intellectus vel aliquid simile. nō dicunt enim q̄lis sit prior inter huiusmodi causas. qḋ tñ mł tuz dēct. nec oīs causa apta vt sit prima. plato ei nō pōt dicere esse primā causaz id qḋ existimat aliquādo pricipiũ motus: qḋ asserit esse ens seipsuz mouēs. hec ei simul facta ē cum celo. aut etiaz est posterius ente sempiterno. potētiaz igitur existimare priorem actu in re eā cōpetit vnum: veruz ē simpliciter aūt est posterior. vt dictuz ē in no no. et ꝙ actus prius ē simpliciter q̄ȝ potentia: testaꝛ anaxagoras intellectꝰ ei est actus qui ꝑ ipsum prior ē. et empe. amicitiaz et litem q̄ sunt cause in actu. priores dicit et leucippus aliquid actuale semp mouens prius naturalr̄ semp dixit. Non igr̄ fuit chaos aut nox. i. priuatio īfinito tp̄e ṗor gn̄oe: si actus ē prior potētia sed potiꝰ semp fuit gn̄o eadez piodo: oportet aliquid agens semp manere eodez modo sic igr̄ ꝑ se ꝛ aliter agit ꝑ se quidē vniformiter. alr̄ āt ꝑ aliud qḋ ē aut primū agēs vniformiter aut qḋdaz aliud non pōt aliud esse nisi primuz. dignuz ē ei primū esse causaz secūdi q̄ȝ alterum. primuz ei ogens causa ē continue generanōis ꝛ ipsiꝰ sēper. alteruz ei agēs qḋ hēt se aliter. ꝛ alr̄ causa ē sic corruptionis q̄ corruptio gn̄oi succedit ꝛ ecōuerso. ꝛ sic ē causa alternatibꝰ in entibꝰ hoꝝ igitur sūptoꝝ simul vz sēpiternitatis ꝛ alteritatis sui c eiꝰ qḋ ē sēp ꝛ alr̄: āb o agētia ṗdicta sunt causa. ꝛ q̄ sic se hūt motus dictoꝝ agētiuz. non oportet alia q̄rere principia ṗter ipsa ṗncipia ydeas nō oportet dici q̄ si entia nō fuūt ex nocte. idest ex ṗuatione: erit ens ex nō ente q̄ aliquid est semp motū incessabilr̄ vt celum et hoc non soluz rōe sed etiam opere cōnum moiꝰ ipuio: est manifestū. et ideo ipsuz primuz ē celum sempiternū. sēpiternū igitur ē mouēs ipsuz. cum ei sempiternum sit aliquid qḋ motuz mouet tanq̄ȝ mediuz inter mouēs ꝛ motuz: necesse est aliquid esse qḋ non motuz mouet: esse sempiternuz. quod est substātia et ens actu.

Capitulum. v. quod sic incipit: mouet autem sicut appetibile et c. Determinat de quibusdaz perfectionibꝰ. substātie sempiterne et prime que est purus actus. quarum prima est ꝙ mouet vt finis. secunda ꝙ est intelligibilis ꝑ se tertia ꝙ est optimum ens. quarta ꝙ mouēdo celuz mouet omnia sive alia.

Substātia prima autem sempiterna existēs actus purus mouet alia sicut finis cum moueat sicut appetibile et intelligibile mouent non mota. quod proprie conuenit fini. Appetibile autez et intelligibile in prima substātia idez sunt licet enim concupiscibile sit bonum apparēs et aliquando non existens: voluptabile tamen ip̄m primuz est bonuz existēs apparēs itaqz principium appetendi ipsum est intelligētia qua intelligimus ip̄m esse bonum existens. et sic qḋ est intelligibile in eo: est appetibile a nobis et intelligibile. et per se ip̄m intelligitur id qḋ intellectu appenī Intelligibile āt de natura sua ē de numero entiū q̄ sūt positiua. substātia ṗma itelligibilis ē de se ita ꝙ idez ē simplex in ea esse actuale ꝛ intellectuale. ꝛ nō solū ita sūt idē i ea ꝓpter hoc qḋ ē vna s; ꝓpter hoc ꝙ ē siplex. nō ei ē idē vnuz ꝛ siplex. q̄ vnum significat metrū siue mēsurā aliciꝰ generis. qḋ pōt repiri in nō simplici. simplex āt ē hn̄s ip̄m. i. ip̄m vnū siue vnitatē q̄lr̄. i. modo siplici. i. indiuisibili. Illud etiā qḋ ꝓpter se ip̄m est eligibile in eadē ordinatione est cum eo quod proter se est intelligibile proportionabile eniz in primo intelligibili et semper optimo. nec mirū si prima substātia monet vt finis. q̄ in imobilibꝰ repiri finē ōndit diuisio finis ē ei finis aliciꝰ id qḋ acquiritur per actiōem ꝛ talis non est imobilis. et ē finis quod hēt ratiōnē optimi prop-

ter se elligibilis. et hoc ē finis. quod idẽ ē ꝙ substātia prima. Mouet aūt hec substātia vt amatum mouet amātē mediāte autem illo qđ mouet obiectū amatum: mouet alia ꝛ illud quo mediāte mouet aliud: cōtīgit aliter se hr̄e. qꝛ mouetur localiter ꝓpter quod latio ē primus latio ꝛ primus motus ꝑ quem mouetur primū mobile. hoc ē aliter ꝛ aliter se habet scđm locum. licet nō scđm substātiam qꝛ est incorruptibile. Ipsum aūt mouens ē ac ꝰs purus immobile ē. nec cōtingit hoc aliter se hr̄e. Si enī esset mobile: moueretur latione: qꝛ hec est prima lationū maxime circularis. hoc aūt non mouetur sed mouet aliud. Et qm̄ prima substātia immobilis ē: ex necessitate est ens. Ex necessitate dico incōmutabilitatis. et sic ē principium entiū. qđdam enim est necessarium ꝑ violentiam agentis: quoddā sub conditione. primum aūt est ens necessariū simplr̄ nō contīgēs aliter se hr̄e ex tali itaqꝫ pricipio depēdet celū ꝛ natura

Capitulū. vj. quod sic incipit: deductio autem qualis et c̄. Adiungit quasdam perfectiōes primi principij quarum prima ē ꝙ habet delectatiōem in se ipso. secundo ꝙ ē vita per essentiam. tertio ꝙ simplex. quarto ꝙ impassibile.

Ex dictis sequitur nobis optima deductio in paruo tēpore de perfectione prime substātie. ipsa enī semper est in actu ꝑfectissimo. quod impossibile est esse ī nobis. huius aūt actus delectatio ē. vnde vigilia sensus in actu ꝛ intelligētia sunt quoddam delectabilissimū ꝓpter esse in actu vel qꝛ sunt actus. species vero ꝛ memoria tanq̄ imꝑfecta sunt ad predictos actus. intelligētia aūt idest actus intelligēdi qui scđm se est illius qđ scđm se est intelligibile ē quidē maxime optimū. Ipse autē intellectus intelligit scđm trāsmutationē intelligibilis idest qꝛ obiectū intelligibile fit ei presens. et intellectus attingēs intelligibile fit intelligēns et qꝛ in primo ente nō est diuersitas: idcirco in eo idē ē intellectus ꝛ intelligibile ipse tn̄ intellectus susceptiuus ē substātie. hr̄t tn̄ rationē intelligibilis actualiter habēs ipsū presēs. quare id qđ actuat magis ē in actu isto qđ actuaꝛ. et hoc tanq̄ quid diuinū videꝛ habere intellectus. s. ꝙ actueꝛ ab intelligibili et eius speculatio ē quid delectabilissimū ꝛ optimū. Si igitur sic deus se hr̄t ꝙ semper actu intelligit sic̄ nos qn̄qꝫ intelligimus: mirabile ē si aūt magis ē semper in actu q̄ nos qn̄qꝫ: mirabilius ē. hr̄t āt se sic ꝙ eius intelligere nr̄um intelligere excedit. Ipse autē deus ē vita. cū ipse sit intellectus non per modum potentie sed actus. sed qꝛ est vita. ꝛ hoc totū est ipse actus purus. actus enim purus scđm se est illud quod ē vita optima. sempiterna. vnde dicimꝰ deū esse animal sempiternū optimū ꝛ sic vita ꝛ duratio cōtinua existit deus. immo ē ipse dš. Quicūqꝫ aūt putāt nō inesse ꝓncipio optimū sꝫ pricipiatis vt pictagorici ꝛ leucipus ꝓpter hoc ꝙ maior ꝑfectio ē in plātis ꝛ aīalibus q̄ in causis ex quibus sūt. nec recte existimāt. qꝛ tales cause nō sunt ꝓme: sed sunt ex alteris prioribꝰ ꝑfectis. sic̄ spma nō ē primū. sꝫ hō generās ꝓor ē eo ꝛ ꝑfectior. Quod igitur causa ē aliqua sēpiterna ꝛ imobilis separata a sensibilibꝰ manifestū ē ex dictis. Ostēsū ē āt in octauo ꝑhicoꝝ q̄re non cōuenit hāc substātiā hr̄e aliquā magnitudinē: sꝫ ē sepabilis ꝛ simplex. cum eī moueat ꝑ infinitū tpꝰ: hr̄t potētiā infinitā. hāc aūt non hr̄t ens finitū. prima igiꝛ substātia nō hr̄t magnitudinē finitā cū sit potētie infinite. nec hr̄t magnitudinē infinitā: quia nulla magnitudo infinita ē. At vero ipassibilis et inalterabilis ē hec substātia. oīs eī motus posteriores sūt locali: sed hec motu non mouetur: ergo nullo posteriori moueri pōt ex quo sequiꝛ ꝙ nec pati nec alterari potest.

Capitulum. vij. qđ sic incipit: vtrū āt ponendū et c̄. Declarat ꝙ numerꝰ sbāꝝ sepatarum q̄rendꝰ est ex numero corporū sempiternoꝝ circulariter mo

lorum: investigās quot sunt corpora predicta. ꝛ sunt. lv. vel. xlvij.

Utrum aūt ponēda sit vna talia aut plures: ꝛ si plures: quot sunt: oportet investigare. vbi primo occurrit reminisci opinionū quorūdam qui nichil plane dixerūt de pluralitate substātiarum separatarū. ponentes eī ydeas dicūt eas esse numeros de numeris aūt quādoqꝫ dicunt ipsos esse infinitos: qñoqꝫ determinant vsqꝫ ad decem ꝛ nō determināt causaꝫ tante pluralitatis numeroꝝ. Nobis aūt procedēdum ē ex suppositis ꝛ determinatis quoꝝ vnum ē quod pricipiuꝫ primuꝫ entium est immobile ꝛ scdm se et scdm accidens: movēs tamen primuꝫ mobile sempiternum vnico motu. secūdum est quod quia necesse est moveri ab aliquo illud quod movetur et tamen hoc primuꝫ movēs est immobile secundum se: oportet sempiternuꝫ motuꝫ moveri a sempiterno movēte. et vnum ab vno. Tertium ē ꝙ preter simplicem lationem celi stellati quod moveri dicimꝰ a prima substātia existenti immobili. videmus alias lationes planetarum sempiternas quorum planetarum corpus circulare sempiternū est ꝛ continue motuꝫ sicut ostensum est a phicia. Ex hiis sequitur ꝙ vnaqueqꝫ harum lationum moveri secundum se a substātia sempiterna. natura enim astrorum sempiterna est et substantia est, et ideo movens ipsa: cum sit prius ipso. eo ꝙ prius est movens ꝙ quod movetur. et sempiternum est et substantia est. quod enim prius est: necesse ē esse substātiam palam itaqꝫ ꝙ tot substātias sempiternas et immobiles secundum se et sine magnitudine esse est necesse: quot sunt corpora sempiterna circulariter mota. quarum substātiarum primam et secundam et sic deinceps oportet existimare penes ordineꝫ primi et secūdi corpora astrorum et sic deinceps. Pluralitatem vero corporum circulariter latorum oportet considerare ex astrologia q̄ inter mathematicas ē maxima phia huic materie. hec enim cōsiderat de substātia sensibili tamen sempiterna. arithmetica vero ꝛ geometria de nulla substātia considerant. Quod igitur plures sint lationes corporum superioꝝ: patet etiam parum intelligētibꝰ de eis. ꝙ vnū quodqꝫ planetarum pluribus movetur lationibꝰ. sed que sint hec nos dicamꝰ imitantes dicta quorūdam mathematicoꝝ: vt accipiatur aliqua pluralitas determinata dictarum lationum. oportet autē q̄rentes sic persuadere a ꝓcedētibꝰ qui de hoc tractauerūt ꝙ tamen a solis certioribꝰ ꝑsuademur. Eudoxus igitur solis ꝛ lune lationem esse ponit in tribꝰ speris quarū prima ē planoꝝ astorū. et hec est illa que movetur motu firmamēti. ij. movetur per mediuꝫ zodiaci. iij. movetˀ in latitudine obliqui circuli itatū ꝙ luna plus obliquatur in illa latitudine q̄ sol. reliquoꝝ aūt errantiuꝫ astroꝝ dicit esse quattuor speras primā et secūdam eandē illis duabꝰ primis q̄ sūt solis ꝛ lune. atqꝫ ea q̄ ē aplanoꝝ q̄ oēs fert secū et ea q̄ est ordinata sub ea. s. per mediū zodiaci habētē lationeꝫ. tertiam vero q̄ movetur sup polos zodiaci q̄ sunt cōmunes oibꝰ errantib. 4ꝫ huiꝰ tertie spe poli ꝓprij sint cuiuslibet planete ꝓter polos veneris ꝛ mercurij q sūt idem. Calippꝰ aūt eundē ordinē dictaꝝ spherarūꝫ posuit cū eudoxo et eādem pluralitatē eī eo dedit iovi ꝛ saturno. soli vero ꝛ lune dicit duas apponēdas. cuiuslibet vero reliquoꝝ vnam si quis vult salvare apparētia. ad hanc autēꝫ apparētiā salvādam oportet cuilibet planete addi tot speras revoluētes ꝛ ad idē restituētes numerꝰ vna: quot sūt deferētes. hoc eī modo ꝛ nō alio cōtingit salvare oia q̄ cōtigūt circa lationeꝫ planetaꝝ. Quū igitur sphere in quibꝰ feruntur venꝰ et mercurius sunt octo cuilibet eorum quattuor assignans: ille autem in quibus feruntur quiqꝫ alij planete sunt xxv. assignādo cuilibet quinqꝫ revolutiōes vero sunt. sex mercurij. Alioꝝ vero planetarum. xvj. Sequitˀ ꝙ numerus omniuꝫ spherarū ferētium et revoluētium planetas

lv. Si aūt soli et lune nō addiderim9 quattuor deferētes quas calippus dicit nec quattuor reuoluētes: tunc spere oium planetaꝝ erūt .xlvij. et hec sit pluralitas ipsarum.

Capitulum .viij. qđ sic incipit: quare substātias ꝛ principia. Concludit tot esse substātias sepatas quot sunt spere mobiles celestes excludēs quasdam obiectiones. cōfirmās dictis antiquoꝝ ea q̄ dixit de pfectione substātiaꝝ imobiliū

Quoniam tot sunt spere celestes mote: rationabile ē existimare ꝛ totidem esse substātias sepatas tanq̄ principia immobilia et insensibilia. verumtñ necessitas ponēdi naturā substātiaꝝ sepatarum dimittitur fortioribꝰ ꝛ sapientioribus inqrēda. Si aūt obiciatur contradicta in quibus supponit q̄ omnis latio corporis celestis ordinata ē ad latiōem alicuius astri. Si etiam obiciat q̄ ē aliqua substātia sepata q̄ non mouet aliquā speraz. Dicimus primo ad hoc q̄ omnis natura et substātia impassibilis scđm se sortita ē optimuz finez qui consistit in opari ꝛ moueri cū tñ sit immobilis. et ideo tot sūt substātie sepate et nō plures: quot sunt mobilia sēpiterna. quia quelibet spaꝝ finis est alicuius latiōis per se tanq̄ bonum amatū ꝛ desideratum. Ad primuz vero dicimus q̄ īpossibile est existimare alias lationes p̄ter eas q̄ ordinātur ad lationes astrorum. omne eñ ferēs naturalr̄ aliquod mobile natū est ipsū ferre grā alicuius lati. nec ē in sempiternis aliqua latio grā ei ipsius. nec grā alteriꝰ lationis. qr sic pcederetur in infinituz. propter q̄ omnis latio sempiternoꝝ corporum ē propter aliquod astrum distinctum ab esse. Si eniz obiciat q̄ non ē vnum tm̄ omne primū motum a prima substātia: dicēdum manifestū esse q̄ est tantum vnuz celuz. qr si essent plures numero differētes sicut non differunt plures hoies: oportet pricipia mouentia ipsos esse vnuz spē et multa numero. quecūqz autem sunt numero multa habent materiam ita q̄ coruz ratio specifica ē eadem vt ratio hois. materia vero ē diuersa. vt sortis et calie. prime autez substātie quidditas materiaz non habet cum sit endelechia. i. actus purꝰ. primū igitur mouēs immobile existēs vnum ē ratione ꝛ numero et mouens vnum mobile soluz semp ꝛ continue. ꝓpter quod solum ē vnum celum.

Traditum ē ab antiquis ꝛ dimissuz posterioribꝰ quasi in fabula: q̄ substātie separate sunt dij. et q̄ diuinuz esse continet totam naturaz. quedam etiā ab eis dicta sunt fabulose ad vtilitatem ꝛ persuasionem multoruz vt facilius suscipiātur leges et conformētur homines hoibus. a quorum dictis si quis sepauerit et acceperit solum hoc: q̄ primas substātias deos existimauerunt: putabit hoc esse diuine dictum: licet scđm similitudinem. sepe enim inuēta veritate vniuscuiusqz artis et phie quantum possibile est īuenin et iterum corrupta interduz ex bellis interdum ex diluuijs interdū ex alijs corporibus: de numero substātiarum separatarum saluata sunt nobis superius dicta tanq̄ reliquie. et que a primis habemꝰ de opinione ipsaꝝ tantū nobis est manifestum

Capitulū .ix. qđ sic incipit: q̄ autem circa intellectum et cē. Mouet quasdā dubitationes circa intellectum prime substātie separate.

Circa intellectū pme sbe sepate q̄ intelligi videt̄ aliquid diuisim inter ētia sūt quedā dubitatiōes quomodo sciāt sba sepata pma ꝛ pma dubitatio ē vtrū intelligat. qr si nō ītelligit actu: nō erit aliqđ insigne: sz ponꝰ erit sicut dormiēs. ij. est si ītelligit: vtrū huiusmodi intelligibile sit aliqđ aliud pncipale vl̄ nō. Si enī ē aliud principale: non ē idem cū sua ītelligētia actuali sed est potentia intelligens ex alio seqt̄ q̄ nō sit optima. p intelligere eī inē ei honorabile esse. Tertia dubitatio ē supposito q̄ intelligentia vel actꝰ intelligendi sit substantia ipsius: vtrum intelligat se ipsū aut aliqđ alterū. ꝛ si alterū: vtruz semp idez aut nunc hoc nunc aliud. multū eñ differt intelli-

gere bonuz existens aut bonuz apparens. et inconuenientes dicere de quibusdam quod eadem diuinus intellectus intelligat ut vniuersalia. Ex quo manifestum est quod intellectus aliquid honorabile et diuinum. nec trāsmutatur ab vno intelligibili ad aliud. nam trāsmutatio in dignum quoddam est. et motus quidam quod non cadit in prima substātia. Ad primam dubitationem dicendum est quod prima substātia semper est in actu intelligendi. quia si intelligere nō inesset ei in actu sed potentia: rōnabiliter laboriosa esset cōtinuatio intellectionis. Ad secundum vero dicendum est quod nichil a semetipsa prime substātie inest intelligere nec aliquid principalius ipsa per quod deducatur ad actum intelligendi. quia illud intelligibile per quod deduceretur ad actum intelligendi: dignius esset quam intellectus ipsius. Ad tertium dicendum quod intellectioni substātie intelligentis vilia inest aliquid indignissimum. et fugiendum quemadmodum patet in visu propter quod nobilius est non videre quam videre vilia. sed tale non cadit in intellectu substantie cuius intelligentia est optima propter quod nō intelligit extra seipsam. ergo intelligit tanquam potentissimuz. Intelligit etiam suam intellectionem. que non differt a sua substātia in aliis quidem entibus differt. actus. habitus. et obiectum. nam scientia et scibile opinio et opinabile meditandum et meditabile differunt in nobis in prima autem substātia tanquam in superabundanti et perfecta idem sunt. Quarta dubitatio est si aliud diuersum est in prima substantia intelligere et intelligi: cum quod istorum inest ei vltima perfectio. si autem diuersa sunt non est idem in ea intellectus et quod intelligit. Ad quod dicendum est quod sicut in quibusdam idem est scientia et res scita quemadmoduz in artibus idem est substātia rei preconcepte sine materia et quidditas rei factibilis. et in theoricis idem est ratio et intellectio rei: ita in prima substātia idem est ratio intelligendi obiectuz et quod intelligitur. et vniuersaliter in his que non habent materiam: non est alteruz quod intelligitur et intellectio. in prima igitur substātia intelligentia et quod intelligitur idem erunt re et ratione: et sic eadem est perfectio vtriusque. Ad hunc autem restat dubitatio vtrum prima substantia intelligat ens cōpositum. quia si ipsum intelligit trāsmutabitur in partibus totius intelligendo vnam post aliam. Ad quod dicendum est quod omne immaterabile indiuisibile est. et quia intellectus est innumerabilis: ideo indiuisibilis est. tamen intellectionem cōpositoruz concipit in aliquo tempore. nec habet perfectam intelectionem entis compositi in hoc instanti indiuisibili aut illo: sed in toto quodam diuisibili, ita quod de natura intellectus eternitatis est indiuisibilitas

Capitulum. x. quod sic incipit: perscrutandum est autem qualiter hoc et cetera. Inuestigat quod in natura totius vniuersi est duplex bonuz. scilicet ordinis et principis. quia princeps est primuz principiuz. nec plura possunt esse principia sed vnum tantum.

Perscrutanduz est de natura totius vniuersi qualiter habet bonum et optimuz. scilicet vtrum sit bonuz et optimum aliquid separatuz siue in ea sit bonum ordinis. Ad quod dicendum quod vtroque modo bonum separatum et ordo est in vniuerso. quemadmodum enim in exercitu est bonuz ordinis et principis. quod principalius est bono ordinis nam princeps nō est propter ordinem: sed propter principem est ordo ita in vniuerso est bonum vniuersi et bonum prime cause tanquam bonum principis propter quem est ordo vniuersi. Omnia autem que in vniuerso sunt ordinata sunt adinuicem licet non omnia similiter adinuicem ordinentur: sed secunduz plus et minus. vt natatilia et volatilia et plante. nō enim sic se habent partes vniuersi quod vna nichil communicet alteri: sed potius omnes partes ordinantur ad vnum. Quemadmoduz enim in domo aliter ordinantur liberi. scilicet quibus nō conuenit facere quecunque sunt extranea ab ordine: sed omnia ac plura ordinati et aliter bestie quia paruz participant de his que pertinent ad omnem ordinem domus:

multa vero impertinentia faciunt: sic in vniuerso natura est principium discernens quid conueniat vnicuique parti et qualiter omnia conueniant et communicent toti. Quia impossibilia que accidunt dicentibus aliter quam nunc dictum sit: oportet non latere. omnes enim antiqui faciunt omnia ex contrarijs. quibus tria inconuenientia accidunt primum est quod non omnia sunt ex contrarijs. secundo etiam quod omnia que sunt ex contrarijs: non sunt ex contrarijs. tertio quod non assignant modum quo entia sunt ex contrarijs. Secundum inconueniens ex hoc patet quia impossibile est contraria fieri ex inuicem. ita quod sit vnum materia alterius. hoc autem inconueniens non accidit nobis eo quod ponimus. Tertium .s. materiam ex qua fiunt ambo contraria. et que nulli contraria est. primum autem inconueniens est .s. quod omnia sunt ex contrarijs sic patet. Si enim prima contraria sunt bonum et malum: omnia entia participabunt aliquid mali excepto vno .s. bonum quod est alterum principium si omnia sunt ex contrarijs. nam malum est aliquod principiorum. propter hoc enim aliqui dicunt bonum et malum non esse principia. quamuis in omnibus ipsum bonum maxime sit principium. alij vero dicunt bonum esse principium et hoc recte. tamen quomodo sit principium vtrum sicut finis aut sicut mouens aut sicut forma: non dicunt. Empedo. autem amiciciam facit principium tanquam bonum: sed inconuenienter quia dicit ipsum esse principium mouens. congregat etiam principale materiale quia est pars mixture. et sic ei accidit idem esse materiam et mouens: licet secundum diuersas rationes. aliud etiam inconueniens ei accidit quod litem habentem naturam mali facit incorruptibilem. Anaxa. vero intellectum habentem naturam boni dicit esse principium mouens. non tamen assignat id cuius gratia mouet cum tamen alterum sit mouens et finis propter quem mouet nec sit idem: nisi sicut dicimus medicinam quodam modo esse sanitatem propter quam agit. inconueniens est enim non facere principium contrarium intellectui. Tertium autem inconueniens quod antiquis accidit est quod omnes facientes principia contraria non vtuntur contrarijs nisi figuratiue. nec dicit aliquis eorum quare entium hec quidem corruptibilia. hec vero incorruptibilia sunt: cum omnia ex eisdem principijs faciant. preterea aliqui eorum omnia faciunt ex non ente. Alij vero dicunt omnia esse vnum: ne cogantur facere multa principia. Preterea nullus dicit causam continue generationis. Preterea facientes duo principia necesse est concedere alterum esse ipsorum principalius. nam ponentes species et ydeas: oportet dicere aliquod principium principalius esse propter aliquod participat et aliquod participatur. Preterea si principia sunt contraria necesse est sapientie prime et honoratissime esse aliquid contrarium cum sit de primo principio nobis autem non accidit: qui primo nichil contrarium possumus. quia omnia contraria materiam habent. quia materia est in potentia ad ipsa. primum autem non est in potentia ad ignorantiam contrariam scientie nec aliquid ei est contrarium. Preterea principia contraria sunt tantum sensibilium. propter quod si omnia principia sunt contraria: non erunt aliqua entia. preter sensibilia. nec erit primum principium. nec ordo nec generatio. nec celestia: sed processus in infinitum in principijs sicut accidit theologis et omnibus naturalibus. Si autem preter sensibilia numeri et species sunt principia aut nullius sunt causa aut non sunt causa motus. Preterea ex ipsis non erit magnitudo et continuum Numerus non causat continuum nec vt mouens. nec vt forma. Preterea nullum contrariorum principiorum erit factiuum et actiuum: si numeri sunt principia. et cum factiuum sit prius non factiuo: contingit principia non esse aut esse posterius et in potentia. et sic non erunt sempiterna aliqua entia. sed aliquo sempiterna sunt itemmedij est quod numeros esse principia. Preterea nullus ipsorum dicitur dicere potest quomodo anima et corpus

et quelibet alia res sit cōstituta ex numeris: nisi dicat sicut nos ꝙ numerꝰ est causa mo uens. Dicentes aūt ꝙ prima substātia est numerus mathematicus et alie substan tie sensibiles: consequēter se habent ad ista. ita tamen ꝙ diuersa sunt pricipia cuiuslibet: destruunt ordinez vniuersi et in cōnexam faciunt ipsiꝰ substātiam. Si eniz mlta sint talia pricipia: vnum ens non plus ordinatur ad aliud est ꝙ ad non ens. et sic destruitur ordo entium quod est impossibile entia enim nolunt male disponi. nec ē bonum pluralitas pricipātium. ē ergo vnum princeps in ordine totius vniuersi.

Explicit copilatio totius methaphisice distincta capitulis edita a fratre iacobo de alexandria ordinis fratrum minoruz Ad postulationez serenissimi principis dñi Roberti hierusalem et sicilie regis.

Quoniam aut de anima scdm seipsam determinatu est et c. Huius libri de sensu et sensato primu capitulu continet phemialem intentionem autoris et necessitatem doctrine scilicet determinandi de actionibus communibus anime et corporis.

Quoniam determinatu e de anima et de eius potentijs: consequens e determinare q sunt proprie et que communes operationes oium aialiu etia et participantium vita sic sunt plante. Itaqz suppositis que de aia dicta sunt: de reliquis operationibus viuentium est dicendum et primo de primis.

Videntur at operationes communes aie et corpori pertinere ad omnia animalia et etiaz esse propria cuilibet spei. Sicut sunt sensus memoria ira desiderium et vniuersale appetitus et cum his gaudium et tristitia. hec enim fere insunt oibus animalibus. Cum pdictis autez quidem communia olbus participantibus vitam. et que danda quibusdem animalibus sunt communia aie et corpori et hec reducibilia sunt ad q druplicem conbiationez. quarum prima est vigilia et somnus conueniens olbus animalibus. Secunda e iuuentus et senectus communes etiaz plantis. Tertia inspiratio et respiratio q inest habentibus pulmonez. Quarta vita et mors conueniens tam aialibus q plantis. Considerandum est ergo quid est vnumqdqz predictoru et pter quid accidat. Et quoniam impossibile est fieri sanitatem et infirmitatez in non habentibus vitam qz iste sunt dispositiones participantium vitam. de corporibus autez viuentibus determinat naturalis: idcirco ipius est inuenire pma pricipia sanitatis et infirmitatis propter qd plurium naturales a primis principijs incboantes finiunt consideratioem suam ad ea q sunt de medicina. medici at qui magis phice prosequutur artem medicine videlicet per causas incipiut consideratioem medicinalez a naturalibus. Quod autem omnia pdicta sunt communia aie et corpori pz ex hoc q omnia aut accidut cum sensu aut per sensuz. qz quedaz ipsorum sunt passiones sensus sicut somnus et vigilia. queda vero habitudines sensuum sic iuuetus et senectus: quedam vero conseruationes et salutaria sicut respiratio vita et sanitas. qdaz vero corruptiones et priuationes sic mors et infirmitas. Qd autem sensus insit anime per corpus tanq commune vtriqz manifestum est et per rationem et experientiam semper euidentiam rei.

Capitulu. ij. quod sic incipit: sed de sensu et sentire. psequendo tractatum declarat necessitate sensuum in animalibus et compat auditum ad visum quantum ad perfectionem vtriusqz tam per se q per accidens.

E potentia sensitiua et actu eius quid sit et quare sentire accidit aialibus dictum e in libro de anima. Ondbet autem animal in quantum animal necesse est hre sensum qz per ipsum distinguitur esse animal a non aiali. In speciali autem tactus et gustus necessarius est cuilibet aiali tactus quidem pter causaz dictam in libro de anima gustus vero propter nutrimentum. hic enim sensus discernit saporum et insipidum circa cibum vt per ipsum animal psequatur saporum et fugiat insipidum. sapor enim passio e partis nutritiue eo q ordinat ad ipsuz tanq ad finez. Sensus autem qui per exteriora mebra percipiunt sua obiecta sicut odoratus auditus visus insunt aialibus proficiscentibus. i. q mouentur motu progressiuo et his omnibus insunt causa salutis mediantibus sensibus predictis vt presentia. i. a remotis sentientia prosequatur conueniens alimentum. nociuum autem et corruptiuuz fugiant. Animalibus autem pfectioribus sic habentibus prudentiam insunt sensus predicti causa vtilitatis qz annunciant. i. notificant multas differentias rerum ex quibus conoscuntur plura tam speculabilia q operabilia. Inter istos at senectus ad noticiam acquiren-

dum visus est melior per se licet auditus sit melior secundum accidēs. scdm se quidez melior est visus. Quia virt9 eius multas dr̄ias ēñtium annunciat eo ꝙ omnia corpora participāt calore qui est eius obiectum. Communia enim sensibilia. scilicet magnitudo figura numer9 motus ꝛ quies magis sentiūtur per visum auditus vero discernit differentias soni. et hoc nō in omnibus animalibus sed in paucis et nobis notis. Secundum accidens vero audit9 multum confert ad sapiētiam. sermo enim qui auditu percipitur causa est discipline non secundum se sed secundum accidēs scilicet in quantum talis sermo constat ex nomībus quoruz vnumquodlibz ē simbolū. i. significatiuz rei importantz per nomen. Et quoniam auditus predicto modo confert ad sapientiam idcirco sapiētiores sunt ceci a natiuitate in quibus viget virtus auditiua surdis et mutis a natiuitate in quib9 est visus. de virtute autez quam habet quilibet sensuo dictum est in libro de anima.

Capitulum. iij. quod sic incipit: in quibus autez habeāt fieri ostendit in generali quomodo antiqui attribuebāt organa sensuuz elementis. et in speciali organum visus attribuebant igni.

Antiqui querentes organa sensuum et adaptātes ea ad elementa corporum: posuerunt quintuz elementuz inter aerem et aquam. quia non poterāt quinque sensus adaptare. iiij. elemētis. Attribuūt autez organum visus igni. q̄m ignorant causam cuiusdam passionis que fit in visu. si enim occulo comprimatur et fortiter moueatur: videbitur sibi ignis lucēs. et hoc maxime fit quando aer exterior est tenebrosus. aut si in claro aere claudantur palpebre. tunc eim fit obscuritas in occulo. Et si obiciatur sicut sēsibile presens non potest latere sentiētem: itaqz nec visibile videntem. et ideo sicut occulus compresus et motus videt scipsum quia est nature ignee: sic neccesse est videre scipsum etiam quiescētem. Dicenduz ꝙ solutio huius obiectionis sic sumi potest. leuia quia sunt tersa ꝛ polita. in scipsis habent quādam lucem etiam in tenebris. licet non faciant lucem in alio. nigruz autem occuli qd̄ dicitur pupilla et medium: leue est et politum. quo moto fit quedez refulgētia ad exterius q̄ potest mouere visum quādo occulus celeriter fuerit motus ad aliam partem. quia nō ita cito ille fulgor desinit sicut oculus mouetur. accidit enim tunc occulum celeriter moueri: quasi fieri duo quorum vnum sit videns ꝛ aliud visum. Si autem non celeriter moueatur occulus: nō fit hoc. quia prius destruitur fulgor factus in pupilla ꝙ perficiatur motus occuli. Non accidit etiam hoc nisi in tenebris. eo ꝙ in lumine maior claritas obscurat claritatem ipsius que modica est. leue enim lucere in tenebris et non in lumine: probant quedam capita piscium et quidam humor turbidus piscis q dicitur sephen quia ergo celeritas motus occuli facit ipsum esse quasi duo quorum vnum est videns et aliud visum: fit tanq̄ si occulus videret se ipsum. sicut accidit in refractione per quam quis se intuetur in speculo. et hoc non accidit quando occulus tarde mouetur et lente. idcirco celeriter motus videt quandam refulgentiam quam nō videt lente motus.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: si igitur ignis esset visus et cete. Improbat opinionem dicentium occulum esse ignem specialiter quantum ad dicta empedoclis et platonis.

Si enim occulus esset ignis sicut dicit plato et empedocles: accideret occuluz videre in tenebris per exitum luminis ab eo. quemadmodū a lucerna et luce exit lumen illuminans tenebras: dicere autem ꝙ lumen exiens a visu extin-

guitur in tenebris sicut dicit thimeus: omnino vanum est. ignis enim quia calidus est et siccus: extinguitur aut ab humido aut a frigido. sicut patet in carbonib9 et flãma. lumen autem visus nullum predictorum extinguitur. Si aũt dicatur ꝙ propter debilitatem nõ potest lumen occuli tantuz illuminare tenebras qui lateat visum eius illuminatio: oportet de die lumen ipsius extingui ex presentia maioris luminis. et in aqua propter excessum cõtrarietatis. et maxime in glaciebus obtenebrabitur lumen visuale. flamma enim ⁊ omnia corpora ignita ab his extinguntur. nichil aũt tale accidit circa visum ab aliquo predictoruz. Empedocles autem existimat visionem fieri per egressum luminis a visu dicẽs: ꝙ sicut quãdo quis disponit iter facere de nocte hiemali pparat ardentem ignem in lucerna vt prohibeat impetus ventorum et dissipẽt spiritum ipsorum ita ꝙ lumen in lucerna contẽtum extra desiliens quanto plus expansum fuerit extra tanto magis illustrat attenuatis et subtiliatis eius radijs a velamine lucerne: eodem modo dicit ꝙ lumen occuli contutatum idest tute conseruatuz in miringis idest in tunicullis occuli per eas sicut per quosdam subtiles linteos circumq̃qz diffunditur. ita ꝙ lumen occuli tanto magis extra prouenit: quãto magis fuit expulsũ dicit autem empedo. aliquando fieri visionem per emisionem luminis a visu. aliquã do autem ab his que defluunt a visibilibus

Capitulũ. v. quod sic incipit: democritus autem et c̃. declarat quid bene et quid non bene dixit democritus opinando visum esse aquee nature.

Emocritus autem bene dixit in hoc quod ait occuluz esse aquee nature. tamẽ non bene dixit in hoc quod putauit visionem nil aliud esse q̃ apparitionem rei vise in pupilla. talis enim apparitio fit in pupilla propter hoc ꝙ est leuis et tersa et polita. ita ꝙ huiusmodi passio est refractio facta in occulo tanq̃ in corpore polito. ei non est innidente idest insulsiua virtute. Set de appentibus et refractione nõ videtur tpe democriti fuisse veritas manifesta. Dicenti autez visionez esse opporitionem rei visibilis in pupilla obicietur quare occulus videt solus ⁊ nullum aliud corp9 de numero eorum in quibus apparent idola sicut speculuz ⁊ similia corpora potest videre. Quod autem visus attribuatur aque verum quidez est: non tamem visio fit per oculum secundum quod est aquum: sed secundum ꝙ est perspicuuz. et q̃uis perspicuitas comunis sit aeri et aque: conuenientius tamen occulus attribuitur aque q̃ aeri propter duo. primo quia aqua magis conseruabilis est aere qui faciliter diffũditur ideo aqua melius conuenit consistentie occuli. Secundo quia aqua spissior existẽs aere aptior est ad repñtationez rerum visibilium. Pupilla quidem igitur et occulus aquee sũt nature. Quod autem hoc veruz sit manifestuz est ex signis apparentibus circa occulum quorum primuz est quod corruptis occulis aliud quod decurrit videtur esse aqua et in ebrijs defluunt lacrime aquee propter abundãtiam humiditatis. Secundum signum ẽ ꝙ in embrionib9 de nouo formatis qui quasi adhuc retinent naturam sui principij occuli excedunt in frigiditate et claritate que sunt naturalia aque. Tertium signum est ꝙ animalibus habentibus sanguinem album occuli circũstans pupillam multum est et crassum et ideirco fecit natura vt per ipsum conseruetur humidum pupille incoagulatum et propter eius crassitudinez oculus est corp9 quod non potest infridari. nunq̃ enim id quod est infra palpebras infrigidatur. in animalibus autez carentibus sanguine quia album occuli non est tante quãtitatis nec tã crassum. hinc fit ꝙ natura fecit occulos eoꝝ dure pellis ad ꝓtectiõez humidi pupille

Capitulum .vj. quod sic incipit: rationabile autez omnino est et c̃. Improbat opinionem dicentiũ visionem fieri extra mittẽdo. et etiam dicentium eã fieri per coniunctionem luminis rei vise et luminis egredientis a visu.

Rationabile est omnino dicere visionez fieri per exitum alicuius ab occulo quod extenditur vsqz ad rem visam. quia cum egredi sit propriuz corporis: sequeretur ꝙ aliquid corporeũ egrediens ab occulo extenderetur vsqz ad astra. Irrationabile est etiam visionem fieri per aliquid egrediens ab occulo ꝙ licet non extendatur vsqz ad rem visam tamen procedit vsqz ad terminatuz spatium in quo coniungatur lumini egredienti a re visi sicut dixit plato. Multo eniz melius diceretur ꝙ hec coniunctio fiat in extremitate occuli ꝙ̃ extra ipsum per aliquam distantiam. Sed nec ista coniunctio scilicet in extremitate occuli est possibilis propter tria. primo quia lumen non est natuz coniungi lumini cum non sit corpꝰ coniungi autez ẽ proprium corpm. secundo quia ẽt si vtrumqz lumen esset corpus non coniungerentur adinuicem cum non sit eiusdem rationis. non est autem qd̃ libet aptuz coniungi cuilibet sz tantum ea que sunt eiusdem rationis. tertium quia medium interioris et exterioris est minnnga idest pellis siue tunica occuli impediens predictorum luminum coniunctionem

Capitulum .vij. quod sic incipit: ꝙ autem sine lumine et c̃. Determinat veritatem predictorum ostendit primo ꝙ visio fit per medium illuminatuz et probat ꝙ occulus rationabiliter attribuitur aque.

Quia visio fit per medium actu diaphanum: ideo impossibile est videre sine lumine quod facit aliquod corpus esse actu diaphanuz sicut dictum ẽ in libro de anima. et ideo sine illud medium quod est inter rem visam ꝛ oculum sit lumen siue sit aer actu illuminatus: motus qui est per ipsuz causat visionem. Rationabiliter igitur id quod est intra pupillaz q̃ est organum visus attribuitur aque eo ꝙ ipsa perspicua. sicut enim id quod exterius est non videtur sine perspicuo illuminato: ita et quod interius est oportet esse perspicuuz. hoc autem non esse aerem sed aquam necessarium est poni. Virtus enim visiua non est in extremitate occuli sed potius interius ideo necessarium est illud quod est interius occuli perspicuum esse et receptiuum luminis. Quod autem ita sit manifestum est ex his que accidũt circa occulũ. quidam enim in bello vulnerati circa tpora ceci facti sunt. qui abscissis poris per quos lumen diffundebatur ad occulos extinctum est lumen quod erat in perspicuo pupille. ita ꝙ illud perspicuum vocatum pupilla que est quasi quedam lampas abscisa remanet ad modum lucerne extincte.

Capitulum .viij. quod sic incipit: igitur si quidez in his adaptat organa sẽsuum elementis.

Igitur vera sunt que diximꝰ: manifestuz est ꝙ modo predicto instrumẽtum cuiuslibet sensus attribuetur alicui elemẽto. ita ꝙ sensitiuuz visus assimuletur aque auditiuuz aeri. odoratiuum igni. Odoratiuuz tale est in potentia qualis est odoratus idest res odorabilis actu sensibile enim facit exire sensum ad actuz quare necesse est odoratum talem esse in actu qualis est in potentia virtus odoratiua et quia odor est fumalis euaporatio que habet fieri ab igne: ideo instrumẽtum odoratiuum conuenit cum igne. Propter quod ei conuenit locꝰ qui est circa cerebrum vt sit in potentia ad odorem qui fit a calido mediãte fumali euaporatione. materia eñ frigidi in actu est potentia calidum. Occuli etiam gñio habet eumdem modum. q̃

enim humide et perspicue nature est. cõstat d cerebro qd est humidus et frigid9 omnibus partibus corporis. Tactiuuz autem assimilatur terre. et similiter gustatiuũ. qr gustus est q̃dam species tactus. Et hinc est ꝙ instrumẽtuz gustus et tactus potiꝰ circa cor quod ẽ oppositum cerebro. quia est calidissimum omnium partiuz corporis.

Capitulũ. ix. qd sic incipit: de sensibilib9 autez. ostendit quid dictuz est de proprijs sensibilibus in libro de anima et quod restat dicẽduz quid sit vnuzqd qz sensibile proprium secundum se et primo quid color.

E sensibilibus proprijs q̃ sentiuntur scd̃m vnumquodqz organum cuiuslibet sensus sicut de colore sono odore sapore tangibili dictũ est in his que de anima. vbi que sit actio eoꝝ et quomodo vnumqdqz organuz operetur immutatuz a proprio sensibili vniuersaliter oñsum ẽ. restat ergo dicẽduz de vnoquoqz predictorum sensibiliuz quid sit scd̃m se et primo de colore. Aduertẽdum tamen ꝙ vnumqdqz ipsorum dupliciter dicitur. vno quidem modo prout sentitur in actu. et de hoc dictum est in his q̃ de anima. scilicet quãdo sensibile in actu ẽ idem sensatiõi. qd autem sit quodlibez istorum scd̃m se ipsum et quomodo eius natura ẽ facere sensum in actu nunc dicemus. Quemadmodũ igitur dictuz est in secũdo de anima lumen ẽ color perspicui secũdum actum. qño enim aliquod luciduz inest perspicuo: presentia eius est lumen. et eius priuatio est tenebra. Illud qd dicimus perspicuũ non est ꝓpria qualitas aeris vel aq̃ vel alicuius corporis puri: sz est quedaz natura et virtus nõ separata sz existens a predictis corporib9. et in quibusdam alijs. ita ꝙ in aliquib9 magis in aliquibus minus. Qm̃ igitur quodlibet corpus hẽt vltimuz et extremuz: ita ꝙ lux siue lumen est actus corporis perspicui non in extremo sed in determinato ipi9. oportet colorem esse quod est vltimuz in corpore perspicuo. color nãqz aut in extremitate consistit aut ẽ extremitas. Et inde est ꝙ pictagorici vocabãt colorez epiphaniam idest super apparitiõez. nõ tñ color ẽ extremitas corporis. qr esset linea vel superficies si esset extremitas ei9: sed potius ẽ qualitas in extremitate corporis existẽs. Qd̃ aũt perspicuuz sit subiectuz coloris sic patet. oportet eñ extimare eamdez naturaz esse susceptiuam coloris in his q̃ colorãtur. scilicet non ex propria qualitate sed ex aliqua exteriori dispositione et in his q̃ colorãtur interius idest per propriã dispositionez sue nature. illa ãt que colorãtur ab exteriori dispositiõe sunt perspicua: sic aqua et aer. aer enim aliquando coloratur. sicut patet in aurora. non tamen his q̃ ab exteriori dispositiõe ẽ fixus et determinat9 color. cuius signuz est qr non apparet in eis idem color accedentibus prope ipsa et existẽtibus longe. sic patet in aere ⁊ in mari. quorum color alius et alius apparet distãtibus ⁊ propinquis. in corporibus habẽtibus de se colorem determinatum ẽ determinata et vniformis fantasia coloris idest apparẽtia q̃ non variatur ex diuerso situ aspicientium. nisi forte per accidens puta qr mediũ per quod color ipsorũ videtur causat aliquaz transmutatiõ ez. sicut patet in vitro. ex quo variatur color rei in se per se ipsuz scd̃m diuersitatem q̃ est in vitro. qr in que colorãtur ab exteriori propriũ susceptiuum coloris est ꝑspicuum. mediuz est aũt in his q̃ colorantur ab interiori et ꝑ se proprium subiectuz participãs. ita ꝙ vniuersaliter in corporibus perspicuum ẽ illud quod facit participari colores ita ꝙ plus et min9 reperitur perspicuitas in diuersis. Qm̃ ergo color existit in extremitate ⁊ in solo perspicuo: sequitur ꝙ color sit quedaz extremitas perspicui in corpore terminato. In ipsis etiam perspicuis que colorantur ab exteriori sicut ẽ aqua et aer et in oĩbus alijs: videt̃ esse color ꝓprius ĩ extremitatẽ.

Capitulum. x.. quod sic incipit: est igitur inesse perspicuo ⁊c̃. Ex predicta

diffinitione coloris distinguit species coloris tam quo ad extremos ꝙ quo ad
colores medios ostendens vnum moduz generationis colorum mediorū scd'z
apparentiam. et q̄ lare quidam colores sunt delectabiliores alijs.

Sicut igitur presentia lucis in perspicuo non terminato vt in aere facit lumen
vel eius abundantia facit tenebram: ita in extremo perspicui corporis termi-
nati existentia lucis facit colorem albuz et eius abundantia seu paucitas facit
in eodem nigruz. De alijs aūt coloribus oportet dicere quomodo apparēt. vnus
enim modus apparēdi colores medios talis ē. Si duo corpora equidistāna visu quo
rum vnum sit albuz et aliud nigrum ita parua sint vt neutrum coꝝ. sit visibile propter
paruitatem compositū autē ex his sit visibile propter magnitudinē: color istius com
positi nec videbitur albꝰ nec niger. quoniaz igitur necesse est aliquez colorem inesse
huiusmodi sensibili nec sit possibile aliquem de extremis inesse eidem: necesse ē colorē
mixtum alterius speciei ob extremis ei inesse. sic igitur cognosci possunt plures colorū
species preter album et nigrum. Multos autem colores medios esse cōtingit sicut
multiplex potest esse proportio albi ꝛ nigri. nam sicut in numeris alia est proportio du
orum ad tria alia trium ad quattuor et sic de alijs numeris: ita possibile est album pro
portionari nigro scd'z maiorem et minorem excedentiam et excessum et secundū di
uersas proportiones consurgunt diuerse species medioꝝ colorum. quando autem in
ter album et nigrum non est proportio sed ex parte vnius est simpliciter abundātia et
ex parte alterius defectus apparet solus color superabundans. Sunt autem ali
qui colores visui et delectabiliores alijs ea ratione qua et quedam melodie delectabi
liores sunt auditui. sicut enim melodie que sunt in numeris bene proportionatis de-
lectabiles sunt vt diapente et diapason: ita et colores medij qui sunt ex extremis be-
ne proportionatis. vt cocineus et puniceus sunt delectabiles visui. qui autem non cō
surgunt ex bona proportione extremorum non sunt delectabiles. Proportio aūt
non bona potest fieri dupliciter. vno modo propter nimiuz excessum vnius et defec-
tum alterius. alio modo propter inordinationem. quādo scilicet in vna parte plus a-
bundat album et in alia nigrum ita ꝙ non est perfecta mixtio. nec colores medij ex ip
sa consurgētes sunt puri: sed quasi permixti et impuri: hic igitur est vnus modus gene
rationis colorum.]

Capitulum. xj. Quod sic incipit: vnus autem apparere vel sic vnus etiam
quidem videtur.

Stendit alium modum generationis colorum medioꝝ secundū apparenti
am excludens quandam falsam opinionem. et quasdam obiectiones contra
modos predictos. Alius modus apparēdi medios colores est per hoc ꝙ
vnus color extremorum videtur per alium superpositū ei. ita ꝙ inferior sit fortior et
viuacior. quēadmodum faciunt pictores quando pingūt aliquid apparens in aqua vl'
in aere. et quēadmodum sol qui de se videtur albus apparet puniceus quādo videtur
per aerem caliginosum. Multi autem medij colores apparere possunt sensui per
hunc modum sicut multe proportiones possunt esse coloris suppositi. licet interdum
nulla proportio media sit inter ipsos ex qua resultet vel appareāt medius color. v̄. g.
quando valde fortis superponitur debilissimo. Dicere autem colores esse quēdaz
effluxum procedētem a corporibus visis et eos apparere diuersos propter diuersitatez
talis effluxus. falsum ē. quia visus non videt colorem per hoc ꝙ corpus tangat occulū
sed per hoc quod immutat mediuz ꝛ hoc immutat visuz non per effluxuz alicuiꝰ corpo

tis:sed per contactum medij mutati a visibili. Si autem contra primum modum apparendi medios colores scilicet per colorata pua equedistantia dicatur quod secundum hoc necesse est ponere aliquam magnitudinem esse inuisibilem:et si contra secundum scilicet de suppositione coloris ad colorem dicatur quod hic modus supponit aliquod tempus insensibile ita quod visus simul sentiens superior est qui propinquior est et inferior est qui remotior est:decipitur nec percipit tempus illud in quo prius videtur superior quam inferior:sed putantur esse vnus color quia simul apparent:dicendum est quod hec inconuenientia non sequuntur ad modos predictos. in secundo enim modo color superior mutabilis est a subiacenti.et ideo non apparet superior secundum suam propriam coloritatem simpliciter nec inferior.sed sic apparentia cuiusdam medij coloris non in diuersis temporibus:sed in eodem. In primo etiam modo non supponitur quod aliqua magnitudo sit simpliciter inuisibilis sed ab aliqua distantia est visibilis et ab aliqua inuisibilis. vnde aliquarum magnitudinum quarum quelibet est inuisibilis alonge:potest fieri quidam color vt appareat quidam color communis aliquibus magnitudinibus diuersorum colorum.quarum nulla videtur per se propter distantiam:tamen omnes simul videri possint vt patet in filis quibus texuntur panni facta est. Quod autem nulla magnitudo sit simpliciter inuisibilis:posterius considerabitur.

Capitulum.xij.quod sic incipit:si autem mixtio corporum et cetera. Determinat generationem mediorum colorum secundum existentiam.et quare ipsorum multe sunt species.

Si commixtio corporum secundum rem non est permixta positioni minimorum equidistantium sicut quidam dicunt.quia talia non fiunt vnum:cum quodlibet ipsorum remaneat distinctum ab alio:sicut patet in hominibus equis et seminibus.ex quorum minimis non fit vnum:sed potius fit vnum ex his que totaliter adinuicem commiscentur vt dictum est primo de generatione. Necesse est hanc mixtionem esse principalem causam mediorum colorum.et non suppositionem coloris ad colorem nec equidistantem positionem ipsorum.nam cuiuslibet mixti videtur vnus color non solum prope existentis sed etiam delonge. Et quoniam multis proportionibus miscibilia adinuicem miscentur:ideo multi fiunt colores medij.reperitur enim in miscibilibus multiplex proportio:sicut in minimis.reperitur etiam superabundantia alterius ad alterum eo modo quo dictum est supra de distantibus et superpositis. Causa autem propter quam species colorum saporum et sonorum sunt terminate et non infinite posterius dicetur. Quid autem sit color et quare multi sunt colores sic dictum est nunc.de sonito et voce in secundo de anima dictum fuit.

Capitulum.xiij.quod sic incipit:de odore vero et sapore et cetera. Premisso quod de terminare intendit de sapore excludit tres opiniones de generatione ipsius.

De odore et sapore nunc dicendum est.fere enim videtur odor et sapor eadem qualitas passibilis.non tamen sunt in eisdem subiectis.quia odor magis est in siccis.sapor autem in humidis.tamen quia sapor manifestior est nobis quam odor:ideo de ipso determinandum. Causa autem quod odor immanifestior est nobis:oritur ex duobus.primo quia pejorem habemus odoratum alijs animalibus.secundo quia inter alios sensus hunc sensum habemus minus viuacem.saporem autem melius sentimus quia sensum tactus habemus discretissimum et meliorem alijs animalibus.gustus autem

est quidam tactus. De saporum autem generatione tres accepimus opiniones Empedocles enim dicit ꝙ licet natura aque quiescat insipida: sunt tamen in ea omnia genera saporum permixta. et hec insensibilia sunt. Alij autem dicunt ꝙ aqua non habet actu naturaz alicuius saporis. tamen est parispermia idest vniuersale seminarium om̄iuz saporum. ita ꝙ ex aliqua parte ipsius fit talis sapor et ex alia alius. Alij vero dicunt ꝙ aqua non est causa saporuz: cum sit indifferens ad omnes: sed diuersitas saporuz causatur ex diuersitate agentiuz. vt si quis dicat ꝙ ex sole causatur talis sapor. et ex igne alius causatur. Primuz autem dictum scilicet empedo. apertuz mendatium est. videmus enim in eisdem rebus permutari sapores ex sola decoctione et calefactione absq3 hoc ꝙ in eisdem fructib9 ex solo processu maturitatis videm9 fieri omnimodos sapores. Secundum etiam dictuz verum non est. nam ex eadē aqua quemadmoduz ex eadem esca possibile est fieri diuersos sapores. ita ꝙ ipsa ē solummodo principium passionum saporum et non parispermia idest vniuersale semē cum semen habeat virtutem actiuam. Similiter tertium dictum non est sufficiens aqua enim non recipit hanc virtutem quaz vocamus saporez a sola virtute calidi. nam inter omnia humectantia sensibiliter subtilior est aqua. in tantum ꝙ in subtilitate excedit oleum. cuius signum est quia difficilius est conseruare aquaz ꝙ̄ oleum. Quod autem oleum supernatat aque accidit quia plus habet de aere. quod etiam plus diffunditur hoc accidit propter vntuositatem et lubricitatem. cum sit magis vntuosum ꝙ̄ aqua. Quoniaz igitur aqua calefacta non apparet grossior ꝙ̄ prius sapores autem omnes sunt cum quadaz grossitudine: manifestum est ꝙ calidum non est tota causa saporum licet sit conseruatiuum ipsorum.

Capitulum. xiiij. quod sic incipit: apparent autē sapores et cē. Assignat naturalem causam saporuz que est ex permixtione sicci cum humido ostendens ꝙ humidum aque immutatur a sicco terrestri in diuersos sapores ex quo concludit diffinitionem saporis.

Omnes sapores qui sunt in fructibus in quibus manifeste sapores diuersificātur: apparent in terra. Et ideo multi naturaliuz dicunt aquam esse talis saporis qualis terra per quam transit. et hoc manifestuz est in aquis amaris sicut in salsis. sal enim quedam species terre. aque etiam collate per cinerem amarum habent amarum saporez. fontium etiam quidam amari sunt quidam accuti quidam vero aliorum saporum secundum diuersitatez terre per quam transeunt aque ipsorum. Rationabiliter igitur genera saporum fiunt in plantis propter affinitatez quam habent cum terra. Humidum enim aque natum est pati a sicco terreo. sicut et quodlibet contrarium a suo contrario. predictuz etiam humidum patitur ab igne. quia eius natura terre sicca est. In hoc tamen differt a terra. quia proprie propriuz ignis est calidum. terre vero siccum quemadmoduz dictum est in libris de generatione. Nec dico ꝙ ignis terra et aliud quodcunq3 elementum agāt et patiantur secundum quod sunt talia: sed potius secundum ꝙ vnumquodq3 vel in vnoquoq3 eorum est contrarietas. Quemadmodum igitur qui lauant in aqua corpora colorata et saporosa reddunt colorem et saporez aque tales qualia sunt huiusmodi corpora: eodem modo humidum aqueum transiens per siccum terrestre et digestum a qualido mouente calificatur sapore conuenienti terre per quam transit. Et ideo dicimus ꝙ sapor est passio facta in humido aqueo a sicco terrestri immutatiua gust9 de potentia ad actuz. Dico autem immutatiua gustus: quia omne sensibile dicit sensitiui siue sensitiuuz de po-

tentia in actum per actionem suam quia sentiri non consistit in speculari sed in agere.

Capitulum .xv. qđ sic incipit: quoniam autem non omnes sicci et c̃. Declarat q̃ sapor est passio simul sicci et humidi. quia sapidum mutat propter siccitatem et humiditatem et maxime propter dulce cui admiscentur alij sapores ad condimentum.

Quoniam autem sapores non sunt passia cuiuslibet sicci. sed sicci nutritiui: ideo nec siccū sine humido nec humidum sine sicco pertinet ad saporem. esca enim ex qua nutriuntur animalia est aliquid commixtum ex vtroque. Quod probatur ex hac quia cibi oblati animalibꝰ sunt aliqua tactu sensibilia facientia augmentum vel detrimētum propter calidum vel frigidum existens in eis. tale enim oblatum in cibum nutrit secundum quod gustabile et dulce. omnia enim nutriuntur dulci vel simplici vel commixto. tale autem simul est siccum et humidum. Et q̃uis in libro de generatione determinatum sit quomodo nutribilia nutriuntur: ad presens tamen determinandum est q̃ calidum augmentat et constituit nutrimentum. ita q̃ leue et dulce trahit sursum amarum autem et salsum relinquit inferius propter grauedinem. quod enim facit calor exterior in corporibus ex quibus eleuat quod subtilius est et dulcius: hoc idem facit naturalis calor in animalibus et plantis trahens superius illud quod dulce est in cibo ad nutrimentum et ideo omnia nutriuntur principaliter ex dulci. Cōmiscentur alij sapores vt salsus et accetus cum dulci pro condimenta vt fiat aptior cibus reprimunt dulce ne nimium faciat nutrimentum. est enim dulce nimis repletiuum et supernatatiuum propter sublenitatem.

Capitulum .xvj. quod sic incipit: quemadmodum enim colores et c̃. Determinat de generatione mediorum saporum et qui facit sapores extremi et qui medij et quot species saporum qualiter etiam se habent extremi sapores ad inuicem excludens falsas opiniones circa predicta.

Sicut colores medij sunt ex commixtione albi et nigri: ita medij sapores ex cōmixtione dulcis et amari. Ita q̃ secundum diuersam proportionem mixtionis dulcis et amari seu virtutum ex quibus hi sapores causantur diuersificantur medij. et qui inter eos sunt delectabiles: sunt ex mixtione bene proportionata. Saporum autem solus vnus est dulcis. pinguis. amarus vero et salsus fere sunt idem. ponticus autem id est mundificatiuus acetosus stipticus et accutus medij sunt dulcis et amari. Fere igitur tot sunt species saporum quot colorum scilicet septem predicte. Colorum enim liuidus seu flauus ita se habet ad album sicut sapor pinguis ad dulcem. fuscus autem ad nigrum sicut salsum ad amarum. In medio autem albi et nigri sunt colores quattuor scilicet puniceus et rubeus a surgō id est citrinus viridis et cyanus et celestis. Inter hos autem colores sunt alij licet nō ita nominati. Sicut autem nigrum est priuatio albi in perspicuo: ita amarum est priuatio dulcis in humido nutritiuo. et ideo cinis est amarissimus inter omnia cōbusta: quia ex ipso exalauit humidum dulce atque potabile. Democritus autem et plurimi naturalium circa sensus opinantur tria inconuenientia. differunt enim primo q̃ omnia sensibilia sunt seu tangibilia. nam si hoc verum esset oporteret quemlibet sensum esse tactum quod faciliter cognoscitur esse falsum quia tactus sentit per medium coniunctum. quidam autē alij sensꝰ per medium extraneum. Secūdo vtunt̃ sensibilibꝰ cōmunibꝰ. s. magnitudine. figura. aspero. et leui. obtusa. et accuto. qui sūt in magnitudine quasi ꝓprijs sensibilibꝰ

aspero. et leui. obtuso. et accuto. qui sunt in magnitudine quasi proprijs sensibilibus quod dupliciter apparet falsum. primo quia hec sunt comunia multoꝝ sensuum. accutum enim et obtusum de quibus minus videtur ꝙ sint comunia sensibilia q̃uis nõ omnibus sensibus: tamen tactui et visui comunia sunt. Secundo hoc falsum apparet quia nullus decipitur. circa proprium sensibile. vt visus circa colorem. auditus circa sonum. de quibus comunibus aũt sensibilibus predictis decipiuntur sensus. Tertium incõueniens democriti et quorumdam alioꝝ est. quia dicunt comunia sensibilia esse eodem ꝙ propria. vt asperum dicunt esse nigrum et lene album. Sapores vero esse figuras hoc dicto apparet tripliciter esse falsum primo qꝛ nullius sensus est sentire sensibilia comunia tanq̃ propria. et si etiam hoc attribueretur magis debẽt conuenire visui. ꝙ si dicatur ꝙ magis conuenit gustui sentire figuras tanq̃ proprium sensibile quia sunt eedem ꝙ sapores: oportebit gustũ magis cognoscere ea q̃ sunt minima in figuris et discernere differentias figuraruz. vnusquisqꝫ enim sensus magis ꝑcipit minima proprij obiecti et magis discernit differentiam ipsi9 q̃ alius sensus. falsum est autez gustum magis sentire minimuz figuraruz et magis discernere differẽtias ipsaruz q̃ visuz. Preterea infra naturaz cuiuslibet sensibilis proprij est aliqua contrarietas ut in colore nigruz contrariatur albo. et in sapore dulce amaro. figure at non est figura contraria. sicut circulus non est cõtrarius alicui figure plurium angulorum. preterea cuz species figuraruz sint infinite: oportet et sapores infinitos esse si figure sint sapores non enim est assignare quare vna figura moueat gustuz et alia non si eadem est nature figure et saporis. De gustabili ergo et sapore hec dicta sunt. nam alie proprietates saporum in tractatu de plantis habent propriaz consideratiões.

Capitulum. xvij. quod sic incipit: hunc vero moduz. vel sic eodez vero modo oportet intelligere et c̃. Determinat de causa generationis odoris ostendens ꝙ actiuum in odore est enchimum idest humiduz incorporatum sicco et susceptiuuz ipsius est humidum comune aeri et aque.

Sicut dictum est ꝙ sapor est passio causata a sicco terrestri in humido: ita oportet intelligere ꝙ odor ab humido enchimo idest incorporato alicui sicco causatur in aere et in aqua. Quibus est comunis perspicuitas susceptibilis odoris. non secunduz ꝙ perspicuitas: sꝫ secundũ ꝙ susceptibilis est enchimi idest sicci imbibiti humido. a quo illud est comune aeri et aque habet alterari quasi lauabile et mũdabile ab eo. Quod autez non soluz aer sed etiam aqua susceptibilis sit odoris: manifestum est in piscibus. et in animalibus dure teste. qui viuunt in aquis. hec enim sic̃ et pisces odorant in aqua nõ quidez propter aerez qui existat sub aqua: cum aer supernatet aquis. predicta etiam animalia in aere non respirant nec odorant. Si igitur odor sit tam in aere q̃ in aqua in quantuz comune est eis humidum: patet ꝙ odor est passio facta in humido ab enchimo sicco idest a sicco imbibito humido. Quod aũt omnis odor sit passio causata ab humido compresso a sicco patet tam per habentia q̃ per non habentia odorez sicut elemẽta. quoruz quodlibet vel est simpliciter siccũ vel simpliciter humiduz si aũt dicatur aliquod elementuz habere odorez vt aqua maris. hoc non ẽ in quãtum est simplex elemẽtum sed in quantuz in mari est mixtio sicci terrestris cum humido aqueo. Et simil̃r si dicatur ꝙ terra ẽ odorabilis vt sal ⁊ vitrũ: hoc non quia talia sunt pure terra: sed quia mixta ex humido et terreo. quod patet ex hoc ꝙ ab

ipsis compressis efluit oleum: licet minus a vitro: quia magis est terrestre et ideo minus habet de odore. quia achimum est. Lapides etiam carent odore. quia sunt achimi idest sine humido predicto ligna vero odorem habent achima enim sunt. licet aquatica minus participent virtutem causatiuam odoris. Methallorum autem aurum caret odore. quia achimum est. es vero ferrum odorem habent. et maxime quando comburitur humidum ipsorum. nam scorie in eis hodorabiliores sunt propter siccum humido imbibitum. argentum vero et stannum licet odorabiliora sint ꝗ aurum: minus tamen participant odorem ꝗ es et ferrum quia plus habent de humido aqueo.

Capitulum. xviij. qđ sic incipit: videtur autem quibusdam et cetera. Confirmat per opiniones aliorum de odore quod superius dictum est improbans tamen diffinitionem dicentem ꝙ odor est fumalis euaporatio comunis terre et aeri.

Omnes autem antiqui qui de odore loquentes ipsum dicunt esse fumum propter quod eraclitus dixit ꝙ si omnia fiant fumus odoratus discernet omnia entia et et omnes sic loquuntur de odore. et aliqui existimant ipsum esse exalationem. alij vero euaporationem. quidam vero vtraque hec. licet inter se differant. quia euaporatio est quedam humiditas aquea exalatio autem seu fumalis euaporatio est comunis aeri et terre. cuius differentie signum est ꝙ ex vapore resoluto fit aqua. exalatio autem resoluta fit quedam species terre. Neutrum autem horum scilicet euaporatio et fumalis euaporatio potest esse odor euaporatio enim habet naturam aque que est achima. idest sine humido imbibito sicco quod est actiuum odoris fumalis. et fumalis euaporatio non potest fieri in aqua. in aqua tamen quedam animalia odorant vt dictum est prius. Preterea euaporatio comunis est terre et aeri sicut ergo euaporatio vnius predictorum non est odor: ita nec alterius. Quoniam igitur tam aqua ꝗ aer possunt recipere humidum sicco incorporatum et pati ab ... siccitate: manifestum est ex hoc ꝙ vtriusque natura humida est. Quemadmodum ergo siccum terre diffusum per humidum aque et aeris facit sapores: ita siccum imbibitum humido diffusum per ista facit odorem. Oportet enim proportionales esse humoribus. Quod in quibusdam magnifestum est quidam enim odores dicuntur acetosi et dulces et acuti et pontici et crassi sicut et quidam sapores. amaris autem saporibus proportionantur non amari odores sed putridi. quia quemadmodum amari sapores cum difficultate sorbentur: ita putridi odores cum difficultate respirantur. ex quo magnifestum est ꝙ sicut sapor fit in aqua ita odor in aere et in aqua. Et propter hoc frigus et congelatio que alterant humidum ebetant sapores et destruunt odores. quia per predicta pellitur calidum quod generat et mouet tam sapores ꝗ odores.

Capitulum. xix. quod sic incipit: species autem odoratus due sunt et cetera. Determinat ꝙ species odoris alique sunt secundum conuenientiam ad sapores et hec comunes sunt homini et alijs animalibus et aliqui sunt odores secundum se et tales quia proprie hominis.

Odoris due sunt species. vna quidem propter conuenientiam ad sapores alia secundum se falsum est enim odorabile non habere species sicut quidam dicunt. Quedam species odoris ordinantur et comitantur sapores. et tales habent delectabile et triste secundum accidens. s. in quantum eorum odor est pars nutrimenti. et huiusmodi odores delectabiles sunt desiderantibus nutrimentum in quantum per ipsos percipiunt nutrimentum repletis autem

et nõ egentibus cibo non sunt delectabiles sicut esca hñs bos odores eis non ẽ delectabilis nec tristis. predicti igitur odores scdm accidens habent delectabile et triste et communes sunt omnibus animalibꝰ perfectis. Quidam aũt odores scdm se delectabiles sunt sicut odores florũ. Non enĩ propter alimẽtũ huiusmodi odores sũt delectabiles quasi per ipsorum permixtionem esca sit magis appetibilis: sed interdum minus. vnde trinus vituperãs euripidem appetẽtem cibaria delicata dixit eũqñ quo quis lentem non infũdas myron idest vngentum suauiter redolẽs. qz ex hoc cibus insipidior redderetur. Nec obstat dictis ꝙ aliqui in potibꝰ et cibis tales odores commiscent. faciunt enim hoc vt inferant naturali delectatiõi. s. vt delectabile vni sensui sit delectabile duobus per mixtionem alicuius odoris. Odorabile igitur faciens ex se delectationem propriũ ẽ hõibus. odorabile aũt delectabile propter saporem cõuenit hõi et alijs animalibꝰ. et diuidit scdm species saporũ: primũ aũt odorabile diuiditur in spẽs ex natura sua. Qđ autem odorabile scdm se est propriũ hõis. ratio est frigiditas cerebri existente eñ cerebro hominis naturaliter frigido: et sanguis qui circa cerebrum ẽ facilr̃ infrigidabitur. qz subtile ẽ purum. fumositas cibi ad cerebrum ascẽdens de leui infrigidat et ingrossatur ex qua infirmitates et reumatice generãtur. in adiutoriũ ergo sanitatis facta ẽ hec spẽs odoris ad cerebri cõfortatiõem. hoc enĩ opus manifeste efficit odorabile. nec aliud opus ipsiꝰ. Odorabile aũt propter saporẽ magis facit ad augmẽtum dictarũ infirmitatũ q̃ ad sanitatem. cõmixtum enim cibo qui est frigidus materiam reumatũ augmentat. odor autem rei odorifere scdm se quasi semper confert cerebro. dico aũt q̃si sẽp. qz si indebito modo quis vtat̃ ipso nõ cõfert sz grauabit

Capitulum. xx. qđ sic incipit: et propter hoc per respirationem fit declarat quare hõ et omnia *animalia pulmonẽ* habentia sentiũt odorem respirando. ita tñ ꝙ hõ odorem in se et nõ tñ cũ sapore: alia aĩalia sẽtiũt odorẽ ꝓpter saporẽ

On omnia animalia percipiunt odorem per respirationem: sed homo et animalia habentia sãguinem et pulmonem vt quadrupedia et q̃ habent naturam aeream vt volatilia. Odoribus namqz ascẽdẽtibꝰ ad cerebrum propter leuitatem caloris ipsorum: facit saniorem locum cerebri. quia virtus odoris naturaliter ẽ calida. ad hoc autem in quibusdam animalibus fit adiutorium per respirationem. q̃ natura vtitur ad duo: videlicer principaliter in adiutorium cordis seu toracis et secundario ad odorem. Exalante enim odore motus respiratiõis per nares aduẽciam facit actionem odoris ad cerebrum. proprium autem hominis ẽ sentire odorem per respirationem quia maius et humidius cerebrum habet alijs animalibus scdm proportionem sui corporis. propter quod differẽter ab eis sentit odores. et gaudet odoribus florum et similiũ quorum calor et motus est temperatus reducẽs yperbolem idest excessum frigiditatis et humiditatis cerebri ad debitam mẽsuram. Alia vero animalia habentia pulmonem per respirationem suscipiunt odorem alterius generis. s. qui est cum sapore. hunc enim sensum simul cum respiratione dedit eis natura vt non duo instrumenta essent in eis vnum respirandi et aliud odorandi: sed potius vnum vtriusqz quod sic sufficit ad vtrumqz sicut vnus odoratus in hominibus sufficit ad percipiendum odores vtriusqz generis scilicet odorabilis secundum se et odorabilis per saporem.

Capitulum. xxi. quod sic incipit: que aũt non respirãt etc̃. Declarat ꝙ a-

nimalia non respirātia habent odoratuȝ: licet non sit manifestū sic in eis sicut
in respirantibus quo instrumēto odorent.

Animalia que nō respirant habere sensum odorabilis manifestuȝ est. pisces ei
et omne genus animaliuȝ entbomorū sicut sunt apes et formice et quoddam
genus piscis marini quod dicitur purpura et multa alia similia de longe senti
unt odorem qui est propter saporem ⁊ per ipsuȝ sequitur nutrimētum. Non est āt
manifestuȝ in his animalibus quo sensu odorent sicut est in se respirātibus. et ideo si
quis obiciat ꝙ animalia respirantia per odoratum sentiunt odoreȝ: hec aūt animalia
non sentiunt odoreȝ per respiratiōem: videbitur ꝙ alius sensus preter quinqȝ sit in e-
is per quem sentiūt odorem quod est impossibile. quia vbi est ideȝ obiectum: est idē
sensus idem est odorabile quod sentiūt scilicet respirantia ⁊ non respirātia. Sed
forte non est idem modus in vtrisqȝ percipiendi odorem. In respirātibus eniȝ sē-
sus odoratus habet quasi quoddaȝ coopertuȝ superiacens organo ipsius quod aufer
tur virtute spūs per respiratiōem attracti. et ideo non sentiunt quando nō respirant ꝓ
ter coopertulum superiacēs et prohibens odorationes ascēdere. In non respiran
tibus non ē tale coopertulum. et ideo respiratione non egēt ad odoratuȝ sed sufficit ꝓ
portionata distātia obiecti. Exemplum huius ē in sensu visus. quedam enim ani-
malia in oculis habent palpebras quibus non releuatis: minime vident. quedaȝ āt
vt habentia duros oculos palpebras non habēt. et ideo non egent aliquo reuelante
palpebras ad videndum: sed sufficit proportionata distantia obiecti.

Capitulum. xxij. quod sic incipit: similiter et aliorum animalium quolibet. o-
stendit ꝙ alia animalia preter hoiēm non abhorrent fetidos odores propter fe
torē sȝ propter passionē aliam. et ꝙ odoratus tenet mediuȝ inter alios sensus.

Alia animalia preter hoīeȝ non patiūtur a fetidis odoribus nisi aliquod corrup
tiuū sit cum eis a quo patiuntur. sicut ei hoīes patiuntur grauedinē capitis a
fumo carbonuȝ ⁊ sulphuris non propter odorem sed propter aliquid corrup-
tiuum: ita alia animalia patiuntur a quibusdaȝ odorabilibus non propter odoreȝ sed ꝓ
pter aliquid corruptiuum cum odore ꝑmixtum et talia fugiunt non ꝓpter fetorem. qr
multo que crescunt in terra fetidos habent odores: que non fugiunt eo ꝙ conferunt
ad gustuȝ vel edulium ipsoȝ. Igitur sensibus existentibus in numero quinario: o-
doratus videtur esse medius inter eos consistit ergo inter tactum et gustuȝ q̄ sentiunt
per medium cōiunctum et inter visum et auditū que sentiunt per mediuȝ separatum.
conuenit enim cum tactu et gustu qui sunt sensus nutrimēti. quia odorabile est passio
nutritiuorum secūduȝ ꝙ odor proportionatur sapori cum auditu vero et visu conue-
nit odoratus in quantum odorabile percipitur ꝑ medium extraneum. odorāt enim a
nimalia per aerem et aquam sicut per vtrūqȝ istoruȝ vident et audiunt. percipitur ei
odorabile per medium spūm sicut visibile et audibile et ideo rōnabiliter odorabile as
similatuȝ est siccitati in chime. s. humido infusso que sic diffūditur per mediuȝ sicut co-
lor et sonus dictuȝ ē igitur quomodo distinguūtur species odorabilis.

Capitulū. xxiij. qd sic incipit: ꝙ autem quidam pictagoricoruȝ et cē. Exclu
dit opinionem dicentium quedam animalia nutriri odoribus.

Quod quidam pictagoricorum dicunt nutriri quedam animalia odoribus:
irrationabile apparet dupliciter. Primo quidem quia oportet cibum
esse aliquid cōpositū. sicut ei ea que nutriuntur simplicia nō sunt sȝ cōposita: i
ta et eoȝ nutrimētuȝ. cuius signū ē superfluitas cibi q̄ sibi interius collocat vt i aialibus

siue exterius emittitur vt in plātis: est aliquid mixtum. Preterea aqua sola nō nutrit. sed cōmixta alicui terrestri oportet enim constitutum esse aliquid corporale vt fiat nutrimentum. Multo autem minus aer solus incorporari potest cum sit subtilior aqua et ideo nec ipse potest nutrire. Signum ꝙ odor non nutrit est quia omnibus animalib9 inest locus receptiuus cibi scilicet stomach9 ad nutrimētum instrumētūqz odoratus est in capite iuxta cerebrum. spiritus autē attractus cum odore non vadit ad stomachuz sed ad pulmonez qui est locus respirationis. quoniam ergo nec cerebrum nec pulmo sunt idem cum stomacho qui est receptiuus nutrimēti: ideo odorabile in quantum huiusmodi non confert ad nutrimentuz. Ad sanitatem vero confert sicut patet per experientiam sensibilem ex predictis. illud enim quod facit sapor ad nutrimenti auxilium: hoc facit odorabile ad sanitatem de sensibilibus ergo scd̄m organuz vniuscuiusqz sensus determinatum est modo predicto.

Capitulum .xxiiij. quod sic incipit: obiciet autem vtiqz aliquis. Inquirit vtrum qualitates sensibiles sint diuisibiles in infinituz cum sit in subiecto diuisibili in infinitum. et soluit ostendens ꝙ in ipsis qualitatibus est status.

Obiciet forte aliquis: si omne corpus diuitur in infinitum: qualitates sensibiles vt color sapor odor et huiusmodi erunt infinite. quia semper sunt in corpore sicut in subiecto. Uidetur autem hoc impossibile. quia virtus cuiuslibet qualitatis sensibilis consistit in posse mouere sensum. si infinite sunt sensibiles qualitates: necesse est sensum diuidi in infinita. necesse est etiam magnitudinem quātumlibet paruam esse sensibilez. quod est impossibile. non enim potest diuidi album nisi in quantitate determinata. Contra si qualitates sensibiles non sunt diuisibiles nisi ꝑ diuisionem corporis: possibile est esse corpus paruum nullam habens sensibilem qualitatem et omnino non sensibile. quia omne sensibile ē tale per qualitatē sensibilez. possibile etiaz erit esse multa corpora parua insensibilia ex quibus cōponetur sensibile. quod esse non potest eo ꝙ necesse est corp9 sensibile componi non ex mathematicis corporibus: sed ex sensibilibus. Preterea corpora carentia qualitatibus sensibilib9 nō poterunt cognosci per sensum nec etiam per intellectū quia intelligibilia q̄ sunt exterius intellectus non percipit nisi mediante sensu. Dicere igitur esse quedam corpora carentia qualitatib9 sensibilib9 attestatur dicentibus esse magnitudines indiuisibiles. quod quia impossibile esse ostensum est in sexto phisicorum. sequitur ꝙ impossibile est esse corpus carens qualitate sensibili. Soluendo hanc dubitationem simul fiat manifestum ꝙ species sensibiliuz vt coloris saporis et similium sunt determinate et non infinite. cuius ratio est quia habentia cōtraria habent vltima. eo ꝙ contrarietas ē inter ea que maxime distant. omnia autem sensibilia contrarietatem habēt. album enim et nigrum in colore dulcē et amarum in sapore contraria sunt et vltima et eodem modo in alijs sensibilibus. Quod autem qualitates sensibiles non sunt diuisibiles ī infinitum secundum quantitatem patebit supposito ꝙ continuum diuiditur in infinitum: si per equalem proportionem inequalem tamen quantitatem diuidatur: stabit eius diuisio ad finita. Supponatur secundo ꝙ non ens continuum per se sed per accidens: habet species finitas. sicut nunc dictum est. Cū ergo qualitates sensibiles sunt q̄dam spēs entis non habētes cōtinuitatē ꝑ se: manifestū ē eas nō diuidi in spēs īfinitas. Uidenī āt infinitum diuisibiles ꝑ continuūqz sunt cōnexe suo cōtinuo. et iō

intelligendum est quod aliud est esse sensibile virtualiter et sensibile actualiter. Millesima enim pars nullius latet visum videntem totum milium. et minimus sonus sicut est diesis latet auditum audientem totum cantum. et similiter est de paruis partibus aliorum sensibilium. parua enim pars ita est sensibilis virtualiter quod non est sensibilis actualiter: nisi separata a toto. tunc enim actu est apta sentiri. sicut actu virtus gressibilis est in bipede. Pars autem parua qualitatis sensibilis actu separata a tota propter debilitatem virtutis resoluitur in continens vt in aerem vel aquam. sicut minimus odor infusus non sentitur. quia resoluitur in aerem. et ideo qualitates predicte non sunt in infinitum diuisibiles. Preterea sensus secundum superabundantiam virtutis sentit sensibile parue quantitatis. et ideo si in infinitum diuideretur sensibile: ad minus oporteret virtutem sensitiuam augeri in infinitum. paruitas ergo sensibilis habet in potentia vt sentiatur actu. aut sentiri non potest nisi a perfectiori virtute. et ideo multe magnitudines vel qualitates sunt insensibiles propter paruitatem. Cum igitur quedam partes sensibilium non solum in tota existentes: sed etiam actu diuise per se sunt sensibiles propter determinatam quantitatem quedam autem insensibiles sunt propter paruitatem necessarium est omnes qualitates sensibiles esse determinatas secundum certum numerum. non solum quantum ad species ipsarum: verum etiam quantum ad numerum quantitatum.

Capitulum .xxv. quod sic incipit: obiciat autem et quis monet dubitationem vtrum sensibilia vel motus ipsorum prius perueniant ad medium quam ad sensum quod quidem maxime locum habet in visu.

Quia sentire fiat per hoc quod sensibilia perueniunt ad sensum siue per hoc quod motus ipsorum alterat medium et per hoc agit in sensum: dubitatur vtrum prius operetur in medio quam in sensu. videtur enim odor et sonus prius sentiri a propinquiori quam a remotiori. eo quod prius sunt in medio quam in termino. Queritur ergo vtrum ita sit in visibili et visu. Videtur quod sic quia secundum empedoclem. lumen solis prius attingit ad medium quam ad visum et ad hunc quam ad terram. Preterea hoc videtur rationabile quia omne motum ab aliquo in aliud mouetur ita: quod est tempus medium inter terminum a quo in terminum ad quem. sed visio sic fit per motum quod prius fertur radius medio quam pertingit ad visum. Et si dicatur quod simul est audire et audiuisse videre et vidisse et sic de aliis sensationibus in quibus non est generatio successiua: hoc non obstat quia primo sensibile attingit medium quam sensum. sicut patet in ictu percussionis et in prolatione vocis que multotiens in medio existens non auditur. eo quod dispergetur in aere. et similiter extimandum est de colore et aliis sensibilibus que non sentiuntur quocumque modo se habeant sed aliter de propinquo. Dicendum est igitur quod circa sonum et odorem rationabiliter accidit quod prius sunt in medio quam in sensu vel extremo. aqua enim seu aer que sunt media ipsorum habent continuitatem ita quod primo alteratur prima pars eorum. postea sensibilia et sic de inceps. et ideo prius sentitur quodlibet ipsorum in medio quam in extremo. Et si dicatur idem sonus auditur a diuersis et idem odor sentitur a diuersis per aliam et aliam partem medij hoc non obuiat priori et posteriori participatione horum sensibilium. quia licet primum maneat sit vnum vt campana primum sonans et thus principium redolens quod vnum ab omnibus sentitur tamen prima sensatio est in quolibet sentiente differens numero a sensatione alterius. similiter igitur multi videntur odorant et audiunt idem visibile odorabile et audibile non

per hoc q̄ sensibilia sint corpora diffusa per medium: sed sunt passiones et alterationes
q̄dam. que non accidunt sine corpore. Quis de lumie aliter sentiendum sit q̄ de aliis sen-
sibilibus. ipm etiam ita est in medio q̄ tamē non ē motio. Preterea aliter ē in al-
teratione et latitudine. q2 latio prius pertigit ad medium q̄ ad finez. et q2 sonus fit per
lationem partibus medio: ideo prius ē in medio q̄ in termino in alteratione vero non
est successio sed subito alterat̄ totum mediū. et non prius dimidium eius: q̄ alterās p̄
mū potens simul totum alterare. quando aūt non est potēs simul alteratio tñ non o-
portet q̄ alteratio sit simul in subiecto et in toto alterabili: sed prius alteratur prima ps
et per illam scd̄a quē ad modū odor in humido successiue diffunditur. et non simul
fit in toto. Rationabiliter vtiqz sensationes q̄ sunt successiue per medium non simul
pertingūt ad ꝓpinquū et remotuz sola aūt visio fit in instanti. quia lumen qd̄ facit vi-
dere in instanti alterat totum medium sibi proportionatum.

Capitulum. xxvj. quod sic incipit: est aūt quedaz obiectio. Inuestigat vtrū
duo sensus possint simul esse in actu obiciens primo ad partem falsam scilicet
negatiuam.

Vedam dubitatio ē si contigat in eodez instāti duos sensus simul esse in actu.
Videtur q̄ non. supponatur enim tāq̄ verum q̄ major motus repellit mi-
norem. propter hoc visus aliquādo non videt ea q̄ sunt in cōspectu occulorum:
si major motus vehementis cogitationis vel timoris vel strepitus in homine fiat.
Supponatur etiam q̄ magis sentitur aliquid sensibile qn̄ simplex ē: q̄ quando alteri
est commixtū, vt vinū puri magis sentit̄ q̄ quādo est admixtum aque. ꝛ vna vox
melius discernitur per se q̄ alteri cōiuncta in aliqua cōsonātia in qua vna alterā obscu
rat. sicut accidit in oībus ex quibus fit vnum. Si igitur major mot9 impedit mi-
norem: necesse est si simul sunt majorem minus sentiri q̄ si solus eēt: sicut ei supposi-
tum est simplicia magis sunt sensibilia. Si ergo duo motus ineq̄les sunt ad duos sen
sus: minor totaliter impedietur et major faciet minus sentiri ꝓprium sensibile q̄ si so-
lus eēt. si autez equales: alter impediret alterū. et sic per nullum ipsorum erit sentire. ni
si forte dicatur q̄ cōmiscentur adinuicez et faciunt tertiuz sensibile qd̄ altero sensu sen
titur. sed hoc est īpossibile q2 non oīa apta sunt cōmisceri: sed solum ea q̄ sunt sub eodē
sensu. vt acutū et graue cōmiscentur in vnam simphoniaz. Equales ḡ motus di-
uersorum sensibilium adinuicē se impediūt nec fit vnus ex eis. inequalium vero sol9 ma
ior facit sensum. ergo non possunt duo sens9 simul esse in actu. Preterea magis
sentiet aīa duo sensibilia eiusdez sensus vt acutuz ꝛ graue per auditum: q̄ duo sensibi
lia duorum sensuum. q2 magis fit vnus mot9 ex illis: q̄ ex istis sed vno sensu non con
tingit simul duo sentire: nisi misceātur et fiat vnum. q2 vnus sensus sentit per vnam o
perationem sensitiuaz in actu q̄ non potest esse nisi vnius obiecti numero licet in po-
tentia possit esse plurium differētiarum numero. si ergo nō cōtingit simul sentire actu
aliter duo sensibilia vno sensu: multo minus cōtingit sentiri duo per duos sens9. Sē
tit ergo aīa actu vnum numero tm̄ tum q2 ad ipsaz pertinet sensibilia spē differētia ta-
men ratione vnius sensus sicut albuz et nigrum ratione visus amaruz et dulce ratiōe
gustus q̄ ratiōe diuersorum sensibilium sicut dulce ꝛ albuz ratiōe gustus ꝛ visus. et id ī
dicat sensibilia spē differētia tam vno sensu q̄ pluribus. vt albuz et nigrum indicat vi
su. dulce et albuz ꝛ amaruz ꝛ nigrum indicat gustu ꝛ visu. q2 sicut visus se habet ad al
bum et nigrum: ita gustus ad dulce et amaruz. Preterea cōtrariorum contrarij sunt
motus. tales aūt nō ē possibile in eodem indiuisibili tp̄e. sed motus albi et nigri ꝛ dul

eis et amari et aliorum sensibiliu3 que proportionaliter in eodem genere sensibiliu3 opponuntur. ut diapason et diapête in genere audibiliu3 contrarij sunt ergo non possūt simul esse in eode3 tēpore. et sic idem sensus non potest simul sentire duo contraria nisi fiat vnum ex ipsis. si ergo magis distant sensibilia diuersorum generu3 vt dulce et album ꝙ vnius generis vt albu3 et nigrum: īpossibile est sensibilia diuersoꝝ sensuum simul actu sentiri. ac per hoc īpossibile est duos sensꝰ simul esse in actu.

Capitulum. xxvij. qđ sic incipit: qđ autem quidā dicunt et č. Improbat quādaz falsaz solutioneʒ precedentis questionis qua dici pōt ꝙ duo sensus nō sunt simul in actu videntur tamen simł esse qꝛ tēpus mediu3 est insēsibile.

Quidaz tractantes de consonātia vocum dicunt ꝙ duo sōni nō simul perueniunt ad auditu3 et videnł simul audiri. quia tēpus mediu3 inter ipsos ē insensibile et eode3 modo forte dicet aliquis ꝙ non contigit duos sensus sentire. videtur aute3 ꝙ simul sentiant. qꝛ tēpus mediu3 est insensibile. Ad quod primu3 dicendum ꝙ non est veru3 aliquod tēpus esse insensibile et decipi aliquē3 propter eius insensibilitate3: cum omne tempꝰ sensibile sit. Si enī3 aliquid sentit se ipsu3 in quolibet tēpore: in eodem sentiet aliquid a se nec decipietur tunc circa illud. et sic tēpus nō erit insēsibile. nam si insēsibile esset simpliciter deciperetur quis quo ad seipm̄. nec sentiret si tunc videt vel sentit. Preterea si est aliqđ tempꝰ vel aliqua magnitudo insensibilis propter paruitate3: nullu3 totu3 erit per se sensibile. quod patet sic: per se sensibile non est quod per altera3 sui parte3 sentitur: et per alterā non. si igitur est aliqua ps magnitudinis vel tēporis insensibilis: per ipsoꝫ non sentietur totum: sed per aliam. sicut contingit videre tota3 terra3 quādo videtur pars. et ambulare in anno quōdo ambulatur in hac parte anni. Si ergo totius magnitudinis. a. b. hec pars. f. a. g. nō sentitur ꝓpter paruitate3: alia vero pars. g. b. sentił. et per ipm̄ dicił sentiri tota magnitudo. a. b. non erit per se sensibilis aliquo tota magnitudo: sed semper per ptem. quia eadem proportio erit cuiuslibet totius ad aliqua3 parte3 sui. f. a. g. Omnis ergo magnitudo sensibilis est: licet non sēper videatur scđm quod est. interdu3 enī propter lōgiquitate3 videtur sola magnitudo non vt ptibilis nec extensa: sed quasi indiuisibilis. cuius causa superius dicto est. tempus ergo omne sensibile.

Capitulū. xxviij. qđ sic incipit: de prius autem dicta obiectione. Determinat veritate3 questionis predicte ostendens ꝙ contigit simul diuersa sentire non propter hoc ꝙ anima sit diuisibilis et per vna3 parte3 sui sentiat vnum et per alia3 aliud sed indiuisibilis existēs plura simul sentit non tamen sentit aliquod indiuisibile secundum quantitatem.

Considerandu3 est de predicta dubitatione vtrum simul in vno indiuisibili tēpore contingat multa sentire. Non oportet ad hoc dicere animam sentire diuersa sensibilia per aliam ptem sui tanꝗ̄ sensitiuu3 ipsius non sit indiuisibile sed potius continuu3 et diuisibile. Si enim per alia3 et alia3 partem sui anima sentit sensibilia diuersorum sensuum: vt visibile et audibile: eadem ratione oportebit dicere eam sentire diuersa sensibilia eiusdem sensus. sicut albu3 et nigrum per alia3 et alia3 partem sui. quod est falsum. Quod si quis dicat duos esse visus sicut sunt duo oculi: hoc improbabile apparet quia vnus effectus est duoꝝ oculorum per quos visio fit scđm ꝙ reducuntur ad vnam virtutem visiua3 cui respōdet vnum visibile. si enim separatim visio fiat per duos oculos non similł se habebit potētia visiua in anima et oculi in corpore. Preterea sicut impossibile ē plures scias differētes numero esse ī

eodez: ita plures visus vel plures auditus. actus aūt sentiendi non ē sine virtute sensitiua: et hic non multiplicatur nisi multiplicato sensu. sicut ergo vnuz sensibile est respectu vnius sensus: ita et vna virtus sensitiua ē in vno subiecto respectu vnius sensibilis.

Preterea magis sentit anima in vno indiuisibili sensibilia eiusdez generis vt albuz et nigruz ꝙ multa diuersoꝛuz generuz vt sunt albuz ⁊ dulce. hoc autez licet sentiat alia ⁊ alia virtute tamen vt reducūtur ad vnuz sensuale in quo eis vniunē omes virtutes sensitiue cum vna q̄daz pars anime. Si ergo vna parte sui anima sentit diuersa sensibilia multoꝝ generuz ex quibus non fit vnuz sensibile: magis sentit per vnam partem sensibilia eiusdez generis. Est ergo vna quedaz pars anime que oīa sentit licet aliud sensibile per aliaz virtutez. Hec aūt pars anime q̄ omnia sentit in se considerata est ad vnum indiuisibile sensitiuuz sc̄dm actum oīum sensibiliuz vt dulcis ⁊ amari ⁊ similiuz. Considerata vero per respectuz ad q̄libet sensibile seoꝛsū ē alia ⁊ alia in virtute secundū potentias. Preterea queadmoduz in vna ⁊ eadez re numero inest simul albuz ⁊ dulce ⁊ alia multa sensibilia q̄ nisi sint in diuersis partib9 subiecti sic sunt vnum subiecto ꝙ alteruz est esse formale vniuscuiusq3 ipsoꝛuz: ita et in anima est vnum et idem sensitiuuz omniuz sensuuz sc̄dm rem: licet sit in aliud in virtute sc̄dm diuersam pꝛopoꝛtionez ad sensibilia diuersoꝛuz generuz. Quoniaz aūt nulluz sensibile est indiuisibile et q̄ālibet magnitudinez sic patet. ad hoc ꝙ q̄libet sēsibile sentiaē requirit finita et determinata distātia nisi sentiatur per tactuz extra quam distātiaz sensibile nō sentitur ac sta posteriori. i. distātia sic finita est q̄ dare vltimuz terminuz distātie in quo pꝛimo visibile videtur odoꝛabile odoꝛaē ⁊ audibile auditur ⁊ vltra quez terminuz nullum predictoꝝ sentitur ⁊ ideo talis terminus ē indiuisibilis. Si ergo ponaē indiuisibile sentiri: in aliquo termino sentietur pꝛimo. s. in vltimo distātie pꝛopoꝛtionate. Sed non maioꝛ ē ratio ꝙ pꝛimo sentiatur in vno termino q̄ in alio cum ip̄m semper sit indiuisibile simul esse sensibile et insensibile. hoc aūt est impossibile. De sensib9 ⁊ eorum oꝛganis quomodo se habeant tam in communi q̄ in sp̄ali dictum est.

Explicit liber de sensu ⁊ sensato

Incipiunt capitula eius.

Capituluz. j. cōtinet intentiōez auctoris et neccessitatem determinandi d' actionibus communib9 aīe ⁊ corpori.

ij. declarat neccessitatē sensuuz in animalib9 ⁊ cōparat audituz ad visuz q̄tuz ad perfectionē vtriusq3.

iij. quomodo antiqui attribuebāt oꝛgana sensuuz elemētis ⁊ specialiter oꝛganuz visus igni.

iiij. improbat opinionez dicentium oculum esse ignez ⁊ visionez fieri per egressuz luminis a visu.

v. declarat quid bene et quid nō bene dicunt opinātes visuz esse nature aq̄e.

vj. improbat opinionez dicentiuz visionez fieri extra mittēdo ⁊ per coniunctionem luminis rei vise ⁊ luminis egredientis a visu.

vij. declarat veritatez predictoꝝ ꝙ visio fit per mediuz illuminatuz et ꝙ ocul9 attribuitur aque.

viij. adaptat oꝛgana sensuuz elemētis.

ix. quid sit dictum de pꝛopꝛijs sensibilibus in libro de aīa et quid restat dicendum de eis et quid sit coloꝛ.

x. distinguit sp̄es coloꝝ extremoꝝ et medioꝝ: ⁊ apparentē generationē medioꝝ coloꝝ et q̄re aliqui sunt delectabiles.

xj. ostendit aliuz moduz apparentis generationis mediorum colorum.

xij. ostendit generationez medioꝝ colorum s' veritatez ⁊ q̄re medioꝝ multe sūt sp̄es.

xiij. excludit opiniones de generatione saporom.

xiiij. ostendit saporez generari ex permixtione sicci terrestris cū humido a quo alteratur.

xv. q̄ sapor ē passio sicci ⁊ humidi simul sumpti ⁊ q̄ saporuz nutrit propter siccitatem et humiditatem.

xvj. determinat generatiōem et distinctionem mediorum saporum.

xvij. ostendit causaz generationis odoris in quo humiduz incorporatuz sicco est actiuum.

xviij. confirmat dicta de odore per opiniones aliorum.

xix. q̄ species odoris alique sunt secundum conuenientiam ad sapores et aliqui sunt odores secundum se.

xx. quare homo et alia animalia habētia pulmonez odorant respirando. ita q̄ homo odorat non solum propter saporez sed etiam propter odorez in se.

xxj. q̄ animalia non respirantia odorant licet instrumētuz odoratus non sit in eis manifestuz.

xxij. q̄ alia animalia preter hominem non abhorrent fetidos odores propter fetorem sed aliquādo propter passionem aliam.

xxiij. excludit opinionez dicentium q̄dam animalia nutriri odoribus.

xxiiij. q̄ qualitates sensibiles non sunt diuisibiles in īfinitū q̄uis sint in subiecto quanto diuisibile in infinitum.

xxv. vtrum sensibilia prius veniant ad medium q̄ ad potentiaz seu organuz eius

xxvj. disputat vtrum duo sensus possūt simul esse in actu arguēs sophistice q̄ nō

xxvij. excludit quamdaz falsam solutionem questionis predicte.

xxviij. determinat q̄ duo sensus possūt simul esse in actu non per diuisionem substantialem anime: sed per potentias virtutis sensitiue et q̄ nullum sensibile est indiuisibile.

Deo gratias.

De memoria

De memoria ⁊ memorori et c. Prohemium huius libri continet intentionez di cendorum de memoria et reminiscentia. Considerandum est de memoria ⁊ de me morari quid sit. et propter qd fit et cui parti anime accidit hec passio. Et similiter ipm reminisci quod non est idez ꝙ memorari. Cuius signuz ē ꝙ multi tardi ad discēdū sunt bene memorativi. reminiscitivi aūt sunt qui veloces et bene apti sunt ad adiscendum.

Capituluz primuz quod sic incipit: prius quidem et c. Investigat dif finitionem memorie. s. quid sit. prius ostendēs ꝙ obiectū eius scilicet memorabile non est aliquid futuruz nec presens sed preteritum. Ad cognoscēdum aūt quid sit memorari primū accipienduz ē qualia sūt memorabilia. de hoc eni multotiens decipiūtur. Intelligēduz est ergo ꝙ futurum non est memorabile: sed opinabile et sperabile. vnde de futuris est scia que dicitur a quibusdaz sperativa a quibusdā divinativa. Presens etiam nō est memorabile sed potius sensibile. Relinquit ergo memoriaz esse tantuz prete riti. dico āt presens nō esse memorabile q2 cum aliquis videt rem presentē vel actu cō sideret intelligibile non dicim9 ipm memorari sed potius sentire ac speculari. si autez sine actuali presentia sensibilis aut intelligibilis. hētur notitia rei prius cognite per do ctrinam aut per invētionez aut per sensum: tunc dicim9 memorari. Est igitur me moria non sēsus nec opinio: sed habitus aut passio alic9 horuz relicta ex his vel ex eis cum intervenerit aliquod tēp9 mediū inter aprehēsionez sensus, vel intellectus ⁊ me moriam ipsoruz. Ipsius igitur presentis non ē memoria sed sens9. futuri aūt spes. fa cti vero memoria. et ideo oportet ipsaz fieri post aliquod tēpus mediuz. propter quod sola animalia memorātur. et eadez virtute memorātur qua tēpus sentiunt.

Capitulum. ij. quod sic incipit: quoniā autez et de fantasia. Investigat cui parti anime insit memoria. ostendens eam esse passionez sensus communis et fantasie.

Dictum est in tertio de anima quid est fantasia. et quod intelligere non est sine fantasmate. Quāvis enim intellect9 sit vniversalium: non intelligit tamē sine fantasmate. sicut enim geometra describēs figuras geometricas nō vtit quantitate determinata ex vi cōsiderationis et tamen pōculis semp habet figuraz quan titatis determinate sine qua nō pōt exequi descriptionez figure in quātum figura: sic e tiam intellectus sēper indiget aliquo fātasmate determinato sine quo intelligere non potest. Propter quā aūt causam intelligere nō est sine cōtinuo et tēpe aliarō. Nece cesse est eamdē partez anime cognoscere magnitudinē motum et tempus. motus āt qui remanet in absentia sensibiliuz cognoscitur mediāte fantasia que est passio sensus corporis. et ideo cognitio pdictorum fit in sensu communi tāq̄ in sensitivo. memoria e tiam intelligibiliuz per accidens pertinet ad intellectuz per se autem ad sensuz commu nem. quia talia non intelligūtur sine fantasmate. Et qm̄ memoria est sensus commu nis. ideo non soluz est in hoibus et in habentib9 intellectuz et prudentiaz sed etiam in quibusdam alijs animalib9. naz si memoria esset passio intellective partis non inesset fortasse alicui mortaliuz nisi homini. Et qm̄ memoria est semper respectu preteriti qđ prius quis sensit vel didicit. prius āt et posterius sunt in tēpore: hinc ē ꝙ non oīa a nimalia hñt memoriaz sed solū illa q̄ sequūtur dīas tēpis. Manifestuz igit memo riaz esse eiusdē ptis anime cui9 est fātasia. et per se memorabilia esse quoꝝ per se est fantasia. per accidens vero memorabilia sunt quorum est per accidens fantasia.

Capitulum.iij.quod ſic incipit:dubitabit autez aliquis. Declarat ꝙ animalibus ineſt memorari propter ſimilitudinez vel imaginem rei prius cognite que retinetur in fantaſmate in abſentia ſenſibilium.

Dubitabit aūt aliquis quare per memoriaz non memoramur paſſionez preſētem ſed potius abſentez rem. Qd enim q̄daz paſſio fit nobis cum memoramur:ex hoc patet ꝙ ſenſibile per ſenſuz efficit in aīa et in parte ſenſitiua corporis animati aliquaz paſſionez ſimilē picture animaliuz.cuius paſſiōis habitum ex aſſuefactione generatum dicim9 eſſe memoriam. Motus ei ſenſibiliuz efficit in organo ſenſus interioris figurā quamdā.que remanet in abſentia ſenſibilis ſicut impreſſio ſigilli remanet in eius abſēnā. Et quoniam in his q̄ ſunt in multo motu ſiue propter aliquaz paſſionez.vt eſt ira aut propter etatez ſicut ē iuuētus:non remanet impreſſio ſigilli influēte:ideo in eis non fit memoria.In quibuſdā etiaz propter deffectum virtutis retentiue fluit īpreſſio ſicut figure fluūt in antiquis hedificiis.aliquādo etiam propter duriciē cōplexionis non pōt imprimi figura in virtute ſenſitiuo. Multum enim iuuenes propter nimiuz motuz augmēti et multuz ſenes propter motum detrimēti.ſimiliter multuz veloces propter nimiuz deffectuz virtutis retētiue cauſatū o nimia humiditate.et multuz tardi propter nimiaz duriciem immemores ſunt.quia in eis aut cito fluit figura impreſſa organo aut non pōt imprimi in eis. Dubitatur igitur vtrum memoremur paſſionez factaz in potēna ſenſitiua aut rem a qua facta eſt Et ſi dicatur ꝙ memoramur paſſiōem q̄ preſens eſt:hoc non erit memorari.cum memorari ſit nō preſentis ſed preteriti. Si vero dicatur ꝙ memoramur rem abſentē inconueniēs videtur.quia memoria eſt paſſio primi ſenſitiui quod non videtur ineſſe actu niſi reſpectu ſenſibilis preſētis. Preterea ſi paſſio ſeu īpreſſio ſimul eſt figure ac picture:non oportet memoriaz eſſe alterius rei q̄ eiuſdez figure.intellectus enī et ſenſus memorādo in actu cognoſcūt hanc paſſionez. Preterea ſi virtus interior poteſt memorari rem abſentez et ſenſus exterior poterit eam videre. Contingit igitur videre et audire aliquid non preſēs quod falſum eſt. Ad hanc dubitationem dicendum eſt ꝙ ſicut animal pictum in tabula ſecūdum eandem rem:licet ſecunduz aliam et aliam rationez eſt animal et eſt imago alterius ⁊ conſiderari poteſt ſiē quedā res in ſe et ſicut imago alterius:ita et nobis fantaſia et ydolum rei in organo ſenſitiuo conſiderari poteſt ſecundum illud quod eſt in ſe et prout eſt ſimilitudo et imago alterius quando ergo agit in ſenſum aut in intellectum ſecūdum illud quod eſt in ſe:tunc animal dicitur intelligere vel ſentire.quando vero mouet vel conſideratur vt imago alterius prius cogniti:tunc ē memorari.ita ꝙ memoria fit ex hoc ꝙ ſimilitudo rei prius cognite in itellectu vel ſenſu cōſideraī vt imago repreſētans rem prius cognitam a ſe ſit. Igiī factis in anima motib9 talibus.ſ.ꝙ nō diſcernimus vtrum fiant ab eo qō prius cognouimus:neſcim9 ſi memoremur aut non memoremur ſed itelligim9 aut ſentimus. Aliquādo autez diſcernimus nos intelligere aut reminiſci rez prius auditam vel viſaz:ꝙ cognoſcimus nos memorari. hoc aūt cōtingit quando ſpeculās cōſiderat ſimilitudinez rei vt imaginez alterius prius cogniti qō repreſentat. Aliī vero credit homo ſe memorari rem preteritaz cum tū ſentiat preſentē.et hoc accidit quādo extimat fantaſma de nouo occurens eſſe imaginē alicuius precogniti. Meditationes autem frequēter facte de eadem re ſaluāt memoriaz et virtutem reminiſcitiuam.quia meditari nil aliud eſt q̄ multotiens ſpeculari ſimilitudinez rei prout eſt aliquid in ſe.ſed prout eſt imago alterius eſt memorari. Dictum eſt igitur quid ē me

morari quia est habitualis cõseruatio fãtasmatis prout est imago. et quod pertinet ad primuz sensitiuuz. s. sensuz communez per quez tẽpus sentimus.

Capitulum. iiij. quod sic incipit: de ipso reminisci etc̃. Determinãs de reminiscentia ostẽdit eaz non esse resũptionez memorie. nec preuiam acceptiõem rei cognite sed resumptionez prime acceptionis.

Ereminisci dicentes supponamus vera esse ea que disputatiuis sermonibus accipi possunt de ipso. Non est autez reminiscẽtia iterato memorie. nec p̃ma acceptio rei cognite aut cognoscibilis. Ista eñ inter se differũt. quando enim primo quis adiscit aut sentit: fit in eo prima acceptio. et hec non est acceptio memorie: eo q̃ nulla noticia prius facta est. Prima igitur acceptio noticie nõ est memoria. quia memoria ẽ cuz aliquis habitus vel passio facta ẽ ex preexistẽti noticia. et ideo nõ facta tali passione: non erit memoria. Nec in primo instãti quo facta ẽ passio siue noticia rei cognoscibilis. q2 licet tũc iam sciamus esse: nõ tamẽ memoramur eam p̃sentez sed potius preteritaz iam elapso aliquo tp̃e inter primaz acceptionez et instans memorãdi nõ eñ memoratur quis q̃ nũc videt aut audit: sed potius vidit aut audiuit

Nec reminiscẽtia est resũptio memorie. quis nõ memoratur quis huius quod nunc reminiscitur: sed eius qd̃ a p̃cipio sensit aut didiscit. Et reminisci igitur est cũ quis resumit primaz apprehẽsionez sensus aut scie. Et sic reminiscẽtia est resumptio prioris noticie ad quaz sequitur memorari et etiaz memoria que est habitus seu passio facta ex p̃ori noticia. Nec dico q̃ omnis resũptio prioris noticie sit reminiscẽtia. quia contingit dupliciter resumere prius notuz. vno modo id quod scitur in habitu aut in potẽtia reuertere ad actũ. quasi id qd̃ nõ ante inerat iteruz fiat: et hoc est reminisci. Alio modo illud qd̃ prius notuz fuit cum totaliter obliuioni fuit traditum iteruz resumere adiscẽdo vel inueniendo: et hoc non est reminisci sed iterato adiscere vel inuenire. a quibus differt reminisci. ad quod requirit aliquid plus q̃ sit principiuz istius ipsius: q̃ sit ex quo adiscitur vel inuenitur.

Capitulum. v. quod sic incipit: cõtingũt autẽ reminiscẽtie declarat q̃ reminiscuntur ex ordine motuum qui relinquũtur in anima ex prima ipressione eorum q̃ apph̃ẽdimus. qui motus vel ex necessitate vel ex cõsuetudine sese cõsequũtur

Eminisci contigit propter hoc q̃ vnus motus natus ẽ nobis occurrere post aliuz seu ex necessitate vt in his motibus in quibus secũdus necessario sequitur primuz. sicut apprehẽsionez hominis sequitur apprehẽsio aialis. in talibus eniz necessario mouetur secũdo motu quicũq3 mouetur primo seu ex natura siue ex cõsuetudine vnius motus aliuz sequitur in his motibus vt in pluribus secũdus sequitur primũ.

Hec aũt cõsuetudo quibusdaz inẽ efficacius et ex semel cõsueuisse q̃ alijs ex multo. sic q̃daz semel visa magis memoramur propter vehemẽtez impressionez q̃ alia visa multotiens debiliter ipressa. Quando igitur reminiscimur oportet nos moueri scd̃m aliquez priorez motuz quousq3 veniamus ad apprehẽsiõez illius motus qui consueuit sequi post primũ. vnde reminiscẽdo inquirimus hic cõsequenter se habet cuidaz alteri quod in memoria tenemus seu q2 similitudinem habet cum ipso. seu contrarietatem habet ad ipsum. seu propinquitatez et continuatiõez vt pater ad filium. propter hoc enim reminiscẽtis: quia motus horum se inuicem consequũtur: consequuntur autem se vel quia sũt quasi idez inter se vel q2 sunt similes. vel quia vnus ẽ pars alterius. et ideo residuũ fit q2 deest aprehẽsiõi: suppletur per motuz prioris. et hoc aliquando fit in omine non querẽte reminisci. aliquãdo vero querẽte. in pluribus aũt reminisci fit alteris mo

tibus factis ex quibus deuenitur in noticiã alicuiꝰ qđ ſequitur ad ipſos. Non oportet aũt querere q̃re inter duꝫ reminiſcũtur eoꝝ que procul ſũt magis ꝙ̃ eoruꝫ q̃ prope hoc enĩ accidit propter hoc ꝙ motus ſeſe inuiceꝫ conſequũtur. ſicut enĩ propter huiuſmodi cõſequẽtia aliquãdo non q̃rentibꝰ reminiſci occurrit nobis aliquid cuius prius nõ recordabamur quia facto priori motu inſurgit in nobis alius cõſequẽter ſe habens ad ipm: ita etiaꝫ facit aliquis cum uoluerit reminiſci. quereret enĩ accipere primuꝫ motum ad quem ſequitur ille cuius velit reminiſci ſiue procul fuerit factus ſiue prope. Igitur ordine motuuꝫ citiſſime fiunt reminiſcẽtie: quãdo quis incipit meditari a principio totius negocij. quia ſcđꝫ ordineꝫ reruꝫ cõſequũtur ſe motus ad inuicẽ
Maxime aũt reminiſcibilia ſũt que ſunt ad inuicẽ ordinata vt mathematica. que vero non ſũt ordinata: male reminiſcibilia ſunt.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: et in hoc differt reminiſci oſtẽdit differẽtiam que ẽ inter reminiſci et iteruꝫ adiſcere atqꝫ iteruꝫ inuenire. ⁊ ꝙ reminiſcẽtem oportet incipere a prĩcipio magis vniuerſali. aſſignat etiaꝫ cauſã propter quã omnino non ſit reminiſcẽtia vel corrupte ſit.

Reminiſci in hoc differt ab adiſcere iteꝝ. quia iteruꝫ reminiſciť quis quando ꝑ ſe ipm ex aliquo in memoria retẽto poteſt venire in notitiaꝫ alicuiꝰ cognitum cuius tñ fuerat oblitus. quãdo vero in noticiaꝫ illius venit nõ per aliquod principium in memoria retentũ ſꝫ per aliud cognitum de nouo: dicitur iterum adiſcere et non rememorari. Multotiens aũt nõ poteſt quis reminiſci eius cuius oblitus eſt multis tamen motibus occurrẽtibus: ſit motꝰ alicuiꝰ ad quẽ ſequiť memoria rei oblite: ⁊ tunc non diciť quis reminiſci ſed iteruꝫ inuenire. quia non ex prĩcipio exiſtente in ipſo venit in noticiaꝫ eius cuius oblitꝰ fuit ſed ex motibꝰ alijs ſicͭ iam dictum ẽ. Oportet enim reminiſcẽteꝫ accipe principiuꝫ a quo incepit motus vel negocium. cuius pars eſt illud cuius velit reminiſci propter qđ a locis in quibus facta aliqua vel dicta ſunt aliquãdo incipiunt reminiſci vtẽtes loco quaſi quodã principio. Et bene reminiſcẽteꝫ oportet accipere prĩcipiuꝫ negocij. qꝛ faciliter ab illo venitur in noticiaꝫ alterius propter cõuenientiaꝫ ⁊ ordinẽ conueniẽtie ſeu ſimilitudinis. ſicͭ a lacte venitur ĩ memoriaꝫ albi ⁊ ab albo in aerẽ. et ab aere in humiduꝫ a quo fit memoria veris cuius eſt eſſe humiduꝫ. Videť aũt prĩcipiuꝫ et mediuꝫ omniuꝫ reminiſcibiliuꝫ eſſe aliqđ commune ⁊ vniuerſale a quo poteſt fieri motus reminiſcẽtie diuerſoꝝ. ſicut a lacte quis mouetur ad albedinẽ ⁊ dulcedineꝫ ⁊ ab albedine inuiceꝫ ⁊ cuiuꝫ. Si quis ergo reminiſci voluerit alicuius cõſequẽtiuꝫ albũ aut dulce: ſi non poſſit reminiſci eiꝰ per prĩcipiuꝫ oĩuꝫ alboꝝ puta per albedinẽ ⁊ reminiſceť per aliqđ principiuꝫ commune ad albuꝫ ⁊ dulcia. Aliqñ aũt ab eodeꝫ prĩcipio oẽs reminiſcũtur qñqꝫ non. qꝛ cõtingit ab eodeꝫ prĩcipio a quo quis ad diuiſa mouetur: pluries ad vnuꝫ moueri ꝙ̃ ad aliud. ſicͭ a lacte pluries quis moueť ad albedineꝫ ꝙ̃ ad dulcedineꝫ. Si igitur ex tali principio quis moueať ad idqđ magis cõſueuit moueri per ipſꝫ: de facili reminiſcitur eius propter cõſuetudineꝫ q̃ eſt q̃ſi natura. qꝛ ſicut in natura ẽ quidaꝫ ordo quo hoc ſit poſt aliud: ita qñ multe operanões ꝑ ordineꝫ ſe cõſequũtur: faciũt q̃ſi quãdaꝫ naturaꝫ. ⁊ hĩc eſt ꝙ facile recordãmur eoꝝ q̃ multotiens conſideramꝰ. Qm̃ ãt in his q̃ fiũt a natura cõtingit aliquid fieri extra naturaꝫ. ſ. a fortuna ⁊ a caſu: etiaꝫ in his q̃ fiunt ex cõſuetudine cõtingit aliquid fieri extra cõſuetudinẽ. cũ cõſuetudo minꝰ firma ſit ꝙ̃ natura. Ex hoc igitur ꝙ in his q̃ fiũt ex cõſuetudine a cõſueto ordine reminiſcibiliuꝫ retrohiť

quis eis velit tunc reminisci aliquid p̄ri⁹ scitorū: fit quidē soleecismus .i. inordinata
compositio eorū per que volumus reminisci ergo conuenit predicto modo.

Capitulū .viij. quod sic incipit: maxime aūt oportet cognoscere tp̄s ꝛc̄. Ma-
nifestat ꝙ reminiscēti necessariū est cognoscere tp̄us preteritū vel determi-
nate vel indeterminate cuius tēporis recordat̄ homo per similitudines relic-
tas in anima mot⁹ rei ꝛ tp̄oris ꝛ statī sequit̄ actus memorādi.

Maxime oportet volētē reminisci cognoscere tp̄us preteritū aut determinate
ꝛ sub certa mēsura: aut idiffinite .s. ꝙ aliqñ hoc fecit vel vidit vel sciuit. Po-
test autem hō recordari tēporis preteriti: qꝛ aliquid est in anima in quo cog-
noscit ꝛ iudicat magis ꝛ minus in tēpore ꝛ hoc rationabile esse: sicut in aīa respectu tem-
poris: sicut ei inest respectu magnitudis. intelligūt eī magnas ꝛ puas magnitudines
ꝛ etiam distātes. non quidē extēdendo intelligētiā vsqꝫ ad rem intellectā. sicut qui-
dā dicūt in visu: ꝙ videt extēdendo radios visuales vsqꝫ ad rem visā. aīa enī intelli-
git rem absente ꝛ etiā rem q̄ non ē. quod nō esset si intelligeret extēdendo intelligē-
tiam vsqꝫ ad rem intellectā. intelligit ergo absētia ꝛ presentia scd̄m ꝓportionē et si-
tudinē motuū qui ei p̄sentialr̄ insunt. remanēt enim in ipsa similitudines figurarum
et motuū in absentia rerum. Dubitatur autē in quo differat illud quo cognoscit
maiorem ꝛ minorem magnitudinē. qꝛ cum sit eiusdē spēi videtur ꝙ per eandē si-
militudinē cognoscātur. Ad qd̄ dicēdū ꝙ similitudines q̄ sunt in aīa proportionā-
tur rebus extra ipsam. ita ꝙ minor quantitas cognoscit̄ per similitudinē sibi proportio-
natā. ꝛ forte sic diuerse forme sunt extra aīam in alia ꝛ alia materia: ita diuerse simi-
litudines sunt in anima. vel sufficit eadē similitudo ad cognoscēdū multa habentia
eandē rationē. Sicut similitudo triāguli vnius sufficit ad cognoscēdū maiorē
et minorem triāgulū eiusdē rōis verbi gratia maiorem ꝛ minorē ysocheles. Cū
igitur simul fit in anima mot⁹ rei ꝛ tēporis in quo rem vidim⁹ vł aliquo alio modo co-
gnoscimus: tūc ē actus reminiscēdi qñ vero quis opinat̄ in se motū rei fieri ꝛ tp̄oris ꝛ
non fit: falso memorat̄ et decipit̄. possibile ē enī in memorādo esse mēdaciū. sic possi-
bile est qd̄ alicui videatur ꝙ memoretur et tñ non memorat̄ .s. qñ ei occurit memoria
tēporis in quo nō audiuit vel vidit vel aliquo modo cognouit aliquid. ꝛ occurrit ei me-
moria non rei illi⁹ quā prius cognouit: sed memoria alteri⁹ loco illius. Qñqꝫ etiā
aliquis memoratur et tñ nō putat memorari .s. qñ occurrit ei memoria rei ꝛ non tp̄oris
in quo rem prius sciuit. Temporis aūt duplex est recordatio. aliq̄n sub certa mēsura
scilicet qñ quis recordat̄ ꝙ die tertia hoc fecit. aliquando non sub certa. ꝛ tales cōsueti
sunt dicere ꝙ bene recordātur se hoc fecisse vel audiuisse: tamen non recordantur qñ
et hoc quando non comprehendunt temp⁹ sub certa mēsura.

Capitulū .viij. quod sic incipit: quoniā quidē non igitur idē et c̄. Decla-
rat ꝙ nō ē idē reminisci et memorari. ꝛ ꝙ reminiscētia est passio organi cor-
poralis et propter quam causā aliqui male reminiscūtur.

Quoniā aliqui sūt bene memoratiui qui tñ non sunt bene reminiscitiui et ecō-
uerso dictū est supra: differt memorari ꝛ reminisci non solū scd̄m tempus .s.
qꝛ reminisci precedit memoriā sicut via ad ipsum: sed etiam ex hoc est differen-
tia ipoꝝ quoniā animalia q̄dā diuersa ab homine participāt ipso memorari. nullū
tamen animal reminiscitur nisi homo. cuius ratio est qꝛ reminisci est quidā sillogism⁹
reminiscens enim ex aliquo principio sillogizat illud quod prius vidit vel audiuit a-
ut alio modo nouit. et sic reminiscentia est quedā inquisitio que non potest inesse ni-

si cui inest deliberatiua virtus p naturaz. deliberare ei idez est q sillogizare. Nō autem reminiscentia sit passio corporalis instrumēti .s. fantasmantis: signum ē qr aliqui turbātur z inquietātur qū non pñt reminisci. z multū cogitātur reminisci z etiaz desistētibus a conatu quo per ipm reminisci nō pñt: nichilominus inquietudo illa remanet in eis. z hoc maxime melācolicis propter vehemētez motuz fantasmatū. Causa autez nō possendi reminiscentes quiescere ab inquietudine cuz voluit ē qr moto fantasmatuz postq̄ inceperit moueri nō ē in eoz potestate. sicut nō ē in potestate proiicientis retinere corpus piectū quin moueat postq̄ piectuz fuerit. reminiscēs ei et inuestigās mouet corporale organuz in quo ē passio hec .s. reminiscētia. Maxime aūt inquietātur in reminiscēdo illi in quib9 ē multa humiditas circa locuz in quo sunt organa sentiendi. vt circa cerebruz. qr humiditas mota nō facile quiescit donec perueniat ad id qd queritur z donec motus inquisitionis recte procedat ad terminum. Unde passiōes ire timoris concupiscētie et similiuz non quietant statim volētib9 his qui i talibus passionibus fuerint: sz cōtra mouētur voluntati. qr motio organi corporalis facta per ipsos nō statz quietat. Et assimilātur passionib9 et melodijs ac rōib9 quib9 sit hō uehemēter itent9 z pter intētiōez audit nō eligēs nec volēs qd dicat cātet aut ratiocinet.

Habētes autem superiora majora q̄ inferiora sunt peius memoratiui q̄ habētes contrariaz dispositionez. et propter grauitatez quaz habēt circa organa sēsitiua ex multa materia. et propter hoc nec motus sensibiliuz a principio ipoz possūt in eisdem permanere sz cito dissoluūtur ei in igstarnet sūt. Sūt etiam male memoratiui pueri z senes. senes quidē propter multuz motuz decremēti. pueri etiaz usqz ad lōgaz etatez habent mēbra supiora grossiora et sunt nanosi. z sic propter multaz materiā agrauat in eis organū sētiendi. De memoria itaqz sicut z memorari z per quā ptez aie aīalia memorāt z quid sit reminisci et propter quam causaz fiat dictum est.

Recapitulatio

Capitulum primuz inuestigat quid ē memoria. z q obiectum memorabile nō est aliquid preteritu z vel presēs sz futuz.

ij. q memoria est in sensu comuni et fantasia.

iij. q actus memorādi inest mediante similitudine seu imagine rei presētis prius cognite retēte in fantasmate in absentia sensibilium.

iiij. q reminisci non ē resumptio memorie nec pma acceptio rei cognite sz resumptio prime acceptionis.

v. q reminisci causatur ex ordine motuz relictorum in anima ex prima ipressione rerum qui ordo aliquādo est ex natura aliquando ex consuetudine.

vj. ostēdit differētiaz inter reminisci et iterum addiscere et iteruz inuenire. et quare aliquādo non fit reminiscentia aliquādo fit sed corrupte.

vij. q reminiscēti neccessariū ē cognoscere tēpus preteritu z cuius fuit recordatio per similitudinez rerum prius cognitarum.

viij. vtrum idez est reminisci et memorari. et q reminiscētia est passio organi corporalis. et quare aliqui male reminiscentur.

De somno ꝛ vigilia. Huiꝰ libri primũ capitulũ cõtinet intẽtiões actoris enũ merãs ea q̃ dicẽda sunt de somno ꝛ vigilia. similiter ea q̃ oportet considerare de somno.

Et sõno aũt et vigilia considerãduz ẽ quid sit. Et vtruz sint propria anime vel corpori vel sint comunia vtriqz. ꝛ si comunia: cuius ptis aĩe vel corporis passiones sint. Et propter quam causaz insunt aĩalibus Et vtruz oĩa aĩalia comunicẽt ãbobꝰ aut non ꝫ quibusdaz insit solus sõnus quibusdaz vero sola vigilia quibusdaz neutruz quibusdaz vero vtrumqz ipoꝝ. Considerãdum tñ quid est somnuz ꝛ propter quaz causaz dormiẽtes interduz sõniant interduz non. vel vtrum sẽper sõnient sed nõ ꝑcipiunt se sõniare nec recordãtur cum euigilãt. ꝛ si hoc est propter quaz causam sit. Et vtrum contingat preuidere in sõnijs futura aut non. ꝛ si contingit qualiter cõtingat ꝛ vtruz contingat preuidere solũz ea q̃ ab hoĩe agẽda sunt. vel etiaz ea quorum causa est spiritus separatus per aliquam immissionem.

Capitulũ. ij. quod sic incipit: primuz quidez igiꝉ hoc manifestũ ẽ. Declarat ꝙ sõnus et vigilia sunt passiões non corporis ꝑ se nec aĩe sed cõiuncti ꝛ ꝙ soli aĩali insunt.

Primuz igiꝉ hoc manifestũ ẽ ꝙ circa eãdez partez aĩalis sõnus ꝛ vigilia fiunt cũ sint opposita. sõnus enĩ est q̃daz ꝑuatio vigilie. opposita eñ tam in naturalibꝰ q̃ in quibuslz alijs nata sũt fieri circa idez ꝛ sunt passiões eiusdez. sic visus ꝛ cecitas sũt circa oculũ ꝛ auditꝰ ꝛ surditas circa aurez ꝛ sic de alijs oppositis. Preterea ꝙ circa idez sit sõnus ꝛ vigilia manifestũ ẽ ex hoc ꝙ in eodez in quo cognoscimꝰ vigilãtez: in eodez cognoscimꝰ euz qui ꝑmittiꝉ sõno oẽm eñ sentientẽ vigilare putamꝰ. ꝛ oẽm vigilãtez sentire aliquid. aut eoꝝ que mouẽtur extrinsecꝰ. aut aliqđ motuz intrĩsecꝰ. Si ergo vigilare est in eodem in quo est sẽtire: manifestuz ẽ ꝙ instrumentum cum quo sentiũt animalia: hoc vigilãt vigilãtia et dormiunt dormientia. Sentire aũt nec aĩe propriũz est nec corporis: sed cõiuncti. eiusdez eñ est potentia cuius est actio. sensꝰ autem qui est aĩe per corpus quare impossibile sentire nec aĩe per se passio est nec aĩati corporis. sed ex vtroqz cõiunctũ. Et eiusdem sũt vigilia ꝛ sõnus Cum aũt declaratuz sit in libro de aĩa que sunt anime particule ꝛ ꝙ nutritiua sepatur ab alijs potẽtijs in corporibꝰ habẽtibus vitaz. nulla tñ alia potẽtia existit sine ipsa: manifestũ est qm̃ viuẽtibus q̃ participãt soluz augmẽtuz ꝛ diminutionẽ nõ inẽ sõnus nec vigilia vt plãtis. qꝛ nõ hñt ꝑticulã sensitiuaz q̃uis eĩ non sit separabilis a vegetatiua sbo est tamen separabilis ab ea potestate et diffinitione.

Capitulũ. iij. qđ sic incipit: similiꝉ aũt ꝙ nõ ẽ qđ semꝑ vigilet et c̃. Declarat ꝙ sõnus ꝛ vigilia oĩ aĩali insunt nec est aliquod aĩal quod semꝑ vigilet aut semꝑ dormiat et ꝙ plãtis nulla predictarum passionum inest.

Quia animal constituitur inesse animalis per habere sensum non cõtingit animal esse qđ nec dormiat nec vigilet: ꝫ oportet vtrũqz inesse cuilz aĩali cũ sit passiões ꝑmulsẽsitiui q̃ diciꝉ sensꝰ cois. Similiꝉ nõ cõtigit alteꝝ hoꝝ sẽp inesse alicui aĩali velut sit aliqđ genꝰ aĩaliũz sẽp dormiẽs vl̃ semꝑ vigilãs. Sẽper eñ vigilans esse non põt qꝛ quorũcumqz est aliqđ opꝰ ꝑ naturã qñ operãdo aliquod eorum quod facere potest excesserit multũ tẽpus: necesse ẽ ea deficere nisi q̇escãt. sic oculos ĩ videndo ꝛ manus ĩ opãdo necesse ẽ deficere: si nimiũz tpꝰ excesserit. Si igiꝉ sẽtire est

opus alicuius z hoc potēs sentire excedit multū tp9 in cōtinuādo actionē sensus: finaliter deficiet nec poterit amplius sentire. Cum ergo vigilare diffinoē per hoc qđ ē solutio sensus siue sensus in actu nec hoc posset sēper aīali inesse: necessarium ē ipm aliquādo dormire. q2 cōtrariorū si vnum nō inest. alterū necesse ē inesse. vigilare autē ei quod ē dormire cōtrarium ē. Si ḡ dormire est passio q̄ dicit somnus z hāc necesse ē omnibus inesse propter excessum in vigilādo qui excess9 quoq3 fit ab egritudine quoq3 ab aliqua causa: necesse ē oē quod vigilat aliquā dormire. cum impossibile sit sē per agere scđm sensū. Similiter aūt non cōtigit aliquod aīal semp dormire. somno enim ē passio sensitiue ptis tanq̄ vinculū z imobilitas quedā ipsius. Et iđ necesse ē oē dormiēs habere potētiam sensitiuā talis aūt potest sentire scđm actum. cum in natura nulla potētia sit ociosa. dormiētem vero īpossibile ē aliquid proprie z simpliciter actu sentire. quare necesse ē omne dormiens excitabile esse. Omē aūt animal aliquādo dormire ex hoc patet q̄ omnia animalia z natatilia z gressibilia somno communicāt. genera omnium piscium etiam marinorum visa sunt dormire. in tantū q̄ enthoma idest genera animalium habentia duros oculos manifestum est aliquando dormire licet sint breues somno. propter quā breuitatē latet vtrum dormiat an non

Utrum autē animalia habētia durā testā dormiāt: nundū factum ē manifestum sensui tm̄ visibile suadebitur ea dormire scđm dictā ratiōē. Quod igitur omnia animalia somno z vigilie communicāt manifestum est ex hoc q̄ animal diffinitur per habere sensum cuius sensus somno ē passio tanq̄ imobilitas z vinculum. vigilia vero tanq̄ solutio z remissio ipius. Plātarum āt nullas possibile est communicare de sōno vel vigilia. q2 nulla dictarū passionum inest nō habētib9 sensum. hoc autē nō est in plātis sicut eis non inest tristari z gaudere z cōcupiscere. q̄ insunt his quibus inest sensus. signum autē q̄ plāte non habēt sensum est q2 nutritiua particula efficacius pficit opus suum in animali dormiēte q̄ vigilante. nutritur enī tunc magis aīal et augetur tam q̄ nichil ad hoc opus indigens sensu.

Capitulum .iij. quod sic incipit: quare autem dormiunt z vigilāt et c. Manifestat q̄ somnus z vigilia sunt passiones nō alicuius sensus particularis sed potius sensus communis tanq̄ subiecti.

Quare autē dormiūt animalia dicēdum est. sed tamen prius considerari cōuenit cuius sensus vel quorū si plurium sit passio somnus z vigilia. Quoniam quedā animalia vt perfecta habēt sensus quedā vero aliquo sensu carēt vt visu: tactum aūt z gustum habēt omnia nisi valde īperfecta: dictū est in his q̄ de aīa. qm̄ etiā impossibile ē animal dum dormit sentire simpliciter aliquo sensu: necessarium est eādē passionē inesse omnib9 sensibus p̄sente somno. nam si vnus sensus in somno ligaret alius vero nō: cōtingeret aīal dormiens posse aliquo sensu sentire hoc autē est impossibile. Qm̄ autē aliquid proprium existit vnicuiq3 sensuum vt visui videre. auditui audire: etiā aliquid ē commune sensibile: necesse est esse quādā communem potētiā q̄ sequitur oīs sensus eo q̄ sentit oēs sensationes omnium sēsuum. sentit enim animal qđ vidit et qđ audiuit. visus enim non videt nec iudicat suā visionē: sed potius hāc sentit sēsus communis. Preterea nec gust9 nec visus nec ābo pñt discernere qm̄ alia sint dulcia ab albis sed hoc discernit hec potētia cōis oīb9 pticularib9 sensib9 z hec ē vn9 sēs9 cōis z pricipale sēsitiuū q̄ licet sit vnum sbo. tm̄ alteri9 rōis ē respectu sōni z alteri9 respectu coloris. Et hoc sēsui maxime simr existit cū sēsu tact9. hic enī sēc et sēs9 cōis separabilis est ab illis alij vero inseparabiles sunt ab ipso. dictum est autem

de bia in theorematib9 de aia. Quoniaz igitur vigilia et somnus insūt omnib9 animalibus: manifestuz est q̄ sunt passiones sensus comunis qui oibus sensibus inest sicut ⁊ tactus. Si eni dormitio fieret propter hoc q̄ oēs particulares sensus aliquid patiuntur: necesse esset in vigilia omnes ipos simul agere. Cum igitur nec necesse nec possibile sit ipos omnes in vigilia simul agere: inconueniens est dicere aial dormire q̄ oēs immobiles existunt q̄uis enim rationabilius accidat eos simul quiescere q̄ simul agere: tamen dormitio nō fit propter hoc q̄ simul quiescāt vel simul patiātur: sed tamen p̄ncipale oium sensitiuorum videlicet. sensus comunis ad quē alij tendunt aliquid patiatur et ligatur: etiam necesse est omnes particulares sēsus pati et ligari et non econuerso. nō enim necesse est sensuz comunez ligari cum aliquis sensus particularis ligat̄. Qm̄ autez nō quelibet priuatio vsus sensuuz nec q̄libet ipotētia sentiendi est somnus. patet ex pluribus. primo ex deffectionib9 aīe quales sunt raptus et extbasis in quibus est ipotentia et ligatio sensuuz. Secundo ex amētijs quibus sēsus ligat̄. Tertio ex his quibus ligātur vene colli tam forte q̄ insēsibiles fiūt. nulla enim ipotentia predicta est sōnus. nō enim ipotentia cuiuslibet sensus vel pro qualibet causa sōnus est sed sicut dictuz est quādo primuz sensitiuuz quo omnia sentiuntur impotēs fit: necesse est oia sensitiua in potētia esse et non econuerso ⁊ tunc fit somnus quando ipsum existit ligatum.

Capituluz. v. quod sic incipit propter quaz vero causaz et c̄. Determinat q̄ causa finalis dormitionis ē requies ordinata ad hoc q̄ animal possit iterato operari causa vero efficiens est spiritus qui est in corde.

Propter quaz vero causam accidit dormire et cuius mēbri p̄cipaliter sit hec passio dicēduz est. Qm̄ vero causa dicitur finis mouēs materia ⁊ forma: natura aūt agit propter finem: hoc autez est aliquod bonuz: oportet naturam dedisse animalibus somnuz propter aliqd̄ bonuz tanq̄ finez et ideo dicēduz est de causa finali somni. Sciēnduz est igitur q̄ oib9 que nata sunt moueri nec possunt sēp et continue moueri cum delectatione: quies ē necessaria et vtilis ad eoruz salutez. natura itaq3 ingeniauit somnūz qui ē quedaz quies aialibus quia non possunt semp cōtinuare operationez cum delectatione. vnde propter hāc virtutem quidam coaptant somno per moduz methaphore q̄ sit requies. hoc tamen veruz ē q̄ propter salutem animaliuz existit. nec tamen requies ē vltim9 finis: sed potius vigilia ad quaz requies ordinatur in qua potest aīa sentire vel intelligere hec eniz sunt finis eoruz quib9 insūt cum sint optima finis vero optim9. Dico aūt necessariuz inesse animalibus somnum non necessitate simpliciter. sed ex suppositione scilicet si animal est habens suā naturaz. que necessitas est qn̄ aliquib9 presuppositis alia necesse est existere. Dicendum ē quali motu et quali actu aduenientibus in corporibus accidit vigilare et dormire animalibus. Circa quod primo existimāduz est easdem causas vel proportionales huius passionis esse aialibus non habētibus sanguinez que sunt aialibus sanguinez habentibus. istis vero easdez que hoībus ⁊ iō ex his causis quibus accidit hoīb9 vigilia ⁊ sōn9: speculāde sūt hec passiōes in oīb9 aialib9. Nō igit̄ p̄cipiuz sēs9 insit aialib9 ab capite a qua ē in eis p̄cipiū mot9: in. ij. de aia dictū ē. hec nō ps ē medi9 loc9 triū determinatoz i aiali. vz mediū inter supmū capitis ⁊ infimuz vētris ⁊ hoc meduz in habentibus sanguinez est pars circa cor. omnia enim habentia sanguinez cor habent tanq̄ principium motus a quo principaliter est sensus quod patet ex hoc qm̄ ipsum cor est principiuz motus ⁊ spūs est principiuz caloris cuius signū ē necessi-

tas refrigerationis qua indiget animal circa cor ne suffocaretur. propter eandem etiam causam indiget respiratione. natura enim animalis adapta est respirare et refrigerari humido ad salutem caloris qui est in corde sicut dicetur in libro de respiratione. In animalibus vero carentibus sanguine et entbomis .i. animalibus intercisis ut muscis et non suscipientibus spiritum ex extrinseco est plantatus spiritus in loco proportionabili cordi residens et inflans animalia huiusmodi sicut patet in his que sunt volatilia sicut vespe et apes et musce. Quoniam itaque impossibile est animal movere aliquid aut facere seu vigilare sine vigore et robore ab eodem est principium motus et actionis a quo est principium vigoris. vigorem autem facit spiritus de centro cuius vigorem fortificat in respirantibus spiritus attractus de foris in non respirantibus autem spiritum conservat natura complantata eis. unde propter spiritum intrinsecum existentem talia animalia dum moventur bombant idest quemdam sonitum reddunt concussione spiritus offendentis idest impingentis ad quamdam peliculam dividentem huiusmodi animalia per medium quod vocatur succinctorium cotalorum. Incipit autem moveri omne animal facto aliquo sensu alieno in primo sensitivo. ideo ipsum est primum subiectum vigilie sicut et somni. fugitur somnus et vigilia est passio sensus communis manifestum est in quo loco quia in corde et in qua particula primo fit hec passio quia in sensu communi. Moventur autem quidam dum dormiunt et faciunt multa opera vigilantium. quod non contingit absque fantasmate et aliquo sensu. nam somnium quodammodo est aliquid sensitivum de quo postea est dicendum. quare autem expergefacti memorantur somniorum nec tamen aliquando memorantur actuum factorum in vigilia dictum est in problematibus.

Capitulum .vi. quod sic incipit: consequens autem est in his que dicta sunt declarat quod causa efficiens immediata somni est vapor resolutus ex extrinseco sursum ascendens et ibi infrigidatus.

Consequens est dicere quibus motibus factis et unde sit principium vigilandi et dormiendi. supponatur ergo quod est necessarium animali cum habeat sensum suscipere nutrimentum propter restaurationem et augmentum. Nutrimentum autem omnibus animalibus est ultimum relictum ex tercia digestione. hoc autem habet naturam sanguinis in animalibus habentibus sanguinem. in exsanguinibus vero habet naturam proportionatam sanguini. locus autem sanguinis sunt vene et harum principium est cor sicut patet ex anathomiis. Ingrediente igitur alimento de foris in loca susceptiva videlicet in stomachum et epar: fit evaporatio subtilioris ad venas in quibus alimentum permutatur in sanguinem vadit ad cor sicut dictum est in libro de nutrimento et nutribili et repetendum est hic ut speculemur principia motus et quo patiente sensu communi accidit vigilia et somnus. Sciendum est ergo quod non quelibet impotentia sensus communis est somnus sicut prius diximus .v. g. amentia suffocatio et similes defectiones aliquando enim quibusdam patientibus fortiter alienationem et deffectum anime: facta est in eis aliqua apparitio similis somnio. de qua tamen dubium est utrum sit somnium. nam si contingit patientem talem defectionem obdormire quando patitur: contingit tales apparitiones tunc esse somnia. multa enim apparent sic alienatis. et aliquando visi sunt quasi mortui. de his tamen omnibus putandum est eandem esse rationem. Sicut autem diximus non omnis impotentia sensus communis est somnus: sed illa tantum que causatur ex evaporatione nutrimenti. necesse est enim quod evaporat ex nutrimento pelli sursum usque ad superiorem partem capitis et ibi converti et fieri humidum et iterum converti in seipsum sicut eurippum .i. ventum turbinis facientis in se multas circulationes. Pellitur autem sursum huiusmodi vapor a calido. calidum

enim cuiuslibet animalis ad superiora natuz est ferri. cum ergo in superioribus locis
multum fuerit de tali materia seu vapore: simul reuertit̃ iteruz in inferiora ferturqz de-
orsum. ⁊ reuertẽdo propellit calorem naturalez ad inferiora nec obstruit meatus qui
bus sensus comunis influit sensib9 particularib9. et tunc organuz sentiendi ad exteri
ora ligatur et fit somnus. Propter hanc igit̃ causam maxime fiunt somni post sũ
ptionez nutrimenti. quia tunc repente multa humiditas ⁊ corpulẽtia sursum fertur. q̄
residens ibidez grauat caput et facit dormitare fluẽs vero deorsuz repellit calorem et
spũm ad inferiora et tunc fit somnus et animal dormit:

Capitulum. vij. qd̃ sic incipit: signuz autez horum et somnifera et c̃. Con
firmat per sex signa q̄ somnus causetur ex euaporatione ascendẽte ad cerebrũ.

Signum q̄ somnus causatur ex euaporatione ascẽdente ad cerebrum sunt oĩa
somnifera. talia autez faciunt grauedinez capitis vt potus cib9 opium mãdra
gora vinum lolium nam ⁊ quorum capita ferũtur deorsuz et qui dormitãt gra
uedinem capitis patiuntur ⁊ non possunt leuare caput et palpebras. maxime autem
hoc accidit post cibaria quia tunc multa euaporatio fit a cibis. Aliud signum est q̄
somnus causatur ex laboribus quibusdaz labor autem mediante aliquo calore tollica
tiuus ẽ. tollicat enim et subtiliat aliquod indigestuz nisi sit nimis frigiduz ⁊ tollican
do facit ascẽdere vapores ad cerebrum ex quib9 somnus causat̃. Tertium signum
huius ẽ q̄ quedaz egritudines somnuz dicunt videlicet ille q̄ causantur a superfluita
te calida et humida sicut accidit quibusdam febricitantibus et litargicis. Quartũ
signum huius accipitur ex prima etate. pueri enim vehemẽter dormiunt eo q̄ omne
nutrimẽtuz fertur sursum. cuius argumẽtum est q̄ magnitudo superioꝝ membrorũ
in ipsis excedit magnitudinem inferiorum eo q̄ in ipsis fit augmentuz superiorũ nutri
mento sursuz lato. propter qd̃ multotiens fiunt epilẽtici. somnus enĩ similis est epilen
sie. ipsa eĩ epilẽsia quodãmodo est somnus. et ideo multis accidit principiuz epilen-
sie in dormitione. ita q̄ patiẽtes eam: dormiẽtes suffocantur vigilantes autem nõ eẽ
enim multus spiritus ferat̃ sursum in dormientib9 qui descẽdendo tumefacit venas
coharttat porus quo fit respiratio et claudit̃ meat9 respiratiõis et sic suffocatur homo.

Quoniaz igitur multuz nutrimẽtuz sursum fert̃ in pueris: ideo ipsis non conferũt
vina nec nutricibus eoꝝ. differt enim parũ ipsos bibere vinuz vel nutrices. sed opor-
tet vtrosqz bibere aquaticuz et modicum. vinum enĩ est quid spumosuz hoc aũt habet
magis nigrum q̄ albuz ita vero superiora sunt plena nutrimẽto in pueris: q̄ non ver
tunt collum quiqz mensibus quia sursũ fertur in eis sicut in ebriis multa humiditas hãc
aũt passionez rationabile est putare causaz esse: quare in matricibus embria prius qui
escunt. Quintuz signuz est huius q̄ tam habentes occultas venas q̄ nani et habẽ
tes magna capita sunt amatores somni. habentiuz quidez occultas venas humiditas
q̄ descendit ad inferiora non facile nec cito defluit per artitudinem venaruz. haben-
tes vero manifestas venas non sũt somnolẽti propter amplitudinez venaruz nisi ali-
quaz aliam habuerint passionez. nam oĩbus habentib9 magna capita multus impe-
tus vaporis fit sursũ qui nõ de facili nec cito sedat̃. Sextũ signũ ẽ huius q̄ melãcolici
puesiit dormiẽtes eo q̄ stomach9 i eis ẽ frigidat9 nec multitudo euaporatiõis i ipsis fit
⁊ q2 ꝓpter frigiditatẽ stomachi cib9 stati descẽdit ad fundũ: ideo sũt edaces et dure digesti
onis. corpora enĩ ipsorum afficiũt̃ q̄si nõ recipientia alimentum cum delectatiõe. causa
enim frigiditatis stomachi ipsorum est colera nigra. que quasi naturaliter frigida est ⁊

in intimuz locum frigidum facit et alias particulas ad quas se extendit virt9 frigidita
tis eius infrigidat.

Capitulum.viij.quod sic incipit:manifestuz ex his que differētia sunt et c̄.
Concludit quid ē sōnus. Mouet questionez quomodo somn9 pōt esse infrigi
datio vapoꝝ cum sit ex calidis causis. ꝛ adducēs triplicez apparētez solutionē
non tamen sufficientez:postmoduz ostendit ꝙ frigiditas cerebri est causa in-
frigidatiōis vaporum ascendentium ad ipsum.

Manifestuz ē ex dictis ꝙ somn9 est conuēctus.i. cōgregatio caloris naturalis i
trinsec9 ꝛ reciꝑcatio ipi9 tam propter causaz efficiētez ꝙ̄ propter finalez q̄ est q
es ꝛ salus animalis. ꝛ qm̄ somnus est conuētus naturalis caloris propter eua
porationez ascendētez ad caput et reuersionez eiusdez iterum descendentis ad cor:id
circo multus mot9 ē dormiēti. Ille aūt ꝑtes in quib9 deficit calor naturalis pro-
ter infrigidatiōez vaporum infrigidātur· ꝛ hec ē causa quare in sōno accidāt palpebre
et superiora atqz exteriora aīalis infridātur interiora vero ꝛ inferiora velut pedes ꝛ ex
calefacium. Dubitabit āt aliquis quomodo somn9 fit ex infridatiōe vapoꝝ cum sit
ex calidis causis nam post cibuz qui est calid9 fortissim9 fit somn9.vinum et similia vi
no habentia caliditatem sūt somnifera.non videtur autez rationabile somnuz esse in
frigidatiōez ꝛ causas ipsius esse calidas. Primus dubitatiōis non ē sufficiēs solū di
cere ꝙ sic venter animalis calidus est qn̄ est vanus propter caliditatē cordis et epatis
quādo vero repletur cibo infrigidatur propter motuz cibi:ita pori et loca capitis quan
do sunt vacui calidi sunt. infrigidātur aūt euaporatione sursuz lata. Similiter nō
sufficit dicere ad hoc ꝙ sicut corpora ꝑfusa aqua calida subito tremūt euaporāte natura
li calore propter apertiōem poruz ita ascendēte caliditate ad caput ꝛ ibi congregata:
euaporat ꝛ languescit ac debilitat naturalis calor capitis ꝛ sic infrigidat loc9. Ter
tio non sufficit ad hoc dicere ꝙ calor capitis infrigidetur ascēdente ad ipm multo nu-
trimento qd calor cordis subleuat.quēadmoduz ignis infrigidatur supposiris eisdem
lignis viridib9 quousqz humidita s lignoꝝ digeratur.dico aūt ascendēte multo nutri
mento.qr sic dictum est:somnus fit dum corpulētum sursū fertur per venas ad caput
virtute caliditatis. Quoniam vero calor non potest amplius sursum ferre vapores
sed quod eleuatum est de ipsis propter sui multitudinem excedit virtutem caloris:
iterum repellitur et effluit deorsum expellens calorez ad interiora.popter quod homi
nes grauati a somno cadunt et incuruantur deorsum subtracto colore qui sursum fe
rebat.solus enim homo inter animalia erectus est.calor etiam ad interiora tetractus
primo facit disipientiam.ita ꝙ homo tunc nil aprehendit.postmodum vero idest p9 a
liquaz dormitionez facit fantasiam idest aliquaz apparētiam seu ymaginatiōem.
Dicte ḡ nunc solutiōes contingēter se habent ad hoc ꝙ fiat infrigidatio.per se autez
causa infrigidationis vaporum ē proprius locus qui est circa cerebrū vt pz in libro de
aīalibus.nam omniuz q̄ in corpore sunt cerebruz est frigidissimuz. In nō hn̄tib9
cerebruz pars equipolens cerebro. Quēadmoduz igitur vapor humidus qui a so
lis caliditate euaporat sursū infrigidat cum venerit ad mediū interstitiuz aeris ꝓpter
loci frigiditatē et cōuersus in aquā fert deorsuz :sicut in eleuatione vaporis calidi ad
cerebrū superflua euaporatio in fleuma redigit ꝓpter cerebri frigiditatē.et ideo catarri
fluūt ex capite. neccesaria ūro ꝛ nutritiua euaporatio cōgesta fert deorsū infrigidās ca
lorē ꝛ ad interiora ꝓpellēs. Ad frigidādū vero ꝛ difficulter euaporandū cōfert tenuitas

et artitudo venarum que sunt circa cerebrum. hec est igitur causa infrigidatiōis. ꝙuis euaporatio que infrigidatur tendat sursum virtute caliditatis.

Capitulum .ix. quod sic incipit: Expgiscuntur autem et c̄. Declarat ꝙ causa vigilie et expgefactiōis est completio digestionis victoria calidi super frigidum et digestio puri sanguinis ab impuro.

Expergiscūtur animalia et euigilāt cum digestio cōpleta fuerit et cum multa caliditas prius constricta in angusto loco obtinuerit et superauerit frigidum quod circūstabat ipsam et cum sanguis corpulētior et grossior diuisus fuerit a purissimo et subtilissimo ita ꝙ purissimus in capite et in superioribus partib9 maneat. dempsissimus vero et corpulētus ad inferiora descēdat. Principium tamen omnis sanguinis est cor sicut hic et inde animalib9 dictum est. Cū autem cordis tres sunt thalami scilicet duo extremi et vnus medius cōmunis vtrisq3: ille qui est medi9 suscipit sāguinem tam ex vena vnius extremi thalami que vocatur magna: ꝙ ex vna alterius thalami que dicitur dorsi. In medio vero thalamo fit digestio predicta puri sāguinis ab impuro. de his autem alibi determinatum est. Quia vero p9 oblationē nutrimēti generatur sanguis mixtus et indiscretus: ideo sōnus fit naturaliter tantū durās quousq3 sanguis purus diuiditur ab impuro et sursum feratur. turbid9 autem et dempsus deorsum. qua diōne facta expergiscitur animal. q2 soluta est grauitas q̄ prius ex nutrimento fuerat generata. Dictum est itaq3 ꝙ causa dormiēdi est corpulēta euaporatio sursum lata per ingenitum et cōnaturalem calorem vsq3 ad organum sensus comunis et q2 somnus est ligatio eiusdem sensus comunis nō potentis agere propter huiusmodi ligationem talis aūt quies est ꝓpter necessitatem et salutem animalis. quod non contingit esse sine his q̄ necessaria sunt ad salutem ipsi9 somnus autem pro salute animalis est cum sit quedam quies de cuius ratione est saluare.

Post hoc querendum est de somno et c̄. Hic intitulatur principium secūdi libri de somno et vigilia. in cuius capitulo primo declaratur ꝙ sōnium non est passio sensus simplr̄ nec intellectus opinātis seu intelligētis sed est passio sensus comunis vt habentrationem fantastici.

Ost predicta querēdum est vtrum somnium sit passio ꝑtis intellectiue vel sensitiue anime. his eni solis partib9 cognoscimus aliquid somnium aūt quedam cognitio esse videtur. Non est somnium passio sensus. nam visus visus est visio et auditus auditio et vniuersaliter vsus sēsus est sentire: aut comunia sensibilia qualia sunt figura mot9 et magnitudo aut propria qualia sunt color ⁊ sapor. animalia aūt dormiētia nec videre possunt nec aliquid sentire. et ideo somnium quia solum dormiētibus inest non est passio sēsus. At vero nec ē passio intellectus opinātis nam somniātibus nobis non solum apparet ꝙ aliquid veniens sit homo vel equus: sed etiam ꝙ sit albus vel pulcher. quorum nullum nec vere nec falso dicit intellect9 de aliquo sine cognitione sens9. In somnis aūt accidit ꝙ videatur nobis ꝙ homo veniēs sit albus. Preterea quēadmodum in vigilādo sentientes aliquid aliquādo intelligim9 aliud preter illud quod sentimus: ita etiam in somnijs preter fantasmata per quorum motum somniamus interdū intelligim9 alia preter fantasmata somniata. sic potest aliquis experiri si excitatus apponat mentem ad memorādum somnia. Quidam enim iam viderūt talia somnia ex quibus alia intellexerūt. sicut illi qui ponūt ante mentem suam ea q̄ proponūtur eis in sōnijs quasi quoddam memoratiuum preceptum. talibus enim accidit ponere ante oculos

mētis aliq̄d loco fantasmatū p̄ter ea q̄ sōniāt. Ex quo patet ꝙ nō oīe illud ē sōniū q̄d in sōnijs appet. vz illud q̄d intellect9 itelligit in sōno ex his q̄ sōniata sūt. pz etiāz ꝙ aliq̄ñ p9 sōniū aliqua itelligim9 q̄ p2i9 sola opiniōe opinātur. palā āt de p̄dictis oībus videt̄ ꝙ sōniuz nō ē passio sens9 nec itellect9 nec opiniōis ex hoc ꝙ eodē quo vigilātes decipiunt̄ i egritudinib9 eodē ip̄o fit passio sōnij in dormiētib9. deceptio āt q̄ fit vigilātib9 ꝑpter egritudinē nō ē in sensu pticulari nec in itellectu vt ē itelligēs vel opinās Existimatio enaz q̄ sanis z sciētib9 vr̄ sol esse pedalis nec in sēsu nec in itellectu p̄ncipalis existit s3 in alia potētia. s. fantasia. tū sine idē sine diūsū3 sit fātasticū aīe z sensitiuū3: nichilominus in ip̄is fit aliquid p̄ter videre z audire vl̄ alio modo sētire. videndo ei z audiēdo aliq̄ñ fallimur: facta ex hoc aliq̄ apparentia in sēsu comuni. Positū est āt supra: nos nichil sētire pticularib9 sēsib9 in sōno. tūc q̄ nos nil videre aut audire q̄ut oīo sentire verū ē nil āt sensū pati in sōno: nō ē verū s3 cōtingit tā visū3 q̄ alios sēs9 aliq̄d pati in sōno: licet nō eodē modo quo i vigilia. patiunt̄ ei sens9 ab exteriorib9 in vigilia z ab interiorib9 in sōno. In sōno etiaz opinio q̄nq3 dicit ver3 q̄nq3 falsuz quemadmodū opinio vigilāns aliq̄ñ ē vera aliq̄ñ ē falsa. s. q̄ño detinet̄ z sequit̄ fātasma magis q̄ intellectū. Nō igit̄ sōniuz nō ē passio intellect9 opinātis vel itelligētis simplr̄ nec sēsus simpliciter sētiēs manifestuz est. Considerādū3 igit̄ qualiter et p̄ quē modum sōniuz fiat. Supponat̄ ꝙ somniū ē passio primi sēsitiui. i. sens9 coīs quia huiusmodi sōnio ē passio. et hū vtrūq3 est passio eiusdē q2 non alicui aīali inest sōnus z alij sōmare: s3 ābo insūt eidez. Supponat̄ etiaz ꝙ fantasia de qua dictū ē in libro de aīa seu fātasticū: idez ē subiecto sēsu comuni licet rō ip̄o2 sit diuersa. ē āt fantasia motus fact9 a sensu qui p̄ actuz mouet. Sōniuz vero q̄dā fantasma actu metū esse videtur. dicim9 ei sōniuz fantasma factū in actu in somno seu sīpliciter seu aliquo modo. Ex quo manifestū est ꝙ somniare ē passio primi sēsitiui p̄ ꝙ est fantasticum.

Capitulū3. ij. quod sic incipit: quid āt est somnuz. Intendēs inuestigare quid est somnuz z quo modo fit: p̄mittit ꝙ passio facta in sēsibus a sensibilib9 remanet in absentia sēsibiliu3 z ꝙ sensus nō soluz patiunt̄ ab exteriorib9: sed etiam aliquid agit in exteriora.

Quid est aūt somnuz et quomodo fiat maxime speculabimur ex his que accidunt circa sōniū. supponatur vt prius ꝙ sensibilia sic efficiūt sensatiōem i quolibet sensu: ꝙ passio facta ab eis nō soluz i nest sēsib9 dum soluz sensibilia agūt in ip̄os sed in absentia eo2. similis ei passio est in his et illis q̄ mouent̄ motu proiectionis in quib9 non tāgente illo q̄d primo mouet. remanet virtus motiua. prima ei parz aeris mota a ꝓiciente mouet secūdaz z hec mouet aliaz et sic cōsequēter quousq3 virtus primi mouētis deficiat sic patet in aere vel in aqua. Similiter oportet opinari in motu alteratiōis. oē enim stecū z calidū3 remnet caliditatē in absētia primi calefaciētis. cuius signū est q2 p̄ōt calefacere proximuz sibi et illud p̄ōt calefacere aliud donec duret virtus a primo calefaciente relicte et q̄m sentire est q̄daz alteratio sens9 scd̄3 actum: necesse est passiōez factam a sensibilib9 in esse sensib9. non solum quando sensibilia agunt sed etiam quando quiescūt et tam in p2ofundo q̄ in superficie sensuuz. Signuz aūt ꝙ huiusmodi passio remanet in sensib9 in absētia sensibiliū est multiplex primuz est quia si continue sentiamus aliquid: diu sequit̄ passio facta in sensu postq̄ auertimus sensum ab illo sensibili. sic aspiciēti solem diu z continue accidit nil videre nisi splendorem postq̄ auertit oculos a sole ad tenebras propter passionez splēdoris adhuc existētis in oculis et eodez modo si multo tempore aspiciamus vnuz colorez vt al

buz vel viride: eiusdē coloris videt̄ nobis omne id ad qd̄ pmutamus visū propter passionez prioris coloris adhuc remanētez. Secundū signū ē φ si aspiciētes solez vel aliqd̄ splēdidū: clauserimus oculos post talē aspectū et p̄ directuz virtutē visiuoz figēdo obseruemus: primuz appet nobis color similis ei splēdide deinde pmutat̄ in puniceū. deinde in nigruz z sic euanescit. Tertiū signū accipit̄ ab his q̄ mouentur citissime vt a fluminibus si quis eī aspiciat fluuios effluētes citissime postmodū dūtit oculos ad quiescētia: videbunt̄ moueri. Quartū signū ē q2 a magnis sonis fiūt hoīes surdi ꝓpter vehemētez sonuz relictū in auditu. z a validis odoribus difficulter odorāt minus odorabilia ꝓpter passiōez relictaz. Qd̄ āt sensibilia cito iprimāt ipressiōes etiam modicas i sēsibus. z cū hoc patiātur aliquid ab eis: pz ex hoc φ i speculis accidit ex q̄ cōsiderato manifestū erit φ sic visus patit̄ aliquid a visibilibus: sic z aliquid facit in ipa in speculis eī valde politis z puris ispiciētibus mulieribus in tpe menstruoꝝ fit superficies speculi sic̄ nubes sāguinea. ita φ si nouū sit speculum: dificile ē abstergere huiusmodi maculaz: lz sit facile sic̄ vetus. Causa āt huius ipssionis ē q2 visus non solum patit̄ ab aere: sz etiaz aliquid agit in ipm sic̄ alia splēdida. ē eī visus de numero splēdidoꝝ et habētuz colorē. qn̄ igit̄ fiunt mēstrua: afficiunt̄ oculi sic̄ et q̄libet alia ps corporis. eo φ ipi naturalr̄ pleni sūt venis. propter igit̄ turbatiōez mēstruoꝝ z sāguineaz fleumaticaz aliquid emanat ab oculis i quibus inē aliquid causatū a motu sāguinis p̄dicti. licet em̄ sāguinis existētis in oculis a sāguine mēstruo existēte tūc in alijs ptibus sit nobis icerto. tn̄ eis inē tūc aliqua passio. sic̄ inē oculis viroꝝ in excusione seminis cum eadem sit natura seminis z mestruoꝝ. aer igitur ꝓpinquus oculis a tali infectiōe alterat̄ z ille alterat aliuz vsqz ad aerem existētez cōtinuuz speculo. hic vero simili passione alterat superficiez speculi. Maxime āt recipit talem alterationez speculū qn̄ nouū est sic̄ vestes citissime coinquinant̄ quādo sunt nitide et diligēter repsentat quicquid receperit talis impssionis quando ē purū et politū quemadmoduz es representat quemcumqz sonum quādo est planuz. Oportet autez intelligere tactum aeris propinqui speculo tanq̄ abstersionez et extersiōem z ablutiōem. et propter speculi mundiciaz faciliter apparere qualibet impressionez factam in ipso a propinquo aere. Causa vero φ ex nouis speculis non faciliter abstergit̄ talis impressio est puritas z planities speculi. in quo propter puritatem talis ipressio subintrat vsqz ad profundum propter planiciem vero spargit̄ per totaz superficiez speculi. in veteribus vero speculis non sic immergitur impressio maculosa: sed tantuz fit superficietenus. z ideo ē facilis abstersionis. Quoniaz ergo motus fit in sensibus a puis differētijs sensibiliuz. et φ sensus celeres sūt in perceptiōe ipsaꝝ et φ non soluz patitur sensus sed etiam cōtra agit manifestum est ex his. Attestantur autez his que de speculo et sensibus dicta sunt eo q̄ circa vinuz et oleum fiūt. oleum enim desiccatuz accipit cito odores non soluz eorum que cōmiscentur eidez. sed etiam eorum que prope vasa ponuntur vel q̄ prope nascuntur. similiter idem patitur vinuz. Ex omnibus autem que dicta sunt supponatur vnuz vtile ad consideratiōnem principaliter intētam videlicet φ recedēte sensibili extrinseco: remaneant simulacra sensibilia in sensibus.

Capitulū. iij. qd̄ sic icipit: ad huc āt φ facile dcipimur z c̄. declarat φ sēsus dcipit̄ circa sēsibilia qn̄ quis existit i passiōe z tāto magis ac facilius: q̄nto magis fuerit i passiōe.

Adhuc autez supponat̄ φ facile decipimur circa sensus: cum in passiōibus existimus ita φ diuersi in diuersis sensibus decipiūtur secundum φ diuersis passionibus sunt affecti. trepidus enim in his que sunt timoroso tam facile decipit̄

ꝙ a modica similitudine putat se videre hostē ⁊ existēs in passione amoris: a modica similitudine putat se videre dilectū et tāto facilius atq̄ minori similitudine fit talis deceptio quāto quis magis passionatus existit et eodē modo facilī decipiūtur existētes in passiōe ire ⁊ aliaꝝ concupiscētiarū ⁊ magis decipiunt cum magis fuerit in talibus passionibus. Necāt est causa propter quā videt̄ febricitātibus a modica varietate lineaꝝ cōpositarū deceptis: ꝙ videāt aīalia in parietib⁹ ita ꝙ non multū patiētibus sic appent huiusmodi aīalia: ꝙ eos non latet falsū esse qđ appet. multū vero patientes putāt verū esse qđ eis appeat. Causa āt putādi non verū esse ꝙ talī apparet ē q̄ non eadē virtute. sed alia ⁊ alia iudicāt de obiecto principalī mouente ⁊ de eo per qđ fit apparētia. Huius āt exemplū patet in sole qui ꝑ visum apparet pedalis et ꝑ intellectū non iudicatur pedalis. similī vnū pōt apparere duo quo ad tactū varians digitis. cum tū visus qui ē dignior sens⁹ ipm iudicet vnū esse. si vero solo tactu iudicaret putaret esse duo. Causa vero mētiēdi aliq̄ circa sensibilia ē q̄ non solū quando sensibile mouet sensū apparēt ei q̄dam sensibilia s; interdū ipo sensu existente in motu. ⁊ tunc apparēt talia sensibilia esse qualia mot⁹ in quo ē sens⁹ facit eādē quemadmodū nauigātibus videt̄ terra moueri. q̄ visus eorum mouet̄ a motu nauis

Capitulū. iiij. quod sic incipit: ex his itaq̄ manifestū ē et c̄. Declarat ꝙ apparētia reꝝ ⁊ simulacroꝝ in imagine magis fit in sōno q̄ in vigilia. et quare post multū nutrimētū ⁊ etiā tpore puericie non appent sōnia. ⁊ propter quā causā aliquādo inordinata aliquādo cōfusa aliquādo ordinata sōnia apparent et similia his q̄ sensibus cognoscūtur.

Ex dictis manifestū est q̄m nō solū in vigilia fiūt mot⁹ in nobis tam ex simulacris q̄ sunt extra q̄ ex eis q̄ remanēt intra in absētia sensibiliū: sed etiā tales motus in nobis fiūt dormiētibus. ⁊ magis in sōno q̄ in vigilia apparēt simulacra int⁹ existētia. q̄m in vigilia repellunt̄ ⁊ exterminātur propter operatiōes sensuū ⁊ intellectus. quēadmodū minor calor iuxta magnū exterminat̄ ⁊ parue tristicie vel delectatiōes absorbētur a magnis. quiescētibus aūt sensibus ⁊ intellectu in tantum supnatant simulacra: ꝙ etiā parua in sōno multū vigēt inter⁹. Sensus eī particulares sunt impotētes ad agēdū eo ꝙ ab exterioribus fit reflexio naturalis caloris ad interiora et ad principiū sentiēdi. et tūc sedata turbatiōe: spēs q̄ sunt in fantasmate. multū vigēt. Oportet āt opinari sic fieri motus fantasmatū et speꝝ: quēadmodū fiunt in aquis vertigines vndaꝝ in quibus aliq̄ vniformes et regulares fiunt motus similes prime motioni et aliquādo dissoluūtur in alias figuras propter repulsiōem alterius motus. Unde post cibū ⁊ ipuericia communiter non fiūt sōnia eo ꝙ mult⁹ motus fit ex vaporibus cōsurgētibus ex caliditate nutrimēti. Quēadmodū igitur in humido vehemēter moto q̄nq̄ nullū ydolū appet ex impssionibus factis in eo q̄nq̄ āt appet aliquod tn̄ ita distortū vt oīo videatur alterius modi ⁊ figure q̄ esse deberet ꝑ ratiōē imprimētis: q̄nq̄ vero apparēt manifesta ydola ⁊ regularia vt in aqua pura ⁊ requiescēte: ita in dormiente motus qui ex simulacris proueniunt interdum penitus exterminātur. vt q̄n motus alius causatus a caliditate predicta vel ab aliqua passione vehemētior ē. interdū vero appent distorte et cōturbate ac mōstruose visiones et sōnia exteriora. sicut accidit melācolicis febricitantib⁹ ⁊ vinolētis. Omnes hec passiones cum spumose sint multū faciūt motū ⁊ turbatiōē. interdū vero fit ordinatus motus simulacroꝝ: q̄n sedato et discreto sāguine puro ab spiritu in habentib⁹ sāguinē quiescunt fantasmata. tunc enim motus simulacroꝝ conseruat̄ ꝑ ꝙ fit a quolibet sē

su et fiunt valida somnia. Et quoniam principium talis motus fit a sensibus: ideo apparet somnianti quod preter videre videat et preter audire audiat et ita de aliis sensationibus. a quibus tamen a principiis progreditur motus ex quo quis somniat se videre vel audire vel alio modo sentire. Contingit autem in tali processu interdum apparere quod non est quemadmodum viso moto contingit decipi circa visibile. et impinnutatione digitorum tactus annunciat unum esse duo. omnium ei anima sumit principium et originem iudicandi in somno de simulacris eo modo quo prehenduntur mediante sensu: nisi aliqua virtus superior contradicat.

Capitulum. v. quod sic incipit: apparet quidem igitur semper et cetera. Declarat propter quid somniantes aliquando putant esse verum quod somniant aliquando non putant sed bene percipiunt. quod non rem sed somnium rei vident.

Apparet quidem aliquid in somno. non tamen semper putatur ita esse in re sicut apparet. quando scilicet virtus superior iudicans de tali apparentia non est ligata nec mota proprio motu. quasi intenta circa aliquod proprium obiectum. Apparet igitur aliquando id quod non est. quia sicut dictum est supra quemadmodum omnia faciliter decipiuntur circa sensibilia propter aliquam passionem: ita dormientes propter somnum. quia eis in dormiendo moventur organo sensuum et multa accidunt tunc circa sensum: id habens modicam similitudinem cum reputatur esse res cuius habet similitudinem. Causa vero huius accidentis est: quod cum quis dormit descendente multo sanguine ad cor tamen ad principium dormitionis: cum ipso descendunt motus simulacrorum. et movent fantasmata qui motus vel actu insunt vel potentia propinqua actui. Etiam horum motuum unus succedit alteri. quia unus eorum prius est in suo actu quam supernatans quo corrupto alius ei succedit. quemadmodum accidit quando sal liquescit in aqua. in quo unus ramunculus alteri continue succedit donec totum sal liquefiat. sedato autem sanguine et melius digesto: cedit motibus simulacrorum illud quod prohibebat similitudines ipsorum apparere et tunc simulacra agunt in residuo sanguine. et ipso mediante agent in organis sensitivis. maxime in organo sensus communis et causant diversas similitudines quemadmodum in nubibus aliqualiter monstra apparent similitudines hominum et taurorum qui cito permutantur. Horum autem motuum unusquisque est reliquia eius simulacri quod actu inest virtuti interiori. quo movente verum est dicere quod est illud quod representatur per ipsum. verbi gratia homo tale est qualis est homo nec tamen est verus homo et ideo quando dormiens percipit se aliquo modo somniare non opinatur se videre hominem: sed per virtutem iudicativam discernit similitudinem hominis a vero homine. Si autem virtus iudicativa quasi ligata teneatur a multo sanguine: somnians putat se sentire rem veram et non eius similitudinem ita quod movetur interius a motibus qui sunt in organis sensuum motu quo similitudo rei putatur esse vera res. et tunc tanta est potentia somni quod facit latere differentiam simulacri et rei cuius ipsum simulacrum est similitudo. Exemplum predictorum est in visu. quemadmodum enim si lateat aliquem quod digitus suppositus sit oculo eius et tamen sit suppositus: ita apparebit ei unum esse duo quod putabitur hoc esse verum si vero non lateat tali supposito apparebit quidem: non putabitur tamen esse unum duo. eodem modo accidit esse in somniis. si quis ei sentiat se dormire et passionem in qua est sensus communis tempore dormitionis: apparebit somnianti id quod somniat non esse rem veram sed similitudinem eius si vero lateat quando dormit: putabit se videre rem veram et nature contradicit fantasie.

Capitulum. vj. quod sic incipit: quod autem vera dicimus et cetera. Declarat primo per signum quod aliqui motus et ydola apparent virtuti interiori tempore dormitionis. secundo quod non omne ydolum sic apparens est somnium sed tantum illud

fātasma qđ fit a motu simulacroꝝ i dormiēte i quātum dormit somnium est.

Quod aūt vera dicim⁹ ꝙ sūt mot⁹ fātastici in virtutib⁹ sēsitiuis interiorib⁹: manifestuꝫ ē ex his q̄ experimur. naꝫ dormiētib⁹ expergefactis interdū appet ꝙ ipi vidcāt vel alia sēsu sentiāt exterius ea quaꝫ ydola appuerunt eis dormientibus. quibusdaꝫ eñ iuuenibus excitatis ꝛ in loco tenebroso apientib⁹ aculos: appet ꝙ videant exterius ea ydola q̄ adhuc mouētur in dormitione ita ꝙ frequēter timēt et velāt caput suuꝫ pre timore coruꝫ q̄ putant se videre. Ex his igitur oībus opartet concludere ꝙ sōniuꝫ ē aliqđ fantasma ꝛ in sōno. naꝫ illa ydala q̄ nūc dicta sūt appere iuuenibus nō sūt sōnia sꝫ ꝙ etiam ydoluꝫ appeat sensib⁹ exterioꝛib⁹ solutis ꝛ non ligatis quēadmodūꝫ appet meditāti in vigilia tale nō ē sōniuꝫ nec etiam oē fātasma qđ in sōno fit sōniuꝫ ē. Primū quidē accidit aliquib⁹ tan lāguide seu leuiter dormire ꝙ aliquo modo sētiūt i dormiēdo ꝛ sonas ꝛ lumē ꝛ saporeꝫ ꝛ tangibilia tanꝙ de nocte ista pcipiētes. nam etiaꝫ aliqui quib⁹ in dormiēdo videbaꝫ ꝙ debiliter viderēt lumē lucerne expgefacti cognouerūt ꝙ lumē lucerne erat id qđ videbaꝫ. ꝛ similiter quidaꝫ dormiētes debiliter audiebāt vocem galoꝝ ꝛ canuꝫ qui expgefacti cognouerūt manifeste ꝙ voces illoꝝ erāt. Quidaꝫ aūt dormiētes interrogati responderūt ad interrogatū. contingit eñ tales vigilare ꝛ dormire. dormire quidē simpliciter: vigilare scđm quid nulluꝫ igitur pdictaꝝ fātasmatū ē sōniuꝫ. Quecūqꝫ etiaꝫ intelligētie vere fiūt in sōno vt immissiōes ꝛ reuelatiōes causaꝝ superioꝝ sōnia non sūt. Est igiꝫ somniū fantasma quod fit motu simulacrorum in dormiente ꝛ in quantum dormit.

Capitulū. vij. qđ sic incipit: Iam vero quibusdaꝫ accidit. Declarat propter quid aliqui nunꝙ somniāt licet hoc rara accidat. ꝛ propter quid aliqui nunꝙ sōniauerunt in iuuētute etiā somniāt in prouectiori etate.

Iam vero quibusdam accidit nulluꝫ somniuꝫ vidisse in tota vita. hoc raruꝫ est Et quidaꝫ sic perseuerauerūt absqꝫ somnio sēper quibusdā vero accidit ꝙ cū prius nulluꝫ viderūt sōniuꝫ perueniētes ad prouectiorē etateꝫ sōniāt. Causaꝫ aūt propter quaꝫ aliquib⁹ nunꝙ fiat sōniuꝫ oportet putare aliquid simile ei quod ē non fieri sōniuꝫ dormiētibus statiꝫ post cibuꝫ nec pueris. s. propter multitudinem euaporatiōis ꝛ motus sāguinis quibusdaꝫ eñ hoc modo disposita ē natura vt multa ascēdat euaporatio in supioreꝫ locū. vel iteruꝫ feraꝫ deorsuꝫ. ꝛ multū efficiat motuꝫ. talibus eñ cōmuniter nulluꝫ accidit sōniuꝫ sicut nulluꝫ appet eis fantasma multitudine mot⁹ hoc impediente pracedēte aūt etate nichil ē incōueniēs appere eis i sōnijs fātasmata ꝛ fieri sōnia. ꝛ hoc ꝑpter mutatiōem factam in eis vel etate vel aliqua passione. ꝑter quaꝫ mutationeꝫ neccessariuꝫ est accidere contrarium ei⁹ qđ primo inerat.

Capitulum. viij. quod sic incipit: De diuinatiōe vero que in somnijs fit In quo quidam intitulāt tertium librum declarat ꝙ prenasticari seu diuinari aliquod futurū ex somnijs vel in ipsis nec omnino est irrationabile nec penitus probabile.

E diuinatiōe vero que fit et dicitur accidere in somnijs nec id a reuꝫ est omnino contemnere ꝙ nō aliquid sit nec suadi oportet faciliter ꝙ aliquid sit. hac eñ ꝙ omnes vel plures existimāt somnia aliquid significare facit aliquam fidem tanꝙ dictum ab experientia de significatione ipsorum. Preterea cum aliqua diuinatio seu prenastificatio iam facta est de aliquibus futuris in somnijs sicut rationabiliter credit: ita arbitrabiꝫ aliquis posse fieri de alijs futuris. cū non videaꝫ maior rō in illis

q̄ in alijs quare primo ostensa sint in sõnijs. Contrariū vero accidit dictoꝝ ex hoc ꝙ nulla causa rõnalis appeat propter quā futura diuinētur i sõnijs. hoc el facit nõ cre dere talē diuinatiõez aliquid esse. Si āt dicat diuī īmittere aliqua sõnia q̄ sūt indicia et diuinatiões futuroꝝ:preter alia irrõnabilia hoc ē vnū incõueniēs.s.non fieri talem īmissiõez ꝛ optimis ꝛ prudētissimis:ꝫ potiꝯ quibuscūqꝫ hoībꝯ. ablata igiꝉ causa hac .s.īmissiõe diuina nulla alia causa vꝉ eē cõueniēs ꝙ aliquis in sõnijs diuinet hīs q̄ fi unt in remotis locis puta circa herculeas columnas ꝛ in boristine. Inuenire itaqꝫ originez quare preuideātur aliqua in sõnijs supra nr̄am videꝉ esse prudētiam.

Capitulum .ix. qd̄ sic incipit:necesse igiꝉ oīa. Declarat ꝙ respectu coꝝ q̄ fiūt sõnia sunt causa aliquoꝝ. aliquoꝝ vero signa. quorūdam aūt accidentia. qꝛ ac cidentaliter concurrūt sõnium et euentus rei somniate.

Necesse ē igiꝉ .s. esse causa coꝝ q̄ fiūt. vꝉ signa vꝉ accidētia ipoꝝ. ita ꝙ sõniū res pectu rei sõniate vꝉ ē simꝉ causa signū ꝛ accidēs. vꝉ signū ꝛ accidēs vel causa ꝛ accidens vel signū ꝛ causa vel solū signuꝫ vel solū accidēs. Dico āt causam quēadmoduꝫ interpositio lune causa ē eclipsis solis. et īmmoderatꝯ laboꝛ causa febris Signuꝫ vero quēadmodū stellaꝝ subitrare aspectū nr̄m radijs:signuꝫ ē eclipsis. ꝛ asperitas lingue signū ē febris. Accidens vero dico: qꝛ concursus cū alia re accidē talis ē. sicut aliquo ābulāte:solez eclipsari accidentalꝉ contingit. cum ei ābulatio nec sit signuꝫ nec causa eclipsia. vnde nulluꝫ casu accidētuꝫ fit sēper aut in pluribus ꝫ raro. sunt igiꝉ q̄dam sõnia cause ꝛ signa quorūdaꝫ q̄ eueniūt circa corpꝯ propter qd̄ quidaꝫ medici grossi dicūt ꝛ experti dicūt ꝙ oportet valde intēdere in sõnijs tanq̄ signis ali quaꝝ passionuꝫ q̄ insunt vel fuerūt vel future sūt circa corpꝯ. vnde cõueniēs ē sic exi stimare sõnia se hr̄e ad q̄daꝫ q̄ circa corpus fiunt. Artificibꝯ etiam praticis a phā tibus speculatiuis interdū appent somnia pteritoꝝ vel presētuꝫ vel futuroꝝ concep tuum. ꝛ rõnabilꝉ hoc eis accidit. s. apperere in somno magis q̄ in vigilia qꝛ interiores motus qui fiūt indie ꝛ in vigilia nisi magni sint valde et fortes latent. Preterea motus extrinsici sunt maiores ipsis qui primo fiunt in dormiēdo. intrinseci etiaꝫ par ui existētes magni videnꝉ esse. qꝛ virtus sēsitiua tunc motibꝯ exterioribus nõ intendit hoc aūt manifestuꝫ ē ex his q̄ accidunt in sõnijs frequenter ei cum lāguide dormimꝯ arbitramur fulgura cadere ꝛ tronitrua fieri. paruis sõnis factis iꝉ auribꝯ similiter puta mꝯ nos pfrui melle ꝛ dulcibꝯ saporibus paruis dulcedine factis circa gustum. ꝛ vehe miēter calefieri paruo colore facto circa quasdaꝫ ptes. ita ꝙ nobis expgefactis manifesta fiunt predicta sensibilia parua extitisse. Quā igitur prima pricipia oīa parua sunt: cõ tingit principia egritudinuꝫ et aliarum passionuꝫ que fiunt circa corpus propter sui p uitatez non sentiri in vigilia. que tamen possunt sentiri in somnijs. quia igitur in vigi lia percipit subiectum patiens principia egritudinū ꝛ passionum:idcirco ex motu ipa rum causari potest somnuꝫ quod est signum future egritudinis. At vero non solū signa sed etiam esse causas ꝓpioꝝ accidentiuꝫ fantasmata que appent in sõnijs ratio nabile est quemadmodum enim debentes aliquid agere in futurum aut actualiter exi stentes in actibus aut olim qui aliquid egerunt sepe inueniuntur recta somnia de actibꝯ futuris presentibus vel preteritis quia motus fantasmatum properatus existit in eis a diurnis incoationibus quibus fuerūt intenti:ita neccessarium est hi motus qui sunt in somno frequenter esse principium actuum diurnorum. eo ꝙ properata sit materia ad alios actus. horum igitur intelligentiam in fantasmatibus et somnijs noturnis parui-

cipiū ⁊ meoatio ē ipsorum. ita ꝙ frequenter prosequit̃ vigilans passiones que dormienti ⁊ somniāti apparuerint. Sic igitur quedaꝫ somnia sunt signa et cause coruꝫ que fiunt. Primaria vero somnia maxime assimilātur accidentibus. q̄ accidentaliter cōcurrunt cum euentu vel nō euentu rei sōniate. et specialiter somnia trāscēdentia facultatem somniātis et quorum origo nō est in nobis. quēadmodum quis existens in oriente somniat nauale veluꝫ fieri in occidēte. De his veruꝫ simile est se habere sōniantem ad eorum euētum: sicut se habet quisqꝫ vigilās quando ipso cogitāte vel memorante de aliquo contingit fieri id quod cogitat et magis potest in somnis apparere fantasma rei non presētis vel nō existentis quāto magis taliuꝫ fantasmatuꝫ motus accidunt in somnijs. sicut igitur meminisse de aliquo nec signuꝫ nec causa est ꝙ illud eueniat: sic somniuꝫ nec signuꝫ nec causa est ꝙ eueniat illud quod videtur in somnijs licet aliter eueniat: sed potius concursus ipsorum est accidentalis et sincbomatus qō nec semper nec frequēter fit.

Capitulum. x. quod sic incipit: omnino anteꝫ quoniam ⁊ alioruꝫ animalium etc̄. Declarat primo ꝙ sōnia non immissiōes diuine sed potius motus nature sunt. secundo ꝙ non omnia quoꝝ somnia sunt signa vel cause eueniūt quādo de his visa fuerunt sōnia. tertio qualiter potest accidere sōniuꝫ de rebus distantibus quorum origo nō est in somniante.

Omnino autem quoniaꝫ non solus homo sed etiaꝫ quedam alioruꝫ animalium somniāt: patet ꝙ somnia nō sunt immissiones. diuine. nec per diuinam illustrationeꝫ fiunt. sunt enim somnia que magis naturalia dicēda sunt q̄ diuina. cuius signuꝫ est quia valde stulti hoīes in somnijs preuidēt futura. etiam habēt recta somnia. quibus diuina reuelatio hoc non inectitur sed eorum natura quasi locax ē absentium: ⁊ futurorum. Melācolia etiam multas visiones habet in sōnijs eo ꝙ intus imaginatiua ipsorum. habēs plura ⁊ multiplicia mouēatur in somnijs propter multas imaginatiōes prehabitas in vigilia. multis igitur sōnijs eis accidētibus: interdum aliquid accidit de his que somniāt. sicut multotiens iaciens ad illud signum aliquādo percutit signum licet multotiens non percutiat. Quoniam aūt multa somniorum non eueniunt etiam de illis sōniatis quorum sōnia sunt cause vel signa vt superius dictuꝫ ē: nullum ex hoc incōueniēs accidit. nec enim oīes passiones quoꝝ signa precedunt in corporibus supioribus quo ad pluuias et vētos et similia fiūt. quia possunt impedire ab alia causa superueniēte. si enī vehemētior motus superuenit motui qui erat signuꝫ passionis future in corpore aīalis vel motui qui erat signuꝫ pluuie aut venti in superioribus: nō eueniūt ea quoꝝ signa precesserunt. multa etiam prius bene conseruata q̄ fieri expediebat non fiunt superueniētibus dignioribus incoationibus alioruꝫ que magis expedit fieri. vniuersaliter aūt nec omne quod futuruꝫ erat fit. nec est idem fuisse ⁊ futurum esse. Quāuis etiam multa eueniant quoꝝ somnia p̄cesserūt tanq̄ signa nichilominus tū ipsa somnia coruꝫ fuerūt et nata sunt esse signuꝫ aliquoꝝ q̄ nō fiūt. De his vero somnijs q̄ non habēt origīes i somniāte per modū cause vel signi sed potius accidentalr̄ se habēt ad sōniata qualia sūt somnia q̄ accidunt de rebus distātibus tp̄e vel loco vel magnitudinibus euentuum nō habētiū aliqđ p̄ncipiuꝫ in sōniāte dicēduꝫ ē ꝙ si fiāt ab aliquo prius viso: magis accidūt ex prioribus motibus factis in vigilia q̄ ex de fluxibus causatis ex similitudine ⁊ ydolo rerum sōniatarum causātium tales defluxus in dormiente quemadmodū enīz cū quis mouet aquā vel aereꝫ: prima ps mota mouet secūdaꝫ: ⁊ talis motus pertigit vsqꝫ ad certum

terminuz nec p̄sente nec monēte primo motore: sic nichil prohibet aliquez motuz et sēsum pringere ad aīam somniantis ex motu priori facto in vigilia a quo fiūt defluxiōes et ydola ptīgentes usqz ad certum motuz. Sūt āt magis sensibiles tales motus eo q̄ in die īpediunē ⁊ dissoluūtur ab exterioribus motib9. aer etiam noctis quietior est plus sine turbatiōe eo q̄ noctes silētiores sūt diebus ⁊ aptiores facere motū sensibilez in corpore propter sōnuz qui magis quietus fit in eis. ex quo accidit dormiētes magis sentire intrinsec9 paruos mot9: q̄ vigilātes. tales āt motus faciūt fātasmata ex quib9 sōniantes p̄uidēt futura. qm̄ igit̄ dormientib9 potius q̄ vigilātib9 talis passio accidit: idcirco nō prudētissimis s3 quibuslz ad hoc ꝑ naturā dispositiōis eueniunt talia sōnia qr si prudētioribus acciderēt propter eoꝝ euidētiā vel causaz futuroꝝ vtiqz appereret eis in die ⁊ vigilia. Si ds enī talia īmitteret: maxime hec reuelaret sapiētibus. Causa autem ꝓpter quā quibuslz maxime idiotis plura somnia vera appent: hec ē videlicet: qr eoꝝ intelligētia nō est curis affecta. s3 tanq̄ deserta ⁊ vacua ab omnibus: mouetur et ducitur scd̄m mouens intrinsecus in organo fantasie.

Capitulum. vltimū. quod sic incipit: et q̄ quidez statici p9 vident ⁊c̄. Prius dat causaz propter quā quidaz imprudētes p̄uident in sōnijs aliqua vera. Secūdo quare noti de notis multa sōniāt. Tertio quare melācolici asōniādo bene coniectāt de futuris. Quarto quis ē bon9 interpres somnioꝝ.

Uod quidā statici seu visani aut stolidi bene cōiectāt in sōnis de futuris causa est qm̄ de proprijs motib9 paꝝ sollicīti sunt. ⁊ a proprijs curis modicū infestātur. qr ipsas impellūt ⁊ q̄si lōge proiciūt. ꝓpter qd̄ maxime sentiūt extraneos motus ⁊ alioꝝ euentus. Quosdā āt recte sōniare et maxime notos futura p̄uidere de notis: accidit propter solicitudinē quā hn̄t de ipis. non ei multi pro se inuicē soliciti sunt. sic ei solmiliares ⁊ noti maxime cognoscūt ⁊ sentiūt se ipos a remotis ⁊ ꝓcul existētes ab inuicē sic ⁊ motibus eoꝝ magis noti sūt inter solicitudines mot9. Melancolici āt propter vehemētiam imaginatiōis p̄uidēt benē de futuris quēadmodū ꝓicientes lōge bene cōiectāt de ipo signo. ipi etiaz ꝓpter facilez ꝑmutatiōez imaginātur simile per simile. Quēadmodū philogidi poemata dicūt de simili ad simile facilis ē ꝑmutatio. accidit etiaz eis aliquid simile furiosis qui cito vnuz simile dicūt et itelligūt propter aliud. veluti imaginādo necem cito intelligūt vene propter similitudinē quolitatuz. hoc ei modo melācolici facilr̄ per aliqd̄ simile presēs copulāt ad illud qd̄ longe ē ꝓpter similitudinē. Preterea ꝓpter vehemētiā imaginatiōis ⁊ fortē īpssionē simulacroꝝ q̄ ē in ipis nō repellit̄ eoꝝ mot9 interior ab alio motu exteriori. ⁊ id̄ ꝑ motuz interiorez bene cōiectāt de futuris. Artificiosissim9 āt sōnioꝝ iudex ē ⁊ optim9 interp̄s qui pōt subtilr̄ inspicere similitudīes quos hn̄t fantasmata adinucē ⁊ ad sua significata atqz euētuz. vn̄ iudicare recta sōnia ē cuiuslibet potētis īspicere dictā similitudinē. dico āt similitudinē qm̄ similia fātasmata accidūt somniāti vel ydolis q̄ fiūt i aquis sic dictū ē prius. in quib9 aquis si multus fiat mot9 nō causat̄ similis appitio ⁊ ydolū veraraciter cōformatū rei. ꝓmptus igit̄ ephesos seu iterp̄s sōnioꝝ ē qui cito pōt īspicere et iudicare quoꝝ sūt similitudines ydola distorta et dispata. s. hois vel equi. sic bon9 iudex ē ydoloꝝ q̄ fiūt in aqua ille qui pōt inspicere quoꝝ sūt ydola qm̄ ex motu aq̄ sūt distorta. sic eīm mot9 aque īpedit rectitudinē ydoloꝝ: sic ⁊ mot9 fantasmatū īpedit rectum sōniuz. Ds quidē igit̄ ē sōnus ⁊ quid sōniuz ⁊ ꝓpter quaz causaz vtrumqz sit et deuinatiōe q̄ est in somnis dictum est.

Explicit liber de somno et vigilia.

Omnis causa primaria plus est influens supra causatuz suum. q̄ causa vniuersalis secunda.

Cum ergo remouet causa vniuersalis secunda virtutez suā a re: causa vniuersalis prima nō aufert virtutez suā ab ea. Quod ē. q: causa vniuersalis prima agit in causatuz cause secūde: ante ꝙ agat causa vniuersalis secūda q̄ sequitur ipsū. Cum ergo agit causa secūda que sequitur ipm causatū: non excusatur actio ipsius a causa prima q̄ est super eā. et qn̄o separatur causa scđa a causato quod sequitur ipsam: non separatur ab eo prima q̄ est supra ipsam quoniaz est causa ei. Et nos quidē exemplificamus illud per esse et viuum ⁊ hominez. Quod est q: oportet vt sit res essem primis dēde viuuz ⁊ postea hō. Viuuz ergo ē causa hominis propinqua. et esse est causa eius lōginqua. Esse ergo vehemētius est causa hoīs: ꝙ viuuz. quoniaz est causa viuo. quod est causa homini. Et similiter cum ponis rationabilitatez esse causaz homini: esse est vehemētius causa homi ꝙ rationabilitas. qm̄ est causa eius esse. Et illius quod dicimus: significatio ē. ꝙ quando remoues rationabil virtutez ab hoīe: non remanet homo: et remanet viuuz. spirans sensibile. Cum aūt remoues ab eo viuum non remanet viuū: et remanet esse. qm̄ esse non remouetur ab eo: sed remouet viuuz qm̄ causa non remouet per remotiōem causati sui. Remouet ergo hoīs esse. cum ergo non ē indiuiduuz. homo. est animal ⁊ si non ē aīal: est esse tm̄. Jam ergo manifestuz est ⁊ planuz ꝙ causa prima lōginqua ē plus cōprehendēs ⁊ vehementius ē causa rei: ꝙ causa propinqua. Et propter id fit eius opatio vehemēcioris adherentie cum re: ꝙ cause propīque. Et hoc quidez nō fit scđm hoc: nisi quia res in primis non patitur nisi a virtute lōginqua. deinde patit secūdo a virtute q̄ est sub prima. Et causa prima adiuuat causā scđaz super operatiōem suam. quoniam operationem suam. Quam efficit causa secunda: etiam efficit causa prima. veruntamen efficit eam per aliuz modum altiorez ⁊ sublimiorez. Et quando remouetur causa secūda a causato suo: non remouet ab eo prima. qm̄ causa prima est majoris ⁊ vehemētioris adherētie cum re ꝙ causa ꝓpinqua. Et non figit causatum cause secunde: nisi per virtutez cause prime. Quod est q: causa secunda quādo facit rem influit causa prima q̄ est super eam: super illam rez de virtute sua. quare adheret illud rei adherētia vehemēciori ⁊ seruat eaz: ⁊ non separat ab ea separatione sue cause propinque Imo remanet ī ea. ⁊ adheret ei adherētia vehemēti ꝙ ostēdimus ⁊ exposuimus

Omne esse superius aut est superius eternitate ⁊ ante ipsaz aut est cum eternitate. aut est post eternitatē ⁊ supra temp⁹.

Esse vero quod ē ante eternitatez est causa prima. qm̄ est causa ei. Sed esse quod ē cum eternitate: est intelligēnia. qm̄ est scđm habitudinem vnam quod non patitur nec destruit. Esse aūt quod est post eternitatez ⁊ supra tp̄us: est anima. qm̄ est in orizonte eternitatis inferius et supra tp̄us. Et significatio ꝙ causa prima ē ante ipsam eternitatez: est ꝙ esse in ipsa est acquisituz. Et dico ꝙ omnis eternitas est esse. sed non omne esse est eternitas ergo esse ē plus commune ꝙ eternitas. et causa prima ē supra eternitatez: qm̄ eternitas ē causatuz ipsius. Et intelligentia opponitur vel parissicatur eternitati. qm̄ extendit cum ea: et non alteratur nec destruitur. Et anima anexa est cum eternitate inferius. quoniam est susceptibilior impressionis ꝙ intelligentia. et supra tempus: quoniam est causa temporis.

Omnis anima nobilis: tres habet operatiões. Nam ex operationibus ei⁹ est operatio animalis. et operatio intelligibilis. et operatio diuina.

Operatio aūt diuina est. qm̄ ipsaʒ p̄parat naturam per virtutē q̄ est in ipsa. s. natura vel anima a causa prima. Eius āt operatio intelligibilis ē. qm̄ ipsa scit res per virtutē intelligētie q̄ est in ipsa. Operatio aūt animalis est qm̄ ipsa mouet primuʒ corpus et oīa corpora naturalia: qm̄ ipa causa motus corporuʒ et causa operatiōis nature. Et non efficit aīa has operationes: nisi in quātuʒ ipa est exēpluʒ superioris virtutis. qđ est qꝛ causa prima creauit esse aīe mediāte intelligētia. et propter illud dictuʒ ē aīa efficiens operatiōem diuinaʒ. Postq̄ ḡ creauit causa prima esse aīe: posuit eaʒ sicͭ stramētuʒ intelligētie in qđ efficiat opatiões suas. propter illud ergo aīa intelligibilis efficit opatiōeʒ intelligibileʒ. Et qꝛ aīa suscipit ip̄ressioneʒ intelligētie facta est inferioris operationis in quantum ipsa sua impressione agit in id qđ est sub ipa. Qđ est qꝛ ipsa non imprimit in res nisi per motuʒ scilicet qꝛ non recipit qđ est sub ea operatiōem eius: nisi ipa moueat ipsuʒ. Propter hāc ḡ causaʒ fit ꝙ anima moueat corpora. Nam anime ē vt viuificet corpora quādo influit super ea virtuteʒ suaʒ et directe pducit ea ad opationeʒ rectaʒ. Manifestū est igitur ꝙ anima hʒ tres opatiōes. qm̄ habet virtutes tres scilicet diuinā. et virtutē intelligibilē et virtutem ei⁹ essentie scđm ꝙ ostendimus et enarrauimus.

Prima rerū creatarū ē esse. et nō ē āte ipsū creatum aliud.

Qđ ē qꝛ esse ē supra sensū et supra aīam et supra intelligētiā et non ē supra ea nisi causaʒ primaʒ latius neqʒ prius causatū ipo. propter id ḡ factuʒ ē supius causatis rebus oībus et vehemētius vniuʒ et non ē actuʒ ita: nisi propter suaʒ ꝓpinquitateʒ esse puro et vni vero i quo nō ē multitudo aliquoꝝ modoꝝ et esse causatū q̄uis sit vnum tn̄ multiplicat. s. qꝛ ipm̄ recipit multiplicatiōeʒ. Et ipʒ quideʒ non ē factum multa: nisi qꝛ ipm̄ q̄uis sit simplex et non sit in causatis simplicius ipo: tn̄ ē cōpositū ex multiplicato cū finito et infinito. Qđ est qꝛ oē qđ ex eo sequitur causā p̄mā intelligētia cōpleta ē vltima in potētia et reliquis bonitatib⁹. Et forme intelligibiles in ipo sūt latiores et vehemētius vniūsales. et ꝙ ex eo est inferi⁹ ē intelligētia verūtn̄ cum sub illo ē intelligētia in cōplemēto et vtute et bonitatib⁹: tn̄ non sūt forme itelligibiles in illa ita dilatate sicͭ ē illaꝝ latitudo in illa intelligētia. Et esse quideʒ causatū primū ē intelligētia totū. verūtamen intelligētia in ipo ē diuisa per moduʒ queʒ diximus. Et qꝛ diuisificant intelligētia: fit in eo forma intelligibilis diuisa. Et sicͭ ex forma vna propterea ꝙ diuisificātur in mundo inferiori ꝓueniūt indiuidua infinita in multitudie similr̄ ex esse causato p̄mo propterea ꝙ diuisificaꝛ: appent forme intelligibiles infinite. Uerum tn̄ q̄uis diuisificentur non seiūgunꝛ ab inuiceʒ sicͭ ē seiunctio indiuiduoꝝ. qđ est qm̄ ipe vniuntur absqʒ corruptione. et sepanꝛ absqʒ seiunctione. quātuʒ sunt vnum habēs multitudineʒ et multitudo in vnitate. Et intelligētie prime influunt super intelligētias secundas bonitates quas recipiūt a causa prima et intēdunt bonitatem in eis vsquequo consequūnꝛ vltimuʒ earum. Et intelligētie superiores prime que sequūtur causaʒ primaʒ imprimūt formas secundas stantesque non destruūtur ita vt sit neccessarium iterare eas vice alia. Intelligentie aūt secūde imprimūt formas decliues et sepabiles sicut est aīa. Ipsa namqʒ ex imp̄ssione intelligentie secunde q̄ sequitur esse causatuʒ in

ferius. Et non multiplicātur anime nisi per moduz quo multiplicātur intelligentie secunde que seruāt esse quo multiplicantur intelligētie. quod est quo esse anime unum babet finez. sed ex eo q est inferius: est finituz. Igitur anime q̄ sequūt alachili.1. intelligētiam sunt cōplete perfecte et pauce declinationis z separationis. et anime superiores etiam influunt bonitates quas recipiunt ab intelligētia super animas inferiores. Et omnis anima recipiēs ab intelligentia virtutez. et anime q̄ sequūtur. est inferius sunt in cōplemento z declinatione sub alab9 superioribus plus est super impressionem fortior qr quod impressuz est ab ea: est fixum et stans. et est motus eius: motus equalis: et continuus. Et illa in qua ex ea ē virtus intelligentie minus ē fortis in impressione sub animabus et substātialis primis. et ē quod ab ea impressuz est debile euanescēs destructibile. verumtamen q̄uis sit ita: tamē permanet per generationem. Jam ergo ostensū ē quare facte sunt forme intelligibiles multe: et non est esse nisi vnum simplex z quare facte sunt multe anime quaruz quedaz sunt superiores quibusdaz. et esse earum est vnum simplex in quo non est diuersitas.

Causa prima superior est omni narratione et non deficiūt lingue a murmuratiōe eius: nisi propter narrationez esse ipsius quoniam ipsa est super omnez causam. et non narratur nisi per causas secūdas que illuminantur a lumīe cause prime.

Quod est quoniaz causa prima non cessat illuminare causatuz suuz. et ipsa non illuminatur lumīe alio. qm̄ ipso est lumen purum supra qd non est lumen. ex illo ergo facta est sola prima causa cuius deficit narratio. Et non est ita nisi quia supra ipsam non ē causa per quaz cognoscatur. Et omnis quidem res non cognoscitur et narratur nisi ex ipsa sua causa. Cum ergo ē causa tantuz et non causatum: non scitur per causaz primam neqz narratur. quoniam superior est narratio. Nec sequitur eam loquella. quod ē quia narratio non fit nisi per loquellaz. z loquella per intelligētiam et intelligētia per cogitationē. et cogitatio per meditationem. z meditatio per sensum. Causa aūt prima ē supra res omnes quoniam ē causa eis. propter illud ergo fit q ipsa non cadit sub sensu z meditatione et intelligētia z loquella. nō ergo norrabilis? Et dico interduz q res aut ē sensibilis z cadit sub sensu. aut meditabilis: z cadit sub meditatione. aut ē fixa stās scdm dispositiōem vnam et est intelligibilis aut conuertibilis destructibilis cadens sub generatiōe et corruptiōe et est cadens sub cogitatione. Et causa prima est supra res intelligibiles sempiternas. et supra res destructibiles. quapropter non cadunt super eam meditatio neqz sens9 neqz intelligētia. Et ipsa quidem significatur nisi. ex causa secunda que ē intelligētia. et non nominatur per nomen causati sui primi nisi per modum sublimiorem et meliorem et nobiliorem sicut ostendimus.

Intelligentia est substantia que non diuiditur.

Quod est quia si non est cum magnitudine. nec corpus mouetur: tunc procul dubio non diuiditur. Et iterum omne diuisibile nō includitur nisi aut in multitudine aut in magnitudine aut in motum suum. Cum ergo res est scdm hanc dispositionem: est sub tempore. qm̄ non recipit diuisiōem nisi in tempore. Et intelligētia quidez non ē cum tempore immo est cum eternitate. quapropter facta ē altior et superior omni tēpore z omni multitudine. Quod si inuenitur in ea multi-

tudo: non inuenitur nisi quasi res existēs vna. Cum ergo intelligētia sit secundum hunc modum: diuisionē penitus non recipit. Et significatio quidem illius est reditio super essentiam sui scilicet cum nō extenditur cum re extensa. ita ut sit vna suarū extremitatū secundū est ab alia. Quod est quia cum vult scientiā rei corporalis. extenditur cum ea ⁊ ipsa stat fixa secundum suam dispositionem quoniam est forma a qua non pertransit aliquid. Et corpora quidē non sunt ita. Et significatio ꝙ intelligentia non est corpus nec diuiditur eius substātia et operatio eius est ꝙ vtraq; sunt res vna. Et intelligētia quidē ē multa propter bonitates que adueniunt ei a causa prima. et ipsa q̄uis multiplicatur per hunc modum: tamen quia apropinquat vni: fit vnum et non diuiditur. Et intelligētia quidē non recipit diuisionē: quoniam est primum creatum qđ creatum est a prima causa. et vnitas est dignior q̄ diuisio. Jam ergo verificatum ē ꝙ intelligentia est substantia que non est cum magnitudine nec corpus nec mouetur per aliquem modorū motus corporei. quapropter facta est supra tempus et cum eternitate sicut ostendimus.

Omnis intelligētia scit quod est supra se et quod est sub se verumtamen scit quod est sub se: quia est causa ei. ⁊ scit quod est supra se: quoniā acquirit bonitates ab eo.

T intelligētia quidem est substātia intellectualis. ergo secundū modum sue substantie scit res quas acquirit desuper. ⁊ res quibus est causa. ergo ipsa discernit quod est supra eā. et quod est sub ea est causatū ab ea. et cognoscit causam suam et causatum suū per modum qui est causa eius scilicet per modum sue substantie. Et similiter omnis sciēs non scit rē meliorem et rem inferiorē et deteriorem: nisi secundū modum sue substātie et sui esse. non secundum modum secundum quem res sunt. Et si ita est hoc: tunc proculdubio bonitates que descendunt super intelligentiā a causa prima: sunt intelligibiles in ea. Et similiter res corporee sensibiles sunt in intelligētia intelligibiles. Quod est quoniā res que sunt in intelligentia: non sunt impressiones ipse immo sunt cause impressionū. ⁊ significatio illius est ꝙ intelligentia ipsa est causa rerum que sunt sub ea per hoc ꝙ est intelligētia. Si ḡ intelligentia est causa rerum per hoc quod est intelligētia: tunc proculdubio cause rerum intelligētie sunt intelligibiles etiam. Jam ergo manifestū est ꝙ res supra intelligentiam et sub ea sunt per virtutem intelligibilē. similiter res corporee cum intelligentia sunt intelligibiles. et res intelligibiles cū intelligētia sunt intelligibiles q̄m ipsa est causa earum. et quia ipsa non aprehendit nisi per modū sue substātie etiā q; ipsa intelligentia aprehendit res aprehensione intelligibili siue fiant res intelligibiles siue corporee.

Omnis intelligentie fixio et essentia eius est per bonitatē puram que est causa prima.

T virtus quidem intelligentie prime est vehemētioris bonitatis q̄ res secunde que sunt post eam. quoniam ipse non accipiunt eius cognitionē et nō est facta ita: nisi quia est causa ei que est sub ea. quia significatio eius ⁊ illud quod rememoramur intelligentia ē regens omnes res que sunt sub ea per virtutem diuinā que est in ea et per eam retinet res: quoniā per eam est causa rerum et ipsa retinet res que sunt sub ea et comprehēdit eas. Quod est quoniam omne quod est primū re

bus et causa eis: et est retinens illas res ⁊ regens eas et nõ euadit ab eo ex ipsis aliquid propter virtutez suam alteram. ergo intelligẽtia est princeps rerum que sunt sub ea ⁊ retinens eas ⁊ regens eas sicut natura regit res que sunt sub ea per virtutez intelligẽtie. quia similiter intelligẽtia regit naturaz per virtutez intelligẽtie quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Quia intelligentia quidem non facta est retinens res que sunt post eam ⁊ regens eas et suspẽdens virtutem suaz super eas: nisi quoniaz ipsa non est virtus substãtialis eius. immo ipsa est virtus virtutũ substantialium. quoniaz ipsa est causa eis. Quia intelligentia quidem comprehendit gñata et naturam et orizontez nature scilicet animam. Nam ipsa est supra naturã quod est quia ipsa nataz cõtinet generatiõem et anima continet naturam. et intelligẽtia continet animaz ergo intelligentia continet omnes res et nõ ẽ facta intelligentia ita: nisi propter causam primam que superuenit omnibus rebus quoniam ipsa est causa intelligentie et anime et nature et reliquis rebus. Quia causa quidez prima nõ est intelligentia neqz anima neqz natura immo est supra intelligentiaz ⁊ animam et naturam. verumtamen est creans omnes res vt est operãs intelligentiam absqz medio. et est creans animaz et naturaz et reliquas res mediãte intelligentia. Et scientia quidem diuina non est sicut scientia intelligibilis neqz scientia animalis immo est supra scientiam intelligibilem et scientiam anime. quoniam est creans scientias. Quia quidem virtus diuina est supra omnez virtutem intelligibilez et animalẽ et naturalem quoniam est causa omni virtuti. ⁊ intelligentia est habens esse tãtuz. Quod si dixerit aliquis necesse est vt sit ei heliachim. quoniaz habet esse ⁊ formam. et similiter anima est habens heliachim. et natura est habẽs heliachim et esse quod per se nõ est heliachim quoniam ipsa est tantũz esse dicemus helechine idest suum esse infinitum quia indiuiduuz suum est bonitas pura et fluens super intelligentiam omnes bonitates et super reliquas res mediante eadem intelligentia.

Omnis intelligentia plena est formis. verumtamen ex intelligentijs sunt que continent formas plus vniuersales. et ex eis sunt que continent formas minus uniuersales.

Quod est quoniam forme que sunt ĩ intelligẽtijs secundis vniuersalibus ĩferioribus per modum particularez sunt. in intelligentijs vero primis per moduz vniuersalez et forme que sunt in intelligẽtijs primis per moduz vniuersalem. Et in primis intelligẽtijs est virtus magna quantuz sunt vehementioris vnitatis q̃ intelligentie secunde inferiores et in intelligẽtijs secundis inferioribꝰ sunt virtutes debiles: quoniam sunt minoris vnitatis et pluris multiplicitatis. Quod est quia intelligentie que sunt longiquiores ab vno puro: sunt pluris quãtitatis et debilioris virtutis. Et intelligentie propinque vni puro: sũt minoris quantitatis et maioris virtutis. Accidit tamen vt forme que procedunt ab intelligentijs primis: procedunt ꝓcessione vniuersali vnica. Et nos quidez abreuiamus et dicimus ꝙ forme que adueniunt ex intelligentijs secundis sunt debiliores processiõis et vehemẽtioris separationis. quapropter fit quod intelligẽtie secunde proiciunt visus suos super formam vniuersalem que est in intelligentijs vniuersalibꝰ et separant eam ⁊ diuidunt eaz. quõ ipse non possunt recipere illas formas secundum vnitatem vel veritatem suam et certitudinez earum: nisi per modum scdm quem possunt recipere eas. s. per separationẽ et diuisionez et similiter alia ex rebus non recipit quod est supra eam: nisi per modum

potest recipere ipsum non per modum secundum quem est ad recepta.

Omnis intellentia intelligit res separatas que non destruuntur neqꝫ cadunt sub tempore.

Quod est quoniaꝫ si intelligentia est semper que non movetur: tunc ipsa est causa rebus sempiternis que non destruũtur neqꝫ cadunt sub generatiõe et corruptione. et intelligentia quideꝫ non est ita nisi quia intelligit rem per esse suum. et esse suuꝫ est sempiternuꝫ quod non corrumpitur. Cum ergo hoc sit ita dicimus ꝙ res destructibiles sunt ex corporeitate scilicet ex causa corporea temporali ⁊ nõ ex causa intelligibili eterna.

Primorum omniũꝫ quedam sunt in quibusdaꝫ per modũ quo licet ut sit unum eorum in alio.

Quod est quia in esse sunt vita et intelligẽtia. et in vita sunt esse et intelligentia. et intelligentia sunt esse et vita. verũtamen esse et vita sunt due intelligentie ĩ intelligentia ⁊ esse et intelligẽtia in vita sunt due vite et vita et intelligentia in esse sunt duo esse. Et illud quideꝫ non est ita nisi quia unumqδqꝫ predictorum aut est causa aut causatũ. causatũ ergo in causa est per moduꝫ cause ⁊ causa in causato per modum causati. Et nos quidem abreviamus et dicimus quod res agens vel q̃ est in re per moduꝫ cause non est in causa nisi per moduꝫ qui est causa eius sic sensus ĩ aĩa per moduꝫ animalem. et anima intelligentia per modum intelligibileꝫ et intelligentia in esse per moduꝫ essentialem ⁊ esse primuꝫ intelligentia per moduꝫ intelligibilem intelligentia in anima per moduꝫ animaleꝫ. et anima in sensu per modũ sensibilem. et redeamus et dicamus ꝙ sensꝰ in aĩa ⁊ intelligentia ĩ causa prima sũt ꝑ modos suos

Omnis intelligentia intelligit essentiam suam.

Quod est quia intelligẽs et intellectum sunt simul cum ergo ẽ intelligentia est intelligens aut intellectaꝫ: tunc proculdubio videt essentiam suam. ⁊ quia videt essentiam suam: scit quia intelligit per intelligentiam suam essentiam. Et quando scit essentiam suam: scit aliquas res q̃ sub ea sunt quoniaꝫ sunt ex ea. verũtamen sunt in ea per modum intellectualeꝫ. ergo intelligentia ⁊ res intellecte sunt unum. Quod est qꝛ si sunt intellecta ⁊ ipse et intelligentia in [illegible] nuꝫ et intelligentia scit suũ esse: tunc proculdubio quãdo ipsaꝫ scit essentiaꝫ suaꝫ: scit aliquas res. et quãdo scit reliquas res scit essentiã suam. et quando scit res: tunc ipsa non scit eas nisi qꝛ sunt intellecte. Ergo itelligẽtia scit essentiã suã ⁊ scit res intellectas simul sicut diximꝰ.

In omni anima res sensibiles sunt.

Ex hoc quod sunt exemplum ei et res intelligibiles sunt in ea quia scit eas. et non facta est ita nisi quia ipsa expansa est inter res intelligibiles q̃ nõ movents et inter res sensibiles que moventur. ⁊ quia anima sic est fit quod imp̃mit res corporeas quapropter facta est lux corporuꝫ ⁊ facta est causa formalis hominis ex intelligentia que est ante eam. Res igitur que imprimuntur ex anima sunt et sunt in anima per intentioneꝫ exempli scilicet quia res sensibiles exemplificantur secundũ exemplum anime. Et res que cadunt supra animam sunt in aĩa per modum acquisitum. hoc ergo eiꝫ sitita redeamus et dicamus ꝙ res sensibiles omnes in anima sũt per moduꝫ cause propter quod anima est causa exemplaris. Intelligo per animam rem agent: in res sensibiles. verumtamen virtus efficiens in anima non est mate-

rialis et virtus corporea in anima est spiritualis et virtus imprimēs in rebus habentibus dimēsiones est sine dimensiōe. Res autem intelligibiles in anima sunt per modum animalem scilicet quia res intellectibiles que nō diuidūtur in anima sunt per modum diuisibilem ergo res intelligibiles multe sunt in anima per modū qui multiplicatur. et res intelligibiles que non mouentur sunt in anima per modum motus. Iā ergo ostensum ē quod res intelligibiles et sensibiles sunt in anima. verumtamen res sensibiles corporee sunt in anima per motum aialem specialem vnitum. et quod res intelligibiles virtute quiescentes sunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Omnis sciens qui scit essentiam suam est rediens ad essētiam suam reditione completa.

Quod est quia scientia non est nisi actio cum ergo scit sciens essentiam suam tūc reditur ad essentiam suam per operatiōem intelligibilem. et hoc non est ita nisi quoniam sciens et scitum sunt res vna. quoniam scientia scientis essentiam suam ē ex eo et ad eum. est ex eo: quia est sciens est ad eum: quia est scitum. Quod est propterea quia scientia est essentia sciētis. et sciens scit essentiam suam. et est eius operatio rediens ad essentiam suam. ergo substantia eius est rediens ad essentiam ipsius iterum. Et non significatur per reditionem substantie ad essentiam suam nisi quia est stans fixa per se non indigens in sui fixione et in essentia re alia erigente ipsam. quā est substantia simplex sufficiēs per essentiam.

Omnes virtutes quibus non est finis pendentes sunt per infinitum primum quod est virtus virtutum. non quia ipsa sūt acquisita fixe stantes imo sunt virtus in reb⁹ entibus habentibus fixionem.

Quod si aliquis dicat ꝙ ens primum creatum scilicet intelligentia est virtus etiam cui non est finis: dicemus non esse ens creatum virtus immo est ei virtus quedam. et virtus quidem huius non est facta infinita nisi inferius non superius quoniam ipsa non virtus pura que non est virtus nisi quia ē virtus et est res que non finitur neque inferius neque superius. ens autem primum causans est infinitum. quod est quia si entibus fortibus non est finis nisi per acquisitiōem suam ab infinito puro primo propter quod sunt entia infinita. et si ens primum et ipsum est qđ ponit res quib⁹ non est finis: tunc procul dubio ipsum est supra infinitum. ens autem creatum primum scilicet intelligentia non ē infinitum immo dicitur quod est infinitum neque dicitur quia est ipsum neque quod est infinitum. Ens ergo est mensura entium primorum intelligibilium et omnium inferiorum scilicet sensibilium. Quia ipsum est quod creauit entia et mensurat eo mensura conuenienti omni enti. Redeamus ergo et dicamus ꝙ ens primum creans est supra infinitum. Sed ens scđm creatum est infinitum. et quod est inter ens primum creans et ens scđm creatum est non finitum. Et relique bonitates simplices sicut vita et lumen et que sunt similia sunt cause rerum omnium habentium bonitates. secundum quod infinitum est causa a causa prima et causans primum est causa omnis vite. et similiter relique bonitates descendentes a causa prima super causatum primum in primis. et est intelligētia. deinde descēdit super reliqua causata et intelligibilia et corporea mediante intelligentia.

Omnis virtꝰ vnita plus est infinita ꝗ̄ virtꝰ multiplicata.

Quod est quia infinitum primum quod est intelligentia est propinquum vni puro propter illud ꝗ̄ factum est ꝙ in omni virtute propinqua vni puro est infinitas plus ꝗ̄ in virtute longinqua ab eo. quod ē quia virtus quãdo recipit multiplicari tunc destruitur vnitas eius ⁊ non destruitur vnitas eius nisi qꝛ diuidit̃. Et illiꝰ quidem signatio est virtus diuisa. et ꝙ ipsa quãto magis congregatur ⁊ vnitur magnificatur et ē vehemẽtior et efficit operatiões mirabiles. et quãto magis patitur ⁊ diuiditur ⁊ partificat̃ et debilitatur ⁊ efficit operatiões viles. Iam ergo manifestum ē et planum ꝙ virtus quãto magis approximatur vni puro et quo fit vehemẽtior eius vnitas et infinitas ī ea magis apparens et manifestior ⁊ sunt operationes eius operationes magne virtutis mirabiles et nobiles.

Res omnes habent essentiam propter ens primum. et res viue oẽs sunt mote per essentiam suã propter vitã primã. ⁊ res intelligibiles oẽs hñt sciam propter intelligentiam primã.

Quod est qꝛ si omnis causa det causato aliquid: tunc proculdubio ens primum dat causatis suis omnibus ens ⁊ similiter vita dat causatis suis motum. quoniam vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno ⁊ primus motꝰ. Et similiter intelligẽtia dat causatis sciam. ꝙ est qꝛ omnis scia vera non est nisi intelligentia. ⁊ intelligẽtia est primum quod ē influens sciam super reliqua scia. Redeamus ergo et dicamus ꝙ ens primum ē quietum et ē causa causarum ⁊ si ipm dat oĩbus rebus ens: tunc ipsum dat eis per modum creatiõis. vita aũt prima dat ꝗ̄ sunt sub ea vitã non per modum creatiõis imo per modum forme. ⁊ similiter intelligẽtia non dat eis ꝗ̄ sunt sub ea de scientia et reliquis rebus nisi per modum forme.

Ex intelligentijs est ꝗ̄ est intelligentia diuina.

Quoniam ipsa recipit ex bonitatibus primis que procedunt ex causa prima receptionem primam et de eis est que est intelligentia tantum: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. et ex animabus est ꝗ̄ est anima intelligibilis: quoniam est pendens per intelligentiam ⁊ ex eis que est anima tantum. et ex corporibus naturalibus est cui est anima regens ipsum et faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt tantum naturalia quibus non est anima. et hoc non fit ita: nisi quia ipsa non est intelligibilis tota nec animalis tota. neque pendet per causam que est supra eam. nisi ea que est completa integra. dico que pendet per causã que ē supra eam scilicet quia non omnis intelligentia pendet per bonitatem essentie cause prime nisi quia ex eis est intelligẽtia completa in primis integra. ipsa enim habet recipere bonitates ex causa prima descendẽtes ⁊ pendere per eas ut vehemẽtior fiat sua bonitas. Similiter non omnis anima pendet per intelligentiam nisi que est ex eis completa integra ⁊ vehemẽtius simul cum intelligentia per hoc quod pendet per intelligentiam est intelligentia completa. et similiter non omne corpus naturale habet animam: nisi quia ex eis completum est integrum quasi sit rationale. et secundum hãc formam sunt reliqui ordines intelligibiles.

Causa prima regit res creatas oẽs ꝑter qꝺ̄ commisceat̃ eis

Uod est quia regimen non debilitat vnitatez eius exaltatam super omnem rē neqȝ destruit eam neqȝ prohibet eam essentia vnitatis seiuncta a rebus quin regat eas. quod est quia causa prima est fixa stans cum vnitate sua pura semp. Et ipsa regit omnes res causatas et influit super eas vnitatez vite et bonitatis secundum modum virtutum earum receptibiliuz et personalitatem earum. pura enim bonitas influit bonitates super omnes res influxione sua: verumtamen vnaqueqȝ earuȝ recipit ex illa influxione secundum moduȝ sue virtutis ꝛ sui esse. Et bonitas prima non influit bonitates super omnes res nisi per modum vnuȝ. quia non est bonitas nisi per suum esse. et suum esse ē sua virtus. ita quod est bonitas et virtus et ens sunt res vna. Sicut ergo ens primuȝ et bonitas sunt res vna fit quod ipsa influit bonitates super res a fluxione vna. et diuersificātur bonitates et dona ex cursu recipiētis. Quod est quia recipientia bonitates non recipiunt equaliter: immo quedam recipiunt plus ꝙ quedam. hoc quidem propter magnitudinez sue largitatis. Redeamus et dicamus ꝙ inter omne agens quod agit per esse suuȝ tantuȝ et inter factum primum non est continuator neqȝ res alia media. et neqȝ est continuator inter agens ꝛ factum: nisi sit additio super esse scilicet quando agens et factum sunt per instrumentum ꝛ non facit per esse suum. et sunt composita. quapropter recipit per continuationem inter ipsum et factorem suum. ꝛ est tunc agens seiunctum a facto suo. Agens vero inter quod et inter factuȝ eius non est continuator eius: penitus est agens verum. regens veruȝ faciens res per finem decoris. post qd non est possibile ut sit decus aliud. ꝛ regit factū suum per vltimuȝ regimen. quod est quia regit res per moduȝ per quem agit. et non agit nisi per ens suum. ergo ens eius est iterum ꝛ regimen eius. quapropter fit quod regit et agit per vltimuȝ decoris et regimen in quo non ē diuersitas neqȝ tortuositas et nō diuersificant operationes et regimē propter primas causas nisi ꝑ meritum recipiētis.

Primum est diues per se ipsum et est diues magis.

T significatio eius ē vnitas eius: non qȝ vnitas eius sit sparsa: immo ē vnitas eius pura quoniam est simplex ꝛ in fine simplicitatis. Si autē vult aliquis scire qd causa prima est diues: proiciat intentionē suaȝ super res cōpositas ꝛ inquirat de eis. inquisitiōe perscrutata: inueniet. n. omne cōpositū diminutū indigēs quidez aut aliquo aut rebus ex quibus cōponitur: res autē simplex vna q̄ est bonitas: ē vna. Illa ergo res ē diues magis ꝙ influit ꝛ nō fit influxio super ipsaȝ ꝑ aliquē modoꝝ. reliq̄ autē res intelligibiles sint aut corporee sunt nō diuites p se ipsas: immo indigēt vno uero influēte sup eas bonitates. ꝛ omnia gratias q̄s hn̄t.

Causa prima est super omne nomen quo nominatur.

Uoniaȝ non pertinet ei diminutio neqȝ cōplementuȝ soluȝ quoniam diminutum est non cōplementuȝ et nō pōt efficere plenaȝ operationez. quoniam diminutuȝ ꝛ cōpletuȝ apud nos quāuis sit sufficiēs per se ipsuȝ: nō pōt tamen creare aliquid aliud neqȝ influere a se aliquid oīo. Si ergo ita est apud nos: tunc dicimus ꝙ primuȝ nō ē diminutuȝ neqȝ ē completū. immo est supra complementū. quoniam est creans res et influens bonitates super eas influxione completa. quoniam est bonitas cui nō est finis neqȝ dimēsio. bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus. verumtamen omne seculum nō recipit de illa bonitate nisi secundum moduȝ sue potentie. Jam ergo ostensum est et manifestum quod causa prima est super omne nomen quod nominatur ut altior et superior est.

Omnis intelligentia diuina scit res per hoc quod ipsa est intelligentia et regit eas per hoc quod est diuina.

Uod ē quia proprietas intelligētie est scia. et complemētum eius non est q̄ ē integritas: nisi vt sit sciens. Regens ergo est de9 benedictus et sublimis. quoniaȝ replet res bonitatibus. ꝛ intelligentia ē primuȝ creatum et est plus similis deo sublimi. et propter illud regit res q̄ sunt sub ea. et sicut deus benedict9 et excelsus influit bonitatem super res: similiter intelligentia scientiaȝ influit super res que sunt sub ea. Uerumtamē deus benedictus ꝛ sublimis precedit intelligētiaȝ per regimen et regit regimine sublimioris et altioris ordinis q̄ sit regimen intelligentie. quoniaȝ est illud quod dat intelligētie regimē. Et significatio illius est q̄ res que recipiunt regimen intelligentie: recipiūt regimen creatoris itelligentie. quod est q2 non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino. Qm̄ vult vt faciat recipere bonitatem suam omnes res simul. Quod est quia non ē ex ea q̄ omnis res desideret intelligentiam non desideret eaȝ recipere. ꝛ res omnes desiderāt recipe bonitatē ex prima causa ꝛ desiderāt recipe ipaȝ desiderio multo ꝛ in illo āt non ē aliquis qui dubitet.

Causa prima existit in rebus omnibus scdm dispositionez vnam. Sed res omnes non existunt in prima scdm dispositionem vnam.

Uod est quia q̄uis prima causa existat in rebus oībus: tamen vnaqueqȝ rerū recipit eam scdm modum potentie sue. quod ē quia ex rebus sunt que recipiūt causam primaȝ receptione vnita. et ex eis sunt que recipiūt eam receptione tēporali et ex eis sunt q̄ recipiunt eam receptiōe eterna. et ex eis sunt q̄ recipiūt eam receptione spirituali. et ex eis sunt q̄ recipiunt eaȝ receptione corporali. Et diuersitas quidem receptionis non fit ex causa prima: sed propter recipiēs. quod est q2 suscipiens diuersificatur. Influens ergo existens vnuȝ non diuisum influit super omnes res bonitates equaliter. bonitas nāqȝ influit super oīes res ex causa prima. Res igitur sūt causa diuersitatis influxionis bonitatis super res. pculdubio ergo non inueniuntur res omnes in primo per moduȝ vnum. Jam āt ostensum est q̄ causa prima inuenitur in omnibus reb9 per vnum et non inueniūtur in ea res per modum vnum ergo scdm modum propinquitatis cause prime ꝛ scdm modum quo recipere res possunt causam primaȝ scdm quātitateȝ illius recipientis potest res recipere ex ea ꝛ delectari per eaȝ. q̄ est q2 non recipit res ex causa pma et delectat̄ ea: nisi per moduȝ sui esse. Et nō intelligo p esse nisi esse ꝛ cognitiōeȝ. Nam ꝑ quo cognoscit res primā causā ꝑ quantitatem causāteȝ ꝑ quantitatem illam recipit ex ea ꝛ delectatur ex ea sicut ostendimus.

Substātie intelligibiles vnite nō sūt generate ex re alia.

Omnis substantia stans per essentiam suam est non generata ex re alia. Quod si aliquis dicat possibile est ut sit generata ex re alia: procul dubio dicem9 si possibile est vt substātia stans per essentiam suaȝ sit generata ex re alia pculdubio ē substātia diminuta indigēs ut compleat eam illud ex quo generatur. et signo illius est generatio ipsa. quod est quia generatio non est nisi via ex diminutione ad complementum. Nam si inueniatur res non indigēs in generatione sui scilicet informatione sua re alia nisi se: ꝛ ipsa est causa sue formatiōis completa integra semper. et non fit causa formationis sue et sui complementi: nisi propter relatiōem suam ad causaȝ suaȝ semper. illa ergo operatio ē formatio sēp et ipsius complemētum simul. Jam ergo manifestum ē quod omnis substātia stans per essentiā suam est non generata ex re alia.

Ois sbia stans per se ipsam est iō cadens sub corruptiōe·

Si autem aliquis dicat quod possibile est vt substantia stans per se ipsam cadit sub corruptione: possibile est vt separetur essentia eius. et sic erit stans per essentiam suam sine essentia sua. et hoc est inconueniēs et impossibile. Quoniam propterea quod est vna simplex non cōposita: est causa ipsa et causatum simul. Omnis autem cadentio sub corruptione non fit corruptio nisi propter separatiōez suam a causa sua. dum ergo permanet res pendens per causaz suam continentem eam et seruantem illam non perit. neqz destruitur. Si ergo hoc ita est: substantie stantis per essentiam suaz non separatur a causa semper: quoniaz est inseparabilis ab essentia sua propterea quod causa eius est ipsa informatio sui. Et non fit causa sui ipsius nisi propter relationem suam ad causaz suam. et illa relatio ē informatio eius. et propterea qz semper relata est ad causam suaz et ipsa est causa illius relatiōis: est causa ipsa sui ipsius per modum quem diximus. quia non perit neqz destruitur. quoniam est causa et causatum simul sicut superius ostendimus. Jam ergo verificatum est qꝺ omnis substātia stans per se ipsam neqz destruitur neqz corrumpitur.

Omnis substantia destructibilis non sempiterna est composita aut est delata super aliam rem·

Propterea quod substantia: aut est indigēs rebus ex quibus est composita aut est indigēs in fixione sua et sua essentia differente. Cum ergo separatur differens eam: corrumpitur et destruitur. quod si substantia nō est composita neqz delata est simplex et ē semper et non destruitur neqz minuitur omnino.

Omnis substantia stans per essentiam suam est simplex et non diuiditur.

Quod est possibile ut diuidatur dixerit aliquis: dicamus sic est possibile ut substantia stans per se diuidatur et est ipsa simplex: est possibile vt essentia partis eius sit per essentiaz eius iterum sicut essentia totius. Si ergo possibile est illud: redit pars super se ipsam. sicut redit totum super essentiaz et hoc est impossibile. Si ergo est impossibile. substātia stans per se ipsaz est indiuisibilis et simplex. Si autem non: non ē simplex sed est composita: pars eius est melior parte. et pars eius est vilior parte. ergo res melior est ex viliore et res vilior ex meliore quando est pars eius omnis seiūcta ab omni parte ipsius: quare est vt vnitas eius non ē sufficiens per se ipsā cum indigeat partibus suis ex quibus componitur. et hoc quidez non est de natura simplicis immo est de natura substātiarum compositaruz. Jam ergo constat qꝺ omnis substantia stans per essentiam suaz est simplex non diuiditur et qm̄ non recipit diuisionem et ē simplex non recipiens corruptionem neqz destructionem.

Omnis substantia simplex est stans per essentiam suā scilicet per seipsam·

Nam ipsa est creata sine tempore et est in substātialitate sua superior substantijs temporalibus. Et si g̃ ipsius ē: quia non est generata ex aliquo: qm̄ est stās per essentiaz suam. et substantie generate ex aliquo sunt substātie composite cadentes sub generatione. Jam ergo manifestuz est qꝺ omnis substantia stans per essentiam non est cum tēpore et quia est altior et superior tempore et rebus tēporalibus.

Omnis substantia creata in tempore aut est semper in tem pore et tempus non superfluit ab ea quoniaꝫ est causata ⁊ tem pus equaliter aut superfluit supra temp⁹ ⁊ tempus ab ea quo niam est causata in quibusdam horis temporis.

Quod est quia si causata secuntur se adinuiceꝫ et substantiam superiorem non sequitur nisi substãtia ei similis non substãtia dissimilis ei. Sunt substantie similes substãtie superiori et substãtie a quibus non superfluit tempus ante sub stantias que assimilãtur substãtijs sempiternis etiam sunt substãtie sese abscise a tem pore create in quibusdaꝫ horis temporis. Non possibile est ergo vt continuentur substantie create in quibusdaꝫ temporib⁹ et tp̃e cum substãtijs sempiternis quoniam non assimilatur eis omnino. substãtie ergo sempiterne sunt ille q̃ continuantur cum substantijs sẽpiternis. et sunt medie inter substãtias sempiternas ⁊ inter substãtias cau satas in tempore. Et non est possibile vt substantie sempiterne q̃ sunt supra temp⁹ consequãtur substãtias corporales causatas in tẽpore: nisi mediãtibus substantijs tẽ poralibus in tempore et iste quideꝫ substãtie nõ facte sunt medie nisi quoniam ipse co municant cum substãtijs sublimibus in permanentia. et comunicãt substantijs tem poralibus abscisis in tempore per generationem ipse eniꝫ q̃uis sint sempiterne: tamẽ permanentia ẽ per generationem et motuꝫ. et substantie sempiterne cum tẽpore sũt similes substantijs sempiternis que sunt supra tempus perdurabilitatem ⁊ non simi lantur eis in motu et generatione. substantie aũt separate non similantur substantijs sempiternis que sunt supra tempus per aliquem modum. Si ergo non assimilan tur eis: tunc non possunt recipere eas nec tangere eas. necessarie ergo sunt subãtie q̃ tangunt substantias sempiternas que sunt supra tempus. et erunt tangentes substan tias factas in tempore. ergo agregabunt per motuꝫ suum inter substantias factas a tẽ pore et inter substantias sempiternas que sunt supra tempus. et agregabunt perdura bilitatem suam inter substantias que sunt supra temp⁹ et inter substãtias que sunt i tẽ pore scilicet cadentes sub generatione ⁊ corruptione. et agregabunt inter substantias viles et inter substãtias bonas: et non priuentur substantie viles substãtijs bonis. ⁊ nõ priuentur oĩ bonitate et omni entitate. et nõ fit eis remanentia neqꝫ fixio. Jam q̃ ostensum est ex hoc quod durabilitatis sunt due species quarum vna est eterna et alte ra temporalis. verumtamen vna illarum durabilitatum est stans non succedens et q eta: altera durabilitas mouẽs. Et vna earũ aggregatur et eius operationes simul. neqꝫ quedam earum est ante quamdaꝫ: et altera est extensa. et quedam operationes alterius sunt ante quasdaꝫ et vniuersalitas vnius earum est per essentiam suam: ⁊ vniu salitas alterius est per partes suas. quaruꝫ vnaqueqꝫ secuncta sue comparari potest p modum primuꝫ ⁊ postremuꝫ. Jam ergo manifestum est ꝙ substãtiarum quedam que fixe sunt sempiterne supra tempus. et ex eis sempiterne equates cõparari et tem pus non superfluit ab eis. ex superiori earum et ipsarum inferiora scilicet ex principio earum vsqꝫ ad earum extremuꝫ et sunt substantie cadentes ex generatione et corrup tione.

Inter rem cuius substantia et actio sunt in momento eter nitatis et inter rem cuius substantia et actio sunt in momento

temporis existens est medium. et est illud cui⁹ substãtia est ex momento eternitatis et operatio ex momẽto temporis.

Quod est quia res cuius substantia cadit sub tempore .s. quia tempus continẽs eam est in omnibus dispositionib⁹ suis, cadens sub tempore quare et eius actio cadet sub tempore quoniã quãdo substantia rei cadit sub tẽpore proculdubio etiam eius actio cadit sub tẽpore. Res autẽ cadens sub tempore in omnibus dispositiõibus suis seiuncta est ea re cadẽte sub eternitate in oĩbus dispositionib⁹ Continuatio autem nõ est nisi in rebus similib⁹. neccesse ẽ igitur vt sit res media alia īter vtrãq; cuius substãtia cadit sub eternitate ⁊ actus eius sub tempore. impossibile namq; ẽ vt sit res cuius substantia cadit sub tp̃e et eius actio sub eternitate. Sic enim actio melior esset ipsius substãtia. hoc aũt impossibile. Manifestũ est igitur quod inter res cadentes sub tp̃e cum substãtijs suis ⁊ suis actionib⁹ ⁊ inter res quarũ substãtie et actiões sunt cadentes in momẽto eternitatis sub eternitate sũt res cadẽtes sub eternitate p substãtias suas: cadẽtes vero sub tp̃e per actiones suas sic ostẽdimus.

Omnis substantia cadens in quibusdã dispositiõibus suis sub eternitate et cadẽs in quibusdã dispositionibus sub tẽpore est ens ⁊ generatio simul.

Omnis enim res cadẽs sub eternitate est ens vere. et oĩs res cadens sub tp̃e ẽ generatio. Si ergo hoc ita ẽ: tũc si res ẽ cadẽs sub eternitate ⁊ tp̃e est ens ⁊ generatio. nõ per modũ vnum immo per modũ ⁊ modũ. Iam ergo manifestum ẽ ex eo quod diximus: qd̃ omne generatũ cadẽs per substãtiã suam sub tp̃e est habẽs substãtiã suã pendẽtem per ens purũ qd̃ est causa durabilitatis ⁊ causa rerum sempiternarũ oĩum ⁊ destructibiliũ. neccessariũ est vnum faciẽs adipisci vnitates ⁊ ipsum non adipiscit: sed relique vnitates oẽs sunt acquisite. Et illi⁹ quidẽ significatio est qd̃ dico: si inuenit vnũ faciẽs acquirere non acquisitũ: ⁊ aliud vnũ acquirere faciẽs acquisitũ: tũc q̃ differẽtia ẽ inter ip̃m ⁊ primũ acquirere faciẽs. non ẽ põt esse quin aut sit similis ei in oĩbus suis dispositiõibus: aut sit inter vnũqd̃q; dr̃ia et in alio superfluitas aut sit inter vnũqd̃q; dr̃ia ⁊ in alio ẽ superfluitas. Si ergo est similis ei ī oĩbus suis dispositiõibus: tunc vnũ eorũ non ẽ primũ ⁊ alterũ scd̃m. ⁊ si vnum eorũ non ẽ simile alteri in oĩbus suis dispositiõib⁹: tunc ꝓculdubio vnũ eorũ ẽ primũ et alterum eorũ ẽ scd̃m. Illud ergo in quo ẽ vnitas fixa nõ inuẽta ex alio ẽ primũ verũ sic ostẽdimus ⁊ illud in quo ẽ vnitas inuẽta ex alio ẽ nõ vnũ primũ verũ. Si ergo ẽ ex alio: est ex vno primo acquisita vnitas: ꝓuenit ergo inde vt vnũ puro vero ⁊ reliquis vnis sit vnitas iterũ. ⁊ non sit vnitas nisi ꝓpter vnum verũ qd̃ ẽ causa vnitatis. Iam ergo manifestũ et planũ qd̃ oĩs vnitas post vnũ verum ẽ acquisita causata. verũ vnitatis verũ primum ẽ creans vnitates ⁊ faciens acquirere non acquisitum sicut ostendimus.

Explicit

De eo aũt qõ est hoc quidez esse longe vite animalium hoc aũt breuis vite et de vite totaliter longitudine considerandum et breuitate causas.

Rincipiuz autem consideratiõis necessariũ primo ex eo quod est dubitare de ipsis. Non eñ est palaz vtrum alteruz aut idez causa oĩbus animalibꝰ et plãtis eius qõ est hoc quidez esse longe vite hoc aũt breuis. et plãtaruz has quidez pauci tẽporis has aũt multuz durabilem vitam hñe. Ad huc ãt vtrum eadez que longe vite z non scđm naturaz sunt natura constãtium aut sepata siue qõ breuis vite et langorosũ aut scđm quosdaz quidez langores appropĩquãt langorosa ꝑ naturam corpora hĩs q̃ breuis vite. secũduz quosdaz ãt nichil prohibet langorosos esse longe vite existẽtes. De sõno quidez igitur z vigilia dictum Ĕ prius. de vita ãt et morte dicẽduz Ĕ posterius. Similiter ãt z de langore z sanitate quãtuz adiacet naturali philosophie. nunc ãt de causa eiꝰ qõ Ĕ hoc quidez esse lõge vite hoc ãt breuis vite sic dictũ Ĕ priꝰ considerãduz

Unt ãt habentia differẽtiaz hanc tota ad tota genera. z eorum q̃ sub vna spẽ altera ad altera. dico autem scđm genus quidez differre vt hominez ad equũ longioris enim vite genus hominum q̃ quidem equorum scđm autem speciem hominem ad hominez. Sunt enim z homines hi quidem lõge vite hi autem breuis vite. alteri scđm altera loca distãtes. Quod quidez enim. et calidis gentiuz longioris vite. qui autem in frigidis: breuioris vite. et habitantium autem eundez locum differunt similiter aliqui hac differentia ad inuicem

Oportet aũt accipere quid facile corruptibile ĩ natura cõstantibꝰ et quid quod non facile corruptibile. Ignis z aqua et his cognata non habẽtia eandez virtutem existunt generationis et corruptiõis causa alijs. itaqꝫ et quelibet aliorum ex hijs entia z constituta participare eandez naturam. Rationabile quecũqꝫ quidem composita ex multis sunt vt diximus. de alijs quidẽ igitur altera ratio. Sunt enim proprie corruptiones multis existẽtium vt sciẽcia sanitas et egritudo. hec enim corrũpuntur etiam nõ corruptis susceptiuis: sed saluatis vt ignorãtie quid Ĕ corruptio reminiscẽtia et eruditio. scientie autem obliuio z deceptio scđm accidens autez consequuntur naturalibus q̃ aliorum corruptiones. corruptis enim alalibus corrũpuntur scientia et sanitas que in animalibꝰ. propter quod et de anima ratiocinabitur quis vtiqꝫ ex hijs. Si enim Ĕ non a natura. sed quemadmoduz scientia in ala: sic z anima in corpore: erit vtiqꝫ ipsius z alia corruptio preter corruptionez qua corrumpitur corrupto corpore itaqꝫ quoniam nõ videtur talis existens: aliter vtiqꝫ habebit ad corporis communionez. Forte autem vtiqꝫ quis dubitauit rationabiliter vtrum Ĕ vbi ĩcorruptibile erit quod corruptibile. vt ignis sursum vbi non cõtrariuz. Corrũpuntur enim quidem quecũqꝫ inexistunt contrarijs scđm accidẽs eo quod illa corrumpũtur. Intermuntur enim contraria abinuicez. secundum accidens autem nichil cõtrarium in subiectis corrũpitur propter de nullo subiecto predicari subiectum. quare cui non est contrariuz et vbi nõ est: impossibile erit vtiqꝫ corrumpi. Quid enĩ erit corrumpẽs si a contrarijs quidẽ corrumpi accidit solum. hoc eñ nõ existit aut totaliter aut hic. aut hoc si quidez veruz est. Sic aũt non. Impossibile eñ materiaz habẽti nõ existere aliqualiter contrariuz. omnino quidez enim inesse calidũz aut rectum contigit omne ãt esse impossibile aut calidum aut rectum aut album: erunt autem passiones separate. Si igitur quando simul fuerint factiuum et passiuũ hoc autem semper facit: